SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM
BÖLCSÉSZET- ÉS TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KAR
TÖRTÉNELEMTUDOMÁNYI DOKTORI ISKOLA

Janzsó Gábor Károly

ERDÉLYI LÁSZLÓ GYULA OSB

SZAKMAI ÉLETÚTJA KÜLÖNÖS TEKINTETTEL EGYETEMI PÁLYÁJÁRA

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

† Dr. Koszta László

Dr. habil. Marjanucz László CSc

egyetemi docens

Szeged

2024.

Nyilatkozat

„*Én Janzsó Gábor Károly teljes felelősségem tudatában kijelentem, hogy a benyújtott értekezés önálló munka, a szerzői jog nemzetközi normáinak tiszteletben tartásával készült, a benne található irodalmi hivatkozások egyértelműek és teljesek. Nem állok doktori fokozat visszavonására irányuló eljárás alatt, illetve 5 éven belül nem vontak vissza tőlem odaítélt doktori fokozatot. Jelen értekezést korábban más intézményben nem nyújtottam be és azt nem utasították el.*”

Szeged, 2024. július 4.

.....

Janzsó Gábor Károly

Tartalomjegyzék

A témaválasztás indoklása ... 7
Historiográfiai áttekintés ... 9
A szegedi egyetem történetével kapcsolatos feldolgozások ... 12
Az értekezés forrásai ... 15
Levéltári források ... 15
Az 1920-as, 1930-as évek forrásai ... 16
Erdélyi László pályája 1868-tól 1894-ig ... 17
A zsigárdi és nagyszombati diákévek ... 20
A sorsfordító esztergomi diákévek ... 23
Erdélyi László rendbe lépése ... 30
Győr és Pannonhalma ... 31
A Pannonhalmi rend és az iskolák ... 34
Pannonhalmi főiskolai évek ... 37
A bölcsészkar Budapesten ... 38
A Szerémi-disszertáció és a kísérő levelek, avagy az első szakmai vita ... 40
A rendi tanárság 1892 után ... 43
A bencés rendtörténet ... 45
A pannonhalmi tanárságtól az egyetemi katedráig ... 54
Audiencia az uralkodónál, a rendtörténet első kötetének átadása Budapesten ... 54
Az MTA levelező tagjává választás 1905-ben ... 58
A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara egyháztörténelmi tanszékének betöltésére benyújtott első pályázat, 1905 ... 65
A Budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára benyújtott második pályázat, 1907 ... 74
A kolozsvári pályázat, a benyújtott harmadik pályázat, 1909 ... 80
Erdélyi László 1909-ben megjelent Önéletrajzáról ... 83
Kolozsvár ... 99
A kolozsvári professzori évek ... 105
Művelődéstörténet – intézet vagy tanszék ... 105
Antimodernista eskü ... 108
Nyilvános rendkívüli tanárból nyilvános rendes tanár ... 110
Szent Imre Egyesület munkájába való bekepcsolódás 1911-től ... 111
A két bencés tanítvány: Balogh Albin OSB és Lovas Elemér OSB ... 112
Erdélyi és Tagányi vitája az Árpád-kori magyar társadalomtörténetről ... 114
Sörös Pongrác OSB ... 117

Az első dékáni megbízás, 1916/17-es tanév ... 129
Az elveszített világháború következménye, hogy Erdély és vele együtt Kolozsvár is a román állam területére került. Az egyetem oktatási nyelve a románra változott, az egyetem professzorai Magyarországra költöztek át. ... 141
Az 1921-ben egyetemi várossá váló Szeged történetéhez a napilapok és a visszaemlékezések tükrében ... 141
A kolozsvári egyetem száműzetése ... 142
Szeged menedéket nyújt ... 144
Az oktatás törvényi kereteinek változása. A numerus clausus ... 145
Mindennapok Szegeden ... 151
Az egyetem ... 153
Előkészületek az egyetem ünnepélyes megnyitására ... 153
„Erdélyi László pedig az irodalmi társaságokra, egyesületekre és testületekre ürítette poharát” ... 160
A Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet, Nyelv- és Történelemtudományi Karának dékánja az 1924/25-ös tanévben ... 165
József Attila ... 171
A polgári tanárképzés Szegeden, 1926 ... 179
Az emlékévre készülés Szegeden ... 195
Szakmai munka az 1920-as években ... 199
A székely kérdés ... 199
Részvétel az esztergomi katolikus nyári egyetem munkájában ... 203
Változások a karon 1925 után ... 205
Prorektori feladatok az egyetemen az 1933/34-tanévben ... 208
Útban a rektori szék felé ... 208
Erdélyi 1930-as évekbeli szakmai munkássága ... 210
Hozzászólás az Anonymus vitához ... 210
Sajátos vélemény Kézai Simon krónikájáról ... 212
Az Erdélyi László vezetése alatt álló művelődéstörténeti intézet ... 214
Erdélyi kétkötetes kézikönyve 1936-ból „*A Magyar Történelem*” ... 217
A rektori év 1936/37-ben ... 220
A rektori program ... 220
Egy egyetemi tanár nyugdíjba vonulása ... 234
Egy arckép 1930-as évek végén… ... 235
A professzor nyugdíjba vonulása ... 237
Zárszó helyett ... 238
Mellékletek ... 243

A felhasznált irodalom 277
Levéltári források 293
A disszertációban felhasznált elektronikus adatbázisok forrásai 297
Erdélyi László Gyula szakirodalmi munkássága 324

A témaválasztás indoklása

Erdélyi László Gyula (1868–1947) a XIX–XX. század – különösen az 1900–1930 közötti időszak – egyik legjelentősebb, elsősorban középkori magyar történelemmel foglalkozó kutatója, egyetemi oktatója volt. 1892-től 1938-ig több intézményben, főiskolán, majd egyetemen töltött be meghatározó pozíciót. Pannonhalmán főiskolai tanár, majd Kolozsváron és Szegeden egyetemi tanár, illetve tanszékvezető, rektor, dékán. Róla még átfogó pályarajz nem jelent meg, ez pedig a hazai tudománytörténethez is fontos hozzájárulás lenne. Ezen inspiráció mellett az is szerepet játszott témaválasztásunkban, hogy Erdélyi László legeredményesebb működési tere az egyetem volt, de kutatási-oktatási tevékenységének módszeres kifejtése is teljes egészében hiányzik a magyar művelődéstörténeti anyagból.

Tevékenységét meghatározó módon befolyásolta a közélet és a politika (különösen a kultúrpolitika) változása csakúgy, mint a főapátok személyiségével (is) összefüggő változó rendi célok. Erdélyi pályája és élete így összefügg Magyarország sorsfordulóival (dualista állam keretei között a századfordulón, az első világégés során, a két világháború között és a II. világháború után.

Munkásságának feldolgozása nemcsak egyháztörténeti, hanem a köztörténet és a társadalomtörténet szempontjából is fontos eredményeket ígért. Erdélyi születésekor még a paraszti réteg sarjának számított, de a századfordulótól értelmiségiként kerül a szemünk elé. Ez maga a társadalmi mobilitás az ún. neobarokk társadalomban. Ezenkívül Erdélyi bencés szerzetes volt. Rendtagként egy közösség része volt, amely szabályozott normáival, céljaival már 1000 éve elfogadott része a magyar közgondolkodásnak (gondoljunk az „ora et labora" jelmondatra). A professzor főapáti engedéllyel a rendi közösségtől távol, 1911 és 1938 között nem az apátság épületében/épületeiben élt, hanem azon kívül. Rendi szóhasználattal élve „kincés" volt, de munkájával, tudományos eredményeivel a rend társadalmi elismertségét emelte.

Erdélyi László kialakított társadalmi kapcsolatai alapján – akár a tudományos élet szereplőit tekintjük (a kor középkorászai, kari kollégái), akár Szeged városának közéleti szereplőit (püspök, polgármester, építész, művészek, katonák) – rendkívüli kép rajzolható a korabeli társadalomról és a benne élő professzorról. Válasz adható arra kérdésre is, hogy lesz egy vidéki nagyvárosból egyetemi város.

Szót kell ejteni továbbá Erdélyi kollégiumigazgatói tevékenységéről, mivel közel egy évtizedet töltött a szegedi Szent Imre Kollégium élén. Szervezte, vezette az intézményt, amely

biztos hátteret nyújtott az egyetemen tanuló hallgatóknak. E közösségnevelő munka mellett elsősorban tanított, könyveket, tanulmányokat írt, az országban egyedülálló művelődéstörténeti tanszéket vezetett közel két évtizeden át.

Válaszolunk arra a kérdésre is, hogy e sok és nagy változást hogyan élte meg egy egyetemi tanár, aki egyben egy olyan szerzetesrendnek tagja, amely ezer esztendővel korábban szintén szereplője és segítője volt egy hasonló nagy átalakulásnak Szent István idejében. Milyen eszmeáramlatok, kihívások érték Erdélyi Lászlót, és hogyan reagált rá?

Fontosnak tartom értekezésemben az életpálya helyszíneinek bemutatását: Pannonhalma, Kolozsvár, Szeged kulturális-gazdasági jelentőségét.

Így, a fentieket figyelembe véve a korokat és kurzusokat (annak néha embert próbáló változásait) megélő professzort mutatom be, mint a kolozsvári/szegedi egyetem tanárát, aki kutatómunkája mellett egy emberöltőn át tanított, hallgatókat nevelt, de mégsem alakult ki körülötte a neveltjeiből álló iskola. Ennek ellenére ő az, aki a Szegedi Tudományegyetemen ma is folyó középkorász képzés „előfutárának” tekinthető.

A témát a nagy terjedelme és a speciális kutatási szempontok miatt szűkítettem, és így munkám során gyorsan tisztázódott, hogy csak az egyetemtörténettel kapcsolatos témakört dolgozom fel. A középkori társadalomtörténettel, illetve teológiával érintőlegesen, egyes esetekben a bibliográfia elkészítése erejéig foglalkozom.

A témát néhai Koszta László professzor adta, aki középkorászként ismerte Erdélyi László OSB nevét és munkásságát, és azt a tényt, hogy az egykori kolozsvári és szegedi professzor életpályájának feldolgozása időszerű az egyetemtörténeti kutatások miatt.

Historiográfiai áttekintés

Erdélyi László Gyula (1868–1947) bencés szerzetes és egyetemi tanár életrajzáról és tudományos működéséről eddig csak néhány publikációból tájékozódhatott a tudományos közvélemény. A disszertációnkban így hármas feladatnak kellett eleget tenni.

Egyrészről vizsgálni kellett Erdélyi Lászlót mint bencés szerzetest, mint egyetemi tanárt és mint középkorkutatót. Mindezt úgy, hogy az életút egyes időszakai jelentősen eltérnek egymástól. Másrészről be kell mutatni a bencés szerzetest, aki egyetemi tanulmányai befejeztével előbb főiskolai tanár lett Pannonhalmán. Az itt eltöltött idő (1892–1909) alatt alapozza meg tudományos hírnevét a pannonhalmi rendtörténet főszerkesztése, a tudományos társulati tagságokban végzett tevékenysége által. Az ezt követő egy évtized lesz pályájának csúcsa, a már „kincésként" eltöltött kolozsvári évtized. Itt válik egyetemi tanárrá és országosan ismert középkorásszá.

Az ezt követő szegedi egyetemi tanárság az életpálya másik nagyszerű íve, ahol egyetemi kollégiumi igazgató, bölcsészkari dékán, de ekkor nevéhez nem köthető jelentősebb történettudományi munka.

Végül a pályát lezáró utolsó közel 20 év, amelynek egy részében a szegedi egyetem vezetésében látjuk (prorektor, rektor), majd ismét bencésként, aktív, több kötetet kiadó középkorkutatóként.

*

A disszertáció egyik legfontosabb forrása Erdélyi Lászlótól származik, aki 1909-ben, a Magyar Tudományos Akadémia számára[1] mint levelező tag megírja önéletírását (önéletrajzát). Mint látszik is, 1909-ig követi az eseményeket, de az utána megélt közel négy évtizedről – értelemszerűen – nem szól.

A második fontos forrás Rottler Ferenc 1965-ben írt és megvédett doktori disszertációja, melyben a szerző egyértelműen kijelenti, hogy nem tekinti feladatának Erdélyi életrajzának megírását.[2] Az életút legfontosabb állomásait mindössze 3-5 oldalban foglalta össze, hogy a disszertációját olvasók valamilyen képet tudjanak alkotni a közel húsz esztendeje elhunyt, már ismeretlen középkorászról. Ezt az értekezés címe is jelzi: *„Erdély László történetírása"*[3].

A harmadik fontos publikáció Szilágyi Csaba tollából jelent meg 2012-ben, *Erdélyi László: Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet: Egy bencés tudós munkásságának*

[1] *Erdélyi. László élete és munkái.* (A Magyar Tudományos Akadémia számára írt életrajz.) Kézirat gyanánt Szent Benedek nyomda, Pannonhalma, 1909. (a továbbiakban: Erdélyi 1909)
[2] Rottler Ferenc: *Erdélyi László történetírása* 1965. ELTE Egyetemi Könyvtár (a továbbiakban: Rottler 1965) 9 oldal.
[3] Rottler 1965.

bemutatása címmel.[4] A munka nem tér el jelentősen az előbbitől. Az olvasó három oldalon keresztül ismerheti meg Erdélyi életpályáját és annak legfontosabb csomópontjait. Szilágyi – az előző szerzővel ellentétben – a tanulmány forrásainak tanúsága alapján járt Pannonhalmán, és ismeri az egykori bencés főkönyvtárban őrzött hagyatékát is.

Disszertációm így feladatának tekinti az előbbieknél részletesebb életrajz megírását is, amelyre eddig nem került sor.

A disszertáció első fele szükségképp tér ki a pannonhalmi bencés rendtörténetre, amelynek főszerkesztője volt Erdélyi László, és amely tudományos életművének megkerülhetetlen alkotása. A 14 kötetből álló rendtörténet 6. kötete további segítséget nyújt a rend XIX. és XX. század fordulóján megért mindennapjainak megismeréséhez. Így az ebben az időszakban itt, szerzetesként, majd főiskolai tanárként, levéltárosként dolgozó Erdélyi megértéséhez is hozzájárul. Ehhez szorosan kapcsolódik Gérecz Imre tanulmánya[5], aki a pannonhalmi apátsági levéltárban őrzött dokumentumok alapján próbálja rekonstruálni a XIX. század végének bencés közösségét, segítve ezzel Erdélyi bencések között elfoglalt helyzetének jobb megértését.

A rend belső életét a Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége által 1990-ben, Budapesten megjelentetett két disszertáció dolgozza még fel. A „Pannonhalmi főapátok I." c. kötetben megjelent[6] Solymos László Szilveszter Kruesz Krizosztomról és Várszegi Imre Asztrik OSB[7] Kelemen Krizosztomról szóló írása. A korszak jelentősebb főapátjáról, Vaszary Kolosról[8] már korábban is jelentek meg munkák. Sajnos Fehér Ipoly főapátról eddig még nem jelent meg önálló kötet.

---

[4] Szilágyi Csaba: Erdélyi László: Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet.: Egy bencés tudós munkásságának bemutatása In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.), *Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon.* 1–2. kötet, Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1. 735–749. (a továbbiakban: Szilágyi 2012)

[5] Gérecz B. Imre OSB: „…Ne engedjék meg neki könnyen a belépést…": A bencés növendékfelvétel története a 19–20. században, különös tekintettel az 1880–1899 közötti időszakra In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.), *Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon.* 1–2. kötet Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1 312–365 oldal. (a továbbiakban: Gérecz 2012)

[6] Solymos László Szilveszter OSB: Kruesz Krizosztom és Várszegi Asztrik OSB: Kelemen Krizosztom Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, Bp., 1990, Pannonhalmi főapátok (sorozat) 1. Felelős kiadó: Várszegi Asztrik

[7] A Szent Benedek-rend vagy bencés rend latin rövidítése Ordo Sancti Benedicti, rövidítve: OSB.

[8] Keményfy K. Dániel: *Vaszary Kolos (1855–1905).* Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája, Esztergom, 1905. (a továbbiakban: Keményfy 1905)

Fontos feldolgozás még Csiky Balázs Serédi Jusztinián bencés szerzetesről, majd esztergomi érsekről írt monográfiája,[9] illetve publikációi.[10]

A korszak oktatástörténetének megismeréséhez Bődy Pál, Felkai László, Schlett István Eötvösről írott munkái adnak további segítséget, a korszak oktatáspolitikájáról pedig T. Kiss Tamás munkája,[11] valamint Ladányi Andor kötetei és tanulmányai.[12] A Pázmány Péter Tudományegyetem (később ELTE) több monográfiával is büszkélkedhet, mi elsősorban az 1935 után megjelent négykötetes munkát használtuk.[13] Borsody Csaba kötete[14] a történelemoktatás változásaival kapcsolatban szintén fontos munka.

A korszak egyháztörténetének vizsgálatához az alapvető munkák közé sorolandó Hermann Egyed műve[15], Szántó Konrád (A katolikus egyház története) háromkötetes monográfiája[16] és Gergely Jenő kötetei.[17] Ezenkívül a rendekről, egyházi elitről a Diószegi István 80. születésnapjára megjelent kötetben írt tanulmánya[18] ad további információt.

*

Erdélyi László történetírói munkásságához Romsics Ignác „Clio bűvöletében”[19] című kötete ad itt jó áttekintést, amely nemcsak a magyar történetírás XIX–XX. századi

---

[9] Csíky Balázs: *Serédi Jusztinián, Magyarország hercegprímása*. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport (2018)

[10] Csíky Balázs (2003): A Szent Imre Kör, 1888–1946. In: KÚT 2003/3–4., 130–141. (a továbbiakban: Csiky 2003); Csíky Balázs (2007): A Szent Imre Kör. In: *Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából.* Szerk.: Kerny Terézia. Székesfehérvár. (A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum kiadványai 1.) 145–151. (a továbbiakban: Csiky 2007).; Csíky Balázs (2003): Az első felekezeti egyetemi diákegyesület a Budapesti Tudományegyetemen. In: *Pro Scientia Aranyérmesek VI. Konferenciája*. Miskolc, 2003. november 28–30. Előadások. Szerk.: Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra. Miskolc, (a továbbiakban: Csiky 2003a) 39–43.

[11] T. Kiss Tamás: *Fordulatok-folyamatok. Fejezetek a magyarországi kormányok kultúrpolitikáiról*. Új Mandátum Kiadó, Budapest, 2002.

[12] Ladányi Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a Horthy-korszakban. *Történelmi Szemle*, 2002 (44. évfolyam) 3–4. szám (a továbbiakban: Ladányi 2002)

[13] Hermann Egyed – Artner Edgár: *A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935*. Budapest,1938. (a továbbiakban: Hermann, Artner; Szentpétery Imre (1935): *A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története IV. A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935*. Budapest. (Továbbiakban Szentpétery 1935)

[14] Borsodi Csaba: A kiegyezéstől a fordulatig. In: *Historia critica. Publicationes Instituti Historici Universitatis Budapestinensis de Rolando Eötvös nominatae* (1). Budapest: ELTE Eötvös Kiadó, 2014, 267–279.

[15] Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München, 1973. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae, I.) 2. kiad. (a továbbiakban: Hermann 1973)

[16] Szántó Konrád: A katolikus egyház története Ecclesia, Budapest, 1985-1988.

[17] Gergely Jenő (1977): *A keresztényszocializmus Magyarországon 1903–1923*. Budapest, Akadémiai Kiadó; Uő. (1977): *A politikai katolicizmus Magyarországon 1890–1950*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó; Uő. (1994): *Prohászka Ottokár, „a napba öltözött ember”*. Budapest, Gondolat Könyvkiadó; Gergely Jenő: *A katolikus egyházi elit a századfordulón* (https://edit.elte.hu/xmlui/static/pdfjs/web/viewer.html?file=https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/20666/GergelyJen%c5%91.pdf?sequence=1&isAllowed=y) (Látogatva: 2020. november 20.)

[18] Gergely Jenő: A katolikus egyházi elit a századfordulón 193-204. In: Nemzetek és birodalmak: Diószegi István 80 éves ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest,2010. 193-204.

[19] Romsics Ignác: *Clio bűvöletében: Magyar történetírás a 19–20. században – nemzetközi kitekintéssel*. Budapest, Magyarország: Osiris Kiadó (2011)

tevékenységét mutatja be, hanem nemzetközi kitekintést is nyújt. Erdélyi rendtársainak történetírói közösségéről Adriányi Gábor írt tanulmányt „Jeles magyar bencés egyháztörténészek a XIX. században” címmel.[20]

A disszertáció Erdélyi László tudományos működésének áttekintése kapcsán vállalta egy bibliográfia elkészítését is.

A szegedi egyetem történetével kapcsolatos feldolgozások

Mindenekelőtt számba kell vennünk az egyetemi évfordulókra készült munkákat. Az első helyen Márki Sándorról kell megemlékeznünk, aki az egyetem fennállásának 50. évfordulója alkalmából 1922-ben megírta a szegedi egyetem korábbi történetét.

Ennek a munkának méltó folytatása az egyetem monográfiasorozata, amelynek első kötete[21] már megjelent, a második kötet előkészületben van, megjelenés előtt áll.

Az egyetem 1872-től kezdődő történetének egyik legjobb összefoglalását Gaal Györgynek köszönhetjük.[22] Az „Egyetem a Farkas utcában, a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai” című munkájában az egyetem kolozsvári és szegedi időszakáról is részletesen ír, jól mutatja be az egyetem karait és személyi változásait.

Minker Emil „Szeged egyetemének elődei” címmel 2003-ban Szegeden megjelent munkája ad betekintést mai egyetemünk intézményi előzményeinek múltjába. A szerző orvosként írta a kötetet, és mint Mészáros Rezső rektor előszavában olvashatjuk „az egyetem történetének olyan előzményeit mutatja be, amelyek csaknem 60 éve feledésbe merültek”[23].

Az egyetem 1918 és 1921 közötti történelmének feldolgozását Vincze Gábornak köszönhetjük. „A száműzött egyetem” címmel megjelent kötet nemcsak az egyetem e három évben zajló történetét mutatja be, hanem jelentős forráskutatást is felmutat a Magyar Nemzeti Levéltár különböző intézményeiben (Csongrád-Csanád Megyei Levéltár, Magyar Országos Levéltár, Békés Megyei Levéltár) végzett vizsgálatairól.

[20] Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István METEM, Budapest 2016.) 105–109.

[21] A Szegedi Tudományegyetem és elődei története. I.: A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig (1581–1872) / Szögi László – Varga Júlia Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2011.

[22] Gaal György: Egyetem a Farkas utcában, a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2012. (a továbbiakban Gaal 2012)

[23] Minker Emil Szeged egyetemének elődei 2003. Szegedi Tudományegyetem kiadványa Szeged, 2003.

Az egyetem történetével foglalkozó publikációi miatt Mariska Zoltán nevét érdemes megemlítenünk, aki Erdélyivel kapcsolatos kutatási problémákra is felhívta a figyelmet.[24] A „felekezetközi" egyetemmel kapcsolatosan Pukánszky Béla[25], Erdész Ádám[26] és Vincze Gábor nevét kell, hogy megemlítsük. Szintén ehhez az átmeneti időszakhoz kötődik Kiss József Mihály „Párhuzamos utak a kolozsvári és a pozsonyi egyetem válságos időszakának történetéhez" című tanulmánya[27].

Az egyetem szegedi történetéhez szorosan kapcsolódik a Szeged-Csanádi Egyházmegye és annak első főpásztora, Glattfelder Gyula püspök tevékenysége. Munkásságáról sajnos még nem készült monográfia, de egy tudományos konferencia anyaga megjelent kötetben.[28]

Az egyetem történetével kapcsolatban újabb munkák – az almanachoktól[29] eltekintve – csak az 1980-as években jelentek meg. Ezek közül adatgazdagságával kiemelkedik Devich Andor két munkája: az egyik[30] az „egyetemi város" címre vágyó várost mutatja be. A szerző másik kötete a már Szegeden működő egyetemről szól.[31]

Az elmúlt három évtizedben azonban szép számmal jelentek meg a szegedi egyetem történetét különböző szempontból (ifjúsági egyesületek,[32] polgári tanárképzés[33]) feldolgozó munkák itthon és külföldön egyaránt.

---

[24] Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (I.) Korunk 2008 (III. folyam 19.)2008 / 4. szám 88–93 oldal; Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (II.) Korunk 2008 (III. folyam 19.)2008 / 5. szám 83–89.

[25] Pukánszky Béla: Tanárképző vagy egyetem? A kolozsvári egyetem Szegedre költözésének körülményei 1919–1921 Magyar Pedagógia 1987 / 4. szám 424–433.

[26] Erdész Ádám A kolozsvári felekezetközi magyar egyetem 1920–1921 Történelmi Szemle 1998.3–4. 257–276.

[27] Kiss József Mihály: Párhuzamos utak. A kolozsvári és a pozsonyi egyetem válságos időszakának történetéhez Budapest, 1991. Tanulmányok a magyar felsőoktatás XIX-XX. századi történetéből – Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 14.

[28] Igazságot – Szeretettel Glattfelder Gyula élete és munkássága Budapest–Szeged, szerkesztette: Zombori István., 1993.

[29] Lisztes László, Zallár Andor,Kalmár László: Szegedi egyetemi almanach: 1921–1970 JATE,SZOTE, Szeged, 1971; Szentirmai László, Iványi Szabó Éva, Ráczné Mójzes Katalin (szerk.) (1996). Szegedi Egyetemi Almanach 1921–1995. 1. köt. Szeged.

[30] Devich Andor: Törekvések Szegeden egyetem létesítésére 1918 előtt Szeged 1984.(a továbbiakban: Devich 1984)

[31] Devich Andor: A szegedi Tudományegyetem története JATE, Szeged, 1990. (a továbbiakban: Devich 1990)

[32] Ifjúsági egyesültek: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között / Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás Szeged, Universitas Szeged Kiadó, 2012.; A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (SZEFHE), valamint a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (DEFHE) szegedi működése In: Ujváry, Gábor (szerk); Ligeti, Dávid (szerk.) Trianon és a magyar felsőoktatás: a VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2017. december 4-én, a budapesti Eötvös Collegiumban rendezett konferenciájának előadásai Budapest, Magyarország: VERITAS Történetkutató Intézet, Magyar Napló (2018) 375 p. pp. 281–306.

[33] Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010.; Fizel Natasa: A polgári iskola helye és szerepe a közoktatás rendszerében a két világháború között In: M., Pelesz Nelli (szerk.) Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon Szeged, Magyarország: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány (2019) 119–140., 22.

Az egyetem fennállása 85. évének tiszteletére[34] megjelent munka mellett „A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene”[35] című kiadványt említhetjük még. Emellett 1997-ben jelent meg a professzorok életrajzát is tartalmazó, Gazda István szerkesztésével készült munka.[36]

Ezekre a munkákra támaszkodva készült el az egyetemi archontológia adatbázisa.[37]

Az egykori kolozsvári egyetem mára két ágra szakadt tudományos közösségének együttműködését fedezhetjük fel a „külföldi” kiadványoknál. Közülük a 2013-ban kiadott „140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás” című tanulmánykötet[38] mellett a kolozsvári és szegedi egyetemi együttműködéssel készült forrásgyűjteményt[39] kell megemlítenünk.

Az egyetemtörténeti kutatás egyik fontos tanulmányát Vajda Tamás, az egyetemi levéltár vezetője írta meg 2017-ben. Az egyetem 430. évfordulójára elkészült egyetemi monográfia első kötetének[40] folytatása miatt fontos a források összegyűjtése, lelőhelyük meghatározása.[41]

Az egyetem történetéről kétnyelvű kiadvány is készült[42], amelyben fotóalbum eleveníti fel az egyetem múltját.

---

[34] Rácz B., Békési I., Minker E., Molnár I. és Szentirmai L. (szerk.) (2006). Szegedi Tudományegyetem 2006. 85 éves a szegedi felsőoktatás. Szeged, SZTE

[35] Rácz B., Szentirmai, L., Gulya K., Balázs M. és Balogh E. (szerk.). A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921–1998. Szeged, Officina,1999.

[36] Százhuszonöt éve nyílt meg a kolozsvári tudományegyetem. I-II. Gazda István (összeáll.); Koller Sára – Mocskonyi Melinda – Rudó Mónika (szerk.) Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 1997.

[37] Janzsó Károly: A Szegedi Tudományegyetem és jogelődök vezetői testületi (egyetemi, főiskolai és kari tanács) tagjainak archontológiája (1872–1999), 2013. (Levéltári segédlet az SZTE Levéltárában)

[38] Batiz Enikő, Nagy László, Soós Anna: Kolozsvári 140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás című tanulmány kötetet Egyetemi kiadó, Kolozsvár 2013.

[39] Marjanucz László, Szabó Pál Csaba, Tóth Szilárd, Vajda Tamás (Szerkesztők) A kolozsváriszegedi Ferencz József Tudományegyetem 1872–1940: Válogatott dokumentumok Várpalota, Magyarország: Kárpát-medence Intézet (2019).

[40] A Szegedi Tudományegyetem és elődei története 1581–2011. 430 éves évforduló alkalmából kiadott egyetemtörténeti kiadvány.

[41] Vajda Tamás: A Kolozsvári Egyetem 1872–1919 közötti története, levéltári és könyvtári dokumentumainak feltárása és digitalizálása Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények: 36–51., 16. (2017)

[42] A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581–2011) [The History of the University of Szeged (1581–2011)] / Makk Ferenc – Marjanucz László (szerk.) [Kétnyelvű kiadvány] Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2011.

Az értekezés forrásai

Levéltári források

A Pannonhalmi Főapátság levéltára őrzi a rendbe belépő tagokról szóló forrásokat. A Pannonhalmi Főapátságban működő főkönyvtár a rendtagok hagyatékát is őrzi, így Erdélyi Lászlóét is.[43] Az itt található hagyaték a teljes életpályát lefedi, kezdve az 1892 utáni pannonhalmi főiskolai tanársága alatt készült tanórai jegyzetekkel (görög és római történelem), majd az 1897-től kezdődő rendi monográfia munkálatai alatt képződött iratanyaggal, mely elsősorban levelezést takar.

Az életpálya 1890 és 1892 közötti korszakáról az ELTE Maglódi úti levéltára tartalmaz forrásokat, így az alapvizsgáét 1889-ből, az 1892-ben letett tanári szigorlat, a doktori vizsga és a pedagógiai alapvizsga dokumentumait.

A XX. század elejéről Erdélyi életpályájára vonatkozóan több forrás áll rendelkezésünkre. Az egyik fontos forrás Sörös Pongrác és Erdélyi László levelezése, amely a pannonhalmi Sörös-hagyatékban található. Emellett Sörös Pongrácnak az 1890-es évek végétől vezetett és 1919-ig kézzel írott naplóját kell megemlíteni. A napló valójában visszaemlékezés, hiszen nem napról napra vezeti az eseményeket. További érdekessége, hogy a szerző 1919-ben bekövetkezett halála után Erdélyi, egykori tanítványa naplóját olvasva, azt kiegészítette, így a naplóban Erdélyi által sajátkezűen írott bejegyzések is megtalálhatóak. A napló és a levelezés betekintést nyújt a rendi monográfia megírásának körülményeibe, és az Erdélyi László egyetemi tanári kinevezése utáni éveket is nyomon követhetjük belőle. További levéltári forrásokat nyújt az ELTE levéltára (Erdélyi budapesti egyetemi éveiről és első egyetemi katedrára írt pályázatáról), a Pázmány Péter Hittudományi Kar levéltára és az esztergomi érseki levéltár (mindkét intézmény a második egyetemi katedrára írt pályázat körülményeit dokumentáló forrásokat őriz).

Erdélyi korabeli munkásságának másik forrását a korszak napilapjai jelentik. Így felhasználtuk az Alkotmány, Religio, Magyarország, Budapesti Közlöny című napilapok vonatkozó írásait.

Erdélyi László 1909-ben a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja lett, ezért az akadémia egy önéletrajzot kért tőle. Napló híján ez az önéletrajz az egyetlen olyan dokumentum, amely Erdélyi szakmai pályáját összefüggően mutatja be, és ezáltal a szerző

[43] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ I-XVII.

vélekedését is megismerhetjük az egyes eseményekkel kapcsolatban. Ez a dokumentum az, amely az 1909-ben a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetemre beadott pályázat mellékleteként jelent meg, ezzel több célt is szolgálva.

Erdélyi László pályája innentől a Tudományegyetem rektori és bölcsészettudományi dékáni irataiból követhető. Ezen információkat kiegészíti a pannonhalmi levelezés, valamint a napilapok újságcikkei és a professzor által írt kötetek bevezető lapjai.

Erdélyi professzor szakmai pályafutására vonatkozóan az 1910-es évektől a Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában is találunk adatokat. Angyal Dávid, Bleyer Jakab, Csánki Dezső, Domanovszky Sándor, Herczeg Ferenc, Iványi Béla, Kováts Ferenc, Márki Sándor, Majláth Károly, Tagányi Károly és Zolnai Gyula levelezése ad apró mozaikokat Erdélyi életpályájának jobb megismeréséhez.

A professzor kolozsvári működésével kapcsolatosan egykori tanára, majd kollégája, Márki Sándor által írt részletes napló ad tájékoztatást Erdélyi László egyetemi életéről, magánéletének néhány jelentősebb eseményéről. További jelentős forrás még Kelemen Lajos naplója, valamint az egyetem tanrendjei, szabályzatai, évkönyvei.

Az 1920-as, 1930-as évek forrásai

A trianoni döntés következtében a Szegedre került egyetemre nem tudta magával hozni kolozsvári iratait. Ezek ma a Szegedi Tudományegyetem levéltárának fotógyűjteményében tanulmányozhatóak. Ugyancsak itt találhatóak a korszakra vonatkozó hallgatói névsorok, rektori, dékáni jegyzőkönyvek.

Erdélyi szegedi életpályája 1925-ig a korábban már említett Márki-naplóból is jól megismerhető. Emellett Márki Sándornak a Szegedi Tudományegyetem Tudományos Információs Központjában fellelhető írott hagyatéka ad további információt.

Erdélyi Lászlónak az egyetem ifjúsága érdekében végzett munkájával kapcsolatosan Szegeden a ma is működő Szent Imre Kollégiumban találunk forrásokat, ugyanis a kollégium historia domusa Erdélyi kézírásával közöl adatokat.

Erdélyi László és az 1923-ban Szegedre költözött Glattfelder Gyula püspök kapcsolatát a Szeged-Csanádi püspökség levéltárában őrzött dokumentumokból lehet rekonstruálni.

A professzor 1930-as években végzett munkájáról Mályusz Elemér naplója[44] és az egykor Kolozsváron tanuló, majd oktató, de később a Pázmány Péter Tudományegyetem[45] jogi karán tanító Kuncz Ödön naplója[46] ad tájékoztatást. További forrásként említendő a Pannonhalmán őrzött levelezés.

Erdélyi László az egyetemi megbízatás lejártával, 1938-ban visszakerül a rendbe, ezúttal azonban nem Pannonhalmán, hanem Zalaapátiban helyezi el a bencés rend főapátja. Az itt töltött 9 évről a pannonhalmi levelezés szintén szól, és az apátság iratai is 2022-ben a zalaegerszegi levéltárból a főapátság levéltárába kerültek.

Erdélyi László pályája 1868-tól 1894-ig

A szülőhely és a család

A későbbi történészprofesszor 1868. március 2-án Erdélyi Gyula néven látta meg a napvilágot Zsigárdon. A mátyusföldi település a történelmi Magyarország Pozsony vármegyéjében volt, egyházi közigazgatás szerint az esztergomi (fő)egyházmegyéhez tartozott.

Az Erdélyi születése korabeli falu egy Faluhelynek nevezett település helyén jött létre, amelyet az Érsekújvárt elfoglaló törökök dúltak fel 1663–65 között. Az új település a Vág partján épült újra a török veszély megszűnte, 1685 után. Fejlődését a jezsuitáknak köszönhette, akik a Vág szabályozását megoldva, a már kiszáradt Holt-Vág mindkét partján lehetővé tették a falu további terjeszkedését. A Királyrév felé növekedő közösségről az 1767. évi népszámlálási adatokból[47] tájékozódhatunk. Az 1084 főt számláló település többsége katolikus vallású (654 fő) és 430-an vallották magukat reformátusnak.

A falu nevét az 1848/49-es szabadságharc eseményeit megemlítő Fényes Eleknél is megtaláljuk. Leírása szerint a lélekszám ekkor már 2000 fő (katolikus vallású 1014 fő, míg 986

[44] Mályusz Elemér: Visszaemlékezések. Szerk., sajtó alá rend.: Soós István Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest, 2021.(továbbiakban Mályusz 2021.)

[45] Az egyetem elnevezései az alapítás után változtak. Az alapítás után Nagyszombati Jezsuita Egyetemnek, 1769-től Királyi Magyar Tudományegyetemnek, újabb áthelyezése után Pesti Királyi Tudományegyetemnek, 1873-tól 1921-ig Budapesti Tudományegyetemnek, 1921-től Magyar Királyi Pázmány Péter Tudományegyetemnek nevezték; Eötvös Loránd fizikus, politikus nevét 1950. szeptember 15-e óta viseli.

[46] Kuncz Ödön: Életem (Írtam 1948. december 6-tól 1950. november 28-ig). ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2017.

[47] Népszámlálások a 18. században. 1715 és 1720 regnicolaris conscriptio, 1786/87-es Volkszählung (népszámlálás). Erdélyi valószínűleg a Mária Terézia általi úrbérrendezést megalapozó összeírás adatait használta. Ekkor, egy 9 pontból álló kérdőívet kellett kitölteni. Ez utóbbi jellege inkább összeírás, semmint népszámlálás.

fő református). *„Lakosai sok búzát, árpát, zabot, kölest termesztenek, tágas legelőjükön pedig számos szarvasmarhát s lovakat tartanak, s ezért vagyonosok. F. u.*[48] *az esztergomi érsek.”*[49]

Az 1879/80. évi népszámlálás Zsigárdon 2681 főt számlált 366 házban. Az ott élők többsége (89,4%) magyarnak vallotta magát (2397 fő), 45 fő (1,7%) németnek és 1 százalék alatti rész, 20 fő szlováknak (tót) az össznépességen belül. A falu vallási megoszlása is ennek megfelelően alakult: a lakosság többsége (54,8%-a) római katolikus volt. Emellett evangélikus, jelentős számú református (1119 fő, 41,7%) és izraelita (89 fő, 3,3%) vallású élt Zsigárdon. A népszámlálási adatok 1609 főt tartanak számon olvasni és írni tudóként, amely a falu lakosságának 60%-a, és ez a megyében élő ezen képességgel rendelkezők 8,4%-át tette ki. Az elemi képességek bírása, összevetve a megyei adatokkal, Zsigárd előkelő helyzetét bizonyítja. Csak a hasonló népességszámú Pered tudta felmutatni ezt az eredményt. Összességében elmondható, hogy Zsigárd a megyei átlagot meghaladó értéket (46%)[50] mutat e képességek tekintetében, amely megyei és országos összehasonlításban is jónak mondható a 60-70%-os vagy azt meghaladó analfabetizmussal szemben.[51]

A család

A kiállított keresztlevele alapján a szülők – Erdélyi János és Ürge Magdolna – már a születése másnapján, március 3-án megkeresztelték[52] a család második[53] gyermekét. A (valószínűleg) mélyen vallásos szülőktől a keresztségben a Gyula nevet kapta. A családról a pannonhalmi főkönyvtárban őrzött hagyaték ad némi információt [**1.melléklet**] amelynek oka, hogy a bencés rendbe való belépéskor az új rendtag maga mögött hagyja korábbi életét, új családja a rend lesz.

Édesanyjáról Erdélyi későbbi tanárától, majd kollégájától, Márki Sándortól tudjuk[54], hogy megfordult Kolozsváron is (1913–1914) a már egyetemi tanár fiánál. Márki leírja, hogy személyesen találkozott az asszonnyal, de az apát[55] nem említi. E bejegyzés 1923-ban íródott

---

[48] Földes ura

[49] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára Pest, 1851 III. kötet. 339. oldal

[50] Az 1881. év elején végrehajtott népszámlálás főbb eredményei megyék és községek szerint rendezve, II. kötet (1882) I. Magyarország 40. Pozsony megye 224–225 old. és az adatokból való saját számítások. (Forrás: https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1881_02/?pg=223&layout=s&query=zsig%C3%A1rd Látogatva:2020. december 10.)

[51] Nagy Péter Tibor: Járszalag és aréna. Egyház és állam az oktatáspolitika erőterében a 19. és 20. századi Magyarországon. Bp., 2000. Új Mandátum kiadó. 14 old.

[52] Pannonhalma Főapátsági Főkönyvtár Benedectina 493/XVI. Személyes iratok Keresztlevél 1924. február 15.

[53] A család elsőszülött fiú gyermeke

[54] Márki Sándor naplói: 1904–1914. szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, Gyula, 2021. 1913. december 13. Márki az utcán ismerkedik meg az édesanyával és valószínűleg Vilmával, majd megjegyzi naplójában: „kik mostantól fogva vele fognak lakni.” 1914. május 18. 416. oldal (Továbbiakban Márki 2021.)

[55] Erdélyi János, Erdélyi professzor édesapja 1913 májusában hunyt el.

soraiból[56] tudjuk, hogy az édesanya elhunyta miatt a már Szegeden tartózkodó professzornak Zsigárdra kellett utaznia. Az egyetemi dékáni jegyzőkönyvekből ismerjük[57] egyik fiú-testvérének 1936. évi elhunytát, amikor a kar részvétét fejezi ki a történtek miatt. Egy lánytestvére, Mária, 1921 után Szegedre került és a tanítóképző hallgatója lett.

Erdélyi tanítványának, Sörös Pongrácnak említi, hogy meglátogatta nővérét, Erdélyi Vilmát Nagyváradon, ahova férjhez ment. A professzornak a legkisebb fiútestvére (öccse) 1880-ban született. Erdélyi Alajos – bátyja nyomdokain haladva – a győri bencéseknél tanult, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történelem–földrajz szakos hallgatója lett. Egyetemi tanulmányai végeztével 1906-ban doktorált. Tanári pályára lépett, s mint középiskolai tanár tanított Szentgotthárdon, Kassán, Kolozsváron és közel két évtizedig Budapesten.[58]

Erdélyi László további években gondos neveltetésben részesült, amelyet a korban a korábbi évszázadok alatt megszokott módon, többnyire egyházi fenntartású intézményekben kapott meg.

Neveltetése és diákévek – Az oktatás polgári rendje

Erdélyi és kortársai diákéveit végigkíséri a magyar állam közfeladatainak az 1867. évi kiegyezés következtében megtörtént újraszabályozása is. A magyar közoktatási rendszer reformjához először az 1867-ben hivatalba lépő Andrássy-kormány nyújtott be törvényjavaslatot. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium élén álló Eötvös József báró az 1868. évi 38. (népiskolai) törvény keretein belül szabályozta ezt az érzékeny területet, ezzel mindegy hét évtizedre meghatározva a magyar oktatásügyet.[59] A feladat társadalmi jelentőségét és súlyát már a minisztérium elnevezése is mutatja: „*vallás- és közoktatásügyi minisztérium*". Az európai mércével is egyedülálló törvénynek figyelembe kellett vennie a modernizálódó (szekularizálódó) állam és a gazdaság érdekei mellett az eddig oktatási-nevelési feladatot ellátó egyház(ak) érdekeit is. A feladat Eötvösnek nem volt ismeretlen. 1848-ban ő volt a területért felelős miniszter a Magyarország polgári átalakulásáért küzdő Batthyány-kormányban. Jól látta, hogy a törvény kiadása nem halasztható, de társadalmilag összetett kérdés,[60] akárcsak

[56] Márki Sándor naplói. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény 1923. február 2–3. Az édesanya valószínűleg a trianoni határváltozás miatt Budapestre költözhetett, mert Márki a fővárosba történő utazásról ír.

[57] m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1936. évi március 26-án tartott VII. rendes ülésének jegyzőkönyve. 481/1935/36 371. pont. Zsolnai Béla dékán jelenti be, hogy Erdélyi professzor „fivére' 1936. március 17-én elhunyt, és a kar részvétét nyilvánította.

[58] Patonay József: Erdélyi Alajos. In: A Budapesti II. kerületi kir. egyetemi katolikus főgimnázium és Ferencz József nevelő intézet (V–VIII. osztály reálgimnázium) évkönyve az 1938-39. tanévről fennállásának 252. évéről, közzétette dr. Horváth Jenő, Kiadta az iskola igazgatósága, Budapest, 1939 50–51. oldal

[59] Felkai László: Eötvös József közoktatásügyi tevékenysége. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. 247. old.

[60] Felkai: i. m. 83–103. old. és 149–183. old.

húsz évvel azelőtt. Érinti az állam egyházakkal való együttműködését és a nemzetiségek életét[61] is az iskolák fenntartása és a diákok anyanyelve miatt. Ezen oknál fogva Eötvös az 1848-ashoz képest más szervezetben alakította ki a minisztériumot.[62]

A zsigárdi és nagyszombati diákévek

A törvény 6 éves kortól írt elő tankötelezettséget. Így Erdélyi 1874-ben Zsigárdon kezdte tanulmányait, mert a törvény anyagilag is támogatta a helyi, kis iskolákat. Itt az elemi ismereteket tanították a tanulóknak, betűvetést, írni-olvasni tudást, elemi számtant. Erdélyi még a következő két tanévben is itt végzi tanulmányait.

A szülői gondoskodás és a tanítók javaslata alapján a szorgalmával és tehetségével kitűnő tanuló a negyedik elemi osztályt már a nagyszombati érseki főgimnáziumban végezte az 1877/78-as tanévben. A cél egyértelmű volt az iskolaválasztással: sikeres tanulmányok esetén egyetemre menni és így a kialakuló értelmiség társadalmi csoportjához tartozni. Ezt a gondolatot erősíti a nagyszombati érseki gimnázium évkönyve is, amikor végzőseik sikereit ismerteti az első oldalán.[63]

Nagyszombat[64] a XIX. századot megelőzően jelentős egyházi és kulturális központnak számított. Az Esztergomot elfoglaló török elől menekülő esztergomi érsek itt új egyházi központot hozott létre. Ennek a tevékenységnek kiemelkedő alakja Pázmány Péter volt, aki gimnáziumot, jezsuita egyetemet (1635), nemesi konviktust és szerzetházakat alapított és támogatott.[65] Pázmány utódjai is figyelmet fordítottak Nagyszombatra: Lósi Imre és Lippay György esztergomi érsekek alapítványi támogatás révén 1667-ben jogi karral bővítettek a bölcsészeti és teológia karral működő egyetemet.

A következő évszázadban a fejlődés nem állt meg, és jelentős változások következtek be a város életében. Mária Terézia az egyetemet a hiányzó negyedik orvosi karral ugyan kiegészítette, de az egyetem új névvel és státussal Budára került.[66] ugyanis az uralkodó királyi egyetemmé nyilvánította „Kir. Magyar Tudományegyetem” névvel. A döntés jelentősen

[61] Galántai József: Nemzet és kisebbség Eötvös József életművében. Korona Kiadó, Bp.,1995. 97–104. old.
[62] Felkai László: Eötvös József közoktatásügyi tevékenysége. Akadémiai Kiadó, Bp., 1979. 247. old.
[63] Nagyszombati érseki főgimnázium értesítője 1877-78. tanév végén Nagyszombat 1879. 73. oldal
[64] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára: Pesten: Nyomatott Kozma Vazulnál, 1851, III. kötet. 130–131 oldal.
[65] Magyar Katolikus Lexikon IX. kötet Szent István Társulat, Budapest, 2004. Főszerkesztő Diós István Nagyszombati Érseki Katolikus Gimnázium szócikk 542 oldal
[66] Magyar Katolikus Lexikon IX. kötet Szent István Társulat, Budapest, 2004. Főszerkesztő Diós István nagyszombati jezsuita egyetem szócikk 542–543 oldal

átformálta az elmúlt évszázadok alatt kialakult városképet, amelyhez az érseki székhely áthelyezése és a jezsuita rend felszámolása is hozzájárult.

Az uralkodónő anyagilag támogatta a nagyszombati gimnáziumot, így felépült modern épülete is. Az iskola vezetését 1806-ban a bencések vették át, ahol előbb 6 osztályos gimnázium létesült, az 1851/52-es tanévtől kezdve pedig már az esztergomi érsek irányításával 8 osztályos gimnázium otthona lett az épület.[67]

A főpap anyagi támogatása mellett működő nagymúltú intézmény[68] élére az igazgatót az érsek nevezete ki a király megerősítése mellett. Az igazgató emellett kormányzói címmel irányította a gimnázium mellett működő konviktust is. Így az Erdélyi tanulmányi évei alatt kinevezett Graeffel János[69] is viselte mindkét tisztséget.

*

Erdélyi 1877 őszén kezdi itt tanulmányait. Tanulásának körülményei jelentősen megváltoztak. Zsigárdhoz képest négyszer nagyobb, közel 11 ezer főt számláló, többnemzetiségű városba került. A lakók többsége szlováknak vallotta magát (56%-a), Jelentős arányt képviselt a német nemzetiség (25%), és 14%-os arányban éltek magyarok a településen.

Az első két itt töltött tanévről 1909-ben így írt: *„Kezdetben jeles tanuló volt, első osztályi főnöke majdnem kényeztette.”*[70] A megállapítás a negyedik elemi osztályra és az azt követő első és második gimnáziumi osztályra is igaz. Ezt tanúsítja a két osztályfőnök által kiállított bizonyítvány, amelyet az 1876 őszétől érvényben lévő új rendelet szerint már az új osztályozással töltöttek ki.[71] A gimnázium első osztályában Helcz János volt Erdélyi osztályfőnöke. Latint, magyart és földrajzot tanított az 87 fős[72] létszámú osztályának. Másodikban már Melcsiczky Lajos vezette az osztályt, aki magyart, földrajzot, számtant és rajzoló mértant oktatott.[73] Erdélyi eredményei a két tanévben javuló tendenciát mutatnak, de nem tartozott a legjobbak közé tanulmányi átlagát tekintve (1. osztály – 2,78; 2. osztály – 2,5).

---

[67] Nagyszombati érseki főgimnázium értesítője1877-78. tanév végén Nagyszombat 1879. 73. oldal

[68] Borovszky Samu: Magyarország vármegyéi és városai Pozsony vármegye és Pozsony (Magyarország vármegyéi és városai, 1904)Közoktatásügyi. Pozsony Vármegye Középiskolája nagyszombati érseki főgimnázium 364 oldal

[69] Graeffel János, esztergomi címzetes. kanonok, sz. széki ülnök, királyi-érseki convictus kormányzó, főgymn. igazgató, a hittudományok borostyán-koszorúsa. főgimnázium és a konviktus élén, a két intézet teljes egyesítése óta a következő igazgatók és kormányzók álltak: Szuppán Zsigmond (1853—61), Aschner Tivadar (1862—73), Hidassy Kornél (1874—75), Graeffel János (1876—88), Schlick István (1888—99), 1899-től Kőhalmi József.

[70] Életrajz 1909. 3 oldal Az életrajz Egyesszám harmadik személyben íródott, később részletesen írunk róla.

[71] Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996–1996 Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 59. oldal (első kiadás)

[72] A Nagyszombati Érseki Főgymnasium Értesítvénye az 1877-78. tanév végén Nagyszombat 1879. 73. oldal

[73] A Nagyszombati Érseki Főgymnasium Értesítvénye az 1878-79. tanév végén Nagyszombat 1880. 152 oldal

Hittanból és magyar nyelvtanból mindkét évben jó eredménnyel végez, de a latin nem tartozik az erősségei közé. [**2. Melléklet**]

Az 1909-es önéletrajz rövid bejegyzése, miszerint *„a zsigárdi deákok társasága azonban elvonta a szorgalmas tanulástól”*[74], valószínűleg a harmadik tanév eredményeire vonatkozott. Évek múlva is eleven még Erdélyiben a gimnázium emléke, a sorsfordító tanulmányi évek emlékezete. Említi, hogy a 63 fős osztályukat, az iskola harmadik legnagyobb létszámú osztályát, ekkor már Karpf Lajos vezette. Az osztályfőnök által tanított német nyelvből megbukott. A javítóvizsgára utal Erdélyi bizonyítványa is [**3. Melléklet**]: az 1881. szeptember 2-án szerzett elégségessel léphetett magasabb osztályba. A bukás okait vizsgálva egyfelől Erdélyi is elismeri felelősségét, hanyagságát, ezzel felvillantva az intézmény és a kor fegyelmi problémáit is.

A másik oldalról Karpf személye [4. **Melléklet**] a kor közoktatási viszonyait is jól jellemzi. A tanári kar egyik legfiatalabb tagjaként, 23 évesen, 1876-ban kerül az intézménybe. A nagymarosi kápláni tisztéből menti fel az esztergomi érsek, és nevezi ki tanárnak Nagyszombatba. A korra jellemző módon – amin a kellő számú szakképzett tanárerő hiányát értjük – a katedrára lépve még nincsen képesítése. Úgy véljük, ez a sikertelenség és a pótvizsga Erdélyi számára maradandó emlékként rögzült.[75] Felidézi még 1909-ben is – és valószínűleg hatással lehetett egy évvel későbbi pályaválasztásánál is.

Az intézmény értesítője szerint az iskola 14 fős tanári karral látta el az 1880/81-es és a következő tanévet. A tanári kar egyházmegyei papokból állt, csupán egy világi tanárt alkalmaztak a testnevelés tárgy oktatására. Ezekben a tanévekben 443 és 454 diák oktatásáért voltak felelősek az itt tanítók.[76]

	Erdélyi osztálya	Iskolai létszám
1878/79. Nagyszombati érseki főgimnázium – első osztály (rossz születési dátum)	87	372
1879/80. Nagyszombati érseki főgimnázium – második osztály (rossz születési dátum)	77	410
1880/81. Nagyszombati érseki főgimnázium – harmadik osztály (rossz születési dátum, német bukás)	63 (3. legnagyobb) létszámú osztály)	443
1881/82. Nagyszombati érseki főgimnázium – negyedik osztály (rossz születési dátum)	58	454

[74] Életrajz 1909. 3 oldal

[75] A gimnázium évkönyve tartalmazza az év végén szerzett osztályjegyeket, így Erdélyiét is. Azonban ezek a jegyek nem a tanév végén szerzett érdemjegyek, így feltételezhető, hogy több diák is megbukhatott németből úgy, hogy a pótvizsgája sikeres lett. Ennek mértékét csak a bizonyítványok alapján lehetne megállapítani.

[76] A Nagyszombati Érseki Főgymnasium értesítvénye az 1881-82. tanévről. Nagyszombat, 1882.

Az utolsó nagyszombati tanévre ismét új osztályfőnököt kapott Erdélyi, Herman Józsefet [**5. Melléklet**], aki magyart és számtant tanított. Erre a tanévre Erdélyi tanulmányi eredményei megváltoznak, ismét osztálya egyik legjobbja lett. A miértre válaszolva egyrészről jól látszik, hogy a korábban nagylétszámú osztály tanulóinak száma negyedikre, a kimaradások és a tanköteles kor betöltése miatt jelentősen lecsökkent. Emellett Erdélyi tanulmányi céljainak megszilárdulását kell feltételeznünk, amelynek fókuszában a továbbtanulás állt. Minden bizonnyal olvasta a bencés rendi felhívást is a rendbe való belépés lehetőségéről, amelyet a rend az iskoláknak küldött felhívása[77] mellett a napilapokban[78] is megjelentetett. Döntéséről és annak hátteréről az általa írott későbbi munkákban sem vallott Erdélyi,[79] így a pályaválasztása mögött meghúzódó indokokat csak sejthetjük. Az elhatározása a személyes meggyőződésén túl valószínűleg a családi ház elvárásai és az esztergomi érsekséghez és az egyházi rendhez szorosan kötődő tanárai álltak. Ez utóbbit fontosnak ítéljük, mert a fiatal számára mintát és példát adtak.

A sorsfordító esztergomi diákévek

„Esztergomnál nevezetesebb helye nincs hazánknak” – írja Vojnits Döme, majd így folytatja: *„Esztergom volt az ország fővárosa; Esztergomban született és itt kereszteltetett meg Szent István, a magyar civilisátió alapvetője; Esztergomban tették fenkölt fejére államiságunk symbolumát, a szent koronát; Esztergom a magyar kereszténységnek főhelye.”*[80] Vojnits leírása jól jellemzi Esztergomnak a XIX. század végi társadalmi gondolkodásában elfoglalt helyét és rangját, amelyet többek között emblematikus históriájának is köszönhet.

1831-ben Fényes Elek[81] így ír Esztergomról: *„Jelenleg tulajdonkép 4 városra osztatik, u. m. 1) a’ szabad királyi városra, 2) a vízi vagy érseki városra, 3 és 4) Sz. Tamás és Sz. György mező városokra. A’ kir. város’ utczái (kivált a’ budai és öreg utczák rendesek, tágasok, kövezettek; a’ házak többnyire alacsonyok és zsindellyel fedettek, de csinosok; piacza bő. Nevezetes épületjei: a’városháza, mellynek egyik részében a Benediktinusok gondviselése alatt lévő kath. gymnasiuni, másikban nemzeti oskolák vannak; a vármegyeháza; a kath. paroeh. és*

[77] A rend által kiküldött felhívásról és értesítésről lásd Gérecz, 320. oldal
[78] Ilyen lap volt a Zászlónk című lap.
[79] Rottler, 1965, 6. oldal
[80] Vojnits Döme: Az esztergomi káptalani iskola és gymnasium története I. In: Értesítő a Pannonhalmi Sz. Benedek-rend főgymnasiumáról az 1894/5. tanév végén Esztergom, 1895 Nyomatott Laiszky János könyvnyomdájában 6. oldal.
[81] Fényes Elek: Magyar_orszagnak_állapotja_statistikai_es_geographiai_tekintetben_2 https://adt.arcanum.com/hu/view/Books_13_Helytortenet_0695_Magyar_orszagnak_allapotja_statistikai_es_geographiai_tekintetben_2_1293/?pg=121&layout=s (Látogatva: 2021. december 10.)

ispitályi templomok; tégy(?) uj kath. szentegyház; az óhitű görögök temploma ; a Franciskanus monostor és szentegyház; több vendégfogadó; cs. k. póstaház." Fényes 1851-ben készült munkájában az 1838-as árvizet is megélt városról írtakat már így fejezi be az: *„[...] ezentúl ha nem régi fényét, legalább polgári gyarapodását alaposan remélheti."*[82]

A város Erdélyi korára sem változott meg jelentősen. A város egységesítésére ugyan 1848-ban,[83] 1850[84]-ben kísérlet történik, de ténylegesen csak 1895-ben valósul meg. Az 1867 utáni közigazgatási átszervezés során 1876-ban megvonták törvényhatósági jogát,[85] mivel az itt élők létszáma nem haladta meg a 15 000 főt. A város helyzetét még tovább súlyosbította, hogy ebben az évben bekövetkezett az újabb árvíz[86] is.

Az előzőekből is jól látható, hogy a város életét jelentősen befolyásolja a Duna közelsége. Jelentőségét – az alapvetően mezőgazdaságból élő városlakók – csak mérsékelten tudták kihasználni, mivel a város természeti, földrajzi adottságai nem tették lehetővé nagyobb gabonatermő terület kialakítását. A település csak a folyó menti gabonaforgalmat segítette, amely az Alföld gabonáját Pesten keresztül Ausztria felé szállította. A folyó felső szakaszán Komárom és Győr játszik fontosabb szerepet. Más oldalról, Esztergom további hátrányban volt a Duna bal parti településeivel szemben, amelyeknek jobb volt a termőterülete. A gazdasági okok mellett tovább csökkenti a gabona- és bortermelésből élők számát a XIX. század közepén a dorogi medencében meginduló szén- és márványbányászat.[87] Ezen hatások következtében az

---

[82] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára Pesten: Nyomatott Kozma Vazulnál, 1851, I. kötet. 311. oldal.

[83] 1848 márciusában felmerült Esztergom szabad királyi város, Víziváros, Szenttamás és Szentgyörgymező egyesítésének gondolata. A város feliratot is készít, amellyel 1848. március 23-án Maurovich Rezső követ felkeresi Kossuthot. Kossuth megígéri, hogy az egységesítés, a bekebelezés jövő országgyűlésen megtörténik A népképviseleti országgyűlési előkészületek 1848 májusában „együtt indulnak a településeken". Az 1848. évi V. törvénycikk 5. §-a szerint Esztergomnak, 1 képviselője volt.

[84] Közigazgatási egységesítés történt 1850. október elsején. Ekkor Jagasics Sándor királyi biztos rendeletben közölte Takács István főpolgármesterrel, hogy Esztergom és a szomszéd három település egy közigazgatási járássá alakul.1854-ben a Helytartótanács az összeépült községeket adózási tekintetben Esztergom szabad királyi városhoz csatolta. Az „egység" azonban a társközségek folyamatos ellenállása miatt ténylegesen meghiúsult. Borovszky Samu: Esztergom vármegye története (Magyarország vármegyéi és városai). 1908., 411., 422. oldal

[85] 1876. évi 20. törvénycikk 1§. Esztergom nagyközség és mint ilyen, önálló törvényhatósága megszűnt és a vármegyei fennhatóság alá került. Az 1876. évi XXXIII. törvénycikk 3. § b. pontja szerint a megye Esztergom maradt, és nem jött létre a tervezett Komárom-Esztergom megye. A megye területe azonban nagyobb lett Piszke és Lábatlan komárom megyei településekkel. Borovszky Samu: Esztergom 428. oldal

[86] Lettrich Edit 140. oldal; Iván László: „a víz … kiöntéssel fenyeget, ha még néhány lábat árad" https://mnl.gov.hu/mnl/keml/hirek/a_viz_kiontessel_fenyeget_ha_meg_nehany_labat_arad (Látogatva: 2021. november 19.).; Borovszky Samu: Esztergom 428. oldal;

[87] Gönczy Pál (1890): Magyarország kézi atlasza. Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság. Budapest. http://lazarus.elte.hu/hun/maps/1910/gonczy/esztergom.htm (Látogatva: 2021. november 19.) A Gönzy Pál által tervezett Esztergom vármegye térképe. A térképet valószínűleg Kogutowitz Manó (Seelowitz, 1851. december 21. – Budapest, 1908. december 22.) kartográfus készítette. A leírásokat Thirring Gusztáv földrajz- és természettudós (Sopron, 1861. december 25. – Budapest, 1941. március 31.) írta. Vízi László Tamás: Az Esztergom központú régió múltja és jelene. Közép-Európai Közlemények, 4(1), 166–167. https://ojs.bibl.u-szeged.hu/index.php/vikekkek/article/view/12017 (Látogatva: 2021. november 19.).

Esztergommal szemben lévő település, Párkány fejlődése indul el. Hasonló folyamatot láthatunk a vasút fejlesztésével kapcsolatosan is.[88]

Az előzőekben felsorolt hatások miatt Esztergom fejlődése leginkább az egyházi központ által létrejött beruházások, infrastrukturális változások folytán halad előre. A bencések gimnáziuma és a városi reálgimnázium mellett az érseki papnevelő Nagyszombatról való átköltözésével egyértelműen iskolavárossá válik Esztergom. (Felmerült az esetleges egyetemi várossá válása is a nagyszombati egyetem ide helyezésének gondolatával, Pest ellenében.) Az ilyen léptékű oktatási fejlődés elképzelhetetlen könyvtárak létrehozása nélkül. Ezt láthatjuk a prímási könyvtár, az érseki képgyűjtemény és kincstár, valamint a levéltár elhelyezésének esetében.[89]

Az érseki központ – nem messze a fővárostól – jelentős szellemi kisugárzással bírt iskolái és az egyháziak képzése révén. Jó példája ennek az 1882-ben Esztergomba visszatérő egykori esztergomi diák,[90] Prohászka Ottokár. Prohászka 1904-ig tartózkodik a városban. Először az Esztergom-Belvárosi plébánia segédlelkészeként működött,[91] majd két évtizeden át az esztergomi érseki szemináriumban a gimnazista korú kisszeminaristáinak latin–görög szakos tanára lett.[92] Egy másik diák, Majláth (Mailath) Gusztáv Károly[93] nevét is említenünk kell, aki az Esztergomi Főegyházmegye szeminaristája volt 1884-ig. Majláth Simor érsek biztatására a bécsi egyetemre ment teológiát tanulni, hogy 1887-es pappá szentelése után az esztergomi szeminárium prefektusa legyen.[94] E két példán keresztül jól látható, hogy a korabeli egyházi személyek legtöbbje megfordult Esztergomban. Elsősorban tanulmányaik miatt és tanulmányaik befejeztével – kor szokásának megfelelően – tanári pályára léptek.

A 1881. évi népszámlálás szerint[95] a településen 8932 fő él, amelynek 92%-a magyar. A fennmaradó népesség német és szlovák (tót) nemzetiségűnek vallotta magát. Ezt a képet mutatja a vallási-felekezeti megoszlás is: 91% római katolikus, 6% izraelita és 3%-a protestáns vallású. A népszámlálás adatai szerint a népesség 58% vallotta magát olvasni és írni tudónak. Ezt Vojnitsnak a gimnáziumról írott sorai is megerősítik: *„Gymnasiumunk jellege kezdete óta*

---

[88] Lettrich Edit: Esztergom a dorogi iparvidék városa. Magyar Tudományos Akadémia (Budapest). Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont. Földrajztudományi Intézet, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964. 41–48. oldal (továbbiakban Lettrich 1964); Borovszky Samu: Esztergom 430. oldal.

[89] Lettrich 1964, 142. oldal

[90] Gergely Jenő: Prohászka Ottokár „a napba öltözött ember" Budapest, Gondolat Könyvkiadó 1994. 16–19. oldal

[91] Gergely Jenő: Prohászka Ottokár „a napba öltözött ember" Budapest, Gondolat Könyvkiadó 1994. 35. oldal

[92] 1882. szeptember 2-án Simor hercegprímás nevezte ki Prohászkát. Gergely Jenő: Prohászka Ottokár „a napba öltözött ember" Budapest, Gondolat Könyvkiadó 1994. 36. oldal

[93] Biró Vencel: Székhelyi gr. Mailáth G. Károly Egyházmegyei Tanács, Kolozsvár, 1940. 9–13. oldal

[94] Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006 Szent István Társulat, Budapest,2008. 457–458. oldal.

[95] https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1881_02/?pg=95&layout=s&query=Esztergom (Látogatva: 2021. december 10.)

állandóan: katholikus. Egy-két év kivételével mindig egyházi férfiak tanították benne a tudományszomjas ifjakat a ker. vallás és a profán tudomány ismereteire. A legrégibb időben káptalani iskola néven szerepel s az ezredik évben már fennállott. A török hódítás idejében, 1543-ban, a káptalan elköltözésével megszűnt. Hosszú szünet állott be ezután a tanításban. Csak 1687-ben nyílik meg újra az iskola, s már a mai nevén. Vezetését a jezsuitákra bízta a nagynevű alapító, s a rend eltörléséig, 1773-ig, ők tanítottak gymasiumunkban. Az erre következő néhány évtized a »vegyes korszak« iskolánk életében. Állami intézet lett: kir. gymnasium. Szerzetesek, majd világiak tanítottak a kir. gymnasiumban. 1808-ban átvette vezetését a Szt. Benedek-rend, s máig is e rend tagjai tanítják benne a haza jövendő reményeit, s ugyancsak e rend tartja is fönn."[96] A rend 1878-ra elérte, hogy a jezsuitáktól kapott épület helyére egy új iskolaépület épüljön fel. Az épület tervezésében részt vett Fehér Ipoly[97] igazgató, az alapkőletételre pedig 1878. október 22-én Kruesz Krizosztom főapátot kérték fel. A két év alatt elkészült új épületben[98] kezdte meg tanulmányait 1882-ben Erdélyi László.

Tanulmányai kezdetekor azonban az igazgató már nem Fehér Ipoly,[99] hanem egy másik bencés szerzetes, Villányi Szaniszló[100]. Az iskola évkönyvét kézbe véve, a tudásért mindent megtevő oktató-nevelő munka képe rajzolódik ki. A diákok tanulmányi célja az egyetemi továbbtanulás. Erdélyi új osztálya a korábbiakhoz képest kisebb létszámú osztály, 40 fős. Valószínűnek tartjuk, hogy ez az új miliő további inspirációt adott Erdélyi számára a jobb tanulmányi eredmények eléréséért. Ezt láthatta az osztályfőnöke is Bors Mihály, amikor a negyedik legjobb eredményű bizonyítványt állította ki az 5. osztályban végzett tanulmányi munkáról [**6. Melléklet**]. Német, latin nyelv és mennyiségtan tantárgyakból volt csak jó, a többi tárgy jeles érdemjegyű. A tárgyak sorából kitűnik a harmadik idegen nyelv, a görög. Az e nyelvben elért tanulmányi eredmény mindenképpen az egyházi pályán való elgondolkodást sugallja.[101] Ennek nyomát meg is találjuk az 1909-ben írott önéletrajzában. Erdélyi ekkor így írt: *„[...] hogy még inkább szakithasson múltjával, álment az esztergomi benczés főgimnáziumba, itt legnagyobb hatással volt rá Vojnits Döme, a lelkes görög tanár, ki csakhamar az osztály első görögjeként kezdte őt kitüntetni. Ez bizalmat, kedvet, erőt akaratot*

[96] Vojnits Döme: Az esztergomi káptalani iskola és gymnasium története I. rész In: Értesítő a Pannonhalmi Sz. Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1894/5. tanév végén Esztergom, 1895 Nyomatott. Laiszky János könyvnyomdájában 7. oldal

[97] Fehér Ipoly Kálmán (Ipolyvi sk, 1842. április 11. – Pannonhalma, 1909. október 27.)

[98] Vojnits Döme: Az esztergomi káptalani iskola és gymnasium története III. rész In: Értesítő a Pannonhalmi Sz. Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1894/5. tanév végén Esztergom, 1895 Nyomatott Laiszky János könyvnyomdájában 20–21.oldal

[99] Fehét Ipoly 1882 és 1892 között a szegedi tankerület főigazgatója volt.

[100] Villányi Szaniszló Béla (Tósokberénd, 1847. szeptember 9. – Bakonybél, 1898. július 12.) bencés szerzetes, gimnáziumi tanár, történész, bakonybéli apát.

[101] Gérecz kutatásai alapján egyértelmű előnyt jelentett a görög nyelv tudása. Gérecz 321, 330–331. oldal

öntött belé a múlt mulasztásainak pótlására. Két év alatt csakugyan a legelső tanulók közé küzdötte föl magát és Pannonhalmán fölvették a benczés rendbe (1884).”[102]

Erdélyi idézetének utolsó mondatát az osztályfőnöke, Warga Samu által a hatodik tanévről kiállított bizonyítvány tovább árnyalja. Az értesítő egyetlen jó eredményt tartalmaz mennyiségtanból, a többi tárgy jeles értékelést kapott. Ez a 21 fős osztály második legjobb eredménye. A tanulmányi eredmény tudatos felkészülést feltételez, és összhangban van a rendtörténet lapjain olvasható bencés rendi elvárással is. *„Gyenge tanulókat sohasem vettek fel. [..] Újabban is legfeljebb egy elégségese lehet valakinek.”*[103]

Az esztergomi éveket Erdélyi életében meghatározónak gondoljuk. Egyfelől a tanulmányi eredményeiben elért sikereket tekintve, másfelől az Esztergomban eltöltött két év alatt számtalan olyan eseménnyel, évfordulóval találkozhatott, amelyek egy életre szóló emléket hagyhattak. 1882-ben ünnepelte Simor János hercegprímás 25. évfordulóját annak, hogy az uralkodó esztergomi érsekké nevezte ki. A következő évben Esztergom felszabadításának 200. évfordulóját ünnepelték a város lakói. Az évfordulóra a gimnázium történész igazgatójának, Villányi Szaniszlónak publikációja[104] is megjelent.

Felmerül a kérdés, egy tizenhat éves kiváló szorgalmú, jeles tanuló miért választotta a XIX. század utolsó harmadában a szerzetesi pályát és azon belül is a bencéseket?

A kérdés megválaszolásához Erdélyi Gyula (László) nem ad számunkra segítséget, hiszen a többször idézett, 1909-ben írt önéletrajzában sem írt erről. A válasz mégis egyértelműnek látszik. Erdélyi számára az érettségit követően az egyetemi tanulmányok folytatása a cél. A rendnek szüksége van az általa több éven át nevelt és jól képzett, jó tanulmányi eredménnyel rendelkező diákjára a rendi célok eléréséért.

Ahhoz, hogy világosabb képet kapjunk a második kérdésünkre, vizsgálnunk kell, hogy melyek voltak a rendi célok a XIX. században, és azok hogyan változtak az 1880-as évekre?

Erdélyi minden bizonnyal az Esztergomban eltöltött évek alatt – ahol bencés szerzetesek tanították-nevelték – pontos információkat szerzett a rendről.

A rendtörténet V. kötetében erről a következőket olvassuk: *„Az egyházi bizottság időközben elkészítette a lelkészségek szervezésére és a hozzá szükséges alapok megszervezésére vonatkozó javaslatát. E munkálatok a benczés rendet érintő részére II. József 1786 október 23-ikán a következő rövid, de rideg és haszonhajhászó gondolkozását igen jellemző utasítást írta:*

---

[102] Erdélyi 1909, 3. oldal

[103] Pannonhalmi Szent Benedek rend története VI. kötet 1914. oldal

[104] Villányi Szaniszló: In Kőrösy László: Esztergom felszabadulása a török rabságból: 1683. oct. 28. kétszázados évfordulója emlékére: 1883. oct. 28. Laiszky János Nyomdája, Esztergom 1883; később Uő: Néhány lap Esztergom megye és város múltjából. Laiszky Nyomda, Esztergom, 1891.

»A pannonhalmi benczés szerzettel, mely e magas hegyen való fekvése, valamit belső szervezeténél fogva a közügyre semmi hasznot nem hajt, úgy kell eljárni, mint a többi kolostorokkal.« ”[105] A rend vezetése a kancellária útján értesül jegyzőkönyvben a döntésről, melyben a Rend vagyonát a vallásalaphoz csatolták. A rendtagok még 5 hónapig a monostorban maradhatnak, de más bencés kolostorba nem távozhatnak. Lehetőségük volt egyházmegyei szolgálatba állni, de ehhez a megyés püspök engedélye kellett.[106]

A rendeleti intézkedések hatását jól jellemzik a számok: Magyarországon 140 szerzetesközösség szűnt meg (134 férfi és 6 női) 1484 férfi és 190 női szerzetessel.[107] A fennmaradó közel hasonló létszámú szerzetesközösségek közül 81 ferences, 25 piarista, 11 minorita, kapucinus és irgalmas, 3-3 domonkos és szervita, 1-1 ágostonos és karmelita.[108]

Erdélyi megérthette, hogy a rend történetének egy olyan fordulópontjáról beszélünk, amely az 1802-ben történt visszaállítás után is mély nyomokat hagyott a szerzetesrend életében. Elegendő a több mint 200 évvel ezelőtt megkötött megállapodás pontjait elolvasnunk.

Az 1802. márczius 12-éről keltezett királyi visszaállító oklevél így hangzik: „Mi II. Ferencz stb. jelen levelünkkel emlékezetül adjuk, tudatván mindazokkal, a kiket illet, hogy atyai gondunk és szorgoskodásunkhoz képest, a mellyel az istentisztelet előmozdításáról, az ifjúság helyes neveléséről és oktatásáról kegyesen gondoskodni akarunk, kegyesen elhatároztuk, hogy a benczések Rendjét, (a melytől semmit sem akarunk azokból elvenni, a miket első királyunk, Szent István bőkezűsége érdemeikért neki adományozott) a mi igen kedvelt Magyarországunkban teljes épségben visszaállítjuk, s ezen okból fő- és fiókapátságainak, nem különben az előbb már a valóságban megvolt fölszerelt fekvőségei birtokába mindazon joggal és kiváltsággal, a hogyan eltörlése idején 1786-ban az övéi voltak, tehát elvitt tőkepénzeibe is az időközben eladott vagyon, könyvek, egyházi fölszerelések árával és okleveleivel együtt visszahelyezzük a következő kötelezettségek alatt:[109]

[…]

2. Hogy Nagy-Szombatban, Pozsonyban, Sopronban, Kőszegen, Győrött, Komáromban, Esztergomban, Székes-Fehérvárott, Pécsett a gymnasiumokat, Pápán a

[105] A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. A pannonhalmi főapátság története: ötödik korszak: A magyar Szent-Benedek-rend megerősödése és bukása az állami mindenhatósággal szemben: 1709–1802 V. 1025. oldal (Továbbiakban PRT V.)
[106] PRT V. 712. oldal
[107] Ausztriában ez a szám: 2165 kolostorból 1425 és néhány apátság maradt fenn.
[108] Herman 1974, 311. oldal, Szántó Konrád: A katolikus egyház története II. kötet (A katolikus egyház története a reformációtól napjainkig), Budapest, Ecclesia, 1998. 282. oldal.
[109] A 6 kötelezettség közül a 2.-at, és a 6.-at emeltem ki.

grammatikai osztályokat a fő- és a fiókapátságok jövedelmeiből a tanterv követelményének megfelelő számú alkalmas tanárokkal köteles ellátni úgy, hogy szolgálatukból a hivő nép is, főleg a soproni, lelki hasznot nyerjen.

[…]

6. Mivel pedig ezentúl az ifjúság tudományos nevelése lesz ezen szerzetesek fő kötelessége, a főapát úgy nevelje és készítse elő szerzeteseit, hogy e fenséges czélnak eleget tudjanak tenni. E szerzetes Rend nagyobb előmenetelére kegyesen megengedjük, hogy növendékeik életük 21. évének befejeztével szerzetesi fogadalmat tehessenek."[110]

A változás jól kitapintható: az eddig szemlélődő rend fő tevékenysége az oktatás lett,[111] csakúgy, mint a ciszterciéké és a premontreieké.

„Ilyen körülmények között a rend a rábízott iskolákat csak fokozatosan tudta átvenni. Kettőt közülük – a székesfehérvárit és a pécsit – végül is kénytelenek voltak átengedni a ciszterciták nak. Több helyen az iskolaépületek és a rendházak alapos felújításra szorultak. így érthető, hogy 1802-ben csak a győri és a soproni bencés gimnáziumokban kezdődött meg a tanítás, s 1815-ig elhúzódott, mire mind a 8 iskola működött már. A 8 középiskola mellett 1816-tól fokozatosan a rend töltötte be a győri és a pozsonyi akadémia bölcsészeti karának tanszékeit is. A pannonhalmi bencések tehát a XIX. század első felében az ország 61 katolikus gimnáziuma közül hétben, a 8 négyosztályos kisgimnázium közül egyben és az 5 királyi akadémia közül kettőben látták el az oktatási feladatokat."[112]

Erdélyi és a rendbe jelentkező fiatalok tisztán látták, hogy a rend 1802-es visszaállítása után rendkívüli fejlődésen ment át. Az Egyházi Állam támogatásával, de a császár akaratával helyreállították a rendet. Az államalapítás korához hasonlóan a rend hálás az uralkodóháznak, többször tanítják az ifjú hercegeket a bencések[113], csakúgy, mint az Árpádok óta többször is tették.

---

[110] PRT VI. A kötet 17–18. oldal. A visszaállítás emlékét őrzi a pannonhalmi épületegyüttesen látható domborű is.

[111] Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége. Szerzetesség- és művelődéstörténeti enciklopédia 1. A-K (Budapest, 1998) 152–153. oldal

[112] Katus László: A rend iskolái a 19–20. században In: Mons Sacer, 996–1996. Pannonhalma 1000 éve. Szerk.: Takács Imre. II. köt. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Rendtartomány, 1996. 255–263. oldal

[113] 1845 után Rómel Flóris József főherceget tanította. Kapcsolatunkról lásd Bánhegyi Miksa: Kreusz Krizosztom és Rómmer Flóris. Egy baráti levelezés margójára. In: Corona fratrum: Dr. Szennay András főapát úmak 70. születésnapjára Pannonhalma, 1991. 290. oldal.

Másrészről Erdélyi számára Esztergomhoz képest Pannonhalma nem hozott jelentősebb változást. Szent Márton hegye is egyházi központnak számított, élén a főapáttal mint a bencés közösség érdekeinek képviselőjével.

Erdélyi László rendbe lépése

A rendbekerülés, a rendi név: Gyula helyett Gábor, majd László

Gérecz B. Imre az 1850 és 1909 közötti korszakot nevezi a rend stabilizálódási korszakának. Jól jellemzik ezt az adatok is: a fogadalmat tettek aránya 50-60 százalékos volt a 85-105 fő jelentkezőből, amely 40-55 tag szerzetessé válását jelentette minden évtizedes korosztályban. Az átlagéletkor 40 év körül mozgott.[114] E tendencia jellemezte a 1880 és 1899 közötti időszakot is.

Hogyan lehetett befogadást nyerni a rendbe jelentkezőnek a XIX. században? A rendtörténet lapjain olvashatunk arról a felvételi eljárásról, amelyen Erdélyi Gyulának is át kellett esnie.

A pannonhalmi rendtörténet lapjain a következőt olvassuk a felvételi eljárással kapcsolatosan: „1868 augusztus 5-én pedig a convent kijelentette, hogy […] ismét visszatérnek a bizonyítvány alapján való felvételre, és azóta mindig is így volt."[115] Erdélyi minden bizonnyal a gimnáziumában tájékozódhatott a felvételről, és valószínűleg segítették is jelentkezését. A pannonhalmi főapátság levéltárában megtalálhatók Erdélyi felvételi iratai (Értesítés azon ifjakról, kik a Pannonhalmi sz. Benedek rendbe felvételt óhajtanak). A személyes adatokon kívül erkölcsi viseletét jónak találták, tanulmányainál feljegyzik az utolsó évi bizonyítvány eredményét, leírják, hogy magyarul és tótul beszél, majd azt az észrevételt tették: „a tanári kar a felvételre méltónak ítéli és ajánlja. Csinos külsejű és magas termetű."[116] Erdélyi jelentkezési évéből fönnmaradtak a latin nyelvű felvételi vizsga kérdései is. A felvételhez szükség volt plébánosi beszámolóra[117] is, sőt, a jelöltek még orvosi vizsgálaton[118] is átestek.

A rendbe való belépés egyet jelentett azzal, hogy a bencés közösségbe belépő egyén oktatással szeretne foglalkozni, tanítani szeretne. Ez egyik oldalról az 1802-es rendi kötelezettségvállalás volt, a másik oldalról egy határozott főapáti elvárás is, amelyet 1866-ban

[114] Gérecz i. m. 317. oldal
[115] PRT 1021., 1022. oldal
[116] Pannonhalmi Főapátsági Levéltár Magiszteri Iratok Noviciátusra jelentkezők 1882. év
[117] Erdélyit illetően 1884. július 21-én a zsigárdi plébános állította ki, aki igazolta, hogy a rendbe felvett diák a szünidő alatt is gyakorolta vallását (gyónt és áldozott, rendszeresen misét hallgatott).
[118] Erdélyit orvosi bizonyítványa szerint 1884. április 27-én vizsgálta meg Esztergom vármegye orvosa. Pannonhalmi Főapátsági Levéltár Magiszteri Iratok, Noviciátusra jelentkezők 1882. év.

Kruesz Krizosztom fogalmazott meg: előírja a tanári vizsga letételét a kiválasztott szakiránynak megfelelően.[119] Gérecz helyesen állapítja meg, hogy a rendbe jelentkező fiatalok még 16-18 évesek. Kiválasztásukkor a rend kettős célt figyelt: a középiskolai tanulmányi eredményességet a tanári pálya sikeres elvégzéséért, illetve a magaviseletet és vallásgyakorlatot a papi-szerzetesi elköteleződés, a rendi normák és a regula miatt.

Ezt jól mutatja Mázy Nándor levele is amelynek tartalmát a felvételi bizottság feltejesztő íratában olvashatunk Vaszary Kolosnak címezve1882-ből:[120]

„Főtisztelendő Perjel Ur!

Midőn a pannonhalmi sz. Benedek rendbe fölvétetni óhajtó tanulók minősítvényi táblázatát mellékelve fölterjeszteni szerencsém van, kötelességemnek tartom a következőket megjegyezni:

Mázi Nándor, a csatolt igazgatósági elismervény szerént osztály-összevonási engedélyt nyert, és pedig úgy, hogy a VI-ik osztályról a magán vizsgálatot még június végén, tehát az iskolai év befejezése előtt leteheti; a tanári testület véleménye szerént, ha nem is fogná minden tárgyból jelesen a VI-ik osztályról a vizsgálatot letehetni, de kitartó szorgalmával a két hónapi szünidő alatt előhaladna annyira, hogy fölvétel esetében újonc társaival lépést tarthatna; azért fölvételét a tan. testület lelkiismerettel ajánlhatja...”

Ezt követően Erdélyi Gyulát 1884-ben felvették a bencés rendbe,[121] de felvételének egyéb körülményére nem található feljegyzés.

Győr és Pannonhalma

Pannonhalma

Fényes Elek szótárában a Szent-Márton szócikk alatt így írja le a helyet: „híres Pannonhalma nyugati tövében”. Majd Fényes így folytatja: „Most a fő-apátnak a mágnások tábláján szava, s széke van, s három apátot […], a tihanyit, bakonybélit és a szolnokit maga nevezi ki”[122]

---

[119] Gérecz 329. oldal,

[120] Pannonhalmi Főapátsági Levéltár Magiszteri Iratok Noviciátusra jelentkezők 1882. év; Gérecz i. m. 331. oldal. Mázy életrajzáról és működéséről Farmati Anna SSS: A bencés lelkiség továbbélése Mázy Engelbert OSB (1865–1933) lelkivezetői tevékenysége révén a Szociális Testvérek Társaságában In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.) Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon. 1–2. kötet, Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1. 42–50. oldal.

[121] Erdélyi Gyula 1884. augusztus elsején öltözött be, vette magára a bencés rend ruháját.

[122] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára: mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen Nyomatott Kozma Vazulnál, Pesten 1851, IV. kötet 107–108 oldal. Szent-Márton szócikk.

A rendbe való belépés próbaévvel, noviciátussal kezdődött. Az új környezet és az élet minden részére kiterjedő regula[123] határozta meg az ifjú mindennapjait, ami jelentős változásokat hozott a fiatal Erdélyi életében. Talán a legjelentősebb változás a név. A már jól megszokott és a szeretett szülőktől kapott nevet ugyan megtartotta a belépéskor, de kapott egy másik nevet is. A kapott név a rendben egyedi, e névvel mást nem szólít a rendi közösség. Ezzel egy elválási folyamat is kezdetét vette, a belépés előtti élet megszakadt, és a rendi élet kezdődött el, amely nem „kérdezte az elmúlt időt."[124]

Erdélyi esetében egy rendkívüli folyamatnak lehetünk tanúi. Belépéskor a Gábor nevet kapta, amint az jól kimutatható az iskolai értesítőben.[125] A Gábor név később Lászlóra változott. A Lászlóra való változás összefüggött a pannonhalmi rend 1885. július 27-én történt kibővülésével, a rendhez ekkor csatlakozott ugyanis az egykor a göttweigi apátsággal perszonálunióban levő, de onnan 1873-ban levált és önállóvá lett zalavári apátság. Az újonnan csatlakozók között volt egy Német Gábor György nevű[126] rendtárs is, aki szintén a Gábor nevet használta.

Az 1889. február 7-én kelt pannonhalmi bizonyítványa már Erdélyi László Gyula névre lett kiállítva. Erdélyi a László[127] nevet a szintén a Zalaapátiban működő közösség Tomsich László József[128] nevű rendtársának halála után kapta.

Erdélyi egy évet Pannonhalmán töltött noviciusként, majd tanulmányait a győri bencéseknél mint magántanuló folytatta 7. osztályos diákként. **[7. Melléklet]**

Győr

Fényes Elek elsőként szabad királyi városi rangját emeli ki, majd a város kedvező fekvéséről így írt: „Fekszik egy kies térségen a Rába és a Rábcza vizének s kis Dunába való ömlésénél,

[123] A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története: A pannonhalmi főapátság története: hatodik korszak: A rend új kora, új munkaköre: 1802-től napjainkig. szerkeszti: Sörös Pongrácz, Pannonhalmi Szent-Benedek-rend, Budapest, 1916, 992–1024. oldal

[124] A rendbe való belépés után a korábbi évekről nem érdeklődnek, így a korábbi évekről nincs vagy nagyon kevés forrás áll rendelkezésünkre.

[125] A győri katolikus főgimnázium által kiállított iskolai bizonyítvány a hetedik osztályról, az 1885/1886. tanévről.

[126] Életrajzi adatai: Körmend (Vas m.), 1839. júl. 7., beöltözött: Göttweig, 1858. szept. 12., elhunyt: Zalaapáti. 1906. dec. 22. A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára, 1802–1986. Széchenyi Nyomda, Győr, 1986. 127. oldal.

[127] A rendben disszertációm sorainak zárása idején (2024) is van László nevű rendtárs. Erdélyi László halála után most a harmadik szerzetes viseli ezt a nevet.

[128] Életrajzi adatai: Füles (Sopron m.), 1812. márc. 2, beöltözött: Göttweig, 1836. nov. 2., elhunyt: Zalaapáti, 1887. febr. 28. A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára, 1802–1986. Széchenyi Nyomda, Győr, 1986. 127. oldal

mind Budától, mind Bécstől 18 mfdnyi távolságra."[129] A várost kövezettnek írja le, épületeit is felsorolja, amelyek a tágas piac köré épültek – a „benedekrendiek laka" az akadémiai épületével, majd említi „a sz. Mártoni apát" kastélyát is.

Szócikkét később igy folyatta: „[…] hajdan a jesuitáknak Győrben nevezetes tanító-intézetük volt: azt tudjuk hazánk történeteiből. Most van itt egy kir. akademia, főgymnasium a benedekiek vezérlete alatt, mellyekben magyar nyelven tanítanak, püspöki papnevendékház, benedeki philosophiai oskola, evang. gymnasium, kath. normalis és rajz-, evang. alsó elemi fiú és lány tanitó-intézet, ref. és óhitű elemi iskola."[130]

A leírásból jól látszik Győr egyházi, oktatási-kulturális központi jellege, amelyet tovább erősít kedvező fekvése is. A város szellemi arculatáról az emlékiratok tanúskodnak, így betekinthetünk a bencés gimnázium diákjainak a világába is.

Az iskola diákjai nemcsak katolikus vallásúak voltak. Marczali Henrik emlékirataiból az iskola egy másik képe is kirajzolódik. A bencések főgimnáziumának V. osztályába[131] beíratott diák így ír 1866-es élményeiről: „Mikor a gimnázium sárga, dísztelen épületét láttam, börtönnek néztem [...]

Egészen új viszonyok közé jutottam, sokban új életet kellett kezdenem. [...] Új volt az is, hogy naponként 5-6 órát az iskolában kellett ülnöm. Új volt, hogy napról napra meg kellett tanulnom a leckét, és elkészítenem a feladatokat. Ez azonban nemigen bántott. […]

Nagyobb baj volt ennél, hogy több száz oldalt kellett könyv nélkül „bevágni", minden előző magyarázat nélkül[…] Történelemből csak jelest kaptam, mert mikor Bocskay-felkeléséről feleltem, nem Frankl Vilmos iskolakönyvéből, hanem az úgynevezett „közép Horváth"-ból készültem. Csak két tanáromat zártam szívembe: rég meghaltak, de azért mindig hálás maradok irántuk. Az öreg Orsonics Iván, a fizika tanára, gyönyörűen magyarázott, és engem igazán atyailag szeretett. Neki köszönöm, hogy ezt a tárgyat annyira megkedveltem. Vaszary Dózsa, a görög nyelv tanára – Kolos testvéröccse – ezt a nyelvet úgy megkedveltette velem, hogy én lettem a legjobb görög az osztályban. Grammatikát csak tőle tanultam. Halbik Cypriánt, a magyar irodalom tanárát is kedves emlékemben tartom.

---

[129] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára: mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen Pesten: Nyomatott Kozma Vazulnál, 1851, II. kötet 70–72. oldal.

[130] Fényes Elek: Magyarország geographiai szótára: mellyben minden város, falu és puszta, betűrendben körülményesen Pesten: Nyomatott Kozma Vazulnál, 1851, II. kötet 70–72. oldal.

[131] A pannonhegyi Szent Benedek-rend győri főgymnasiuma ifjúságának érdemsorozata az 1866/68-iki tanév második félévében 6. oldal. Marczalit Morgenstern Henrik néven az I. rendűek között találjuk meg. Neve mellett szerepel a vallási hovatartozásra utaló „héber" szó.

Győri iskolázásom mégsem tekinthető elveszettnek. Megtanultam rendesen, napról napra elvégezni feladataimat. A fizikához és a göröghöz való szeretetem mindig megmaradt. Olvastam is sokat, nagybátyám könyvtárának megfelelően sok zsidó vonatkozásút is."[132]

Széchenyi Miklós és Habsburg József Ágost

Az iskola évkönyveit forgatva jelentős számú magántanulót jelölő bejegyzést olvasunk, amelyek részint a bencés rendbe lépett diákokat takarják, de vannak olyan diákok is, akiket a szüleik magántanulóként taníttattak, de az államilag elismert vizsgát a győri bencéseknél teszik. Ilyen diák volt az intézmény másik sikeres diákja, Széchenyi Miklós is, aki csak pár évvel járt Erdélyi előtt a bencésekhez. Magántanulóként tette le érettségi vizsgáját, győri teológiai tanulmányait követően Budapesten 1894-ben kánonjogi doktori címet szerzett. Az Erdélyinél csak három hónappal idősebb Széchenyit 1890-ben szentelik pappá Sopronban, majd 1892-ben a bencés gyökerű jáki apátság apátjává nevezik ki.[133] Az iskola a főhercegek előtt is nyitva állt, így lett 1882-ben Habsburg József Ágost is bencés diák,[134] akinek Alcsúton tartott 1890. évi érettségi vizsgáján Vaszary Kolozs főapát volt az érettségi elnök.

A Pannonhalmi rend és az iskolák

Az 1787-ben feloszlatott rend tagjai vagy egyházmegyei szolgálatba álltak, vagy a világi állásokat foglalták el vagy visszavonultak családjukhoz. A főapát Pápa és Győr városában talált menedéket magának. 1802-ben Sajgó főapát vezetésével a rend visszaszerzi jogait, birtokait, de feltételekkel. Jól látszik a következő korszakokban, hogy a rendet körülvevő társadalmi és politikai helyzet mellett a főapát személye is meghatározza a rend fejlődését. Ezt láthatjuk Rimely főapát rendi vezetése alatt is. A visszaállítás után négy évtizeddel (1842-ben) a következőket olvashatjuk naplójában: „Csodálatos, hogy ezek az emberek, akik közül egy volt 44 éves, a többi 50-en felüli, milyen buzgósággal és készséggel vállalták a munkát, holott a feloszlatás idején könnyebb volt az életük. Most, előrehaladott korban a nevelői munkát mégis odaadással végezték."[135]

---

[132] Marczali Henrik: Emlékeim (utószót írta és fordította: Gunst Péter) Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2000. 33–35. oldal (később Marczali 2000)

[133] Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006 Szent István Társulat, Budapest,2008.710 oldal.

[134] Borián Elréd OSB: Habsburg József Ágost bencés diákságáról. In: In: Collectanea Santi Martinii I. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 2.Pannonhalma,2014. 261–293 oldal.

[135] Katus László Solymos Szilveszter.: A szerzetesség és tanítás feszültsége a 19. század első felében. Magyar bencés élet a 19. században. Rendtörténeti tanulmányok. Kézirat. Pannonhalma 1993, 1/8.

A rend erre az időre már átvette a visszaállítása feltételeként meghatározott iskolákat, azonban a további fejlődést lehetővé tevő körülményekre várni kellett. Elsőként a reformkort követő forradalom[136] és szabadságharc eseményei hatottak a fejlődésre, emellett az oktatáspolitikai változások követték egymást. Előbb a XVIII–XIX. század fordulóján, majd az abszolutizmus idején (I. Ratio, 1777; II. Ratio, 1806; és utána az Entwurf, 1855).

Mindezeket egy oktatással-neveléssel foglalkozó rend éli meg, amelynek a regulája szerinti életét is élnie kell. Ezekhez hozzátartoznak a rend életét vizsgáló vizitációk, amelyre Pannonhalmán 1855-ben[137] kerül sor.[138] A bencés rend így az 1850-es és az 1860-as évek fordulóján válságos éveket él át. A szerzetesek által kétszer megválasztott, de betegeskedő főapát kénytelen elfogadni rendtársainak másik bencés rendházba vagy másik rendbe való távozását. A rend válságos állapotáról szól Kruesz rendtárs 1861. július 23-án kelt drámai hangon fogalmazott levele,[139] de Rimely főapát utolsó évei is már a változásért kiáltanak, amely 1865-ben be is következik.[140] Az új főapát Kruesz Krizosztom lett,[141] róla írja Bita Dezső: „a láng buzgalmú főapát minden törekvésével azon volt, hogy a szerzetet lelkileg felrázza."[142]

Elsőként mindenképpen meg kell említenünk, hogy a főapát visszaállítja a rendi nagykáptalanok háromévenkénti összehívását,[143] ahol a rend belső ügyeivel kapcsolatosan döntéseket lehet hozni, így a rend főtevékenységét jelentő oktatással kapcsolatban is. **[8. Melléklet]** Úgy gondoljuk, hogy a mellékletben látható, a háromévenként magtartott nagykáptalanok tanulmányi gyűlésein elfogadott, a bencés tanügyet szabályozó 22 pont mindegyike a bencés rend által vezetett intézmények belső munkáját volt hivatott erősíteni. Megfogalmazta és leírta az igazgató kiválasztásának módját, így a későbbi főapátok ezzel kapcsolatos magatartását is befolyásolva. A többi pont a tanárok, elöljárók és tanítványaik kapcsolatát írja le egy kivétellel, amely a 4. pontban van megfogalmazva[144]. Úgy véljük, hogy a kisdiákokba – köztük Erdélyibe is – életre szóló magatartásformát és viszonyulást neveltek a

---

[136] lásd Acsády Ferenc A Győri Kath. Gimnázium története III. rész. A bencés korszak, 1802–1900, 366–390. oldal In: Értesítő a Pannonhalmi szent Benedek-rend Győri Főgimnáziumáról 1900–1901. Győregyházmegye Sajtója, Győr, 1901.

[137] Solymos Szilveszter (OSB): Pannonhalma élete a XIX. században: összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok [sajtó alá rend. Somorjai Ádám OSB]. Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 1999. (Rendtörténeti füzetek; 3.) 69–77. oldal (Később Solymos 1999)

[138] Solymos Szilveszter 1999. 69–77 oldal

[139] PRT VI/A kötet 108–110, Solymos 1999, 68. oldal

[140] Rimely főapát 1865. március 2-án meghalt.

[141] 1865. november 3-án első helyen terjesztették fel, 1866. január 30-án jött meg a pápai megerősítés, 1866. június 10. benediktálás, Jordán 14. oldal

[142] Solymos Szilveszter (OSB): Pannonhalma élete a XIX. században: összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok [sajtó alá rend. Somorjai Ádám OSB]. Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 1999. (Rendtörténeti füzetek; 3.) 92 oldal (Később Solymos 1990), Religio 1866. II. 23–53. oldal

[143] 1865, 1866, 1869, 1872, 1875, 1878, 1881, 1884. Solymos 1999 91. oldal.

[144] „A király és a felséges uralkodóház iránt való hálát, hódoló tiszteletet és kegyeletet minden előforduló alkalommal igyekezzenek az ifjú szívekbe csöpögtetni."

királlyal és a királyi házzal kapcsolatban. Erdélyi pályáján így a mindenkori tisztelettel és lojalitással találkozunk.

Kruesz tanügyi intézkedéseinél azonban a gazdasági intézkedések fontosságát kell hangsúlyoznunk, ahogy Jordán Emil[145] és Solymos Szilveszter[146] is írja.[147] A pannonhalmi bencés rend nagybirtokosnak számított a XIX. században, amely birtokoknak jövedelméből tartotta fenn iskoláit, és látta el az oktatással összefüggő feladatait (szerzetesek továbbtanulásának finanszírozása, oktatási eszközök vásárlása, tanulmányutakon való részvétel). Kruesz kormányzásának első éveiben komoly fagy- és tűzkárokkal kellett szembenéznie. Ennek ellenére jószágkormányzásának[148] eredményessége elismerést érdemel. 1875-re a főapát 1 millió koronát tudott beruházni anyagi és szellemi célokra, anélkül, hogy a rend vagyona csökkent volna.[149]

Kruesz *virtus et scientia* („erény és tudomány") jelszavával ült a pannonhalmi főapáti székben. Természettudományokat tanító szaktanárként (kémia, fizika, matematika), majd pozsonyi iskolaigazgatóként szerzett tapasztalatai főapáti tevékenységében is megmutatkoztak. Látta, hogy a kor színvonalán álló, versenyképes oktatásért tenni kell, és a rend gimnáziumának fejlesztése nem elodázható. Így komoly összegeket fordított a rend soproni, pápai, kőszegi intézményeire, és láttuk, Erdélyi tanulmányainak színhelyei is megújultak. Az esztergomi gimnázium új épülete mellett[150] a győri gimnázium fejlesztése is megtörtént, amelyet már az új főapát, Vaszary Kolos valósít meg 1888-ban.[151]

Kruesz tudatában volt annak, hogy az átalakuló tanügy-igazgatási kérdésekhez is hozzá kell szólnia az eredményességért. Így az 1868. évi népiskolai és az 1883. évi XXX. törvényhez is, melyet a tanárképzés tárgyában hoztak. Ez utóbbi kérdés számára rendkívül fontos, egyrészt tovább nevelheti az általa felügyelt rendi keretek között a jövő tanárait,[152] másrészt a növendékek szakválasztásának meghatározásával folyamatosan magasan képzett szakos ellátást tud biztosítani a rend iskolái számára. Az 1872. évi konvent jegyzőkönyve alapján 19

[145] Jordán 48 oldal
[146] Solymos Szilveszter (OSB): Pannonhalma élete a XIX. században: összegyűjtött rendtörténeti tanulmányok [sajtó alá rend. Somorjai Ádám OSB]. Pannonhalmi Főapátság, Pannonhalma, 1999. (Rendtörténeti füzetek; 3.) (Később Solymos 1990) 87, 95–96 oldal
[147] Hollósy Jusztinián: Emlékbeszéd Dr. Kruesz Károly Krizosztom a M. T. Akadémia tiszt. tagja felett. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia, 1886 15 oldal
[148] A bencés rend korabeli gazdálkodását ellátó szerv a Központi Jószágkormány volt. A szervezet feladatiról lásd: Boros Zoltán: Központi Jószágkormány vagy Gazdasági Tanács? Adalékok a Pannonhalmi dualizmus kori birtokigazgatási rendszeréhez. In: Collectanea Santi Martinii II. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 2.Pannonhalma,2014. 185–198 oldal
[149] Solymos 1999 95.oldal
[150] Jordán 52.oldal
[151] Jordán 50.oldal
[152] Ladányi Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a dualizmus korában Századok (2004) 138 27–29 oldal.

rendtagról tudjuk, hogy tanári vizsgát tett. A rend 10 gimnáziumban köteles oktatási tevékenységet folytatni, tehát alapvető érdek, hogy a rendnek legyen tanárképző főiskolája. Az 1883. évi XXX. törvénycikk 52. § 2. pontja előírja, hogy tanári képesítést a tanárképző tanfolyam 4 évének teljesítése után szerezhet a jelölt. A főapát ezt sérelmesnek találja, és kiegészítését kéri, amely a törvény 58. paragrafusának kettes pontjával meg is valósul.[153] A továbbképzésről szóló vita végére Trefort Ágoston tesz pontot, amikor elismeri, hogy a pannonhalmi Benedek-rendi szerzetes tanárképző intézet lehet olyan tanintézmény, amelynek végzett hallgatói ugyanazokkal a feltételekkel bocsáthatók az Országos Tanárvizsgáló Bizottság képesítő közege elé, mint a budapesti Tudományegyetem hallgatói.[154]

Pannonhalmi főiskolai évek

Erdélyi számára ez jó hír volt, az érettségi vizsgáját követő éveket – 1887–1889 között – a megszokott környezetben tölthette. Ezekről a tanéveket lezáró vizsgáiról „a pedagógiai vizsgálatra" című emlékezésében pár évvel később így írt: *„Én is [1889 kiegészítés JG] novemberben kezdtem el a készülést, egyszerre tanultam párhuzamosan 1) a psychológiát – logikát, 2) a philosophia történetét, mindkét csoportot Pauer[155] könyvéből, 3) a Browning[156] féle neveléstörténetet. Ezeket elvégeztem deczemberben, januárban átismételtem, februárban olvastam philosophusokat és pedagógiai írókat, március 4.-én végeztem a vizsgával."*[157]

Egyetemi tanulmányok a monarchia második fővárosában, Budapesten

A pannonhalmi főiskola elvégzése után egyetemi tanulmányok folytatására Erdélyi a főapáthoz fordult. A főapát engedélyezi a tanulmányokat, és Mázy Egelbertet nevezi ki elöljárónak, aki maga is egyetemista. Erdélyi évekkel később Mázyra emlékezve a Pannonhalmi Szemlében a következőket írja: *„A theológia és középiskolai tanárvizsgák elvégzése után már fölszentelése évében pannonhalmi főiskolai tanársággal tűntette ki főapátja, Vaszary Kolozs s egy év múlva egyetemre küldte Budapestre tanulmányra és három bencés tanárjelölt[158] prefektusának[159]. Ezekre nézve nem kényelmes, de áldásos volt a szerető és rendtartó, buzgó szerzetesi fegyelem, amellyel vezette őket. Nagyon szerette a lelkeket Istenhez s a magasabb lelkiéletre vezetni, de e*

[153] Jordán 61. oldal
[154] Jordán 63. oldal
[155] Pauer Imre Rudolf (Vác, 1845. április 17. – Budapest, 1930. július 4.) római katolikus pap, filozófus, pedagógus, egyetemi tanár; a Magyar Tudományos Akadémia tagja. A philosophia történelme (két füzet; Pest, 1868–1869)
[156] Oscar Browning. A nevelés elméletének története
[157] BK 547 IV/2 Sörös Pongrácz levelek 01. levél 1896. október 15. 5. oldal
[158] A három tanárjelölt Kovács Vidor, Gerőts Valér és Erdélyi voltak.
[159] Inkább preceptor volt. Olyan idősebb növendéktárs, aki a fiatalabb rendtárs tevékenységéért felel.

mellett anyagiakban kedvezni igyekezett övéinek. Sok papi, szerzetesi hivatás útját készítette elő."[160] Mázyról, aki az 1890/91-es tanévben latin és német szakos tanárjelölt volt,[161] de tanév közben tanulmányait megszakította,[162] Wolf György, a budapesti gyakorló főgimnázium igazgatója is megemlékezik.[163] *„Az idén beiratkozott iskolánk hospitáló tagja, és nem csak tanító óráinkat látogatta igen buzgón, hanem nagy érdeklődéssel résztvett az összes theoretikumokban is. Reméljük, hogy a jó példa követésre talál, és hogy ez úton iskolánk munkássága a középiskolák minden neme közt kapcsolatot létesít."* Így a következő tanévben már Erdélyi lett a Budapesten tanuló bencések elöljárója.

A bölcsészkar Budapesten

Erdélyi László 1890-ben tett fogadalma után a Budapesti Magyar Kir. Tudományegyetem hallgatója lett. Választott szakjai történelem és földrajz voltak.

Erdélyi egyetemi tanulmányi éveire a bölcsészkar szervezeti[164] és működési rendje átalakult. Az 1870-ben nyitott tanárképezde képzési idejének 4 évre emelése az 1880/81-es tanévtől megvalósult, a szemináriumok létesítésével kapcsolatosan azonban hosszas viták alakultak ki. Ennek eredménye az 1887/88-as tanévre három szeminárium működésének elindulása, melyek közül az egyik a történelmi szeminárium volt.

A középkori magyar történelem tanszékén Salamon Ferencnél[165] az első félévben „Magyarország története a XII. és XIII. században" című előadást hallgatta, és „Történelem" szemináriumi gyakorlatokon vett rész. Majd a második félévben szemináriumi gyakorlatok alkalmával találkozott Salamonnal.

A szemináriumok létrehozásánál Trefort Ágoston javaslata valósult meg, aki az egyetemi könyvtárban jelöl ki helyiségeket, így megvalósítva a szemináriumok külön szervezetét és könyvtárral, valamint tanárokkal való ellátását is. A fejlesztésekre és változtatásra szükség is volt, mert az egyetem bölcsészettudományi karának színvonala elmaradt a Monarchia más egyetemeinek hasonló karain végzett tudományos munkától. Az egyetem ezért igyekezett a kor legjobb történészeit meghívni a katedrákra. A változások irányát

[160] Erdélyi László: Dr. Mázy Engelbert apátúr. Pannonhalmi Szemle 1933, 219. oldal
[161] Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest, 1890. 16. oldal
[162] Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest, 1890. 16. oldal
[163] Magyar Királyi Tanárképző Intézet gyakorló főgimnáziuma, Budapest, 1890. 37. oldal
[164] Az egyetemes és magyar történelem 1866-tól vált külön. Szentpéteri 525. oldal.
[165] A tanszék hosszabb ideig betöltetlen. Előbb Marczali Henrik, majd Salamon tartott órákat 1892-es haláláig. Szentpétery 1935, 487, 529, 589. oldal

az 1888-as adat mutatja igazán, ekkor a bölcsészkar tanárai közül 15-en rendes, 13-an levelező tagjai voltak a Magyar Tudományos Akadémiának.[166]

A középkori magyar történelem tanszék másik tanszékén Kerékgyártó Árpádtól mind a négy félévben vett fel órákat Erdélyi (első félévben a „Magyarország története Mária Terézia utódai korában" és a „Hazai műveltségi állapotok a XVI. században", második félévben a „Hazai műveltségi állapotok a XVII. században", illetve a „XVI. és XVII. századi kútfők", a harmadik félévben a „Magyarország története II. Lipót és I. Ferenc korában", a negyedik félévben pedig a „Magyarország története V. Ferdinánd korában" és a „Művelődéstörténet a vegyes korszakban" címűeket). Erdélyi oklevéltant is tanult az egyetemen. Tanára az a Horváth Árpád volt, aki a Századok hasábjain is méltatta tanítványai működését. Horváth Árpád a diplomatikai kurzust vezető egyetemi tanár így nyilatkozott az egyetemi évről*: „huszonöt hallgató iratkozott be, a második felében pedig tizenhét hallgató; a legjelesebbek, legszorgalmasabbak a következők voltak, Áldásy Antal, Bonitz Ferencz, Cseh Lajos, Erdélyi László, Haan József, Horváth Sándor, Hrubinkó Manó, Jánosy-Gábor, Karny Ferencz, Schmollinger Antal, Szende Gyula."*[167]

Erdélyi több kurzust is felvett Horváthnál: „A magyar oklevéltan" és a „Magyar jogtörténelmi bevezetés" címűt az oklevéltani előadásokhoz, míg a második félévben „Magyar oklevéltan, címertan és pecséttan" címmel tartott órákat. Erdélyi minősítése mind a négy tárgyból jeles lett. Szintén oklevéltannal kapcsolatos tárgyat tanított Fejérpataky László, akinél a „Bevezetés az oklevéltanba" (I. félév), „A XI–XIII. század oklevelei" (II. félév), „Oklevél-magyarázatok" és „Az oklevél belső tulajdonai" című kurzusokat vette fel.

Tanára volt Ballagi Aladár is, aki hat évvel nyilvános rendkívüli tanári kinevezése után, 1889-ben kapott nyilvános rendes tanári kinevezést az újkori (egyetemes) történet katedrára.[168] Tőle a „Magyar művelődéstörténelem a Hunyadiak korában", „Az Amerikai Egyesült Államok története" (I. félév), „Lengyelország a XVI. században", „Locke és Rousseau" (III. félév), „Lengyelország bukása" (IV. félév) című előadásokat hallgatta.

[166] Szentpétery 1935, 543–544. oldal
[167] Századok 1891.Vegyes közlések, Horváth Árpád közlése 428. old.
[168] A kinevezése hosszas folyamat eredménye volt. Szentpétery 1935, 529. oldal

Erdélyi tanára volt az a Márki Sándor is, aki sikertelenül pályázott a kolozsvári egyetemre,[169] de lelkes előadásait „Erdély a középkorban” címmel hallgathatta. Pasteiner Gyulától[170] művészettörténetet tanult.

Marczali Henriktől „A középkori világkrónikák” (III. félév), „Nemzeti krónikák”, illetve „A honfoglalás kútfői” címen meghirdetett órákat hallgatta Erdélyi.

További történelmi tárgyú órákat is teljesíteni kellett, így Erdélyi indexében olvasható Mangold Lajos „A keleti őskor története” és Hampel Józsefnél[171] „Kútfők Marcus Aurelius császár korában” című kurzusának bejegyzése is.

A leckekönyv földrajzi témájú órákat is tartalmaz (Általános földrajz; Ázsia leíró földrajza; Földrajzi gyakorlatok; Ázsia, Ausztrália és Polinézia leíró földrajza; A földrajzi felfedezések története), ahol a kor legismertebb földrajztudósának a nevét látjuk: Lóczy Lajosét. Lóczy 1889 júliusa[172] óta volt az egyetem tanára, kinevezése a hazai földrajz tanításának kezdetét jelenti Magyarországon. Ezt jó jelzik az oktatás szervezeti változásai is. A szemináriumi rendszer 1888-tól, amely különválva a történelmi szemináriumtól a központi épület harmadik emeletére költözött. Hunfalvy János[173] egykori könyvtárának megvásárlása biztosította a könyvtári hátteret,[174] amelynek már Erdélyi is részese volt.

Tanárai voltak még: Medveczky Frigyes (Pszichológia), Lubrich Ágost (Különös neveléstan) és Egan James (Angol nyelv és irodalom).

A Szerémi-disszertáció és a kísérő levelek, avagy az első szakmai vita

Az egyetemi évek befejezése után a hallgató doktori fokozatot szerezhetett, amelyhez egy disszertáció megírása kellett. Erdélyi egy XVI. századból való latin nyelvű forrást választ, az Epistola de perdicione regni Hungarorumot.[175] A mű írója Szerémi György, ahogy írásának

[169] Márki két pályázatot nyújtott be. Egyiket a budapesti egyetem középkori egyetemes történeti tanszékre, de a pályázat nyertese Lánczy Gyula lett. A másik pályázatát a kolozsvári egyetem középkori magyar történeti tanszékre, amelyet Szádeczky tölthetett be. Márki 1892-ben ismét pályázott Kolozsvárra. Ekkor sikeresen és az egyetemes történelem közép és újkori tanszékére került hat év középiskolai tanárkodás után. dr. Bíró Vencel: Márki Sándor In: Márki emlékkönyv. Írták: Tanítványai, szerkesztette Dr. György Lajos (Márki Sándor halálának második évfordulójára) kiadja az Erdélyi Irodalmi Szemle Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt. Cluj-Kolozsvár, 1927. 18. oldal.

[170] 1885. július 1-vel nevezik ki a művészettörténeti tanszék második tanszékére Salamon Ferenc és Heinrich Gyula javaslatára. 1885 decembere után Henszlmann Imre (Kassa, 1813. október 13. – Budapest, 1888. december 5) távozásával egyedül marad. Szentpétery 1935, 527. oldal.

[171] Hampel József Rómer Flóris tanítványa volt, aki 1877 végén lemondott egyetemi katedrájáról, és nagyváradi kanonok lett. Szentpétery 1935, 539. oldal

[172] Tasnádi Kubacska András: Lóczy Lajos [A múlt magyar tudósai] Akadémiai Kiadó, Budapest,1974.80-83. oldal

[173] Hunfalvy volt Lóczy elődje. 1888-ban hunyt el.

[174] Szentpétery 1935, 559. oldal.

[175] Magyarul: Levél a magyarok királyságának pusztításáról

előszavában is olvasható „Lajos király és János király káplánja” volt. A XVI. századi szerzőt Verancsics Antal pécsi, majd egri püspök kérte fel egy emlékirat megszerkesztésére. Szerémi a munkát vállalja, amelyet nem klasszikus latinsággal[176] írt, és amely elkészülte után az ún. Verancsics-kódexbe bekerült. A mű egyetlen ismert kéziratáról a bécsi császári udvari levéltár őre, Gévay Antal 1840-ben adott hírt.[177] A bécsi császári könyvtár kéziratai közül előkerült forrásnak már a XIX. század folyamán megtörténik latin nyelvű szövegkiadása. Azóta a történettudomány folyamatosan vizsgálja Szerémi munkáját, egyrészről filológiai és történetszemléleti kérdések miatt, másrészről a mohácsi vész korából származó kordokumentumként is vizsgálat tárgyát képezi, adatainak pontatlanságai, forrásainak hiánya, kevertműfajúsága ellenére. [178]

Erdélyi doktori disszertációjának[179] témájáról, kiválasztásáról az 1909-ben írt önéletrajz nem tudósit, így csak feltételezni tudjuk, ki lehetett az, aki a témát javasolta. Az önéletrajz az értekezésekről a következőt írja: „Doktori értekezésnek szánt dolgozatát kéziratban beterjesztette a bölcseleti karhoz s ez úton a minisztériumhoz, engedélyt kérve a doktori szigorlatra, mint olyan, ki nem töltött négy évet az egyetemen. [...] Mikor dolgozata visszaérkezett, Marczali elkérte, átolvasta s egyetlen változtatást tett rajta: a mai szlavóniai Erdevik nevet kiigazította régies, eredeti alakjára, Erdővég-re (26. 1. 34, jegyz.).”[180] A témaválasztás kapcsán Marczali nevét mindenképpen feltételezhetjük, hiszen szemináriumi és tanítási gyakorlatok alkalmával is dolgoztak együtt. Azonban valószínűbb Salamon Ferenc, aki a törökök magyarországi hódításával kapcsolatban könyvet[181] jelentetett meg, vagy Márki Sándor, aki Szerémiről írt[182] is.

A disszertáció témája már csak azért is érdekes, mert ugyanebben az évben (1892. március 3.) tartott akadémiai értekezést Szerémiről a kolozsvári egyetem professzora, Szádeczky Lajos. Szádeczky értekezésének előszavából kiderül,[183] hogy alapvetően azonosan értelmezik Erdélyivel Szerémit, és azonos következtetéseket vonnak le művéből. Az eltérések

---

[176] Bojtos Anita: Történelemszemlélet, folklór és obszervancia. Szerémi György és a késő középkori magyar társadalmi tudat forrásairól. Magyar egyháztörténeti vázlatok 23. (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2011) 2011/3–4. 19–44. oldal.

[177] Baják László: Szerémi György világképe. In: Magyar Egyháztörténeti vázlatok I. Főszerk.: Uzsoki András. Budapest 1989, 123–126.

[178] Csorba Dávid: Mohács – egy „mesemondó” szemével: emlékezeti rétegek Szerémi György Epistolájában. Móricz Zsigmond Kulturális Egyesület, Nyíregyháza, 2012. 8–15. oldal

[179] Erdélyi disszertációja nyomtatásban is megjelent, Szerémi György és Emlékirata címen. Ismertetése: Szilágyi Sándor: Szerémi György és Emlékirata. Történelmi Tanulmány. Írta Erdélyi László, Budapest, 1892. Századok 1892. 432–433. oldal.

[180] Erdélyi 1909, 5-6. oldal

[181] Salamon, Ferenc Magyarország a török hódítás korában. Heckenast Gusztáv, Pest. 1864.

[182] Márki Sándor: Szerémi György magyarsága. Magyar Nyelvőr 16. 1882, 26–29 oldal.

[183] Értekezések a Történeti Tudományok köréből 15. kötet (1891–1893) Pauer Imre szerk.: 7. Szádeczky Lajos, dr: Szerémi György élete és emlékirata. (1891) 4. oldal

forrását Szádeczky abban látta, hogy Erdélyi minden valószínűséggel az 1857-ben kiadott Wenzel Gusztáv-féle kiadásból dolgozhatott. Így annak „kiadási hibái és hiányai" miatt téves következtetéseket vont le, és ebből a két szerző között polémia alakult ki. Szádeczkynek lehetősége volt, hogy az eredeti kéziratot Bécsből Budapestre szállíttassa, hogy tanítványaival a dokumentumot meg tudja vizsgálni. Szádeczky ennek ellenére elismeri, hogy Erdélyi munkája az eddig megjelent Szerémi-tanulmányokhoz képest jóval magasabb színvonalú, értékelése árnyaltabb, sokrétűbb.[184] A két fél közötti vita alapvetően főképp Szerémi művéhez mint egy mellékletként csatlakozó három levélről szólt, amely II. Lajos haláláról ad hírt. Kérdés az volt, hogy ki írta a leveleket, Tatai Miklós vagy Szerémi György? A kérdésre adott válasz, egyben a vita tétje nem elhanyagolható: „ugyanis, ha bebizonyosodik, hogy a Tatai-féle levelet is Szerémi írta, akkor a királygyilkosság mindössze a királyi káplán három, különböző helyen említett rémtörténete, amelyet más és hiteles forrás nem támasztott alá. Tatai levele erősítette volna meg Szerémi históriáját egy másik szemszögből, és járult volna hozzá a hitelességéhez, mint még egy megbízható »szemtanú« a gyilkosságban."[185] A vita részleteit nem ismertetjük, de a polémiáról annál inkább szót kell ejtenünk, mert maga a vita és eredménye a Szerémivel foglalkozó forráskiadványokban és tanulmányokból[186] is hiányzik, és úgy gondoljuk, Erdélyi személyiségének jobb megértéséhez is hozzájárul.

Szerémi munkájával kapcsolatban említenünk kell Szebelédi Zsolt[187] kutatásait is, amely a műben előforduló „zemet" szó jelentése körüli vitát vizsgálta. Szebelédi véleménye szerint az Erdélyi által megadott fordítás több szempontból is helytálló, míg Szádeczky érvei[188] elvethetőek. Erdélyi disszertációjáról így elmondható, hogy hiánypótló és magas szakmai színvonalon megírt munka, amelyről még Mika Sándor is elismerően szólt a Századok[189] hasábjain.

Erdélyit 1892 májusában – Szerémiről szóló kötete megjelenése után – Marczali Henrik ajánlása alapján a Magyar Történelmi Társulat felvette tagjai sorába. A Századok hasábjain nyomtatásban megjelent jegyzőkönyv szerint[190] a társulat elnöki tisztét ellátó Thaly Kálmán

---

[184] Farkas Gábor Farkas: II. Lajos rejtélyes halála II. rész. Magyar Könyvszemle 117. 35–36 oldal (2001), Szádeczky i. m. Előszó 371. oldal.

[185] Farkas Gábor Farkas: II. Lajos rejtélyes halála II. 36. oldal. Uő: Új kérdések II. Lajos rejtélyes halálával és temetésével kapcsolatban. Magyar Könyvszemle (2015) 131. 381–396. oldal

[186] Szilágyi Ágnes Judit: Érdekes személyiségek, emlékezetes viták a magyar történetírásban: 27 történészportré Palatinus Kiadó, Budapest, 2007.

[187] Szebelédi Zsolt: A szemet szó jelentése Szerémi György latin nyelvű művében. Magyar Nyelv 2012, 470–473. oldal

[188] Szádeczky Lajos: Ki írta a Lajos király haláláról kesergő levelet? III. Válasz Erdélyinek. Századok 1893, 823. oldal

[189] Mika Sándor: Visszapillantás történelmi irodalmunkra 1892-ben. Századok 1893, I. Közlemény 440–441. oldal

[190] Századok 1892, Hivatalos értesítő. A Magyar Történelmi Társulat 1892 évi május 6-án d. u. 4 órakor tartott r. vál. ülésének jegyzőkönyve, 445–446 oldal

elnöklete alatt összeült választmány szavazott a felvételről. A választmány tagja volt ekkor többek között Borovszky Samu, Csánki Dezső, Márki Sándor és Tagányi Károly is.

A rendi tanárság 1892 után

Nyolc évvel a rendbe lépés után Erdélyi egyetemi diplomával **[9. Melléklet]** és doktori címmel tér vissza Pannonhalmára. A húszas évei elején járó történész az elmúlt években figyelemre méltó szakmai munkáját – mint korábban láttunk – elismerték. Így nem tarthatjuk a főapát döntését alaptalannak, hogy a rend érdekeit előtérbe helyezve Erdélyit a rendi célok – ünnepélyes fogadaloma okán pannonhalmi főiskola sikeres működtetése, további rendtagok egyetemi végzettséghez való segítése –megvalósítására rendeli **[10. Melléklet].** Ezzel érvényt szerezve a rendi regulának.[191] Így Marczali ajánlatát nem tudta elfogadni, amely további budapesti működést tett volna lehetővé.[192] A dilemmára adott válasz nem csak egyéni döntés kérdése volt. Egyrészről jól látszik, hogy az egyetemek „kényszerpályája" is egy nagy kérdés mentén halad: tanárképzés vagy tudósképzés valósuljon meg a hallgató tanulmányi évei alatt? A válasz nem egyszerű, hozzátéve azt is, hogy a tanári hivatás magyarországi kialakulásának hajnalán járunk. Másfelől Erdélyinek figyelembe vette és követte egyházi pályáját és annak kötöttségeit is, így a rendi élet mellett döntött. Az 1892 utáni pályáját figyelve Erdélyi ez utóbbinak tesz eleget, de magatartásában és jegyzeteiben folyamatosan felmerül a tudós egyetemi tanár motívuma. Ezek után Erdélyi pannonhalmi tevékenységének jellemző vonásait az alábbiakban összegezhetjük.

Elsőként a rend jellegének megfelelően, oktatással foglalkozott. Történelmet és földrajzot tanított a VII. és VIII. osztályos diákoknak, akik érettségire készültek. Tanított a pannonhalmi főiskolán is, ahol a hallgatókat az egyetemi tanárvizsgára készítette fel.

Jelentős időt szentelt jegyzetek készítésének, amellyel tanítványait segítette. Erdélyi erről így ír: „1892 június elején tettem szakvizsgát és doktorátust, 1893 februárban pedagógiai vizsgálat volt, – már közben is, főleg azután 1893–1899 között folyamatosan tanítványaimért dolgoztam, mindenben segítségökre voltam. [...] a könyvekkel nemigen kísérleteztem, mert

[191] A latin stabilis szóból (szilárd, tartós), állandóság stabilitás. A Benedek rendi regula 58.15 szerint: „De tudja meg, hogy a Regula törvényként írja elő, hogy attól a naptól kezdve nem szabad kilépnie a monostorból" Forrás: (https://pannonhalmifoapatsag.hu/wp-content/uploads/2019/01/regula_magyar.pdf Letöltve: 2023. május 2.) Továbbá lásd: „stabilitas status" fogalma. Söveges Dávid: Magyarázatok Szent Benedek regulájához. Szent Gellért Hittudományi Főiskola Pannonhalma, 1996. (A Pannonhalmi Főiskola Könyvei) 8. 27, 235. oldal; Puskely Mária: A keresztény szerzetesség történeti fogalomtára, Kairosz Kiadó, Budapest, 2006. 620–621.

[192] Erdélyi 1909, 6. oldal

ismertem azt a néhány könyvet, melyet használni kellett az én jegyzeteim kivonataim mellett. 1899-ig kivonatoltam a millenniumi nagy magy. történelem 10 kötetéből 9-et és rövidebben magyarul átírtam Pütz-Asbach[193] 4 kötetéből az ókori, középkori és újkori egyet. tört. legszebb részeit. Mert azt akartam, hogy a középiskolai leendő tanárok ne elégedjenek meg középiskolás tankönyvekkel." [194]

Erdélyi azonban ennél továbbmegy. Azokból a tanítványokból, akik tanárvizsgáló bizottság előtti vizsgára készülnek, és az egykori tanítványaiból a „pannonhalmi história fakultás" elnevezéssel csoportot szervez. Erdélyi itt az egyetemen tanult modellt valósította meg: előadásokat és gyakorlatokat tart (oklevélolvasás), amelyet jelentősen támogat a rend könyvtára és levéltára. A Sörösnek írt levéléből egyértelműen a fakultás által létrehozott kis könyvtár tervéről írt, amely a fakultás tagjainak műveit gyűjtené. Ha „beválik az a tervem – írja Erdélyi –, akkor a szerény Szerémi alapból kiindulva a pannonhalmi fakultás lassankint végig tanulmányozhatja kútfőinket szépen egymás után. Szerémi után Zermegh[195] és Forgách,[196] majd Veresics[197] és így tovább, egyik tanulmány a másiknak szolgálhat lépcsőül. Amit te már áttanulmányoztál azt már nem bántjuk, de felhasználjuk, hogy egy lépéssel tovább haladjunk."[198] A terv részben sikerült. Több kiváló képességű tanítvány kezdeti lépéseit segíti Erdélyi, így Sörös Pongrácét, Serédi Jusztiniánét, Molnár Sulpicét.

A fakultás szervezésével kapcsolatban úgy gondoljuk érdemes megjegyezni Erdélyi tanári munkájával kapcsolatban a következőket. Egyfelől azt, hogy a budapesti egyetemen bevezetett szemináriumi rendszer a minta. Azaz a tanár, tanítványai kisebb csoportjával egy-egy téma, történelmi korszak alaposabb tanulmányozását végzik el. A bencés tanítványok által kiadott kötetek alapján a tizenhatodik századi magyar történeti írókat dolgozták fel alaposan Erdélyiék.

---

[193] Erdélyi a Pannonhalmi Főapátsági Könyvtárban ma is több példányban megtalálható munkát használta. Pütz, Wilhelm: Historische Darstellungen und Charakteristiken für Schule und Haus. (Neue Bearbeitung von Julius Asbach) 4 Bände. 1. Die Geschichte des Altertums. 2. Die Geschichte des Mittelalters. 3. Die Geschichte der neuern Zeit. 4. Die Geschichte der neuesten Zeit. Köln: DuMont-Schauberg, 1888.

[194] Erdélyi 1909, 6. oldal, lásd még Sörös Pongrác napló 12 oldal margó.

[195] Zermegh János (Kőrös vármegye, 1504 körül – 1584) krónikás emlékíróról Molnár Szulpic Dezső 1896: Zermegh János és emlékirata. Kőszegen. jelentet meg munkát. A témát tíz évvel később Sörös Pongrác is kutata.

[196] Gímesi és gácsi Forgách Ferenc (Buda, 1530 körül– Padova, 1577. január 19.) történetíró, nagyváradi püspökről Sörös Pongrác: Forgách Ferenc esztergomi bíboros; Athenaeum, Bp., 1901.

[197] Verancsics Antal (Šibenik, 1504. május 29. – Eperjes, 1573. június 15.) királyi helytartó, római katolikus főpap, pécsi megyés püspök, diplomata, történetíróról szintén Sörös Pongrác írt. Verancsics Antal élete; Buzárovits Ny., Esztergom, 1898.

[198] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1896. október 15. 1. levél

Másfelől. Úgy gondoljuk, hogy ez egyfajta újítás volt, egy új szín a pannonhalmi tanárképzésben. E mögött a tanári professzió tizenkilencedik század végi kialakulását és az Eötvös kollégium által meghonosított új oktatási elvek megjelenését látjuk Szent Márton hegyén.

Erdélyi pannonhalmi évei alatt több könyvismertetést is megjelentet Ráth Györgynek pannonhalmi vonatkozású ősnyomtatványairól,[199] Varga Ottónak képes, népszerű, jutalmazott magyar történelméről[200] és a Szalay–Baróti-féle négykötetes magyar történelemről.[201] 1899-ben tanulmányt közölt „Apos végrendelete" címmel a Századok hasábjain.[202] A kivételes oklevéltani ismeretekkel rendelkező Erdélyi ebben Pauler Gyula Árpádházi királyainkról szóló munkájának tévedését igazítja helyre. Erdélyi ezentúl részt vesz a Pallas lexikon kidolgozásában is, ahol az antikvitással kapcsolatos szócikkei jelentek meg. [**11. Melléklet**]

Ezen feladatok mellett a rend még könyvtárosi és levéltárnoki feladatokkal is megbízza.[203]

A fiatal szerzetes nemcsak rendi feladatoknak tesz eleget, a Pannonhalmán őrzött jegyzetei alapján feltételezhető, hogy szülőfalujába, Zsigárdra is többször visszalátogat, segíti és anyagilag is támogatja a családi házat.

A bencés rendtörténet

A rendtörténet különös jelentőséggel bírt a bencés rend számára. Egy oldalról a Magyarországon működő szerzetesrendek között a legrégebbi alapítású, ennél fogva a történetének megírása is egyedülálló tevékenység és kihívás, annál is inkább, mert a rend apátságai hitesleshelyi funkciókat is ellátták. Ezt jól illusztrálják Füssy Tamás[204] 1891-ben megjelent sorai is a rend kezelésében lévő zalavári apátságról: „A zalavári l[evél]tár jelenleg az apátsági épület első emeletén, két boltozott, tágas, világos, száraz szobában van elhelyezve. […] Az első szobában van az apátsági levéltár […] 15 fiókban a következő czímekkel: 1. Alapító levelek, 2. okmányok az apátság javairól és jogairól, 3. periratok, 4. határjárási iratok,

[199] A pannonh. szent. Benedek-rend nyomtatott imakönyvei…, Századok 1895, 572.
[200] Katholikus Szemle 1896, 335.
[201] Katholikus Szemle 1897, 1008; 1899, 733.1.
[202] Századok 1899, 933.
[203] Tibold Gábor Attila OSB: A Pannonhalmi Könyvtár története (Pannonhalmi füzetek 45) Pannonhalma 1961/99, 81–84. oldal
[204] Füssy (Fuchs) Tamás Alajos, Zimony (határőrvidék.) 1825. április.11. – Zalaapátiban 1903. április 14. 1889–1903-ig perjel Zalaapátiban.

5. egyházi tárgyúak, 6. a Gröttweih-al való összeköttetésre vonatkozó okmányok, 7. az országos levéltárra vonatkozó iratok, 8. az apátokra és szerzetesekre vonatkozó okmányok, 9. országos ügyekre vonatkozó iratok, 10. vegyes magánokmányok, 11. az apátságot nem érintő idegen okmányok, 12. régi okmányok jegyzékei és történeti töredékek, 13. művészek, kereskedők, iparosok nyugtái (régiek), 14. a jobbágyokra vonatkozó iratok, 15. különféle érdekes okmányok. Ugyanazon szobában van a plebánia- és gazdasági levéltár (utóbbi érdekes régi térképekkel az apátsági birtokokról.) A belső szobában, melyet a külsőtől vasajtó választ el, van az országos levéltár. Díszes szekrényekben 21 pléh-capsa[205], melyek állítólag 640 forintba kerültek van elhelyezve. Az okmányok száma 220 fasciculusban[206] 18 250; ezekből a XIV., XV., XVI. századokra esik 2614. Ezen okmányokhoz tartozó extractusok[207] köteteinek száma 12. A protokollumok[208] kötetszáma 48, a fasciculusokba helyezett okiratokról és protokollumokról (extra protocolla et in protocolla) készített indexes kötet száma 16."[209] Feljegyezte a belső szoba fölötti feliratot is az olvasok számára: Hic vivunt vita functi, mutique loquuntur.[210] Tartalma 1891-ban égetően aktuálissá vált a belügyminiszter leirata okán, hogy „a hiteles helyi országos levéltárak a mai kor színvonalán álló szervezetet nyerjenek s ekkép a tőlök várt igényeknek megfelelő kezelés, valamint a tudomány czéljaira szolgáló hozzáférhetőségük gyakorlatilag is biztosíttassék".[211]

Másik oldalról nézve a bencés rendtörténet megírásának időszerűsége is felvetődik. A ciszterciták nak már megjelent a rendtörténete Békefi Remig tollából,[212] tehát úgy látszik, mintha a „rendek közötti versengésben" a bencések hátrébb szorulnának. E problémát jól látta a történész Vaszary főapát is, aki a 900 éves évfordulóra (996–1896) szerette volna, ha elkészül a hosszú évszázadok óta várt rendtörténet. A Villányi Szaniszló apát gondozásában készült terv és annak kivitelezése nagyon lassan haladt. Sőt, a Villányi halála előtti évben is (1897) még mindig az anyaggyűjtés fázisában állt a történetírói munka. Az elvesztegetett idő miatt új tervet kellett kidolgozni, amely rövid időn belül megvalósítható, de a rendi igényeknek is megfelel. Az időközben új főapátot – Fehér Ipoly Kálmán (1892–1909) – választó rend megtalálja a feladatra alkalmas, fiatal szerzetest, Erdélyi Lászlót. Jól láthatón meglepő lehetett a döntés a

[205] Az iratok, oklevelek tárolására szolgáló fémdobozok.
[206] Fasciculus: általában 50 db oklevelet tartalmazó csomag, amely őrzési egységként szolgál.
[207] Rendezetlen iratok lajstromozására szolgáló kötet, amelyben az egyes iratok évszáma és rövid tartalma található meg.
[208] A registrumok a hiteleshelyek jegyzőkönyvei a középkorban, protocollumnak a 16. század elejétől hívták. Itt valószínűleg már bekötött jegyzőkönyveket kell érteni alatta.
[209] Füssy Tamás: A zalavári konvent, mint hiteles helynek a története. Századok 25, 1891, 823.
[210] Itt élnek a holtak, és némán is beszélnek.
[211] Füssy Tamás: A zalavári konvent, mint hiteles helynek a története. Századok 25, 1891, 822.
[212] Békefi Remig: Emlékkönyv, melyet Magyarország ezeréves fennállásának ünnepén közrebocsát a hazai czisztercziRend (Bp., 1896); uő: A ciszterczi rend története Magyarországban 1142–1896 (Bp., 1896)

rendben élő és történelemmel magas szinten foglakozó rendtársak között (Füssy Tamás, Gyulai Rudolf,[213] Récsey Viktor[214]). Erdélyi tudja, a feladat egy ember számára hatalmas terjedelmű, és sok időt vesz igénybe a kutatás. Olyan határidőt kell kijelölni az első kötet megjelenésére, amely ezt a példátlan munkát, de a rendet is jó reprezentálja. A lehetőséget a rend alapítási dátumai adják. A rend Árpád-kori alapítása 1001 vagy 1002, de támpontként kínálkozott a rend 1787-es feloszlatás utáni visszaállítása 1802-ben. Így ha a kötet 1902-ben jelenik meg, teljesül az új alapításhoz mért 100 év időtartam, de az István alapítást is figyelembe véve már 900. Így nemcsak a más rendekkel lehet versenyre kelni, de a korábbi főszerkesztő, Villányi tervével és munkájával is. Azaz Erdélyi olvasatában ezt úgy is lehet értelmezni: „az én munkám páratlan Magyarországon".

Ezt láthatjuk Erdélyi munkatervének más pontjainál is. A rendtörténetből 6 kötet a főmonostor történetét dolgozza fel 6 korszakra bontva.

1. kötet. A pannonhalmi főapátság története. Első korszak: A megalapítás és terjeszkedés kora. 996–1243.

2. kötet. A pannonhalmi főapátság története. Második korszak: A pápák és zsinatok reformáló törekvései. 1243–1404.

3. kötet. A pannonhalmi főapátság története. Harmadik korszak: Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátságnak főapátsággá való szervezése. 1405–1535.

4. kötet. A pannonhalmi főapátság története. Negyedik korszak: Nagy háborúk kora, a magyar Szent-Benedek-rend föloszlatása és föléledése. 1535–1708.

5. kötet. A pannonhalmi főapátság története. Ötödik korszak: A magyar Szent-Benedek-rend megerősödése és bukása az állami mindenhatósággal szemben. 1709–1802.

6/a kötet. A pannonhalmi főapátság története. Hatodik korszak: A rend új kora, új munkaköre. 1802-től napjainkig.

6/b kötet. A pannonhalmi főapátság története. Hatodik korszak: A rend új kora, új munkaköre. 1802-től napjainkig.

Erdélyi a Religióban 1896-ban a következő hírt tette közzé: *„A benczések ezredéves történeti monographiája"*.[215] Alatta kifejti, hogy Villányi Szaniszló bakonybéli apát

[213] Gyulai Rudolf Gyula, Buda (Pest m.), 1848. máj. 2. – Budapesten 1906. okt. 12.
[214] Rottler 1965, 11. oldal
[215] Religio 1896 (2. félév 28. szám) 242. oldal

vezetésével, mint főszerkesztő, Szentimrei Márton, Wagner Lőrinc, Zoltványi Irén, Mázy Engelbert, Récsey Viktor és Erdélyi László rendtagok mint szerkesztők, a rend történetét megörökítő monográfián dolgoznak. A közvéleményt – elsősorban a vallásos értelmiséget – értesítő cikk megemlítette, hogy a munkában további rendtagok is részt vesznek a szerkesztők vezetése mellett, de neveket nem közölt.

A bencés rendtörténet lapjain olvasható,[216] hogy Villányit Vaszary Kolos, majd az őt követő főapát, Fehér Ipoly kérte föl a rendtörténet szerkesztésére, valamint arra, hogy megírásának vezetését vállalja el, így készülődve a rend ezeréves jubileumi ünnepségére. A munka el is kezdődött, és erről a rendet 1897-ben a káptalani ülésen tájékoztatta is a főszerkesztő. Még egy év sem telt el a jelentés után, mikor Villányi 1898. július 12-i halálával a munka meg is szakadt, hiszen vezetés nélkül maradt a szerzőgárda.

A munka elakadását a főapát is érzékeli, és a Villányi által korábban benyújtott és elfogadott munkatervhez egy, a folytatást biztosító és a megvalósulás irányába mutató új munkatervet kért, ezúttal Erdélyi Lászlótól. Feladata az egykori tanára, Villányi által kidolgozott program áttekintése és szakmai újragondolása volt a monográfia tényleges megvalósításáért.

„Gondolkozni kezdett azon – írja 1909-ben[217] – *mi képen dolgozzék külön. Látta, hogy a főapátság történetén csak Villányi dolgozik […] öt századot akar felölelni. E hosszú idő tömérdek oklevelét Villányi két óriási kötet régi, hibás másolataiban tanulmányozza, hogy megírhassa az ötszázados történet egy fejezetét, az apátok történetét, ugyanezt a munkát meg kellene ismételnie a jogi, a birtoktörténeti stb. fejezetek íróinak is, aztán jöjjön szerkesztőnek az oklevelek új hiteles kiadása. […]*

Erdélyi úgy látta […] egyszerűbbé válnék a dolog; ha a főapátság történetének három aránytalanul nagy korszakát (5, 3, 1 század) kisebb s egyenletesebb, több korszakra osztják, ha a feldolgozás három kötetébe szervesen beleillesztik az oklevéltárnak körülbelül ugyanannyi kötetét; ha mindegyik kötetnek lesz egy főírója, a ki a korszakához tartozó okleveleket az eredetiekből lemásolja, összes forrásait összegyűjti, gondosan.”

1898. október 6-án a főapát tanácskozást tartott, amelyen az Erdélyi által újonnan benyújtott munkaterv vitája zajlott le. A főapát tájékozottságát mutatja, hogy az Erdélyi által

[216] PRT I. Előszó XII–XIV. oldal
[217] Önéletrajz, 1909, 8. oldal. Az Önéletrajzról a disszertáció egy későbbi fejezetében részletesen is szó lesz.

benyújtott munkatervet az egyháztörténetben járatos Fraknói Vilmosnak is megküldi, aki pártolólag lép fel Erdélyi munkaterve mellett. Erdélyi öt pontban foglalta össze programtervét.

„1 minden körülmények közt első dolog a forrás-tanulmányozás,

2 ez legelőnyösebb a korszakos munka felosztás alapján,

3 hogy melyik program korszakai szerint történjék a forrás-tanulmányozás, függjön a felhasználható és vállalkozó historikusok számától,

4 a forráskutatás térjen ki az összes magyar bencés kolostorok történeti emlékeire,

5 csak a teljes adatgyűjtés és a történeti anyagban való biztos tájékozódás alapján dőljenek el majd végleg a külső beosztás kérdései."[218]

A programterv pontjai a probléma lényegi megértéséről és a hatékony munkavégzésről szólnak. Véleményünk szerint a 3. pontban megfogalmazott föltétel a *„felhasználható és vállalkozó historikusok"* számáról, hordozta a terv kockázatát. Ezt támasztja alá Erdélyi levele is, amelyet tanítványának írt.

„Kedves Pongrácom! Ne engedd, hogy benned való reményeim hajótörést szenvedjenek. Magamra hagyva Tehetetlen vagyok, ha te támogatsz, mindenre vállalkozom."[219] Erdélyi itt a korábbi leveleiben írottakhoz képest[220] határozottan állást foglal Sörös mellett. Mindenképpen szeretné, hogy a pannonhalmi első négy évében tanított egykori tanítvány segítse munkáját, aktívan részt vegyen a rendtörténet megírásában.

Programjával szemben több rendtag is kifogást emel, emiatt Erdélyinek az október 6-i tanácskozás után nemcsak a tanácskozás jegyzőkönyvét kell elkészítenie, hanem észrevételeket is kell tennie a tanácskozáson megfogalmazott érvekkel szemben. Erdélyi így az ülés után bizakodva írta tanítványának, Sörösnek a következő sorokat: *„Ő méltósága a főapát Úr még nem döntött, de úgy vettem észre nyilatkozataiból, hogy javaslataim értékét nagyra becsüli, és lehetőleg tartja a két program kiegyenlítését."*[221] Erdélyi azonban megjegyzi, hogy erre egyedül nem lenne képes, az egykori tanítvány szorgalma és tehetsége szükséges számára. Majd a célt is világossá teszi: „Reményem az, hogy lesz bennünk összetartás, s hogy ezen alkalommal oly művet alkothatunk, mely méltó lesz szent rendünkhöz s méltó legnemesebb ambíciónkhoz. A nagy alkotásokhoz alkalom kell. Kiadó kell. Itt van a kedvező alkalom, s csak akarnunk kell,

[218] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. október 18. 5. levél
[219] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. október 18. 5. levél
[220] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. április 5. 3. levél
[221] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. október 18. 5. levél

hogy művünk felül emelkedjék a köznapiság és a napi érték határain egészen azon fokra, mely a mai tudomány követelményeinek teljes magaslatain áll."[222]

A gondolat szép: tanár és egykori tanítvány együttes munkája hozna mindkét félnek újabb sikereket, de mit szólnak ehhez a rendtagok? A válasz nem késett. Erdélyi munkájával szemben Füssy Tamás rendtag fogalmazott meg ellenvéleményt, melyben azt az elképzelést vetette fel, hogy a bencés rend valaha létezett minden apátságáról, azaz körülbelül 92-ről készüljön külön monográfia. Továbbá a munka főszerkesztője Wargha Samu legyen.[223] Erdélyi ezt óriási feladatnak tartja, amely évtizedeket is igénybe venne, nem beszélve az összes oklevél kiadásáról. Füssyék az eredeti tervben leírtakhoz ragaszkodva az összes oklevél kiadását is szeretnék. Ezt már Erdélyi sem hagyja szó nélkül: „Kiadjuk őket teljesen. Megjegyzem, hogy 1526-ig csak Pannonhalmán van valami 2000 oklevél, ebből Villányi az első okleveles kötetben csak 281 darabot akart kiadni.--- de hagyjuk ezt. A nagy apparátustól főapát úr is fél."[224]

1898 novemberében a monográfia megírását övező viták miatt a főapát egy másik neves történész szakmai segítségét és véleményét is ki kellett, hogy kérje. A főapát Marczali Henrikkel vette föl a kapcsolatot, aki mint egykori győri bencés diák segítette a bencés rend történészi munkáját. Erdélyi levelezéséből kiderül, hogy Marczali nem tudott azonnal a főapát segítségére lenni, hiszen ebben az időszakban Konstantinápolyban[225] tartózkodott. A megbeszélésre 1898 végén mindenképpen sor kerülhetett, mert Erdélyi egy budapesti találkozó lehetőségét írja le levelében.[226] *„Év végén lesz alkalmam a monográphia ügyében személyesen értekezni Fraknói és Marczali urakkal. Ezt úgy értettem, hogy szerencsénk lesz hozzájuk itt Pannonhalmán, s csak soraikból látom, hogy Budapestre kell majd mennem."*[227]

A találkozón Fraknói, Marczali és a főapát mellett Erdélyi vehetett részt. A történészek javasolhatták a program némely elemének módosítását, de a lényegi kérdésekben egyetértettek a munkatervet illetően. Erre utal az is, hogy Erdélyi 1899. február 11-én már az általa kidolgozott munkaterven és a korábbi Villányi-féle munkaterv kiegyenlítő megoldásain túl új, részletes munkatervet kellett, hogy leadjon a főapátnak.[228] A két program közötti eltérést Erdélyi így fogalmazta meg: *„Eredetileg én csak egy monográphiát terveztem, az egész*

[222] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. október 18. 5. levél
[223] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. november 15. 7. levél
[224] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. november 15. 7. levél
[225] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. november 12. 6. levél; Marczali Henrik: Emlékeim, Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2000. [utószót írta, ford. Gunst Péter] 230–242. oldal
[226] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. november 15. 7. levél
[227] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1898. november 15. 7. levél
[228] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899 fekete vasárnapján 8. levél

Magyarországi sz. benedek-rend történelmét hat korszakban, hat kötetben, ehhez járult volna még 2-3 kötet művelődés történelem. A boldogult Villányi apátúr iránti nagy kegyelet azonban nem engedte meg a program megvalósítását, irányadóul kellett venni az apátúr programját. E program mindegyik apátságnak külön monográfiát tervezett, összesen tehát ötöt, a Főapátság monográfiáját 3 kötet feldolgozásra, három kötet (?) oklevéltára, 1 kötet gazdaságtörténelemre ennek külön oklevéltárára, összesen mintegy nyolc kötetet tervezett. A fiók apátságok történelme legalább négy kötetre terjedett volna oklevéltáraikkal együtt. Villányi apátúr tehát legalább 12 kötetre tervezte az egész vállalatot."[229]

Ezen új munkatervet 1899. március közepén fogadta el a pannonhalmi főapát, és adott engedélyt száz példányban való kinyomtatására. A program véglegesítése csak 1899 áprilisában valósult meg. A tervet előtte még megtekintette a főapát által felkért két történész, Fraknói és Marczali. Ezután 1899. április 8-án, húsvét keddjén tartották azt az értekezletet, amely a monográfia végleges munkatervét elfogadta. Változás még az utolsó pillanatban is történt, Erdélyi kérésére.

„Az eredmény három órai tanácskozás után az volt, hogy a kinyomtatott programot általánosságban és részleteiben elfogadták. Egyetlen lényeges módosítás történt a programon egyenesen az én kérésemre: az, hogy miután az egyes kötetek szerkesztői legtöbbet fognak vesződni, fáradni a birtokügyi forrásokkal, ezekből fognak legtöbb adatot gyűjteni, s nem volna a méltányos dolog a tömérdek adatot tőlük fáradtság nélkül egyszerűen átvenni; miután a gazdaságtörténelem megírására nekem nincs különösebb szakképzettségem, s végre, miután tartanom kell tőle, hogy a gazdaságtörténelmi fejezetek kidolgozásával megkésném és késleltetném a többi kötet megjelenését, ezért a méltányosság, egységes feldolgozás és akadálytalan munka érdekében lennének szívesek az egyes kötetek szerkesztői a korszakukba eső országjogi és gazdasági fejlődést is ki dolgozni, megjegyezve, hogy én nem vonakodom a munkától, sőt különben ambíciómat tenné éppen e gazdaságtörténelem kidolgozása (mint ezt te magad is tudod). A szerkesztők helyeselték okaimat és szívesen vállalkoztak arra, hogy a sok gazdaságtörténeti adatot mindegyik maga értékesítse."[230]

A renden belül továbbra is a főszerkesztő személye váltott ki komoly vitát. Végül a főapát döntése alapján a feladat ellátására Erdélyi László és tanítványa, Sörös Pongrác kapta meg a megbízást.[231] Két héttel később Erdélyi már arról írt, hogy „a munka minden vonalon

[229] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899 fekete vasárnapján 8. levél
[230] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 8. 9. levél
[231] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 8. 9. levél 4. oldal. 1899. április 4-től tekintette magát főszerkesztőnek Erdélyi.

erősen megindult."[232] Erdélyi főapáti engedéllyel csomagokat postázott, így a szerkesztők számára a forrás tanulmányozásához külön készített munkatervet. Levéltári dokumentumokat másolásra és indexelésre Németh Ambrusnak,[233] Molnár Szulpicnak,[234] Vojnics Dömének[235] adott át. Pallos Kajetánnak[236] a „jelen század gazdasági iratai"-t küldte meg. Levelét így folytatta: „Az egyházjog és a szellemi művelődés szakmunkásai (Lőrinc,[237] Magister,[238] Engelbert,[239] Irén[240]) a maguk szakmájának történelmi irodalmát indexeli, vagyis gyűjtik az adatokat. Dobozokban szét osztottam az index cédulákat. A capsákból készült chronológia czédula-catalogust most kiegészítettem mintegy 7000 fasciculusbeli[241] oklevél czédula-catalógusával, úgyhogy most már az összes capta és fasciculus kronológiai katalógusa megvan."[242] A levél címzettje, Sörös pedig Olaszországban dolgozott.

A főapát biztosította a munka személyi feltételeit is. Vojnics Dömét a pannonhalmi főiskola vezetésével bízta meg Wargha Samu után, illetve felkérte, hogy lássa el a központi szerkesztőbizottság elnöki feladatait.[243] Ennek ellenére a levelekből továbbra is látszik, hogy a rendtagok közül páran ellenezték Erdélyi főszerkesztői kinevezését („Füssy megint bösztörködik"[244]), és tetteikkel akadályoznák az elfogadott terv végrahajtását. „Sürgetéseimre és a sok keresgélés fáradalmától kényszerítve Récsey most már siet befejezni a capsák okleveleinek kronológiai rendezését, a mi néhány éve félbemaradt. Egy hét múlva, vagy még előbb, elmegyek Győrbe és Esztergomba néhány napra, hogy az oklevelek másolását megnézzem, és az indexelést is, s hogy összeolvasással, újabb szóbeli érintkezéssel eloszlassunk minden eshetőleges félreértést vagy tévedést."[245] Jól látható, hogy a rend sok szakképzett taggal rendelkezett (pl. oklevélolvasás vagy paleográfia területén), ennek ellenére a főszerkesztő szakmai tudására, szervezői munkájára szükség volt. Erdélyi további munkájába

---

[232] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 24.
[233] Németh Ambrus Győző bölcsészdoktor, Szany (Sopron m.), 1865. jan. 15. – Répcevis, 1952. okt. 22.
[234] Molnár Szuplic Dezső bölcsészdoktor, Magyargenc (Vas m.), 1871. jún. 30. – Budapest, 1925. okt. 22.
[235] Vojnits Döme József, Szabadka (Bács m.), 1855. márc. – Pannonhalma, 1914. máj. 13.
[236] Pallos Kajetán Béla, Pest (Pest m.), 1868. máj. 9., – Zalaapáti, 1938. ápr. 27.
[237] Wagner Lőrinc József teol. laureatus, Sopron, 1841. márc. 2. – Celldömölk, 1910. jún. 4.
[238] Magister – A személy nem beazonosítható, talán Récsey Viktorról van szó.
[239] Mázy Engelbert, lásd 129. lábjegyzet.
[240] Zoltvány Irén Lajos bölcsészdoktor, Érsekújvár (Nyitra m.), 1859. ápr. 29. – Balatonfüred, 1938. febr. 12.
[241] fasciculus: csomagocska vagy vastag boríték, melyben egybetartozó iratokat, ügyiratokat vagy lapokat tartanak.
[242] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 24.
[243] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 24.
[244] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 24. Erdélyi megjegyezte, hogy ő csak 1899. április 4. óta főszerkesztő, majd így folytatta beszámolóját Füssyvel történt beszélgetéséről: „[..] s azóta ez meg ez történt stb. Nagyon szeretném Nagyságos uram, ha meg nem érdemelt szemrehányások helyett inkább bölcs tanácsaival, buzdításaival, támogatásával tüntetné ki csekélységemet. Ki a fő szerkesztőséget mások számára igen, de magának sohasem kérte és terhét most sem szívesen viseli. Egyébként igen udvariasan okoltam meg minden lépésemet. Mivel kedves Pongráczom ezek a főszerkesztőség rózsái, melynek illatát még nem, de tüskéit már éreztem."
[245] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. Pannonhalma, 1899. április 24.

egy 1900 májusában kelt levél enged bepillantást. A három napot Budapesten tartózkodó főszerkesztő a Munkácsy temetésén[246] való részvétel mellett látogatást tett az Országos Levéltár levéltárosainál, „Paulernél,[247] Tagányinál,[248] Csánkinál,[249] Nagy Gyulánál,[250] Horváth I. nál […] kik – írja levelében – mindnyájan igen szívesen fogadtak és készségesen felajánlották támogatásukat". Minden bizonnyal a rendtörténet levéltári forrásainak másolatairól és a rendtörténeti kutatás egyéb forrásairól folytak a diskurzusok. A levét feltűnő módon ettől kezdve szinte kizárólag egyházi személyeket említ meg: ferenceseket, ciszterciták (Békefi) és a bencés Bita Dezsőt, aki nem szívesen fogad látogatókat. Erdélyi említi rövid látogatásának prímási palotai[251] vendéglátóit, Fraknóit[252] és Francsicsot.[253]

Erdélyi és Francsics

Kettejük viszonyát megítélni írott források nélkül meglehetősen nehéz csak következtetni tudunk néhány jellemző vonására kapcsolatuknak.

Erdélyi számára egyfajta mintát és tanulságot is jelenthetett a bizonyítványait aláíró, egykori győri gimnázium igazgató, aki fiatalon Vaszary Kolos megüresedett pannonhalmi főapát is széket szerette volna megszerezni a főapát választás alkalmával 1892-ben. A főapát választáson mégis a két jelentősebb jelölt a későbbi főapát Fehér Ipoly és ellenfele Villányi Szaniszló között dőlt el, az előbbi javára.

A fiatal Erdélyi bizonyára tudhatott róla, hogy a megüresedő szék betöltésére egyezmény született a rendtársak között[254], hogy első helyen Fehér Ipoly kerüljön megválasztása, akit valószínűleg Erdélyi is támogatott. Második helyen jelölték, azt a Villányi Szaniszlót, akire Vaszary Kolos a rendtörténet megírását bízta. Francsics értelemszerűen nem tudott annyi szerzetes társat maga mellé állítani, hogy érdemben bele tudjon szólni kettejük versenyébe. Erdélyi számára tehát e választás azt is jelentette, hogy mivel Villányi jelentős szavazatot szerzett a jövőbeli főapát a bakonybéli apáti székkel bízta meg. A rend egyik apátja lett. A rendi támogatottsága meg volt, amelyet Erdélyi az elmúlt években rendtörténet írása közepette meg is tapasztalt.

[246] John Lukács: Budapest, 1900. A város és kultúrája, Európa Könyvkiadó, Budapest, 2014. 9–10. oldal.
[247] Pauler Gyula (Zágráb, 1841. május 11. – Badacsonytomaj, 1903. július 8.)
[248] Tagányi Károly József Ferenc (Nyitra, 1858. március 18. – Budapest, 1924. szeptember 9.)
[249] Csánki Dezső (Füzesgyarmat, 1857. május 18. – Budapest, 1933. április 29.)
[250] Tasnádi Nagy Gyula (Harkács, 1849. június 23. – Budapest, 1924. június 14.)
[251] Úri utca 62. – Prímási Palota
[252] Fraknói Vilmos (Nyitra vármegye, 1843. február 27. – Budapest, 1924. november 20.)
[253] Francsics Norbert Jakab (Győr, 1848. december 2. – Pápa, 1921. január 16.) bencés szerzetes, gimnáziumi tanár, országgyűlési képviselő.
[254] Esztergom és Vidéke, 1892. február 28. (14. évfolyam, 18. szám) 2-3 oldal.

Francsics számára tehát alig maradt hely a rendben, így 1892-ben politikai pályára lépett. A szabadelvű pártnak lett a képviselője Győr városában. Nevét azonban nem találjuk az 1892- ben kiadott országgyűlési képviselők lajstromában[255], mert két év múlva az egyházügyi törvények heves vitái közepette kilépett a szabadelvűek[256] közül, képviselői mandátumát továbbra is megtartotta. Erdélyi mindezzel tisztában volt és biztosan figyelte a nálánál harminc évvel idősebb, szintén historikus szerzetestárs sorsát és pályafutását.

Mire figyelhetett fel Erdélyi? Mit üzenhetett Erdélyinek Francsics személye? Francsics a szabadelvű képviselőcsoportot az egyházügyi törvények miatt hagyta el. Mint láttuk Erdélyi ebben az időszakban a rendtörténeti írásával volt elfoglalva. A történész tollából a bencés rend gazdasági és birtok viszonyai taglaló adatok kerültek ki, amelyek ugyan össze lettek gyűjtve, de részletes elemzésük elmaradt. Az okokat kutatva egyet kell értenünk Rottler Ferenc véleményével, aki a korszak politikai életében lezajló változásokat és a rendtörténeti kutatások alapján egyértelművé váló rendi birtokpolitika összefüggését veti fel.[257] Erdélyi nem vállalta a kockázatot. E gyanút erősítik, hogy Erdélyinek csak 1909-ben, jóval az események után jelennek meg írásai a szekularizációval kapcsolatosan[258], akkor amikor az egyetemi pályázatával Fehér Ipoly apáti engedélyével a rendházon kívül élhet.

A pannonhalmi tanárságtól az egyetemi katedráig

Audiencia az uralkodónál, a rendtörténet első kötetének átadása Budapesten

A pannonhalmi perjeli naplóban 1902. május 14/15-i bejegyzéssel a következőket olvashatjuk:

„14. szerda. A prior és László tanár Budapestre utaztak, hogy a holnapi audiencián csatlakozzanak azon küldöttséghez, mely őfelségének a bencés rend monografiájának I. kötetét átadja. A mai udvari bálon[259] a főapát maga és részt vett, és különös figyelemben részesült

[255] Országgyűlési almanach 1892-1897 Rövid életrajzi adatok a főrendiház és képviselőház tagjairól szerkeszti Strum Albert Pesti Lloyd-Társulat Könyvnyomdája, 1892. Valószínűleg nem küldte meg önéletrajzát a szerkesztőség számára. A másik kép bencés, Fehér Ipoly főapát 15-16 oldalon, míg Vasary Kolozs esztergomi érsek életrajza 30-31 oldalon olvasható.

[256] Magyarországi liberális szellemű, 30 évig kormányt alakítani képes politikai erő a dualizmus korában. A Szabadelvű Pártot 1875-ben alapították, első elnöke Tisza Kálmán volt.

[257] Rottler 1965 27-32, 39-51 oldal

[258] Erdélyi László:Szekularizáció, egyházrablás Győrszentmárton és vidéke 1909. október 17 1-2 , 1909. október 24 1-2. A cikk névtelen, de Erdélyi pannonhalmi jegyzeteiben megtalálható a cikk címe, mint saját írás.

[259] 1902. május 14-én este a király személyes jelenlétével bált tartottak a budai várban.

őfelsége részéről."[260] Az utazásról a napló szerint a korabeli napilapokban is olvashatók információk. [261]

A Magyarország folyóirat 1902 májusában [262] cikket jelentetett meg „Kihallgatások a királynál címmel". A király délelőtt 10 órakor kezdődő általános kihallgatásán megjelentek (**12.melléklet**) között magasrangú katonákat, egyházi vezetőt, csendőrparancsnokot, főrendiházi tagokat találunk.

A királyi fogadások protokollja szerint a kihallgatást kérő emberek előzetes bejelentkezés után járulhattak az uralkodó elé. A felség elé kerülést változatos okokból kérelmezték. Legtöbbször az uralkodó által történt kinevezés, kitüntetés megköszönése volt a jelentkezés célja. Az egyesével érkező látogatóknak ezúttal nem a bécsi Hofburg hosszú folyosóin kellett végig haladnia, mert az uralkodó 1902 május 4-től május 25-ig Budapesten tartózkodott.[263] A királyi szárnysegéd által felügyelt váróteremben várták ki, előre meghatározott sorrend alapján, azt a percet, amikor a rövid ideig tartó audiencia elkezdődött. 1902-ben a híradás szerint az uralkodó együttesen fogadta Fehér Ipoly főapátot, Halbik Cyprián tihanyi apátot, Wagner Lőrincz kis-czelli apátot, Kroll Miksa priort és Erdélyi László levéltárnokot.[264] Jól látható, hogy rendkívüli eseményről van szó: egy küldöttség fogadásáról, és a felsorolásból az is kitűnik, hogy az a legutolsóként járulhatott a király elé.

Az a szerencsés olvasó, akinek még az Alkotmány[265] című napilap is a kezébe került, a Magyarország című laptárs értesüléseihez képest több információhoz jutott. „A bencés-rend a királynál" című cikk egyértelművé teszi a Fehér Ipoly főapát vezette küldöttségét célját, „aki kifejezte rendjének jobbágyi hódolatát a rend visszaállításának[266] 100-dik évfordulója

---

[260] Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, Perjeli napló 1898-tól 1902-ig 176. oldal
[261] Valószínű, hogy a rend tájékoztatta az újságokat.
[262] Magyarország, 1902. május 16. (9. évfolyam, 104–129. szám) 116. szám 8. oldal
[263] Márki Sándor: I. Ferenc József Magyarország királya (Budapest, 1907) XVIII. A parlamenti ellenállás kezdete, 295. o.
[264] Magyarország, 1902. május 16. (9. évfolyam, 104–129. szám) 116. szám 8. oldal
[265] Alkotmány, 1902. május 16. (7. évfolyam, 104–129. szám) 116. szám 7. oldal
[266] A bencés rend magyarországi tartományát II. József császár két rendeletben oszlatta fel és fosztotta ki. 1786-ban Pannonhalmát, 1787-ben a hozzá tartozó apátságokat (tihanyi, győri, kiscelli, modori és a komáromi rendház). A császár által megszüntetett kolostorok közül 140 magyar volt (134 férfi és 6 apácazárda, és ezeknek 1484 férfi, illetve 190 női szerzetese). Ausztriában 1425 kolostor (és néhány apátság) maradt az 2165 kolostorból. A kor állapotait jól tükrözi, hogy 1790–1806 között valamennyi németalföldi kolostort bezárnak. Ez történt a felosztott Lengyelországban is. A XIX. század közepére Európában már csak 30 bencés rendház működött Európa legkorábban alapított szerzetesrendjéből. Ez a szám a spanyol, francia, porosz és az olasz területen elő közösség felszámolásával tovább csökkent. Puskely Mária: Kétezer év szerzetessége, I. kötet (A-K) Budapest, Dinasztia Kiadó, 1998. 152; Szántó Konrád: A katolikus egyház története, Ecclesia, Budapest, 1985. II. 281–283; 398–399. oldal

A visszaállítás magyar területen létérdekké válik a szerzeteseknek Somogyi Dániel főapát elhunyta után (1801. október 20.). A 40 bencés szerzetes legidősebb tagja, Novák Krizosztom – bakonybéli apát –, kéri a pápát a rend és a főapát jogainak visszaállítására. Ez 1802-ben történik meg, az uralkodó, I. Ferenc császár

alkalmából, s egyszersmind átnyújtotta a rend 12 kötetben készülő történetének most megjelent I. nagy kötetét díszes bőrkötésben."[267] Az uralkodó válaszát is közli a napilap: *„Szívélyes köszönettel fogadom a pannonhalmi szent Benedek-rendnek visszaállítása 100-dik évfordulója alkalmából kifejezett hódolatát és a rend történetének most megjelent első kötetét. Meg vagyok győződve, hogy ezen hazafias és tudós rend a jövőben is méltó lesz érdemekben gazdag múltjához és biztosítom önöket és küldőiket változatlan kegyelmem és rokonszenvemröl."*[268] Az uralkodó ezután a főapátot a rend viszonyairól kérdezte, majd kérte, hogy a küldöttség többi tagját is mutassák be, „…kiknek mindegyikéhez intézett működése körébe vágó kérdéseket." Így Halbig Ciprián tihanyi apát, Wagner Lőrinc dömölki apát, Kroller Miksa főmonostori perjel is meg lett szólítva. A küldöttség legfiatalabb tagját, az akkor 34 éves Erdélyi Lászlót – valószínűleg a sor végén – mutatta be a főapát. Elmondhatta, hogy a rendi levéltárnoksága és főiskolai tanársága mellett mint a rendtörténet főszerkesztője és az első kötet nagy részének írója állt a királyi trón előtt. Hogy a 72 éves uralkodótól Erdélyi milyen kérdéseket kapott, nem tudjuk, de az eseményről 1902 augusztusában megjelent egy újabb írás.[269] Ez alapján az uralkodó az első kötet megjelenésének körülményeiről, a tervezett munka nagyságáról és a jövőbeni feladatokról érdeklődhetett. Az audiencia élménye a fiatal középkorász számára meghatározó lehetett. Egyúttal megjelenítette és nyilvánvalóvá tette a közvélemény számára is a rend, a rendtagok és az uralkodó mindenkori viszonyát, lojalitását és legitimitását.

A látogatásról egykorúan a két napilap számolt be, amelynek olvasottsága nem volt túl magas, azon értelmiségi körök (szerzetesrendek, világi egyházi méltóságok, a konzervatív beállítottságú egyetemi tanárok, tudósok) szerezhettek róla tudomást, amelyekben Erdélyi is mozgott. Ezért úgy véljük, a harmadik írás már a fiatal történésznek és rendtársainak laudációjaként is felfogható. A már megjelent munka ismeretében alkot véleményt, kiemeli annak egyedi nagyságát (a tervezett 12 kötetet), az írás körülményeit, és nem utolsó sorban az első kötet tartalmának sokszínűségére (a rend Árpád-kori története és a kötetben található oklevéltár) hívja fel az olvasó figyelmét. Ezzel Erdélyi történészi pályájának elindítójává válik.

jóindulatú támogatásával. Ennek a folyamatnak a levéltári feltárására az elmúlt években kutatások indultak a Vatikáni Titkos Levéltárban és a Bécsi Nunciatúra fondjában. Lásd: Johan Ickx: A pannonhalmi Szent Márton apátság főapátjainak privilégiumai. Vatikáni levéltári iratok az 1802. évi visszaállításhoz In: Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára, szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István METEM, Budapest 2016.) uő.: A Szentszék Külügyi Történeti Levéltára különös tekintettel Magyarországa In: Levéltári Szemle 65 (2015) 2. sz. 5–25. oldal

[267] Alkotmány, 1902. május 16. (7. évfolyam, 104–129. szám) 116. szám 7. oldal

[268] Alkotmány, 1902. május 16. (7. évfolyam, 104–129. szám) 116. szám 7. oldal

[269] Budapesti Hírlap, 1902. augusztus 20. (22. évfolyam, 228. szám). 8. oldal. Ekkor már megjelent a rendtörténet első kötete. Az augusztusi megjelenés egy ismételt tisztelgés az uralkodó előtt, születésnapja alkalmából (I. Ferenc József, Bécs, 1830. augusztus 18. – Bécs, 1916. november 21.).

A szakmai közvélemény recenziói az első kötetről

Erdélyi pannonhalmi hagyatéka alapján a rendtörténet főszerkesztősége 26 újság szerkesztőségébe juttatta el a rendtörténet első kötetét. Ennek megfelelően 1902. június 8-án már meg is jelent az első recenzió „Janus írói" néven.[270] Hasonlóan írói álnéven (i.k.[271]) írt recenziót Marczali,[272] aki így fogalmazott: „minden magyar kegyelettel nézi Szent Márton ősi apátságát […] hogy ez annyi nagy emlék által szentelt helynek működése és jelentősége most már, e munka által, egészében, szinte teljes apparátus és beható tudományos vizsgálódás alapján áll előttünk. Mert e munka szerkesztése jó kézbe jutott. Erdélyiben a pontos utánjárás, a szorgalom s az aprólékosságig menő lelkiismeretesség azon hagyományos erényei mellett, melyek szinte közmondásossá tették tudományunkban a benedictinus nevet, megvan a modern történetíró kiváló tulajdonai közül is sok: a szélesebb látkör, az éles kritika, az igazságszeretet és az elfogulatlanság is."[273] A dicsérő szavak mellett Marczali a pannonhalmi alapító levél körüli problémákról megjegyzi: „Karácsonyi Jánossal, sikerültnek és szerencsésnek tartjuk, […], de mégsem tartjuk bebizonyítottnak". Majd azzal folytatja, hogy kevés az adat, és a hitelességük is kérdéses. Majd atyai és tanári jótanácsot ad. „Végre is be kell látnunk, hogy az ilyen kérdés inkább a curiosum, mint az igazi történeti érdeklődés dolga, s termékenyebb mezőkre kell fordítani erőnket."[274] Így gratulál a zalavári oklevél hamis voltának kimutatásához, továbbiakban a kötet többi tanulmányát veszi szemügyre Marczali. Elismerően nyilatkozik Zoltvány Írén által írt VII. fejezetről, amely a tatárjárás előtti bencés irodalmat mutatja be.

Karácsonyinak is feltűnt, hogy „Erdélyi mereven visszautasít az alapítólevél hitele ellen fölvetett minden bizonyítékot, bármily jogosnak látszó kétséget, s áll a mellett, hogy az

[270] Dr. Sziklay János, Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon, második változatlan kiadás, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978. 228. oldal

[271] Marczali Henrik. Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon második változatlan kiadás, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978. 219. oldal

[272] Marczali valószínűleg két recenziót írt, mindkettőt álnéven. Először a Magyar Könyvszemle, 1903 (11. új évfolyam, 1. szám) 78–79. oldalán egy rövidebbet, amely csak az első kötetet ismerteti, majd egy hosszabbat, amely már az először megjelent mindhárom kötetről beszámol. Marczali Henrik. Gulyás Pál: Magyar írói álnév lexikon második változatlan kiadás, Akadémiai kiadó, Budapest, 1978. 595. oldal.

[273] Marczali Henrik: A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. Kiadja a pannonhalmi Szent-Benedek-rend. Szerkeszti dr. Erdélyi László rendi levéltárnok. I. kötet. A pannonhalmi főapátság története 996–1243. Hetedik kötet. A zalavári apátság története. Budapest 1902–3. Budapesti Szemle. 1903. 115. kötet, 319–321. szám 467. oldal

[274] Marczali Henrik: A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. Kiadja a pannonhalmi Szent-Benedek-rend. Szerkeszti dr. Erdélyi László rendi levéltárnok. I. kötet. A pannonhalmi főapátság története 996–1243. Hetedik kötet. A zalavári apátság története. Budapest 1902–3. Budapesti Szemle. 1903. 115. kötet, 319–321. szám 467. oldal

alapítólevelet Szent István 1001-ben állíttatta ki."[275] És az alapító oklevél hitelességét kétségbe vonó minden sorára kellő eréllyel és szakmai határozottsággal válaszol, ahogy ez Melich János által írt kritikából is kiderül.[276] Erdélyi a kritikákra adott válaszát így zárja: „Én a pannonhalmi alapítólevelet nem ügyvédként, hanem tudományos meggyőződésem teljes erejével védem a hamisság vádja ellen, nem kegyeletből, hanem az igazság hitével, annál inkább, mert ismerek elég hamis oklevelet, amelyeknek kritériumai egyáltalán nem illenek rá a pannonhalmi alapítólevélre."[277]

Az MTA levelező tagjává választás 1905-ben

Úgy véljük Erdélyi pályafutásának második fontos állomása az akadémiai tagság elnyerése volt. A sikeres pályázathoz ajánlásra volt szükség, amelyet Erdélyinek Karácsonyi János[278] egyetemi tanár, történetíró adott meg. Karácsonyi 1904-ben adott be pályázatot a hittudományi egyetem egyháztörténeti tanszékének megüresedett állására. A karról 1904-ben távozó teológiai doktor[279] Rapaics Rajmund[280] megüresedett helyére [281] a kar [értsd: hittudományi] 1904- ben a negyedik ülésén az Demkó György írásos javaslatára egyhangúlag meghívta Karácsonyit" pályázat nélkül egyetemi tanárnak.[282] A hittudományi kar történetét feldolgozó kötet a következőket írja róla: „A szó nagy mesterével egy gyenge előadóképességű (dadogó), de szellemileg annál bőségesebben megáldott tehetség került karunkra, az akkor már

[275] Karácsonyi János: A pannonhalmi szent-Benedek-rend története. A magyar kereszténység, királyság és benczés-rend fönnállásának kilenczszázados emlékére kiadja a pannonhalmi szent-Benedek-rend. I. köt. A pannonhalmi főapátság története. Első korszak: A megalapítás és terjeszkedés kora, 996–1243. Szerkesztette és részben írta Erdélyi László. Budapest. 1902. Stephaneum kny. 4-r. XVI. 825, 2 1. Színes mellékletekkel és képekkel. – II. köt. A pannonhalmi főapátság története. Második korszak: A pápák és zsinatok reformáló törekvései, 1243–1404. Szerkesztette és részben írta Sörös Pongrácz. Budapest. 1903. Stephaneum kny. 4-r. 653. 2 1. A szövegbe nyomott képekkel. Századok 1903. 930. oldal

[276] Magyar Könyvszemle, 1904 (12. új évfolyam, 1–4. szám) 3. szakirodalom Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend Története I. II. VII. k. Ism. Melich János 110. oldal

[277] Erdélyi László: A pannonhalmi oklevél hiteléhez. Magyar Könyvszemle, 1904 (12. új évfolyam, 2. szám) 246. oldal

[278] Karácsonyi János (Gyula, Békés vm., 1858. dec. 15. – Nagyvárad, 1929. jan. 1.): választott püspök, történetíró. A teológiai tanulmányait a pesti egyetemen befejező Karácsonyit 1882. július 2-án Nagyváradon szentelték pappá, ahol ezután lelkipásztorkodott. 1889-től a váradi hittudományi főiskolán egyháztörténetet és egyházjogot tanított. A millennium évében, 1896. V. 15-én az MTA levelező (Pauler Gyula rendes tag ajánlotta), majd 1904. V. 13-án rendes tagjává választotta Csánki Dezső rendes tag ajánlására. 1898-tól hat éven át mint biharpüspöki plébános dolgozott, majd 1904-ben Budapestre költözik. és a Budapesti Egyetem Hittudományi Karának tanára lett. Tagja volt 1915-től a Szent István Akadémiának is (II. szako. tagja. MKL, 1896. MTA ajánlás 12. o.; 1904. MTA ajánlás 19. o.; Erdész Ádám: Karácsonyi János történeti munkássága: életrajz és bibliográfia Közr. a gyulai Városi Tanács, Gyula, 1983.

[279] Karácsonyi János nem rendelkezett teológiai doktori címmel, őt Demkó György hívja meg.

[280] Rapaics Rajmund (Milánó, Itália, 1845. jan. 1. – Eger, 1909. szept. 25.): kanonok, egyháztörténetíró. MKL

[281] Rapaics kanonoki kinevezéssel babócsai apát lett. MKL; irodalmi munkájáról és egyetemi tevékenységéről lásd: Hermann Egyed – Artner Edgár (1938): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest 463, 498–499 o.

[282] Hermann Egyed – Artner Edgár (1938): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest 463.

országszerte elismert tekintély, az emlékezőképesség csodája. […] Egyetemi tanár korában nemcsak a Szent István Társulat tudom. és irod. osztályában, hanem az akadémián is megtarthatta székfoglalóját, mert ez utóbbin is rendes taggá választották."[283] A sorokban mintha Erdélyi pályafutását olvastuk volna. Joggal feltételezzük, hogy a tíz évvel idősebb Karácsonyi erős hatást gyakorolt a fiatal bencésre, segítette őt történettudományos és közéleti előmenetel tekintetében is. Ennek első megnyilvánulása a magyar tudományos elitbe való bevezetés lehetett.

Az MTA 1905-ös Tagajánlási könyvét forgatva a II. osztály b) alosztályában több tagajánlást találunk. Így Ortvay Tivadar[284] rendes tagajánlása mellett három levelező tagságra pályázó nevét olvashatjuk. Elsőként dr. Erdélyi Lászlóét, majd dr. Mahler Edéét,[285] Rohonyi Gyuláét[286] és dr. Sebestyén Gyuláét.[287]

A tagajánlások mellett a javaslatot tevőnek az ajánlását indokolva kellett bemutatnia a pályázót és irodalmi munkásságát. Így tett Karácsonyi is, Erdélyit mint pannonhalmi főiskolai tanárt és rendi levéltárnokot és kiváló kutatót ajánlja a tudós társaság figyelmébe. Kiemelve, hogy a kutatónak nagyobb tudással kell rendelkeznie, mint aki *„a történetírás terén az események helyes összeállítása és világos előadására"* törekszik. A kutatómunka ezért több fáradsággal jár Karácsonyi szerint és ezért megjegyzi *„az események felkutatása és azok valódiságának megállapítása. Ennélfogva a kutatónak és bírálónak érdeme is nagyobb*."[288] Gondolatmenetét Karácsonyi úgy folytatja, hogy ki tudja emelni Erdélyi kutatói szorgalmát is azzal, hogy eredményes: *„a tatárjárás előtt írt és igy ritkaságszámba menő okleveleinket, 23 darabbal gyarapította."*[289] Ezekhez az eredményekhez szükség volt az oklevelek bírálatán túl az események helyes megállapítására, amelynek *„terén pedig nagy készültségű diplomatikusnak bizonyult"*[290] Erdélyi. Az oklevéltani tudásának bizonyítására a zalavári[291] és

[283] Hermann Egyed – Artner Edgár (1938): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest 505–506.
[284] Akadémiai levelező tagot rendes tagnak ajánlja Thaly Kálmán rendes tag, osztályelnök és báró Nyáry Jenő tiszteleti tag.
[285] Dr. Mahler Ede budapesti egyetemi magántanárt levelező tagnak ajánlja Hampel József rendes tag. 1904-ben már volt ajánlása, szintén Hampel Józseftől.
[286] Rohonyi Gyula volt országgyűlési képviselőt a történelmi osztályba levelező tagnak ajánlja Zsilinszky Mihály r. t.
[287] Dr. Sebestyén Gyula a M. N. Múzeum Széchenyi orsz. könyvtára kézirattárának őrét, a M. Néprajzi Társaság főtitkárát, az „Ethnographia" cz. folyóirat egyik szerkesztőjét, a M. T. Akadémia nyelvtudományi és irodalomtörténeti segédtagját a II. B) osztályba levelező tagnak ajánlja Csánki Dezső r. tag.
[288] MTA Tagajánlások 1905, 20–21. oldal
[289] MTA Tagajánlások 1905, 20–21. oldal
[290] MTA Tagajánlások 1905, 20–21. oldal
[291] A XI. századra tett zalavári oklevelek hamisságának kimondása és létrehozásuknak meghatározása a bencés rendtörténet egyik legnagyobb szakmai sikere.

további három Pannonhalmán őrzött [292] oklevél hamisságának bemutatásán túl a bakonybéli okleveleket hozza fel Karácsonyi. Mint írja *„különösen nagy érdeme a bakonybéli oklevelek tüzetes megvizsgálása és azok korának meghatározása. E tekintetben egészen övé az elsőség, mert eddigelé azokat mind teljesen hiteleseknek és sokkal korábbiaknak tartottuk, és ha az ö bíráló szeme a kései vonásokat észre nem veszi, még sokáig rossz helyütt és rosszul használtuk volna ez oklevelek adatait*."[293] A tudós főpap azonban itt jó érzékkel Erdélyinek a XX. század elején végzett azon kutatásaira is felhívja a bírálók figyelmét, amely ma már külön tudománynak vagy segédtudománynak számít. Így arra, hogy Erdélyi földrajzi és nyelvészeti kérdésekben is állást foglalva *„elpusztult vagy nevet változtatott falut"* határozott meg, illetve az oklevelekben szereplő falvak és telkek nagyságánál *„régi területmértékeinket hozzávetőleg először ö állapítja meg."*[294] Karácsonyi ajánlása végén közli Erdélyi főbb műveinek jegyzékét is.[295] **[13. Melléklet]**

[292] A régi írásmód ismeretével felfegyverkezve szerencsésen kiküszöbölt a pannonhalmi apátság történetéből is három későbbi koholmányt.
[293] MTA Tagajánlások 1905, 20–21. oldal
[294] MTA Tagajánlások 1905, 20–21. oldal
[295] Szerémi György emlékirata. Történelmi forrástanulmány. Budapest, 1892.; Magyarország történelme. I. k. A mohácsi vészig. Temesvár, 1900.; A pannonhalmi apátság megalapítása. (A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. I. köt. 39—55.11.); A pannonhalmi alapítólevél hitelessége. (U. o. 56 — 111.11.); A somogyi tizedek s a velők kapcsolatos egyházjogi kérdések. U. o. 144—190.); Az apátság birtokai. (U. o. 191—336. 11.); A monostor belső élete és külső hatása. (U. o. 524—560. 11.); A zalavári apátság legrégibb oklevelei. (U. o. VII. k. 451—508. 11.); A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei. (U. o. VIII. k. 219–266.); A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása. Nyelvtudományi Közlemények. 1904. dec. füzet.

Egyetemi tanári pályázatok[296]

Erdélyi László Pannonhalmán őrzött hagyatékában fellelhető személyes iratok között található egy kis jegyzetfüzet. A benne lévő jegyzetek közül 1897-től több, a Budapesti m. kir. Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának előadáscímeit tartalmazza. A bejegyzések több félévre visszamenőleg tartalmazzák Békefi Remig előadásainak címeit, de sajnos a füzet egyéb bejegyzést nem tartalmaz ezzel kapcsolatban. Békefi ciszterci szerzetes volt, akit az egyetemen létrejött Művelődéstörténeti Tanszék vezetésével bíznak meg. A tanszék egyedülálló volt az ország első számú egyetemén, ahol a pár évvel korábban végzett Erdélyi még nem találkozott ezzel az intézettel. Úgy véljük, hogy a tudományos érdeklődésen túl az egyetemi életbe való aktív bekapcsolódás lehetőségét is kereste Erdélyi.

Azonban ezen bejegyzések nem adnak választ arra a kérdésre, miért pályázott Erdélyi egyetemi katedrára szinte folyamatosan. Sajnos a főapáti engedélyek mellett nincs kérelem, melyekben szerepelne a kérés indoklása. Így az esetleges kérelem és indoklás valószínűleg szóban hangzott el, és csak az arra adott írásbeli főapáti választ ismerjük. Erdélyi kérelmeinek indoklására csak hipotéziseket tudunk felállítani. Források hiányában úgy véljük, több ok egyszerre léphetett fel, de más-más súllyal a pályázatok beadását megelőzően. A lehetséges válaszok.

1. Az érdi Földrajzi Múzeum Cholnoky Jenő levelezési anyaga alapján feltételezzük, hogy főapáti utasításra földrajzot kellett tanítania a rend főiskoláján. Bevallása szerint ezt nem szeretné. Így a pályázat egyfajta „menekülés” is. **[14. Melléklet]**

2. Feltételezzük, hogy az 1905-ben megvalósult MTA-tagság okán felmerült új, szélesebb körű ismertség okán javasolták neki, biztatták az egyetemi katedrára való pályázat írására.

3. Közel 15 éves főiskolai tanári tapasztalattal felkészültnek látta magát az egyetemi tanári feladatok ellátására, ezáltal pedig a rendben sem példátlan szakmai karrier építését tűzte ki célul. A cél elérését pedig jól szolgálták a korszakban kialakuló,

[296] Diszkrimináció emancipáció – asszimiláció diszkrimináció. Történeti elitkutatások. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944 I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok ELTE Eötvös Kiadó 2012. Összeállították: Kovács I. Gábor, Kiss Zsuzsanna, Takács Árpád Szerkesztette: Kovács I. Gábor Forrás: http://mek.oszk.hu/12800/12884 (Látogatva: 2019. március 5.)

jól felszerelt egyetemi központok. A kialakuló új tudós közösségek kiváló közeget biztosítottak számára.

4. Úgy véljük a pályázatok megírásában szerepet játszott a 2. pontot jól kiegészítő főapáti hozzáállás. A főapátok mint a rend atyai irányítói a korszakban elkötelezettek voltak abban, hogy a lehető legtöbb szerzetes legyen egyetemi katedrán. Látták, hogy a közösségben többen vannak tehetséges fiatalok, de a rendi iskolák nem tudják őket alkalmazni ilyen számban. Ellenben a fejlődő közoktatás szívesen fogadja az egyetemet végzett, doktori címmel rendelkező tudósokat, ezzel is tovább erősítve a rend presztízsét és befolyását. (Az 1802-es újraalakulás egyfajta következménye a társadalom számára hasznos munka folytatása.)

5. A pályázatok kiírása alapján joggal feltételezhetjük, hogy az egyetemi tanári állás komolyabb, biztosabb, a főapáttól független pénzügyi forrást biztosított Erdélyinek. A jelenlegi kutatási adatok alapján az Erdélyi-családban beállt komolyabb változást feltételezünk (szülő halála, testvér taníttatása). Ezek a szerzetesként élő Lászlót az eddigieknél nagyobb anyagi teher vállalására sarkalták. A családját támogató szerzetes motívuma jegyzeteiben is megjelenik.

6. Lehetnek továbbá kevéssé valószínű, de lehetséges okok, amelyek az életkor előrehaladtával alakultak át.

a) Személyes ellentétek a rendben. A konfliktus rendezése a „kincéssé" válás. Ezt minden bizonnyal tapasztalhatta. Elég csak a főszerkesztői kinevezés körüli eseményekre, illetve az egyes kötetek szakmai anyagának vitáira gondolni (Zalavári kötet).

b) Személyes ambíciók. Rendi tisztségek sikertelen megszerzése következében egy lehetséges „háttérbe" vonulási lehetőség.[297]

c) A szigorú bencés regula egy egyetemi városi közegben másképp élhető meg, mint a rendház falai között.

d) Az egyetemen más típusú feladatok ellátására nyílik lehetőség, mint a rend keretein belül.

*

[297] Rottler 1965, 18–19. oldal

A társadalom kulturális és oktatási csúcsára helyezett egyetemek tárgyi felszereltségük mellett gondot kellett, hogy fordítsanak személyi állományuk állandó és magas szinten való tartására. Az egyetem célja, hogy a tudományos és technikai, illetve technológiai változások megismertetésére az adott kor kihívásainak megfelelő tanári kar álljon rendelkezésre. Ez jól láthatóan elemi érdek, hisz a tudományos eredmények időbeni elérése versenyelőnyt jelent a hallgatók rekrutálásában más egyetemekkel szemben. Emellett a kor színvonalán álló szervezeti és szerkezeti változtatások bevezetése (lásd: szemináriumi rendszer) további előnyt jelenthet az egyetemek közötti versengésben az azt bevezető intézmények javára.

Mindezen célok megkívánták, hogy az egyetemi tanárok karába a kor színvonalát képviselő, a legjobb szaktárgyi tudással rendelkező tudósok kerüljenek. Évszázadok során ezeket a folyamatokat az állam törvénnyel, az egyetemek pedig az universitas számára adott autonómiajog alkalmazásával szabályozták. Mivel a tudás és annak generációról generációra való átadása nagy kulturális erő és ezzel együtt fontos társadalmi érdek, az állam a törvény erejével biztosítja érvényesülését. Így sor került már Magyarországon az 1806. évi második „Ratio Educationis”[298] kiadására, de az igazi változást az 1848. évi XIX. törvénycikk mondta ki 1. §-ában, hogy ti. az egyetem a közoktatási miniszter joghatósága alatt van.[299] Továbbá a törvény lehetőségeket biztosított oktatás és tanulás szabadsága („tant, és mellyik tanártól kívánja hallgatni, szabad választást tehessen”) elvének kimondásán túl, de azzal szoros összefüggésben a tanárok kinevezése területén is. Lehetőséget adva a rendes tanárokon kívül más „jeles egyénnek is”[300] az egyetemi oktató munkába való bekapcsolódásra.

Az alkotmányos helyzet csak 1867 után tette lehetővé, hogy a törvény szellemisége érezhető változásokhoz vezessen, s ennek részeként lerövidüljön a kiválasztási folyamat az üresen lévő katedrák betöltésére. Ha a kari testület konszenzust tudott kialakítani, akkor egy meghíváson alapuló kiválasztás történt. Gyakran ez az érdekek különböző volta miatt nem működött, ekkor a folyamatot az egyetem kari tanácsa indítja el egy bizottság kiküldésével. Az általában háromtagú bizottságnak a kari testület által elfogadott, a közlönyben közzétett pályázat(ok) értékelése és javaslattétel volt a feladata. Rendszerint hármas jelölésre tettek javaslatot, amelyet a kari testület szavazás útján jóváhagyott. Az így született döntés többségi

[298] Autonómia helyreállítása. Diszkrimináció emancipáció.; Kardos József, Kelemen Elemér, Szögi László: A magyar felsőoktatás évszázadai (szerk. Kardos József) Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. 50. oldal

[299] 1848. évi XIX. törvénycikk A magyar egyetemről https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=84800019.TV&targetdate=&printTitle=1848.+%C3%A9vi+XIX.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev; Kardos József, Kelemen Elemér, Szögi László: A magyar felsőoktatás évszázadai (szerk. Kardos József) Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000. 64-65 oldal

[300] 1848. évi XIX. törvénycikk, 2. §

döntés volt, de a karon tanítók egyéni (külön)véleményt is megfogalmazhattak komolyabb várható eredmény nélkül. A kari javaslat a vallás- és közoktatásügyi miniszter asztalára került, aki a rangsor alapján a király (1920 után a kormányzó) elé terjesztette a kinevezendő nevét. A javaslatban szereplő rangsortól volt mód eltérni, tehát a 2. vagy 3. helyen jelöltet vagy a külön véleményt alkotó hozzászólását figyelembe véve egy másik jelöltet kijelölni felterjesztésre. Ez utóbbi eljárás azonban maga után vonta az egyetem adott testületével való konfliktus kockázatát. Így a jelöltek gyakran egy másik utat választottak: pártfogót, pártfogókat kerestek az egyetem, illetve a kormányzati döntéshozók köreiből,[301] ezzel is igyekezve a lehető legjobb helyet biztosítani magunknak, és ezzel eleget téve a társadalmi elvárásoknak is.

A pályázaton vagy meghíváson alapuló kijelölés után a katedra betöltéséhez a király/kormányzó által aláírt kinevező okirat és a kinevezés közlönyben történt kihirdetése kellett. Ezután a kinevezett esküt tett az egyetem testülete előtt, és ennek okmányát a lá kellett írnia. Ezen folyamat teológiai professzorok egyetemi katedrájának betöltése esetén kiegészült azzal, hogy a kinevezésük előtt a vallás- és közoktatásügyi miniszernek az uralkodói/kormányzói jóváhagyás előtt még ki kellett kérnie az ország prímásának, illetve az esztergomi érseknek az állásfoglalását is.[302]

A pályázatokban nyilvános rendes és nyilvános rendkívüli tanári pozíciókat lehetett megpályázni. Mindkét eseteben az, az egyetemi tanácsi testület teljes jogú tagságával járt. Rendkívüli tanári pozícióba új diszciplínák, párhuzamos tanszékek fiatal korú tanárai kerültek. Ők pár évvel kinevezésük után rendes tanári státuszt kap(hat)tak. Jelentős különbség volt még az 1893. évi fizetésrendezés miatt létrejött 11 fizetési osztályba való besorolás. A fizetés mértékét az 1904. évi pótléktörvény, a lakáspénzt az 1908. évi költségvetési törvény határozta meg.[303] Ezek alapján nyilvános rendkívüli tanárok a VII., nyilvános rendes tanárok a VI. fizetési osztály szerint kapták bérüket. Az előrelépés lehetőségét az V. fizetési osztályba kerülés jelentette a rendszer 1923-ig[304] tartó működésében. Így nyújtva egzisztenciális és társadalmi presztízst kedvezményezettjének.

[301] Márki Sándor naplói 1893–1903, szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám Gyula, Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2018. 6. oldal.

[302] Bánk József: Kinek a jogán tanítanak a hittudományi karokon a professzorok? A „venia legendi" rövid története a magyar gyakorlatban In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1. (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1989) I. kötet, 177–194 oldal.

[303] Révai nagy lexikona, 1. kötet: A-Arany (1911) Állami alkalmazottak illetményei szócikk.

[304] Diszkrimináció emancipáció – asszimiláció diszkrimináció. Történeti elitkutatások Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944 I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok ELTE Eötvös Kiadó 2012. 9. oldal. Összeállították: Kovács I. Gábor, Kiss Zsuzsanna, Takács Árpád Szerkesztette: Kovács I. Gábor Forrás: http://mek.oszk.hu/12800/12884 Látogatva: 2019. március 5.

A Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara egyháztörténelmi tanszékének betöltésére benyújtott első pályázat, 1905

Erdélyi László 1905-ben pályázatot nyújtott be a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Kara (ma Pázmány Péter Katolikus Egyetem) egyháztörténelmi tanszékének betöltésére, amely Karácsonyi János egyházi székbe való távozásával[305] üresedett meg.

A pályázat útján betölthető állást a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a 55.022/1905. számú rendelettel írta ki 1905. augusztus 15-én. A pályázati feltételeknél a következőket olvashatjuk: „kath. egyházrendbeli férfiak korát, végzett tanulmányait, irodalmi munkálkodását és eddigi működését igazoló okiratok, s püspöki elbocsátó levéllel felszerelt folyamodványok" a budapesti tudományegyetem Hittudományi Karának dékáni hivatalánál voltak benyújthatók. A pályázót tájékoztattják az állás elnyerése esetén fizetéséről[306] is. „E tanszékkel egybe van kötve: 6000 korona évi fizetés, további szolgálat után ötévenkint 800 koronával emelkedő, legfeljebb 4000 korona korpótlék, nemkülönben 1600, a 3-ik évötödös korpótlék esedékességénél 2000 koronára emelkedő lakáspénz; végül az 1904. évi I. t.-c.[307] alapján járó 400 korona személyi pótlék."

A jelentkezők az egész ország területéről nyújthattak be pályázatot, és a hirdetmény alapján egy hónap állt rendelkezésre a pályázásra. Erdélyinek a sikeres pályázathoz főapáti engedélyt kellett kérnie, és ezt 1905. augusztus 29-én kapta meg Fehér Ipolytól. Ezzel lehetővé vált, hogy a főapátság épületét el tudja hagyni az egyetemi katedra betöltése miatt.

Valószínűnek tartjuk, hogy a hirdetmény megjelenése után rövid időn belül eljutott a hír Erdélyihez, vagy magától Karácsonyi Jánostól értesült az állásról, de a rendtárs Bita Dezső[308]

---

[305] Erdész Ádám: Karácsonyi János történeti munkássága: életrajz és bibliográfia. Közr. a gyulai Városi Tanács, Gyula, 1983.

[306] 1893. évi IV. törvénycikk szabályozta, amely az állami tisztviselők, altisztek és szolgák illetményeinek szabályozásáról, és a megyei törvényhatóságok állami javadalmazásának felemeléséről (Forrás: https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=89300004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522Year%2522%3A%25221893%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%2C%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%7D Látogatva: 2020. 07. 21.)

[307] Az 1904. évi I. tc az állami alkalmazottaknak engedélyezendő pótlékokról rendelkezik https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=90400001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fextraparams%3D%7B%2522Year%2522%3A%25221904%2522%2C%2522Kibocsato%2522%3A%2522TV0%2522%2C%2522ID%2522%3A%2522FullTextSearch%2522%7D (Látogatva: 2020. 07. 21.)

[308] Dr. Bita Dezső Ferenc teológiai doktor (Keszthely, 1832. okt. 3. – Keszthely, 1922. márc. 8.) „Karunknak azok közé a tagjai közé tartozik, akikben tehetség mellett kifejezett írói készség és kedv nyilatkozik meg." Az „Alapvető hittan" tanszék tanára volt. Szakmunkáival pályázatokon (Horváth-pályázat két alkalommal, első és második hely) vett részt sikerrel. Aktív tagja volt a Szent István Társulatnak.
Hermann Egyed – Artner Edgár: A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest, Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, 1938. 495; 561. oldal. (Továbbiakban Hermann 1938) Bita Pannonhalmán található hagyatékában semmilyen levelezés nem

sem zárható ki, aki szintén az egyetemen tanított. A pályázó (Erdélyi) a pályázati felhívás megjelenése után nem sokkal már meg is írta pályamunkáját, amelyet a pályázati idő közepén nyújtott be, ugyanis csak a pályázat megjelenését követő 3. héten kapta meg az engedélyt. A pályázat benyújtásának személyes céljáról és körülményeiről nincsen írott forrásunk, de korábbiakban felsoroltak mellett felvethető Erdélyi családját segíteni, támogatni szándékozó attitűdjét is figyelembe kell venni.

Erdélyi László leadott pályázata, amelyet a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Karára küldött, a kar levéltárában fennmaradt. A pályázó 1905. augusztus 30-án küldött levelet Pannonhalmáról, melyben a pályázatában megjelölt és általa készített munkákat küldte el megtekintésre.

A levél tíz, postán elküldött füzetről, illetve kötetről szól, melyek az alábbiak.

„1-5. A pannonhalmi Sz. Benedek Rend története. I.II.VII.VIII.IX.köt.

6. Szerémi György és emlékiratai
7. Magyarország történelme I. köt.
8. A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei
9. A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása
10. A pannonhalmi Sz. Benedek Rend története (kéziratban sokszorosítva)”

A felsorolást tekintve és az irodalmi munkássággal összehasonlítva Erdélyinek egyértelműen az 1892 óta eltelt időben készített jelentősebb munkái szerepelnek itt. Témájukat tekintve inkább klasszikus egyházi forrásokra épülő történettudományi szakmunkáknak tekinthetjük őket. A szerző itt is bizonyítja mély diplomatikai és filológiai ismereteit és jártasságát, azonban teológiait nem , vagy csekély mértékben. Ez utóbbit a pályázati felhívás nem is kérte a pályázótól.

A nyári szüneten lévő egyetemre összesen hat pályázatot nyújtottak be szeptember 15-ig. Így a szeptember 16-án tartott 1905/1906. tanévi I. rendes kari tanácsi ülésen egy bizottságot állítanak fel, melynek feladata a beérkezett pályázatok véleményezése és javaslat készítése október 10-i határidővel. Székely István[309] dékán szeptember 19-én kérte a bizottság tagjait,

---

található, még Erdélyivel sem. A személyes kapcsolat nem zárható ki. Janzsó Károly: Pannonhalmi szerzetesek névsora adatbázis (elektronikus kézirat)

[309] Székely István, eredeti családneve Sztarill (Nagyvárad, 1861. február 26. – Budapest, Kőbánya, 1927. február 27.) teológus, egyházi író, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1921). A Hittudományi Kar Újszövetség Tanszékének tanára volt.
A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002. Szerzők: Markó László, Burucs Kornélia, Balogh Margit, Hay Diana. Bp., MTA Társadalomkutató Központ, 2003.; Hermann 1938 503–504; 561.

hogy javaslatukat „október közepére” tegyék meg. Három nappal később értesítette a bizottságot, hogy „Az egyháztörténelmi tanszékre beérkezett folyamodványokat mellékleteikkel együtt van szerencsém átnézés végett megküldeni. Megjegyzem, hogy a nagy mennyiségű könyvmellékleteket,[310] amelyeknek szállítása sok nehézségbe ütközik, a tanári szoba mellett lévő kis vizsgálati terem asztalán téttetem le, hol Nagyságtoknak módjában áll azokat megtekinteni.”[311]

A kar által kiküldött háromtagú bizottság tagjai voltak: Breznay Béla[312] mint elnök, Prohászka Ottokár[313] mint jegyző és Demkó György [314]mint aki a bizottsági vélemény kar elé terjesztését vállalja. A kiküldött bizottság a kar elé terjesztett beadványában a pályázatok értékeléséről a következőket írja: „…a folyamodók alanyi általános theológiai műveltsége – tudományos végzettsége, valamint az egyháztörténelmi szaktudomány terén eddig kifejtett tudományos működésük és irodalmi munkásságuk fölött tárgyilagos, beható, kritikai eszmecserét váltottunk, melynek nem a személyes vonzalom, hanem kizárólag az egyetemi fensőbb tudományos oktatásértéke vezetett bennünket.”[315]

A bizottság jegyzőkönyve a továbbiakban részletesen foglalkozik a pályázókkal és pályázatukkal. Első felsorolásban a hat pályázót életkor szerint sorolja fel, majd elért eredményeiket követően munkásságukról szól, végül a pályázó teológiai tudását értékeli. Erdélyi így a negyedik helyre került, és a következő jellemzést adta róla a bizottság.

---

[310] Erdélyi 10, Hanuy Ferenc 8 kötetet. küldött el. Ezt hívják a korban „mutatvány példányoknak”.

[311] Székely István dékán szeptember 22-ei körözvénye (52. szám / 1905/06). A körözvény végén hozzáteszi: „Ha azonban valaki könyvmellékleteknek lakására szállítását kívánja, kész vagyok azok odajuttatásáról intézkedni.”

[312] Breznay Béla (Barka, 1844. február 10. – Balatonlelle, 1928. április 29.) hittudor, pápai prelátus, egyetemi rendes tanár. A hittudományi kar Erkölcstan Tanszékének tanára volt. Beke Margit: Az esztergomi (Esztergom-Budapesti) főegyházmegye papsága 1892–2006. Bp., Szent István Társulat, 2008. 101-102 o.; Hermann 1938 563. oldal

[313] Prohászkával a Hittudományi Kar Dogmatika Tanszékének tanára volt (1904. III. 4. – 1905. XI. 6.). Kinevezésével egy időben nyerte el az Egyháztörténeti Tanszéket Karácsonyi János (1904. III. 4. – 1905. V. 30.). A karon nagy volt a személycserékből adódó változás: a Lelkipásztorkodástan Tanszékén, helyettesként Glattfelder Gyula tanított, amíg rendes tanárként Mihályfi Ákos nem nyert oda kinevezést. Prohászka 1906 januárjában távozott Budapestről székesfehérvári püspöki kinevezése miatt. Káldor Márk – Mózessy Gergely: Adalékok Prohászka Ottokár egyetemi tanári működéséhez. In: Mózessy Gergely (szerk.) Prohászka Ottokár – püspök az emberért 45–50; 48. Gergely Jenő: *Prohászka Ottokár. „A napbaöltözött ember”.* Budapest, 1994; Hermann 1938: 561–563. oldal

[314] Demkó György (Nagyida, 1856. február 15. – Balatonfüred, 1914. május 5.) teológiai doktor, egyetemi tanár, rektor. A Hittudományi Kar Egyház Jog Tanszékének (e tanszék 1853-ig a jogi karon működött) tanára volt Hermann 1938 563.
Koncz Ákos: Egri egyházmegyei papok az irodalom terén. Eger, 1892. (Forrás: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Books_14_EgyhaztortenetEgyhaziIrodalom_5083_Egri_egyhazmegyei_papok_1441/?pg=74&layout=s Látogatva 2019. december 17.)

[315] Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Karának levéltára. A Hittudományi Kar dékáni hivatalának iratai 1722–1950 27-es doboz 1905/6

„dr. Erdélyi László, pannonhalmi bencés szerzetes, áldozópap, akadémikus. A theológiát 6 féléven át végezte; de a dogmatikát és a pasztorálást csak privatan tanulta fél – fél éven át. Budapesten azután a paedagogiumban 4 féléven át tanult. Ugyan itt szerezte meg a középiskolai tanári oklevelét és a bölcsészetdoctori diplomát. Ez idő szerint 37 éves. 1892 óta – 2 évi megszakítással – pannonhalmi főiskolai és gimnáziumi tanár az egyetemes és magyar történelemből. egyúttal ugyanazon idő óta rendi levéltáros a múlt évben a m. tud. akadémia lev. tagjává választotta. Theológiai doctori oklevele nincs."

Ez utóbbi megjegyzés döntőnek bizonyult, mivel a jelentkezőkkel szemben a bizottsági döntés megalapozottsága érdekében, „három körös felvételi" eljárást írt elő. Az első felvételi szűrőponton a teológiai tudást és munkásságot értékelte a bizottság. Az előterjesztést olvasva itt a bizottság megingott a pályázati feltételek hiányos megfogalmazása miatt:

„A pályázati követelményekben nem volt is kifejezetten említve, hogy »csak theológiai doctorok pályázhatnak«, vagy ehhez hasonló kvalificátioju személyek, de az egyetemi tudományosság természetéből önként folyó és *magától értendő feltétel* [kiemelés tőlem – J.G], a theológiai szaktudományok alapos és mélyen járó előadása.

A fentiek ellenére a bizottsági döntés egyértelmű volt az első forduló után: »öt pályázó theológiai végzettsége és műveltsége ellen nem tudunk kifogást emelni.«

A hat jelentkezőből […] csupán egynél, a történelem terén különben szakembernél, dr. Erdélyi Lászlónál, *hiányzik ez.* Akiről e szempontból nem hallgathatjuk el azt sem, hogy theológiai főiskolai bizonyítványának tanúsága szerint, a *theológiát tulajdonképpen csak 6 féléven át hallgatta*. Legfőbb tárgyából pedig a *dogmatikából, félévi előkészület után magán úton vizsgázott*. Ugyanígy volt a *pasztorálással* is. Ily theológiai előképzettség után, kivált mikor a theológiának valódi búcsút mondva, egész életét más tudománynak, nevezetesen a történelemnek szenteli, nem csodálkozunk a fölött, hogy Erdélyi László a miniszterhez intézett folyamodványában »az egyetemes és magyar egyháztörténetet az egyetemes és magyar történelem külön kiváló ágá«-nak nevezi. Ez alapos, bár Erdélyi László történelemtudományi szakképzettsége előtt meghajlunk, bár elismerjük, hogy a történettudomány terén eddig kifejtett tudományos működésével és irodalmi termésével, miket a Magyar Tud. Akadémia is méltányolt, zálogát adta az egyetemi fensőbb oktatáshoz fűzött ama méltányos reménységének és kívánságnak, hogy ő nemcsak előadná hallgatóinak a történelmet, hanem annak megírására is megtanítaná őket: az ő jelölésének kérdésénél az *egyetemi theológiai végzettséget és műveltséget bizonyító theológiai doctori kvalificatióból nem tekinthetünk el* [kiemelés tőlem –

J.G.], melynek hiányában legnagyobb sajnálattal *kénytelenek vagyunk őt a jelölésnél mellőzni*."[316]

A második fordulóba jutott 5 jelöltnél a bizottság az egyháztörténelmi szaktudomány terén elért eredményeket vizsgálta.

1) „dr. Hanuy Ferenc és dr. Zubriczky Aladár tűnnek ki legjobban a bizottság szerint", megállapítva azt, „mindkettőjükről alaposan feltehető, hogy színvonalon álló kitűnő egyetemi tanárok lennének." A bizottság a további jelölteket is rangsorolta:

Varga Dezsőt és Lukcsics Józsefet és végül Lőrincz Gyulát, akinél nem talált egyháztörténelmi szaktudomány terén elért eredményt.

2) Egyháztörténelmi irodalmi tudományos működésről a következőt olvashatjuk a bizottsági jelentésben. „dr. Hanuy Ferenczczel dr. Varga Dezső erősen versenyez, sőt véleményünk szerint az egyetemes egyháztörténelem terén dr. Varga Dezső többet mutat. Ámde dr. Varga Dezső speciális magyar egyháztörténelemmel nem foglalkozván irodalmilag, dr. Hanuy Ferencz pedig úgy egyetemes, (A vétójog a pápaválasztásnál; a pápa szuverenitása) mint részletes (A vegyes házasságok története Magyarországban; Az egyetemek története a középkorban) jogtörténeti műveiben egyúttal alapos egyházi történettudósnak is bizonyulván, méltán versenyez e téren is a pálmáért. Melléjük sorolandó ezután dr. Zubriczky Aladár, ki az első 8 század egyháztörténelmében alapos szakjártassággal bír, annak bizonyságául kéziratban csatolja kérvényéhez patrologiájának elő kötetét. Ennek tanúsága szerint a legújabb egyháztörténelmi kutatásokat és műveket ismeri, s a magyar egyháztörténelemben is jártasságának kétségbe vonhatatlan jeleit adja.

Úgy az egyetemes- mint a magyar egyháztörténelem terén még dr. Lukcsics Józsefet kell méltatnunk, ki mint Dr. Eckhardt Albert tanítványa a szemináriumi gyakorlatokban is, mint a magyar egyháztörténelmi intézet növendéke Rómában, úgy az egyetemes- mint a részletes magyar egyháztörténelem terén szélesebb látókört szerzett, az újkor színvonalán álló történetbúvári és írói képesítésben részesült. Eddig megjelent művei is ilyen reményre jogosítanak. Ez alapján méltán remélhető, hogy ha folyamodványából felénk hangzó lángoló lelkesedésének és kiváló hajlamainak megfelelő működési tért

[316] A mondatok valószínűleg Prohászka Ottokártól származnak.

nyerne, a Katolikus Egyháznak becses szolgálatokat teljesítene. Dr. Lőrincz Gyula irodalmi működése szaktudó nyilatkozata szerint »felszínes«."[317]

A bizottság ezután részletesen értékeli a pályázókat „az egyháztörténelmi szaktudomány" és az „egyháztörténelmi irodalmi tudományos működés terén" elért eredményeik alapján. A 1905. október 15-én kelt előterjesztése a következő javaslatot teszi a kar dékánja felé.

„1. hely dr. Hanuy Ferenc

2. hely dr. Zubriczky Aladár vagy dr. Varga Dezső

3. hely a II. helyről kimaradt jelöltet vagy dr. Lukcsics Józsefet jelölje a tekintetes kar."[318]

A pályázat értékelésekor a jegyzőkönyv említi Karácsonyi János levelét mint „távozó szaktanár úrnak kikért és írásában"[319] csatolt véleményét, amelyre támaszkodva egyhangúlag tett javaslatot a bizottság. A Karácsonyi által írt sorokat nem találtam a levéltári csomóban, így csak feltételezni lehet, hogy ajánlásában valószínűsíthetően Erdélyit támogatta. A feltételezést csak erősíti, hogy a pályázat előtt egy évvel Erdélyiről pozitív szakmai bírálatot és ajánlást adott Karácsonyi. A vélemény hiánya miatt egy másik tény mellett sem mehetünk el: a karon egy (bencés) szerzetes tevékenykedett, Bita Dezső, aki nyugdíjazás előtt állt. A pannonhalmi főapátnak is érdeke volt a kar munkájában való további jelenlét, a rend presztízsét, oktatásban betöltött szerepét erősítve. Bita távozásával és Erdélyi pályázatának elutasítása esetén a kar személyi összetétele jelentősen megváltozna, csak világi papokból állna a tanári kar. Ezen a ponton kézzel foghatóvá válik az 1890-es évektől induló, de a századforduló elején egyre erősebbé váló, az egyházi renden belüli változásokat akarók tevékenysége is. A két szerzetes „távozásával" az egyházon belüli „reformpárti" modernizálódásra vágyó erők erejének növekedését láthatjuk, amelynek kézzel fogható eredményeit Hanuy tevékenységében találjuk meg. (Tehát inkább arról van szó, hogy amit Erdélyi személye megtestesít, azt utasítja el a bizottság: a konzervatív, egyházi felfogást; a bencés szerzetesi regula kötöttségét, a társadalmi változásokra érzéketlenebb egyházi felfogás hordozását.)

Említenünk kell a személyes kapcsolat és tapasztalat lehetőségét is. Erdélyi 1887-től Esztergomban tanult, ahol Prohászka Rómából hazatérve spirituálisként működött. Így

[317] Jegyzőkönyv fölvétetett a megüresedett egyháztörténeti tanszék betöltésének ügyében kiküldött bizottság 1905. okt. 10. (alakuló ülés)

[318] Jegyzőkönyv fölvétetett a megüresedett egyháztörténeti tanszék betöltésének ügyében kiküldött bizottság 1905. okt. 10.

[319] Jegyzőkönyv fölvétetett a megüresedett egyháztörténeti tanszék betöltésének ügyében kiküldött bizottság 1905. okt. 10.

Prohászka ismerte a körülötte lévő növendékek képzését, továbbá nem zárhatjuk ki annak a lehetőségét sem, hogy személyesen ismerték egymást. Így ellenszenvet válthatott ki az a tény is, hogy Erdélyi már az akadémia levelező tagja, de sem Prohászka, sem a bizottság többi tagja nem volt akadémikus.

A kar történetét feldolgozó kötet egy másik bencést is említ: Erdélyi egykori tanítványát, Serédi Jusztiniánt, aki doktori oklevelének honosítását kérte a kartól. Talán Erdélyi ilyenfajta segítségnyújtását szerették volna elkerülni. Ezt a gyanút erősíti, hogy Hanuy a honosítási kérelmet vizsgáló bizottság tagja volt.[320]

Az elkészült jegyzőkönyvet nemcsak a minisztérium kapta meg, mivel teológiai professzori kinevezésről volt szó, hanem Vaszary Kolos, a szintén bencés esztergomi érsek jóváhagyását is ki kellett kérni. A bencés hercegprímás 1906. jan. 3-án kelt 20/906. sz. levele a kultuszminiszterhez a következőket tartalmazza. A karnak az Egyháztörténeti Tanszékre tett hármas jelöléséhez: Hanuy Ferenc (első helyen), Zubriczky Aladár (második helyen) és (harmadik helyen) Vargha Dezső „...a magam részéről is hozzájárulok, mivel a figyelembeveendő egyházi és tudományos érdekeknek teljesen megfelel."[321]

A bizottsági ítélet után mégis felmerül a kérdés, Erdélyi miért pályázott ennek a katedrának a betöltésére, ha tapasztalatai alapján ismerhette (ha ismerte) a bizottsági eljárást? Erdélyi első szűrő utáni távozása a kiírás ellenére számonkért teológiai tudás elégtelensége miatt történt. A második és harmadik kör egyháztörténeti tudást vizsgáló kérdései, amelyben Erdélyi szakmai tudását a bizottsági is elismerte, azonban felmerül mi motiválhatta a kart, hogy ezt a döntést hozza? Kézenfekvőnek látszik, hogy a kar el akarta kerülni, hogy színterévé váljon a korszakban a szerzetesrendek körében „elterjedt" versengésnek. Amelynek célja, az adott rend presztizsének reprezentálása a rendtagok által betöltött minél több egyetemi katedra által.[322]

A jelöltek és Erdélyi

[320] A bírálok Breznay és Hanuy voltak. Herman E. 494. o.

[321] Bánk József: Kinek a jogán tanítanak a hittudományi karokon a professzorok? A „venia legendi" rövid története a magyar gyakorlatban In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1. (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1989) I. kötet, 183.

[322] Gergely Jenő: A katolikus egyházi elit a századfordulón 193-204. In: Nemzetek és birodalmak: Diószegi István 80 éves ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest,2010. 193-204.

A pályázat lezárulta után a Karácsonyi János által eddig betöltött egyetemi katedrát Hanuy Ferenc foglalhatta el. Hanuy[323] és a többi pályázó további pályafutása érdekes hasonlóságot mutat Erdélyiével.

A pályázók későbbi életrajzi adatait átnézve több közös vonás fedezhető fel. Elmondható róluk, hogy a Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának, illetve a Szent István Akadémia tagjai voltak. Szakmai életútjukat tekintve -Vargha Dezső[325] kivételével, akit korai halála akadályoz(hat)ott meg – mindenki egyetemi tanár lett. Később intézményük dékánjai majd rektorai lettek, ezzel téve teljessé pályájukat.

Lőrincz Gyula[326] a pályázat után 1906-ban a nagyszombati szeminárium vicerektora lett, 1910-ben rektorává választották. Hanuy előbb budapesti egyetem hittudományi karának dékánja (1910/11: és 1915/16) majd rektora lett (1920/21) hasonlóan Zubriczky Aladáréhoz[327]. Zubriczky 1911/12-ben és 1916/17: a budapesti hittudományi kar dékánja, 1924/25: az egyetem rektora. Pályájuk így nagyban hasonlít Erdélyi szakmai pályafutásához. Összeségében elmondhatjuk, hogy a pályázók közül Erdélyi az, aki nem teológiai karriert épített, de ezen is olyan sikeressé lett, mint versenytársai. Szerzetesi hivatása miatt is különbözik a többi pályázótól, talán ez az oka annak is, hogy hittudományi karon a pályázatokat értékelő bizottság egyik összesítő dokumentumában az első helyen olvasható a neve.

[323] Hanuy Ferenc (Pécs, 1867. márc. 9. – Pécs, 1953. máj. 1.)

[325] Vargha Dezső (1863. május 23- 1915. október 16.) Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006 Szent István Társulat, Budapest,2008.776-777. oldal.

[326] Lőrincz Gyula (Keszegfalva Komárom vm. 1869. április 10 - Budapest, 1928 július 29.) Magyar Katolikus Lexikon. VIII. kötet. Budapest: Szent István Társulat,2003. 147. oldal.; Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006 Szent István Társulat, Budapest,2008.441. oldal

[327] Zubriczky Aladár (Budapest, 1872. május 4. – Budapest, 1926. március 26.)

A bizottság táblázata a pályázatok értékelésesre[328]

	végzett munkásság életrajzi adatok irodalmi munkásság tanulmányok	római katolikusok	megjegyzések. egyházmegye
dr. Erdélyi László	pannonhalmi bencés szerzetes áldozópap, akadémikus. A theológiát 6 féléven át végezte; de a dogmatikát és a pasztorálást csak privata[i]n tanulta fél – fél éven át. Budapesten azután a paedagogiumban féléven át tanult. Ugyan itt szerezte meg a középiskolai tanári oklevelét és a bölcsészetdoctori diplomát. Ez idő szerint 37 éves. 1892 óta – 2 évi megszakítással – pannonhalmi főiskolai és gymnáziumi tanár az egyetemes és magyar történelemből. Egyúttal ugyanazon idő óta rendi levéltáros a múlt évben a m. tud. akadémia lev. tagjává választotta. Theológiai oklevele nincs.	Zsigárd. 1868. március 2.	Pannonhalma
dr Hanuy Ferenc teologiai tanár	pécsegyházmegyei áldozópap és tényleges theológiai tanár. Bécsben végzete a theológiát s ugyanott szerezte a theologiai doctori oklevelét. Jelenleg 38 éves. 1890-től 1898-ig püspök-udvari pap; 1898 óta tehát 9. éve actuális tanár éppen az egyháztörténetből és egyházjogból a pécsi püspöki lyceumban.	Pécs 1867. III. 09.	Pécs doctori okl nincs hitelesítve levelezett miatta.
Dr. Lőrincz Gyula főgimnáziumi tanár keresztlevel e hiányzott	A legidősebb köztünk: Dr. Lőrincz Gyula, esztergomi főegyházmegyei áldozópap, Budapesten végzett és kvalifikált hit – és bölcseletdoctor, okleveles középiskolai tanár, 1886-ban történt pappá szentelése óta – mind a mai napig, tehát 19 éven át, nagyszombati érseki főgymnasiumi tanár a történelemből. ez idő szerint 43 éves.	Keszegfalva Komárom m 1869. 04. 10.	Esztergom
dr. Lukcsics József magy. kir. tud egyet. könyvtár	veszprémegyházmegyei áldozópap és a budapesti kir. m. tudományegyetemi tanár[?] A theológiát itt Budapesten végezte, s ugyanitt két szigorlatot is letett; majd a sz. Ágsotonról bécsi felsőbb papnevelő intézetbe küldetvén, theológiai tanulmányait Bécsben fejezte be s ugyanott szerezte meg a hittudományi doctori oklevelet. Jelenleg 30 éves. Rövid káplánkodás és gymnáziumi hittanárság után ugyancsak rövid ideig a római Franknói-féle történeti institut [intézetének] tagja. 1901-ben veszprémi püspöki könyvtár, 1904 óta egyetemi könyvtári segédtiszt, ma már könyvtártiszt. theológiai tanár nem volt, gymnáziumi hittanár is csak rövid ideig.	Karta Vágó ~~Nagyszőllő~~ 1875. febr 4.	Veszprém
dr. Vargha Dezső plébános, Kőhidgyarmat	esztergomi főegyházmegyei áldozópap, Bécsben végzett theológiát és ugyanott szerzett hittudomány doctori oklevelet. Most 42 éves. Theologiai tanár soha nem volt. Gymnasíumi hittanár is csak 2 évig. Két évi esztergomi prímási és érseki főszentszéki jegyzőségét leszámítva, egész életét a lelkipásztorkodás terén töltötte. Kőhídgyarmaton plébános 1892 óta.	Győr 1863. május 22.	Esztergom
dr. Zubriczky Aladár teológiai tanár Esztergom	esztergomi főegyházmegyei áldozópap, budapesti egyetemi magántanár a hittudományi karon, egyúttal nyilvános rendes tanár az esztergomi theológiai főiskolán. Theológiai tanulmányait Budapesten végezte, ugyanitt avatták theológiai doctorrá „sub auspicius Regiis". Most 39 éves. Volt káplán nagyszombati gymn. h. tanár, majd, onét káplán, fővárosi főgymnáziumi hittanár, 1903-óta a karunkban az ó-keresztény irodalom magántanára, 1904 óta, most második éve, Esztergomban a dogmatika ny. r. tanára	Bp 1872 május 4.	Esztergom

[328] Az eredetivel egyező másolat. A levéltár szabályzata szerint a forrás nem másolható, így digitális másolat csak szövegszerkesztő segítségével volt készíthető.

A Budapesti Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karára benyújtott második pályázat, 1907

Szentpétery Imre 1935-ben írta meg a Budapesti Királyi Magyar Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának történetét.[329] A következő sorokat tőle idézzük:

„Ámde más tanszékek betöltésénél is nem egyszer fordultak elő nehézségek. Így például nehezen ment a magyar történelemnek Salamon Ferenc halálával 1892-ben megürült tanszékének betöltése is[330]. [...] A magyar történelem másik tanszékének Kerékgyártó Árpád nyugdíjazása által 1898-ban bekövetkezett megürülésekor pedig Tallóczy Lajos, a délvidék történetének kiváló kutatója, akit a bölcsészeti kar a tanszékre meghívott, nem határozta el magát a jelentőségben mindig fokozódó bécsi állásának feladására. A tanszéket 1906-ig tartották fenn számára, mikor is aztán május 2-i ülésében a bölcsészeti kar elévültnek mondta ki Thallóczy meghívását és pályázat kiírását határozta el. Ennek eredményeképp kapott 1909 január 28-án ny. rendes tanári kinevezést Angyal Dávid, a kiváló történelem- és irodalomtörténetíró.[331]

A Budapesti Közlönyben 1906. évi december hó 19-én jelent meg a pályázat a katedra betöltésére. A hirdetés alapján az állást két módon lehet betölteni:

- nyilvános rendes tanári kinevezéssel, akkor évi 6000 korona fizetéssel, további szolgálat esetén ötödévenkint 800 koronával emelkedő, legfeljebb 4000 korona korpótlék, nemkülönben 1600, a harmadik évötödös korpótlék esedékességénél 2000

[329] A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története négy kötetben jelent meg. Elsőként a bölcsészeti kar története jelent meg, Szentpétery Imre tollából. Szentpétery Imre (1935): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története IV. A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. Budapest.
A Jog- és Államtudományi Kar történetét Eckhart Ferenc, az Orvostudományi Kar történetét Győry Tibor írta meg.
Eckhart Ferenc (1936): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története II. A Jog- és Államtudományi Kar története 1667–1935. Budapest. Győry Tibor (1936): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története III. Az Orvostudományi Kar története 1770–1935. Budapest.
A Hittudományi Kar történetét: Hermann Egyed – Artner Edgár írta meg és 1938-ban jelent meg.
Hermann Egyed – Artner Edgár (1938): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest.

[330] A katedrára a kar 1894. december 19-én Marczali Henriket terjesztette fel, aki 1895-ben kapta csak meg nyilvános rendes tanári kinevezését. Szentpétery Imre (1935): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története IV. A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. Budapest. 589 oldal.

[331] Szentpétery Imre: A bölcsészettudományi kar története. 1635–1935. A királyi Pázmány Péter-Tudományegyetem története, IV. kötet. Budapest, 1935. 589. Hogy Erdélyi neve miért nem jelenik meg, azt csak sejthetjük. A kar történetét feldolgozó munka 1935-ban jelent meg, talán ez is oka annak, hogy az éppen a szegedi tudományegyetem rektoraként dolgozó Erdélyi neve nem jelenik meg a munkában. Recenziók: Iványi Béla: Szentpétery Imre: A bölcsészettudományi kar története. 1635–1935. A királyi Pázmány Péter-tudományegyetem története, IV. kötet. Budapest, 1935. XIX Turul, 1937, 1937-1/2; Csóka J. Lajos: A Kír. Magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története. IV. kötet: Pannonhalmi Szemle, 1937. 154–156. oldal

koronára emelkedő lakáspénz, végül az 1904. évi I. t.-czikk, illetve a m. kir. ministerium 1906. évi 4600 számú rendelete alapján járó személyi pótlék,

- nyilvános rendkívüli tanár neveztetik ki, évi 4000 korona fizetés, 400 koronával emelkedő, legfeljebb 2000 korona korpótlék, 1200 korona lakáspénz és az 1904. évi t.-czikk szerinti személyi pótlék élvezete van egybekötve.

A pályázók figyelmét felhívták, hogy „végzett tanulmányaikat s tudori fokozatukat, eddigi tanári, vagy egyéb közszolgálati működésüket, irodalmi tevékenységüket és egyéb érdemeiket tanúsító okmányokkal, születési anyakönyvi kivonattal és rövid életrajzzal (curriculum vitae) felszerelt s a vallás- és közoktatásügyi m. kir. ministerhez címzett kérvényeiket, ha jelenleg alkalmazásban vannak, elöljáró hatóságuk útján, ellenkező esetben pedig közvetlenül a budapesti királyi magyar tudomány-egyetem bölcsészettudományi karának dékánjához *1907. évi január hó 31-ig* nyújtsák be."[332]

Az előző, sikertelen hittudományi kari pályázatot követő évben Erdélyi újra pályázatot nyújt be, ezúttal a második magyar történelmi tanszékre, Budapestre. Ismét engedélyért folyamodik, amelyben Fehér Ipoly főapát ismét megengedi,[333] hogy „dr. Erdélyi László, a pannonhalmi Szt. Benedek-rend tagja, főiskolai tanár és főmonostori könyvtárnok, a budapesti kir. magy. Tudományegyetem bölcsészeti karán megüresedett magyar történelmi tanszékre pályázhasson és pályázatának sikere esetén a nevezett egyetemi tanári állást elfoglalhassa". Az egyetemi tanári állásra több pályázat is érkezik. A mutatókönyv szerint[334] Angyal Dávid,[335] Mika Sándor,[336] Kacziány Géza[337] és Erdélyi László nyújtott be pályázatot.

Erdélyi valószínűleg gyorsabb pályázati elbírálásra számított, így ír ugyanis tanítványának, Sörös Pongrácnak az ügymenetről: „Az én ügyemben semmi újabb mozzanat

---

[332] Budapesti Közlöny, 1906. évi december hó 19.

[333] A főapáti engedély 1907. január 17-én kelt Pannonhalmán.

[334] ELTE levéltára 8/B-2 BTK Mutatókönyv 1892-93- 1908/1909 992.

[335] Diszkrimináció emancipáció – asszimiláció diszkrimináció Történeti elitkutatások Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944 I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok ELTE Eötvös Kiadó 2012. Összeállították: Kovács I. Gábor, Kiss Zsuzsanna, Takács Árpád Szerkesztette: Kovács I. Gábor Forrás: http://mek.oszk.hu/12800/12884 Látogatva: 2019. március 5.

[336] Mika Sándor (Brassó, 1859. február 12. – Budapest, 1912. május 1.) magyar történész, filozófiai doktor, főgimnáziumi rendes és egyetemi magántanár.

[337] Kacziány Géza (Arad, 1856 – Bp., 1939. dec.): író, műfordító, publicista. A budapesti református főgimázium elvégzése után az egyetem jogi karán tanult (1877) és tanári képesítést is szerzett. 1879-től a Pesti Hírlap, 1881-től a Budapesti Hírlap munkatársa. 1885–86-ban a pozsonyi Westungarischer Grenzbote, 1887-ben az Arad és Vidéke szerkesztője. Ezt követően, 1877 szeptemberétől, 8 évig a budapesti református főgimnázium, majd a fővárosi IX. kerületi felsőkereskedelmi iskola főgimnázium irodalom- és történelem tanára Budapesten, 1903–1904-ben angliai és amerikai tanulmányutat tett, 1909–1912-ben az amerikai magyarok között működött mint presbiteriánus lelkész. 1918–22-ben az Országos Pedagógiai Könyvtár elnöke. Magyar Életrajzi Lexikon 1. kötet, A-K (1967) 834.; Tolnai Új Világlexikona 8. Jós-Kor (Budapest, 1927), 42.; Schöpflin Aladár (szerk.): Színművészeti Lexikon 2. Favariné – Komjáti Ferenc (Budapest, 1929) 349.; Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái, 5. kötet 772–773 oldal.

sincs, legfölebb az, hogy június 1.-én a kari ülésen előbbre fog talán kerülni, mert a minisztériumból sürgető irat érkezett az egyetemhez.

Az irodalomtörténeti tanszékre a jelölés tegnapelőtt történt meg: Első helyen Katonát jelölték 25 szavazattal valami 18 ellen. Ez a 18 Beöthy gárdáját jelenti. A második jelölt Négyessy, harmadik nincs, hacsak Ballagi különvéleményt nem ad be Kacziány mellett."[338]

Az ELTE levéltára őrzi a bölcsészkar 1908. május 4-i VI. rendes ülésén 10. napirendi pontként elhangzottakat,[339] így a kiküldött bizottság jelentését ismertető Marczali Henrik szavait is. Javaslata szerint az első helyen a tanszékre beadott három pályázat közül[340] Angyal Dávidét terjeszti föl kinevezésre a miniszterhez. A második helyen Mika Sándort és csak harmadikként Erdélyi Lászlót. Marczali tájékoztatója után Ballagi Aladár kér szót. Erdélyi egykori tanára kijelentette, hogy „a jelentésnek szövegével főképpen azért nem azonosítja magát, mivel az Angyallal szemben túlságosan szigorú mértéket alkalmaz", és javaslatot tesz arra, hogy Erdélyi második és Mika harmadik helyre kerüljön. Indoklásában kitér arra, hogy Marczali jelentése Erdélyi doktori értekezésének gyengéit „nagyon erősen" kiemeli, majd így folytatja: „addig az utóbbi időben írt értékes történelmi munkáit nem méltányolja kellőképpen."[341] Erre Marczali azt felelte, „hogy Angyallal szemben azért alkalmazott olyan magas mértéket, mert teljes elismeréssel van munkájának értéke iránt," és Erdélyivel kapcsolatban hajlandó törölni a disszertációra vonatkozókat. Beöthy Zsolt irodalomtörténész ezek után Angyal mellett felszólalva elmondta, hogy „irodalmi munkásságának előadó által való megvilágítása annyiban nem eléggé méltányos, hogy a Deák Ferenc és a katonai kérdésről szóló tanulmány bírálata e dolgozattól többet kíván, mint amennyi annak feladata volt. A Széchenyi történeti eszméiről szóló tanulmány kiváló érdeme szintén nem emelkedik ki egész jelentőségében az előadói véleményből."[342] Beöthy szavai meghatározóak lehettek, mert a végső felterjesztés szövegét Lánczy Gyula dékán és Marczali indítványára megváltoztatták. Az új változatban figyelembe vették a hozzászólók érveit, amit a kar egyhangúlag elfogadott. A szavazás[343] eredménye: a 33 szavazatból 31 szavazat Angyal Dávidot tette első helyre (egy valaki Mikát ajánlotta, egy szavazólap pedig üres maradt). A második helyre 32 volt a leadott szavazatok száma. Ebből Mika 19, Erdélyi 11 szavazatot kapott meg. Egy szavazólap ezúttal is

[338] BK 547 IV/2 Sörös Pongrácz-levelek, 14. levél 1907. május 4. 1. oldal
[339] ELTE levéltára Lt, 8/a, 12. köt.
[340] Kacziány Géza neve nem tűnik fel a jegyzőkönyvben. A mutatókönyv szerint a második magyar történelmi és irodalmi tanszékre kiírt pályázatra is jelentkezett. Valószínűleg visszalépett a történelmi tanszékre kiírt pályázattól.
[341] 1908. május 4-i VI. rendes ülés jegyzőkönyve
[342] 1908. május 4-i VI. rendes ülés jegyzőkönyve
[343] ELTE Lt. 8/a, 13. köt.

üres maradt. A jegyzőkönyv beszámol még egy szavazólapról is, ahol „a második helyre megosztva Mika és Erdélyi ajánltattak”.[344]

A bölcsészkar 1909. március 16-i rendkívüli ülésén[345] Asbóth Oszkár dékán felolvastatta a kultuszminiszter január 28-i határozatát Angyal Dávidnak, a magyar történelem második tanszékére történt nyilvános rendes egyetemi tanári kinevezéséről, és „szíves szavakkal” üdvözölte őt a kar tagjai között, egyben megkérte őt a kari jegyzői tisztség betöltésére.

A kari jegyzőkönyvek mellett Angyal visszaemlékezéseit olvasva a pályázati folyamatot a nem hivatalos formájában is láthatjuk.

„[..] kiírták a pályázatot és én is pályáztam. Marczali volt az előadó. Jelentését a pályázatról nem olvastam, de akik hallották, azt mondják, hogy bár engem első helyen ajánlott, tulajdonképp úgy lebírált, mintha nem óhajtaná kinevezésemet. A jelentés nem jól hatott a karra. A legtöbben azt hitték, hogy Marczali csak külszínre ajánlott engem, de valójában a másik két érdemes pályázó egyikének szánta a katedrát titkosan megegyezvén a minisztérium illetékes hivatalnokaival. Ezt a gyanút én nem hittem el, sőt hiszem, hogy Marczali egészen őszinte volt, midőn lebírált. Szeretett bírálgatni, különösen, ha magyar történetírói pályatársairól volt szó, de azt hiszem nem bánta volna, ha a miniszter Mika Sándort vagy Erdélyi Lászlót nevezi ki. [...] A karban védelmeztek az előadói jelentés ellen. Hallottam, hogy Beöthy Zsolt elismeréssel szólt, Beöthy akkor tekintély volt a kar előtt. […]

Elég az, hogy a kar engem jelölt első helyen, s a tanács hozzájárult a jelöléshez. Az egyetemi felterjesztés már 1908 nyarán a minisztériumban volt, de a kinevezés késett. ”[346]

Angyalnak az 1943-ban írott visszaemlékezése a jegyzőkönyv keletkezésének körülményeiről, a minisztériumi kapcsolatról és nem utolsó sorban Beöthy és Marczali tevékenységéről nem mondja ki a pályázat mögött meghúzódó érdekrendszert. Ezt Angyal elmondja, de ezután így folytatja.

„Azt hittük többen, hogy Apponyi nem akar kinevezni. Ez a vélemény nem látszott alaptalannak, mert vagy egy évvel ezelőtt a gyakorló gimnázium felterjesztett engem a történeti tanszékre, de Apponyi mellőzött. Ajánlották, hogy keressek pártfogókat. Gróf Andrássy Gyula,

[344] 1908. május 4-i VI. rendes ülés jegyzőkönyve
[345] Az ülés jegyzőkönyvét Angyal vezette.
[346] Angyal Dávid: Emlékezések, 113.

akkori belügyminiszterhez fordultam. [Itt Angyal a két Andrássy lány[347] egykori tanításáról beszél] *Gróf Andrássy udvariasan fogadott és megígérte, hogy szól Apponyinak. Ezt meg is tette. Kétségtelen, hogy az ő szavainak nagy volt a súlya, de később megtudtam, hogy kinevezésem késedelmét nem Apponyi vonakodása, hanem bürokratikus tekintetek okozták. [...] Kineveztek egyetemi tanárnak 1909. január végén. 51 éves akkor már elmúltam. VI. rangosztályba neveztek ki, csak 1917 márciusában kerültem az V. rangosztályba.*[348]

Angyal ezt jól tudta, amit igazolnak Schweitzer Gábor kutatásai is: *„Hóman Bálint Angyalhoz írt sorai alapján ugyanis valószínűsíthető, hogy a népszerű székely »mesélő«, Benedek Elek (Marcell édesapja, 1859–1929), aki az akkori kultuszminiszter, Apponyi Albert (1846–1933) jó barátja volt, illetve a nagy hatalmú földművelésügyi miniszter, Darányi Ignác (Hóman nagybátyja, 1849–1927) is közbenjárt Angyal érdekében. Ugyanígy, de már »belülről«, a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium osztálytanácsosaként támogatta őt legifj. Szász Károly (1865–1950), akit 1909. január 2-án kért Angyal: ha »[...] azzal is méltóztatnék tetézni nagy kegyességét, hogy néhány tempócskával siettetné a formalitások elintézését, nagyobb hálára kötelezne, mert már minden perc, amit készülettel s igazi tudománnyal tölthetnék, becses volna.«”*[349]

Úgy véljük ez bevett szokás volt, hiszen Erdélyi Pannonhalmán őrzött leveleit ebből a szempontból is tekintve, megtaláljuk azokat az embereket, akiket megkereshetett pályázatának támogatásáért. Elsőként valószínűleg Tagányi Károlynak írt, aki 1907 áprilisában válaszolt is. Az ismert akadémikust Erdélyi a Szent István Társulat tagságában támogatta. Tagányi egy másik levelében írta: *„Nagyon szépen köszönöm szíves megemlékezésedet*[350] *és szívből gratulálok legújabb szép munkádhoz.*[351] *A szerkesztés nagy gondjai mellett mindig ráérsz meglepni az embert a legérdekesebb témákkal. Adjon az Isten továbbra is erőt, egészséget nagybecsű munkásságodhoz! Szívből üdvözöl híved."*[352] A 10 évvel idősebb Tagányit

[347] Gróf Pallavicini Györgyné (Andrássy Borbála Mária Theodóra), illetve gróf Károlyi Mihályné (Andrássy Katinka, a későbbi „vörös grófnő”). Andrássy Katinka Andrássy Tivadar lánya volt, akinek 1905-ös halála után annak özvegyét, Zichy Eleonórát 1909-ben feleségül vette ifjabb Andrássy Gyula. Schmidt Anikó: A sorsfordító 1918–1919-es évek Zichy Eleonóra naplójában. Archivnet, XVII. évf. 5. sz. (2017) Letöltés: 2020. március 5.

[348] Angyal Dávid: Emlékezések, 114–115.

[349] Ujváry Gábor: „Gyötör az a gondolat, hogy nem dolgozom eleget.” Angyal Dávid, a nevelő, a könyvtáros, a tudós-tanár és az intézetigazgató In: A konzervatív kortárs: tanulmányok Angyal Dávidról, szerk. Császtvay Tünde, Halász Ferenc, Ujváry Gábor Argumentum Kiadó, Budapest, 2009. 124. oldal

[350] Tagányi Károly 1858. március 19-én született.

[351] Tagányi Károly a rendtörténet megjelent kötetére gondolt.

[352] Tagányi Károly levele Erdélyi Lászlónak, 1907.

valószínűleg széles budapesti szakmai kapcsolatai és minisztertanácsosi beosztása miatt kereste meg Erdélyi.

A levelezésben további darabok is fennmaradtak olyanoktól, akik támogatói lehettek a szerzetes pályázatának: Marczali Henrik,[353] Fraknói Vilmos,[354] Concha Győző[355] és Berzeviczy Albert[356]. A levelek tartalma megegyező: megköszönik röviden a küldött köteteket. A névsort tekintve támogathatták[357] Erdélyi pályázatát, hisz 1907 és 1909 között mindegyikük rendelkezett befolyásos politikai-kormányzati kapcsolatokkal (lásd: főrendiházi tagság) is a budapesti egyetemi mellett.

A fentiek alapján egyértelműnek látszik, hogy Angyal komolyabb támogatást tudhatott maga mögött. Erdélyi nem volt képes olyan befolyásos támogatói kört elkötelezetten maga mellé állítani, hogy egy fővárosi egyetemi katedrát be tudjon tölteni. Mindezt egyházi támogatottság nélkül kellett megtennie.

Nem érhette el ezt annak ellenére sem, hogy a bölcsészkar egykori diákja volt, és a kari tanácsban több volt tanára is ott ült. A pályázat után neki is le kellett vonnia azt a következtetést, amit Angyal megtett, azaz pártfogókat kellett keresni a megpályázni kívánt egyetem tanárai között és a kormányszervek soraiban is.

[353] Marczali Henrik levele Erdélyi Lászlónak, 1907. szeptember
[354] Fraknói Vilmos levele Erdélyi Lászlónak, 1907.
[355] Concha Győző levele Erdélyi Lászlónak, 1907. okt. 08.
[356] Berzeviczy Albert levele Erdélyi Lászlónak, 1907.
[357] Marczali még közelebb állt Erdélyihez, hisz az egykori tanítványa volt (még 1892-ben).

A kolozsvári pályázat, a benyújtott harmadik pályázat, 1909

Márki Sándor naplójának 1909. március 26-ai bejegyzésében olvashatjuk, hogy „ma este 6 kor hirtelen meghalt Vajda Gyula barátom a magyar müvelődéstört[ének] tanára s a középiskolai tanárvizsgáló bizottság elnöke”.[358] Március 29-i bejegyzésében már a következők szerepelnek: „Ma búcsúztatta el Schneller az egyetem lépcsőházában szegény Vajda Gyulát. Holtestét átvitték a piaristák templomába, […] a gyászmise után kivittük a temetőbe. Ny. b!”[359] A másnapi bejegyzésében a Vajda váratlan elhunyta miatt a bölcsészkaron belül kialakult vitát említi. A naplóban a következő hónapokban többször olvashatunk[360] az elhunyt történész feladatainak átvállalása körüli vitákról. A kar[361] részéről felállított bizottság (elnöke Szádeczky Lajos) a tanszék betöltésére elsősorban Csánki Dezső[362] országos levéltárosra és neves történelemtudósra gondolt, és azért magánúton tudakozódtak nála,[363] vajon hajlandó volna-e a kar esetleges meghívására a szóban lévő tanszéket elfoglalni. Szádeczky a tanácsülésen ismertette a választ, amely szerint Csánki megköszönte a megkeresést és a kar kitüntető figyelmét, „de tekintettel korára és irodalmi munkásságának irányára, nincs abban a helyzetben,[364] hogy az esetleges meghívásnak eleget tehessen”. A levéltári iratok szerint: *„A kar a jelentést tudomásul veszi és felhívja a bizottságot, hogy a tanszék betöltésének módozatára nézve legközelebb konkrét javaslatot tegyen. Minthogy pedig a tanszék folyó év szeptemberig semmi esetre sem tölthető be, és minthogy a magyar művelődéstörténeti előadások megtartása fölötte fontos, a Kar feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a tanszék teendőit az új tanár kinevezéséig helyettes lássa el. A helyettesítésre a magyar történelem nyilvános tanárát dr. Szádeczky Lajost ajánlja.”*[365]

---

[358] Márki Sándor napló, 1909. március 26. 206. oldal. Márki Sándor naplói: 1904–1914 szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, Gyula, 2021. (Továbbiakban Márki 2021.)

[359] Márki 2021, 1909. március 29. 206. oldal. Ny.b. = Nyugodj békében

[360] Lásd: Márki 2021. 1909. április 20. 206. oldal Márkit szeretné a vallás- és közoktatásügyi minisztérium kinevezni a tanárvizsgáló bizottság elnökévé, amelyet nem fogad el.

[361] 42 doboz DSC08596- 70 kép

[362] Csánki Dezső (1857–1933) történész, levéltáros, az MTA levelező (1891), majd rendes tagja (1900) 42 doboz DSC08596- 71 kép

[363] Szádeczky valószínűleg kutatásai kapcsán jó kapcsolatot ápolt Csánkival. Emellett tudhatta, hogy az ötvenes évei elején járó, 1900-tól az akadémiai rendes tag Csánki fizetési besorolása a VII. fizetési osztályba történt, és az évek alatt alig változott. E besorolását Óvári Kelemen távozásával kapta meg. Sashegyi Oszkár: Az Országos Levéltár személyzeti viszonyai a XX. század elején, 1903–1922 Levéltári Közlemények, 48–49. (1978) 23. o.

[364] Csánki Dezső ezekben az években azon dolgozott, hogy kormányzatot meggyőzze a Levéltár tarthatatlan helyzetéről, és egy új, önálló levéltári épület felállításának tervét terjesztette elő. Az előterjesztését 1911-ben elfogadták. Az építkezés szervező munkáját Csánki végezte, akit 1912 márciusától ideiglenesen megbíztak az intézmény vezetésével, amit 1913 áprilisában véglegesre módosítottak. Forrás: https://mnl.gov.hu/mnl/ol/csanki_dezso, (Látogatva: 2019. november 20)

[365] 42 doboz DSC08596- 71 kép

Szádeczky Lajos erre válaszában kifejtette, hogy ha a kar megbízza ezzel a feladattal, akkor a következő előadásokat hirdeti meg:

1) A városok fejlődése és a czéhek története, heti 2 órában,

2) Erdély kultúrája és társadalmi élete a fejedelemség korában, heti 2 órában,

3) Művelődéstörténeti források a XVII. és XVIII. században, heti 1 órában.

A kari jegyzőkönyv szerint a helyettesítést elfogadták és a minisztériumba fölterjesztették.

Márki június 25-én fellélegezve írja: „ma volt az évben karunk utolsó rendes ülése.[366] Kiírtuk a pályázatot a művelődéstörténet tanszékre, bár levelében Takács azzal fenyegetett, hogy nem pályázik. Számítsunk azonban Erdélyi Lászlóra, Tóth-Szabó Pálra, Domanovszky Sándorra, Komáromy Andrásra." Ilyen előzmények után jelenik meg a Budapesti Közlöny hasábjain, augusztusban a pályázati felhívás 83.893/909. szám alatt.

„A kolozsvári m, kir. Ferencz József tudományegyetem bölcsészet, nyelv- és történettudományi karán a magyar művelődéstörténelem tanszéke megüresedvén, arra pályázat hirdettetik.

E tanszékkel nyilvános rendes tanár kinevezése esetében 6000 K évi fizetés, kezdetben 400 K, öt évi működés után 1200 K, tiz évi működés után 2000 K személyi pótlék, minden öt évi működés után (25 évig bezárólag) 800—800 K korpótlék, eleinte 1800 K, a harmadik korpótlék elérése után 2250 K lakbérillettmény van egybekötve.

Ha pedig nyilvános rendkívüli tanár neveztetnék ki, illetménye 4000 K évi fizetés, 800 K személyi pótlék, minden öt évi tanárság után (25 évig bezárólag) 400—400 K korpótlék és 1440 K lakbér.

Azok a szakférfiak, akik erre a tanszékre pályázni kívánnak, felhivatnak, hogy folyamodványukat felsőbbrendű képzettségük, irodalmi munkásságuk, tanári működésük és nyelvismeretük igazolására vonatkozó okmányokkal, korukat igazoló anyakönyvi kivonattal és eddigi életpályájuk leírásával (curriculum vitae) felszerelve a m. kir. vallás- és közoktatásügyi ministerhez intézve, 1909. évi október 1-ig a fentnevezett kar dékáni hivatalához (még pedig közhivatali vagy tanári alkalmazásban levők elöljáróságuk utján nyújtsák be.

Budapest, 1909. évi augusztus hó.

A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister."

[366] Márki az 1911-es évben még filozófiát is tanított. Janzsó Károly: Tanrendadatbázis a Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának előadásai 1872-1938 ig. 2023. (elektronikus kéízírat)

Márki naplója szeptembertől a katedra betöltésének híreivel van tele. Először 1909. szeptember 20-án írta, hogy Berkesz István temesvári tanár jelentette be pályázati szándékát. Szeptember 29-én már arról számol be, hogy szeptember 26-án Komáromy András „járt itt a művelődéstörténeti tanszék dolgában, a délelőtt nagy részét nálam töltötte". A másnapi bejegyzésében Tóth-Szabó Pál (premontrei szerzetes) látogatásról számol be, majd megjegyzi: Fraknói Vilmos és Békefi Remig ajánlásaival idáig már két pályázó jelentkezett.[367]

Eközben Erdélyi ismét főapáti engedélyért folyamodik, amelyet meg is kap. Ezúttal más formában, mint korábban, igazodva a pályázati felhíváshoz. Fehér Ipoly 1909. szeptember 24-ei keltezéssel egy *„Bizonyítványt"* is kiállít a pályázó számára. Leírja, hogy Erdélyi *„pannonhalmi főiskolai tanár és könyvtárnok, a M. Tud. Akadémia levelező tagja, a M. Történelmi Társulat választmányi tagja, az 1892/93-ik iskolai évtől kezdve a mai napig – két évi megszakítással, a mely idő alatt megbízásomból a Rendi Monográfiának megírása érdekében levéltári kutatásokat végzett, a pannonhalmi főapátsági középiskolai tanárképző intézetben a tanárjelölteknek az egyetemes és magyar történelemet adta és adja elő, s hogy ezenkívül némely években a főiskola mellett a rendi növendékek számára szervezett gimnáziumi VII és VIII. osztályban a magyar történelmet és politikai földrajzot is tanította."* Az egykori tanfelügyelő jó érzékkel így folytatja tovább a „Bizonyítványt" a pályázatot olvasó meggyőzéséért: *„[...] tanári működését a valóban hivatásos tanári tulajdonságai jellemzik; nevezetesen: alapos pedagógiai készültség, kiváló szakismeret, a szoros értelemben vett önművelésnek folyamatos fejlesztésére irányuló állandó munkásság, formailag is szépen kidolgozott lelkesítő előadások, az ifjúság iránt való odaadó szeretet, s a tanítványainak kiképzésében felmutatott fényes eredmény. – Szép nyelvismeretekkel is rendelkezik: a latin és német nyelvű műveken kívül az olasz, francia és angol nyelvűeket is használja történeti forrástanulmányaiban."* Befejezésként írja a főapát további támogatást nyújtva rendtársának: *„Egyéniségében mint papi hivatásának magaslatán álló férfiú, s mint megnyerő modorú társadalmi tag ismeretes. Szaktudása és egyénisége alapján őt a magasabb fokú oktatásügy szolgálatára alkalmasnak tartom s nyugodt lélekkel ajánlom."*[368]

Három nappal később egy másik levelet is írt a főapát, amely a *„pályázó kérvényét és a mellékelt mutatvány munkáit"* tartalmazza.[369] Valószínűleg ebben a csomagban lehetett benne

[367] Márki 2021, 1909. március 30.207. oldal
[368] Fehér Ipoly, Pannonhalma, 1909. évi szeptember 24. Kisérő levél.
[369] Fehér Ipoly, Pannonhalma, 1909. évi szeptember 24. Kisérő levél.

az a kis nyomtatott füzet is – mint a pályázó kötelezően megküldendő önéletrajza –, amely *„Erdélyi László élete és munkái”* néven ismert.[370]

Erdélyi László 1909-ben megjelent Önéletrajzáról

Egy önéletrajz margójára

A pannonhalmi főapátság könyvtárában őriznek egy példányt az Erdélyi László élete és munkái című kis kötetből.[371] A b/5 méretű közel 27 oldalas kötet azonban jelentősen eltér az ország más könyvtáraiban őrzött dokumentumoktól.[372]

A címlapon a következő kézzel írt sorok olvashatóak –Erdélyi írásával – „Akadémikus tanítványának a szerető collega” **[15. Melléklet].** Minden bizonnyal a kötetet ajándékba adták valószínűleg Sörös Pongrácnak (lásd szöveget), aki Pannonhalmán a későbbi professzor egyik első tanítványa volt, és 1909-ben lett az akadémia levelező tagja.

A fedőlap belső oldala további bejegyzéseket tartalmaz. Az oldalon a Magyar Tudományos Akadémia Ügyrendjének kivonatát olvashatjuk, mely szerint *„A tagok fölkéretnek, hogy önéletrajzi följegyzéseiket pecsét alatt a főtitkári hivatalba küldjék be.”*[373] Majd így folytatódik: „Az e czélra készült alábbi életrajzot kézi letisztázás helyett a Szent Benedek-nyomda tulajdonosa kívánta többszörösíteni hálából, kevés példányban.”

Az előbb említettek olvashatóak minden példányban és érthetőek is a célok a mű keletkezését illetően. A további, már kézzel írt bejegyzések ezt a képet teljesen átalakítják. „(Igazabban a Kolozsvári egyetemen üresedésben volt művelődéstörténeti tanszékre való pályázat miatt készült, míg az akadémiai kérelem csak alkalmas czím vagy ürügy, hogy az életrajz tulajdonképenni czélja leplezhető legyen.)”[374]

Majd még egy bejegyzés, ami valószínűleg tartalma miatt is később, de még az 1910-es évek elején keletkezhetett. „Mint utóbb – Márki Sándor nyilatkozatából Budapesten értesültünk, ennek az autobiográphiának a kolozsvári részére való megküldése igen rossz hatást tett. Elítélően nyilatkoztak erről a szertelen önéletrajzról. Így nyilatkozott különben az igen

[370] A küldemény továbbítására feltételezhető, hogy nem postai úton történt. Az október elsejei leadás miatt Erdélyi személyesen vihette Kolozsvárra.
[371] Erdélyi László élete és munkái. Szent Benedek nyomda Pannonhalma 1909.
[372] Ma a Pannonhalmi Főkönyvtár mellett az MTA Kézirattár őriz egy-egy példányt az Önéletrajzból. A pályázattal egy példány biztosan Kolozsvárra került. További két példány elkészítése valószínűsíthető.
[373] Erdélyi László élete és munkái Szent Benedek nyomda, Pannonhalma, 1909.
[374] Erdélyi László élete és munkái Szent Benedek nyomda, Pannonhalma, 1909. Pannonhalmi példány. E bejegyzés is minden bizonnyal Erdélyi Lászlótól származik.

jóindulatú Békefi is, ki Márki referendájából ismerhette ezt az életrajzot. Ezt csak azért jegyeztem föl, hogy lássék, mily félreértést, mily megítélést okozhat a magában véve jó és ártatlan szándék is."[375]

Úgy véljük, hogy Márki 1910. márciusi budapesti látogatásának emlékét őrizte meg a bejegyzés. Ekkor találkozhatott Márki és Békefi. Erdélyi bejegyzésének egy másik vonala is érdekes, amely több negatív megjegyzést takar. Miért voltak ellenérzések Kolozsváron? Elsőként magának a dokumentumnak eredeti célját kell említenünk. Azt az akadémiai tagság velejárójaként kellett megírni, és nem egy egyetemi katedrára. Továbbá Erdélyi 39 évesen lett tag, fiatalon. Így a kolozsvári értékeléskor ezekkel a tényekkel kellett szembenéznie a karnak – ahol többen nem voltak az akadémia tagjai. Ezt a többi pályázóról is elmondhatjuk, akiket értékelni kellett. Úgy véljük, hogy a dokumentum eredeti, kézzel írt változata már korábban elkészült, és a korábbi pályázatok esetén csak a kézzel írtak lettek elküldve.[376] 1909-re Erdélyi – a többszöri pályázás miatt – a határozott szándékú, első fellépés mellett döntött, feltételezve azt, hogy a nyomtatott „elegáns" kivitelű önéletrajz komolyabb súlyt ad jelölésének. Ez a pont vezet át bennünket a tartalmi kérdésekhez.

Az olvasó számára további ellenérzés lehetett – mint ahogy korábban láttunk is – az önéletrajz egyes szám harmadik személyben íródott szövegezése: „Ő az igazi jelölt" nyílt sugalmazása. Véleményünk szerint ez további adalékot adott a fiatal Erdélyi jellemének és arcvonásainak jobb megismeréséhez a kar és a bizottság számára. Félreérthetetlenül látható a pályázó kitűzött céljának mindenáron történő elérése, az akadémia tagság nyújtotta előnyöknek a lehető legnagyobb mértékű kihasználása.

Ezzel kapcsolatban felvetődhet a szerzőség kérdése. A tartalmi szempontból kizárólag Erdélyi írhatta a szöveget, hiszen olyan visszaemlékezések és események értékelése olvasható benne, amelyeket csak olyan írhatott, aki átélte (lásd a német bukás történetét) azokat.

E tartalmi oldalt jelentősen erősítik a dokumentum arányai és azok oldalakon való elhelyezkedése is. Az első 5 (család és korai évek) után, az életrajzi kötet közepén 12+4 oldal csak a rendtörténettel foglalkozik. Így adva nagyobb súlyt a pályázó legfontosabb munkájának. Az utolsó 5 oldal további szakmai sikereket ír le: székfoglalók, műbírálatok, a szerző társadalmi és rendi működése, nyelvismerte.

---

[375] Az aláhúzás az eredetinek megfelelően az írótól származik.

[376] 1905. „Erdélyi László történelemtudományi szakképzettsége előtt meghajlunk, bár elismerjük, hogy a történettudomány terén eddig kifejtett tudományos működésével és irodalmi termésével, miket a Magyar Tud. Akadémia is méltányolt…" Valószínűleg Prohászka által megírt szöveg.

A pannonhalmi példányban több helyen ceruzás és tollas bejegyzések vannak, amelyeknek csak egy része Erdélyi kézírása. A margón többfelé hosszabb-rövidebb bejegyzéseket találunk, amelyek kritikai észrevételt tesznek a nyomtatott szöveg tartalmára: „Már bocsánat, a fekvés kérdéshez, Laczi barátom, nem volt közöd - se meggyőzőleg, se másképp”[377] „Papíroson - legfőlebb”[378]. Ezen margós bejegyzések jól láthatóan az író adott eseménynél betöltött szerepének túlzott hangsúlyozását korrigálják. A kézírásokból körülbelül két-három írás különíthető el, így a bejegyzések keletkezése valószínűleg nem egy időben történt. Emellett a pannonhalmi példányban rendkívül sok helyen, ceruzával a nyomtatott szöveg alá lett húzva. Az aláhúzásokat figyelve az egyik észrevételt tevő a dokumentum stilisztikai hibáira (szóismétlések[379], fogalmazási problémák, amelyek az író egyes eseményekben betöltött szerepének túlhangsúlyozásra utalnak[380]) hívja fel a figyelmet. Mintha tovább erősítené, a leírt szöveg és a szöveget papírra vető személy valós személyisége, tettei közötti különbséget. Erre utalhat, hogy az önéletrajz 10 helyén olvasható „gondos” kifejezés mindegyike alá van húzva.

A bejegyzéseket író személyek nem írták oda nevüket, így csak találgatni lehet a kézírás alapján, hogy ki lehetett a szerző. Az első nagy valószínűség szerint maga Sörös Pongrác lehetett. Más bejegyzések valószínűleg később keletkezhettek, talán az 1930-ig terjedő időben.

Az életrajz tartalmát olvasva hiányérzetünk keletkezhet. Egyrészről a rendtörténet részletes leírása mellett egyéb működéséről nem vagy alig tudunk meg valamit. Ilyen pont a rendi főiskolai oktatás. Itt sem az oktatott tárgyak, sem a tanítványok eredményei, a korábban említett fakultáns szervezéséről sem tudunk meg többet. Másrészről a külföldi tanulmányutak, kutatások illetve azok eredményei is rejtve maradtak.

*

Márki október 13-i bejegyzésében a következő olvasható: *„Erdélyi László akadémikus, budapesti magántanár koromban hallgatóm, ma itt járt bemutatkozni, mert a művelődéstörténeti tanszékre pályázott”*. A másnapi bejegyzésében ismét említi Erdélyit, újbóli látogatását és Turchányi Tihamérét is, aki a tanszék betöltéséről érdeklődött nála. A bejegyzés Komáromy Andrást is említi, aki mellett Thallóczy „korteskedett”.[381]

---

[377] A telki apátság elhelyezkedéséről van szó az önéletrajzban. Erdélyi 1909. 17 oldal

[378] Katholikus Tanáregyesület megalapításáról írt a szerző. Erdélyi 1909. 27 oldal

[379] „forrásait összegyűjti, gondosan áttanulmányozza" 8-9 oldal, „oklevelek gondos lemásolásához” 9 oldal „nagy gonddal” 16 oldal; „gondos másolás” 18 oldal, „gondos csoportosítás" 18 oldal, „minden bírálati szempontra kiterjedő gondossággal" 20 oldal, „gondos és szakszerű" 22 oldal, „gondosan csoportosítva" 23 oldal, „hat évi gondos tanulmánya" 23 oldal, „gondos kifejtése" 24 oldal.

[380] „elismert sikerrel, majd ugyanezen az oldalon hét sorral utána „legilletékesebb” Erdélyi 1909. 11 oldal; „Erdélyi nem tér ki semmiféle nehézség elől” Erdélyi 1909. 12 oldal

[381] Márki napló 1909. október 13. 227. oldal

Erdélyi Hirschler József[382] kolozsvári plébánostól is érdeklődik pályázata felől, erről tanúskodik az 1909. október végén[383] kelt levél. A pap levelében hivatkozik a Richter Aladár „egyetemi tanár úrral”[384] történt beszélgetésére, *„aki „teljesen tájékoztatva van és szívvel lélekkel a mi emberünk. Ő azon a nézeten van, hogy csak kettőről lehet szó: a benczésről és Takátsról.[385] Nagyon megörült, amikor Tanár úrra hívtam fel figyelmét.”*[386] Erdélyit informálják arról is, hogy Takáts nem is pályázott, vagy ha pályázott, visszalépett. Hirschler itt a helyi piaristákat és a budapesti piarista tartományfőnököt említi meg forrásként. Richter Hirschleren keresztül biztatta Erdélyit: *„Sőt még abban az esetben is nagy a reménye, ha nem első helyen történik a kandidálás.”*[387]

Hirschler további támogatókat is keresett, róluk így írt: *„Dr. Pósta[388] már rezelváltabb volt. Ő csendben és feltűnés nélkül akar dolgozni. P. Tomcsányi[389] Bpesten nagyon megköszönte, hogy Tanár úrra felhívtam a figyelmét. Az Angyal esetet is elmondotta és ép ezért gondolja, hogy Tanár úré most már az elsőbbség. Zolnay tanár úrral is érintkezésbe léptem. Remélem, hogy megnyertem.”*[390] A levelezést jól jellemzi, hogy információt kért a bencés belügyekkel kapcsolatban, Fehér Ipoly főapátról érdeklődve: „*Most hallom, hogy a főapát úr meghalt. Megfelel e rémhír a valóságnak? Hiszen betegségről nem hallottunk semmit!”*[391]

Erdélyi valószínűleg türelmetlen lehetett a kialakult helyzetben. A legfőbb támogató, a főapát elhunyt, helyét választással kell betölteni, a beadott pályázatról semmi biztosat nem tud. Így Márkinak is írt levelet,[392] megköszöni a múltkori beszélgetésüket, amelyen *„irodalmi működésem iránt érdeklődése, már akkor arra késztetett, hogy fölajánljam Nagyságodnak, mint volt szeretett tanáromnak legújabb munkámat, A tihanyi apátság történetét (1055–1701) s vele együtt más kisebb dolgozatomat, a melyek még rendelkezésemre állnak vagy a melyeket könnyebben megszerezhetem.* Főapát urunk halála miatt csak most van alkalmam e könyveket megküldeni. Ha egyik másik meg is volna *Nagyságodnak, azért csak méltoztassék megtartani*

---

[382] Hirschler József (Újpest, 1874. március 17. – Kolozsvár, 1936. november 17.) kolozsvári prelátus-kanonok-főesperes plébános.
[383] Hirschler József Erdélyi Lászlónak. Kolozsvár, 1909. október 28.
[384] „A növénytan tanára ugyan”
[385] Takáts Sándor (Komárom, 1860. december 7. – Budapest, 1932. december 21.) piarista tanár, művelődéstörténész, az MTA rendes tagja (1925, levelező 1906).
[386] Hirschler József Erdélyi Lászlónak. Kolozsvár, 1909. október 28.
[387] Hirschler József Erdélyi Lászlónak. Kolozsvár, 1909. október 28. MTA KT
[388] Pósta Béla (Kecskemét, 1862. augusztus 22. – Kolozsvár, 1919. április 16.) régész
[389] Tomcsányi Lajos, SJ (Pusztakovácsi, Somogy vm., 1846. dec. 13. – Bp., 1926. márc. 2.): gimnáziumi tanár. Műveinek kiadása alapján Budapesten tartózkodott ekkor. (A házasság érdekében legújabban kiadott róm. rendelet. Bp., 1909. – Piret Bihain Huberta brnő. Uo., 1910. – Wenckheim Frigyes gr. Uo., 1912. – Szt Ignác vize. Uo., 1913. – Gr. Zichy Aladárné szül. Hunyady Henriette grnő. Uo., 1914.)
[390] Hirschler József Erdélyi Lászlónak. Kolozsvár, 1909. október 28. MTA KT
[391] Hirschler József Erdélyi Lászlónak. Kolozsvár, 1909. október 28. Fehér Ipoly főapát október 27-én hunyt el.
[392] Erdélyi László Márki Sándornak. 1909. november 5. MTA KT 5161/392-395. 5b

azon dedikáció czimén amelyet rájuk írtam." Majd Erdélyi beszámol Karácsony Jánosnál tett látogatásáról is, aki „ismerve a főbb pályázókat, munkásságuk irányát, engem bizalommal töltött el. Bizalmunk főoszlopa Isten után Nagyságod [értsd Márki] s az objektív igazság"[393] – amiben bízhat. A levél végén Erdélyi ismét hangsúlyozza, hogy pályázatához csatolt jegyzékben 28 tételt sorolt fel, és 11 „mutatvány" munkát mellékelt. Végül Márki magánkönyvtára számára is küld 5 kötetet, *„a melyek irodalmi müködésem minden fajtáját képviselik, kezdve a legelsőtől (Szerémi 1892) a legutolsóig (Tihany I. 1908)*." Végül, a levél zárásaként, a kötetek elfogadása mellett *„ajánlom magamat és pályázatom ügyét Nagyságod igazságszerető ideális gondolkozású lelkének s hathatós szavainak támogatásában. Nagyságodnak igaz tisztelője s hálás tanítványa".*[394]

Márki 1909. november 13. keltezéssel a következőket válaszolta megnyugtatásul Erdélyinek, „Főtisztelendő Úr" megszólítással. *„Nagyon köszönöm megküldött becses műveit, amelynek könyvtáramnak ékességei lesznek, értékük! az én szememben annál nagyobb, mert azokat nekem, mint egykori hallgatóm ajándékozta és ajánlta. Ez az ajánlat büszkévé tesz és nagy megnyugvásomra szolgálna, ha egykori hallgatómat majdan, a közel jövőben egyetemi tanártársamnak nevezhetném. Kiváló tisztelettel Márki Sándor".*[395]

Erdélyi levelezéséből úgy látszik, hogy Márki sorai nem nyugtatták meg. Erről tanúskodik Karácsonyi János levele,[396] aki a tihanyi apátság történetét feldolgozó kiadványt köszönte meg levelében, majd sorait a *„Hétfőn megy[ek] Kolozsvárra és beszélek Márkival"* mondattal zárta.

Márkit valószínűleg Budapestről is megkereshették, mert 1910. március 16-án Budapesten kelt bejegyzésében így írt: *„A Pannoniában*[397] *szálltam. D. e. biz. értekezlet a műv. tört. kathedra jelölése dolgában."* Másnap ennek eredményről is beszámolt: *„I. helyen Komáromy Bandit, II. Domanovszky, III. Tóth-Szabó Pál és Erdélyi László, az utóbbit csak úgy, hogy ha legalább ide be nem veszik, külön véleményt adok be II. helyen való jelöltetésére."*[398] Véleményünk szerint itt egy bizalmas háttér-megállapodásról van szó a kolozsvári katedra

[393] Erdélyi László Márki Sándornak. 1909. november 5. MTA KT 5161/392-395. 5b
[394] Erdélyi László Márki Sándornak. 1909. november 5. MTA KT 5161/392-395. 5b
[395] Márki Sándor Erdélyi Lászlónak. 1909. november 13. Pannonhalma
[396] Karácsonyi János Erdélyi Lászlónak. Nagyvárad, 1909. november 20.
[397] A Pannónia szálló Budapest VIII. kerületében a Rákóczi út 5 szám alatt működött a 1867-től a XX. század közepéig. A Pán József (Prága, 1810 – Budapest, 1890) építész tervei szerint romantikus stílusban épült. A századfordulón már villanyvilágítást használó három emeletes, 72 szobás szálloda a kor legmodernebb budapesti épülete volt. A földszintjén kávéház működött, ahol a szomszédos Nemzeti Színház dolgozói mellett, képzőművészek és városi közélet szereplői is gyakran megfordultak. Főbejárata felett dombormű, amely Rákóczi hamvainak 1905-ös hazahozatalát ábrázolja Hidvégi Violetta: A falmellett és a falmögött Budapest, 2007. (30. évfolyam) 5. szám május 37 oldal; Budapest Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993 278. oldal
[398] Márki 2021, 1910 március 16. 236. oldal

betöltését illetően. Az eredményét tekintve egy budapesti lobbyérdeket látunk megvalósulni. Ennek a csoportnak - Márki naplójában nem tüntette fel, hogy kivel, kikkel találkozott - a középpontjában Csánki Dezsőt sejtjük.

Tíz nap múlva (március 26.), Erdélyi is tudomást szerzett a döntésről, Márki így írt: *„Pannonhalmáról Erdélyi László jött keresni a maga igazát, hogy ne leghátul, hanem Komáromyval egy sorban első, vagy legalább is második helyen jelöljük. Ez csak külön véleménynyel eshetnék meg.”*[399] Erdélyi a napló szerint a húsvéti időben Kolozsváron maradt, mert Márki március 29-i bejegyzésében azt írja, hogy *„Erdélyi László egy órája újabb ostromot indított ellenem”.*[400]

Ugyanezen a napon, március 29-én, Márki levelet kapott Majláth püspöktől Fraknói Vilmos támogató soraival.[401] Ebben tájékoztatták a professzort, hogy *„Fehér Ipoly főapátnak életében ígéretet tettem [értsd: Majláth] neki, hogy rendtársát dr. Erdélyi Lászlót egyetemi tanszékhez fogom segíteni. A főapát véleménye, de az én meggyőződésem szerint is eddigi komoly és szakszerű munkásság biztosítékot nyújt arra nézve, hogy az egyetemi katedrának is becsületére fog válni.*

Tud ezt, hogy .... candidáló bizottságot arra kérem, hasson oda, hogy az érdem a kandidálás sorrendjében is találjon, s ne kelljen az egyetem bölcseleti karának elfogulatlan, igazságos ítéletében csalódnunk.

Azon reményben, hogy bizalmas soraimat nem fogadja kelletlenül, őszinte nagyrabecsüléssel maradok tisztelő főpásztora.

Majláth

Örömmel ragadom meg a püspök úr ő excellentiája által nyújtott alkalmat, hogy meleg üdvözletemet küldjem t. kartárs úrnak.

Fraknói Vilmos”[402]

Márki a megkapott levélre március 31-én talán kicsit bosszankodva jegyzi meg naplójában: *„Bezzeg, szorítják a Vajda utódját, Erdélyi Lászlót: Majláth és Fraknói püspökök ma közös levelet írtak érdekében, mintha ilyen kérdést korteskedéssel el lehetne dönteni.”*[403] A helyzet miatt kiábrándult Márkit ezután gr. Majláth Gusztáv erdélyi püspök a státustitkárral, Bocskor Mihállyal személyesen is felkereste, *„hogy levele után szóval is ajánlja Erdélyi Lászlót a művelődéstört. tanszékre.”*[404] Márki erre, naplója szerint legalábbis határozottan válaszolt:

[399] Márki 2021, 1910. március 26. 239. oldal
[400] Márki 2021, 1910. március 29. 239. oldal
[401] Majláth püspök és Fraknói Vilmos levele Márki Sándornak. 1910. március 29. MTA KT MS 5163/723-76
[402] Majláth püspök és Fraknói Vilmos levele Márki Sándornak. 1910. március 29. MTA KT MS 5163/723-76
[403] Márki 2021 1910. március 31. 239. oldal
[404] Márki 2021 1910. március 31. 239. oldal

„Mondtam, hogy ennek magától kell mennie, de úgy látszik, bennem bízik; a többi kollégához is elment.”[405] Így levélből tudjuk, hogy Moldován (áthúzva)[406], Schilling, Szádeczky, Schneller, Csengeri, Cholnoky, Zolnai, Dézsi, Bleyer, Némethy tanárokat kereste fel Majláth.[407] A püspök a pannonhalmi levelezés tanúsága alapján folyamatosan tájékoztatja Erdélyit a kolozsvári fejleményekről és tevékenységéről az ügyben. Így arról is, hogy *„A jelölő bizottság csak harmadik helyre kandidálta, – de a tanár urak beszédéből, azt az impressziót nyertem, hogy a kar könnyen a 2. vagy talán az első helyre is jelölheti Tanár urat.*

Tudományos működéséről mind elismeréssel szólottak csak egy kifogást tettek mindnyájan: egy kicsit túl önérzetesnek[408] *találták fellépését.”*[409]

A napló tanulsága szerint Márkit más pályázók is megkeresték, nem véletlenül. A kari kiküldött bizottsági tagsága mellett az akadémia és számtalan szaktudományi társaság tagjaként országosan elismert történész volt. Véleménye, szakmai tekintélye meghatározó egy bizottság végleges döntésének kialakításában. Így volt ez 1910. május 11-én, amikor *„Komáromy Bandi jött […] tanári canditatioja ügyében. Ismételtem neki, hogy az ő első helyéhez senki sem nyúl, de Erdélyinek 2. helyen való jelöltetését lelkiösmeretem követeli. Acceptálta, bár biztosra veszi, hogy akkor Majláth ki is nevezteti Erdélyit.”*[410]

Nem tudni, pusztán lehetséges, hogy ez a Komáromy-látogatás Márki május 10-i, Majláth püspökkel való beszélgetéséből következett, akivel a katolikus státus igazgatótanácsában találkozott. A téma Erdélyi jelölésének állása volt, amelyre ezúttal is határozottan válaszolt a professzor: *„Megmondtam, hogy ha a bizottság nem megy bele (bár van némi hajlandóság) a 2. helyen való jelöltetésbe, azt a kar előtt indítványozom; de a kar határozata ellen külön véleményt nem adok be, mert tudom[ányos] kérdésben adminisztratív közeghez, a miniszteriumhoz, nem fellebbezhetek. Ez aligha tetszett neki*.”[411]

Május 26-án megszületett a döntés a bölcsészettudományi karon: „D. u. a magyar müvelts. tört. tanszékre Szádeczky beható jelentése alapján megtörténtek a bizottsági végleges jelölések:

1. hely: Komáromy András
2. ’’ : Domanomszky Sándor

[405] Márki 2021 1910. március 31. 241. oldal
[406] A név áthúzottan szerepel a felsorolásban. Valószínűleg nem sikerült felkeresni.
[407] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ I-XVII Majláth Károly Gusztáv levele Erdélyinek. 1910. április 20.
[408] Valószínűleg az 1909-es önéletrajz.
[409] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ I-XVII Majláth Károly Gusztáv levele Erdélyinek. 1910. április 20.
[410] Márki 2021, 1910. május 11. 246. oldal
[411] Márki 2021, 1910. május 10. 245. oldal

3. ’’ : Tóth Szabó Pál[412], Erdélyi László

A kar elé különvéleményt terjesztek, hogy Erdélyi is a 2. helyen jelöltessék!”[413]

A májusi döntés után úgy látszott, hogy a miniszteri döntés csak formaság lesz, és kar által első helyen jelölt Komáromy Andrást fogják kinevezni.

Márki professzor 1911. januári feljegyzése az 1910. évi állapot teljes megváltozásáról árulkodik. *„Szádeczky Béla[414] jött jelenteni; mint leendő referenshez (?), hogy habilitáltatni akarja magát a magyar müvelődéstörténelemből, mert a debreceni bölcsészeti karnál a magyar tört. tanszékre akar pályázni. Figyelmeztettem, hogy jobb volna bevárni a kinevezendő müvelődéstört. tanárt (Zolnai szerint a 4. helyen jelölt Erdélyi László van fölterjesztve a királyhoz) és hogy a dolgot nem lehet 1-2 hónap alatt nyélbe ütni, mikor 2-3 év óta várakozó jelöltek is vannak.”*[415]

De mi történt 1910 nyarán és őszén? Úgy gondoljuk, hogy Majláth püspök az egyetemi katedra elnyerése, a miniszteri kinevezés érdekében a helyi után országosan ismert pártfogókat keres. Erre utal Erdélyi levelezése is, aki így írt két héttel a kari döntés – 1910. június 4-én[416] – kihirdetése után. A levélből egyértelműen látszik, hogy az Erdélyi mögött álló Majláth számított erre a helyzetre, de maga a pályázó nem! *„Nagyon köszönöm szíves figyelmedet, a gyors értesítést s a további küzdelemre való bátorítást. E bátorításra valóban szükségem van, mert a megalázó kolozsvári jelölés nagyon lehangolt, majdnem elvette kedvemet minden további lépéstől.”*[417]

A szerzetes leveléből Majláth püspök tevékenységére is fény derül: elsőként az, hogy Veress Endre kapcsolatait is felhasználta, Ezúton ajánlással látta el Erdélyit, aki mint írta *„Korniss gróf úr pártfogásába ajánl[tass], reményt is kezd bennem ébreszteni.”*[418] Majd a kolozsvári jelölés hátterét világítja meg a pályázó a következő sorokban: *„Ügyem igazságosnak látszik. Pályázatom nem kenyérharc, legalább én nem tekintem annak; ellenben azok a motívumok a melyeket nekem Csánki[419] őszintén föltárt, kinek keze erősen benn van a*

[412] Tóth-Szabó László Pál (Hidvégardó, 1872. január 28. – Budapest, 1938. október 26.) levéltáros, történész.
[413] Márki 2021, 1910. május 10. 248. oldal
[414] Szádeczky-Kardoss Béla református teológiát végzett Budapesten, majd a kolozsvári egyetem magyar-történelem szakán doktorált. A trianoni békediktátum után Pozsonyba, majd Szegedre menekült a család. Szegeden az Egyetemi Könyvtár igazgatója volt az édesapa 1936-os nyugdíjazásáig. Fia, Szádeczky-Kardoss Samu (Kolozsvár, 1918. január 21. – Szeged, 2004. november 10.) klasszika-filológus, egyetemi tanár. Testvérei Szádeczky-Kardoss Lajos és Gyula. Szegedi egyetemi almanach: 1921–1995 (1996). I. köt. Szeged, Mészáros Rezső. Szádeczky-Kardoss Samu lásd 198.
[415] Márki 2021 1911. januári 13. 272. oldal
[416] Erdélyi László Veress Endrének MNL P 1569- 5.- 395. – No. 6
[417] Erdélyi László Veress Endrének MNL P 1569- 5.- 395. – No. 6.
[418] Erdélyi László Veress Endrének MNL P 1569- 5.- 395. – No. 6.
[419] Csánki Dezső Országos Levéltár igazgatója

kolozsváriak magatartásában, azok a motívumok nagyon is kenyér szagúak. »Amoveatur, ergo promoveatur!«[420]

(Ezt a részt kékkel világítottam meg, jelezve, hogy nem tudom helyesbíteni, mert nem tudom, hogy ki írt kinek, miért. Ezt majd külön tisztázzuk.)

Szabadulni akarunk a kellemetlen collégától, ki már dolgozni nem akar s eltávolításával helyet csinálunk a fiatalabb collégáknak!

S hogy Komáromy dolga annál biztosabb legyen, azért a veszedelmes Erdélyi elé oda kell biggyeszteni két fiatal pályázót.[421]

Ez az egész taktika. mikor a magyar művelődéstörténetet meg kell alapítani, mert még nincs ilyen tudomány, akkor a kolozsvári művelődéstörténeti tanszékre ki akarnak neveztetni egy nyugalmat kereső öreg urat, a ki az orsz. levéltárban már nyugdíjazásra készült, betegség czímén szabadságoltatta magát s a kolozsvári egyetemi tanároknak is azzal ajánlotta megát, hogy ő beteged, nem bírja a levéltári munkát (!).

Csánki nyíltan elismerte, hogy kétségtelenül engem illetne az elő hely.

Köszönöm Édes Barátom, hogy te ugyanezt hangoztatod, s hogy készségesen fölajánlod pártfogásodat Kornis gróf[422] *úr támogatásának megnyerésére.*

Kérlek, légy kegyes ezt megtenni. Én majd június közepe táján vagy kissé utána mennék el Budapestre. Írd meg kérlek teljes czímét s írd meg ajánlásodat."[423] Azt nem tudjuk biztosan hogy Erdélyi felkereste e Kornis grófot, de a későbbiek alapján valószínűleg megvalósult a találkozás.

1910 augusztusában Erdélyi így írt Veress Endrének: *„Köszönöm, hogy bécsi levéltári kutatásom közepedte is gondoltál rám. De én úgy vélem, ne zavarjuk azt, ki most gyászol és szomorkodik. Az ügyről semmi pozitív hírt nem tudok. Az intézők nyaralnak, utaznak. Én már úgy készülődőm a munkához, mintha változásra semmi kilátásom sem volna."*[424]

Erdélyi valószínűleg nem tudta, de Majláth[425] egy másik lépésre szánta el magát, amely egy géppel írt bizalmas levél a „[vallás és közoktatás] miniszternek[426] marienbadi kúrája vége felé"[427] 1910 augusztusában. A feljegyzés első bekezdésében a jelölő bizottságról és elnökéről

---

[420] eltávolítjuk; tehát előléptetjük

[421] Erdélyi Domanovszky Sándorra (1878; 32 éves) és Tóth-Szabó László Pálra (1872; 38 éves) gondol.

[422] Talán Kornis Emil János (1843–1917), császári és királyi kamarás, osztálytanácsos a magyar királyi belügyminisztériumban.

[423] Erdélyi László Veress Endrének. 1910. június 4. MNL P 1569- 5.- 395. – No. 6. (Válasz 1910. VII. 29.)

[424] Erdélyi László Veress Endrének. 1910. augusztus 25. MNL P 1569- 5.- 395. – No. 2.

[425] A4 oldalas dokumentum Pannonhalmán van. Az aláíró nem olvasható, az íráskép alapján Majláth püspök írhatta. (Gusztáv Károly)

[426] Zichy János (Nagyláng, 1868. május 30. – Nagyláng, 1944. január 6.) vallás- és közoktatásügyi miniszter 1910. március 1. – 1913. február 26.

[427] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ IX-XII

beszél. *„A Kolozsvári művelődéstörténeti kathedrára való jelölés a pajtáskodás és a felekezeti elfogultság munkája volt. A bizottság javaslatát Szádeczky Lajos készítette, ő mint történetíró anynyira nem számít, hogy két éve a Budapestre való pályázást – bár nagyon szeretett volna a pesti egyetemre jönni – a budapesti tanárok véleményének meghallgatása után meg sem kísérelhette. Adatgyűjtő tipikus »Kőll János«; a ki inkább társadalmi szereplésével próbál magának becsületet szerezni Katholikus férfiakkal és katholikus intézményekkel szemben sunyi módon áskálódik. A nyílt színvalláshoz nincs bátorsága, inkább csak alatomban dolgozik."* Tehát a levél írójának egyházi kapcsolatai mellett nagyon jó információi vannak a bölcsészkar belső viszonyairól is. Emellett mindenképpen fenn akarja tartani azt a felekezeti egyensúlyt a karon, amely korábban fentállt. Értelmezésében Vajda Gyula helyét egy szerzetesrendhez tartozó, de mindenképpen katolikus ember kell, hogy átvegye. A jelöltek közül így Domanovszky jelölését mindenképpen furcsálhatta, hisz az evangélikus vallású tudós egyértelműen felborította a korábbi felekezeti egyensúlyt. Így volt ez Komáromy jelölésénél is, akit „tipikus és erőszakos kálvinista elfogultsággal vádol", majd szisztematikus szakmai bírálat alá veszi munkásságát. Elsőként megjegyzi *„nincs egyetlenegy olyan műve sem, mely az adatgyűjtés színvonalán felülemelkedik"* majd az adatok feldolgozását, nagyobb szintézis megjelenésének hiányát rója fel. *„Nagyobb önálló műve alig akad… cikkek különnyomatai."* Hiányként rója fel a jelentés írója a mélyebb oklevéltani ismeretek hiányát, az egyetemes és magyar történelem folyamatainak és együtt látásának hiányát.

Majd kifejti, hogy képtelen ezeket az adatokat feldolgozni, mert az *„azonnal erejét felülmúló"* próbálkozássá válna. Ebből következően nagy munkája nincs. Majd képességbeli hibákat ró fel a pályázónak: cikkei mindig csak egy tárgyban mozognak, és azokat sem a hazai sem a világtörténelem keretébe nem tudja beilleszteni. Az író itt egy „vallási kártyát" is az érvek közé dob, melyet így fogalmaz meg *„munkásságának némi egyéni szint az atipikus és erőszakos kálvinista elfogultság ad, mely már magában is képtelené teszi őt a legnagyobbrészt katolikus forrásokból meríthető, s katolikus intézményekkel kapcsolatos magyar művelődéstörténetnek előadására."* A megfogalmazás mögött kimondatlanul, de egyértelműen a korábban a tanszéki posztot betöltő Vajda Gyula személyisége jelenik meg. A szerző ezzel annak a véleményének adott hangot, hogy a tanszéket betöltő személy katolikus legyen és Vajdához hasonlóan legyen tagja egy szerzetesrendnek. Ezzel fenntartható a korábbi felekezeti egyensúly, mert a status quo állapota visszaállt.[428]

[428] Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (I.) Korunk 2008 (III. folyam 19.) 2008 / 4. szám 88–93. oldal; Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (II.) Korunk 2008 (III. folyam 19.) 2008 / 5. szám 83–89.

Végül a pályázat elbírálásában részt vevő személyeknek, személynek is útmutatást ad a korábbi vádak megismétlésével és megerősítésével. Egyrészről leírva, hogy s történetírói működésével már évek óta felhagyott, és a Századok hasábjain megjelent tanulmánya Werbőczyről[429] *„arra alkalmas, hogy íróját a történettudomány művelésére és tanítására diszkvalifikálja”*. Másrészről Komáromy jelenlegi munkahelyéről, az Országos Levéltárból származó információkat oszt meg. *„A levéltárban nem veszik hasznát, a távozásától a fiatal, munkaképes és dolgozni szerető hivatalnokok előmenetelét remélik.”* Ezzel azonban kettős célt is szolgál: felhívja a pályázó előrehaladott életkorára a figyelmet, és a „pajtáskodás” kifejezést tovább árnyalja. A célzás egyértelmű lehet Márki naplóbejegyzése után, aki *„szegény Komáromy Bandit”* emleget naplójában. Így a dokumentum írójának a másik jelentéstevőről is lehetek információi. Felfedve azt, hogy Komáromy jelölése is fővárosi érdekkörök céljait jeleníti meg. Végül javasolja, hogy Komáromy ajánlásait is vegyék szemügyre, kérdezzék meg Angyal Dávidot, Ballagi Aladárt és Békefi Remiget mint egyetemi tanárokat és MTA tagokat, hogyan vélekednek Komáromy András szakmai tevékenységéről.

A szerző nagyon okosan a dokumentum második felében Erdélyi Lászlót vizsgálja meg. Első érve: *„[...] valósággal hívatott erre a katedrára. A bencés rend hazai történelmének megírásához végzett előtanulmányai és kutatásai a legjobb iskola voltak az egész magyar művelődéstörténet tanulmányozására és előadására.”* Jól láthatóan a jelentés szerzője a katedrán egy katolikus vallású és szerzetesi fogadalmat tett embert látna szívesen.

Erdélyivel kapcsolatosan további érveket is felsorol. Komáromyval szemben rendelkezik tanítási gyakorlattal, és tanítványai szép eredményeket érnek el az egyetemi vizsgákon. A másik érvet sokkal fontosabbnak tartjuk, miszerint Erdélyi gazdaságtörténettel kapcsolatos kutatásokat folytat, és erről publikációi jelentek meg. A szerző kiemeli, „legalább egyik egyetem történelmi tanszékén olyan tudós üljön, aki e tekintetben szakember s aki a gazdaság történelmet nem katolikus intézményeink s a régi magyar élet befeketítése segédeszközének tartja.” A szerző a gondolatmenetet azzal folytatja, hogy a magyar történetírásban a protestáns szemléletű gazdaságtörténet-írás uralkodott el. Megteremtői és képviselői Thaly Kálmán és követői (megnevezi Komáromyt) voltak, amelyhez az utóbbi időszakban Marczali Henrik és az általa többször idézett Acsády Ignác is csatlakozott. Acsádyról kifejezetten negatív képet fest a szerző, *„a kultuszminisztérium támogatásával kiadott két kötetes magyar történelme olyan hatásúnak látszik a magyar publicisztikában és közfelfogásban, amilyen hatással kevés magyar történelmi munka viselkedhet s a hatás a*

[429] Századok 1910 (47. évfolyama) közli, Verbőczy István és fia címen I., II., III., IV. és befejező közleményként a tanulmányt. (193, 283, 38)

keresztény és régi magyar intézmények meggyűlésében s igazságtalan kipellengérezésében mutatkozik." Az Acsádyval szembeni kirohanás Erdélyi és Acsády korábban említett vitájára utalhat, melyben Erdélyi szakmai vitát folytatott, és nem ideológiait. Sürgeti továbbá, hogy az „internacionalista és antichristianus" áramlatokkal szemben az uralkodó nevéről elnevezett egyetem tanszéke mindenképpen katolikus személlyel legyen betöltve.

A vélemény megfogalmazója ezzel kimondatlanul, de Domanovszky ellen is szól, aki, mint tudjuk, gazdaságtörténettel kezdett el foglalkozni és számos jeles publikációja is megjelent.

A két főpapi levél a pályázók támogatására

Elsőként a nyári pihenését[430] megszakítva Vaszary prímás írt levelet[431] a vallás- és közoktatásügyi miniszternek**. [16. Melléklet]** A levél első mondatában „Tudomásomra jutott" kifejezés áll, mely a korábbi pályázatokat tekintve meglepő fordulat a levél tényét és keltét tekintve is. Majd a művelődéstörténeti tanszékre pályázó Erdélyi mellett a következőket írja. „Erdélyi Lászlót, mint volt tanítványomat[432] igen előnyösen ismerem. Mint a magyar művelődéstörténelem kiválón avatott munkását a magyar kir. tud. akadémia is kitüntette tagjainak sorába választván.

Mivel fontos nemzeti érdeknek tekintem, hogy a magyar művelődéstörténelem tanszéke keresztény szellemű tanárral töltessék be, tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, méltóztassék legfelsőbb helyen oly irányú előterjesztést tenni, hogy a kolozsvári egyetem művelődéstörténeti tanszéke dr. Erdélyi Lászlóval töltessék be."[433] A levél utolsó bekezdésében szinte egyértelmű utasítást ad a miniszternek a pályázat végső értékelését tekintve.

Hasonló hangú és tartalmú levelet küldött Takács Menyhért jászóvári prépostság perjele is, aki Tóth Szabó Pál kinevezése mellett érvelt. „Tóth Szabó nemcsak, hogy rátermett erre a tanszékre, de tekintve azt, hogy jelöltek közül ő egymaga van az Anjou korának történetéből habilitált, továbbá, hogy pályája kezdete óta állandóan tanít a budapesti egyetemen, három év óta ugyanezt adja elő, végül tekintve azt, hogy jelentős történeti művei tudományos értékkel

[430] A levél Balatonfüred, 1910. évi július hó 20-án. keltezéssel lett feladva.

[431] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

[432] Vaszary nem tanította Erdélyit.

[433] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

bírnak, s a legutóbbi is és az Akadémia egy 2 koronás pályadíját nyerte el a huszitákról írt pályamunkájával.

Ő volna elsősorban alkalmas arra, hogy a művelődéstörténeti tanszéket elnyerje."[434] Majd a miniszter figyelmét a rendek közötti „versengésre" hívta fel, mondván a premontrei rend részéről hiába vannak képzett rendtagok, egyikőjük sem lett kinevezve egyetemi tanárnak.

Elképzelhetőnek tartjuk, hogy Takács leveléről tudomást szerzett Vaszary, és Erdélyi támogatására megírta a fent ismertetett levelét. Azonban valószínűbbnek tartjuk azt, hogy mindkét levélíró érzékelhette és értette a tanszék betöltése körüli vallási dilemmát. Tehát azt, hogy a karon belül fenn kell tartani a felekezeti egyensúlyt. Ez pedig Vajda Gyulát tekintve egyértelműen a katolikusoknak nyújtott előnyt.

Vaszary bíboros levele más oldalról is újabb adalékot ad Erdélyi pályázatához. A bíboros, mint láttuk Erdélyi 1905-ös pályázatánál nem tudott közbelépni, hiszen tanítványa neve nem szerepelt a felterjesztett nevek között sem. Úgy véljük, hogy a hittudományi kari katedra betöltésénél jobban tudta volna segíteni az egykori tanítvány előmenetelét. Így a hercegprímás 1910-ben írott levele felveti a gyanút, hogy Vaszary 1866-ban a fővárosi bölcsészkar egyetemes történeti tanszékére beadott sikertelen pályázata[435], mint támogatás nélkül megélt személyes kudarc, miatt írta támogató sorait rendtársának.

Domanovszky és Márki

A két egyházi személy és Komáromy mellett Domanovszky volt az a jelölt, akit a kar tagjai támogattak. Domanovszky jó kapcsolatot ápolt Bleyer Jakabbal, erről tanúskodik Bleyer 1909. június 17-én kelt levele,[436] amelyben értesíti a Budapesten elő barátot, hogy „csak a június végén tartandó ülés fogja elhatározni, hogy pályázatot írnak ki", melynek közzétételét Bleyer akkor őszre tette. Azonban közölte Domanovszkyval, hogy a bizottság tagjai Szádeczky (előadó), Márki, Schilling és Dézsi. Majd megosztja a bizalmas információt: „A döntő szó úgy lehet, Szádeczky és a Márkié lesz, de lehetséges, hogy Schilling is, akinek erős pártja van, beleavatkozik. Hogy egyiknek-másiknak van e már jelöltje nem tudni, ha van is, még titokban tartja.

[434] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870-) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

[435] Szentpétery Imre: A bölcsészettudományi kar története. 1635–1935. A királyi Pázmány Péter-Tudományegyetem története, IV. kötet. Budapest, 1935. 453-454 oldal

[436] Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, Bleyer Jakab Domanovszy Sándornak MS/ 4523 265 Kolozsvár, 1909. június 17.

Eddig legalábbis még egyikőjük sem próbálta az esetleges pályázók valamelyike mellett hangulatot csináljon.

Ha júniusban lejönnél bemutatkozni, az mindenesetre korai volna. De az ismertségedet már most is felhasználhatod egyik-másik irányban. Arról meg lehetsz győződve, hogy én érdekedben minden lehetőt megteszek."[437]

Domanovszky levelezésben állt Márkival is, aki egykori tanára volt még Budapesten. Leveleik megszólítása „Kedves Barátom"[438] vagy „Kedves Barát uram" és az elköszönés „szerető tanára"[439] mély és szoros tanár-diák viszonyt feltételeznek. Egészen más jellegűt, mint amit Erdélyi és Márki levelezésében olvashatunk. A júniusban írt Márki-levélben a következőket találjuk: „Őszintén örvendek, hogy a kar egyhangúlag határozott az ön jelölése ügyében", majd Márki leírja, hogy a kar minden tagja egyetemi tanszékre alkalmasnak tekinti és „rövid idő kérdése, hogy megkapjon valamely tanszéket, amelyen a már is oly nagy figyelmet keltő munkásságát még nagyobb erővel s még több nyugalommal folytathatja."[440] A levélből azonban érződik, hogy ez a tanszék nem Kolozsváron lesz.

Erdélyi és Márki

Márki 1909. november 13-án írt levelet[441] Erdélyinek, aki valószínűleg érdeklődött a pályázat állása felől. Márki a „Főtisztelendő Úr!" megszólítást használja, és a levél végén a „Kiváló tisztelettel" formula olvasható. Az Erdélyi által küldött köteteket megköszönő Márki- ahogy korábban írtunk - így folytatta írását: „nagy megnyugvásomra szolgálna, ha egykori hallgatómat majdan, a közel jövőben egyetemi tanártársamnak nevezhetném."[442] Úgy véljük, hogy Márki valószínűleg Domanovszky, Komáromy, Erdélyi jelőlt hármas egyetemi katedra betöltési esélyeit mérlegelte 1909-1910 fordulóján. Domanovszky Kolozsvárra kerülésében, a jelőlt vallása miatt kételkedhetett, mert ezzel felborult volna a felekezeti egyensúlya karon belül. Tette ezt annak ellenére, hogy kettejük kapcsolata, már a leveleik közvetlen, bensőséges hangneme miatt is eltért a másik tanítvány, Erdélyivel való viszonyától. Komáromyt feltehetően

[437] Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, Bleyer Jakab Domanovszky Sándornak MS/4523 265 Kolozsvár, 1909. június 17.
[438] Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, Márki Sándor levele Domanovszky Sándornak MS/4523/267 Kolozsvár, 1910. május 30.
[439] Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, Márki Sándor levele Domanovszky Sándornak MS/4526/301 Kolozsvár, 1910. június 15.
[440] Magyar Tudományos Akadémia kézirattára, Márki Sándor levele Domanovszky Sándornak MS/4526/301 Kolozsvár, 1909. november 13.
[441] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ IX-XII. Márki Sándor levele dr. Erdélyi Lászlónak, 1909. november 13.
[442] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ IX-XII. Márki Sándor levele dr. Erdélyi Lászlónak, 1909. november 13.

Márki a budapesti levéltári munkája során ismerte meg. Így ismerhette a levéltár belső személyi viszonyait és benne Komáromy koránt sem könnyű helyzettét.

Erdélyi 1910 őszén is járt Kolozsváron. A Márkinak írt leveléből kiderül, hogy Pannonhalmára visszautazva Karácsonyi Jánossal is találkozott Nagyváradon, akivel szintén beszélt a kérdésről: „Ő is tud mindent a pályázatról és támogatja…”[443]

*

A fordulat Zichy János vallás- és közoktatásügyi miniszter 1910. december 17-én kelt levelében foglaltak miatt következett be. Zichy a karra jelentkezők bemutatása és a kar javaslata után a következőket írja:a királyi felterjesztés mellékletében írásod indoklásában „[..] Ily körülmények közt, hódolatteljes nézetem szerint, a jelen tanszék betöltésénél oly szempontok is mérlegelendő lennének, amelyek a tudományos minősültség kérdését szorosan nem érintik ugyan, de amelyek, éppen a magyar művelődéstörténeti tanszék különleges szempontjaiból figyelmet érdemelnek. […].” Indoklásában kitér arra a tényre, hogy a tanszéket eddig Vajda Gyula irányította, mint kegyesrendi szerzetes. És az „így előállott gyakorlatra, valamint különösen azon szoros kapcsolatra tekintettel, amely a magyar művelődéstörténet és a katolikus egyház története közt fennáll, a jelen állásra a bölcsészet-, nyelv- és történettudomány kara által harmadik helyen aequo loco[444] ajánlott

dr. Erdélyi László

Pannonhalmi Bencés főiskolai tanárt bátorkodom hódolat teljesen javaslatba hozni.” Döntését indokolva Erdélyiről leírja: „kiváló egyházi történetíró, az ő irodalmi munkássága és sokoldalú ismerete teljes garanciát nyújtanak arra nézve, hogy ezt az állást méltóan fogja betölteni.”[445]

A miniszteri felterjesztő iraton olvasható a Bécsből visszakapott királyi aláírással megerősített irat, mely szerint Erdélyi kinevezhető. A keltezés szerint a királyi megerősítés Bécsben 1911. január 18-án történt meg.

Ezekről az eseményekről Erdélyit Békefi Remig tájékoztatta. A „Kedves Laci Öcsém!” kezdetű levél 1911. január 1-én kelt. „[…] Szylveszter estéjén teljesen hiteles forrásból értesültem, hogy az ön kinevezése ügyében a miniszteri döntés megtörtént. A minisztérium már a fölterjesztést készíti, Így tehát, kedves Laczi öcsém én már most gratulálok kinevezésedhez!

[443] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ IX-XII Erdélyi László levele Márki Sándornak, 1910.

[444] Latin kifejezés, jelentése: kedvező helyen.

[445] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel- Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

Szívből örvendek, hogy az erdélyi területeken a magyar művelődéstörténeti tanszékre az a férfiú jut, akihez a rendtestvéri kapcsolatokon kívül a rokonszenv, szeretet és becsülés érzelmei fűznek. Isten áldása legyen egyetemi tanári működésén s legyünk olyan jó kollégák a jövőben, mint amennyire együttéreztünk a múltban és a jelenben!"[446] Erdélyi valószínűleg kétkedően írhatott Békefinek, aki 10 nappal későbbi levelében egyértelműen leírta, személyesen beszélt Balogh államtitkárral, és a kinevezést már csak meg kell várni.[447]

A hír gyorsan terjedt, Márki 1911. január 30-i naplóbejegyzésében ez áll: *„A király a 3. helyen ajánlott Erdélyi Lászlót nevezte ki egyetemünkhöz a magyar müvelődéstörténelem tanárának. Előadásait febr. 20.-n kezdi. Jó erő, a 2. helyre épen én ajánltam, de mégis sajnálom Komáromy Andrást."*[448]

Erdélyi továbbra is nyugtalan, ezért Békefi Remiget keresi meg, aki a 1911-ben kelt levelében igyekszik megnyugtatni a pályázót, hogy csak minisztériumi adminisztráció miatt késik a kinevezés.

Márki 1911. február 15-i naplójegyzete már erről tudósít.: *„Erdélyi László, a m. müvelődéstörténelem tanára, ma tette le a tanári esküt.* ***[17. Melléklet]*** *Ez alkalomból Majláth püspök a plébánosnál ebédre hítt bennünket Póstával, Cholnokyval, Riglerrel, Erdélyivel együtt."*[449]

Erdélyit 1911. március 6-án Pósta Béla dékán mutatta be[450] a tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karának tanácsülésén.[451] Erdélyi hamarosan szót is kap. Erről beszámolt tanítványának, Sörösnek. Megemlíti Pósta Béla dékán szívélyes üdvözöltét, amelyre „én illendően viszonoztam az üdvözlést, megköszönve a karnak a jelölést és biztosítottam őket arról, hogy kötelességeimet magas szempontokból nézem és igyekszem teljesíteni ***[18. Melléklet]***. Mindjárt rám ruházták a jegyzőséget, amivel fizetés tudtommal nem

[446] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/I-XVII. Békefi Remig levele dr. Erdélyi Lászlónak, 1911. január 1.

[447] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/I-XVII. Békefi Remig levele dr. Erdélyi Lászlónak, 1911. január 11.

[448] Márki 2021, 1911. január 30. 274. oldal

[449] Márki 2021, 1911. február 15. 275. oldal

[450] A kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karának VI. rendes ülésének jegyzőkönyve. 82. napirendi pont 1179. kai szám alatt bemutatja a 10907-1911. számú s. Dr. Erdélyi Lászlónak a művelődéstörténelmi tanszékre nyíl. rkv. tanárrá történt legfelsőbb kinevezéséről szóló miniszteri leiratot, a melylyel kapcsolatban szívélyes szavakkal üdvözölte a kari ülésen legelőször megjelent uj kartársunkat, a mit Dr. Erdélyi László hálásan viszonzott."

[451] A kari tanács tagjai: Moldován Gergely, Schilling Lajos, Márki Sándor, Schneller István, Csengeri János, Cholnoky Jenő, Zolnai Gyula, Dézsi Lajos, Bleyer Jakab, Németh Géza, mint nyilvános rendes tanár, Erdélyi mint nyilvános rendes tanár és Gyalui Farkas magántanár, Az ülésről távol volt Szádeczky Lajos, Böhm Károly. Bálint Gábor nyilvános rendes tanárok és Lukinich Imre magántanár.

jár, de sok dolog sem. A jegyzőkönyv itt nem naplószerű, hanem a tárgy rövid megjelölése után csupán a Kari határozatot ölelik fel. Igaz, hogy rendszerint sok féléről van szó."[452]

A 91. napirendi pont alatt előterjesztést tesz Beszkid Miklós beadványával kapcsolatban, *„ki theologiai tanulmányainak beszámításával doktori szigorú vizsgálatra bocsátás iránt"* adott be kérelmet, s ajánlja, *„hogy folyamodónak négy egyetemi felév mellett 8 theologiai félévének beszámításával, s tekintettel a szakmájához tartozó, figyelemre méltó munkásságára, a kérelem pártolólag terjesztessék föl a miniszertiumhoz."* A kar a véleményes jelentés alapján a folyamodványt „meleg pártolással terjeszti fül a minisztériumhoz."[453] Többek között ezek voltak azok a sorok, amelyeket Erdélyi mint jegyzőkönyvvezető jegyző leírt a kar számára.

A Sörösnek írt levélből bepillantást nyerhetünk Erdélyi előadásainak hangulatába is. „Előadásaim nagyon jól folynak. Olykor olvasok, de rendesen szabadon adok elő s hallgatóim szemmel látható érdeklődéssel figyelnek, jegyzetelnek. Eddig a bevezetést tárgyaltam az alapfogalmakról (társadalom, egyház és állam s a többi társaságok viszonya; művelődés- és társadalomtörténet fogalma, viszonya, köre, forrásai, módszere, rendszere, korszakai) s megkezdtem szent István intelmeinek tárgyalását. Szombaton megváltoztattam óráim idejét a korai idő és az óra ütközések miatt (szerda szombat 7-9 helyett ezentúl hétfő, kedd, csütörtök péntek 3-4 közt tartom eladásaimat, míg a gyakorlati órák megmaradnak: Törvények olvasása értelmezése szerda 3-5 s jövőre oklevelek olvasása és értelmezése szombaton 3-5 között)."[454] Erdélyi magával kapcsolatban megjegyzi, hogy Majláth püspök is s mások említették, hogy hallgatóim „nagyon dicsérik előadásomat".[455]

Kolozsvár

Két évtizeddel később visszaemlékezve azt írta erről Erdélyi, hogy az egyetemi állását támogatóinak, gróf Majláth Gusztáv Károly püspöknek és gróf. Zichy Jánosnak[456] köszönhette. Ezek alapján feltételezzünk, hogy a Szamos-parti városban lakhelyeinek kiválasztása mögött valamelyik patrónus segítő keze ott lehetett, akiről teljesen pontos információi Erdélyinek se voltak.

---

[452] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak 18 levél Kolozsvár, 1911. március 20.
[453] A kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karának VI. rendes ülésének jegyzőkönyve. 82. napirendi pont
[454] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak 18 levél Kolozsvár, 1911. március 20.
[455] Erdélyi László levele Sörös Pongrácnak. 18. levél Kolozsvár, 1911. március 20.
[456] Erdélyi László Gyula: Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál Szeged városi nyomda és Könyvkiadó Rt., 1943, 3.

Erdélyi elhagyta a több évtizede biztonságot nyújtó Pannonhalmát, ahol mint főiskolai tanár tanított, és egyetemi tanár lett a „Szamos-parti Athénban". A változás minden bizonnyal hatalmas lehetett. Az erdélyi városnak 1910-ben 60 ezres népessége volt, melyből 50 ezer magyar nemzetiségű volt.[457] A vallási megoszlást tekintve a reformátusok és a római katolikusok adták a település népességének kétharmadát.[458] A város a Kis-Szamos és a Nádas völgyében terült el, körül kb. 20 km távolságra a Gyulai-havasok magaslataitól (Öreg-havas, 1824 méter). A belvárostól 5 kilométerre délre a Feleki-tető 745 méter, északra a Lomb nevű hegy 684 méter magasból figyelte a város mindennapjait.

A kiegyezéssel elindultak azok a fejlesztések, amelyeknek köszönhetően Erdély és Magyarország a hosszú évek alatt kialakult külön kormányzásból és az ebből adódó eltérő infrastrukturális fejlődésből adódtak. Figyelemre való példa, hogy az 1867-ben 2283 km hosszú magyarországi vasútvonalból egyetlen kilométer sem esett Erdély területére.[459] A város megközelíthetősége 1870. szeptember 7-én változott meg alapvetően, amikor hosszú évek vitája után felavatták a Nagyvárad–Kolozsvár közötti vasútvonalat. A korábban már átadott Arad–Gyulafehérvár vasútvonalon is megindult a személy- és áruforgalom,[460] így a gyorsvonatok menetideje valamivel több mint 3 óra, a személyvonatoké 4 óra volt.[461] A vasút további fejlesztésekkel már 1873-ra 6744 km hosszúra nyúlt, kiszakítva Erdélyt zárt világából.[462] A hatása kézzelfogható volt, mert „Erdély gazdasági kincsei" (a Mezőség gabonája, Torda és Parajd sója) az Osztrák–Magyar Monarchia és ezáltal Európa piacaira is eljutottak. A vasút előnyét a professzor is érezhette, mert gyorsan és kényelmesen tudott visszautazni Pannonhalmára.

Hasonlóan a vasúthoz, Erdély útjainak továbbépítése, javítása és karbantartása is több évtizedes küzdelem után 1890-től új szakaszba lépett. Az országos és törvényhatósági felügyeleti utak viszonylagos jó minősége mellett a községi utak korszerűbbé tétele haladt a

---

[457] Jakab Albert Zsolt: Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron. Kriza János Néprajzi Társaság, Nemzeti Kisebbségi Kutató Intézet Kolozsvár 2012 79. (később: Jakab A.)

[458] Református 20726, római katolikus 19021, görögkatolikus 8 646, izraelita 7046, evangélikus 2016, ortodox 1359, egyéb összesen: 73 Lásd: Jakab A.: i. m. 81.

[459] Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913. in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal Sándor 2020. 371.

[460] Erdély története. III. Szerkesztette: Szász Zoltán. Akadémiai kiadó, Budapest. 1986. 1512–1518 oldal.

[461] Pölöskei Ferenc: Kolozsvár a századfordulón 231–238 In: Kolozsvár 1000 éve. A 2000 október 13–14-én rendezett konferencia előadásai (Szerkesztette: Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf) Kolozsvár 2001 (A kiadvány elérhető az interneten: http://mek.oszk.hu/02600/02659/# látogatva: 2015. szeptember 15.) (később: Pölöskei F.).

[462] Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913 in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal Sándor 2020. 371.

leglassabban. Kolozsvárt földrajzi helyzeténél fogva több út érte el, illetve több út haladt át rajta.[463]

Jól látható, hogy ez a fejlődés a politikai viszonyok rendezése – a kiegyezés – nélkül nem valósulhatott volna meg. Ez a megváltozott közeg kedvezett a külföldi tőke beáramlásának, és a század végére a hazai tőkeképződésnek. Kolozsvár kézműipara mellett kereskedelme és gyáripara[464] is fejlődésnek indult,[465] melynek pénzügyi hátterét a fejlődő bankrendszer biztosította. „1908-ban már 12 bank és 2 takarékpénztár létezett a városban 49 és félmillió koronával és 1 millió 600 ezer koronás ingatlan vagyonnal."[466] A városban az ipari forradalom technikai vívmányai is megjelentek: a távíró 1854-től, 1890-es évektől a kiépült országos telefonhálózathoz is csatlakozott a város. A fejlődés ütemét jól mutatja, hogy 1908-ra már 5-5 posta és távíró hivatal mellett 4 távbeszélő¬ központ szolgálta ki a város lakóit. [467]

A századfordulóra jelentőssé vált Kolozsvár infrastruktúrája, amelyhez az egyetem korszerű működését biztosítani kívánó vallás- és közoktatásügyi minisztérium figyelme is kellett.[468] Trefort közbelépésére 1887-re megépült a város első vízműve. Azonban a vízvezeték hálózat kiépítésére még egy bő évtizedet várni kellett. Ezen alapvető szolgáltatás 1898-ban 13 km hosszú vezetéikei még artézi vízet, forrásokat nélkülözni kénytelen város talajvízzel táplált kutakból jutatta el a háztatásokba. A fordulat ezen a téren a századforduló után következett be. A csatorna és vízvezeték építés újabb lendületet vett és 1908-ra 35 km hosszúra nött. Ez a szám az erdélyi területek városait nézve előkelő, de országos viszonylatban a hasonló városok csatornahálózatra tekintve elmaradást láthatunk. Szeged pedig 50 km hosszú, Budapest 250 kilométer.

Kolozsvár villamos áram használat területén évtizedes lemaradtásban volt az ország, és az erdélyi városokat tekintve is. Budapest, Nagyvárad 1893-tól, Szeged 1895-től, Marosvásárhelyen 1898-tól, Győr 1904-től már használta a második ipari forradalom ezen vivmányát. Míg Kolozsvár csak 1906-tól volt képes bevezetni a villanyvilágítás szolgáltatását.[469] A századforduló első évtizede hozta meg azt a változást is, hogy az Erdély

---

[463] Erdély története. III. Szerkesztette: Szász Zoltán. Akadémiai kiadó, Budapest. 1986. 1512–1518 oldal.
[464] dohány-, élelmiszerfeldolgozó-, szesz-, bútoripar, bőripar, gépipar, vasúti gépgyár, szappangyár, gyufagyár
[465] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.
[466] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.
[467] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.
[468] Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913 in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal Sándor 2020. 371.
[469] A késés okai mögött a városvezetés és a vállalkozások közötti panamázás és a helyi szakértelem hiánya húzódott meg. Meg kell említenünk Fabinyi Rudolf vegyész és Finály Henrik nyelvvész professzorokat, akik a kolozsvári városi közgyűlés tagjaiként szorgalmazták az elektromos világítás bevezetését. Így közvetve az egyetem ebben a fejlesztésben is közrejátszott. Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913 in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal

fővárosának is tartott város burkolattal fedje le utcáit és tereit és bevezesse a városi szemétszállítást.[470]

A XIX–XX. század fordulóján, ahogy Szeged az árvíz után, úgy Kolozsvár is a korszakban ölt elfogadott nagyvárosi külsőt. Szeged körutas szerkezetű lesz, ahogy Kolozsváron is a rendezés a város utcáit és tereit öleli fel. Kolozsváron a főtéri nagytemplom és környéke öltözik új díszbe, melyek éke a Mátyás királyt ábrázoló szoborcsoportozat lett. Szegeden a mai Széchenyi tér látványa körvonalazódik akkor, közülük a városháza épülete emelkedik ki. Ahogy Kolozsváron, úgy Szegeden is korzó épül. Fejlődés ilyen léptékű megvalósulása nem jöhetett volna létre a törvényhatósági bizottság tudatos döntései nélkül. A bizottság 56 képviselőből állt, akik 6 éves mandátummal rendelkeztek, 56 virilis, akiknek névjegyzéke minden év végén frissült, illetve 23 városi képviselő. A jól láthatóan különböző időre választott tagok egyszerre képviselték a mozdulatlanságot, de a demokratizmust is. A névjegyzékeket vizsgálva 39 egyetemi tanár, professzor nevével találkozunk minden karról.[471]

Az erdélyi város azonban tovább megy, erről tanúskodnak Sas Péter sorai. „A katolikus egyház Grois Gusztáv főgondnok ötlete alapján a korábban csak a Bolyai utcáig terjedő Szentegyház utcát egészen a Fő térig meghosszabbította. Az újonnan kialakított utcaszakasz két oldalára kerültek az Alpár Ignác tervezte eklektikus stílusú Státus-paloták, a római katolikus egyház hat bérháza. A katolikusok később Hirschler József kanonok-plébános szorgalmazására az angol parkváros – Cottage – mintájára a sétatér mellett létrehozott nyolc modern bérpalotával és az általa alapított előkelő leányiskolával, a Marianummal járultak hozzá a századelő metropolisának arculatához."[472]

Kolozsvár emellett szellemi központja is volt Erdélynek. Ezt az évszázados hagyományt erősítette meg a kulturális tárca, amikor új tankerületi hálózat egyik székhelyét 1868-ban felállította a városban. Az eötvösi tanügyigazgatás helyi szervének élén a kapcsolódott tankerületi főigazgató állt. A kijelölt székhelyek az ország területét lefedve jöttek létre.

Sándor 2020. 374–378. Kolozsváron 1869-től volt gázvilágítás a petróleumlámpák fénye helyett. Gyarmati Zsolt: Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán. Ariadné-könyvek, 2006 18 oldal.

[470] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.

[471] A kutatást részletesebben nem kívánjuk ismertetni, de a városi mindennapi lét, a közügyek vitelét mindenképpen érzékeltetni akarjuk. Ezzel is felhívva a figyelmet az egyetemi tanárok jelenlétére egy városban. Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913 in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal Sándor 2020. 380–390.

[472] Sas Péter: A római katolikus egyház hatása a város építészetére 239–247. In: Kolozsvár 1000 éve. A 2000 október 13-14-én rendezett konferencia előadásai (Szerkesztette: Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf) Kolozsvár 2001 (A kiadvány elérhető az interneten: http://mek.oszk.hu/02600/02659/# látogatva: 2015. szeptember 15.)

Kolozsváron mellett Budapesten, Győrben, Pozsonyban, Besztercebányán, Kassán, Nagyváradon, Szegeden alakultak meg. [473]

1872-ben született meg a döntés, amely létrehozta az ország második egyetemét. Az 1872. évi XIX. és XX. tc. a kolozsvári egyetem alapításáról sok évtizedes álmot váltott valóra. Létrejöttével az egyetem mintegy helyi jelképévé vált a kiegyezésnek, megtestesítve Erdély és Magyarország régen óhajtott unióját. Másfelől nézve a monarchia keleti felének szellemi fejlődését volt hivatott elősegíteni. Az országos és a helyi akarat találkozásának szép példája, hogy az egyetem tudományos munkáját segítette az Erdélyi Múzeum-Egyesület által gondozott tudományos gyűjtemény. A törvény alapján az egyetemnek négy kara lett: jog- és államtudományi, orvostudományi, bölcsészeti, matematikai és természettudományi kar. [474]

Erdélyi László 1911-ben kerül Kolozsvárra, ahol az első ismert kolozsvári címe[475] a belváros szélét jelző Monostor(i) úton volt (Calea/Manastur; Calea/Motilor). Első benyomásairól így írt tanítványának, Sörös Pongrácnak:[476] „Van nagyon kedves, ragyogó tiszta, szépen ízlésesen berendezett kétszobás lakásom egy áldott lelkű kedves bankigazgató dr. Ossian Olivér házában, ki kedves nejével[477] mindenről gondoskodik úgy, hogy én gond nélkül hozzá ülhetek a munkához. Lakásom kiszolgálással 90 Korona havonta. Ebédem és vacsorám igen kedves papi körben van a plébánián 50 koronáért (ajánlottam többet is, tekintettel a drágaságra, a prelátus úr nem fogadta el.), 10 percre a lakásomtól. Nyolc percnyire, a másik irányban van a Notre Dame apácák kedves kápolnája, ahol kora reggel áhítattal misézhetek és reggelizem."[478]

Az Erdélyi járta úton ma végighaladva, és a 28-as számot keresve az igazi századfordulós Kolozsvár elevenedik meg. E felvillanások jelzik, hogy a környék biztonságos és kényelmes otthont adott a több mint száz éve ide költöző professzornak.

A 13-as számú ház Óvári Kelemen jogtörténész professzor lakhelye volt, akinek a Magyar Törvénytárat köszönhetjük. A 16-os számú ház a Jancsó-ház volt. Itt lakott Jancsó Béla és Elemér irodalomtörténész mellett Kelemen Lajos történész is.[479] Az utcán továbbhaladva és

[473] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.
[474] Pölöskei F.: i. m. 231–238. oldal.
[475] Kolozsvári lakcímeit a Budapesten őrzött Angyal Dávid levelezése őrizte meg. Angyal az 1910-es évek elején a Történelmi Szemle főszerkesztője volt. Erdélyi az Árpád-kori társadalomtörténettel foglalkozó címeit jelentette meg itt, vitázva Tagányi Károllyal.
[476] BK 547 IV/2 Sörös Pongrácz levelek. 16. levél 1911. február 16.
[477] dr. Osztián Olivérné szül. László Matild. Budapesti Közlöny, 1914. január 10. (48. évfolyam, 7. szám) 7. 983-as árverési hirdetmény.
[478] BK 547 IV/2 Sörös Pongrácz levelek. 16. levél 1911. február 16.
[479] Gaál György: Kolozsvár (történelmi városkalauz) Tortuma útikönyvek, Barót, 2011. 105–121. oldal.

a 19. számhoz érve Purjesz Zsigmond házát találjuk, aki az első világháború előtt neves belgyógyász professzor volt.[480] A 24-es szám alatt a Zeyk-házat találjuk. Zeyk József[481] báró felesége Teleki Ágnes[482] volt. Ez az épület klasszicista jegyeket mutat. Az utca még két jellegzetes épületét emeljük ki: a 36-os szám alatti görög katolikus püspökség és a 33. szám alatti, egykori mentőállomás épületét.[483]

Ezen épületek között húzódott meg a 28-as számú ház, amely otthont adott a professzornak. A levelezéséből ismert első cím 1912 szeptemberétől 1914 januárjáig volt használatban. Az innen való 1914-es költözés okáról valószínűleg Erdélyi is a napilapokból[484] értesült. A háztulajdonosa Ossián Olivér, a kolozsvári Iparbank elnökeként – mint 1918-ban kiderült – csődbüntettet követett el[485] és a kertes házát 22 473 korona kikiáltási áron elárverezték 1914. január 26-án.[486] A professzornak így költöznie kellett. Cél lehetett az egyetemi épületekhez való közelebb kerülés mellett a komfortosság is. Hogy pontosan mikor költözött új lakhelyére Erdélyi, nem tudjuk, de 1914 szeptemberétől a leveleinek keltezésénél a Schütz János utca 5. – a mai Arany János utca – cím lett feltüntetve.

A környéket tekintve mindkét lakás a belvárosban volt, így a korszak építészetében megjelenő fürdőszoba[487] is a kényelmet szolgálta. Kolozsvár e téren is fejlődik, 1900-ban a fürdőszobás lakások számát tekintve Budapest mögött a második helyen áll.[488]

A leveleket áttekintve[489] az utolsó 1917. januári dátum, sajnos nem tartalmaz pontos helymegjelölést csak annyit, hogy Kolozsvár. A világháborús eseményeket – Románia belépését a háborúba – és a bölcsészettudományi kar dékánságát[490] is itt, a Schütz János utcában élhette át.

---

[480] uo.; Gaál György: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. Scientia kiadó, Kolozsvár, 2012. 239–249. oldal.
[481] Zeyk József (Kolozsvár, 1875. febr. 16. – Kolozsvár, 1918. dec. 18.)
[482] Családfakutatás Forrás: https://www.radixforum.com/vezeteknevek/zeyk/ (látogatva: 2023.jőlius 17.)
[483] Gaál György: Kolozsvár (történelmi városkalauz) Tortuma útikönyvek, Barót 2011. 105–121. oldal
[484] Kolozsvári Tükör, 1913. november 2. (1. évfolyam, 1. szám) 6–8.
[485] A kolozsvári Iparbank hamis bukása. Világ, 1918. szeptember 10. (9. évfolyam, 211 szám) 12.
[486] Budapesti Közlöny, 1914. január 10. (48. évfolyam, 7. szám) 7. 983-as árverési hirdetmény.
[487] Kiss Éva: Lakás és bútor 1920–1948 között. CSER Kiadó, Budapest, 2010. 32–34.
[488] Gyarmati Zsolt: Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán. Ariadné-könyvek, 2006, 25.
[489] MTA Kézirattár Ms 801/70-86.
[490] Gaál György: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai Scientia kiadó, Kolozsvár, 2012. 119. oldal.

A kolozsvári professzori évek

Művelődéstörténet – intézet vagy tanszék

A kolozsvári egyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karának tanszékeire 1872-ben az uralkodótól a következő tanárok kapnak kinevezést:[491] Szász Béla[492] (bölcsészet), Felméri Lajos[493] (neveléstudomány), Hóman Ottó[494] (klasszika filológia I., a terv szerint görög szakosodás), Szamosi János[495] (klasszika filológia II., a terv szerint latin szakosodás), Imre Sándor[496] (magyar nyelv és irodalom), Meltzl Hugó[497] (német nyelv és irodalom), Szilasy Gergely[498] (román nyelv és irodalom), Ladányi Gedeon[499] (egyetemes történelem), Szabó Károly[500] (magyar történelem), Finály Henrik[501] (történelmi segédtudományok). A kar a következő években bővül előbb egyetemes összehasonlító földrajz tanszéke lett Terner Adolf[502] vezetésével (1874), majd 1883-tól II. sz. egyetemes történeti (ókori) tanszékkel bővült a kar, ahova Schiling Lajos[503] kapott kinevezést.

A szűkebben vett történelem tárggyal Ladányi Gedeon, Szabó Károly, Finály Henrik és Schiling Lajos foglalkoztak. A 1880-as évek végén az akadémikus Szabó Károly vetette fel,[504] hogy létre kellene hozni a magyar történelem II. számú tanszéket és a magyar

---

[491] Minker Emil Szeged egyetemének elődei Szegedi Tudományegyetem kiadványa Szeged, 2003 72–73. oldal; Gaal György: Az egyetem a Farkas utcában, a Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2012. 53–55. oldal.

[492] Szász Béla (Nagyenyed, 1840. ápr. 23. – Kolozsvár, 1898. júl. 7.): költő és műfordító, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja (1883).

[493] Felméri Lajos dr. (Székelyudvarhely, 1840. szeptember 29. – Kolozsvár, 1894. május 22.) magyar író, újságíró, egyetemi tanár, dékán.

[494] Hóman Ottó (Magyaróvár, 1843. szept. 30. – Bp., 1903. ápr. 15.): klasszika-filológus, egyetemi tanár, Hóman Bálint történész, vallás – és közoktatásügyi miniszter apja.

[495] Szamosi János (Kolozsvár, 1840. április 18. – Kolozsvár, 1909. április 27.) bölcseleti doktor, egyetemi tanár, udvari tanácsos.

[496] Imre Sándor (Hegyközpályi, 1820. augusztus 6. – Hódmezővásárhely, 1900. december 21.) nyelvész, irodalomtörténész, folklorista. 1858-tól a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 1879-től rendes tagja.

[497] Meltzl Hugó (Szászrégen, 1846. július 31. – Nagyvárad, 1908. január 20.) bölcsész, irodalomtörténész, egyetemi tanár, dékán, rektor.

[498] Szilasi Gergely (Bethlen (Szolnok-Doboka megye), 1836. január 27. – Naszód, 1897. január 17.) román irodalomtörténész, egyetemi tanár.

[499] Ladányi Gedeon (Hirip, Szatmár megye, 1824. május 24. – Kolozsvár, 1886. február 4.) magyar történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

[500] Szabó Károly (Köröstarcsa, 1824. december 17. – Kolozsvár, 1890. augusztus 31.) magyar történész, műfordító, az MTA rendes tagja.

[501] Finály Henrik (Óbuda, 1825. január 16. – Kolozsvár, 1898. február 13.) magyar klasszika-filológus tanár. A Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1858), 1859-től az Erdélyi Múzeum-Egyesület titkára

[502] Terner Adolf (Buda, 1835. május 3. – Pozsony, 1918. február 13.) bölcseleti és filozófiai doktor, geográfus, egyetemi tanár.

[503] Schilling Lajos (Kolozsvár, 1854. január 27. – Kolozsvár, 1921. augusztus 29.) történész, egyetemi tanár.

[504] Jegyzőkönyv a kolozsvári m. kir. Ferenc József Tudományegyetem bölcselet-, nyelv- és történettudományi karának 1889. november 27-én tartott III. rendes üléséről. 39. napirendi pont. In: Dokumentumok a Kolozsvári Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar történetéhez (1872–1892) Szerk. T. Szabó Levente, Zabán Márta Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2012. 339. oldal

művelődéstörténet számára egy másikat. A minisztériumi jóváhagyás az előterjesztésre meg is történt, azonban Szabó Károly váratlanul elhunyt. Így a kar céljainak elérése érdekében egyfelől előterjesztette Vajda Gyula kinevezését a magyar művelődéstörténeti tanszékre, illetve sürgette a minisztériumnál pályázat útján a másik két tanszék betöltését. Indoklásként a következőket olvashatjuk a kari levélben „a magyar történelem terjedelmét tekintve egyetlen tanár forráskutatásokon alapuló tudományos előadások rendjén az egész anyagot meg nem bírhatja; s ezenkívül a magyar művelődéstörténet minden tanárjelöltre nézve kötelező alapvizsgálati tárgy lévén, szükséges, hogy ezen része a történelemnek rendszeresen előadassék."[505] Ezzel létrejött a kolozsvári egyetem bölcsészkarának 14. tanszéke, a művelődéstörténeti, amelyre Vajda Gyula[506] kapta a kinevezést.

Az 1910-es évekre az alapító tanári kar jelentősen megváltozik. Ladányi Gedeon[507] 1886-ban elhunyt. Helyét előbb Lánczy Gyula kapta meg, végül 1892-től[508] Márki Sándor tanított az egyetemes történelem tanszéken. Szabó Károly 1890-ben bekövetkezett halálával megüresedett magyar történelem tanszéket a következő évben Szádeczky-Kardoss Lajos kinevezésével töltötték be.

A művelődéstörténeti intézet mindennapi munkája

Vajda Gyula előadásai

Vajda az 1884/85-ös tanévtől félévente két előadást tartott az egyetemen a tanrend szerint. Előadásainak címeit tekintve két jól körül határolható területre fókuszált. Az egyik Magyarország története 1000-től 1790-ig. Az előadások címe alapján feltételezhető, hogy itt Magyarország politikatörténete került szóba. Jellemzően 4 óra vagy a feletti óraszámban hallgatták azokat az egyetemisták. A másik terület az eladások címe alapján a szellemi műveltségtörténet, amely szinte korának jelenéig tárgyalta a magyar szellemi műveltség folyamatát.

Vajda előadásainak címében visszaköszön a korszak friss szakirodalma is. Így nagy valószínűséggel felhasználta a Borovszky-féle sorozatot, amikor „Városaink monographiái, s

[505] 160. dokumentum Az irat levéltári jelzete: 215/1890-1891/BTK In: Dokumentumok a Kolozsvári Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar történetéhez (1872–1892) Szerk. T. Szabó Levente Zabán Márta Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2012. 358. oldal

[506] Vajda Gyula (Kaposvár, 1843. máj. 14. – Kolozsvár, 1909. márc. 26.): történész, piarista, egyetemi tanár.

[507] Ladányi Gedeon (Hirip, Szatmár megye, 1824. május 24. – Kolozsvár, 1886. február 4.) magyar történész, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

[508] Márki Sándor naplói: 1873–1892. szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám. Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára Gyula, 2015. 654-666. oldal Előadásait 1892. szeptember 20-án kezdi meg.

azoknak kultúrtörténeti jelentősége" előadását tartotta. Az előadásokra még jellemző, hogy a téli (vagy első féléves) előadások a második félévben is hasonló címmel lettek meghirdetve.

Erdélyi László előadásai

Erdélyi kinevezésével a változás szemmel látható. Az előadások félévenként száma megnő 3-4-re, amely összefügg az egyetem nagyobb létszámával is. A karon így 45-60 előadást hirdettek meg felévenként.

Erdélyi más szempontból is újat hoz, olyan tudás átadására is sor került, amit ma a történelmi segédtudományok körébe sorolunk. Katedrára lépésével a tanszéken megjelenik a diplomatika oktatása (oklevél olvasása és értelmezése). Ezt a karon Szádeczky-Kardos Lajos is tanította. Kettőjük munkáját vizsgálva a féléves váltást figyelhetünk meg, így a hallgatók folyamatosan fel tudtak venni ilyen tárgyat. Más munkamegosztás is kirajzolódik, de jelentős az átfedés. Mindketten tanítanak Árpád-kort, Szádeczky – az előadás címe alapján – köztörténetet, a székely kérdést, magyar őstörténetet tanított, ezt egészítette ki Erdélyi, aki a krónikákat, törvényeket vette jobban szemügyre óráin.

Erdélyi a Kolozsváron töltött második évben, 1913-ben papírra vetette a magyar művelődéstörténetről alkotott koncepcióját: „Az eltérő világnézetek mind egyesülhetnek abban a felfogásban, hogy az emberi társadalom élete és fejlődése a kultuszban és kultúrában jut tetőpontra. Az egész fejlődést nevezhetjük társadalomtörténetnek vagy teljes magaslatán müvelődéstörténelemnek. Ennek szűkebb körei: a vallástörténelem, államtörténelem, irodalom-, nyelv-, művészet-, mezőgazdaság-, had-, jogtörténet stb. másrészt földrajzi alapon világtörténelem, országos történelem, városi stb. helyi történelem. [...] A művelődéstörténetem legfőképpen az oklevéltanban, és a törvények értelmezésében követel jártasságot. Módszer sokban közös a philologiával és még inkább az államtörténelemmel. E módszer feladatai: a forrás keresés, amely a repertóriumok, bibliográphia, könyv- és levéltári lajstromok tanulmányozásával lesz ügyessé; a szövegkritika, mely megállapítja a források legjobb szövegét; a hermeneutika, mely értelmezi a forrást; az analysis, mely cédulázással stb. szétszedi az adatokat; a történeti kritika, mely az egyes adatok megbízhatóságát mérlegeli, végül az adatok oly csoportosítása, synthesise, kombinációja, mely lehető híven fejezi ki, rekonstruálja a történeti valóságot. Ez az utolsó eljárás a legsajátosabb része a történeti módszernek. [...] A

művelődéstörténetem különösen a múlt társadalmi állapotok tudománya, melyből kiolvashatjuk hosszabb időn át a fejlődést".[509]

Erdélyi művelődéstörténetét olvasva az alábbi a vizsgálódási szempontokat azonosíthatjuk: 1. Föld- és néprajzi viszonyok. 2. A király és udvara. 3. Egyházi társadalom. 4. A világi társadalom osztálya és rendje. 5. Alkotmány és törvényhozás. 6. Hitélet és szellemi művelődés. 7. Család és társadalmi szokások. 8. Közigazgatás. 9. Bíráskodás. 10. Hadügy, külügy. 11. Adó-és pénzügy. 12. Gazdasági élet. Jól láthatóan az élet minden területére kiterjedő történelmi szemléletet képviselt.

A művelődéstörténeti tanszék a kolozsvári időszakot tekintve nem rendelkezett személyzettel, így Erdélyi professzor látta el a tanszék minden feladatát. Az 1921-es kényszerű átköltés után a tanszéken nem volt változás. A tanszék továbbra is kiadta az „Értekezések a művelődéstörténet köréből" sorozatát. Ekkor már „kolozsvár–szegedi" jelzővel kiegészítve. Az 1920-as években továbbra sem volt személyzet, változást majd Buday Kálmán és Zsámbéki László tanársegédi felvétele jelenti az 1930-as években.[510] A tanszéki oktatásra az előadások mellett a 1911/12-es tanévtől a bevezettett a szemináriumi rendszer is jellemző. Erdélyi a kiadott tanrend alapján művelődéstörténeti szemináriumokat tartott. Úgy gondoljuk, hogy ezen foglalkozások alapján indult el a kolozsvári művelődés történeti könyvsorozat is.

Összefoglalva elmondható, hogy az 1896-os felállítása a művelődéstörténeti tanszéknek országosan megelőzi a budapesti egyetem hasonló tanszékét. Így elmondható, hogy a kolozsvári egyetem a korban is igyekezett a legmodernebb ismeretek átadásának szervezeti feltételeit bíztosítani hallgatói számára. Emellett jó látszik az is, hogy a tanszék személyzete kizárólag a tanszéket vezető professzort jelenti. Ez a helyzet a Szegedre költözés után változik meg. Azaz elindult az intézetté válás utján.[511]

Antimodernista eskü

Erdélyi pannonhalmi évei alatt jelent meg az ún. „antimodernista eskü", amelynek letételét pápai előírás tette kötelezővé. Az esküt X. Pius pápa rendelte el „Motu proprio" levelében

[509] Erdélyi László: Magyar Művelődéstörténet I—II. Kolozsvár, 1918. I. k. 17., 20. A könyvet Erdélyi a hallgatóinak írta kézikönyvként. A kolozsvári egyetem román megszállásakor a II. kötet félbeszakadt a hadügyeknél.
[510] Róluk később részletesen.
[511] A Szegedi Tudományegyetem és elődei története II. rész A kolozsvári egyetem története az alapítástól a szegedi újrakezdésig 1872-1921 Főszerkesztő: Marjanucz László 33. oldal

„Sacrorum antistitum” kezdettel 1910. szeptember 1-én. Emiatt Erdélyi nem várt akadályba ütközött.

A főpásztori cél a XIX–XX. század fordulóján megjelent modern eszmék (tévtanok) elleni harc volt, amely megjelent az egyházon belül is.[512] Pannonhalmán 1910. november 15-én a rendtagok főapáti felszólítást kaptak, amelyben többek között ez olvasható: „Az eskü mintát áttanulmányozni és azután mint hitvallást és eskü mintát magáévá tevő aláírni és legkésőbb folyó év december 15.-ig hozzám visszaküldeni”.[513] Erdélyi László november 26-án tette le esküjét. A főapátnak be kellett kérnie a Rómában tartózkodó Serédi Jusztinián aláírását is, aki azt 1910. november 30-án írta alá. Hajdú Tibor főapát december 23-án jelenti az esztergomi érseknek, hogy a rendtársak letették az esküt.

Erdélyi 1911-ben kéri nyilvános rendes tanári kinevezését, amelyet 1912. január 29-én a bölcsészkar napirendjére is tűzött. A jegyzőkönyv szerint Szádeczky Lajos terjesztette be. Az ülésen résztvevő Erdélyi távozott, amikor Schneller István kért szót. A felszólaló kifejtette, hogy Erdélyi, mivel letette az antimodernista esküt **[17. Melléklet],** az egyetem alapelvét is megsértette, nevezetesen a törvény által biztosított tanszabadságot. Schneller németországi példákat mondott, ahol senki nem tette le az esküt, és megemlíti, hogy vannak olyan testületek, amelyeknek nem lehet tagja az antimodernista esküt letett személy.

Kiemelte, hogy az eskü „[...] a történet szabad tanulmányozását köti meg midőn azt mondja: »elítélem és elvetem azoknak a nézetét is, akik azt állítják, hogy a keresztény kritikusban a hívő és a történész szemét meg lehetne különböztetni, mintha a történésznek joga lenne azt fenntartani, ami a hittel ellenkezik".[514] Schneller következtetésképpen elmondta, hogy nem támogatja Erdélyi rendes nyilvános tanári kinevezését.

A jegyzőkönyv szerint ezután Schneller felolvasta Erdélyi levelét, amelyben a következő állt: „én az antimodernista eskü után letett egyetemi tanári esküvel a teljes tanszabadság elvének alapjára állottam, szaktanulmányozásomban és annak eredménye hirdetésében irányítóul semmi-féle akár egyházi akár állami tekintélyt el nem ismerek”.[515]

---

[512] Jakabffy Tamás „Legeltessük az Úr nyáját" 1907: az antimodernista enciklika éve. Korunk 2007 (III. évfolyam 12. szám.) 46–47. oldal; Mózessy Gergely: X. Pius és Prohászka összeütközése. Magyar Tudomány – A MTA folyóirata, 2013, 5. sz. (174. évfolyam) 553–557. oldal.

[513] Pannonhalmi Főapátsági Levéltár Főapáti Hivatal Bíbornok hercegprímás az esztergomi főegyházmegyében működő rendtársaknak a modernizmus elleni esküje ügyében 664/1910.

[514] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636) 105 csomó 1912. január 29. V. rendes ülés jegyzőkönyvének kivonata 88. pont

[515] A levél keltezése: Kolozsvár 1911. december 24. Erdélyi László aláírásával. A levelet sem Pannonhalmán, sem a MNL OL-ben található személyi anyagban nem találtam meg. Egyedül a bölcsészkari jegyzőkönyv őrzi a levél tartalmát.

Az ülésen az elnöklő prodékán, Pósta Béla elmondta, ketté kellene választani a „tanár papi és a világi funkciót”, és ellenezte, hogy a tárgyaltak jegyzőkönyvbe kerüljenek.

A kari ülési jegyzőkönyv alapján elmondható, hogy a kar tagjainak jelentős része azt az álláspontot képviselte, hogy az eset alapján a hívő és a történész elválasztása ugyanazon embernél nem lehetséges. Erdélyi nyilatkozata mellett foglalnak állást, és elfogadták, hogy tanári esküjét tartja a tanári és tudományos működésében elsődlegesen iránymutatónak. Ez a hozzáállás látszik a szavazáskor is, amelyen Erdélyi nyilvános rendes tanári kinevezéséről döntöttek. Eredményeként a kari tanács kilenc igennel egy nem ellenében támogatta a rendes tanári kinevezést.

Nyilvános rendkívüli tanárból nyilvános rendes tanár

1911. október 25-én[516] Erdélyi László levélben a bölcsészkarhoz fordult, és kérte, hogy induljon el a rendes tanárrá való kinevezésének folyamata. A levélben felsorolta indokait is. Elsőként azt, hogy a tanszék önálló, és így nem látja okát annak, hogy ne lehessen rendes nyilvános tanár. Az 1911. január 18-i kinevezése óta lassan egy év telt el, és a rendes tanári kinevezést már rövidebb idő alatt is megkapták az egyetem tanárai, köztük Farkas Lajos[517], Farkas Gyula[518] és Apáthy István professzorokat említi Erdélyi.

Erdélyi harmadik érvként az elmúlt időben végzett tanári működését mutatja be. Egyrészről az egyetemit: „hallgatóinak száma az 1910/11. tanév II. félévben késve hirdetett fő collégiumon 53, a mellék collégiumon 10; az 1911/12. tanév I. félévben sajtóhibával tévesen hirdetett fő collégiumon 62, az egyik mellék collégiumon 22, a másik mellék collégiumon 8. A mondott késedelem és sajtóhiba folytán máskorabeli hallgató alig van egy-kettő.”[519] Erdélyi másrészről megfogalmazta, hogy a Magyar Tudományos Akadémia tagja, és mellékelte az elmúlt időszakban megjelent munkái jegyzékét.

A kérelem elbírásáról 1912. május 27-én kelt levelében Sörös Pográcnak tesz említést.[520] Erdélyi leírta, hogy Őfelsége május 15-én vagy valamivel előbb írta alá, mert 16-án

[516] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636) 105 csomó 377-1911/12

[517] Farkas Lajos (Bonchida, 1841. november 14. – Kolozsvár, 1921. június 24.) római jogász, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja. Farkast 1872-ben a római jogi tanszék nyilvános rendkívüli tanárává nevezték ki, majd egy év múlva, 1873-tól nyilvános rendes tanár lett

[518] Farkas Gyula (Pusztasárosd, 1847. március 28. – Pestszentlőrinc, 1930. december 26.) matematikus, fizikus, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja. Farkas Gyulát 1887-ben kinevezték a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemre az elméleti fizika rendkívüli tanárává. Egy év múlva, 1888-ban nyilvános rendes tanári címmel, tanszékvezetőként folytatta oktató munkáját.

[519] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 47.d 1911_12\ dSC00224 377-1911/12

[520] Erdély László levele Sörös Pográcnak. 33. levél Kolozsvár 1912. május 27.

már a minisztériumban volt a kinevezése, 17-én pedig értesítés ment Majláth püspöknek. „Egy hét múlva remélhetőleg publikálják és néhány hét múlva én is megkapom”[521] – írta az egykori tanítványnak bizakodva.

Szent Imre Egyesület munkájába való bekepcsolódás 1911-től

Erdélyi László Nyilvános rendkívüli egyetemi tanárrá való kinevezése után a kolozsvári egyetemen működő Szent Imre Egyesület munkájába is bekapcsolódott[522]. 1911 novemberében az egyesület tiszteletbeli elnökét, Pál István apátkanonokot[523] Kolozsvárról elhelyezik Székelyudvarhelyre[524], így az egyesület Erdélyt nevezi ki a megüresedett elnöki posztra. Az egyesület több testvér és rokon szervezettel is rendelkezett, mutatva az egyetemi hallgatók, tanárok vallási sokszínűségét is. Szent Imre körökből alakult egyesületek voltak Budapesten, Kassán[525] és Egerben is. Emellett a kolozsvári egyetemen működött egy Egyetemi Kör, a Bethlen Gábor kör (református) és az Ezra (héber).

Az egyesület létszáma az 1903-as alapítás után folyamatosan változott, 1912-ben 137 rendes mellett 2 rendkívüli tagja volt. Nyilvántartásuk alapján alapító tagjaink száma 10, a tiszteletbeli tagoké 17 fő volt. Az egyesület 44 a pártoló taggal is büszkélkedhetett, köztük Apáthy István[526] Kiss János[527] egyetemi tanárokkal, Kohl Medárd[528], Csáky Károly[529], Fischer-Colbrie Ágost[530] püspökökkel és Giesswein Sándor[531] országgyűlési képviselővel.

Cseh Andor főtitkár 1911/12 es tanév eseményeit felsorolva megemlíti, hogy erdélyi László volt a szónoka az 1848. március 15. emlékére megrendezett ünnepségnek. Szervezője volt az 1912.április 21-22. Kassán megtartott III. országos katholikus főiskolai kongresszusra utazó kolozsvári küldöttségnek, a májusban tartott kányafői[532] kirándulásnak és a tanévvégén

---

[521] Erdély László levele Sörös Pongrácnak. 33. levél Kolozsvár 1912. május 27.

[522] Az 1911. november 14-én tartott Szent Imre ünnepélyen beszédet mondott „*Szent Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal”* címmel. Religio Dudek János szerk.: Religio, 1911.41. szám 696-697 o.

[523] Pál István (Szentkatolna, 1854. aug. 15. – Székelyudvarhely, 1935. nov. 19.) római katolikus főesperes, apátkanonok, főgimnáziumi igazgató, római katolikus pap, politikus (szenátor)

[524] Az Erdélyi Róm. Kath. Státus Kézdivásárhelyi Főgimnáziumának Értesítője az 1911-12. iskola évről Szerkesztette: dr. Péter János igazgató Turóczi István Nyomdája, Kézdivásárhely. 1912. 3-6 oldal.

[525] Csíky Balázs: A Szent Imre Kör Magyar egyháztörténeti vázlatok 30. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 2018. 3-4. szám 48. oldal.

[526] Apáthy István (Pest, 1863. január 4. – Szeged, 1922. szeptember 27.) magyar természettudós, zoológus

[527] Kiss János (Szeged, Csongrád vm., 1857. nov. 21.-Spa, Belgium, 1930. aug. 13.): pap, egyetemi tanár.

[528] Kohl Medárd (Radafalva, 1859. november 5. – Esztergom, 1928. január 15.) bencés szerzetes, katolikus pap, esztergomi segédpüspök.

[529] gróf Csáky Károly Emmánuel (Sopron, 1852. július 24. – Vác, 1919. február 17.) pozsonyi kanonok, pápai kamarás, váci megyéspüspök 1900-tól 1919-ig.

[530] Fischer-Colbrie Ágoston vagy Ágost (Zselíz, 1863. október 16. – Kassa, 1925. május 17.) a római katolikus egyház kassai püspöke Magyarországon, később haláláig Csehszlovákiában is.

[531] Giesswein Sándor (Tata, Komárom vm., 1856. február 4. – Budapest, 1923. november 15.) eszperantista, pápai prelátus, politikus, író, társadalomtudós, az MTA levelező tagja, keresztényszocialista politikus, országgyűlési képviselő, 1916-tól 1921-ig a Szent István Akadémia elnöke, a Magyar Országos Eszperantó Egyesület elnöke.

[532] Kolozsvár városától egy órára lévő magaslat, amely panorámaszerű kilátás a havasokra és városra.

rendezett sakkversenynek[533]. Az eseményeket tekintve Erdélyi személyes kapcsolatait is felhasználja az egyesületi élet aktívabbá tételére. Emellett a bencés hagyományokban is meglevő kirándulás és szellemi vetélkedő szervezése segítette az egyesület tevékenységének színesebbé és aktívabbá tételét.

A két bencés tanítvány: Balogh Albin OSB és Lovas Elemér OSB

A nyilvános tanári kinevezés újabb szakmai siker volt Erdélyi egyetemi tanári pályafutásában. Jelentőségét a rend és a rendtagok is felismerték. Sikeres egyetemi záróvizsga után már középiskolai tanári végzettséggel lehetőség volt doktori fokozatot szerezni. A korábbi gyakorlattól eltérően nem Budapesten hanem Kolozsváron egy rendtárs közremüködésével.

A rend két történész hallgatója doktori fokozatszerzését a kari tudományos eljárások fönnmaradt dokumentumai alapján láttatjuk. Balogh Albin bölcsészdoktori vizsgálata erre kiváló lehetőséget nyújt.

Balogh Lajos 1887. május 17-én született Kassán, 1903. augusztus 6-án öltözött be, és lépett a bencés rendiek közé. A rendben az Albin nevet kapta.[534]

Balogh Albin 1912. április 5-én folyamodványt írt a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak, melyben engedélyt kér, hogy a Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem bölcsészet-, nyelv- és történettudományi karán magyar művelődéstörténelemből mint főtárgyból, magyar politikatörténetből és magyar oklevéltanból, mint melléktárgyból bölcselet doktori szigorlati vizsgát tegyen. Jelentkezését megelőzően Erdélyi valószínűleg Márkival egyeztetett.[535] „Albinra vonatkozólag meg tudakoltam, hogy a m[agyar] művelőd[és] tört[ének], mint főtárgy mellett az egyet[emes] tört[éneténel]men kívül lehet-e a magyar polit[ika] történet[et] is választani. Ez iránt is teljesen megnyugtatott (a szabályzat a művelőd[és] tört[ének]ről még nem tud!)”[536] Balogh így az állandó levelezőtárs Sörösön keresztül értesült ügyének kolozsvári alakulásáról.

Kérelmének mellékleteiben érettségi bizonyítványán, rövid életrajzán, doktori értekezésének egy példányán kívül elküldte a pannonhalmi főapátsági főiskola teológiai tanfolyama mellett elvégzett 8 féléves tanárképző eredményeit, továbbá a Budapesten

[533] A Kolozsvári Szent Imre Egyesület Évkönyve 1911-1912. Szerkeszti és kiadja A Kolozsvári Szent Imre Egyesület Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvnyomda Nyomása,1912.
[534] Janzsó Károly: Pannonhalmi szerzetesek névsora adatbázis (elektronikus kézirat)
[535] Erdély László levele Sörös Pongrácnak. 26. levél, Kolozsvár 1912. január 13.
[536] Erdély László levele Sörös Pongrácnak. 26. levél, Kolozsvár 1912. január 13.

történelem–latin szakcsoportból megszerzett középiskolai tanári oklevelet. Kérelmének végén hivatkozik arra a miniszteri engedélyre, amely lehetővé teszi a pannonhalmi apátsági főiskola tanárképző intézete hallgatóinak tanári vizsgálatokra vagy doktori szigorlatra való jelentkezését. Az 1912. április 27-én Erdélyi László által írt levél tárgyából egyértelműen kitűnik, hogy a kolozsvári egyetemet meglepte Balogh kérése.

A bírálatban Erdélyi leírja: „a szerzőnek első ilyen nevű dolgozata a mohácsi vészig terjed, de doktori dolgozatával a legmagasabb tudományos igényeknek is eleget akar tenni, ezért az összes Árpádkori kiadott okleveleket s egyéb forrásokat, valamint az idevágó irodalom minden számbavehető munkálatát átvizsgálta, hogy az Árpád kor pénzéről, e pénzek vásárló képességéről, az akkori árviszonyokról lehetőleg teljes [...] képet rajzoljon."[537]

A bírálatban a „A magyar pénz története az Árpádok idején" című disszertáció hibáiról is szó esik, de az 1912. június 4-én írt véleményen a summa cum laude minősítés olvasható.[538]

Lovas Elemér OSB

Lovas Károly 1883. november 3-án született Sümegen. 1906-ban lépett a bencések közé, ahol az Elemér nevet kapta. 1909-től négy éven át a főiskolán tanult, ahol tanára volt Balogh Albin és Sörös Pongrác is.[539]

Lovas 1913. május 17-én fordul a karhoz melyben kérte, szóbeli doktori vizsgálatra való behívását 1913. május 24-én, szombatra. Lovas az egy hónappal korábbi miniszteri rendeletre hivatkozott.[540] 1913. május 20-án Zolnai dékán fordul a karhoz azzal a kéréssel, hogy küldjék meg a bírálati jelentést Lovas Elemérnek „Árpád házi boldog Margit és kora" című doktori értekezéséről.

Lovasnak is, akárcsak Baloghnak, szüksége volt a kar támogatására, amelyet ezúttal is Erdélyi írt meg 1913. március 31-én.[541] Erdélyi László így írt rendtársa munkájáról:

[537] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 46 d DSC00059)

[538] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 46 d DSC00059) Erdélyi és Szádeczky jelentése Balogh Albin disszertációjáról.

[539] Vida Tivadar: Harc egy múzeumért. Lovas Elemér pályája (1889–1949). In: Mons Sacer, 996–1996. Pannonhalma 1000 éve. Szerk.: Takács Imre. II. köt. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Rendtartomány, 1996. 309–319. oldal

[540] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 50.d DSC3423)

[541] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 50.d DSC3418)

„megilletődés és öröm fog el a valóban tudományos magaslatokon álló, terjedelmében is kiváló [183 oldal], az első források nagybecsű anyagát feldolgozó és a legújabb irodalmat is értékesítő értekezés olvasásakor. Már előszava olyfokú komolyságról, tudományos érettségről és szerénységgel párosult annyi tudatosságról tanúskodik, amennyi éppen nem mindennapos tulajdonság a kezdő íróknál."[542] Erdélyi a későbbiekben kiemelte, Lovas nemcsak a források tekintetében járt el alaposan, hanem a gazdasági és társadalmi viszonyokat is jól jelenítette meg disszertációjában. Erdélyi 1913. május 20-án kelt bírálatában summa cum laude minősítést javasolt a rendtárs doktori értekezésre.

Balogh és Lovas által írt doktori értekezések meg is jelentek a „A kolozsvári művelődéstörténeti füzetek" sorozatban.

Erdélyi és Tagányi vitája az Árpád-kori magyar társadalomtörténetről

Erdélyi László 1903-tól főapáti utasításra a főmonostor hiteleshelyi ügyeinek, illetve levéltárának kezelését kezdte meg[543] (a munka az 1874. évi XXXV. törvénycikk a királyi közjegyzőkről 214 §-a,[544] valamit a főapát által elrendelt szabályzat alapján folyt). A rendtörténet lapjain jelentős középkori levéltári anyagról írnak az Árpád-kortól kezdve. Erdélyi a bencés rendtörténet első kötetének megírásakor, – elsősorban a XIII. században Uros apát alatt íródott, –és a rend történetéhez kapcsolódó birtokleíró okleveleket is olvasott és dolgozott fel. A rendtörténet első kötete így gazdaságtörténeti szempontból különösen érdekes. Egyrészről a birtokok neveivel kapcsolatosan helységnévtani kutatásokat folytatott, az oklevelek tartalmi elemzése során pedig gazdasági és társadalmi összefüggések feltárására is sor került. Utóbbiak mélyebb összefoglaló elemzése azonban elmaradt.[545]

Ennek ellenére a huszadik század első éveire Erdélyi a források ismerete révén képes volt vitát folytatni Acsády Ignáccal, akivel „A jobbágyság története" (1906) című munkájának a pannonhalmi rendtörténetet érintő adatai és megállapításai miatt került nézeteltérésbe. Erdélyi véleményét „Az egyházi földesúr és szolgái a középkorban" című, 1907-ben publikált munkájában írta meg. „Acsádyt megbízhatatlan forráskezeléssel vádolta, és a pannonhalmi

[542] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar iratai (SZTE Levéltára Fotógyűjtemény 50 d DSC3424)
[543] PRT VI/B 57–58. oldal
[544] https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87400035.TV&searchUrl=/ 214. § A hiteles helyek a gondviselésök alatt levő okiratokról hiteles kiadmányt jövőben is adhatnak, azonban újabb hiteles okiratok kiállítására és őrizetére többé fel nem jogositvák. (Letöltés: 2021. november 17.)
[545] Erről Rottler 1965, 25–30. oldal

perekről mint jobbágymozgalmakról alkotott véleményével szemben az apát gondoskodó, atyai szerepét hangsúlyozta."[546] Tehette mindezt úgy, hogy a vonatkozó forrásokat az elmúlt évek alatt megismerte. Ez olvasható a Századok oldalairól is: Iványi Béla tollából „[...] a tatárjárás előtti korból Pannonhalmán fennmaradt végtelenül becses okleveles emlékek alapján – előbb az egyházi jobbágyokat foglalkozásuk és szolgálataik szerint csoportosítva – vonzó érdekességgel megrajzolja nekünk az ezen korbeli egyházi jobbágynak gazdasági helyzetét és viszonyát egyházi földesurához. Oly elevenen mozgó a kép, hogy az ember szinte maga előtt látja lüktetni az akkori gazdasági életet..."[547]

Erdélyi alaposságára jellemző módon oklevéltannal kapcsolatos az akadémiai székfoglalója is. Az 1906. november 8-án tartott előadásának címe a „A tihanyi apátság kritikus oklevelei" volt. A megvizsgált oklevelek közül két oklevél hitelességét meg tudta erősíteni. Emellett további 13 oklevelet bírálati szempontjai alapján hamisnak talált.[548] Erdélyit 1906. június 8-án tartott székfoglalója után a Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztálya is soraiba fogadta.[549]

Erdélyi vitathatatlanul a katolikus történetírás XX. század elején élő képviselőinek az élvonalába emelkedett. Történetírásában megjelennek azok az elemek (gazdaságtörténet, társadalomtörténet), amelyek a XX. század további évtizedeiben teljesednek ki. Az irányt jól jellemzik a korszakban megjelenő új szaklapok és a bennük közölt tanulmányok. Az egyik ilyen lap volt a Magyar Gazdaságtörténelmi Szemle, amelyet 1894-ben alapítottak, és a századforduló éveiben többek között Tagányi Károly és Kováts Ferenc szerkesztették. A másik, jelentős olvasottsággal rendelkező lap a Történeti Szemle volt, amelynek szerkesztője a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából Angyal Dávid volt.

A Magyar Tudományos Akadémia kézirattárában az 1910-es évtől folyamatosan van levelezés Erdélyi László és Angyal között. 1912. október 28-án Kolozsvárról írt Erdélyi, Angyalnak írt levelében közli, hogy a Történeti Szemle számára elkészítette Szekfű Gyula: ''Szerviensek és familiárisok'' című akadémiai értekezésének ismertetését, továbbá leírja, hogy „Az első állami egyenesadó elmélete" című tanulmánya is készen áll, valamint elkészült a Békefi-emlékkönyv ismertetésével is.[550]

---

[546] Szilágyi Ágnes Judit: *Érdekes személyiségek, emlékezetes viták a magyar történetírásban.* Palatinus Kiadó, Budapest, 57. oldal

[547] Erdélyi László: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. Ism. –i. –b. *Századok* 1909 (XLIII évfolyam). 679. oldal (-i..b. = Iványi Béla)

[548] Erdélyi 1909. 20–21. oldal

[549] Erdélyi 1909. 20. oldal

[550] MTA KT MS 801/74 Erdélyi László levele Angyal Dávidnak.

Erdélyi tanulmánya[551] végül megjelent a Békefi-emlékkönyvben[552] található harminc tanulmányközött. Az írás feltűnő aránytalanságot mutat,[553] az 50 oldalas tanulmány ugyanis 30 oldalon Hóman Bálint írásának[554] bírálatát tartalmazza, és alig pár oldalon ismerteti a többi 29 tanulmányt. Erdélyi írásában felvázolja az általa képviselt új rendszert,[555] amely nyilvánvalóvá teszi az Árpád-korról való teljesen más elképzelését. Másfelől vitát nyitott a Történeti Szemle hasábjain, amelyre Tagányi Károly[556] válaszolt.[557]

Erdélyi Angyalnak írott levelében így foglalta össze a vitát:[558] „Hogy ki kezdte a vitát hogyan kezdte, ki a felelős: Az nagyon mellékes.

Tagányi írt a Magy.Nyelvben a gyepükről, s jegyzetben 6 kemény pontban! chlopyi hadiparancs[559] hangján egy csomó »soha«-val üzent hadat az én várőreimnek. Én a Tört. Szemlében Anonymus korának társadalmi viszonyairól írva ugyancsak 6 pontban fent tartottam a határőrök és a vár őrök rokonságát. Ez az I. fölvonás.

Az II. fölvonásban Tagányi szenvedélyes támadása következett egész, Árp.kori társ. Történeti rendszerem ellen. Én válaszomat kifejtettem részletesen és igazoltam az egész rendszert legjobb tudásom szerint.

Most vagyunk a III. fölvonásban. Tagányi hadonász a színtéren, s rettentő nagyokat üt a levegőn, s egy torz bábon, melyet ő maga formált és elnevezett Erdélyinek. Az igazi Erdélyi pedig ki van rekesztve a színtérről, legföllebb a nézőtérről óvhatja a közönséget a becsapódás, a megtévesztés veszedelmétől. A favorizált tehát kétségtelenül Tagányinak szól. De nem baj.

---

551 A társadalmi osztályok Szent István államában s a Békefi-emlékkönyv. *Történeti Szemle,* 1913. (2. évf.) 3. sz. 321–366. old.

552 *Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére.* Stephaneum nyomda, Budapest, 1912.

553 Rottler 1965, 56–57. oldal

554 Hóman Bálint: A társadalmi osztályok Szent István államában In: *Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére.* Stephaneum nyomda, Budapest, 1912. 61–81. oldal

555 Rottler 1965, 57–59. oldal

556 Tagányi életéről nem jelent meg monográfia. Megjelent azonban több tanulmány és disszertáció Bognár Szabina tollából. Bognár Szabina: Százötven éve született Tagányi Károly. *Néprajzi Hírek* 2008: 60–69. oldal; uő.: „Mivé lesz a styl?" Tagányi Károly történetírói pályakezdése. In: Balogh Margit (szerk.): „Alattad a föld, fölötted az ég…" : források, módszerek és útkeresések a történetírásban Budapest, Magyarország: ELTE BTK (2010) 201–224.; uő: A népi jogélet kutatása Magyarországon Tagányi Károly jogszokásgyűjtő programja Budapest–Kimle, 2010 Doktori disszertáció.

557 A vita Pauler Gyulával lett volna, de ő 1903-ban elhunyt. Helyette – és Hóman helyett is – Tagányi válaszolt Erdélyinek. Rottler 1965, 57–59. oldal

558 MTA KT MS 801/82 Erdélyi László levele Angyal Dávidnak

559 A Ferenc József által 1903. évi szeptember 16-án kiadott chlopyi (Chlopy község, ma Ukrajna Horodoki járásában van) hadiparancs ragaszkodás a hadsereg változatlan egységéhez. Így a Monarchia egységéhez is, amelyet a 1867/XII. törvénycikk biztosított a legfőbb hadúri jogokat az uralkodónak adva. Ezzel határozottan elítélte a magyar parlamenti ellenzék követeléseit (újonclétszám emelése elleni tiltakozás, amely a haderő egységét, tekintélyét, erejét csökkentené). Erdélyi átvitt értelemben, de az egységes hangtól való eltérés (értsd ellenzék) lehetőségét kifogásolta.

Ez a színjáték voltaképpen nagyon mulatságos. Nekem nem árt, a publikum meg, ha becsapódik, maga tegyen róla. A szerkesztő úr helyzete legfonákabb.

Tagányi eddig a Történeti Szemlében először leadott 20, másodszor 25, harmadszor 40 oldalt. Ez 85 lap. Ennek nálam csupán 45 oldal felel meg. Ha csak a harmadik fölvonásbeli 65 oldalt vesszük Tagányinál „Felelet''az én 45 lapomra, akkor a hátralévő 120 lapomra, legalább 170 lapnak kellene következni. Szép kilátás szerkesztő Úrnak!"[560]

A vitát Holub József így értékelte: „Szinte a véletlennek kell köszönnünk, hogy társadalomtörténeti kutatásainak eredményeivel legalább részben megismerkedhettünk. Erdélyi László a Történeti Szemle 1914. évfolyamában Anonymus korának társadalmi viszonyairól szólván, több helyt foglalkozott Tagányi Károly nézeteivel; ő erre ugyanott hosszabb válaszban reagált, ami arra késztette Erdélyit, hogy terjedelmes dolgozatban fejtse ki álláspontját. Erre írta meg Tagányi Károly majd másfélszáz oldalas *Feleletét*. Ez, mint polemikus irat nem rendszeres természetesen, ellenben óriási anyaga és fontos megállapításai révén kimeríthetetlen kincsesbányája lesz mindenkor Árpád-kori társadalomtörténetünk kutatóinak."[561]

Sörös Pongrác OSB[562]

Erdélyi kolozsvári egyetemi tanárrá való kinevezése után is folyamatosan tartja a kapcsolatot egykori tanítványával, hol levélben, hol személyesen. Sörös nagyon nehéz helyzetbe került több szempontból is. Erdélyi távozásával egykori tanára rendi feladatainak jelentős részét is át kellett vennie a főapát, Hajdú Tibor kérésének megfelelően. Így a főkönyvtár könyvtárosi feladatai, levéltárosi, oktatási feladatok mellé a félkészen álló, de folyamatos munkát igényló rendtörténet főszerkesztői[563] feladatai is a vállára nehezedtek.[564] A levelek és Sörös naplójának tanúsága szerint a kapcsolatuk lazulni, majd romlani kezdett. Az okokat keresve először 1911

[560] A polémiában megjelent tanulmányok időrendben: Erdélyi László: Anonymus korának társadalmi viszonyai. Történeti Szemle 1914. 2. szám: 191–211. oldal, Tagányi Károly: Válasz dr. Erdélyi László megjegyzéseire. Történeti Szemle 1914. 3. szám: 435–451. oldal; Erdélyi László: Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései. 1–6. Történeti Szemle 1914. 4. szám: 517–561. oldal; 1916. 1. szám: 39–69. oldal; Tagányi Károly: Felelet dr. Erdélyi Lászlónak „Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései"-re. 1–3. Történeti Szemle 1916. 2. szám: 296–320. oldal; 3. szám: 409–448. oldal; 4. szám: 543–608. oldal. A vitát a szerkesztőség kénytelen volt megszüntetni a terjedelem jelentős nagysága miatt. Rottler 1965, 57–59. oldal

[561] Holub József: Tagányi Károly. *Századok* 1924: 836. oldal

[562] Sörös Pongrác Pál (Komárom (Komárom m.), 1873. aug. 24. – Győrött 1919. jan. 5.)

[563] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 22. levél Kolozsvár, 1911. október 13.

[563] Gohl Ödön (Buda, 1859. október 8. – Budapest, 1927. december 5.) muzeológus, numizmatikus.

[564] Tibold Gábor Attila OSB: A Pannonhalmi Könyvtár története (Pannonhalmi füzetek 45) Pannonhalma 1961/99 81–84 oldal

szeptemberében fedezhetjük fel a törést, a pannonhalmi főkönyvtár új könyvtári szabályzatával kapcsolatban, amelyet megkapott Erdélyi is. A levelezés arra enged következtetni, hogy a kolozsvári egyetemi könyvtárból hiányoztak azokat a kötetek – többször ritkaságok –, amelyekre Erdélyinek a tanítás során szüksége lett volna. „Ámbár éppen most kerül sor előadásaimban s tanulmányaimban arra az anyagra, amelyet Endlicher[565] Leges[566] cz. része közöl, mindazonáltal ezt is visszaküldöm, ha parancsolod. Egyszersmind légyszíves megírni vagy megíratni, hogy mely könyveket tartozom most vagy egy-két hónap múlva visszaküldeni. Amennyire lehet, kérek halasztást."[567]

Erdélyi a nehézzé váló kapcsolat „szorításából" menekülni szeretett volna, oly módon, hogy egykori tanítványát is egyetemi katedrához juttatja. Erre enged következtetni a professzor 1911. szeptember 21-ei levele: „Tiszteleti doktorság ügyét mostanában tapintatosan kell előkészíteni, csak Békefi[568] tanszékének megüresedése ne okozzon holmi gyanakvó aggodalmat. Mit szólsz hozzá?"[569] Sörös válaszát nem ismerjük, de Erdélyi tovább dolgozott, így 1911. október 13-án kelt levében már tényként írta: „A puhatolózást megkezdtem. Cholnokyra[570] feltétlenül számíthatok, Pósta Bélára[571] is, ámbár – mind kifejezték – a reverenda egy kis nehézséget fog okozni az atyafiaknál [értsd: reformátusok], kik most eggyel többen vannak. Hasonló aggodalmakat fejezett ki Márki, de azért tudom, hogy a kellő pillanatban ő is mellettem lesz. Jó viszonyban vagyok Szádeczkyvel[572],s általában valamennyivel, de nem tudom még véleményüket."[573]

„Van egy jó ütőkártyám" folytatja Erdélyi a levelét. A legutolsó tiszteletbeli doktor Gohl Ödön,[574] akihez képest Erdélyi véleménye szerint Sörös jobb szakmai munkákkal rendelkezik.

---

ss Gyula (Pusztafalu, 1860. december 30. – Kolozsvár, 1935. november 7.) erdélyi magyar geológus, mineralógus, egyetemi tanár, Szádeczky-Kardoss Lajos öccse.

[565] Cholnoky Jenő (Veszprém, 1870. július 23. – Budapest, 1950. július 5.) magyar földrajztudós, író, egyetemi tanár,

[565] „ámbár kétlem, hogy nem lenne-e már késő ott most kiselejtezett példányt keresni."

[565] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 27. levél Kolozsvár, 1912. január 25.

[565] Schilling Lajos (Kolozsvár, 1854. január 27. – Kolozsvár, 1921. augusztus 29.) történész, egyetemi tanár.

[566] Erdélyinél melyik munkája lehetett a levél nem írja le, csak gyanítani lehet, hogy Rerum Hungaricarum monumenta Arpadiana. Sangalli, 1849 munkáját kérték vissza Pannonhalmára.

[567] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 27. levél Kolozsvár, 1912. január 25.

[568] Békefi Remig budapesti művelődéstörténeti katedrájáról van szó, akit 1912. január 6-án Hornig Károly veszprémi püspök a 47. zirci apáttá emelt. E kinevezését követően lemondott tanári állásáról, ennek ellenére 1912. május 15-én megkapta a nyilvános rendes tanári címet.

BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 21. levél Kolozsvár, 1911. szeptember 21.

[570] Cholnoky Jenő (Veszprém, 1870. július 23. – Budapest, 1950. július 5.) magyar földrajztudós, író, kolozsvári, majd 1921-től budapesti egyetemi tanár.

[571] Pósta Béla (Kecskemét, 1862. augusztus 22. – Kolozsvár, 1919. április 16.) régész, a kolozsvári egyetem tanára.

[572] Szádeczky-Kardoss Lajos (Pusztafalu, 1859. április 5. – Budapest, 1935. december 29.) magyar történész, egyetemi tanár.

[573] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 22. levél Kolozsvár, 1911. október 13.

[574] Gohl Ödön (Buda, 1859. október 8. – Budapest, 1927. december 5.) muzeológus, numizmatikus.

Erdélyi azonban látja a hátrányokat is. „Ha több lenne itt az akadémikus, akkor az akadémiai tagság bizonyára kitűnő hatást tenne, de a kar többsége nem akadémikus, ezért könnyen megeshetik, hogy az akadémikusságra való hivatkozás olyan vörös posztó hatását idézi elő." A professzor így csak előkészületekre kérte volt tanítványát: életrajzát és a munkái felsorolásának megküldését kérte tőle. A levél végén álló „El hibázni, nem akarom az ügyet" professzori mondat ellenére Sörös megírja rövid válaszát is: „felelet = hagyd az egészet. Én semmit sem teszek és semmi fáradozást nem kérek." Végül a karon belül terjengő hírt-álhírt oszt meg Sörössel. „Kollégáim egymásután gratulálnak a budapesti művelődéstörténeti tanszékhez, amelyre, mint Budapesten hallották, állítólag engem hívnának meg, én erről semmit nem tudok. De az ilyen hírek emelik talán az aggodalmat s alkalomadtán javunkra jól értékesíthetem."[575]

A budapesti állásról Erdélyi két nap múlva kelt levelében már ez áll: „Hallottam, hogy Békefi utódjául téged is emlegetnek [értsd: Söröst]." És biztatja Söröst, hogy „mozogj, mert versenyen felül fogsz állni", kijelentve, hogy ő Kolozsváron marad.[576]

Az események felgyorsulását jelzi, hogy Erdélyi már másnap ismét levelet írt Sörösnek azzal, hogy december 15-én este felkereste Márki, Pokoly[577] református teológus tanár „tiszteleti doktorrá" avatásával kapcsolatban. Pokolyról tudhatta Erdélyi, hogy 1895-től Kolozsváron egyháztörténetet és egyházjogot tanított, és 1912-ben a debreceni főiskolára nevezték ki, mert Tisza Kálmán miniszterelnök legifjabb fiát Lajost 1883-tól nevelte. Tehát itt a várt alkalom, ha van protestáns jelölt, akkor lehet katolikus is a tiszteletbeli doktorságra a vallási egyensúly fenntartása miatt. Így Márkinak – a levél tanúsága szerint – jelezte is, hogy ő a fentiek miatt Sörös Pongrácot jelölné. Márki elfogadta Erdélyi javaslatát, de jelezte, hogy neki is van egy jelöltje, Wertheimer.[578] Erdélyit valószínűleg váratlanul érte Márki javaslata, de tervéről nem lemondva sürgeti Söröst, hogy küldje el életrajzát és a munkáinak felsorolását. „A legközelebbi kari ülésig már rövid az idő, egy-két nap, Pokoly ügye napirendbe fel van véve, a tiéd és Wertheimerét januárban keritjük sorra. Most már okvetlenül keresztül viszem. [..] Annyi talán mégis megérdemel az ügy részedről, amennyit kérek. [...] Aztán bátran neki mehetsz a pesti művelődéstörténeti katedrának"[579]

[575] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 22. levél Kolozsvár, 1911. október 13

[576] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 23. levél Kolozsvár, 1911. október 15. Erdélyi gratulált Sörösnek a megjelent Tihany kötethez és kérte, hogy egy példányt küldjön Kolozsvárra, „ajándékul az itteni művelődéstörténelmi szeminárium részére, amelynek évi dotációja nagyon csekély".

[577] Pokoly József (Őr, 1866. dec. 6. – Hajdúsámson, 1933. jún. 5.): ref. teológus és egyháztörténész, egyetemi tanár.

[578] Valószínűleg Max Wertheimer (Prága, 1880. április 15. – New Rochelle, New York, USA, 1943. október 12.) cseh pszichológus.

[579] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek. 23. levél Kolozsvár, 1911. december 15.

Erdélyi következő levele már 1912 januárjában íródott, melyben a tájékoztatja Söröst, hogy „tiszteletbeli doktorságod ügyét most készítem elő, s a januári ülésen (január végén vagy február elején) referálni fogom. Vagy esetleg megnyerem e czélra Márkit, ha [...] Pokoly ügyét rám bíznák, amiről szó volt. Nagyon biztató a helyzet arra, hogy most doktorságod sikerülni fog." Aztán a budapesti híreket is megosztja: „Békefi tanszékére Ballagi Aladár[580] kívánkozik át és hogy az ő tanszékére meg engem hívnának meg". Majd a választ is megadja: „Az utóbbira vonatkozólag természetesen könnyű a felelet. Egyetemes újkori történelemre semmi szín alatt nem vállalkoznám, ezzel a magyar művelődéstörténelmet fel nem cserélem Budapest kedvéért."[581]

Az egy héttel később, 1912. január 13-án kelt képeslapon[582] értesíti Söröst, hogy elkészítette referátumát a díszdoktori ügyekről, amelyet Márkival egyeztetni fog. „Rendes tanársága ügyét ugyanaz a kari ülés tárgyalja mely a tiédet és Pokolyét. A kilátások nagyon jók." – mondatokkal zárva sorait további biztatást adott Sörösnek. Erdélyi valószínűleg támogatókat igyekezett gyűjteni, mert egy vacsora keretében beszélte meg ez Márkival, aki mellett Szádeczky Gyula[583] rektor és Cholnoky[584] ült.

Erdélyi 1912. január 22-én és 25-én kelt képeslapokra írt levelei újabb nézeteltérésekre mutatnak. Erdélyi korábbi főszerkesztői gyakorlatában a Stephaneum nyomdában készült kiselejtezett példányokat is felhasználták vagy saját példányként, vagy ismertetés gyanánt odaadva ajándékba. Úgy tűnik, hogy Sörös halogatta, és nem tette meg ezt a kérést a nyomda felé.[585] Így ilyen példány kérését Erdélyire hárította, akinek a következő javaslatot adta: „jobb lesz, ha te intézed el otthon okosan és ügyesen, de nem 8 korona árán. Ez talán fölösleges." Január 25-én a Magyar Pedagógia folyóirat előfizetéséről kellett tisztázni Erdélyinek, hogy az a főkönyvtár részére szól, hiába van a nyugtán az ő neve, és visszaküldte a már elpostázott nyugtát Pannonhalmára.[586]

---

[580] Ballagi Aladár (Kecskemét, 1853. október 24. – Budapest, 1928. június 21.) magyar történész, nyelvész

[581] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 25. levél Kolozsvár, 1912. január 5.

[582] A 26. számú levél két darab képeslapot tartalmaz, ennek hátoldalára írt Erdélyi. A levélben üzenetet küldött még Balogh Albinnak a vizsgáival kapcsolatban, amit valószínűleg Márkitól tudhatott meg. „Albinra vonatkozólag meg tudakoltam, hogy a m[agyar] művelőd[és] tört[ének], mint főtárgy mellett az egyet[emes] tört[éneténel]em kívül lehet-e a magyar polit[ika] történet[et] is választani. Ez iránt is teljesen megnyugtatott (a szabályzat a művelőd[és] tört[ének]ről még nem tud!)" BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 26. levél Kolozsvár, 1912. január 13.

[583] Szádeczky-Kardoss Gyula (Pusztafalu, 1860. december 30. – Kolozsvár, 1935. november 7.) erdélyi magyar geológus, mineralógus, egyetemi tanár, Szádeczky-Kardoss Lajos öccse.

[584] Cholnoky Jenő (Veszprém, 1870. július 23. – Budapest, 1950. július 5.) magyar földrajztudós, író, egyetemi tanár,

[585] „ámbár kétlem, hogy nem lenne-e már késő ott most kiselejtezett példányt keresni."

[586] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 27. levél Kolozsvár, 1912. január 25.

A diszdoktorság előkészítése tovább folyt Kolozsváron, a január 22-ei képeslapra írott üzenetben Erdélyi megjegyzi, hogy Márki és Schilling[587] aláírták, „a többiek hozzájárulását is összeszedem úgy alkalmilag, erőltetés nélkül."[588] Január 25-én már 4 historikus[589] aláírásáról írt,[590] majd mellékeli a karnak címzett referátumának piszkozati példányát. Erdélyi bevezetőjében a tudományegyetemek feladatairól és kötelességeiről leírta, hogy az „igazi tudomány és a szorgalmas szellemi munka megbecsülésére, méltánylására" kell törekedniük. Ezek után tesz javaslatot Sörös Pongrácz díszdoktori jelölésére.

Erdélyi javaslata indoklásában elsőként Sörös Pongrácznak a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagságát említi, amelyet három évvel ezelőtt kapott meg. Kiemelve, hogy a 38 éves fiatalember „bámulatosan gazdag"[591] irodalmi munkával[592] rendelkezik. Itt nem feledkezik meg arról sem, hogy Sörösnek van Erdéllyel kapcsolatos publikációja[593] is. Ezt megerősítve az akadémiai tagajánlások egyikéből idéz.

A logikusan összeállított beszéd ezután Sörösnek a Pannonhalmán végzett munkásságát emeli ki, amelyben elsőként tanulmányait, majd a pannonhalmi rendtörténettel[594] kapcsolatosan végzett munkáját hangsúlyosan[595] Végül Erdélyi Sörös tanári munkásságával kapcsolatos tevékenységekre mutat rá , hogy Sörös tanítványai közül többen doktorok lettek.[596]

Utolsó bekezdésében kegyeleti okokra hivatkozik, amelyet a millennium alkalmával Pannonhalma, „mint az ország létét biztosító magyar kereszténység és kultúra első bölcsője […] ma is teljes erejével igyekszik magas kulturális hivatását betölteni, s a melynek ma nincs szorgalmasabb, termékenyebb írója, mint Sörös Pongrác. Pannonhalma keresi és nagyra becsüli a kegyeleti összeköttetést a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemmel. Mint a Tekintetes

---

587 Schilling Lajos (Kolozsvár, 1854. január 27. – Kolozsvár, 1921. augusztus 29.) történész, egyetemi tanár.
588 BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 26. levél Kolozsvár, 1912. január 22.
589 Valószínűleg Pósta Béla és Cholnoky Jenő kari dékán aláírása volt Erdélyi dokumentumán.
590 BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 27. levél Kolozsvár, 1912. január 25.
591 „önállóan megjelent munkáinak száma tizenhét, köztük 636-991 oldalas negyedrét négy nagy kötet, a kisebb cikkek, értekezések száma pedig 115 ide nem számítva 35 bírálatot, ismertetést és 16 adat-, forrás közleményt."
592 „Témái változatosak. Bencés rend történeti nagy kötetei és kisebb czikkei mellett sokat írt két Forgáchról Ferenc történetíró és a prímás Forgách Simon báróról, Verancsicsról, Oláh Miklósról, Zermegh János, Brodarics István történetírókról, Illicini Péter íróról, Makrai Benedek híres tanárról, Karai Lászlóról, magyar könyvnyomtatás első magyar pártfogójáról Kálmáncsehi Domonkosról stb."
593 Adorján erdélyi püspök és a Szebeni prépostság illetve az 1437. évi erdélyi parasztlázadás története
594 A rendtörténet II., III., VIII., IX., XI. kötete fűződik Söröshöz.
595 „Mint a 12 kötetes rendtörténet legszorgalmasabb s ügyes, gyors kezű írója levél- és könyvtári kutatásokat végzett Pápán, Budapesten, Rómában, Monte Cassinon, Subiacoban, Cavaban, Melkben, Bécsben, Salzburgban, Münchenben, Admontban, Reues-ban, Győrött, Veszprémben, Szombathelyen, Körmenden, Esztergomban."
596 Dr. Vid Jeromos Viktor bölcsészdoktor, Keszthely (Zala m.), 1880. dec. 18., 1914. júl. 29. elhagyta a Rendet. Dr. Bagyary Simon Béla bölcsészdoktor, Ötvöskónyi (Somogy m.), 1880. ápr. 18., 1909. jún. 23. elhagyta a Rendet, majd 1911-ben székesfehérvári egyhámegyei szolgálatban álló világi pap lett.

Kar tagja legmelegebben ajánlom Sörös Pongrácot arra a kitüntetésre, hogy méltóztassék neki megadni a tiszteleti doktorságot."[597]

Erdélyi korábbi leveleinek pozitív hangulata változni látszik 1912. január 31-ei levelében. Söröst a két nappal korábbi kari ülésről tájékoztatja, ahol Schmidt Henrikkel[598] beszélgetett, aki – mint írta – furcsa mosollyal üdvözölve mondta: „»No ugyan nagy meglepetést csinált kolléga úr!« Így szól hozzám. »Hogy-Hogy?« Kérdem.... »A Sörös ügyével.«"[599] Ezután Schmidt kijelentette, hogy „ő nem írja alá, majd előbb ő tájékozódni akar."[600]

Erdélyit ezután a dékán, Cholnoky tájékoztatta, hogy Schmidt óvást emelt a Sörös-ügy napirendre való kitűzése ellen. Cholnoky kijelentette, „igenis neki kötelessége volt ügyedet kitűzni, minden indítvánnyal, melyet idején bejelentenek nála, köteles ezt megtenni, a gyűléstől függ aztán az esetleg felmerülő halasztó indítványt elfogadni vagy elvetni." Majd Erdélyinek elmondta „a protestáns csoport hangulatot csinál Sörös ellen azzal, hogy én [értsd Erdélyi], az indítványozó nem csinálhatom elfogulatlanul a referádát, s csak utadat akarom egyengetni a művelődéstörténeti tanszékre, amelyről engem Budapestre akarnak vinni. Legalább ez a hír van elterjedve."[601] Ezt a hírt Erdélyi cáfolja, egyúttal kérte Cholnokyt a kialakult helyzet miatt, hogy Márkival és Póstával beszéljen, aki „készségesen vállalkozott rá." [602]

Erdélyi 1912. február 11-ei leveléből értesült Sörös az előző kari ülésen hozott döntésről, melyen Erdélyi nem engedte levenni a napirendről Pokoly ügyét. Így Erdélyi felvállalta Sörös és Pokoly díszdoktorságának ügyét is. A szintén képeslapra írt üzenetből jól látszik, hogy Sörös nem küldte el Kolozsvárra sem az életrajzát, sem a munkái jegyzékét, hiszen Erdélyi így fejezi be levelét: „Ha van még valami önálló munkád vagy külön lenyomatot küld azonnal."[603]

Erdélyi következő levele 1912. március elsején íródott, amelyet igy kezdett: „Tegnap 4-6 közt délután tartott kari ülésünk téged is »megválasztott tiszteleti doktorrá«. A szavazattöbbség, most elegendő arra, hogy a határozat, a választás érvényre emelkedjék." A sok

[597] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 27. levél Kolozsvár, 1912. január 25.
[598] Schmidt Henrik (Újverbász, 1877. október 14. – Szeged, 1953. december 18.) nyelvész, germanista, egyetemi tanár. Erdélyi leírta róla: „A német tanszékre múlt nyáron meghívott s kinevezett rendes tanár (Debrecenből hívták meg. gróf Tisza István favorizált embere, állítólag családjánál működött, mint nevelő.) (mint Pokoly is.)"
[599] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 28. levél Kolozsvár, 1912. január 31.
[600] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 28. levél Kolozsvár, 1912. január 31
[601] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 28. levél Kolozsvár 1912. január 31.
[602] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 28. levél Kolozsvár 1912. január 31.
[603] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 29. levél Kolozsvár 1912. február 11.

vitatkozás után végre belement a gyűlés a két tiszteletbeli doktori ügy tárgyalásába. „Mi katolikusok lojálisak voltunk, ennélfogva Pokoly 1 nem,1 üressel és 10 igennel ment át, de protestáns atyámfiai nem voltak így lojálisak. S ez legyen elég. Én hálát adok az Istennek, hogy sikerült!”[604] A professzornak nem sikerült meggyőzni a protestáns kollégáit arról, hogy „én [Erdélyi] neked [Sörös] töröm az utat tanszékemre”[605] aggodalom eloszlódjon.

A levél bepillantást enged a kari ülésen történtekbe. „Én nagyobbszabású beszédekre készültem, hogy minden eshetőséggel[606] szemben biztosítsam a sikert. De nem volt szükség másra, sőt mód sem volt egyébre, mind indítványom s megokolásom egyszerű felolvasására. Nyomban utána vita nélkül történt a szavazás. Előtte azonban sok a vitatkozás folyt arról, hogy a múltkor kiküldött bizottság javaslata s az eddigi usus [értsd: gyakorlat] (legföljebb egy két nem szavazat) érvényesüljön-e vagy az a szabály, amely minden titkos szavazásnál érvényes (egyszerű többség). Cholnoky dékán és Pósta Béla ügyes felszólalásai úgy terelgették az ügyet, hogy ez az utóbbi eljárás vált alkalmazhatóvá.”[607]

Erdélyi tartott egy „kétségbeesett kollegától” is, akiről feltételezte, hogy még a minisztériumi kapcsolatai révén az uralkodói jóváhagyást megakadályozhatja. Erdélyi úgy látta, ha ilyen helyzet alakulna ki, azt a főapát segítségével elhárítható.

A levél zárása nem hagy kétséget a felől, hogy az egykori tanár jobban örül tanítványa sikerének, mint maga a tanítvány. „A te kijelentéseidet, hogy nincs így szándékod, én nem hangoztattam,s ilyesmikkel megkötve nem vagy. Úgy április-májusra remélem díszes doktorrá avatásotok ünnepét, amelyre Nagy örömmel foglak várni. De addig találkozunk. Március 31-én virágvasárnap este Pannonhalmára érkezem.”[608]

A professzor, díszdoktorrá avatásról Sörösnek írva 1912. május elején , arra még mindig várakozással tekintett: „itt [értsd: Kolozsvár] és Budapesten azt hallottam, hogy meglesz, ha kissé halogatják is. […] A minisztériumnak előbb utóbb válaszolnia kell , s akkor folytatódik az ajánlás, a sürgetés.”[609] A helyzet változatlanságára utalt Erdélyi május 27-ei levele is,[610] ahol

[604] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 30. levél Kolozsvár 1912. március 1.
[605] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 30. levél Kolozsvár 1912. március 1.
[606] A három oldal terjedelmű kézzel írt dokumentum, kitért minden lehetséges kari döntésre helyzetre. Így Erdélyi beszédet írt egyhangú szavazás vagy egy-két ellenszavazat esetére, gondolt „az indítványok tárgyalásának azon czimen való elhalasztása ellen, hogy az elvi határozat megerősítésre szorul” esetére; a két jelöltről ezen felül részletes információkat gyűjtött össze pontokba szedve.
[607] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 30. levél Kolozsvár, 1912. március 1.
[608] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 32. levél Kolozsvár, 1912. május 10.
[609] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 32. levél Kolozsvár, 1912. május 10. „Jelentsd kérlek a pince felügyelőségnek a friss bor szállítmányt most kaptam meg és köszönöm.”
[610] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 33. levél Kolozsvár, 1912. május 27.

felveti a sürgetés kérdését. Megjegyezve, „csak legyen, aki sürgesse. Pokolynak Tisza István a protectora, s ha Pokoly ügyét fölterjesztik, akkor a tiéd is fölmegy."[611]

Egy évvel később, 1913. április 10-én kelt sorai így kezdődnek: „ha stoikus nyugalommal néznéd kitüntetésed ügyét, a minthogy nézhetnéd egy év leteltével, akkor nem gondolnál arra, hogy ott avatkozz az ügyben, ahol te legkevésbé teheted."[612]

Föltette a kérdést, hogy mi történt 1912. február végén. Válaszában leírja, hogy „csupán Szádeczky megbízhatatlansága, hogy az utolsó pillanatban, a szavazás előtt, felekezeti elfogultságból Pokolyék miatt, kik a te ajánlásodat, az akadémikusét magukra nézve sértőnek, megalázónak látták, visszavonta aláírását! Így történt, hogy te nem egyhangú, hanem szótöbbséggel lettél megválasztva karunk díszdoktorává. De azért jogérvényesen meg vagy választva."[613]

Erdélyi tovább folytatva levelét leírja, a kar felkérte Zolnai Gyulát, a kari dékánt, hogy a három megválasztott díszdoktor (Pokoly, Sörös és Hubay[614] „a jubiláló zeneművész") királyi megerősítéséért járjon közbe. A kar az egyetem fennállásának 40 évét szeretné megünnepelni ezzel.

Erdélyi az érthetően csalódott Söröst arra biztatja, hogy beszéljen a főapáttal, mert neki van bejárása a minisztériumba. „Minden tüntető mozdulat kínos benyomást tenne s értékedet, becsületedet egy cseppet sem emelné.Ha már a főapát úr Ő M[é]lt[ósá]gát resteled időnként emlékeztetni, akkor ajánlom a sztoikus nyugalmat."[615] Erdélyi levele végén így fogalmaz tanácsként: „utóvégre mit veszítesz azzal, ha akár éveken át ott hever az ügy, a legrosszabb esetben ott vagy, ahol voltál, ennél minden változás csak jobb lehet, tehát vagy mozgasd az ügyet pro, vagy ne mozdulj."[616] Ha az utóbbi mellett dönt, akkor Zolnai Gyulát javasolta Erdélyi megkeresni, aki az akadémia levelező tagja

Erdélyi levelét vagy félreértette Sörös, vagy egyszerűen a türelmét vesztett historikus lépésre szánta el magát. A naplója szerint 1913 áprilisában levélben fordult a kolozsvári egyetem bölcsészkari dékánjához, Zolnaihoz, és kérte, hogy „legyen kegyes hivatalos hatáskörében mentől előbb – […] eljárni, hogy a tiszteleti doktorságomra vonatkozó ajánlat,

[611] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 33. levél Kolozsvár, 1912. május 27. A levél elején megköszöni Sörös közbenjárását, hogy a rendtörténet eddig megjelent 10 kötete megérkezett Kolozsvárra.
[612] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 34. levél Kolozsvár, 1913. április 10.
[613] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 34. levél Kolozsvár, 1913. április 10.
[614] Hubay Jenő (Pest, 1858. szeptember 15. – Budapest, 1937. március 12.) magyar hegedűművész, zeneszerző
[615] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 34. levél Kolozsvár, 1913. április 10.
[616] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek 34. levél Kolozsvár, 1913. április 10.

azon megokolással, hogy ezt én magam kértem, visszavonassék." Hozzátéve, „hogy Méltóságod kegyéből értesülni fogok róla, hogy a visszavonás megtörtént." Sörös, mint naplójában ugyanott leírja, ezennel „a hosszúra nőtt kígyónak fejét levágtam."[617] A napló következő oldalán „Laczi ápril 10-ei leveléről" elmondja, hogy Erdélyi „úgy veszi, mintha az ő ügyét rontanám", majd megjegyzi, „de hát úgy sincs köztünk valami jó viszony."[618]

Valószínű, hogy Hajdú főapát tudomást szerzett Sörös lépéséről, és levelet írt Erdélyinek, akinek 1913 májusában hunyt el az édesapja, és új címre is költözött.[619] A főapáti megkeresésre a professzor júniusban reagált.[620] A főapáti levelet nem ismerjük, de Erdélyi válaszából következtethetünk a főapát kérésére, miszerint szeretné, ha Sörös díszdoktorságáról döntés születne. Feltételezzük, hogy egy újabb szavazást is kérhetett a főpap. A főapáti levél hátterében egy olyan pannonhalmi szándék állt, mely Söröst a pozsonyi egyetem tanárainak sorában kívánta látni.[621] Erdélyi válaszában egyértelmű: „a protestáns kollégáim semmiképpen"[622] sem mennének bele egy újabb szavazásba már csak azért sem, mert hogy a tiszteletbeli doktorok megválasztására és ünneplésére a kar új szabályzatot alkotott, amely egyhangú szavazást ír elő és „legfőlebb egy nem szavazatot enged meg".[623] Továbbá, mint írta, „katolikus papot kollégáim nem ünnepelnek."[624]

Erdélyi szerint egyetlen járható út van, ez pedig a dékán sürgetése a fölterjesztett díszdoktori címek ügyében a minisztériumba.

Tájékoztatja a főapátot, hogy Cholnoky Jenő 1913. június 22-én Pannonhalmára látogat. Erdélyi benne látja azt a személyt, aki egyfelől a karról a szavazást támogatta, másfelől jó kapcsolatai vannak a kultuszminisztériumban Tóth Lajos államtitkárral és Gopcsa Lászlóval. Erdély megismétli a korábbi levelében is leírtakat. hogy II. Vilmos császár kolozsvári díszdoktorsága után várni kell, és jogilag Söröstől nem vehető el a díszdoktorság.

*

II. Vilmos császár kolozsvári diszdoktorsága

[617] BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló 102.
[618] BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló 103. Ezen bejegyzésekre Erdélyi hosszan írt véleményt Sörös naplójának szélére, amelyben kéri az olvasót az eredeti levelek elolvasására.
[619] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 36. levél Kolozsvár, 1913. november 4. Fásberek utca 16. az új címe. Leírta „Új lakásban vagyok édesanyámmal s nővéremmel [1913] október közepe óta. Igen jól vagyok."
[620] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 35. levél Kolozsvár, 1913. június 17.
[621] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 41. levél Kolozsvár, 1916. február 5.
[622] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 35. levél Kolozsvár, 1913. június 17.
[623] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 35. levél Kolozsvár, 1913. június 17.
[624] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 35. levél Kolozsvár, 1913. június 17.

A császár díszdoktorságát még 1910-ben kezdeményezte[625] a kolozsvári egyetem matematikai és természettudományi kara. A döntés okaként II. Vilmos 1910 szeptemberében hozott intézkedésének elismerését kell látnunk, amelyet a berlini egyetem századik évfordulójára tett. A császár az egyetem részére tízmillió márkás alapítványt hozott lére, amely a tudományos kutatást volt hivatott támogatni.

A kar tájékozódott döntése előtt, hogy a német államfőt kitüntetheti-e a kar? Az igenlő választ Szádeczky Lajos rektor kapta meg Zichy János kultuszminisztertől. Ezután született meg a kar előzetes döntése 1910. október 27-én dr. Richter Aladár egyetemi nyilvános rendes tanár javaslata alapján.[626] Zichy ezek után a berlini nagykövettől kért segítséget arra nézve, hogy tudakozódjon afelől, a császár elfogadja-e a kitüntetést? Az elfogadó válasz csak 1910. december elején jött meg Berlinből. Így az 1910. december 7-én összeülő egyetemi tanács hozta meg azt a határozatot, amely kitünteti a császárt. A határozatot futárral Bécsbe küldték, és az uralkodó december 22-én látta el kézjegyével,[627] a cím császári elfogadására pedig 1911. augusztus 29-én került sor.[628] Az egyetem ezután már másnap kihirdethette határozatát,[629] amelyről a monarchia berlini nagykövete is értesült. A kari döntés rendkívüli támadásokat kapott a közvéleménytől, mert kiderült, hogy a prágai egyetem már 1910 novemberében díszdoktorává avatta a császárt. Majd az átadás részletei is napvilágot láttak, mely szerint a császár csak diplomáciai úton venné át kolozsvári diplomáját. A rektornak is védekeznie kellett a döntés mellett, de szárnyra kaptak téves információk is (még évek múlva is[630]). Így az, hogy a bölcsészettudományi kar hozta meg a döntést a császár díszdoktorságáról,[631] amelyet a cáfolni kellett.[632] Ebből jól látszik, hogy az egyetem változtatott a korábbi eljárásrendjén a díszdoktorság odaítélését illetően, elkerülendő az újabb kellemetlen kritikákat.

*

Erdélyi és Sörös levelezéséből úgy látszik, hogy Cholnoky valószínűleg segíthetett abban, hogy a felelőtlenül megírt lemondó nyilatkozatot félretegyék, és a minisztériumnál sürgessék a díszdoktorság kiadását. Erre utal a professzor 1916-ban kelt levele is,[633] amelyben

[625] Délmagyarország, 1938. február 2 (14. évfolyam, 25 szám) 5.
[626] Pesti Napló, 1910. december 24 (61. évfolyam, 285–311. szám) 14.
[627] Márki 1922, 91.
[628] Márki 1922, 91.
[629] Egyetemi Lapok, 1910. december 31. (23. évfolyam, 20. szám) 3.
[630] Világ, 1912. január 10. (3. évfolyam, 8. szám) 14.
[631] Budapesti Hírlap, 1910. december 6. (30. évfolyam, 289. szám) 8; egy évvel később: Vilmos doktor úr, Világ, 1911. december 30. (2. évfolyam, 308. szám) 7; A császár levele, Világ, 1911. december 29. (2. évfolyam, 285–307. szám) 307. szám 1.
[632] Világ, 1912. január 10. (3. évfolyam, 8. szám) 14. Kosutány Ignác vette védelmébe az egyetemet.
[633] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 41. levél Kolozsvár, 1916. február 5.

szomorúan számol be arról, hogy a Pósta Béla által javasolt Möller István[634] elbukott. A szavazásról feljegyzi, hogy „a három historikus is aláírt (csak Szádeczky nem)", így a jelölt 10 igen mellett kettő nem arányban nem nyert díszdoktori támogatást. „Pósta el van keseredve. – Az utolsó jóváhagyott tiszt. doktorok: Hubay, Benczúr művészek, a math. karon II. Vilmos császár. Ezóta fejükbe szállt a tiszt.doktorság – írja bosszúsan Erdélyi –, s ezt a mi szabályzatunk mellett rendes, becsületes tudós már meg nem kapja. Még Möllert is megalázták!"[635]

A díszdoktorság ügye többet nem került elő a levelezésben, annál inkább Sörös naplójában olvasható a csalódás,[636] amellyel a Magyar Kultúra lapjain szembesült.[637] Mint írta „Sajnos, Erdélyi ezt az ügyet bosszúságomra, szomorúságomra, sőt talán szégyenemre […] teljes mesztelenül a világ elé dobta."[638] Erdélyi lábjegyzetben a következőt írta „A kolozsvári egyetem bölcsészeti kara tiszteleti doktorává választotta (1912). Sajnos, a szürke tudós mégsem lehetett doktorrá az előkelő díszdoktorok közt, mert a kar fölterjesztése megakadt a minisztérium jogász rostáján. A nagy Rendtörténet szerencsés befejezése, e nagy kulturemlék átadása a magyar tudomány részére ünnepi alkalmul szolgálhatna a kari határozat legfelsőbb jóváhagyásának kieszközlésére."[639] Erdélyi nem hagyta szó nélkül Sörös naplóbejegyzését, és „Ha én beleszólhattam volna előbb az önéletrajzba!"[640] megjegyzést írta, amely a minisztériumi elutasítást vonta maga után. Valószínűsítjük, hogy Erdélyi, mint már megválasztott kari dékán kellett, hogy közölje az elutasítás tényét rendtársával, az 5 évvel fiatalabb Sörössel és a renddel.

Erdélyi valószínű csak jóval később értette meg, hogy mi történt itt.

Nézzük meg mit írt erről Márki Sándor. Márki naplójában 1912. január 29-én leírta hogy „Szádeczy köntörfarolása következtében a jövő ülésre halasztották Pokoly József és Sörös Pongrác tiszt. doctoratusát"[641]. Ez megerősíti az Erdélyi által leírtakat, azaz Márki 11-ed magával Pokolyt indítványozta, míg Erdélyi negyedmagával Söröst. Egy hónnappal később már a szavazásról írt. „Pokoly Józsefet […] Ma 12 szavazatból 10-zel (1 nemmel és 1 üres szavazattal szemben) a kar el is fogadta indítványomat. Meglett Sörös Pongrác is, de csak 6 igennel 5 nem s egy üres szavazattal szemben. Ez ügynek elég kellemetlen előzményei voltak

[634] Möller István Károly (Mór, 1860. április 9. – Budapest, 1934. szeptember 30.) építész, műegyetemi tanár
[635] BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek, 41. levél Kolozsvár, 1916. február 5.
[636] BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló 103.
[637] Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 5. évfolyam (Budapest, 1917, 22. szám) 992.
[638] BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló 103.
[639] Magyar Kultúra. Társadalmi és tudományos szemle. 5. évfolyam (Budapest, 1917, 22. szám) 992.
[640] BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló 103. Erdélyi megjegyzése Sörös naplójában.
[641] Márki napló 1912. január 29.

s kár is volt, hogy Erdélyi László junctiumot csinált a dologból."[642] Azaz Erdélyi „összekapcsolta" a két jelölt jelölését, egy reformátusét – egy katolikusét. Márki azonban azt is leírja, hogy ez kár volt. Mire utalhatott? Valószínűleg részben arra, hogy Sörös díszdoktori címére tett ajánlását a nyilvános rendes tanári kinevezéssel nem rendelkező Erdélyi nyújtotta be. Akinek leveiből tudni lehet, hogy akit az egyetem díszdoktorává választ, az egyetemi katedrára pályázás esetén előnyt élvez. Illetve Erdélyi saját életútjából tudta, hogy a korban nagyobb megbecsülést élvezett az egyetemi díszdoktori cím, mint az akadémiai tagság. Ez magyarázza, hogy mindvégig védi a februári szavazás eredményét. Ez azonban nem magyarázza Márki szavait.

Árulkodó jel, hogy Erdélyi a Sörösnek írt levelezésében csak egy évvel később mondja el, hogy a megválasztásakor Szádeczky nem szavazta meg a díszdoktori javaslatot.

Márki egy másik információval is ellát bennünket. Azzal, hogy az egyetemi katedrára már van, aki két-három éve vár. Ilyen volt Erdélyi megválasztásánál az első jelölt, Komáromy András.

Úgy tűnik, hogy Erdélyi egyetemi katedráját és Sörös díszdoktori címét is összekötötték. Mindenáron szerették volna megakadályozni, hogy Sörös díszdoktori címmel rendelkezzen. Úgy véljük, hogy Erdélyi budapesti katedra pályázatának hírré tétele és Sörös esetleges kolozsvári tanárságának alaptalan felvetése is ezt a célt szolgálta. A valódi ok Szádeczky „nemmel" való szavazásából derül ki legjobban. A voks valószínűleg a budapesti művelődéstörténeti tanszéknek szólt, amelyre a Sörös, de Erdélyi pályázását is meg akarták akadályozni. Ennek ellenére elképzelhetőnek tartjuk, hogy Erdélyi elgondolkodott az ország első egyetemén való munkán, de Ballagi jelöltségéről értesülve visszakozott, inkább a biztos kolozsvári katedrát választotta. És megértette, hogy ellenfeleinek célja az 1910 március 26-ai budapesti megállapodás végrehajtása volt, amely nem volt más, mint Domanovszky Sándor (fővárosi) katedrájának előkészítése.

A fentebb tárgyalt Sörös díszdoktorságának eseményei a feltételezésünk szerint Erdély szakmai előmenetelét is befolyásolták. Itt Erdély László elmaradt magyar tudományos akadémia rendes taggá való megválasztására gondolunk. Az 1910-es években elhúzódó díszdoktori ügy és a Tagányi vita olyan éles határokat húzott, amelynek következtében a fővárosban élő akadémikusok támogatásának hiányában nem volt megvalósítható a rendes taggá válás. Meglátásunk szerint ekkor lett volna időszerű, hiszen a negyvenes éveiben járó

[642] Márki napló 1912. február 29.

professzor ekkor volt a karrierje csúcsán, ekkor jelentek meg az életművét meghatározó kötetek. A következő évtizedekben már nem volt képes a korábbi időszak tudományos teljesítményét nyújtani, így végleg lekerült a napirendről a rendes taggá választás.

Az első dékáni megbízás, 1916/17-es tanév

A hosszú évekig elhúzódó „Sörös-ügy" és a vele párhuzamosan jelentős szakmai munkát adó Tagányi-vita már az első világháború évei alatt történnek. Az 1914-es eufónikus hangulatot[643] a hosszú veszteséglisták,[644] az árdrágulások és az áruhiány korszaka váltja fel.[645] „1916-ban már 3 éve tartott a háború, amit a civil lakosság is megérzett. Kolozsváron az egész városban nem lehetett petróleumot kapni, így a hosszú téli estéken gyertyavilágnál gyűlt össze a család. A liszthiány miatt bevezették a kenyérjegyrendszert. A kofák és a pékek csak lisztjegy ellenében adhattak el kenyeret, de ezt is csak egy napra előírt mennyiségben."[646]

A háborús idők meglátszanak az egyetemi életen is. Az egyetemre az 1915/16-os tanév első felére 618-an, míg a második felére 130-cal kevesebben (488 fő) iratkoztak be. A létszám a karok között a korábbi éveknek megfelelő aranyokat mutatja. A jogi kar az 51%-át, illetve 49%-át adja a jelentkezőknek (314 és 239 fő). Az orvosi karon a beiratkozottak közel negyede tanult (158 és 119 fő). A bölcsészkari létszám a harmadik legnagyobb 17 és 19%-kal (103 és 95 fő), tőle elmarad a negyedik kar 10%-kal (43 és 35 fő).[647]

Az egyetemi tanácsot rektorként – a karonkénti váltás miatt – a büntetőjogász, Lukáts Adolf[648] vezeti. Róla Márki naplójában is olvashatunk: „A mai rektor választásban a rektor a jövő évre egyhangúlag Lukáts Adolf, a büntetőjog tanára, egy rendkívül kedves ember lett, aki

[643] Tóth Szilárd: A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem és a város 1914–1919 között. A trianoni békediktátum és az erdélyi magyarság autonómia törekvései a 20. században és a 21. század elején. Szerkesztette: Garda Dezső, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2020. 9–11.

[644] Márki 1922. 100. 5 év alatt 1726 egyetemista vett részt a harcokban 105-en elestek.

[645] Tóth Szilárd: A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem és a város 1914–1919 között. A trianoni békediktátum és az erdélyi magyarság autonómia törekvései a 20. században és a 21. század elején. Szerkesztette: Garda Dezső, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2020. 9–15.

[646] Ludvig Daniella: Reggel a lovakat elvitték a háborúba. Széki gróf Teleki Andor naplója Kolozsvár 1913–1916. 65. oldal

[647] A kolozsvári magyar királyi Ferenc József Tudományegyetem Almanachja az 1916-17-os tanévre Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1916. 112–113. oldal

[648] Hussein Jasmine: Lukáts Adolf In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 463–477

ma, vagy holnap tölti be élete 68. évét."[649] A prorektor Tangl Károly,[650] az előző év rektora volt, amelyet a matematika és természettudományi kar jelölt. A tanács tagja dékánként Somló Bódog[651] a jogi karról, Davida Leo[652] az orvoskarról, Erdélyi László a bölcsészkarról és Fabinyi Rudolf[653] a matematika és természettudományi karról. Prodékánként tagjai a tanácsnak Navrathil Ákos,[654] Imre József,[655] Schmidt Henrik és Riesz Frigyes.[656]

Dékánválasztás az 1916/17. tanévre

A bölcsészkar titkos szavazással választotta meg az 1916/17. év dékánját (1916. május 16.). A leadott 16 szavazatból 15 szavazatot kapott Erdélyi László és 1 szavazatot Szádeczky Lajosra adtak le. Így Schmidt dékán bejelentette, hogy Erdélyi László „megválasztott kollégát" terjesztik fel a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz.[657] Nem sokkal a dékáni megválasztás után Erdélyi (de a bölcsészkaron Zolnai Gyula, Dézsi Lajos[658] is) V-ik fizetési osztályba került,[659] amellyel fizetése tovább emelkedett.

A nyári szünetekben rendszeresen Pannonhalmán időző professzor – ahol valószínűleg a főkönyvtárt közelségét felhasználva kutatásokat folytatott - 1916-ban az egyetemi oktatást október 3-án kezdte meg. Tudományos munkája mellett ellátandó dékáni feladatairól így írt tanítványának: „A dékáni hivatal sok dolgot nem ad. Délelőttönként itt dolgozom a hivatali helyiségben – az aranybullán."[660] Valószínűleg az 1916. november 17-én a Szent István Akadémián tartott fölolvasó ülésére készült, amelyet „Az aranybulla és revízió" címmel tartott

[649] Márki így folytatja: „Az új tanács tagjai: Somló Bódog (jog), Davida Leo (orvos), Erdélyi László (bölcsész), Fabinyi Rudolf (math). Márki Sándor naplói Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény 1916. május 25.
[650] Tangl Károly (Pest, 1869. október 14. – Budapest, 1940. január 10.) fizikus, egyetemi tanár.
[651] Mezei Péter: Somló Bódog In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 639–653
[652] Davida Leó (Srogow-Dólny, Galicia, 1852. március 8. – Budapest, Józsefváros, 1929. november 24.) orvosdoktor, anatómus és egyetemi tanár.
[653] Fabinyi Rudolf (Jolsva, 1849. május 30. – Budapest, 1920. március 7.) magyar vegyész.
[654] Navratil Ákos Ferenc Mihály (Budapest, 1875. május 20. – Budapest, 1952. február 29.) közgazdász, jogtudós
[655] Imre József (Hódmezővásárhely, 1851. december 18. – Budapest, 1933. szeptember 9.) orvosdoktor, szemész, egyetemi tanár.
[656] Riesz Frigyes (Győr, 1880. január 22. – Budapest, 1956. február 28.) magyar matematikus, egyetemi tanár. A kolozsvári magyar királyi Ferenc József Tudományegyetem Almanachja az 1915-16-os tanévre Ajtai K. Albert Könyvnyomdája, 1916. 13. oldal
[657] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1915/16 Jegyzőkönyv 1916. május 11-én tartott VI. rendes üléséről 119. napirendi pont (56 doboz, DSC06282 kép)
[658] Dézsi Lajos (Debrecen, 1868. augusztus 22. – Budapest, Ferencváros, 1932. szeptember 17.) magyar irodalomtörténész, egyetemi tanár
[659] Budapesti Közlöny, 1916. június 21. (50. évfolyam, 141. szám) 1.
[660] Sörös Pongrácz levelek, 42. levél Kolozsvár, 1916. október 13.

meg.[661] Levelében a körülötte zajló, 1916. őszi román betörés[662] eseményeiről is tudósított „A rumunyokkal való leszámoláshoz gratulálhatunk nemzetünknek.[663] Végre megszabadulunk a lidércnyomástól, a nehéz alkalmazkodástól s vége lesz Erdélyben az oláh álmoknak és titkos vagy nyílt reményeknek. Új világot várunk."[664] Úgy gondolom, hogy a professzor számára az előbb Nagyváradon, majd Kolozsváron felállított erdélyi főparancsnokság biztonságot adott,[665] további munkája folytatásához.

Erdélyi a háború ellenére mindent megtesz, hogy a tisztségéhez méltó megjelenést biztosítson magának. Kéri az évre szóló reverendailletményét: „két reverenda és még skapuláre[666] alakjában. Mint dékán különösen kell, hogy illő, tiszta ruhában járjak és bizony reverendánkon hamar meglátszik a székcsiszolódás, a por, stb."[667] Az egyetem is igyekszik segíteni az egyetem dolgozóinak a háborús mindennapokban az Egyetemi Beszerző Csoport létrehozásával. A cél az élelmezés és a háztartási szükségletek beszerzésének segítése.[668] A mindennapi munka sem lett könnyebb a papír és írószerek gyártásának csökkenése miatt. A kultuszminisztérium kéri, hogy „a hatóságok és intézetek egymás között történő irat váltásai – amennyiben a szöveg engedi – félíven történjenek."[669] A dékáni iratok az egyetem 1800 korona háborús segélyéről is tudósítanak, amelyet 1916 novemberétől 12 egyenlő részletben fizettek ki. Ilyen igényt Schmidt Henrik,[670] Dézsi Lajos,[671] Zolnai Gyula,[672] Pósta Béla,[673] Csengeri János,[674] és Schneller István[675] terjesztett elő és kapott meg. E juttatást Erdélyi minisztériumi felterjesztésére 1917. március 13-án még korpótlékkal egészítik ki Zolnai Gyula és Dézsi Lajos

[661] Egyetemi Lapok, 1916. december 15. (29. évfolyam, 19. szám) 5.
[662] Erdély története III. 1830-tól napjainkig szerkesztette: Szász Zoltán Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987. 1695–1996. 1916. augusztus 30-án a román erők elfoglalják Brassót. (Később Erdély 1987.)
[663] Valószínűleg a menesztett Erich von Falkenhayn (Burg Belchau, 1861. szeptember 11. – Schloss Lindstedt, Potsdam, 1922. április 8.) tábornok győzelmeiről van szó: 1916. szeptember 26–28. Nagyszeben I. román hadsereg veresége, majd október 7–9. Brassó II. román sereg veresége. Arthur Arz von Straussenburg, (Nagyszeben, 1857. június 16. – Budapest, 1935. július 1.) tábornok Marosvásárhely melletti győzelme. Erdély 1987., 1696. Balla Tibor, Pollmann Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia az első világháborában (1914-1918) in: Magyarország hadtörténete III. - Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718-1919 Zrinyi kiadó, Budapest, 2015. 520-526 oldal
[664] Sörös Pongrácz levelek 42. levél Kolozsvár 1916. október 13.
[665] Erdély 1987., 1696
[666] A skapuláré viselését a Szent Benedek rend szabályának 55. fejezete rendel el. Kimondva viselését a szerzetesi ruha felett kézi munka alkalmával (munkakötény).
[667] Sörös Pongrácz levelek 43. levél Kolozsvár, 1916. november 7.
[668] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 A kolozsvári magyar kir. Ferecz József Tudományegyetem Beszerző Csoportjának Szabályzata (47 doboz DSC06788)
[669] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 A kolozsvári magyar kir. Ferecz József Tudományegyetem Beszerző Csoportjának Szabályzata (47 doboz DSC06359)
[670] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06388)
[671] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06389)
[672] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06391)
[673] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06393)
[674] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06395)
[675] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06397)

számára.[676] Az iratokból a háború miatti értékmegóvás is tetten érhető. Az egyetemet felügyelő kultuszminisztérium a régiségek elszállítását kéri 1917 március 12-ei dátummal. A dékánnak a tanári kar tagjainak hadkötelezettsége miatt is rendszeresen igazolásokat kell kiadni a honvédség számára.

A fentebb említett körülmények ellenére Erdélyi minden megtesz, hogy első dékánná választása alkalmával a tőle telhetőlegnagyobb odafigyeléssel lássa el a rábízott kar vezetését. Ez már a jegyzőkönyvek kiállításánál is látszik, írógéppel írt dokumentumok vannak, nagyon kevés vagy- semmilyen javítással.

Az első jegyzőkönyv az 1916. október 19-i tanácsülésről ad hírt, amelynek egyetlen napirendi pontja volt, a magántanári képviselők megválasztása. A szavazás eredményeképpen az 1916-os tanévben Bartók György és Budai Árpád lesz magántanárok képviselője.[677]

1916. október 26. de. I. rendes ülés[678] volt Erdélyi professzor első kari dékáni értekezlete. A tanév első kari ülésen 13 tanár jelent meg, valamint a dékán, távolmaradt Cholnoky Jenő és Buday Árpád.

Erdélyi ismételten megköszönte dékánná választását, és kérte munkájához a kollégák segítségét. Napirend előtti felszólalásában köszöntötte Moldován Gergelyt[679] mint a kar seniorát, akinek működését a kultuszminiszter meghosszabbította. Majd üdvözölte Szádeczky Lajost, aki 25 éve egyetemi tanár. A dékán a tájékoztatójában elmondta a tanév személyi és tárgyi feltételeit. Rögzítésre került, hogy október 2-án elkezdték a tanítást a karon, de a hadsereg lefoglalta a helyiségeket, azomban a jogi kar által rendelkezésre bocsátott helyiségekben folytatódhat a tanítás.

A hallgatói létszámról elmondja: 44 férfi és 33 nő, összesen 77 hallgató iratkozott be; újonnan beiratkozott hallgató 17 rendes és 12 rendkívüli, összesen 29, akik közül 15 nő. Ismerteti Prőhle Vilmos magántanár levelét, aki a háborús viszonyok miatt lemond magántanárságról, illetve Herrmann Antal magántanár sem tart előadásokat a félévben.

---

[676] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 (58 doboz DSC06404)

[677] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv az 1916. október 19-én tartott üléséről. (47 doboz DSC06791)

[678] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv az 1916. október 19-én tartott üléséről. (58d. DSC06425)

[679] Moldován Gergely (Szamosújvár, 1845. márc. 12. – Kolozsvár, 1930. júl. 6.): etnográfus, irodalomtörténész, egyetemi tanár. Kolozsvárt jogot végzett. 1872-től ügyvéd, 1886-tól 1919-ig a kolozsvári egyetemen a román nyelv és irodalom tanára, az 1906–1907. tanévben az egyetem rektora.

A 8. napirendi pontban tudatja, hogy a Filozófia Tanszék betöltésére kiírt pályázatra 6 pályázó jelentkezett. A kar a pályázatok elbírálására 4 fős bizottságot küldött ki, melynek tagjai Márki Sándor, Schneller István, Dézsi Lajos, Schmidt Henrik, Hornyánszky Gyula. A kar a bizottságot továbbra is megbízza javaslattétellel a beérkezett pályázatok alapján.

Pósta Béla indítványára Buday Árpád magántanárt nyilvános rendkívüli tanári címmel tüntetik ki. A szavazáson 13 leadott szavazatból 10 igen és 3 nem ellenében felterjesztik az indítványt.

1916. november 4. de. I. rendkívüli ülésnek[680] két napirendi pontja volt. Elsőként Kovács István magántanárnak a rendkívüli tanári címmel való felruházásáról kellett szavazni, amelyet a jelenlévő 10 kari tanácsi tag egyhangúlag elfogadott. Emellett egy rendkívüli segélyért benyújtott kérelmet tárgyalt az ülés, amelyet az elnök mutatott be.

1916. december 14. II. rendes ülés[681]jegyzőkönyvében olvashatunk az uralkodó Ferenc József temetésével kapcsolatos egyetemi részvételről. Erdélyi, mint az egyetemi tanács tagja elmondta, hogy Somló Bódog jogi kari dékán, mint a rektor helyettese volt jelen a bécsi temetésen. Az elnöklő dékán napirend előtti felszólalását tovább folytatva megemlíti Szádeczky Lajosnak az egyetemen elmondott emlékbeszédét is, és indítványozza, hogy a beszédet az egyetem aktái között helyezzék el. A dékán tájékoztatja a kart Vásárhelyi József francia nyelvi magántanító, lector elhunytáról is, akinek a temetésen Schneller Istvánnal jelent meg.

Az ülésen felszólalt Csengeri János, aki az 1917/18-as költségvetéssel kapcsolatos előterjesztést tett. Ismerteti, hogy a minisztérium olyan költségvetést szeretne látni, amely csak az új szükségleteket és kívánalmakat tartalmazza, de a költségvetés alapja az 1914. évre megállapított összeg lenne. Schmidt Henrik indítványozta, hogy a német lektor javadalmazása kétezer korona legyen. A kar Schmidt indítványával együtt fogadja el az előterjesztést, és kéri annak felterjesztését. (44. pont)

A dékán az is elmondja, hogy a katonaság a kar által használt összes helyiséget lefoglalta. A szemináriumi helyiségek bútorait és a dékáni hivatalt is kétszer költöztették a kar szolgái (Túrós András, Vancza Lajos). E túlmunka jutalmazását kérte a dékán, amit a kari

[680] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1916. november 4-én tartott rendkívüli üléséről. (58d. DSC06434

[681] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1916. december 14-én tartott rendkívüli üléséről. (58d. DSC06438)

tanács a házipénztár terhére elfogadott (33. pont). A kényszerű költözködés miatt a kar a jogi kari épületekben tartotta óráit (30. pont).

Az ülés utolsó pontjaként Szádeczky Lajos indítványozta, hogy az egyetem a koronázási ünnepélyen méltó módon képviseltesse magát. A kar a dékánt kérte fel, hogy járjon el a rektornál (47. pont).

1917. február 10. III. rendes ülésen[682] a dékán napirend előtti felszólalásában örömét fejezi ki IV. Károlynak és feleségének megkoronázása alkalmából.

Szádeczky Lajos, Márki Sándor, Schilling Lajos és Erdélyi László javaslatot tesz Straussenburgi Arz Artúr gyalogsági tábornok tiszteletbeli doktori címmel való felruházására. Felkérik a dékánt, hogy az előterjesztést úgy tegye meg, hogy a következő ülésen napirendre lehessen tűzni (51. pont).

A kar támogatja Schneller István véleményes jelentését, melyben kéri Kun Bélának[683] a múlt évi filozófiai szemináriumra történő utólagos beiratkozását (58. pont).

1917. március 14. IV. rendes ülésen[684] Az elnöklő dékán napirend előtt részvétét fejezte ki Cholnoky Jenőnőnek felesége elhunyta miatt.[685] A kari jegyzőkönyv 71. pontja Arthur Arz von Straussenburg tábornok tiszteletbeli doktorságának megadásáról szól. Erdélyi a jegyzőkönyv szerint indítványt osztott szét a kar tagjai között: „Szabályszerű időben – majd a professzor írásával kiegészítve –, sőt már négy héttel jelen tárgyalásunk előtt, február 15.-én."[686] A kézzel írt jegyzőkönyv itt egy kihúzott részt tartalmaz, amely így kezdődik: „Szádeczky Lajos, mielőtt az ügyet előterjesztené" , majd hozzászólása is olvasható, melyben a kar tagjainak elmondja, hogy Arz vezérkari főnök lett.[687] A jegyzőkönyvben ezután a titkos szavazás elrendelése következik, ahova ismét került betoldás. A most olvasható változat „Elnök – vita nélkül [ez Erdélyi betoldása] – elrendeli a titkos szavazást." Majd újabb dékáni betoldás. „Szabályzat szerint » a rendes tanároknak ¾ része kell, hogy részt vegyen, s hogy egynél több

[682] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. február 10. III. rendes ülés 58d DSC06447

[683] Kun Béla, születési és 1916-ig használt nevén Kohn Béla (Lele, 1886. február 20. – Moszkva, 1938. augusztus 29. [1] vagy 1939. november 30.) újságíró, kommunista politikus.

[684] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. március 14. IV. rendes ülés (58 doboz DSC06412) – a dobozszám téves, 57 lenne! Erdélyi a jegyzőkönyvet 1917 március 23-án terjeszti fel.

[685] Erdélyi saját kezű jegyzőkönyvi betoldása alapján kiment Cholnokyékhoz, majd a kar nevében koszorút helyezett el a ravatalon, és részt vett a gyászmisén is.

[686] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. március 14. IV. rendes ülés (58 doboz DSC06415)

[687] Franz Conrad von Hötzendorf helyére nevezte ki az új uralkodó, I. Károly.

« nem szavazat ne legyen”[688] A szavazás 13 igen szavazattal zárult. És újabb kiegészítés a professzortól. „Ezzel a kar Arz Arthur tábornoknak a maga részéről egyhangúlag[689] megadja a tiszteletbeli bölcsészdoktori címet s elhatározását a Nagym. Miniszter Urhoz terjeszti föl azzal a kéréssel, hogy Ő Felsége legfelsőbb jóváhagyását kieszközölni méltóztassék.”[690] Erdélyi magatartása, figyelme feltűnően aprólékos, és mindenre kiterjed a díszdoktori szavazás körül, ide értve Szádeczky hozzászólásának törlését is. Talán nem véletlenül, hiszen az egyetem II. Vilmos óta nem adományozott díszdoktori címet. A kari döntésnél az egyhangú kifejezés utólagos beszúrása és ezzel a szöveg hangsúlyának elterelése valószínűleg a korábbi eseményeknek köszönhető. Erdélyi minden bizonnyal több következtetést is levont a Sörös-ügyből (pl. jó ha jegyzőkönyvileg is a dékán terjeszti elő a díszdoktori indítványt). A nagyszebeni születésű Arz kitüntetése mindenekelőtt Erdélynek és a tábornok sikeres katonai műveleteinek szólt.

Az ülés 76. pontjában az egyetemi tanácsi díszruhák és talárok használatáról Szádeczky mint a kiküldött bizottság tagja ad jelentést. A kar a határozat szerint a jelentést elfogadta, „s a magyar díszruha helyett külön egyetemi talárok szokásba vételét nem tartja szükségesnek.”[691]

1917. április 26. V. rendes ülésen[692] az elnök bemutatja Arz tábornok köszönő levelét a bölcsészdoktorrá történtő megválasztásáért. Az ülésen titkos szavazással kiválasztják a négy tagból álló rektorválasztó küldöttséget. A leadott 14 szavazatból 9 Csengery Jánost, 9 Hornyánszky Gyulát, 10 Gombocz Zoltánt és 2 szavazással Bartók Györgyöt választják meg szintén 10 szavazattal.

Az 1917. április 26. V. rendes ülés[693] és a 1917. május 24–26. VI. rendes ülés[694] a kar megtartotta a havi rendes ülését és ügyviteli kérdések kerültek szóba.

Az 1917/18. évi dékán választáson 15 szavazatot adtak le. 10 igen szavazatot kapott Hornyánszky Gyula, a következő évi dékán. Két szavazatot kapott Erdélyi László, és egyet Karl

[688] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. március 14. IV. rendes ülés (58 doboz DSC06415)
[689] A szó utólag lett betoldva.
[690] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. március 14. IV. rendes ülés (58 doboz DSC06415)
[691] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. március 14. IV. rendes ülés (58 doboz DSC06418)
[692] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. április 26. V. rendes ülés (58d. DSC06460)
[693] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. április 26. V. rendes ülés (58d. DSC06503)
[694] SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. május 26. VI. rendes ülés (58d. DSC06460)

Lajos. Két szavazólap üresen maradt. Megválasztották a kart képviselő rektorválasztó személyt is. A kar Bartók Györgyöt küldte ki.[695]

1917. június 19. VII. rendes ülésen[696] az elnöklő dékán köszönti Bartók Györgyöt, akit a Filozófia Tanszékre nyilvános rendes tanárrá nevezték ki.

Erdélyi László az első. dékáni ciklusában a korábbiakhoz képest hasonló számú ülést tartott (havonta egy), amelynek jegyzőkönyveit az előbbiekben ismertettük. Elmondható erről hogy a háborús nehézségek és a jelenlegi levéltári körülmények ellenére minden jegyzőkönyv fennmaradt. A jegyzőkönyvek tartalmát figyelve a professzor csak ritkán vagy nem szól hozzá az ülésen, az ülést vezeti és a hivatalos tájékoztatást adja egyetemi tanár kollégáinak a kar helyzetéről . Kulcs témái voltak: a háborús körülmények ellenére hogyan lehet fenntartani a korábbihoz hasonló oktatás személyi és tárgyi feltételeit, ennek milyen költségvetési vonzata van, címek adományozásának szabályozása (díszdoktorság), a kari tanács és az egyetemi tanács, valamint a kultuszminisztérium közötti írásos dokumentumok, döntések ismertetése.

Jól láthatóan felkészül minden ülésre, ezt mutatja az ülésekről készült jegyzőkönyvek külső kivitele is.

A következő tanév a korábbiakhoz képest eltérő volt , mert az egyetem pótfélévet hirdetett, az 1917/18 tanévre a háború miatt. A következő táblázat az 1917/18 -as tanév létszám adatait mutatja[697].

félév	Jogi	Orvosi	Bölcsészttudományi	Mat. és term.-tud	összesen	Gyógyszerészt.	Együttesen
	karokban						
1.	302	227	99	49	677	26	703
11.	505	362	106	54	1027	60	1087
111.	491	342	21	17	870	56	927

A létszámadatok alapján a bölcsészettudományi és matematika és természettudományi karra, a az összes jelentkező alig több mit 5 százaléka jelentkezett. Ez jelentős visszaesés a második

695 SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. április 26 V.. rendes ülés (58d. DSC06463- DSC06463)

696 SzTE Levéltára Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Kari dékáni iratok 1916/17 Jegyzőkönyv 1917. június 19. VII. rendes ülés (58d. DSC06465)

697 Beszámoló A Szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem 1936-37. tanévi működéséről Acta universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Iosephinae Annorum MCMXXXVI—XXXVII A m. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Kiadása, Kolozsvár, 1943. 144.

félévi adatokat tekintve, ahol még a hallgatók 15%-a járt erre a két karra. A háború ellenére a jogi kar továbbra is a legnépszerűbb kar volt. a jelentkezettek több mint 50%-a ide jelentkezett.

Az utolsó tanév Kolozsváron, 1918/19.

Az állapotokat jól jellemzi, hogy az 1943-ban kiadott beszámoló létszámadatokat közlő táblázatban „A rendkívüli időkre való tekintettel hiányoznak a pontos adatok."[698]

A Monarchia 1918. őszi katonai bukása (1918. november 3.), majd Magyarország részéről a belgrádi katonai konvenció aláírása a világháború elvesztését és a nemzetiségi célok megvalósulását jelentette. 1918. november 20-án az aradi Românul közölte a világ népeihez kiáltványát,[699] melyre Erdélyi László is válaszolt. Mint írta: „E proklamációt komolyan kell vennünk, kézlegyintéssel nem térhetünk fölötte napirendre. […] Hát hiszem, hogy fog hallani visszhangot, sokat. – Magam is elmondom tudományos meggyőződésemet."[700] Két hét múlva már a magyarországi románok 1918. december elsejére összehívott gyulafehérvári nemzetgyűlésének határozatait olvashatta, amely kimondta a románoknak s az általuk lakott területeknek egyesülését Romániával. A gyűlés másnapján megalakult a Kormányzótanács, amely e területek kormányzását látta el Maniu elnökletével, Nagyszeben központtal.[701] Az itt élő nem román népességnek teljes nemzeti szabadságot ígértek. Az események gyors lefolyását jelzi, hogy december 24-én már Kolozsvár román katonai megszállásáról lehetett olvasni a helyi napilapban.[702] Az időközben megjelent nyilatkozatok, főleg a román Erdély kultuszminisztere, Goldis Lászlótól [ti. Vasile Goldiş] származók, a kolozsvári egyetem román befolyás alá kerülését vetítették elő. Határozataikkal ellehetetlenítették a hallgatók Kolozsvárra érkezését, ezzel párhuzamosan elkezdték kiutasítani és vegzálni (Pósta Béla) az egyetem professzorait. A megszállt Kolozsváron mindennaposak a magyarellenes kirohanások (utcai botozás, verés, rekvirálás) a megszálló román erők részéről.

[698] Beszámoló 1943. 144; Adatokat Márki 1922, 194. oldalán találunk.
[699] Erdély 1987, III. 1714–16.
[700] A válasz hamarosan meg is jelent: Erdélyi László: Traján foglalása óta. Gombos Nyomda, 1918. 1
[701] Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem+ elűzése Kolozsvárról Per Aspera ad Astra VI. évfolyam, 2019/2. szám 8.
[702] Kolozsvári Hírlap, 1918. december 24. 3.

A professzor figyelmét a körülötte zajló eseményeken túl Pannonhalma is „leköti". 1918. október 21-én[703] spanyolnáthában elhunyt Hajdú Tibor[704] főapát, és a rend vezetését Jándi Bernadin[705] főmonostori perjel vette át. A rend visszaállítását szabályozó 1802. május 12-én aláírt diploma 8. pontja királyi biztos kinevezését írja elő a főkegyúri jog gyakorlása végett. A királyság megszűntével,[706] illetve ennek a pontnak a regulával való ellentétessége miatt hosszú huzavona indult el az új főapát személyének kijelölésért. A problémát tovább bonyolította, hogy Hajdú főapát halálától 1919. augusztus elejéig négy[707] különböző politikai rendszer volt Magyarországon, és a szerzeteseket még ki is lakoltatták Pannonhalmáról.[708] A professzor minden nehézség ellenére igyekszik rendjével is kapcsolatot tartani.[709] A rendi eseményekről Erdélyit Bíró Lucián[710] tájékoztatta 1921 tavaszán.[711]

Az 1919. év elején – összefüggésben a megnyíló párizsi békekonferenciával – a kolozsvári egyetem sorsáról élénk vita bontakozott ki. Egyesek párhuzamos karok felállítását szerették volna, míg mások az egyetem átvételét és a megüresedő katedrák azonnali betöltését. Az igazi „töréspont" az I. Ferdinánd király királyra történő hűségeskü letétele volt. 1919. április 7-én Kolozsvár prefektusa, Valeriu Poruţiu az eskü letételére szólította fel az egyetemi tanárokat. Miután a tanárok elutasították az eskü letételét, a 4336/919. számú rendelettel román állami egyetemnek nyilvánították az egyetemet. Ezzel együtt a már megkezdett félév befejezését engedték csak a hatóságok.[712] Schneller István rektor május 9-én pénteken kapta meg Valeriu Poruţiu prefektus levelét, melyben tájékoztatták, hogy a nagyszebeni román kormányzótanács március 10-i 2113. számú dekrétuma alapján le kell tenni a hűségesküt.[713] Letételére az 1919. május 12. fél 11 órát jelöli meg, még a helyszínt – az egyetem aulája – is megnevezve. A karok május 11-én kari tanácsi ülést tartottak, ahol elutasították az eskü letételét.

---

[703] Tengely Adrienn: Főapát-választás a forradalmak korában In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.) Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon. 1–2. kötet Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1169. (Továbbiakban Tengely 2012.)

[704] Hajdú Tibor Vendel teol. doktor. (Pakod [Zala m.], 1858. okt. 22. – Pannonhalma, 1918. okt. 21.) A rend főapátja volt 1910 és 1918 között.

[705] Jándi Bernardin György (Darázsi [Nyitra m.], 1863. nov. 29. – Pannonhalma, 1952. aug. 28.) Az 1918–20 közötti időszakban kormányzóperjel Pannonhalmán, utána a celldömölki apáti feladatokat látta el.

[706] Magyarország államformája 1918. november 16-tól köztársaság.

[707] Királyság 1918. november 16. előtt, köztársaság (1918. november 16. – 1919. március 21.), tanácsköztársaság (1919. március 21. – augusztus 1.).

[708] Tengely 2012. 1179; Boros Zoltán: Pannonhalma 1919 In: Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején II. Szerkesztette: Dénesi Tamás, Boros Zoltán. Pannonhalma, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, 2018 113–114. (Továbbiakban Boros 2018.)

[709] Boros 2018, 89–90.

[710] Bíró Lucián Géza, Zsitvaújfalu (Nyitra m.), 1898. ápr. 4. – Komárom, 1990. május 15.

[711] Boros 2018, 89.

[712] Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról Per Aspera ad Astra VI. évfolyam, 2019/2. szám 8–12.

[713] Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról Per Aspera ad Astra VI. évfolyam, 2019/2. szám 13.

A bölcsészkar egyetlen román nemzetiségű tanára, „Moldován Gergely kijelentette, hogy ő nem teszi le az esküt, de ha a magyar tanárok között akadna valaki, aki letenné az esküt, akkor ő is leteszi, mert «pápább a pápánál» nem lehetek – mondta az ő bárdolatlan szájával. Ugyanott Karl Lajos, a francia irodalom tanára haladékot kért, majd arra a megjegyzésre, hogy már elég régen gondolkodhatott a kérdés fölött, döntsön bárhogyan, de haladék nem adható, kijelentette, hogy ő sem teszi le az esküt."[714] A másnapi események ismertek,[715] Schneller István rektor a katonai erővel megjelenő román hatóságoknak a „szuronyok előtt meghajolva" átadta az egyetemet.

Erdélyi László professzor 1919. május 12-én, hétfőn – a kiadott tanrend szerint – járt az egyetemen, és órát is tartott „Művelődéstörténeti források" címen reggel 7-8-ig. Feltételezzük, hogy ezután távozott az épületből. Később erre a napra vonatkozóan az egyetemen elvételéről nem tesz említést, legalábbis olyat, amely átélt eseményként mondja el a román hatalom általi erőszakos megszállást.

Erdélyi professzor az egyetem 1919 májusában történt bezárása után még szeptemberig Kolozsváron tartózkodott, de a hatóságoktól kiutasítást nem kapott. Mivel lakását „elrekvirálták", 1919 szeptemberében László László korábbi országgyűlési képviselő és földbirtokos Iklódon[716] lévő birtokára[717] költözött, ahol magántanári állást vállalt.[718] A képviselő érettségire készülő fiát és a polgári iskolát befejező lányát, Évát[719] tanította. Mint írta Bárdos Remig főapátnak: „Így fölujítottam sok elfeledett s közben előbbre haladt másnemű ismerteket: görögöt, algebrát, stb."[720] A levélben említést tett arra, hogy megbízásból a székelyek eredetével és történetével foglalkozott.

Erdélyi a levelében 1920. június közepét jelöli meg időpontként arra, hogy ismét Kolozsváron tartózkodott. Lakása nem lévén, a ferencesek fogadták be, csakúgy, mint egy évvel ezelőtt ingóságait (bútorait, könyvtárát). Keddenként az érettségire készülő szerzetes papok

---

[714] Gyalui Farkas 2013. 305–306.

[715] Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról Per Aspera ad Astra VI. évfolyam, 2019/2. szám 13.

[716] A Szolnok-Doboka vármegyei Nagyiklódról van szó a Szamosújvári járásból. Erdélyi csak Iklódnak említi a Kolozsvártól 30 km-re ÉK-re fekvő települést. A történelmi Magyarország atlasza és adattára Tamla Kiadó, Pécs, 2001 142, 214.

[717] 150-200 holdnyi birtokról van szó. Régi Országos Személyi Adattárakban szereplő örmény-magyar gyökerű nevesebb személyek (II. rész) https://epa.oszk.hu/01400/01440/00161/pdf/EPA01440_eogyke_2004_01_26-28.pdf (Látogatva: 2022. december 10.) 27. pont.

[718] Erdélyi László Gyula: Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál Szeged városi nyomda és Könyvkiadó Rt., 1943 4.

[719] Régi Országos Személyi Adattárakban szereplő örmény-magyar gyökerű nevesebb személyek (II. rész) https://epa.oszk.hu/01400/01440/00161/pdf/EPA01440_eogyke_2004_01_26-28.pdf (Látogatva: 2022.december 10) 27 pont.

[720] Erdélyi László levele Bárdos Remig főapátnak Pannonhalmi Főapátság Levéltára, Főapáti iratok 334/1921.

helyett prédikált, és a Marianum leánygimnázium hetedik és nyolcadik osztályosainak hittant tanított.[721] A levele alapján 1920 októberétől tanított a „Református theologia tanárképzőjében egykori tanártársaival Márkival,[722] Bartókkal,[723] Pfeifferrel."[724] Itt módjuk volt korábbi tanítványaik levizsgáztatására.[725] Majd szűkszavúan, zárójelben megjegyzi: „A »felekezetközi« tanárképző vagy magy. egyetem megnyitása nem sikerült. A ref. tanárképző fönntartás a kath. erdélyi Státusnak is gondja."[726]

A körülmények miatt alakult úgy, hogy Erdélyi utolsó kolozsvári címe a Ferences rendi zárda épülete lett[727]. A külső megjelenésére barokk, csak néhány apró részletében gótikus jegyeket mutató épületet valószínűleg Erdélyi jól ismerte, mert több kötetét[728] is itt nyomtatták. A zárda falai között működött 1906. április 12- én történt indulása óta a Szent Bonaventúra nyomda,[729] melynek lelkes vezetője P.Trefán Leonard volt. A fáradhatatlan ferences szerzetes 1901 óta élt az óvárosi rendház falai között. Minden bizonnyal ő is részese volt annak az 1902-ben kezdődő munkának, amely a leromlott állapotú kolostort a Műemlékek Országos Bizottsága szigorú felügyelete mellett, gróf Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök pénzügyi támogatásával felújította[730]. A megújuló hitéletet a nyomda alapítása biztosította. E vállalkozásnak volt köszönhető, hogy „tízezres példányszámban állították elő a ferencesek

---

721 Erdélyi László Gyula: Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál Szeged városi nyomda és Könyvkiadó Rt., 1943, 4.

722 Márki Sándor (Kétegyháza, 1853. március 27. – Gödöllő, 1925. július 1.) Erdélyivel együtt hagyja el Kolozsvárt 1921. július 2-án.

723 Málnási Bartók György (Nagyenyed, 1882. augusztus 3. – Budapest, 1970. november 26.) filozófus, egyetemi tanár. 1920-ban a Tanárképző titkárává választották meg. 1921. augusztus 17-én hagyta el Kolozsvárt és Szegeden tanított. Kolozsvárra 1940-ben az „elvett egyetem" választott rektoraként tért vissza. Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés In: Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai szerk. Egyed Péter (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 216–217.

724 Pfeiffer Péter (Füle, Udvarhely m., 1862. január 31. – Szeged, 1947. november 7.) gyakorlati fizikus, intézetigazgató, egyetemi tanár. 1921. aug. 17-én hagyja el Erdélyt. Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés In: Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai szerk. Egyed Péter (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 216–217.

725 Erdélyi László Gyula: Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál. Szeged városi nyomda és Könyvkiadó Rt., 1943, 4.

726 Erdélyi László levele Bárdos Remig főapátnak Pannonhalmi Főapátság Levéltára, Főapáti iratok 334/1921.

727 A disszertáció ezen része korábban megjelent publikáció korrigált, bővített változata. Janzsó Károly: „Egy bencés egyetemi tanár a pannonhalmi rendházon kívül. A bencés hétköznapi lét Pannonhalmától Zalaapátiig. Erdélyi László Gyula emlékére." In: Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára, Szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István, Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 125-140

728 Lásd: Az első állami egyenes adó elmélete Szent Bonaventura nyomda, Kolozsvár 1912; Magyar művelődés történet Szent Bonaventura nyomda,Kolozsvár 1915-1918;Vallásbölcseleti alapigazságok Szent Bonaventura nyomda, Kolozsvár 1917;A tizenkét legkritikusabb kérdés : Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései c. könyv bírálatához Szent Bonaventura nyomda, Kolozsvár 1917; A székelyek eredete Szent Bonaventura nyomda, Kolozsvár 1918.

729 Sas Péter: A kolozsvári ferences templom Erdélyi Ferences Rendtartomány, Kolozsvár, 1999. 125-126.

730 u.o., A püspök elkötelezettje volt a rend támogatásának egyéb kötelezettségei miatt: mint generalis konfratere és a harmadik rend tagja. További személyes – lelkiismereti kötelezettség is kimutatható.

folyóiratát a „Szent Ferenc Hírnöke”[731] szépirodalmi lapot, majd „A Katolikus Világ” –ot felváltó Szent Kereszt c. időszaki nyomtatványokat, amelynek P.Trefán Leonard volt a szerkesztője.[732] Erdélyi az említett lapokba rendszeresen írt. Az éveken át tartó munka alatt élő kapcsolata volt az itt lakó szerzetesekkel, akiket 1914- óta P.Trefán, mint porvinciális irányított.[733]

Úgy véljük Erdélyinek az 1921. májusában íródott levele után,[734] melynek keltezése a „ferences zárda”, hogy ide költözött a Schütz János utcából. A levélben június végét jelöli meg, hogy Pannonhalmára menne. Hírei szerint június közepe táján indulnak Kolozsvárról a még ott maradt egyetemi tanárok, akiknek lakásáról Szegeden gondoskodnak.

Erdélyi további terveiről így írt: „a nagyszünidőben szeretnék ott néhány héten át dolgozni is, írogatni, használni a nagy könyvtárat, melyet már a szegedi aligha fog pótolni, amint nem pótolt teljesen a kolozsvári sem.”[735]

Az elveszített világháború következménye, hogy Erdély és vele együtt Kolozsvár is a román állam területére került. Az egyetem oktatási nyelve a románra változott, az egyetem professzorai Magyarországra költöztek át.

Az 1921-ben egyetemi várossá váló Szeged történetéhez a napilapok és a visszaemlékezések tükrében

2021-ben volt 100 éve annak, hogy Szeged városába költözött Kolozsvárról a közel másfélszáz évvel ezelőtt alapított m. kir. Ferenc József Tudományegyetem. Az egyetem 1919 és 1921 közötti történetéről (a költözés körülményeiről) az elmúlt években több kötet és tanulmány is napvilágot látott.[736] Ennek az átmeneti – gyakran „bujdosás” éveinek emlegetett – időszaknak

[731] 1921-től módosított tartalommal „A Hírnök” címmel jelent meg.

[732] Erdélyi lexikon szerkesztette: Osvát Kálmán Szabadsajtó kiadó, [Oradea] Nagyvárad, 1928. 298. A forrás bizonytalanságara adata Katolikus Lexikon szócikke. Lásd: Magyar Katolikus Lexikon (Szerk.: Diós István). Budapest, 2009. XIV. kötet 318-319.

[733] Kolozsvár ferences tartományi székhely lett.

[734] Erdélyi innen írja levelét a főapátnak. 1921. május 8-án.

[735] Erdélyi László levele Bárdos Remig főapátnak Pannonhalmi Főapátság Levéltára, Főapáti iratok 334/1921.

[736] Ujváry, Gábor (szerk.) (2019) *Trianon és a magyar felsőoktatás*: A VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2019. január 15-én a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett konferenciájának előadásai; Budapest, Magyarország: Magyar Napló Kiadó, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár; Vajda Tamás (2019): *1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról* Per Aspera Ad Astra: A Pécsi Tudományegyetem Művelődés- és Egyetemtörténeti Közleményei 6, 7–29; Vajda Tamás (2019): *A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele* 1–6. Szeged: A Város Folyóirata: Várostörténeti és Kulturális Magazin 31; Vajda Tamás (2019): *Az erdélyi magyar egyetem utolsó tanéve (1918/19)* Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények 10, 32–61 p. A Szegedi Tudományegyetem és elődei története II. rész: A kolozsvári egyetem története az alapítástól a szegedi

néhány mozzanatára térnék ki Márki Sándor és Erdélyi László professzorok hagyatéka alapján. Kettejük kapcsolatát nem lehet csak a „kollégák" szóval illetni. Mindkettőjüket szerzetesek nevelték (Márkit premontreiek, Erdélyit bencések), történelem–földrajz szakosként végeztek a budapesti tudományegyetemen (Márki 1877-ben, Erdélyi 1892-ben). Márki már 1890-től egyetemi tanár volt. Előbb a fővárosban, ahol Erdélyi a tanítványa volt, majd 1892-től lett a Kolozsvári Egyetem professzora. Egyetemes történelmet és földrajzot tanított. Az országosan is elismert egyetemi tanár középiskolai tankönyvek és több történelem tárgyú szakkönyv szerzője,[737] de emellett naplót is vezetett 1872-től. A napló[738] minden napra tartalmaz hosszabb-rövidebb bejegyzést az eseményekről. Így a kolléga Erdélyiről is, de az egyetem sorsfordító eseményeiről és a közösen megélt 1919–21 közötti időszakról is.

A kolozsvári egyetem száműzetése

Az 1919. május 12-én román katonai erővel elfoglalt[739] Ferencz József Tudományegyetem száműzött lett kolozsvári működésének 47. évében. Az 1872 óta teljesen kiépült kolozsvári egyetemi központ egyfajta biztonságot nyújtott. Lehetőséget arra, hogy tudományos munkát és oktatást lehessen folytatni. Rendelkezésre állt az egyetem működéséhez nélkülözhetetlen állami támogatás, nem beszélve a könyvtárakról, előadótermekről, kollégiumokról, tanári lakásokról, az évek alatt kialakult egyetemi szokásokról és a mindennapi megszokott ritmusról, amely az egyetemen végzett munkával kialakult, rögzült. Valószínűleg az alapítás után eltelt több mint 40 év után senki nem tette fel a kérdést, mi történik akkor, ha ezek a körülmények egyszer megváltoznak. Az egzisztenciát nyújtó, de fáradságos oktatói munka, melynek révén az Osztrák–Magyar Monarchia keleti felének szellemi központjává vált a város, félbeszakadt, a tanári kar szétszéledt. Az egyetem professzorai az 1919 és 1921 közötti időszakban vagy Budapestre menekültek, vagy a kolozsvári „felekezetközötti egyetemen"[740] oktatták tovább diákjaikat.

újrakezdésig 1872–1921 Főszerkesztő: Marjanucz László Szerkesztők: Antal Tamás – Vajda Tamás Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged, 2022.

[737] Janzsó, 2019

[738] Márki Sándor naplója magántulajdonban van, az anyag teljes másolatát a Békés Megyei Levéltár őrzi.

[739] A professzorok megtagadták a román államnak előírt hűségeskü letételét, így a katonai erővel megjelent román hatóságok még aznap kiutasították őket az épületből. A feljegyzések alapján az épületből kivinni semmit nem lehetett. Gaal György (2009): A Ferenc József Tudományegyetem és előzményei 33–34. oldal. In: Balázs Sándor et al. *Fehér könyv az erdélyi magyar felsőoktatás kálváriájáról*. Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete, Kolozsvár., Bartos-Elekes Zsombor: A kolozsvári Cholnoky Jenő térképtár 111 p. In: Batiz Enikő, Nagy László, Soós Anna: *140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás* Kolozsvári Egyetemi kiadó, Kolozsvár 2013.

[740] Pukánszky, 1987; Erdész,1998; Vincze, 2006. 36–38; Gaal, 2012. 82–85. Az 1919 májusában elvett egyetem állás nélkül maradt egyetemi tanárainak egy része megvárta a békekötést Kolozsváron. E közösség tenni akarása és az erdélyi felekezetek vezetőinek (Majláth Gusztáv Károly római katolikus, Nagy Károly református és Ferencz József unitárius püspök) felelős érzete hívja életre a 2 millió főt számláló magyarság oktatásáért az

1921. július 26-a azonban fordulópont volt a professzori kar életében: a román sajtó támadásai[741] és a vesztes háború okán Trianonban aláírt békeszerződés életbe lépése miatt (élve optációs jogukkal[742]) végleg elhagyták a *„Szamos parti Athént”.* Repatriáltként elmenni azonban nem volt könnyű, még az utolsó napok is mély nyomokat hagynak a professzorokban. Márki 1921. június 25-én a következőt írja naplójába: *„Farkas Lajos nyugalmazott egyetemi tanár a mai nap első percében elhunyt”.*[743] Az idős jogász professzort június 27-én temették el a Házsongárdi temetőben. Erdélyi és Márki az egyetem és az MTA nevében búcsúzott az egykori kollégától. A veszteséget mindketten érezték, Márki azonban le is írja: „Farkas az egyetem alapítása óta (1872) volt a tagja az egyetem professzori karának. Gondolataiban ott volt, és most már a kolléga is elhunyt és egyetem is elveszett!”[744]

Miként emlékeztek vissza az 1919 és 1921 között eltelt időre? Mindkét professzor sorsfordítóként érte meg ezeket az éveket. Erdélyit Majláth püspök felkéri a Marianumban való oktatásra,[745] de 1920/21-et Iklódon tölti, ahol – mint említettem – egy helyi földbirtokos gyermekeit oktatja.[746] Márki mindennapjait Bíró Vencel sorai idézik fel. *„A háború után beállott változás idején állását ő is elvesztette és 1920 nyaráig még Kolozsváron maradt. A közbeeső években tovább tanult románul, úgyannyira, hogy a román lapokat könnyedén tudott olvasni. Gyakorolta magát a franciában, unokái segítése közben fordított latint, görögöt, lefordította Jorgának II. Rákóczi Ferencről a román Akadémiában tartott felolvasását, kiadatlan alkalmi verseit (83) dirib-darab papírosokról másolgatta, lefordította továbbá Xenopolnak*[747] *francia nyelvű Románia történetét, II. Rákóczi Ferenc felkelésének történeti*

ún. felekezetközi egyetemet. A jól kidolgozott terv megoldást jelentett volna a kisebbségi létbe került magyarságnak, azonban a körülmények – a kíméletlen sajtóvisszhang következtében még ellenségesebb közvélemény, a hivataloknak beadott kérelmek válasz nélkül hagyása – a leírt szervezeti felépítés mellé rendelt a múgy is kevés számú egyetemi tanárt a város elhagyására kényszeríti. A tervezett egyetemről részletesebben: Gaal György: *Egyetem a Farkas utcában* A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai Scientia kiadó, Kolozsvár, 2012. 82–85. p.; Kiss 1991, 139–141. oldal.; Vincze Gábor: *A száműzött egyetem* JATE Press, Szeged, 2006. 36–38. oldal.

741 Márki Sándor naplójában feljegyzi, hogy a Kolozsváron kapható magyar újságokat betiltják: Keleti Újság, Ellenzék, Újság, Hétfői újság. 1921. július 21. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.

742 A trianoni béke 1921. évi XXXIII. törvénycikk 61-66. § alapján. Dékány István: *Trianoni árvák* Noran Libro, Budapest, 2018; Szűts István Gergely (2018). Optálási jegyzőkönyvek, mint a trianoni menekültkérdés forrásai *Századok* 152.1237–1260; Csóti Csaba: A menekült köztisztviselők társadalmi integrációjának keretei 1918–1924 Limes – Tudományos szemle, 2002/2. szám, 25–39 p.

743 Márki Sándor napló 1921. június 25. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.

744 Márki Sándor napló 1921. június 25. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.

745 Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/I-XVII. Majláth levele dr. Erdélyi Lászlónak 1920. augusztus 11.

746 Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára Erdélyi László levele Iványi Bélának. MS 5300/107-108.

747 Alexandru Dimitrie Xenopol (1847–1920) román történész, filozófus, professzor, közgazdász, szociológus és szerző. A román történetírásban kiemelkedő helyet elfoglaló szerzőt, a dákoromán kontinuitás megszilárdítójának tartják, mivelő az, aki az ún. „Erdélyi Iskola” törekvéseit befejezi, és a román történetírást nemzetközileg is elfogadott szintre emeli. Lásd bővebben Lipcsey Ildikó: Alexandru Dimitrie Xenopol (1847–1920) Világtörténet 1979. 4. szám 115–131. p.

anyagát rendezgette, a református theologiai intézet tanárképzőjét vezette, abban tanított, de elmélyedő munkához e mozgalmas napokban nem volt hangulata."[748]

A végsőkig kitartó két professzor 1921. július 2-án távozott a városból. Márki kénytelen a családját is vinni a bizonytalanba. Az indulás napján kelt (július 2-ai) bejegyzései között a következőt olvashatjuk. *„Adja Isten, hogy Clujból megint Kolozsvár legyen."*[749] Majd a naplót tovább olvasva egyre jobban távolodtak Kolozsvártól: a július 3-i bejegyzés már Nagyváradon íródott, ahol Karácsonyi Jánossal találkoztak, a július 4-i Biharpüspökön, a július 5-i Püspökin, és így tovább, távolodva Kolozsvártól egészen július 20-ig.

Amint az Ellenzék című napilap írja, az utolsó repatriáló vonat 2 hetes várakozásának oka, hogy a román vasúttársasághoz tartozó *„üzletvezetőség olyan kocsikat adott a repatriálóknak, amelyek a fennálló megegyezés szerint nem mehetnek át Magyarországba és ezeknek kicserélése késett. Az üzletvezetőségnek mindenesetre nagyobb gondot kellene fordítani a repatriálók számára való kocsikiutalásokra.*"[750] A cikk 78 vagonban összezsúfolt 300 utasról tud, akik Nagyváradra jártak át élelmiszerért.

A történtekről az Ellenzék (július 22., péntek) hasábjain a kolozsvári és az erdélyi közvélemény is értesült. A Biharkeresztesnél elakadt repatriálókat szállító vonat[751] segítségére július 19-én kedden hajnalban 42 vagonból álló magyar szerelvény érkezett, majd a betegeket és elesetteket segítve távozott. Az újság megemlíti, hogy még aznap egy újabb 85 kocsiból álló szerelvény is román területre érkezett. *„Ezen a vonaton ment dr. Márki Sándor európai hírű történettudós, aki a szegedi egyetemen fogja folytatni előadásait."*

Márki július 21-i bejegyzése már Szolnokon íródott, annak megemlítésével, hogy a munkaügyi hivatal Budapestről kapott utasítása szerint Erdélyivel Szegedre kell menniük.[752]

Szeged menedéket nyújt

Az 1919–1921 közötti időszak elegendő volt arra, hogy a kormány a menekülni kényszerülő egyetemeknek – a pozsonyi Erzsébet Tudományegyetemnek és a kolozsvári Ferencz József Tudományegyetemnek – megtalálja a végleges helyét. Az 1920/21-es tanévet közösen megtartó

[748] Dr. Bíró Vencel (1927): Márki Sándor In: *Márki emlékkönyv*. Írták: Tanítványai szerkesztette Dr. György Lajos (Márki Sándor halálának második évfordulójára) kiadja az Erdélyi Irodalmi Szemle Minerva Irodalmi és nyomdai műintézet rt. Cluj-Kolozsvár, 1927. 25–26 p. A piarista tudós, Bíró Vencel írása, aki maga is Márki tanítvány volt.
[749] Márki Sándor naplója, 1921. július 2. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.
[750] Ellenzék – Független politikai napilap, Cluj-Kolozsvár, 1921. július 14. 2.
[751] Ellenzék – Független politikai napilap, Cluj-Kolozsvár, 1921 július 22. 2.
[752] Márki Sándor naplója, 1921. július 2. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.

két egyetemi tanári kar szétvált. Az Erzsébet Tudományegyetem az 1921. évi XXV. tc. értelmében Pécsre került, míg utóbbi az 1921. évi XXV. törvénynek köszönhetően Szegedre.

A kormány döntéséről azonban a vélemények megoszlottak, ezt jól mutatja a Budapesti Hírlap cikke[753] is. Az írás kételyét fejezi ki, hogy ez valójában Szegedi Egyetem lesz, hisz *„Kolozsvári Egyetem”* kell, hogy maradjon. Utal arra a vitára, amely már 1893 óta az egyetemek világának átalakítását szorgalmazta, nevezetesen a harmadik egyetem létrehozásának tervére.[754] Ez a terv a túlzott főváros-központúságot, a már meglévő két egyetem (Kolozsvár, Budapest) túlzsúfoltságát csökkentette volna. Ezen felül az ország eltérő kulturális és vallási jelleggel bíró területeinek is lehetőséget adna a tudományosság fő vonalába kerülni. A javaslat így egyetemi székhelyül Pozsonyt, Szegedet, Kassát és Debrecent írta le.[755] A cikk azonban kétséget ébreszt, vajon közel 30 év távlatából nézve is Szeged felkészült erre a szerepre? A város és környéke 85 ezer fős, komoly városi könyvtárral is rendelkezik Somogyi Károly esztergomi kanonok hagyatékaként, amely egyetemi könyvtárrá is alakítható lenne az 1894-es terv szerint. Az újságíró azonban érzékelteti, hogy 1921-et írunk, és a határok meghúzása miatt az egyik legnagyobb vidéki város már nem a régi gazdasági erővel rendelkezik.

Az oktatás törvényi kereteinek változása. A numerus clausus

Az egyetem 1921. október 10-ei újra nyitásával elindult az egyetemi tanári munka Szegeden. Erdélyi és tanártársai számára nem csak a város, az oktatás infrastrukturális környezete és helyzete ad új kihívást.

A felsőoktatást az előző tanévben az 1920. szeptember 21-én elfogadott „a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályairól” című jogszabály szabályozta. A magyar törvénykönyvben az 1920. évi XXV. törvény célja, hogy a háború alatt felsőoktatási tanulmányokat folytatni nem tudó, elsősorban férfi állampolgárok számára lehetőséget nyisson tanulmányaik megkezdésére.[756] Mint korábban láttunk, Erdélyi dékánként találkozott már hasonló esettel. Akkor az egyetem pótfélév szervezésével adott lehetőséget a tanulmányok

[753] Budapesti Hírlap, 1921. március 20. 4. oldal
[754] Berczeviczy Albert: *Közművelődésünk és a harmadik egyetem*, Singer és Wolfner kiadása,1894
[755] Gali Máté: *Berczeviczy Albert A márványarcú miniszter* Athenaeum Kiadó, Budapest, 2017, 140 p.
[756] Számokba zárt sorsok A numerus clausus 90 éve távlatából Pá va könyvek Holokauszt Emlékközpont, Budapest, 2011. 7–8 p.

folytatására. Magyarországon azonban a kormányzat az „átmeneti létszámemelkedés tényét okként és ürügyként használta a baloldaliak, a zsidók és kisebb mértékben rövidebb ideig – a nők, köztünk is elsősorban a zsidó nők[757] kiszorítására a felsőoktatásból."[758] A törvény címe jól láthatóan jelentős mértékben a fővárosi intézményekre, így a fővárosra koncentrál, de nem hagyja figyelmen kívül az 1920 után átalakult egyetemi hálózatot sem (Debrecen mellett Pécs és Szeged városát). A törvényt ebben az értelemben, mint oktatási jogszabályt vizsgáljuk. Jogosan merül fel a kérdés, miért nem a tanulmányi eredmény lett a kizárólagos szűrő.[759]

A törvény 3. §-hoz – mint tudjuk, Bernolák Nándor[760] és Prohászka Ottokár[761] – módosító indítványt nyújtottak be. Ezzel a nemzetiségi arányokra való hivatkozással, korlátozással kiegészített változattal[762] fogadták el tehát a törvényt.[763] Az egyház így egy püspöke révén részese a Teleki-kormány törvénytervezetének, majd a törvényének is.[764] A törvény megszavazásával kapcsolatban azonban érdemes megjegyezni, hogy több képviselő nem vállalta az „igen gomb megnyomásának" kockázatát. A nemzetgyűlés tagjainak csak 26%-a szavazta meg a törvényt. Jelentős számú képviselő maradt távol, köztük a kormánytag Bleyer Jakab, a nemzeti kisebbségek tárca nélküli minisztere, Szádeczky Kardos Lajos,[765] Teleki Pál, Bethlen István és Klebelsberg Kunó is.[766]

A törvény a korabeli nemzetközi és magyar közhangulatot is „figyelembe veszi". Ez utóbbi egyértelműen az 1918–1919-es politikai események és az azt követő – éppen 1920. június 4-én aláírt – igazságtalannak tartott trianoni békeszerződés bűnbakkeresési

---

[757] Fenyves Katalin: „Se nő, se zsidó"? Diplomáselit-felfogások és a numerus clausus In: Jogfosztás – 90 éve Tanulmányok a numerus claususról Nonprofit Társadalomkutató Egyesület, Bp., 2011, 215–233 p.

[758] Számokba zárt sorsok A numerus clausus 90 éve távlatából Pá va könyvek Holokauszt Emlékközpont, Budapest, 2011. 8 p.

[759] Kovács M. Mária: Törvénytől sújtva. A numerus clausus Magyarországon, 1920–1945 Budapest, Napvilág Kiadó, 2012 63–64. (továbbiakban Kovács 2012)

[760] Bernolák Nándor (Radvány, 1880. október 2. – Budapest, 1951. augusztus 8.), a Bethlen-kormány népjóléti minisztere, magyar jogász, politikus, egyetemi tanár.

[761] Fazekas Csaba: Prohászka Ottokár és a numerus clausus Tanulmányok a numerus claususról Nonprofit Társadalomkutató Egyesület, Bp., 2011., 83 oldal.

[762] „Az engedély megadásánál a nemzethűség és az erkölcsi megbízhatóság követelményei mellett egyfelől a felvételt kérők szellemi képességeire, másfelől arra is figyelemmel kell lenni, hogy az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalább kitegye annak kilenctizedrészét." Kovács 2012 90–91.

[763] Paksa Rudolf: A Numerus Clausus és módosítása In: Gróf Bethlen István és kora Osiris Kiadó, Bp., 2014, 141 p.

[764] Orvos érvelése szerint „[...] a numerus clausus mögött nem diszkriminatív szándék húzódott meg [...], hanem épp ellenkezőleg, egy tágabb összefüggésben értelmezett jogkiegyenlítési törekvés, továbbá nemzetbiztonsági szándék, így e rendelkezés nem tekinthető eleve igazságtalannak." Orvos Levente: A numerus clausus problémakör In: Prohászka Ottokár – püspök az emberekért szerkesztette Mózessy Gergely Székesfehérvár–Budapest 2006 200–210 oldal. Az idézet a 210. oldalon olvasható.

[765] Kovács 2012, 92.

[766] Kovács 2012, 94.

hangulataként értékelhető. Ezt erősítik meg az 1921. március 23-án államfőként a törvényt aláíró Horthy[767] kormányzó Von Lampe-val[768] folytatott tárgyalásán elmondottak ki által elmondottak is: „Progromokat nem engedélyeztem. Nem vagyok megrögzött antiszemita, de azt gondolom, hogy a világon az összes rossz a zsidóktól ered. Megértem, hogy vannak köztük rendes emberek, de mégis meggyőződésem, hogy minden rossz a zsidóktól származik."[769] Horthy 1948-ban ismét találkozik a numerus clausus kérdéskörrel. Ekkor a Veesenmayer elleni perben, mint tanút kérdezték a zsidók jogfosztásával kapcsolatban. Horthy Veesenmayer ügyvédjének így válaszolt. "„Nem tudom, hogy milyen törvényekről beszél. Meghatározták például, hogy hány százalékban látogathatják zsidók az egyetemeket. Azt hiszem, hogy ez a törvény végigment a Képviselőházban, de ezt leszámítva Magyarországon állampolgári jogegyenlőség uralkodott."[770] Tehát a 80 éves Horthy számára a numerus clausus még hosszú évek multán is nem oktatási törvényként, hanem jogfosztó rendelkezésként élt az emlékezetében.

A törvény elfogadását követően a m. kir Ferenc József Tudományegyetem rendkívüli tanácsülésen[771] Budapesten foglalkozott a témával. Az ülést elnöklő prorektor, Schneller István ismerteti a tanács tagjaival nézeteit. Elsőként a még a kolozsvári időszakban (1895-ben) elfogadott Universitas Extensiónra[772] hivatkozva utasítja el a törvényt, mert újból bezárja/beljebb zárja az egyetem kapuit a hallgatók elől. De nem is „didaktikai szempont" volt a törvény létrejötte, „Mert ha ez lett volna: úgy a budapesti egyetem örömmel üdvözölte volna a kolozsvári egyetem tanárait itt Budapesten s nem ellenezte volna egyhangú egyetemi tanácsi határozatával a kolozsvári – pozsonyi egyetem orvosi karának Budapesten való letelepedését egyetemi tanitás céljából."[773] Kimondja, hogy a törvény a zsidók ellen irányult, és „felekezeti

[767] Turbucz Dávid: Horthy Miklós Napvilág Kiadó, Budapest,2014. 100 oldal. Turbucz megjegyzi Horthy nem akadályozta meg a törvény elfogadását ezzel „hozzájárult, antiszemita politika állami szintre emeléséhez, azonban később mégis azonosult Bethlen István liberálisabb zsidópolitikájával." Ezt láthatjuk a numerus clausus enyhítéseként elfogadott 1928 évi XIV. törvénycikk elfogadásakor. uő: uo. Ungváry, ahogy könyve címe is mondja felelőssé teszi a kormányzót a törvényért és következményeiért (szélsőséges nézetek erősödése, atrocitások). A kötet külön fejezetben tárgyalja a numerus clausust Ungváry Krisztián: Horthy Miklós A kormányzó és felelősége 1920-1944 Jaffa Kiadó, Budapest,2020. 104-110 oldal.

[768] Alekszej Alekszandrovics von Lampe (1885–1967) orosz tábornok és a Fehér Hadsereg kiemelkedő alakja. 1921. március 14-től tartózkodik Budapesten.

[769] Kolontári Attila: Alekszej van Lampe Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon PTE BTK Történettudományi Intézet – Modernkori Oroszország és Szovjetunió Történeti Kutatócsoport – MOSZT B-Group Kft, Pécs, 2015. MOSZT füzetek 1. 25.

[770] Turbucz Dávid: Horthy Miklós antiszemitizmusa. A kormányzó szerepe a zsidóság sorsának alakulásában 1919 és 1944 között. Kommentár, 2.011/)., 51-64. (NARA, RG 238, M897, Roll 81. 2832. 1948. március 4., tárgyalási jegyzőkönyv.)

[771] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)

[772] Universitas Extensión – egyetemi bővülés elve.

[773] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)

nemzeti kérdés dominált egyetemi ügyekben", amelyeknek nincs helye az egyetem falai között. Schneller kimondta, hogy „a tudomány-egyetem vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül nyitva áll azok előtt, kik a tanulmányozás feltételeinek megfelelnek",[774] amelyekre a német példákon túl , az eötvösi tanulás és tanszabadság elvét hangsúlyozta. Nem véletlenül, hiszen ezen elvek mellett ment végbe az egyetem alapítása, majd a mindenkori rektor is így szervezte és vezette az intézményt és nemzetközi kapcsolatait is. Schneller kifejti, hogy a numerus clausus nem éri el célját, a tanulók más egyetemeken fognak tanulni, amely „hazánk érdekeivel ellenkezik, tehát hazafiatlan."[775] Így vélekedik a zsidók bűnösségéről is, logikai hibának tartva azt. A prorektor azonban óvatos mint törvénytisztelő polgár, elfogadja a törvény létét, és kimondja: „Most a rend megerősödésének idejében nincs helye annak, hogy e törvénnyel szemben a cselekvés terén állást foglaljunk: annál kevésbé, mivel e törvény ideiglenességi jellegéről meg vagyok győződve."[776] Schneller állásfoglalását az egyetemi tanács ellenvélemény nélkül elfogadja, továbbá jegyzőkönyvbe rögzítve hangsúlyozta: „az egyetemre csakis a tudomány kérdései tartoznak, a kenyér kérdését megoldani az állam és a társadalom dolga".[777] A tanácsülés a végrehajtásról is rendelkezett: „külömböző népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó hallgatóknak a miniszter által megállapítandó irányszámát nem karonként, hanem az egyetem tudománykaraira beiratkozott összes hallgatók szerint állapítja meg, 2./ hogy az arányszámot nem a valósággal beiratkozott hallgatók számához, hanem a megengedett legnagyobb számhoz viszonyítja".[778]

A törvény végrehajtásával kapcsolatban a hallgatók is tiltakoztak. Az 1920. október 16-án felvett jegyzőkönyv[779] szerint az egyetem központi épületében és Paedagógiumában zavargásokra került sor. Az egyetem vezetése a diáktiltakozásokról értesítette a vallás- és közoktatásügyi minisztériumot. A Schneller prorektor vezette ülés felhatalmazta az ülés vezetőjét, hogy a honvédelmi és belügyminiszter segítségével is, de biztosítsa az egyetemei autonómiát és az oktatás zavartalanságát.

---

[774] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)
[775] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)
[776] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)
[777] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)
[778] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1919–1920 1920. szeptember 25. XVI. rendkívüli ülés Bp. 90-1920/21 (sic!)
[779] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1920–1921 1920. október 16. III. rendkívüli ülés Bp. 199-1920/21

Az 1920 őszétől érvényes törvény és végrehajtási utasítása[780] lehetővé tette vizsgáló bizottságok felállítását, amelyeknek már hallgatók is a tagjai lehettek.[781] Ezáltal az eredetileg csak felmenő rendszerű vizsgálatok az egyetem összes évfolyamára kiterjedtek.[782] De mit vizsgáltak ezek a tulajdonképpen felvételi vagy igazoló bizottságok?[783] Az első a „nemzethűség s erkölcsi megbízhatóság" volt. Ezt a vizsgálatot minden egyetemi tanárral szemben lefolytatták; Erdélyi Lászlóval és Márki Sándorral szemben 1921 év végén. Elmarasztalás nélkül. A bölcsészkari jegyzőkönyvek szerint volt, akinek védekezni kellett, és eljárása hosszú ideig eltartott (pl. Karl Lajos[784]). Az egyetem jogi karán töröltek magántanárokat[785] a „forradalmak és az idegen megszállás idején tanúsított hazafiatlan és nemzetellenes magatartásuk miatt".

A törvény egy másik szempontot is tartalmazott: „az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányát, de legalább kitegye annak kilenctizedrészét". A végrehajtási rendelet melléklete adta a további támpontot, ahol a százalékos megoszlás megtalálható. Ezzel kapcsolatban Szegeden az orvostudományi kari jegyzőkönyvekben a következőt olvashatjuk: „Valamennyi zsidó jelentkező kérelmének elutasítását javasolja, mivel a törvényes %-ot már is meghaladja az I. félévre beiratkozott zsidók száma a magyarok elmaradása miatt."[786]

A fentiekből jól láthatóan a törvény és annak végrehajtása rendkívüli indulatokat/ feszültséget hozott létre a társadalomban, amely hosszú időre meg is maradt. Ennek enyhülése a törvény megváltoztatásával volt csak elképzelhető, amely politikai akaratként csak 1928-ban válik valósággá. Értelemszerűen a változások ellen fellépők újabb erőszakhullámot indítanak

[780] VKM 123.033/1920. számú rendelete (1920. szeptember 27.), amelyet a tiltakozások miatt egy újabb követett. VKM 136.515/1920. számon.

[781] Jegyzőkönyv 1920. november 11. Az ideiglenesen cooperálva működő kolozsvári és pozsonyi egyetemek együttes tanácsának III. közös ülése Budapest, 431-1920/21. Szegeden 2-2 fő „bizalmi férfiú" karonként.

[782] Így meg lehetett kerülni az 1920. I. törvény azon rendelkezéseit, amelyek az 1918. november 13. és 1919. augusztus 7. közötti törvényeket és rendeleteket meg nem történtnek nyilvánítottak.

[783] Számokba zárt sorsok. A numerus clausus 90 év távlatából Páva könyvek Holokauszt Emlékközpont, Budapest, 2011. 68–69 p.

[784] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1922/1923 1922. december 20. IV. rendes ülés Szeged, 954/1922-23; Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1922-1923 1923. július 20. X. rendes ülés. Karl az igazoló bizottság megállapítása szerint kérte a román királyságra történő hűségeskületételének lehetőségét, de esküt ennek ellenére nem tett. Továbbá vizsgalátánál kémgyanús ügy is felmerült, amely után a karon nem tudott tovább maradni. A nyugdíjazott Karl helyét Zolnai Béla foglalta el. Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 213.

[785] Név szerint: dr. Ágoston Péter, dr, Balás Elemér, dr. Jászi Oszkár, dr. Kiss Géza, dr. Sigmond Andor és dr. Hébert Ede. m. kir. Ferencz József Tudományegyetem Tanácsának jegyzőkönyve 1923. április 25. VII. rendes ülés 2167/1922-23.

[786] m. kir. Ferencz József Tudományegyetem Orvostudományi Kara 1923. január 12. V. rendkívüli ülés 274 oldal.

el. Ezt kell lássuk az 1927 novemberében történteknél is. 1927. november 21-én Szegeden „A párizsi kirakat” című színházi előadás váltott ki indulatot.[787] A darabban éneklő Neményi Lili színésznőt a színházlátogató egyetemisták és fiatalok nemtetszéssel fogadták, majd egy „bűzbomba” miatt is intézkednie kellett a rendőröknek az előadáson. Az újság az egyetem női hallgatóiról is írt, akik levelet küldtek Glattfelder Gyula püspöknek a darab erkölcstelen volta miatt.[788] 1927. november 22-én a közrend megzavarása miatt már rendőrök vigyáztak az egyetemre.

Az eset komolyságát az egyetemi tanácsi jegyzőkönyvből[789] is érzékelhetjük. „[…] d.e. 1/2 11 órakor kb. 150 más karbeli egyetemi hallgató jelent meg a Bölcsészeti Kar folyosóin s ott zajongva követelték a zsidók távozását. Az ő [értsd: az ülést vezető dékán, Horger Antal], valamint Dr. Kogutowicz Károly, Dr. Schmidt Henrik és Dr. Erdélyi László tanár urak rendre és távozásra való felhívásának egyáltalán nem engedelmeskedtek.”[790] Mint látható, más professzorok is jelen voltak. Az Est folyóirat csak az Erdélyi László elleni támadást emelte ki, aki korábban két zsidó lánynak nyújtott segítséget, ezzel megadva a személyes támadás okát. A professzor a „támadót” igazoltatni akarta, sikertelenül.

A jegyzőkönyvből kiderül, hogy az egyetem épületét a más karbeli egyetemi hallgatók ablakon és egy betört ajtón keresztül hagyták el, mert a kar vezetősége az épület lezárásával a kapuknál szerette volna egyesével ellenőrizni a „betolakodókat”. A bölcsészkar az egyetem tanácsához fordult, kérve, hogy az egyetemi tanács lépjen fel a kar rendjének megzavarása miatt, és az elkövetőket vonják felelőségre.

Mint látható, Erdélyinek a törvénnyel és társadalmi következményeivel többször szembesülnie kellett. Személyes véleményét csak 1927-ben ismerhette meg a közvélemény a Szabó László[791] tiszteletére rendezett vacsorán mondott pohárköszöntőjéből, és az azt követően adott interjúból.[792] Erdélyi a pohárköszöntőjében úgy fogalmazott, hogy a vallások nagy szolgálatot tesznek a társadalomnak és az emberiségnek. Ezért közöttük kiélezni az ellentéteket súlyos bűn, mert a vallások tiszteletre méltó tanokat tanítanak, amelyek közel állnak a „nemes

[787] A Csanádi püspök védelmét kérik a szegedi diákleányok Gólyák támadása egy szegedi pap tanár ellen Az est 1927 november 24. 14.
[788] A Csanádi püspök védelmét kérik a szegedi diákleányok Gólyák támadása egy szegedi pap tanár ellen Az est 1927 november 24. 14.
[789] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi kar ülései, 1927/1928 tanév 1927. november 24. III. rendes ülése 54 sz. 202/1927/28
[790] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi kar ülései, 1927/1928 tanév 1927. november 24. III. rendes ülése 54 sz. 202/1927/28
[791] Valószínűleg Tápay-Szabó László, Szabó János László (Szeged, 1874. június 20. – Budapest, 1941. május 18.) van szó. Szabót újságíró, író, művelődéstörténész, jogász, publicista, egyetemi tanárként ismerjük.
[792] Délmagyarország, 1927. június 19 (3. évfolyam, 139. szám) 3.

liberalizmus elveihez". Ez utóbbi kifejezése miatt kereste fel az újságíró, akinek a professzor válaszában a következőket mondta: „A liberalizmus az én értelmezésem szerint nem más, mint szabadság a szépre, szabadság a jóra és szabadság az igazra, szabadság a jónak az érvényesítésére. Az állam keze ápolja, istápolja a polgárokat, biztosítsa mindenki számára a jó irányú érvényesülés lehetőségét. Ne állítson mesterséges akadályokat a polgárok boldogulása elé a kereskedelemben, az iparban, a közgazdaságban. Ne létesítsen monopóliumokat, kiváltságokat, amelyek az önmagára utalt polgárok helyzetét nehezítik csak meg. A politikában, a társadalomban a nemes liberalizmus szintén a szabadságot, a közszabadságokat jelenti, a jónak, a szépnek, az igaznak a szabadságát."[793] Ezek után Erdélyit a numerus claususról kérdezték. A professzor kifejtette, hogy a kormányzat célja a diplomások számának korlátozása volt a törvénnyel, amellyel nem ért egyet. Ellenben megérti, hogy a kormányzat kényszerből tartja fenn a rendelkezést. A nemzeti érdek szem előtt tartásával elképzelhetőnek tartja, hogy „lehetne tágítani a korlátokat a természetes szabadság felé." Ennek (elő)feltétele szerinte a Biedl Samu[794] által hirdetett együttműködés megvalósulása lehetne, amely a jelenlegi kormányzat és a zsidó hitközségek között kellene, hogy megvalósuljon.[795]

Mindennapok Szegeden

A magyar belpolitikai eseményekről szóló cikkek sorában a címlapokon 1921 tavaszán a kormányválság volt a legjelentősebb. A király sikertelen visszatérési kísérlete utáni változásokról olvashatott a nagyközönség, így a Bethlen-kormány megalakulásról és a kormányprogramról. Néhány cikk a Tisza-gyilkosság tárgyalásáról szólt. A szegedi közvéleményt azonban a Szegedi Napló címoldalán 1921 áprilisának végén a költségvetés beterjesztése mellett a következő hír fogadta: „Hatvankilenc lakást igényel a kolozsvári egyetem tanári kara". A rövid hír a továbbiakban közli, hogy a *„tanács Bárdos Bélával a lakáshivatal elnökével egyetértőleg néhány lakást már le is foglalt. A rektor a lakásügyek intézésével dr. Szandtner Pál*[796] *egyetemi tanárt bízta meg"*. Az, aki a Szeged napilapot is olvasta, már több információhoz jutott. A „Hány lakást igényelnek az egyetemi tanárok?" című írás a kolozsvári egyetemi rektor hivatalától április 23-án érkezett részletes kimutatás alapján az egyetemi tanárok karonkénti lakásigénylését ismerteti. Megjegyezve „*Hogy mily óriási*

[793] Délmagyarország, 1927. június 19. (3. évfolyam, 139. szám) 3.
[794] Biedl Samu (Szeged, 1872. május 15. – Szeged,1938. február 27.) fűrészgyáros, a szegedi zsidó hitközség elnöke. Jogi egyetemet végzett Budapesten. 1919-ben részt vett az ellenforradalmi mozgalmakban. A zsidó hitközség támogatásával finanszírozta az ellenforradalmi kormány költségeit.
[795] Az interjúban a katolicizmusról és a sajtószabadságról kérdezték még, melyre a szabadságjogok klasszikus liberális válaszával élt: „mindenkinek joga van arra, hogy helyes gondolatait kifejtse, ezt a szabadságot a klérustól sem lehet elvitatni."
[796] Szandtner Pál (Dunaföldvár, Tolna vm., 1884. dec. 4. – Bp., 1963. nov. 10.) jogász, egyetemi tanár.

akadályokba ütközik az egyetem elhelyezésének pusztán a lakás elhelyezési része, álljon itt a tanárok igénye." Erdélyi sorsát figyelve a bölcsészeti, nyelvtudományi és történettudományi szakon leadott igényeket idézzük. Az újság igénybejelentéseknek nevezi és felsorolja, hogy: „*Schneller István dr 3, Szádeczky K. Lajos dr. 4, Csengery János dr. 4, Dézsi Lajos 3, Schmidt Henrik 3, Horányszky Gyula dr 3 szobára tart igényt. Márki Sándor dr és Erdélyi László dr nem jelentettek be lakáskérelmet (sic!). Ezen a karon négy tanszék betöltendő.*" Majd a cikk végén a szerző Szeged város és a lakáshivatal elnökének, Bárdos Bélának a nehéz helyzetére hívta fel a figyelmet, kritikusan.

Márkinak Veress Endréhez írt leveléből további információk is kiderülnek: „*Most midőn földönfutók leszünk s a bujdosó kolozsvári egyetemhez megyek szolgálatot tenni, arra kérlek, bármekkora is a lakásínség, szerezz nekünk a főváros területén akárhol, azonban mégis ha lehet a budai oldalon 2-3-4 szobából és konyhából álló lakást, hol mi ketten szeptember közepétől fogva meghúzódunk, s hol esetleg október közepétől fogva lányomék is meghúzódhatnak. Könyvtáramat Singer és Wolfnernél könnyen elhelyezem. Képzelheted mily érzelmekkel mozdulok ki saját kényelmünkre épített házunkból* – írja a továbbiakban –, *hogyha nem segíthettek rajtunk, öreg korunkban, valamely rozoga vagonban töltjük a telet.*"

A Szeged hírlap hasábjain három hónap múlva[797] a következő cikk olvasható: „Jönnek az egyetemi tanárok". Leírja, hogy „*Dr. Márky Sándor és dr. Erdélyi László egyetemi tanárok 8 vagon bútorral és egyéb ingóságaikkal tegnap Kolozsvárról Szegedre érkeztek. Dr. Márky Sándor, aki a világtörténelem tanára 17000 darab könyvből álló könyvtárát is magával hozta, melynek elhelyezéséről egyelőre még nem történt gondolkodás. Dr. Erdélyi a művelődéstörténelmet fogja a szegedi egyetemen tanítani, lakása azonban még nincsen. Itt említjük meg, hogy dr. Tóth Lajos államtitkár az egyetemmel kapcsolatos munkálatok ellenőrzése véget szerdán vagy csütörtökön Szegedre érkezik.*" A Kolozsvártól Szegedig együtt utazó két kolléga útjai Szegeden belül biztosan kettéváltak. Bíró Vencel így ír erről. „*Mint a nagyobb városokban általában, az időben Szegeden is kevés volt a bérelhető jó lakás. Márkinak is olyan lakóhely jutott*[798]*, ahol nem volt külön dolgozó szobája, ahol nagy könyvtárát sem tudta elhelyezni. A könyvek egyidejig a piarista gimnáziumban voltak elhelyezve, majd az egyetem történelmi szemináriumában rakta fel azokat. a könyvek azóta is ott vannak és a magyar államtól ígért megvételre várnak.*"

[797] Szeged, 1921. július 26. (II. évfolyam 169. szám) 3.
[798] A Honvéd téri 9. számú ház első emeletén három szobából álló lakást kapott. Márki Sándor napló 1921. június 23.

Az egyetem

A 1921. április 29-én tartott XVI. rendes egyetemi tanácsülésen,[799] amely még Budapesten folyt, megbízzák Menyhárth Gáspárt a rektori feladatok ellátásával. Riesz Frigyes matematikai és természettudományos prodékán javaslatát a karok támogatták, mert az egyetem „Hatósági szervezet és Ügyrendtartás”-i előírása nem szabályozta a rektori, illetve prorektori tiszt tanévközbeni megüresedésének orvoslását. Az ügyeket kézbe vevő jogi kari dékán, Menyhárth bejelentette, hogy Korb Flóris terveit meg lehet tekinteni az egyetem rektori hivatalában. A tervek az egyetemnek a szegedi menház, a szegedi tábla és az ipariskola épületeiben való elhelyezését mutatták be. Ismertették a központi épület terveit, az orvosi épületek kialakítását. Ez utóbbiak véleményezését is kérte Menyhárth az orvoskari tanároktól.

Az ülés végén az „*Elnök javasolja, hogy az egyetemnek a románok által 1921. évi május hó 12-én történt elvételének II. ik évfordulóján, a múlt évhez hasonlóan gyászünnep tartassék, esetleg rectori szünnap adassék”.* Az egyetemi tanács a gyászünnep tartását elutasítja, *„fölkéri azonban a Rectort arra, hogy találja módját az egyetem történetének e szomorú emlékű napjáról való megemlékezésnek”.*

Az egyetemi tanács utolsó Budapesten tartott ülésére 1921. szeptember 16-án került sor, amely első rendkívüli ülése volt az új tanévnek.[800] A tanács ekkor úgy foglalt állást, hogy a tanároknak 1921. szeptember 22-én jelentkezniük kell Szegeden, és együtt mennek Szegedre 1921. szeptember 20-ig a 15.50-es gyorsvonattal.

Előkészületek az egyetem ünnepélyes megnyitására

Az egyetemi tanács 1921. szeptember 27-én tartotta első rendes tanácsülését[801] Szegeden. A tanácsot üdvözlő és a körülményeket ismertető Menyhárth rektor szavaira a testület doyenje, Márki Sándor[802] válaszolt. Megköszönte és háláját fejezte ki mindenkinek, aki az egyetem új elhelyezéséért dolgozott. Az egyetemi tanács támogatását ígérte a rektori munka sikeréhez, amely az egyetem alapításának 50. évfordulójának „szerencsés megértét” jelenti.

Tóth Károly jog- és államtudományi dékán a VI. napirendi után indítványozza, hogy az egyetem megnyitó ünnepélye országos legyen, emelje az ünnepély az egyetem múltját és rangját, ezért kéri, hogy a „tanács tagjai részére ünnepi talárok és az összes többi jelvények

[799] Ferenc József Tudományegyetem Rektorának iratai Budapest 1269-1920/21
[800] Ferenc József Tudományegyetem Rektorának iratai Budapest. 137-1921/22
[801] Ferenc József Tudományegyetem Rektorának iratai Szeged.188-1921/22
[802] Az ülésen külföldi tanulmányúton lévő Csengery János bölcsészet- nyelv- és történelemtudományi dékánt Márki Sándor mint prodékán helyettesítette.

szereztessenek be." Ezen feladatok elvégzésére egy bizottság alakult, amelynek tagjai a rektor mellett Tóth Károly, Erdélyi László és Márki Sándor lettek. Továbbá szavazattöbbséggel a talárok ünnepi használatáról is döntenek. Megalakult az a bizottság is, amely a Diákasztal felügyelő bizottságnak a megalakulásáig az internátus és menza ügyeit intézi. E bizottság tagja lett Erdélyi László, Kubinyi Pál, Szandtner Pál.

A rektor 1921. szeptember 30-án rendkívüli egyetemi tanácsülést kellett, hogy tartson, mert a *„[...] délelőtt folyamán telefonon beszélt dr. Tóth Lajos h. államtitkár úrral s tőle értesült, hogy a Kormányzó Úr Őfőméltósága október 9.-én Szegeden lesz, s résztvenni óhajt egyetemünk megnyitó ünnepélyén".* A tanácsülésen Tóth Károly jogi kari, Veszprémi Dezső orvostudományi, Apáthy István matematika és természettudományi kari dékánok mellett Erdélyi László mint bölcsészkari dékánhelyettes és Szandtner Pál vett részt. Tóth dékán a kormányzó óhajához való alkalmazkodást, az október 9-ei ünnepély megtartását javasolja. Szandtner Pál az ünnepély helyszínével kapcsolatban megjegyzi, hogy *„az aula* [*értsd.: rektori hivatal aulája – JK] addig egészen rendbe jön, az épület egyéb részei azonban nem".*[803] A tanács dönt az október 9-ei ünnepségek megtartásáról és az előkészítő bizottságot is erre utasítja.

A kormányzó és Szeged

A Pesti Hírlap hasábjait olvasók „A kormányzó Pécsett"[804], illetve „A kormányzó délvidéki utja"[805] cím alatt értesültek arról, hogy a kormányzó népes kísérettel elutazott a fővárosból, és célja az ország déli határának bejárása a következő napokban.

A Szeged újság 1921. október 6-án (csütörtök) megjelent számában olvashatott először az olvasóközönség arról, hogy a kormányzó Szegedre látogat.[806] A cikk leírja, hogy Horthy október 4-én Budapestről négynapos látogatásra Baranya megyébe utazott a szerb megszállás alól felszabadult területek meglátogatására. Ezt követően érkezik majd Csongrád megyébe, ahol szombaton délelőtt az „újszegedi háromszög" látogatására megy. Az újszegedi ünnepélyes fogadás után meglátogatja Szőreg, Deszk és Kiszombor településeket, majd visszatér Szegedre. Az október 8-a délutánján a kormányzó sportversenyen vesz rész. Az újságíró közlése alapján tudható, hogy Horthy a törvényszék épületében lévő szállásán fogadja az egyetem küldöttségét,

[803] Ferenc József Tudományegyetem Rektorának iratai Szeged. 352-1921/22
[804] Pesti Hírlap, 1921. október 6 (43. évfolyam, 222. szám) 4.oldal
[805] Pesti Hírlap, 1921. október 9 (43. évfolyam, 225. szám) 5.oldal
[806] Szeged, 1921. október 6 (2. évfolyam, 230. szám) 3. oldal

majd másnap részt vesz az egyetem nyitó ünnepségén. Október 9-én délelőtt a kormányzó egy sportversenyt tekint meg, és a Mars téri laktanyában díszebéden vesz részt elutazása előtt.

A Szeged napilap az október 6-i országos gyásznap szegedi vonatkozásait is említi. A Rókusi templomban délelőtt 10 órakor gyászmise volt. A Vásárhelyi József prépost által celebrált szentmisén az egyetemi tanárok és a hadsereg képviselői mellett a kormányt dr. Aigner Károly főispán, a nemzetgyűlést dr. Kószó István és Pálfy Dániel képviselők reprezentálták. Hírt kapunk a Gizella téri 11 órai megemlékezésről is, ahol a honvédszobor köré gyűltek a megemlékezők. Köztük dr. Csengery János és dr. Erdélyi László egyetemi tanárok, dr. Somogyi Szilveszter polgármester, a főkapitány, a főszolgabírák.

1921. október 8-án Szegeden Janky Kocsárd[807] körletparancsnok és Shvoy Kálmán[808] ezredes várta a kormányzót. A program szerint reggel nyolc óra harminc perckor kellett a pályaudvarra érkeznie a Turán különvonatnak. A kormányzó Magasházy László őrnagy szárnysegéd után jelenik meg a peronon. Az állomáson a város részéről dr. Somogyi Szilveszter polgármester üdvözlő szavaira így válaszolt az államfő. *„Most, amidőn az öröm elűzi a szenvedések keserű emlékeit, arra kérem önöket, hogy ne felejtsék el a szenvedések tanulságait, azt a hazaszeretetet, amely nagy elemi erővel váltja ki a lelkesedést , Őrizzék meg és ápolják gondosan szívükben, hogy állandóan, mint hű, önzetlen tettrekészség nyilvánuljon a haza szeretetében.”*[809]

1921. október 8-án még az egyetemi tanács rendkívüli ülését is összehívták[810], mert az előzetesen egyeztetett program a kormányzó vasárnapi elfoglaltsága miatt megváltozott. Az egyetemi jegyzőkönyvben olvashatók a változás részletei: a *„megnyitó ünnepély után tartandó bankettet szombaton este kell megtartani”,* és *„azon vendégek részére, akik későbbi megérkezésük miatt ezen részt nem vehetnek, vasárnap este kellene egy díszvacsorát adni.”* A programváltozás egyetemre háruló költségei miatt a rektor a pozsonyi egyetemmel történt együttműködésből befolyó összeg terhére látja kivitelezhetőnek az új programot. Tóth Károly dékán javasolja, hogy a rektor tegyen eleget ezen kérésnek. A tanács támogatja a javaslatot, és felhatalmazta a rektort a módosított program megvalósítására.

[807] Jánky Kocsárd (Déva, 1868. február 11. – Debrecen, 1954. október 20.) 1920-tól a Nemzeti Hadsereg szegedi dandárparancsnoka volt (helyettese volt Shvoy Kálmán) 1922. november 4-ig.
[808] Sajnos Shvoy Kálmán naplójában csak egyetlen sor szerepel e nappal kapcsolatban.
[809] Pesti Hírlap, 1921. október 9. (43. évfolyam, 225. szám) 5. oldal
[810] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem - Egyetemi Tanács ülése 1921. október 8. II. renkivüli ülés 353/1921

A kormányzó kíséretével (Somogyi polgármesterrel, Aigner főispánnal, Kószó és Pálfy képviselőkkel, Szalay és Bottka főkapitányokkal) a Temesvári úton felállított katonai egységek arcvonala előtt állt fel, majd a katonaság diszmenetben vonult el előtte.[811]

A kormányzó érkezése után két órával már Szőregen volt. Rövid tartózkodása után Deszket, majd Kiszombort kereste fel, hogy programjának megfelelően Szegedre délután negyed háromra érkezzen visza.[812] A kormányzó délutáni programja három órakor folytatódott a lóversenytéri sportünnepéllyel, ahol a körlet őszi sportversenyét tekintette meg.

A kormányzó esti programjának egy részét a törvényszék épületének első emeletén számára előkészített lakosztályban bonyolította le,[813] itt kereste fel este fél nyolckor[814] az egyetem tanári karának küldöttsége Menyhárth Gáspár rektor vezetésével. Menyhárth üdvözlő beszédében háláját fejezte ki a kormányzónak az elűzött Ferenc József Tudományegyetem további működésének lehetővé tételéért, és megköszönte a kormányzó jelenlétét, amellyel *„ünneppé tette megjelenésével az új otthon felavatását”.* A kormányzó válaszában többek között, annak az érzésének adott hangot*: „Szomorú, hogy a kolozsvári egyetemnek el kellett hagynia régi székhelyét és új hajlékot kellett keresnie. Mégis van ebben valami vigasztaló. Erős bizonyítéka ez annak, hogy erőszakkal el lehet ugyan venni országrészeket, de nem lehet erőszakkal elvenni erkölcsi értékeket, kulturális fölényt, kulturális intézményeket, a magyar igazságnak ezeket az erős támaszait.”*[815]

*

A szegedi egyetem számára az 1921. október 9-i nap volt a legfontosabb. A nap eseményeit, az egyik részvevő, Márki Sándor leíráásból ismerjük. *„Én, mint a M. T. Akadémia képviselője nem a tanárok, hanem a küldöttek sorában, díszmagyarban vettem részt az ünnepen, amely a rókusi templomban reggel 8 órakor, a Várhelyi József pápai prelátus által tartott Veni Sancteval kezdődött.”* Márki mellett itt voltak a meghívott méltóságok, hatóságok, egyesületek mellett az egyetemi tanács tagjai és az egyetem tanárai is. Az ünneplők 8 óra 20-kor díszkocsikon a Dugonics téri főépület elé hajtattak a Kossuth Lajos sugárút, Széchenyi tér, Kárász utca

[811] Pesti Hírlap, 1921. október 9. (43. évfolyam, 225. szám) 5. oldal
[812] Pesti Hírlap, 1921. október 9. (43. évfolyam, 225. szám) 5. oldal
[813] A Szeged, 1921. október 9-i számában a zújságíró úgy tudja, hogy a kormányzó számára adott díszvacsora után Horthy a vasúthoz hajtat, és az éjszakát a különvonatban töltötte. Ez utóbbi megerősíti a Szegedi Napló is. 1920. október 9. 3. oldal.
[814] A Szegedi Napló szerint este 7-kor, mert fél nyolckor Horthy a szegedi vitézi szék tagjait fogadta. Szegedi Napló, 1921. október 8. (44. évfolyam, 454. szám) 1. oldal
[815] Pesti Hírlap, 1921. október 9. (43. évfolyam, 225. szám) 5. oldal

útvonalon. A háromnegyed kilencre megérkezőket[816] az egyetemi ünnepséget szervező Szandtner Pál mellett gróf Teleki Pál, Vass József vallás- és közoktatásügyi miniszter, Tóth Lajos és Imre Sándor államtitkárok[817] várták. A 9 óra[818] után érkező kormányzót fogadva *„A rektor magnificus a főlépcsőn áll az egyetem tanácsával, mellettük tradicionális jelmezben négy buzogányos egyetemi szolga."*[819]

Az ünnepség a díszteremben folytatódik, amely *„hatalmas, ötablakos helyiség, már félig telve meghívott vendégekkel, az előcsarnok közönsége alig fér el benne. Jobboldali falán I. Ferenc József király nagy olajképe áll, szemben vele az egyetem Szent Imre körének fehér selyemzászlaja[820], kiterjesztve a falra, rajta az arannyal hímezett szavak: »Isten, Haza, Tudomány.« A falak mellett pálmák, a szárnyas ajtóval szemben a kormányzó egyszerű trónszéke. Az egyetemi tanács emelvénye osztja két részre a termet, az emelvényen öt kétszínű bársonnyal vont karosszék, az emelvény előtt asztalka, rajta a magyar szent korona nagyobbított másával."* A kormányzó helyfoglalása után a rektor és a négy dékán jelenik meg a tanácsi emelvényen. *„Palást és díszruha van rajtuk, ruháik színe megegyezik a karok színeivel, a palástok magas, kihajtott Bocskay-gallérokban végződnek, mellükön a méltóságokat jelző széles ezüstlánc; kucsmájukat maguk elé helyezik az asztalra."*[821]

Az ünnepség a tanévnyitó beszédekkel folytatódott. A rövid kormányzói megnyitó után beszédet mondott Schneller prorektor, Kolozsváry Bálint nevében Menyhárth Gáspár, az új rektor, majd Szádeczky-Kardoss Lajos egyetemi tanár, nemzetgyűlési képviselő, Somogyi Szilveszter, Szeged város polgármestere. Beszédet tartott még Márki Sándor egyetemi tanár, az MTA, Kiss János, a Szent István Akadémia, Tóth Lajos, a debreceni Tisza István Tudományegyetem, Heim Pál a m. kir. Erzsébet-Tudományegyetem, Kovács Andor egyetemi tanár, kecskeméti jogakadémiai igazgató, aki a jogakadémiák nevében üdvözölte az egyetemet. Az ünneplő közönséghez ezután Kanyó Béla (szigorló orvos) a menekült diákság nevében, Jankó Ágost a törvényhatóságok, Szalay József a szegedi Dugonics Társaság nevében, Jancsó Benedek a népies irodalmi társaságok képviseletében szólt.

[816] Szegedi Napló 1921. október 10. (44. évfolyam, 458. szám) 2. oldal
[817] Vincze 2006, 259–260. oldal
[818] Márki Sándor pontosan 9 órát ír. A Szegedi Napló szerint „Kevéssel 9 óra előtt megjön a jelentés a várakozóknak: a kormányzó elindult kíséretével." illetve „Kilenc óra 10 perckor a utca föl-harsanó éljenzése jelzi a kormányzó érkezését."
[819] Szegedi Napló 1921. október 10. (44. évfolyam, 458. szám) 2. oldal
[820] Erdélyi László hozta el Kolozsvárról.
[821] Szegedi Napló 1921. október 10. (44. évfolyam, 458. szám) 2. oldal

Az üdvözlések után a kormányzó és kísérete (köztük Teleki gróf és Vass miniszter) elhagyta a dísztermet az egyetem tanácsának kíséretében. A kormányzói program a szegedi katonai körlet sportpályáján folytatódott egészen 12 óráig. Horthy délután 1 órakor érkezett meg[822] díszebédre[823] a Mars téri laktanyába,[824] ahol Janky tábornok pohárköszöntőjében a „vendég" első világháborús hadi tetteit, az 1919-es szegedi napokat és a kormányzót mint legfőbb katonai vezetőt[825] méltatta. Márkitól tudható, hogy az egyetem rektora és a dékánok is hivatalosak voltak az ebédre. A 15 óráig a városban tartózkodó államfőt a vasútállomáson Janky tábornok, Aigner főispán és a nap rendezésében részt vállaló Shvoy és Koós ezredes és Bottka Sándor rendőrfőkapitány búcsúztatta.

Márki az egyetemi ünnepségeken maradt, mert személye a Magyar Tudományos Akadémiát is képviselte.[826] A felszólaló professzor beszédében az egyetem életében többször előforduló „üldöztetés és bujdosás" emlékeit idézte fel az egyetem történetéből, de kiemelte hogy *„az erőszak azonban mindenkor csak az iskolákat törhette össze, nem tudományos szellemüket"*. Az akadémikus beszédének végén egy útravalót is adott: most a tanári kar és a hallgatók *„a vendégszerető Szeged városának falai közt új erővel készülnek elő tudományos feladataikra; miközben sohase tévesszék szem elől Erdély utolsó fejedelmének, Rákóczinak jelszavát, hogy Istennel a hazáért és a szabadságért kell dolgozniok"*.[827]

Márki naplójában a napról a következőket írta le: *„A rektor köszönése után a kormányzó eltávozott, mire a rektor 12 jelöltet avatott fel doktornak (köztük az ősz Kovács Ferenc plébánost[828]), az első ily nemű funkciót végezvén Szegeden.* […] *Féltizenkettőkor az ünnepély véget érvén, Jancsó Benedekkel és Szádeczky Lajossal tértem haza s egyórai beszélgetés után átmentünk a Kass szállóba, hol az egyetem vendégeivel és tanáraival* […] *igen*

---

[822] Horthy tisztelgő látogatást tett Janky tábornok édesanyjánál. (A látogatás hátterében a protokolláris tisztelgésen túl a két katona 1918 előtti jó kapcsolata is szerepet játszott.)

[823] Szegedi Napló 1921. október 10. 3. oldal

[824] A Mars téren álló épület 1883 után épült a közös hadsereg és a helyőrség elhelyezésére. Ma a Szegedi Szakképzési Centrum Gábor Dénes Technikum és Szakgimnázium és magánlakások találhatóak itt. Bálint Sándor: A régi szegedi katonaélet: népi emlékezet és helyi hagyományok. Budapest, 1979. Különlenyomat az Ethnographia 1979. évi 1. számából. 61; Nagy Zoltán: A rekonstrukció építkezései. A polgári lakóház építkezés. Az eklektika korának építészeti és kommunális fejlődése. In: Szeged története 3/1. 1991. 176; Somorjai Ferenc: Szeged. Harmadik, javított és bővített kiadás. Szeged, Panoráma, 2002. (Magyar városok) 159; Magyar várostörténeti atlasz 3 Szeged atlasz II. Adattár Szeged, 2014. 86 p.

[825] 1920. I. tc.

[826] A Magyar Tudományos Akadémia több tagja is ott volt az ünneplők, meghívottak között: Gr. Teleki Pál, Csengery János. Ereky István, Erdélyi László, Finkey Ferenc, Horger Antal, Hornyánszky Gyula, Kolosváry Bálint, Márki Sándor, Riesz Frigyes, Dr. Szádeczky-Kardoss Lajos.

[827] Acta Universitatis Litterarum Regie Hungaricae Francisco.Josephine Anni MCMXI-MCMXII *Ünnepélyek, amelyek a M. Kir. Ferencz József-Tudományegyetemen a tanév megnyitása és az Egyetem ötvenesztendős fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9.-én és 1922. évi június hó 29.-én tartattak* Szeged, Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt, 1923. 36–37 p.

[828] A Szeged napilap nem említi a nevét.

kedélyesen fogyasztottuk el ebédünket. […] D.u. öt órakor fölmentünk a városi közgyűlésre, a melyet a lelkes polgármester, Somogyi azért hirdetett, hogy a városi képviselet és az egyetem tagjai megismerjék és megszeressék egymást."[829]

A közgyűlésen az egyetemi tanács és az egyetemi tanárok mellett Tóth Lajos közoktatásügyi államtitkár és Zadravecz István tábori püspök is megjelent.[830] A polgármester ünnepi szavaira a rektor válaszolt, melyben megköszönte a város erőfeszítéseit az egyetem befogadásáért. A többi felszólaló azonban az ünnepi pillanatokban azokról a tervekről számolt be, amelyekről már az egyetemi tanárok is tudták, hogy a zavartalan oktatás-nevelés számára már rendelkezésre kellene állniuk. Gaál tanácsnok a diákokat segítő akcióról számolt be kiemelve, hogy „a szegedi és ujszegedi kendergyárak, Back Bernát, Hoffmann Ignác, a Keresztény Gazdasági Bank, a Dél-Szövetség, Kendercsi György és a SzAK nagyobb anyagi segítséget ajánlottak fel a szűkölködő egyetemi hallgatók támogatására."[831] Beszédében kitért arra is, hogy az egyetemi várossá válásért a város már tervet dolgozott ki, „*hivatkozott ez ügyben az 1907-ben kiadott emlékiratukra, s hogy bizony nem Kolozsvár rovására akartak egyetemhez jutni."*[832]

Ezután Kovács Gábor egyetemi polgár a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete nevében elmondta *„bujdosásuk közben mennyi szeretetlenségben volt részök s valósággal könnyeket fakasztott, mikor érettök kesergő édes anyáikat említette, kiket most a szegedi nők anyai gondoskodása pótol. Nagy hatást tett Jancsó Benedek is, mikor bejelentette, hogy a Népies Irodalmi Társaság megvásárolta az egyetemi, internátus számára 2 1/2 millió koronáért az itteni zsidó internátust."* Ezután Márki megjegyezte *„A beszéd érzelmi részei igen szépek voltak."*[833]

Márki naplója már nem említi Kószó István[834] és Tóth Imre felszólalását, amely után Somogyi polgármester fél hétkor bezárta az ünnepi közgyűlést.

Az est programja az egyetemnek Szeged város tiszteletére adott vacsorája volt a Kass-szállóban. A 231 terítékes banketten Menyhárth Gáspár rektor mondta az első pohárköszöntőt a kormányzóra . Ez követte a *„professzorok közül Schneller István a kormányra, Csengery János a városra és polgármesterére, Tóth Károly a nemzeti hadseregre, Hornyánszky Gyula a*

[829] Vincze, 2006, 260. oldal
[830] Szeged, 1921. október 11. (2. évfolyam, 233. szám) 2. oldal.
[831] Szeged, 1921. október 11. (2. évfolyam, 233. szám) 2. oldal.
[832] Vincze, 2006, 260. oldal
[833] Vincze, 2006, 260. oldal
[834] „Dr. Kószó István lelkes beszéde után, a mindvégig lelkes hangulatú díszközgyűlést Somogyi polgármester szavai zárták be." Szeged, 1921. október 11. 2. p.

Magyar Tudományos Akadémiára, Imre József a testvéregyetemekre s akadémiákra, Márky Sándor a törvényhatóságokra. Erdélyi László pedig az irodalmi társaságokra, egyesületekre és testületekre ürítette poharát."[835] A kormányzat részéről Tóth Lajos[836] és Imre Sándor államtitkárok voltak jelen az éjfélig tartó eseményen.

„Erdélyi László pedig az irodalmi társaságokra, egyesületekre és testületekre ürítette poharát"

Erdélyiről e mondatot az egyetem újjáalakításakor írták, akkor, amikor 1919 után a szegedi lakosság köreiből és a menekült egyetem hallgatóiból közel egy tucat szervezet jött létre.[837] A létrejött szervezetek célja – részben a tanácsköztársaság, részben a román hatóságok és a háború borzalmai után – ujjászervezni a társadalmi egyesületeket , mint a közösségi lét fontos színtereit. A kor fiataljai – középiskolások, egyetemisták – lettek tagjai ezeknek a szervezeteknek tanáraik vezetésével és irányításával. Szegeden két jelentősebb egyesület jött létre. 1921–22 fordulóján szegedi csoportokat szervező és a legnagyobb létszámú Turul.[838] Felső szervezetük 1921 decemberében az orvosi karon jött létre „Csaba" néven, majd 1922-ben a gyógyszerészhallgatók körében alakult meg a Rákóczi Bajtársi Egyesület.[839] A szervezet budapesti és vidéki tevékenységét a radikalizmus hatja át, amely antibolsevista és antiszemita cselekményekben öltött testet. Így heves tüntetéseket szerveztek a numerus clausus[840] mellett 1921-ben, majd az 1927-es módosítása idején is.[841] Az 1930-as években is állást foglaltak egyetemi és közügyekben.

A másik szervezet a Szent Imre Egyesület, majd az abból kialakult Emericana volt. Ez a szervezet már az egyetem kolozsvári időszakában is létezett. A Szent Imre Egyesület munkájában 1912 óta tevékenyen részt vevő Erdélyi László vezette a zöld bársonysapkát viselő katolikus egyetemi hallgatókat. A 300 hallgatóból álló szervezet jelentőségét és munkáját dicséri az Első Alföldi Katholikus Diáknagygyűlés megszervezése 1922. szeptember 8-án az

[835] Szegedi Napló, 1921. október 10. (44. évfolyam 458. szám) 2. oldal
[836] Tóth Lajos államtitkárnak a városra mondott köszöntőjét Gaál Endre tanácsnok köszönte meg.
[837] Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között UNIVERSITAS SZEGED Kiadó, Szeged, 2012. Bevezetés 26. oldal
[838] Kiss Róbert Károly: A Turul Szövetség szegedi működése In: Vajda Tamás: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között UNIVERSITAS SZEGED Kiadó, Szeged, 2012. 34. (Továbbiakban: Kiss 2012)
[839] A szövetség többi helyi alakulata, „a természettudományi karon az Eötvös, a bölcsészetin az Árpád, a polgári iskolai tanárjelölteknél a Botond, illetve a jogászoknál a Werbőczy. A szegedi kerületi vezérséghez tartoztak még a gyulai „Gyula", a szentesi „Horváth Mihály", a makói „Csanád" és a hódmezővásárhelyi „Bercsényi Miklós", valamint a szegedi felsőipar iskolások „Zrínyi" tagegyesületei." Kiss 2012 34.
[840] Kiss 2012, 40–44.
[841] Kiss 2012, 35,37.

Alföldi Katholikus Nagygyűlés részeként.[842] A következő évben fennállásuk 20. évfordulóját ünnepelték előbb szentmise keretében a szegedi belvárosi templomban, majd a Korzó moziban.[843] Az évtized végére az egyesületen belül újabb Szent Imréről elnevezett szervezetek jelennek meg. Ennek oka, hogy a Szent Imre Kollégiumban lakó hallgatók között is létrejött egy egyesület, mely meggypiros bársonysapkát viselt.[844] Másrészről megjelent Szegeden a német szervezeti hatásokat mutató Emericana.[845] A zöldsapkás szervezet Budapesten alakult, szegedi szervezetét dr. moóri Glattfelder Gyula csanádi püspök kezdeményezésére vitéz Bakonyi Imre és Virág Sándor szervezte meg. Bakonyinak dr. Erdélyi László nyilvános rendes egyetemi tanárt, dr. Tóth Imre kormányfőtanácsost, Scheffer Ferenc postafőtanácsost, dr. Pap Nándor orvost, Orbán János, Révai József piarista tanárokat maga mellé állítva sikerült 1926. február 27-én a városháza disztermében a szegedi Emericanát megalakítania.[846] Három hónappal később, 1926. május 9-én az Emericana szabályai szerint 114 úr tett esküt az új szervezetre, köztük Erdélyi László is.[847] Vajda kutatásai alapján tudható, hogy Erdélyi később is aktív tagja maradt a szervezetnek, részt vett a 4 egyetemi corporatio címereinek tervezésében,[848] majd a Corporatio Szegediensis protectorává avatták.[849]

Erdélyi László más, nem az egyetemhez köthető szervezetek munkájában is részt vett, időben elsőként a Katolikus Szülők Szövetségét említjük. A Szeged 1921. október 18-ai száma egy rövid hírt tett közzé a szövetség megalakulásáról,[850] mely a város mozijának épületében zajlott. A lap rövid hírével ellentétben a Szegedi Új Nemzedék az újság első oldalán,[851] „Az iskola és a szülők egységes küzdelme a destrukció ellen" cím alatt írt az eseményről. Vásárhelyi József pápai prelátus, Muntyán István törvényszéki tanácselnök, Andrássy Kálmán MÁV felügyelő, Lanbert József igazgató után felszólalt Erdélyi is. Felszólalásában , a lap szerint , a következőket mondta: a „mai nevelés és oktatás hibáinak is oka a vallásos érzés meggyógyulása,[852] ami a szabadkőmivesek évtizedes munkájának eredménye, ami pedig a zsidók világuralmi törekvésének kivívására szoruló, tervszerű munka." Ez ellen, a „vallás, a hit

[842] Katolikus Ébredés II. (1922) október 3.
[843] Új Nemzedék (1923) március 13. 3
[844] Vajda Tamás: A Foederatio Emericana szegedi története In: Vajda Tamás: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között UNIVERSITAS SZEGED Kiadó, Szeged, 2012. 46. (Később Vajda 2012)
[845] Vajda 2012 47.
[846] Ezután a két szervezet együttes létét látjuk, majd az átlépések miatt a Szent Imre Bajtársi Egyesület 1929-ben történt megszűnését. Vajda 2012, 50.
[847] Vajda 2012, 51.
[848] Vajda 2012, 54.
[849] Vajda 2012, 55.
[850] Szeged, 1921. október 18. (2. évfolyam, 229. szám) 3. Megalakult a katolikus szülők szövetsége.
[851] Szegedi Új Nemzedék, 1921. október 18 (3. évfolyam, 237. szám) 1.
[852] meggyengülés

igazságainak tudományos megvilágítása szükséges" a szülők számára, amelyet a jövőben több előadás tartásával adnának át. Tóth Imre felszólalása után az ülést P. Bus Jakab jezsuita szerzetes, rektor zárta be, bejelentve a Katholikus Szülők Szövetségének megalakulását. A szövetség egy központi bizottságból állt, melyhez a plébániák által szervezve területi bizottságok jöttek létre a „tanítás körüli anomáliák mielőbbi megszüntetése céljából".[853]

Az Erdélyi által elmondottak beleillenek a korszak , és még inkább az 1920–21-es évek retorikájába, amelynek középpontjában – társadalompolitika és nevelés szempontjából – középpontjában az 1919-es Tanácsköztársághoz fűződő viszony és a numerus clausus végrehajtása állt. Sajnos Erdélyi szavai pontosan nem állnak a rendelkezésünkre. Feltételezünk pontatlanságot is a megjelent szövegben, amit a „vallásos érzés meggyógyulása" [meggyengülése] kifejezés is jól mutat. A teljes mondanivaló azonban véleményünk szerint nincs ellentétben a professzor tetteivel és 1927-ben tett nyilatkozatával. Meg kell jegyezzük, mindkét nyilatkozat időpontja „tartalmaz" egyfajta kényszert is. Az 1921. októberi nyilatkozat az egyetem újranyitása után 10 nappal történt, a törvény végrehajtásának kezdetén, Erdélyi törvény által előírt vizsgálóbizottsági meghallgatása előtt, ami 1921 decemberében volt. Törvénytisztelő állampolgárként nem nyilatkozhatott másképpen. Másfelől azonban úgy látjuk, hogy az 1927-es nyilatkozat egyfajta „megkönnyebbülés", számítva arra, hogy a törvény valószínűleg változni fog.[854] Az eltelt hat évet az „embernek maradni az embertelenségben" jelmondatával lehet jellemezni cselekedetek (menedék a zsidó lányoknak) és együttműködő kapcsolatok (helyi hitközségvezető) tekintetében egyaránt.

Az 1926. január 5[855]-én Budapesten megalakult a Magyar Nők Szent Korona Szövetsége[856], amelynek eszményeiről és céljairól a Nemzeti Újság így tudósított[857] a szövetség hivatalos közleménye alapján: „A szövetség eszménye: az ezeréves jogfolytonosságon nyugvó történelmi Magyarország. Célja: a szent korona történelmi jelentőségű állam és nemzetfenntartó gondolatának ápolása, a magyar királyság iránti hűség terjesztése és fokozása, a jogfolytonosság elvéhez és a törvényes öröklési rendhez való hűséges ragaszkodás,

[853] Szegedi Új Nemzedék, 1921. október 18. (3. évfolyam, 237. szám) 1.

[854] A változás be is következett 1928. áprilisa 26-án. Ekkor fogadták el a 1928. évi XIV. törvénycikket a tudományegyetemekre, a műegyetemre, a budapesti egyetemi közgazdaságtudományi karra és a jogakadémiákra való beiratkozás szabályozásáról szóló 1920. évi XXV. törvénycikk módosításáról című jogszabályt. Paksa Rudolf: A Numerus clausus és módosítása In: Bethlen István és kora Bp., Osiris, 2014. 137-159p.

[855] A szövetség alapítását január 4-én terjesztették be, és január 5-én fogadta el a belügyminiszer. Apponyi Albertné grófné és Odescalchi Károlyné hercegné január 20-án jelentették be a szövetség megalakulását és működését.

[856] Magyar Nők Szent Korona Szövetsége M.kir belügyminiszer 117501/1926/VII. szám alatt fogadta al a belügyminisztérium. Kardos József: Legitimizmus Korona Kiadó, Budapest,1998. 153. oldal

[857] Nemzeti Újság, 1926. október 19. (8. évfolyam, 238. szám) 5.

ezeresztendős hagyományaink és nemzeti erényeinknek megőrzése és felvirágoztatása, a nemzeti öntudat fejlesztése, a hazafias érzés istápolása és fokozása, az emberbaráti szeretetnek minden irányú gyakorlása , és végül a társadalmi élet kimélyítése."[858]

Ebben a legitimista szellemben alakult meg Szegeden Magyar Nők Szent Korona Szövetségének szegedi csoportja 1926. október 17-én. Ebből az alkalomból a városba érkező országos elnöknőt, Odescalchi Károlyné hercegnét[859] a vasútállomáson Erdélyi László és Nagel ezredesné[860] fogadta. A díszebéd után a városháza nagytermében tartott nagygyűlésen megjelent Glattfelder Gyula csanádi püspök, dr. Várhelyi József prelátus, szeged-belvárosi plébános, Taszter Béla nemzetgyűlési képviselő, Dósa István főszolgabíró, a Magyar Nők Szent Korona Szövetségének tagjai közül Raskó Istvánné, a Szegedi Katolikus Nővédő Egylet díszelnöknője, Malcomes Camilloné báróné.[861] Odescalchi hercegné nyitó előadása után Istvánffy Gyuláné, majd Lovich Ilonka[862] kapott szót. Ő, mint ismert írónő „költői szavakban emlékezett meg II. Ottó királyról[863], akinek az országába való hazatérését elősegíteni a magyar nők legfőbb kötelessége."[864] Az esemény további eseménye egy zártkörű a bankett volt a Kass Szállóban, ahol Erdélyi professzor egyedüli egyetemi tanárként jelent meg.

A következő évben tartották a szövetség férfi ágának alakuló ülését, azaz 1927. június 12-én vasárnap a szegedi városházán megalakult a Magyar Férfiak Szent Korona Szövetsége[865]. Az összejövetelt Erdélyi László nyitotta meg, aki nyitó beszédében a királyválasztásokról beszélt. Kijelentette, „hogy míg a királynak törvényes fiúörököse van, addig igazi királyválasztásról nem lehet szó."[866] Majd hozzátette: „Amíg minden igaz magyar azon az álláspontón van, hogy a ránk kényszeritett, igazságtalan trianoni béke a magyar szíveket nem

---

[858] Nemzeti Újság, 1926. február 12. (8. évfolyam, 34. szám) 7.

[859] Gróf Andrássy Klára grófnő, herceg Odescalchi Károlyné (Budapest, 1898. január 18. – Dubrovnik, 1941. április 12.) legitimista, angolszászbarát politikus és újságíró, filantróp, a második világháború idején a lengyel–magyar kapcsolatok kiemelkedő alakja. Tóth Vásárhelyi Éva: Gróf Andrássy Klára, a szociális legitimista. Múltunk, Budapest, 2008/2. 105–121.

[860] A szegedi Magyar Nők Szent Korona Szövetségének alelnöknője. A szervezet elnöke Pallavici Alfonz Károlyné őrgrófné nem vett részt az eseményen.

[861] Nemzeti Újság, 1926. október 19. (8. évfolyam, 238. szám) 5. Az újság több megjelent nevét is közli, ettől eltekintek.

[862] Lovich Ilona, Czike Gáborné (Szepesolaszi, Szepes vm., 1897. szept. 11. – Bp., 1973. febr. 27.): polgári iskolai tanár. – Iglón és Temesvárt tanult. 1927. VI. 17.: férjhez ment nemes Czike Gábor tanügyi főtanácsoshoz, Szegeden, majd Székesfehérváron éltek.

[863] Habsburg Ottó (Reichenau an der Rax, 1912. november 20. – Pöcking, 2011. július 4.). A szövegrészlet arra utal, hogy 1930. november 20-án Habsburg Ottó betöltötte a tizennyolcadik életévét.Az immáron nagykorú ifjú megörökölte apja uralkodói címét is. A magyar legitimisták így a magyar királynévsor alapján a II. Ottó nevet adták neki. Ezt erősítette Ottó anyjának Zita királynénak az ünnepélyes nyilakozata is, melyben fiát császárkánt és királyként nevezte meg.

[864] Nemzeti Újság, 1926. február 12. (8. évfolyam, 34. szám) 7. oldal

[865] Magyar Férfi Szent Korona Szövetsége M.kir belügyminiszer 129587/1926/VII. szám alatt fogadta al a belügyminisztérium. Kardos József: Legitimizmus Korona Kiadó, Budapest,1998. 153. oldal

[866] Délmagyarország, 1927. június 14 (3. évfolyam, 135. szám) 2 oldal

kötelezheti, addig ugyanezt kell mondanunk a kikényszerített királylemondásról és kikényszerített dinasztia-kizárásról is." Végül leszögezte, hogy Magyarország és királya között a kapcsolat „természeténél fogva fölbonthatatlan". Erdélyi felszólalása után Saly Árpád[867], a szövetség országos alelnöke ismertette a szervezet alapszabályát, amelyet a Scitovszky belügyminiszter[868] is jóváhagyott. Saly végül Ottó királyfi neveléséről ejtett pár szót, leszögezve hogy a bencés szerzetes nevelők magyar szellemben nevelik a jövendőbeni királyt.[869] Erdélyi is védelmébe véve rendtársait, Blasivics Jágor[870] és Wéber Jácintot[871] kihagyva Bánhegyi Jóbot,[872] akinek neve az előzőekéhez képest magyarosan hangzott.

Az összejövetel végén a megjelentek (körülbelül 100 fő) megalakította a szövetség szegedi fiókját, és megválasztotta a tisztikart. „Az elnöki tisztséget Erdélyi László nyerte el."[873]

Erdélyi meglátásunk szerint e szövetségek hatására írta meg „Volt-e Magyarországon szabad királyválasztás?" című munkáját, amelyben a magyar történelmen keresztül vizsgálja e kérdést, és a Habsburg-ház trónjogát élőnek mondja ki. Erdélyi azonban tovább megy. Az 1930-as év közeledtével a Szent Imre-emlékévre újabb köteteket[874] adott ki. A célja egyértelmű: egy allegória megteremtése, amely az államalapító király családját mintázta le a jelenkorra. Szent István és fia, Imre herceg most IV. Károly és Ottó herceg lenne, akiket egykor bencés szerzetesek neveltek. Így kerül sor 1931-ben egy levélváltásra, amelynek csupán az Erdélyihez írott levélpárját ismerjük. A Stenenockerzelben[875] kelt levelet Keresztes Arthúr[876] tábornok írta. A levél így kezdődik: „Méltóságod itt jól ismert királyhűsége", majd a professzor által küldött köteteket felsorolva[877] köszönetet mondott azok elküldéséért. A tábornok levelének második bekezdésében félreérthetetlenül fogalmaz Erdélyi legitimizmusáról: „Fenséges Urunk , régi híve kedves figyelmét örömmel vette tudomásul, a küldeményt és a küldemény mögött rejlő

[867] Az 1920-as években a belügyminisztérium osztálytanácsosa volt.
[868] Bethlen István kormányának belügyminisztere Scitovszky Béla (Budapest, 1878. január 23. – Budapest, 1959. augusztus 20.) a Nemzetgyűlés elnöke, nagybirtokos, országgyűlési képviselő.
[869] Saly elhallgatta Ottó történelemtanárát is, aki Angyal Dávid volt.
[870] A név helyesen: Blazovich Jákó Fülöp, Répcesarud (Sopron m.), 1886. ápr. 29. – Pannonhalma, 1952. dec. 26.
[871] Wéber Jácint Péter, Nagykikinda (Torontál m.), 1876. dec. 26. – Budapest, 1939. júl. 26.
[872] Bánhegyi Jób József bölcsészdoktor, Sövényház (Győr m.), 1897. márc. 25. – Pannonhalma 1979. júl. 18.
[873] Délmagyarország, 1927. június 14. (3. évfolyam, 135. szám) 2.
[874] Szent Imre legendája. Athenaeum Kiadó, Budapest Ford. Szegedy János. Magyarázattal ellátta Erdélyi László [Budapest], 1930; Szent Imre és kora. Athenaeum Kiadó, Budapest [1930].
[875] A település Belgiumban található, Flamand Brabant tartományban. Itt tartózkodott és nevelkedett Habsburg Ottó az 1930-as évek elején.
[876] Keresztes Artúr Zoltán (Székesfehérvár, 1879. július 17. – Vác, 1952. április 25.) Habsburg Ottó szárnysegédje.
[877] Az ezeréves magyar Alkotmány (Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Francisco-Josephinae Sectio Philol.-Historica. 4: 1.) Ferencz József-Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, Szeged, 1931.; A királyellenes népizgatás történelmi tévedései. Prometheus Nyomda, Szeged, 1931; Praktikus magyar történelem. Prometheus Nyomda, Szeged, 1931. (A szerző kiadása); Magyar művelődéstörténet. I. köt 1000-ig. Kolozsvár 1913. II. köt. 1000 – 1301. 1918, 560 1.

nemes elgondolását [Magyarországra való visszatérés, és annak jogi alapjai] melegen köszöni."[878] Erdélyi alkotmányértelmezésével azonban újabb vitába kapcsolódott be.[879] elképzelésével. Ezúttal Eckhart Ferenccel[880], aki az alkotmány feudális eredetű narratívainak tarthatatlanságára hívta fel a figyelmet.[881]

A Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet, Nyelv- és Történelemtudományi Karának dékánja az 1924/25-ös tanévben

Az egyetem 1921. évi ünnepségét a körülményeknek megfelelően szervezte és bonyolította. Meghívta a magyar egyetemek képviselőit, az egyetem oktató-nevelő munkájában szerepet játszó szervezeteket. Képviseltette magát az ország oktatási, politikai irányításáért felelős személyek sora. Jelen volt az államfő is, akinek tevékenységét a jelenlévő Shvoy Kálmán naplójában csak egyetlen, sokat mondó sorral illeti: „1921. október 8. A kormányzó látogatása a felszabadult Újszegeden."[882]

Az 1919 -1921 tartó átmeneti időszaknak végét jelentette Márki Sándor feljegyzése is, arról, hogy 1921. október 12-én kezdte el az oktatást Szegeden. Az átmeneti időszakról pedig azt írja, hogy Erdélyivel igazoló bizottsági eljárásban vettek részt még 1921 végén. Márki megírta az egyetem 50 éves történetét[883] és Erdélyivel együtt ünnepelték az egyetem fél évszázados fennállási évfordulóját. Időközben Erdélyinek több munkája látott napvilágot, így a székelykérdésről,[884] majd egy teológiai munka[885] után, az Árpádkor[886] című kötete jelent meg. Jól láthatóan a korábbi évek szakmai termékenysége már nem jellemzi munkásságát, inkább folyóirat cikkek, kisebb tanulmányok kerültek ki keze alól.

*

Erdélyi László tevékenységéről a korszakból kevés információnk van, az is újságokból és pár fennmaradt levélből származik. A város a napilapok tanulsága szerint igyekezett az

[878] Benedektina, Erdélyi László levelezése BTK 493
[879] Az ezeréves magyar alkotmány. (Az Eckhart vitához.) Szeged, 1931. Városi nyomda. 28 1.
[880] Eckhart Ferenc (Arad, 1885. november 18. – Budapest, 1957. július 28.) jog- és gazdaságtörténész, levéltáros, egyetemi tanár, tanszékvezető, dékán; miniszteri tanácsos, az MTA tagja (levelező: 1919, rendes 1934)
[881] Törő László Dávid: Az „Eckhart-vita", AETAS: Történettudományi Folyóirat 31: (4) 57–77.
[882] Shvoy 1983,75. oldal. Ez utalás a szerbek 1921. augusztus 20-i kivonulására.
[883] Márki Sándor: *A m. kir. Ferencz József-tudományegyetem története 1872–1922*. Szeged, 1922.
[884] Erdélyi László (1921): *A székelyek története*. Az 1921. évi Erdélyi Naptárban 24–26. 1. Különlenyomat. Brassó.; Erdélyi László (1921): *A székely eredetkérdés megoldásának sarkpontjai*. Akadémiai Értesítő.
[885] Erdélyi László (1922): *A legszebb tudomány*. Szeged 1922. II. kiadás 1924. Valláskritika a történeti tanulmányokhoz. Szent István Társulat.
[886] Erdélyi László (1922): *Árpádkor*. Budapest. Pallas kiadó.

egyetem tanárait minél aktívabban bevonni a helyi rendezvények vagy vallási események megszervezésébe, illetve rávenni az azokon való részvételre.

Erdélyiről így tudjuk, hogy a szegedi felsővárosi minoriták templomában november hónap vasárnapjain délután 3 órától szentbeszédeket tartott.[887] 1921. november 4-én ugyanitt részt vett a dr. Monay Ferenc[888] minorita rendfőnök tiszteletére rendezett ünnepi vacsorán. A megjelentek között nem kisebb méltóságok voltak, mint Aigner Károly főispán, Janky Kocsárd tábornok, Shvoy Kálmán vezérkari ezredes, Erdélyi László egyetemi tanár, Gaál Endre és Balogh Károly tanácsnokok és a felsővárosi katolikus hitközség képviseletében Dobay Gyula. Az ünnepi vacsorán Erdélyi után Tatarek Béla házfőnök, majd Gaál Endre és Dobay Gyula köszöntötték fel az ünnepeltet. Az eseményről Szeged másik napilapja, a Szegedi Napló is beszámol,[889] de bővebb információt nem ad, akárcsak az eseményen résztvevő, de naplójában semmit nem író, Shvoy.

A Szeged november 18-i[890] száma a Szegedi Törvényhatósági Szabadoktatási Bizottság előadássorozatáról tájékoztatta az olvasókat. Az ismeretterjesztő előadások helyszíne a tudományegyetem díszterme[891] volt. Az első előadásra Erdélyi professzor vállalkozott, aki a szabad akaratról beszélt.

1921. december 10-én a pannonhalmi főapát tájékoztatja[892] Erdélyit, hogy az 1921. augusztus hónapban tartott nagykáptalan határozata alapján rendi dékánná[893] nevezték ki. A „Méltóságos Tanár Úr" megszólítású levelet Bárdos Remig pannonhalmi főapát (1921–29) aláírásával kézbesítették.

1923-as év indulásáról Márki két rövid naplóbejegyzése tájékoztat bennünket professzortársa felől. „Erdélyi László volt nálunk, most a vegyesházbeliek korának művelődéstörténetén dolgozik."[894] A január végi bejegyzést egy február eleji[895] követi, melyből Erdélyi édesanyjának elhunytát írja meg a 70. életévéhez közeledő Márki.

---

[887] Szeged, 1921. november 3.
[888] Monay Ferenc Sándor, OFMConv (Nagybánya, Szatmár vm., 1878. dec. 22. – Róma, 1964. máj. 5.)
[889] Szegedi Napló, 1921. november 5. (44. évfolyam, 451. szám) 3. oldal
[890] Szeged, 1921. november 18. 3. oldal
[891] Megjegyzik, hogy a (az egyetem épületében a volt kir. tábla, II. em.)
[892] Erdélyi László hagyatéka, Pannonhalmi Főkönyvtár Benedektina BK 493 / IX-XI levelek. 673/1921 számú levél
[893] rendi dékán: szűkebb körű fő apáti tanácsadó testület szerepük van például a rendi munkakörök beosztásában (diszpozíció)
[894] Márki Sándor napló 1923. január 27. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.
[895] Márki Sándor napló 1923. február 2. Békés Megyei Levéltár xerox gyűjtemény.

Erdélyi Árpádkor című munkája meg is jelent. A könyv megjelenését követően ismertetőt[896] is olvashatunk, melynek első mondatai összecsengenek Márki naplóbejegyzésesével. „Békefi Remiggel együtt sokan szörnyülködtek azon az öndicséreten, a mit Erdélyi Laci az Árpádkori előszavában elkövetett”.[897]

Egyetemi munkája mellett, vagy helyett, más téren is szóba került Erdélyi. Bárdos pannonhalmi főapát 1924 szeptemberében[898] a váci püspöknek írt levélben a kecskeméti bencés obláták[899] igazgatójául szeretné kineveztetni Erdélyit. Az igazgatói pozíció betöltetlen, írja a főapát, és csak a területileg illetékes megyés püspök (jelen esetben Vác) nevezheti ki a következő igazgatót. Hanauer István püspök pedig 1924. október[900] 9-én kelt levelében gyóntatási és igehirdetési felhatalmazást ad Erdélyinek a váci püspökség területére.

A Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Karának dékánja az 1924/25-ös tanévben

A kari tanács 1923/24-es tanév május 13-án tartott VIII. rendes ülésének[901] 99. napirendi pontja a következő tanév első félévre szóló tanrend elfogadása volt. A Schmidt Henrik elnök, mint kari dékán, vezette kar, a beterjesztett tanrendet elfogadta, és megerősítését kezdeményezte a vallás és közoktatásügyi minisztériumnál.

Ezután a 100. napirendi pont megtárgyalása következett, amely a jövő évi dékán megválasztását írta elő. Az elnök felhívására a jelenlevők (Szádeczky K. Lajos, Márki Sándor, Csengery János, Dézsi Lajos, Erdélyi László, Hornyánszky Gyula, Bartók György, Horger Antal, Kogutovicz Károly ny. r. tanárok, illetve a magántanárok képviseletében Banner János magántanár, titkos szavazással választottak. A szavazatok megszámlálása után 1 szavazat üres volt, 1 szavazat Schmidt Henriket jelölte, három szavazatot kapott Bartók György, de hat szavazattal Erdélyi Lászlót választották az 1924/25-ös tanévre dékánnak.

A karnak a 102. napirendi pontban újabb szavazást kellett lebonyolítania, ezúttal a rektorválasztásra. A szintén titkos szavazás eredménye a következő volt: Márki Sándort 10, míg

[896] Katholikus szemle, 1923. (37. sz.) 3. sz. 180-182. oldal
[897] Márki Sándor napló 1923. május 12. Békés megyei Levéltár xerox gyűjtemény.
[898] Erdélyi levelezése 459/1924 Bárdos Remig levele Hanauer István váci püspöknek
[899] obláták: világi személyek, akik bencés erények szerint akarnak élni.
[900] Erdélyi levelezése 3698/ 1924 Hanauer István váci püspök levele Bárdos Remignek
[901] 433 sz./1923/24 BRK 1923/24-es tanév május 13-án tartott VIII. rendes ülésének jegyzőkönyve

Dézsi Lajost 9, Horger Antalt 9 és Bartók Györgyöt 9 szavazattal küldi a kar a rektorválasztó gyűlésre.

A rektorválasztás eredményének kultuszminiszteri megerősítéséről a Világ[902] is beszámolt 1924. júliusi számában. Így az 1924/25. tanévre a szegedi Ferenc József Tudományegyetem rektora Csengery János egyetemi nyilvános rendes tanár lett. Az egyetemi tanács többi tagja: Moór Gyula nyilvános rendes tanár (jogi és államtudományi kar), Veress Elemér nyilvános rendes tanár (orvostudományi kar), Erdélyi László nyilvános rendes tanár, (bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar), Györffy István nyilvános rendes tanár (mathematikai-természettudományi kar) lett.

Mi történt a közel 100 évvel ezelőtti egyetemi tanévben?

Az egész egyetem történetét tekintve a következő év prorektorának, Csengery Jánosnak szavai igazítanak el bennünket. Csengery e gondolatokat az 1925. október 11-én tartott tanévnyitó ünnepségen felolvasott beszámolójában[903] mondta el, amit az egyetemi hagyomány alapján mint előző évi rektor kellett, hogy elkészítsen.[904] Csengery nem hagy kétséget, hogy „a múlt tanév jellegzetes mozzanatairól" szeretne képet adni, és az „egyetem majdani történetírójának adalékokat" szolgáltatni. Az egyetemi kiadvány címe is sugallja, hogy itt olyan év(ekről) van szó, amely sorsfordító és átmeneti is az intézmény történetében. Csengery szinte a beszéde elején nyíltan beszél arról az oktatáspolitikai polémiáról, mely az 1920-ban kialakult új magyar államiság kapcsán az egyetemek szükségességéről szólt. „Szükséges-e, vagy célszerű-e megnyomorított kis országunknak négy egyetemet fenntartani? – hangzott el a kérdés, s a feleletet adók jelentős része ezt kétségbe vonta: nem kellene-e épen a szegedi egyetemet megszüntetni, melyre az állam eddig a legkevesebbet költött és áldozott?" Majd Csengery később így folytatja „[...]győzött a hazafiság, mely nem engedheti, hogy Mátyás városának egyeteme meghalni jött légyen az Alföldnek tudományért és kultúráért sóvárgó metropolisába. Mély hálával tartozunk azoknak, akik ezt a kedvező fordulatot lelkes sorompóba-lépésükkel előidézték, akik egyetemünket a támadások ellenében megvédelmezték, az élethez, a

[902] Világ 1924. július 5.(15. évfolyam, 133. szám) 8. oldal

[903] Beszámoló A Szegedi M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1922–23-1926–27. évi működéséről Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság. Az Egyetem Rectori Hivatala. Szeged, 1929. 195 oldal

[904] Az egyetemi kiadvány címe is tükrözi, amelyet már a legelején közöl olvasójával, az egyetem 1921/22 óta nem tudta az egyetemtörténet szempontjából 1870 óta folyamatosan megjelenő munkát kiadni. A kiadvány kiadását 1928/1929-es tanévben rendeli el az egyetemi tanács.

fennmaradáshoz való jogát biztosították."[905] Csengery köszönetet mond mindenkinek az ország vezetőitől kezdve a városi, megyei és egyházi vezetőkig, hogy az egyetem megmaradt. Úgy véljük, Csengery nemcsak rájuk gondolt, hanem arra az egyetemi tanácsra is, amely támogatta munkáját. Amelyben helyet foglalt Erdélyi László, aki személyén át is képviselte az egyetemi lét folytonosságát. Ezt lehet elmondani a nem nagy számú hozzászólásai alapján is, amelyet az egyetemi tanácsi ülési jegyzőkönyvek lapjain olvasunk. Így például részt vett - az egyetem XVI. századtól kialakult lengyel kapcsolatai miatt - a krakkói egyetem 25 hallgatójának fogadásán Szegeden.[906]

Erdélyi dékáni tevékenysége a jegyzőkönyvek alapján

A 1924-25. tanév bölcsészkari dékáni jegyzőkönyvei szerint a karon a következő tanárok tanítottak: Márki Sándor, Schmidt Henrik, Horger Antal[907], Kogutowicz Károly[908], Huszti József, Buday Árpád, Csengery János, Szádeczky K. Lajos, Dézsi Lajos, Bartók György és Mészöly Gedeon nyilvános rendes tanárok. Magántanárokként Banner János és Hermann Antal jelentek meg a kari üléseken. A jegyzőkönyvvezetést Buday Árpád végezte. A tanári karról elmondható, hogy alapvetően a már Kolozsváron is tanítók alkották, hozzájuk csatlakozott Horger, Kogutowicz és Huszti.

A kar tagja még Hornyánszky Gyula[909], aki féléves szabadságot kért 1924. augusztus 6-án,[910] Tóth Béla pedig helyettes tanárként tűnik fel a jegyzőkönyvekben, mint a francia tanszékre felkért tanár.[911] Később a kar pályázatot ír ki a francia nyelv és irodalom tanszék betöltésére, és a pályázat nyertese a három pályázó közül dr. Zolnai Béla lett, akit a kar Huszti József előterjesztésére egyhangúlag (7 szavazattal) megszavaz.[912] A kar 1925. március 26-án[913]

[905] Beszámoló A Szegedi M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1922–23-1926–27. évi működéséről Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság. Az Egyetem Rectori Hivatala.Szeged, 1929. 196-197 oldal

[906] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1924/1925 1924. szeptember 19. II. rendkívüli ülés 2. pont

[907] Horger Antal (teljes nevén: Horger Antal Albert, Lugos, 1872. május 28. – Budapest, 1946. április 14)

[908] Kogutowicz Károly (Budapest, 1886. február 14. – Ludwigsburg, Württemberg,1948. szeptember 6.) geográfus, egyetemi tanár.

[909] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 45/ 1924/25. 1924. szeptember 13 I. rendes ülése

[910] A dékán felterjesztésre valószínű a minisztérium engedélyezhette távolmaradását, mert csak 1925. januári jegyzőkönyvben találkozunk a nevével.

[911] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 45/ 1924/25. 1924.szeptember 13 I. rendes ülése 12 pont

[912] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 306/ 1924/25. 1925.március 26 VII. rendes ülése 117 pont

[913] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 306/ 1924/25. 1925.március 26 VII. rendes ülése 108 pont

köszönti Imre Sándort mint a kar új tagját. 1925 márciusától a jegyzőkönyvekben Schmidt Henrik és Márki Sándor nevénél a távolmaradás okaként betegség lett megjelölve.

A tanévben 12 kari ülésre került sor, melyből 4 volt rendkívüli. Terjedelmi okokból az ülések jegyzőkönyveiből a rendes ülések legjelentősebb témáit és a 4 rendkívüli ülést dolgoztuk fel. Ennek segítségével jó kép rajzolható Erdélyi László második dékáni megbízatásáról.

A rendes kari ülésekről

A kari üléseket az egyetem Dugonics téri épületében tartották. A karnak külön helyiség állt erre rendelkezésre, erről az 1924. december 18-án tartott kari tanácsülés tudósít. Márki Sándor szólalt fel, aki javasolta, hogy adjanak dicséretet a dékánnak, Erdélyi Lászlónak, hogy megfestette dékáni (azaz saját maga) portréját[914] a kari tanácsterem számára. A kar felkérte a korábbi dékánokat, hogy hasonló módon járjanak el. Továbbá felkérték Buday Árpádot, hogy a magánúton nézzen utána, hogy a Kolozsváron maradt képek „hogyan volnának megszerezhetők."[915]

Az 1924. szeptember 13-ai jegyzőkönyv 5. pontja szerint Márki Sándor szólt hozzá az elnök új információkat közlő mondataihoz. Márki felhívta a figyelmet Szabó Károly[916] születésének közelgő századik évfordulójára. A jegyzőkönyv szerint a kar megkeresi az egyetemi tanácsot, hogy „egyetemi ünnepély rendezéséről gondoskodjék."[917] A kar jellegzetes vonása, hogy az egykori tanáraira való emlékezést ünnepélyes formában megszervezi.

A kar a kolozsvári évek alatt kialakított nemzetközi kapcsolatait is igyekszik ápolni.

Az ülés 13. napirendi pontja szerint Horger Antal kapott szót. A felszólaló az igazoló bizottság elnökeként 27 újonnan felvételüket kérő hallgatókról tájékoztatta a kart, akik közül 6 izraelita. A nyelvész professzor tájékoztatása szerint a kar csak 23 hallgatót (közülük 2 izraelita[918]) tud felvenni a szabályok értelmében. Hosszú névsor olvasható a jegyzőkönyvben, mely tartalmazza a francia szakra jelentkező József Attila nevét is. A családtól megkapott beiratkozási díját elajándékozó költő sorsán keresztül a kar életébe is bepillanthatunk. Indexe alapján már szeptember 19-én – tehát Horger bejelentése után 1 héttel – a bölcsészkar 1090

[914] Janzsó Károly: Egy életpálya képekben Szeged, (26. évfolyam 4. szám) 2014. 26–27. oldalszám. A portré ma a pannonhalmi bencés kongregáció főépületének 2. emeletén található.
[915] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 179/ 1924/25 1924.december 18-án tartott 4. rendes kari tanácsi ülés jegyzőkönyve 85. pont.
[916] Szabó Károly (Köröstarcsa, 1824. december 17. – Kolozsvár, 1890. augusztus 31.) magyar történész, műfordító, az MTA rendes tagja.
[917] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 45/ 1924/25. szeptember 13 I. rendes ülése 5. pont
[918] Tv 794/1923/24 számú rendeletre való hivatkozással javasolta.

hallgatója közé került. A kar egy évvel korábban még 1186 főt számlált.[919] Az okok a költő leveleiből[920] is jó látszanak: „A tandíj, beiratkozással 1.354 000 K[921]", és abból, hogy felajánlották neki a Szent Imre kollégiumbeli ingyenes szállást[922] a kor gazdasági viszonyaira is következtethetünk. Kevesek engedhették meg magunknak és gyermeküknek az egyetemi tanulmányok folytatását.

József Attila

Erdélyi dékánsága idején történt az az eset, amelyet József Attila „Születésnapomra" című versében is megírt. Az első szegedi egyetemi tanéve végén járó magyar–francia–filozófia[923] szakos hallgatónak, József Attilának 1924-25 fordulóján jelent meg kötete a „Nem én kiáltok". A fiatal költő hirtelen ismertebbé a Pór Tibor javaslatára, a Szeged folyóiratnak leadott „Tiszta szívvel" című versével vált. Az 1925. március 25-én szerdán megjelent versre a költő a hétvégére több kritikát is kap. Szombaton este Juhász Gyula megdicséri,[924] míg a város másik lapjában (Szegedi Új Nemzedék) írottakra, H. Kovács Mihály évfolyamtárs és makói barát hívta fel a figyelmet. „Erkölcsileg súlyosan kifogásolható négystófás rímbe szedett mázolmányt tesz közzé a saját hasábjain, amelyben valaki hivalkodik, hogy »se istene, se hazája«, hogy »akár embert« is öl s nem bánja, ha fel is akasztják és úgy teszik a földbe".[925] Valószínűleg ezen sorok kelthették fel Kosutány Ignácnak,[926] a szegedi egyetem egyházjogprofesszorának érdeklődését is, aki az egyetemen felhívta a figyelmet a kiadott versnek a keresztény-nemzeti kurzus ideológiáját sértő tartalmára. Kosutány jogászként egyetértett azzal, hogy „Erre már korbácsot kell fogni, nem nekünk, de az államtekintélynek és az ügyészség útján a társadalmi tisztességet védeni köteles királyi bíróságnak".[927] A lap három oldallal korábban, a főoldalnak számító második oldalon közöl egy másik kritikát is „Sugdosó" címmel. A tízparancsolat – mint a

[919] Beszámoló A Szegedi M. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem 1922-23–1926-27. évi működéséről Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Részvénytársaság. Az Egyetem Rectori Hivatala. Szeged, 1929. 207, illetve, 396–397 oldal.

[920] Péter László: József Attila Szegeden Irodalomtörténet 1955 2. szám 148–149. oldal (Később Péter 1955)

[921] A korabeli árakra jó viszonyítás, hogy a Délmagyarország egy példánya 3000 korona.

[922] Péter 1955 148–149. oldal

[923] Asperján György: Fogadj szívedbe József Attila életregénye Aspy Stúdió, Budapest, 2005. 193 p.

[924] Asperján György: Fogadj szívedbe József Attila életregénye Aspy Stúdió, Budapest, 2005. 197 p.

[925] Egy megszívlelendő erkölcsi prédikáció. Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., In Kortársak József Attiláról I. 76, 77.

[926] Kosutány Ignác (Mátészalka, 1851. július 6. – Budapest, 1940. január 20.) jogász, egyházjogász, az egyetem jogi karának tanára volt 1921-től. Az egyházjogi tanszéket vezette 1927-ben történt nyugdíjazásáig, amelyet utána nem töltöttek be. Tamási Anna Éva: Kosutány Ignác In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 409–419.Tverdota György: Gondoljátok meg, proletárok: Az ifjú József Attila Osiris Kiadó, Bp., 2021. 784 p.; Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 216–217.

[927] Egy megszívlelendő erkölcsi prédikáció. Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., 5. In Kortársak József Attiláról I. 76, 77.

keresztény értékrend alaptételei – védelme itt is megfigyelhető: „Úgy megbántam, hogy elolvastam ezt a szép verset, mint amék kutya kilencet fijadzik, mert azóta én is embert szeretnék ölni. Nem egy embert, de egy egész szerkesztőséget, ha nem is ölni, de dögönyölni."[928]

A következő események közismertek a költő saját életrajzából[929] és egy másik egyetemi csoporttárs, Fehér Ede későbbi visszaemlékezéséből.[930] 1925. április 2-án a költő és két hallgatótársa (H. Kovács Mihály, Fehér Ede) a reggeli nyelvészeti óra után Horger Antal szobájában[931] „beszélgettek" a versről. Horger „kijelentette, hogy belőle, míg ő megvan, soha nem lesz középiskolai tanár, mert olyan emberre úgymond – ki ilyen verseket ír s ezzel elém tárta a Szeged c. lap egyik példányát, nem bízhatjuk a jövő generáció nevelését."[932] A költő elesett állapotára hivatkozik – „több napja nem evett" –, amely a professzort nem hatja meg. A későbbi eseményekből tudjuk, hogy „József úr" nem hagyja el azonnal az egyetemet, csak a tanév végével. A kiváló nyelvész hírében álló Horger hírnevére az eset a későbbiekben súlyosan kihat. Egyfelől ez eset után 13 évvel 1937-ben keletkezik egy másik vers, a „Születésnapomra." Az „egyetem fura ura" az irodalomtörténet egyik emblematikus figurája lett, és csak korai halála akadályozta meg abban, hogy ne kelljen kitelepítést elszenvedő családja sorsában osztozni. Másfelől több helyen olvasható, hogy Horger a bölcsészkar dékánja volt. Igen, csakhogy nem ekkor, hanem az 1927/28-as tanévben.[933] Az eset megtörténtekor a megválasztott kari dékán Erdélyi László[934] volt. Erdélyinek korábban a Makóról átköltöző József Attilával lehetett személyes kapcsolata, amikor a költő a Szent Imre Kollégiumba kérte felvételét,[935] de ahova mégsem költözött be. A Dugonics téren lévő bölcsészkar[936] kis létszámú hallgatói közössége és tanári kara szorosan együttműködött. Ezért úgy gondoljuk Erdélyi tudta, ki József Attila, ismerte a Dézsi professzornál végzett „önálló kutatás"-át[937] vagy tudhatott a Zolnai-esetről.[938]

---

[928] Sugdosó. Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., 2. In Kortársak József Attiláról I. 76, 77.
[929] József Attila: Curriculum vitae Szép Szó 6. kötet Budapest, 1938. 21. szám 3–6 p.
[930] Fehér Ede: A Horger-ügy Délmagyarország, 1954. július 25. (10. évfolyam, 175. szám) 4. oldal
[931] Asperján György: Fogadj szívedbe József Attila életregénye Aspy Stúdió, Budapest, 2005.198 p.; Péter László: József Attila Szegeden Irodalomtörténet Bóka László szerk. 1955. 43. évfolyam 115–163. p.
[932] József Attila: Curriculum vitae Szép Szó 6. kötet Budapest, 1938. 21. szám 3–6 p.
[933] Janzsó Károly: Egyetemi archontologia (elektronikus kézirat 2022)
[934] Péter László: József Attila Szegeden Irodalomtörténet Bóka László szerk., 1955. 43. évfolyam 115–163. p.
[935] Péter László: József Attila Szegeden Irodalomtörténet Bóka László szerk., 1955. 43. évfolyam 115–163. p.
[936] Ma az egyetem rektori hivatala működik az épületben.
[937] Hogyan tanácsolta el „Horger Antal úr" a szegedi egyetemről József Attilát? Esti Kurír, 1943. szept. 29., 5. In Kortársak József Attiláról III. 1887–1889.
[938] Kovács Sándor Iván: Dézsitől Horgerig (Töredékek József Attila régi magyar irodalom-élményéhez) Kortárs, 1971. június (15. évfolyam, 6. szám) 966.

A publikációkban előfordul, hogy az eset helyszíneként a dékáni szobát jelölik meg. Ezt az említettek miatt kizártnak tartjuk. A kiadott tanrend szerint[939] Erdélyi nem volt az egyetem Dugonics téri épületében, de mindenképpen Szegeden kellett tartózkodnia. Az „Illusztris vendégek Szegeden"[940] című közleményből is tudható, hogy az egyetem rektora és az egyetemi tanács Berzeviczy Albertet[941] várta a március 28-án (szombaton) este a szegedi vasútállomáson. Erdélyi később sem távozott Szegedről. Vasárnap – március 29-án – részt vett Berzeviczy díszdoktorrá avatásán az egyetem aulájában.[942] Csengery János rektor köszöntő szavai után Erdélyi olvasta fel a Bölcsészettudományi Kar döntését és indoklását, ezt követően az 50 éves irodalmi működését ünneplő Berzeviczyt díszdoktori fogadalma után doktorrá avatták.[943] Ez alapján elképzelhető a dékán hivatalos elfoglaltsága miatti helyettesítés. A kérdés azonban továbbra is fennáll, volt-e együttes kari megbeszélés az ügyben, ennek azonban írott nyoma sajnos nincsen.

A kari tanácsi jegyzőkönyvek és Erdélyi László pannonhalmi hagyatéka sem ad bővebb hírt az esetről. Így nem tudjuk, Erdélyinek volt-e, és ha igen, milyen szerepe ebben az ügyben. Egyet kell értenem Péter Lászlóval és Lengyel Andrással,[944] hogy valószínűleg Horger a saját álláspontját állította be[945] mint bölcsészkari álláspontot, amikor József Attilát eltanácsolta az egyetemről.[946] Horger mondatai megrázóak lehettek József Attilára nézve, aki ennek ellenére csak a tanév végén hagyja el Szegedet. 1927-ben mindezek ellenére a visszairatkozás gondolatát is felveti.[947]

Rendkívüli kari ülések

Az első 1924. november 6-án volt, s négy napirendi pont megvitatására került sor. Az ülés összehívására a rektor kérésére kerülhetett sor, aki „az elméleti és gyakorlati oktatás

[939] Janzsó Károly: Tanrendi adatbázis (elektronikus kézirat)
[940] Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., 4.
[941] Berzeviczy Albert (Berzevice, 1853. június 7. – Budapest, 1936. március 22.) magyar politikus, történetíró, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke 1905-től 1936-ig, 1923-tól 1936-ig a Kisfaludy Társaság hatodik elnöke, a Magyar Olimpiai Bizottság első elnöke, 1903. november 3-a és 1905. június 18-a között vallás- és közoktatásügyi miniszter volt az első Tisza-kormányban. Gali Máté: Berzeviczy Albert A márványarcú miniszter Budapest, Szépmíves, 2017.473–474.
[942] Berzeviczy Albertet díszdoktorrá avatták a szegedi egyetemen. Budapesti Hírlap, 1925. március 31., 3. A díszdoktori indítványt Csengery János és Márki Sándor terjeszti be.
[943] Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 31., 1. Erdélyi részt vett az ünnepség után a Kass szállóban rendezett fogadáson is, ahol elsőként szólalt fel. Erdélyi későbbi programjáról nem tudunk biztosat, de feltételezhető, hogy részt vett az 1925. április 1-én 10 órakor a fogadalmi templomba tartott gyászmisén, amelyet IV. Károly halálának 3. évfordulóján tartottak. Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., 4
[944] Interjú Lengyel Andrással 2023.március 30.
[945] Bokor László: Horger Antal nyilatkozata József Attiláról Kortárs, 1973. június (17. évfolyam,6. szám) 100
[946] Péter 1955 158–159. oldal
[947] Pál József: Horger Antal Tiszatáj, 2015 (69. évfolyam, 9. szám) 43.

szükségleteire előirányzott javadalom felosztása céljából alakítandó bizottságba" kért egy bölcsészkari tagot. A kar döntése alapján a bizottság tagja Horger Antal lett. Majd döntést hoznak a javadalom felosztásáról a kar intézetei között.

Az ülésen tárgyalták azt is, hogy Málnási Ödön „Spartacus kora" című értekezését a bölcsészetdoktori szigorlati vizsgálatként nem fogadják el. Az előterjesztést tevők - Buday és Márki - javaslatát 2 igen és 8 nem szavazattal szavazzák meg.[948] Málnási ügye folytatódott 1924. november 6-án. Ekkor a dékán támogatta a felvetést, és a bírálók kérésére 1924. október 29-én 41. jegyzőkönyvi szám alatt hozott határozatát is módosította. Így Málnási dolgozatát az eredeti „cum laude"-ról „rite"-re minősítették. A kari tanács az eset megvitatása után úgy döntött, hogy Málnásinak lehetősége van doktori dolgozatának átalakítására és újbóli benyújtására, és ezzel lehetősége van a minősítése megváltoztatására is, amely alapja a szóbeli vizsgának.[949]

A tanév második felévében két rendkívüli ülésre került sor. Az egyikre 1925. május 14-én volt, amelyen Buday Árpád a kar előtt indítványozza,[950] hogy a napilapokban[951] megjelent, s az egyetem megszüntetését vagy megcsonkítását tervező kormányzati lépésekkel szemben lépjenek fel. Buday felszólalásának végén leszögezte, az, hogy az egyetem megszűnésével néhány ember munka nélkül marad, a kisebbik baj. A nagyobb baj véleménye szerint, hogy egy nagyobb terület marad a „művelődés éltető fénye nélkül", és ami tétlen, az elernyed, fogalmazta meg következtetését. A kar elfogadja indítványát, sőt határoztak arról is, hogy a többi karral is közlik. Erdélyi már május 6-án részt vett az egyetemi tanács ülésén is, ahol a problémát rendkívüli ülésen tárgyalták. Ezen megbíztak egy háromtagú bizottságot, hogy a pénzügyminisztert és a vallás- és közoktatásért felelős minisztert keressék fel. A Csengery János rektor, Kolozsváry Bálint és Szandtner Pál alkotta bizottság utóbbi két tagja még a miniszterelnöknél is tárgyalt.[952] A bizottság szándékában állt, hogy az országgyűlés takarékossági bizottságának javaslataival szemben erélyesen fellépő Klebelsberg miniszternek köszönetet mondjanak. A tárgyalások eredményéről a következő, 1925. május 12-i rendkívüli

[948] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 105/ 1924/25. október 29-én 41. pont

[949] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 115/ 1924/25. november 6. I. rendkívüli ülése

[950] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 389/ 1924/25 1925. május 14. II. rendkívüli ülése 8. pont

[951] Az Újság 1925. május 15. (22 évfolyam) 109. szám 2. oldal A szegedi és a pécsi egyetem ügye; Az Újság 1925. május 16. (110. szám) 2. oldal; Délmagyarország 1925. május 17. 1. oldal

[952] A jegyzőkönyv szerint a numerus clausus végrehajtásáról. Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1535/1924-1925 1925. május 6. XX. rendkívüli ülés

ülésen számoltak be a bizottság tagjai. A pénzügyminiszter, Bud János[953] megnyugtatta az egyetemi küldötteket, hogy az állam támogatja az egyetemet egyrészről a Leszámoló palota átadásával, másrészről a városnak nyújtandó „építési hitel évi részlete erejéig alterum tantum[954] beállításával”[955]

Erdélyi véleményét hozzászólás hiányában sajnos nem ismerjük a kérdésről. Buday indítványának kari támogatásából egyértelműen látszik, hogy a bölcsészkar kiáll az egyetem léte és kolozsvári hagyományainak megőrzése mellett. Ez látható akkor is, amikor Szeged városához való ragaszkodás és nagyrabecsülés is megjelenik a jegyzőkönyvekben. Ennek legszebb motívumát Erdélyi, mint elnök indítványa mutatja: „a szegedi árvíz évfordulójának /márc.12./ egyetemi szünnappá nyilvánítása iránt. A Kar a javaslatot, mint Szeged város iránt való ragaszkodásunk kifejezését, -egyhangúlag elfogadta,”[956]

Erdélyi dékán az ülésen még közvetíti az egyetem tanácsának döntését, amely a Szegeden tanító tanárok állandó „Szegeden való lakásra kötelezését”[957] írja elő.

A dékán még egy alkalommal hívott össze rendkívüli ülést, 1925. július 18-ára. A 16 napirendi pontot tárgyaló ülésen megválasztották Horger Antalt, mint póttagot az „Igazoló és Fegyelmi Bizottságba” (11. pont) és Buday Árpád előterjesztésére döntöttek a „Leszámoló palota” felszabadult helyiségeinek felosztásáról a kar és intézetei között (14. pont). A kar megemlékezik a július 1-én elhunyt Márki Sándorról (11. pont), majd helyettesítő tanárokat jelöl ki. Így Szádeczky Lajost a „Lengyelország története” (heti 2 óra), Erdélyi Lászlót „A lovagság a középkorban” (heti 2 óra) és Buday Árpádot „Románia története” (heti 1 óra) c. előadás megtartására kérte fel. Márkiról az ülés meg egy pontja szól, amelyben az elnök és Buday Árpád javaslatot tesz Márki Sándor könyvtárának, illetve hagyatékának megvásárlására (15. pont).

Márki Sándor halála

[953] Budfalvai Bud János (Dragomérfalva, Máramaros megye, 1880. május 30. – Budapest, Ferencváros, 1950. augusztus 7.) Pénzügyminiszert 1924. november 15. – és 1928. szeptember 5. között. Bölöni József: Magyarország kormányai 1848- 1992 Akadémiai Kiadó, Budapest, 88.oldal

[954] latin kifejezés, jelentése: még egyszer annyi.

[955] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1580/ 1924-1925 1925. május 12. XXI. rendkívüli ülés

[956] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 306/1924/25. 1925.március 26 VII. rendes ülése 118. pont

[957] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 1925. május 14. II. rendkívüli ülése 9. pont

Az egyetemi tanács Márki professzor elhunytáról értesülve már július 2-án rendkívüli egyetemi tanácsülést[958] tartott. A Reinbold Béla prorektor elnöklete alatt tartott ülésen az elnök közölte a gyászhírt a jelenlevőkkel.[959] Reinbold méltatta a 33 éve az egyetem szolgálatába álló történészt, aki részt vett az egyetem 1919–1921 közötti száműzetésében, „de részt vett az újjászületés nagy munkájában is".[960] A tanács határozott a Márki érdemeinek jegyzőkönyvben való megörökítéséről és ennek részvéttáviratban való megküldéséről az özvegy számára. Az egyetem tanácsa felkérte Erdélyi kari dékánt, hogy az egyetem nevében elbúcsúztassa Márki professzort. Arról is döntöttek, hogy a búcsúztatáson az egyetem szűkebb tanácsa vegyen részt.

A Szegedi Friss Újság 1925. július 2-án megjelent számának a címoldalán tudatta a gyászos hírt. „Márky Sándor" fekete keretbe írt nevével kezdődő egyetlen hasáb tudósít a tudományegyetemet ért újabb veszteségről. A professzor röviden ismertetett életpályája és az ismertséget hozó kötetek, a II. Rákóczi Ferencről írt három kötet után megjegyzi, hogy „nemcsak Szegeden, de a budapesti egyetemen is ellátta a történelmi tanszék föladatát", és „halála tudományos körökben, az egész országban mély megdöbbenést és részvétet keltett."[961] Végül tudatta a szegediekkel, hogy temetése Budapesten lesz, a Kerepesi temetőben, ahol az egyetemet Erdélyi László dékán és számos professzor képviseli.[962]

A Magyarság 1925. július 2-i csütörtöki[963] számában szintén első oldalon írta meg Márki Sándor halálhírét. A lap ötödik oldalán „Márki Sándor meghalt" címmel újabb információkat oszt meg: „Fraknói Vilmos[964] elhunyta után – írja a cikk – újabb veszteség érte a magyar történetírást." A hetvenkét éves korában, Gödöllőn agyvérzés következtében meghalt történész pályafutását részletesen bemutatja a lap. Megemlékezik a dualista idők „Nyeho-asztaláról"[965], és számba veszi a tanítványokat is „Márki Sándor gárdája" alcím alatt.

---

[958] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 1915-1924/25 Jegyzőkönyv 1925. évi július 2. XXV. rendkívüli ülésről.

[959] Moór Gyula, Veress Elemér, Erdélyi László dékánok, Löte József prodekán, Pfeiffer Péter dékánhelyettes. Távolmaradtak: Győrffy István dékán, Ereky István, Schmidt Henrik és Ortvay Rudolf prodékánok. Jegyzőkönyvet vezette Szemler Jenő, egyetemi főtanácsos.

[960] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései,1915-1924/25 Jegyzőkönyv az 1925. évi július 2. XXV. rendkívüli ülésről

[961] Szegedi Friss Újság 1925. július 2. (26. évfolyam, 147. szám) csütörtök 1. p

[962] Sajnos a későbbi lapszámok a temetésről semmit nem közölnek.

[963] Magyarság, 1925. július 4 (6. évfolyam, 147. szám) csütörtök 5. p

[964] Fraknói Vilmos, 1874-ig Frankl Vilmos (Ürmény, Nyitra vármegye, 1843. február 27. – Budapest, 1924. november 20.) történetíró, váradi kanonok, a rbei címzetes püspök, a Magyar Tudományos Akadémia titkára.

[965] A „Nyehó" kifejezés a 20. század eleji képzőművészek által terjedt el, és az 1894. október 23-án megnyílt New York kávéházat rövidítette. A kávéházban gyűltek össze a kor újságírói (Pesti Napló, Nyugat), írói (Molnár Ferenc, Heltai Jenő, Márai Sándor, Tóth Árpád). Forrás: https://newyorkcafe.hu/new-york-muvesz-paholy-a-kavehaz-kiressegei-html/ (Látogatva: 2023. július 17)

Márki Sándor temetése – Budapest, 1925. július 4.

1925. július 4-én délután 4 órakor a Kerepesi temetőben helyezték örök nyugalomra a professzort. A temetés egyházi szertartását Kollányi Ferenc jáki apát, nagyváradi kanonok végezte. Az elhunyt professzortól két tanítványa búcsúzott: elsőként Lukinich Imre, a Széchényi Könyvtár igazgatója, aki a Magyar Tudományos Akadémia[966] és a Magyar Történelmi Társulat nevében méltatta Márki emberi és tudományos nagyságát. Beszéde végén párhuzamot vont Márkit és az általa kutatott utolsó nagy téma, II. Rákóczi Ferenc élete között. *„Most már a nagy bujdosó fejedelem bujdosó történetírója is megpihent. Óh, de nem a kolozsvári Házsongárd hűs fái között, ahogy ő képzelte, Kőváry László, Finály Henrik és Brassay Sámuel mellett, akiknek emlékét ő örökítette meg Akadémiánkban.*

Kedves egyetemét sem láthatja meg többé, [...] *Az ő örökébe pogányok ültek, s ő a Tisza-menti Rodostóból vérző szívvel és égő szemmel látta romba dőlni mindazt, amit egy becsületes, önfeláldozó munkában eltöltött emberöltőn át épített."*

Ezután egy másik egykori tanítvány és kolléga búcsúzott. A Magyarság újságírója így számolt be erről: *„Erdélyi László dr., a szegedi egyetem dékánja mondott búcsut a magyar tudományos élet nagy halottjának s a gyászoló közönség mély megilletődése közben ezeket mondotta: – Nagy voltál a tudományban, még nagyobb az alázatos isteni hitben. Ha senki nem tudná, én tudom, hogy Márki Sándor, a tudós akadémikus, a nagy egyetemi tanár, ismételten fölkereste egykori tanítványát s bencés kollégáját azzal a kéréssel, hogy gyóntassa meg, oldozza föl Isten nevében. Ezzel teljesítette engedelmességét Krisztus és Egyháza iránt. Szent Pál szenteknek mondja az első keresztény hitközségek tagjait, noha nem voltak csodatevők. Mert szentek, nem istenek, de nem is természetes emberek, hanem szentek azok, akik megkeresztelve a mennyország örökösei lettek! Isten főhercegei s a megszentelő mulaszt udvarképes ruhájával ékesítve jelennek meg az isteni udvarban. Márki Sándorra nézve én, a gyóntatója, a legvigasztalóbb tudattal vagyok eltelve. Ezt hirdetem mindazok vigasztalására, kik itt szinte összetörvén csak a nagy veszteséget látják. Márki Sándor hamarosan elnyeri a milliárd évre szóló isteni nyugdíjat az emberiség legdicsőbb hőseinek, királyainak, hercegeinek, főpapjainak, tudósainak, művészeinek társaságában. Mély csönd követte Erdélyi László szavait."]*[967]

[966] Lukinich Márki halála után egy másik emlékbeszédet is tart. A MTA elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek 23. kötet (1937–1943) 1940. – 9. szám: Márki Sándor r. tag emlékezete írta Lukinich Imre ig. és r. tag. Felolvasta a Magyar Tudományos Akadémia 1941. évi április hó 28-án tartott összes ülésén.

[967] Magyarság 1925. július 4. szombat 5. oldal

Végül Pethő Sándor már a sírnál vett búcsút a professzortól. Ő a Magyarság főmunkatársaként a tanítványok és a Szent István Akadémia nevében mondta el beszédét.

A szegedi egyetem megszűnésének híre

A gyászoló kollégák az egyetemek sorsát meghatározó hírekre is figyeltek. Az országos takarékossági bizottság június 27-ei ülésén[968] újból foglalkozott az egyetemek kérdésével. A javaslat a „két vidéki egyetem beszüntetésére és azok klinikáinak kórházakként való fönntartását"[969] tette az ország jelenlegi gazdasági állapota miatt. A takarékossági bizottság nem támogatta a javaslatot. Indoklásukban a négy hivatásszerűen már működő egyetem további működését szorgalmazták, a „számos kulturérdek" és a tudományos kapcsolat miatt. A bizottság emellett megjegyezte, hogy a négy egyetem megtartása az ország átmeneti korlátozott gazdasági ereje miatt, a személyzet „legmesszebb menő" átszervezésével, a gazdasági és ügyviteli egyidejű egyszerűsítésével[970] lehetséges.

1925. július 7-én jelent meg egy cikk „A történelmi tanszékek betöltése a budapesti és szegedi egyetemen" címmel. A fővárosi egyetemen a közel hetvenéves Angyal Dávid mellett előbbi egykori tanítványát Hóman Bálintot (a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatója) nevezik ki. A harmadik kinevezett Szekfű Gyula. *Ezzel Angyal, az általa korábban betöltött magyar történelmi tanszékről átkerült a világtörténelem tanszékre, míg két tanártársa a magyar történelem tanárai lettek.*

Szegeden Márki Sándor elhunytával az egyetemes történeti tanszék megüresedett helyére a lap szerint három aspiráns törekszik. Elsőként Gombos Albint említik, aki a budapesti gyakorló főgimnázium tanára, második helyen Horváth Jenő egyetemi magántanárt, a Külügyi Társaság igazgatóját. Harmadikként Mályusz Elemér országos levéltárnok és egyetemi magántanár nevét írják. A szerző hozzáteszi, az „alig harmincéves fiatalember, […] történelmi essay-ivel egészen kivételes tekintélyt biztosított magának."[971]

Az egyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kara 1925. július 18-án tartotta IV. rendkívüli ülését.[972] Az ülésen a nyári szabadság miatt csak Horger Antal, Mészöly Gedeon, Buday Árpád, Imre Sándor ny. r. tanár, valamint a magántanárok képviseletében Hermann

[968] Szegedi Friss Újság 1925. július 2. csütörtök 1. oldal
[969] Szegedi Friss Újság 1925. július 2. csütörtök 1. oldal
[970] Szegedi Friss Újság 1925. július 2. csütörtök 1. oldal
[971] Magyarság 1925. július 7. kedd 10. p.
[972] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar ülései, 492/1924/25 1925. évi július hó 18-án tartott IV. rendkívüli ülés

Antal és Banner János magántanár vett részt. Az ülést megnyitó elnök, Erdélyi László számolt be a karnak Márki Sándor temetéséről.

Erdélyi és Buday előterjeszti Márki könyvtárának megszerzését. Indoklásukban a Márki „értékes munkássága emlékezetének fenntartása" mellett „az egyetemes történelem egyetemi oktatása érdekében a boldogult könyvtárának a maga egészében való megszerzése nagyon fontos." Szorgalmazzák, hogy kezdődjenek tárgyalások az örökösökkel a megvásárlásról, amelynek fedezetét a kar és minisztérium bevonása által látják biztosítottnak.

A kar Erdélyit bízta meg az egyetemes történelem szeminárium vezetésével, az itt lévő könyvtár kezelését továbbra is Banner János látta el, ahogy Márki betegsége alatt is tette.

A Szegedi Klebelsberg könyvtár Márki-hagyatéka[973] őrzi Erdélyi László dékán levelét Márki Sándor özvegyének. A „Méltóságos Asszonyom!" megszólítással kezdődő levél tájékoztatja a feleséget a bölcsészettudományi kar július 18-ai üléséről, és részvétét fejezi ki a professzor elhunyta miatt.

A polgári tanárképzés Szegeden, 1926

Klebelsberg a szegedi egyetem rektorának, Dézsi Lajosnak írt 1929. január 4-i magánlevelében kifejtette: „A bölcsészeti karok benépesítésének érdeke volt az egyik oka annak is, hogy a Paedagogiumot és az Erzsébet Nőiskola főiskolai tagozatát Szegedre levittem, amellett, hogy a polgári iskolai tanároknak részben egyetemi képesítést akarok adni... Az állami polgári iskolai tanárképzésnek Szegedre koncentrálásából folyt az, hogy az apácák polgári iskolai tanárképzése is Szegedre tereltessék, hiszen most már ott van az államnak egyedüli polgári iskolai tanárképzője. Indokom ismét paedagógiai volt, tudniillik a női szerzetesrendek iskolái nívójának emelése."[974] Úgy vélem a miniszer levele jól leírja az 1927. évi XII. törvény megszületésének hátterét, amellyel egy 1868 óta húzódó hazai oktatási, oktatásszervezési kérdést válaszolt meg. Elsőként is jól látta, hogy törvényi beavatkozás kell. Az 1920 után átalakult polgári iskolai hálózat a trianoni döntés előtti 570 iskoláról 253-ra csökkent, de 1926-ra ismét 412-re emelkedett.[975] Az ok a képzés gyakorlatias jellegéből adódott, amelyre a

[973] BTK 470-1924/25-ös iktatószámú irat a július 18-ai ülés jegyzőkönyvének kivonata.

[974] Ladányi Andor: A polgári iskolai tanárképzés reformja Klebelsberg minisztersége idején In: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010. 75 oldal. (Később Ladányi 2010); Fizel Natasa: A polgári iskolai tanárképzés története Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 93. (Később Fizel 2018)

[975] Vajda Tamás: Polgári iskolai tanárképzés a '30-as és '40-es években In: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010. 89 oldal (Később Vajda 2010)

társadalomnak, gazdaságnak szüksége volt. Ennek szabályozását nem külön törvény, hanem a 1868. évi XXXVIII. törvény (A népiskolai közoktatás tárgyában) határozta meg.

A miniszter figyelmét azonban nem kerülte el, hogy az 1868-as törvény 4 elemi osztálya után a fiúknak hat, a lányoknak négy évfolyamos, alacsonyabb jogosítású középfokú iskolatípusként létrehozott polgári iskola V. és VI. osztályai elsorvadtak. A csonka országterületen 1921/22-ben az ország polgári iskoláinak IV. osztályába 14.834 tanuló járt, az V.-be és a VI.-ba összesen 255 fő. Jól láthatóan törvényi rendezés kellett, amely újra kijelöli a polgári iskola helyét a közoktatási rendszerben.

Másfelől a törvény szövegét tekintve ismét Klebelsberg oktatásról, oktatásszervezésről vallott elképzelését látjuk kézzelfoghatóan. Az 1873-ban Gyertyánffy István[976] által létrehozott, Budán működő Pedagógium, majd az ebből 1875 szeptemberében kiváló női tanítóképzés[977] 1918-ban főiskolai rangot kapó intézményeinek tartalmi megújulását is látnunk kell.[978] Tehát ki kell képezni azt a tanerőt, amely a polgári iskola diákjait tanítani fogja. Itt Klebelsbergnek az egyházakkal is tárgyalnia kellett, mert férfi-, illetve női tanárképzés négy katolikus apácarendi intézményben (Budapest, Kalocsa, Kőszeg és Sopron) folyt. Ezeknek az intézményeknek az oktatását rövid, 3 éves tanulmányi idő és a szakcsoportosítás rendszere[979] jellemezte, ez pedig befolyásolta a szaktantárgyak oktatását. Zichy Gyula kalocsai érseket és Csernoch János hercegprímást (1927-es halála után Serédi Jusztiniánt) kellemetlenül éritette a miniszteri döntés,[980] mely szerint növendékeik tanulmányaikat Szegeden kell, hogy folytassák, és az egyház ezen oktatási területről is ki kell, hogy vonuljon. Egyeztetések következtek, melynek végén a kalocsai képzés megszűnt, de Serédi elérte az Angolkisasszonyok tanárnőképzőjének[981] fennmaradását. Továbbá a miniszter elfogadta, katolikus szellemű nevelést kell, hogy „biztosítson" a szerzetes polgári iskolai tanárnőjelöltek és az Apponyi-kollégisták számára. A kérdés megoldását nehezítette, hogy a filozófia, a magyar irodalomtörténet, a pedagógia tanszékek élén református vallású professzorok álltak.[982] A megoldást a párhuzamos tanszékek megszervezése jelentette, amely a „tanszabadság elvével

[976] Gyertyánffy István (Tibód, 1834. december 25. – Budapest, 1930. augusztus 2.) magyar pedagógus, tanügyi író.
[977] 1898-tól Erzsébet Nőiskola
[978] Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996 Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996. 57. oldal (első kiadás); Fizel Natasa: A polgári iskolai tanárképzés története Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 74; 76.
[979] Szakválasztás. A hallgató által választható szaktárgyakat csoportba sorolták, amelyeket egyházi fenntartók lévén, a jelentkezők számára az egyházi előljárók (is) meghatároztak.
[980] Ladányi 2010, 74
[981] Az angolkisasszonyok zárdájához (Budapest IV., Váci utca 47.) csatlakozó épületben működő intézmény: 1856-tól tanítóképző, 1894-től polgári iskolai tanárképző. 1949-ben államosították.
[982] Ladányi 2010. 75.

ellentétes volt, és az egyházak közötti ellentétek kiéleződését idézte elő".[983] Klebelsberg mindezek ellenére elfogadtatta terveit, és a VKM 525/1928. VI. sz rendeletével Szegeden nyílhatott meg az immáron 4 éves tanidejű főiskola.

A szegedi sajtó 1928 szeptemberében ad hírt először arról, hogy a tanárképzés céljaira kijelölt Boldogasszony sugárúti iskolaépületet átépítették, és elkezdődhet az oktatás.[984] A novemberre csúszott tanévkezdést 69 fő elsőéves, 200 fő másod és harmadéves hallgató kezdte meg.[985] A Klebelsberg által írt levél „részben egyetemi képesítést akarok adni" részlete pedig az áthallgatást tette kötelezővé. A főiskolai hallgatók mint rendkívüli hallgatók vettek részt kötelező jelleggel az egyetemi tanárok által tartott előadásokon. Így a kultuszminiszter tervei már az első, 1928/29-es tanévtől megvalósultak.[986] Kérdésként merülhet fel, hogy a főiskolai hallgatók melyik egyetemi tanár által tartott előadást látogatták szívesen? Fizel Natasa kutatásiból tudható a válasz. Az 1928/29-es tanévben az első évesek körében Erdélyi László „A középkori iskolák, egyetemek, művészetek" és a „Szellemi művelődés a magyar középkorban", illetve a másod- és negyedévesek körében tartott „Magyar művelődéstörténeti források" és az „Újkori művelődés" című előadásai voltak a legnépszerűbbek.[987] A későbbi években már nem találkozunk a nevével, inkább Sík Sándor[988] és Fógel József[989] előadásait hallgatták a főiskolások. **[20. Melléklet]**

Szegedi Alföldkutató Bizottság[990]

Az egyetemi könyvtár őriz egy nyomtatott kéziratot, mely az Szegedi Alföldkutató Bizottság címet viseli. Az 1928-ból származó kis könyv (különnyomat) első oldala tájékoztat bennünket a bizottság megalakulásának körülményeiről és céljairól.

1. „Állapíttassák meg mindenekelőtt, hogy minő munkásság végeztetett már eddig is egyetemünk intézeteiben az alföldkutatás területén.
2. Közös megbeszélés alapján dolgoztassák ki az együttműködés jövő programmja.(sic!)

[983] Ladányi 2010. 76.
[984] T. Molnár Gizella: A tanárképző főiskola szegedi megnyitása In: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928–1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010.
[985] Fizel 2010. 97.
[986] Fizel 2010. 99.
[987] Fizel 2010. 339.
[988] Sík Sándor (Budapest, 1889. január 20. – Budapest, 1963. szeptember 28.) piarista szerzetes, irodalomtörténész.
[989] Fógel József (Szatmárnémeti, 1884. március 10. – Szeged, 1941. október 17.) történész.
[990] Vajda Tamás: A tudományos szegedi Alföld-kutatás első évtizedei (1928–1949) In: M. Pelesz Nelli (szerk.) Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon Szeged, Magyarország: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány (2019) 306 p. pp. 38–79.

3. A hallgatóknak szakdolgozatra a lehetőség szerint alföldi témák osztassanak ki, úgyiszintén ez történjék a doktori értekezések ügyében is."[991]

A pontok világos feladatokat határoznak meg. A „Föld és Ember"-ben megjelent dokumentumon Kogutowicz Károly nevét látjuk. A kiváló földrajztudós, előbb (1927. október 28-án) a Horger Antal vezette Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar professzorait – a földrajz tanszék akkor e karhoz tartozott – győzte meg az Alföld-kutatás szükségességéről. Ez után az egyetem többi kara is csatlakozott a kezdeményezéshez, így 1927. december 2-ra meg tudott alakulni a Ferenc József Tudományegyetem Alföldkutató Bizottsága. A döntést alaposan szemügyre véve– a megszüntetésére irányuló terveket túlélve – az egyetem a hosszú távú működését nyilvánvalóan az alföldi városban képzelte el. Időlegesen feladva a Kolozsvárra való visszaköltözés gondolatát, és szorosabb kapcsolatot kialakítva a régióval, a térség meghatározó civilizációs szervezete lett. Így nem véletlen, hogy a bizottság elnöke Szeged város polgármestere Somogyi Szilveszter, alelnöke Kogutowicz Károly volt. A bizottság 1928. február 29-én lépett a nyílvánosság elé, amikor megtartotta alakuló ülését a városháza közgyűlési termében.[992] Az esemény fővédnöke gróf Klebelsberg Kunó miniszter volt, aki szívügyének tekintette ezt a munkát, amelynek felszólalásaiban hangot is adott.

A bizottság szakosztályos rendszerben működött,[993] melyeknek a programterveit, 12 tudományos programot a korábban említett különnyomat tartalmazza.[994] Másodikként találjuk meg az Erdélyi László által írt „A müvelődéstörténelem alföldkutató programja" című tervet. Erdélyi abból indult ki, hogy a jelen csak a múlt feltárásából ismerhető meg. A kutatást klasszikus módon képzelte el. Így munkamegosztással 15 területet jelölt ki, amelyet vizsgálni fognak, és majd itt összefüggéseket keresnek. A terv szerint vizsgálták volna a korábbi szakirodalmat is, de eredeti források felhasználását is célul tűzte ki. Az újabb eredményeket alaposan vizsgálta volna „tökéletlen eljárásukkal s amateur eredményeik" miatt. A rendtörténethez hasonló módon egy-egy korszakhoz rendelt volna egy „író"-t, illetve egy-egy levéltárhoz egy monográfiát. Az egész tervet és elképzelést így zárta Erdélyi: „monográfiáknak közös alföldi történetté való feldolgozása magasabb színvonalon, a szociológia praktikus,

[991] Kogutowicz Károly: Szegedi Alföldkutató Bizottság. Föld és Ember 7. évf. (1927) 166. (különlenyomatban: Szeged, 1928.3.)

[992] Vajda Tamás: A tudományos szegedi Alföld-kutatás első évtizedei (19281949) In: M. Pelesz Nelli (szerk.) Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon Szeged, Magyarország: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány (2019) 49.

[993] 1. Nyelvészeti és irodalmi, 2. Történelmi, 3. Földrajzi, 4. Szociográfiai, társadalomrajzi és néprajzi, 5. Közegészségügyi, 6. Biológiai, 7. Ásvány-földtani, paleontológiái, 8. Fizikai-kémiai, 9. Erdészeti és 10. Mezőgazdasági szakosztály Szegedi Napló 4. évf. (1928) március 1.4.

[994] A különnyomat 17. oldalán ezt olvashatjuk: „Egyik-másik tudomány munkatervét később közöljük." Így a tudományos munka folyamatosságára kell gondoljunk.

pragmatikus és igaz indukcióival, okulásaival, kiváló figyelemmel a magyar nemzet állami életére, s az alföldi nép érdekeire."[995] A terv tudomásunk szerint nem valósult meg.

Szaktudományos kutatási irányok	**Program írója**
Archaeológia	Buday Árpád
Művelődéstörténet	Erdélyi László
Néprajz	BannerJános
Magyar nyelvészet	Horger Antal
Irodalom	Dézsi Lajos
Német nyelvészet	Schmidt Henrik
Pedagógia	Imre Sándor
Földrajz	Kogutowicz Károly
Ásvány-földtan	Szentpétery Zsigmond
Fizika	Fröhlich Pál
Növénytan	Győrffy István
Állattan	Gelei József

[995] Kogutowicz Károly: Szegedi Alföldkutató Bizottság. Föld és Ember 7. évf. (1927) 167–168. (különlenyomatban: Szeged, 1928. 5.)

A szegedi egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között[996]

Erdélyi László és Glattfelder Gyula püspök kapcsolata alapján

Szeged egyetemi várossá válásának 100 éves évfordulója után kellő idő telt, hogy ma már történeti távlatból tudjuk megvizsgálni azt a folyamatot, amelynek végére a dél- alföldi város a területileg átalakuló, önálló Magyarország vidéki egyetemi városává vált. Az elmúlt évtizedek megmutatták, hogy Szeged nevéhez szorosan, elválaszthatatlanul kapcsolódik az egyetem. Így vagyunk azzal a kérdéssel is, amikor a Csanádi püspökség kerül szóba. Elképzelhetetlennek tűnik, hogy 100 évvel ezelőtt a szegedi polgároknak még küzdeni kellett azért, hogy ez a városi fejlődés megvalósuljon. A sors furcsa kölcsönhatásának köszönhetően szinte egyszerre valósul meg a két cél: egyetemi és püspöki székhely lett Szeged. A folyamat közben azonban ma már jól látszik: gazdagodott a Tisza parti város. Olyan polgárai lettek, akiknek együttműködése újabb – korábban nem remélt – eredmények elérését segítette elő. Egy egyetemi tanár, Erdélyi László és egy püspök Glattfelder Gyula kapcsolatán keresztül mutatom be azokat az együttműködési területeket, eredményeket, amelyek megvalósulása meghatározza a város mai arculatát.

Az előzmények

Glattfelder Gyula[997]

A XX. század első felének kiváló szónoki képességekkel rendelkező lelkipásztora 1874. március 18-án Budapesten látta meg a napvilágot, a család előszülött gyermekeként. Apja, Glattfelder Jakab gazdasági vállalkozásai révén[998] előkelő módon tudta taníttatni, nevelni

[996] A disszertáció ezen része korábban megjelent publikáció korrigált, bővített változata. Janzsó Károly: „A szegedi egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között." In: Veritatis Imago, 2019/2-2020/1. évfolyam 1. szám, 27-39.

[997] Glattfelder Gyuláról sajnos nem készült monográfia. Eseményekben gazdag élete és papi pályafutása feldolgozásra került egy tanulmánygyűjteményben: Igazságot – Szeretettel Glattfelder Gyula élete és munkássága szerkesztette: Zombori István Budapest-Szeged, 1993; majd ennek a munkának a folytatásaként is felfogható újabb emlékkonferencia tanulmánygyűjteménye, amely a Deliberationes A Gál Ferenc Főiskola tudományos folyóirata XIII. évfolyam 1. szám 2020/1 számában jelent meg. https://deliberationes.gfe.hu/index.php/deliberationes/issue/view/2/3 (Letöltés időpontja: 2024. március 14.); továbbá Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892–2006 Budapest, Szent István Társulat, 2008. 230–231. oldal ahol az életrajz mellett bibliográfia is olvasható. A püspökről további három tanulmányt említenénk: Horváth Gábor: „de minden év egyik napján mindég zárva lesz" Megjegyzések a szegedi Trianoni kapu szimbolikájához. In: Deliberationes, 2011. IV/2. 100–140 oldal; Horváth Gábor: A Nemzeti Megújhodás napja és szegedi emlékei. In: Deliberationes, 2013–2014 VI/2. – VII/1. összevont sz. 108–115. p.; Horváth Gábor: A Szegedi Dóm és a tér fogadalmi szimbolikája. In: Tér, Művészet, Szellemiség. Konferencia-kötet I. Szegedi Szabadtéri Játékok. Szeged, 31–41. oldal

[998] Lotz Antal: Glattfelder Gyula, az egyházfő és tudós In: Vigilia 1983/2., 142–143. oldal

gyermekeit.[999] Gondoskodása révén Gyula fia a budapesti piarista gimnázium diákja lett. A tanulmányait kiváló eredménnyel végző ifjú már az esztergomi bencéseknél tett érettségije[1000] után a Pázmány Péter Tudományegyetem hittudományi karának lett hallgatója. Négy év elteltével az esztergomi egyházmegye szentelte pappá 1896. október 15-én.[1001] A XIX. század végének szokása alapján pályája innentől a kor egyházi előírásainak megfelelően alakult, és a kiváló személyes képességek alapján gyorsan haladt. Előbb mint, budapesti hittanár tevékenykedett, majd a Központi Papnevelő Intézet prefektusa lett. A századforduló éveinek hazai gazdasági-társadalmi változásait[1002] látva, és a Rerum Novarummal megjelenő új katolikus nézetet megismerve köteleződik el az ifjúság támogatása és pártfogása mellett. A családi örökségét felhasználva megalapította 1900-ban Pesten, majd 1908-ban Budán[1003] a Szent Imre Kollégiumot.[1004] Ezen szervezetek fenntartására és támogatására 1901-ben létrejött a Szent Imre Internátus Egyesületet. Pappá szentelésének 15. évfordulóján már két év egyetemi tanári (1909. II. 8. – 1911. IV. 3 között a budapesti egyetem egyetemes egyházi szónoklattan tanára) munkát is a háta mögött tudhatott a még csak 37 éves teológus. Ekkor a fővárosban nagy népszerűségnek örvendő pesti professzorból 1911-ben Temesváron lett püspök.

A temesvári püspöki cím 1907 óta folyamatos változásokon ment keresztül. Az 1907-re súlyos beteg, majd az év végén elhunyt Dessewffy Sándor püspököt[1005] a csanádi püspöki

---

[999] Kempelen Béla: Magyar nemes családok Arcanum digitális tár https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Kempelen-kempelen-bela-magyar-nemes-csaladok-1/4-kotet-56A5/glattfelder-mori-6DC9/ Letöltés időpontja:2019. december 17.

[1000] Glattfelder a VII. és a VIII. osztályt végzi a Villányi Szaniszló vezette gimnáziumban. Az intézményt vezető Villányi, a bencés rendtörténet írója volt Glattfelder történelem tanára. Értesítő a pannonhalmi sz.Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1890/1 tanév végén Villányi Szaniszló Esztergom, Laiszky János Könyvnyomdájában, 1891. 95p (VII. osztály); Értesítő a pannonhalmi sz.Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1891/2 tanév végén Villányi Szaniszló Esztergom, Laiszky János Könyvnyomdájában, 1892. 151p (VIII. osztály). Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892-2006 Budapest, Szent István Társulat, 2008. 230-231. oldal.

[1001] A Magyar katolikus lexikon Glattfelder szócikke http://lexikon.katolikus.hu/G/Glattfelder.html Letöltés: 2019.december 20.

[1002] Hogy milyen hatások érhették a húszas évei elején járó fiatalembert, arról bővebben itt olvashatunk: Gergely Jenő (1977): A keresztényszocializmus Magyarországon 1903–1923. Budapest, Akadémiai Kiadó; Uő. (1977): A politikai katolicizmus Magyarországon 1890–1950. Budapest, Kossuth Könyvkiadó; Uő. (1994): Prohászka Ottokár „a napba öltözött ember" Budapest, Gondolat Könyvkiadó; Szabó Miklós (1973): Prohászka Ottokár és a katolikus egyházi reformtörekvések 1896–1914 In: Történelmi Szemle, 1973/1–2., 257–265. Az átalakuló oktatásügyről lásd: Ladányi Andor (2004): Az egyházak és a felsőoktatás a dualizmus korában In: Századok 2004/1 3–39 p.; Szögi László (1991): Katolikus egyetemalapítási törekvések Magyarországon. In: Hittudományi fakultások és tanintézetek a XX. századi magyar egyetemeken. Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből. 13. Budapest 1991. 31–36. oldal

[1003] A budai kollégium igazgatója maga Glattfelder lett.

[1004] Csíky Balázs (2003): Az első felekezeti egyetemi diákegyesület a Budapesti Tudományegyetemen. In: Pro Scientia Aranyérmesek VI. Konferenciája. Miskolc, 2003. november 28–30. Előadások. Szerk.: Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra. Miskolc, 39–43. p.

[1005] Dessewffy Sándor kassai kanonokból 1890. január 4-én lett csanádi püspök Dessewffy közéleti tevékenysége mellett egyházmegyéjére (nyugati felére) is áldozatkészen figyelt. Bőkezűen támogatja a szegedi katolikus tanítóképzőt, a makói gimnáziumot, a temesvári katolikus leányegyesületet, fejleszti a Csanád vármegyei

székben először Csernoch János (1908–1911) váltja,[1006] majd Glattfelder Gyula, aki 1911-től 1942-ig lesz Szent Gellért[1007] 89. utóda.

Both Ferenc piarista[1008] erről így ír: „Glattfelder Gyula 1911. május 28-án[1009] foglalja el az ősi Csanádi Egyházmegye püspöki székét, férfikora legszebb virágában. Hatalmas munkabírással megáldott alkotóerő, kiváló hitszónok, egyetemi tanár,[1010] aki életének javarészét a kat. intelligencia nevelésére s a budai Szent Imre kollégium[1011] megteremtésére áldozta fel, miért is Temesvár városa, s az egész Délvidék a legszebb reményekkel nézett apostoli s kulturális működése elé."[1012] Aktivitását jól jellemzi az 1911 novemberében tartott konferencia, ahol a Szent Imre kollégiumokat a „püspöki kar védelme és felügyelete alá veszi, s kebeléből egy püspök protektort küld ki a csanádi püspök személyében", s e döntés mellett további öt témakörben érintett volt. Egyházi rangjánál fogva tagja lett a főrendi háznak,[1013] ahol a politikai életben történő eligazodás tekintetében értékes tapasztalatokat szerzett.

*

Utolsó napok…

Az első világháború éveit az ország keleti részén – Erdélyben vészeli át Erdélyi professzor és Glattfelder püspök is. A vesztes oldalra került Monarchia végóráinál a közelgő változások a győztesek oldalán álló szomszédok leplezetlen akaratát is mutatják. Nemcsak a terület kell, hanem a rajta élő népesség is, ha esküt tesz az állam alkotmányára. Ellenkező esetben

---

püspöki birtokot (Püspöklele, ma: Maroslele) plébánia és templom építésével.. Miklós Péter: Püspökéletrajzok a 19. századi csanádi egyházmegyéből 141–144. In: Deliberationes 2012 (V. évfolyam) 1. szám.

[1006] Csernoch kalocsai érsek lett.

[1007] A temesvári püspökség 1865 óta őrzött Szent Gellért ereklyét. Az ekkor Temesvárra kerülő ereklyéket Trevisanato biboros, velencei pátriárka küldte Szcitovszky János hercegprímásnak Esztergomba 1865 nyarán. A pátriárka 1865. július 25-én kelt hitelesítő levelével a velencei San Francesco della Vigna Sagrado kápolnájában őrzött ereklyék jelentős része Magyarországra kerül. A velencei főpap célja a diplomáciai kapcsolatok ápolásán túl a hazai hitélet segítése volt. Erre utal az is, hogy Szcitovszky hercegprímás még ezen évben az ereklyét szétosztotta. A jogutód Temesvári püspökségen kívül a győri püspökségre is kerül az ereklyékből.

[1008] Both Ferenc (2015): Ötven év a temesvári piarista gimnázium történetéből, 1885–1935: Műveltség- és kortörténeti tanulmányok. Sajtó alá rend., szerk. és utószó Sas Péter. Budapest, Piarista Rend Magyar Tartománya, (Később: Both 2015.)

[1009] 1911. március 18-án nevezték ki csanádi megyéspüspökké.

[1010] Török József (1995): Glattfelder Gyula a budapesti tudományegyetem hittudományi karán 35–37 In: Igazságot – Szeretettel Glattfelder Gyula élete és munkássága Budapest–Szeged, szerkesztette: Zombori István. Glattfelder 1897-ben doktorált, 1909-ben lett egyetemi tanár. Doktori disszertációjának címe is figyelemre méltó: A plébánosok jogai és kötelezettségei a plébániai javadalom és jövedelem körül.

[1011] Csíky Balázs (2003): A Szent Imre Kör, 1888–1946. In: KÚT 2003/3–4, 130–141. oldal; Csíky Balázs (2007): A Szent Imre Kör. In: Szent Imre 1000 éve. Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából. Szerk.: Kerny Terézia. Székesfehérvár. (A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum kiadványai 1.) 145–151. oldal

[1012] Both 2015. 108.

[1013] 1885. évi VII. törvénycikk 4. §

kiutasítják.[1014] A kor szellemiségének jobb megértéséhez még egy adalékot ad, ha szemügyre vesszük az Osztrák-Magyar Monarchia egyházi közigazgatásának még vatikáni támogatást is élvező felszámolását.[1015]

A változás mértékét földrajzi környezetbe helyezve[1016] elmondhatjuk az egyházkormányzat átalakulása a Szent István-i mértéket közelíti. Az új határok „az egyházmegyék mint-egy felét – szám szerint 13-at – úgy érintették, hogy teljes egészükben a magyar impériumon kívülre kerültek. Így az esztergomi érseki tartományból a kialakuló utódállamhoz, Csehszlovákiához került: a nyitrai, besztercebányai és szepesi latin, valamint a munkácsi görög katolikus egyházmegye, ez utóbbi egyetlen plébániája maradt itt. A kalocsai érseki tartományból Romániába az erdélyi püspökség. Az egész gyulafehérvár–fogarasi érseki tartomány Romániához került 3 parókia kivételével. Ugyancsak teljes egészében átkerült Jugoszláviába a zágrábi metropólia. Összesen tehát két érsekség és 11 püspökség."[1017]

Témánk és a szegedi vonatkozások miatt csak az ország délkeleti határainál végbemenő változásokat vizsgáljuk meg.

1) Az új országhatár keleti határvonalának meghúzása következtében székhelyével együtt átkerült Romániába a nagyváradi püspökség nagyobb része.[1018] „Az 54 plébániából álló (Szilágy megye és Bihar nagyobb fele) egyházmegyét gróf Széchenyi Miklós püspök halála (1923) után a szatmári ordinárius kormányozta az 1930-as egyesítésig. Az egyházmegye itt maradt 24 plébániáját vikárius vezette, majd 1929-ben felállították belőlük a Debreceni Apostoli Kormányzóságot, amelynek adminisztrátora Lindenberger János váradi kanonok, debreceni apátplébános volt. Természetesen ezek az adminisztratúrák is a román konkordátum következményei voltak, hiszen annak életbe lépése után a határon túli ordináriusok semmiféle jurusdictiót nem gyakorolhattak a régi határon túli területeken".[1019]

[1014] Az egyetemi tanárok esetét lásd Vincze Gábor (2006): A száműzött egyetem Szeged, JATE Press, 36–38, 176–178. oldal

[1015] Zombori István (2010): Glattfelder püspök és a csanádi püspökség Szegedre költözése 1918–1923. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve Történeti Tanulmányok Studia Historica 13. Szeged, 173 p; A kérdésről bővebben Gergely Jenő (2001): Magyar-szentszéki diplomáciai kapcsolatok 1920–1990 In: Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolata 1920–2000 szerk. Zombori István Budapest, Szent István Társulat, METEM. Gergely 2001., 43–68 p. (Később: Gergely 2001).

[1016] A változásokat térképen közli: Vadászi Erzsébet, Zombori István (2005): A szegedi püspöki palota Szeged: Szeged-Csanádi Püspökség, 94. oldal.

[1017] Gergely Jenő: A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945 Budapest, Pannonica Kiadó, 1999 (második javított kiadás) 41.

[1018] uő, uo. 44 p.

[1019] uo.

2) A Nagyváraditól délebbre fekvő csanádi egyházmegyét az új határok *három* része osztották. A legkisebb rész 23 plébániával Jugoszláviához került. Ez 1923. február 10-én alakult át *Bánsági Apostoli Kormányzósággá,* amelynek székhelye Nagybecskerek lett.

3) A 33 plébániával rendelkező területet kapta a csonka Magyarország, amelynek története összefügg a nagyobb rész (153 plébánia) történetével. Ez utóbbit a korábbi püspöki székhelyről – már román fennhatóság alatt lévő[1020] – Temesvárról irányították.

A püspök Glattfelder Gyula lett, aki 1921. március 19-én Majláth Gusztáv erdélyi püspökkel együtt letette a hűségesküt a román királynak. A harmadik magyar főpap, Széchenyi Miklós nagyváradi püspök később, április 9-én tette ugyanezt.[1021]

*

Glattfelder püspök 1921. október 15-én ünnepelte meg áldozópapságának 25, püspöki működésének 10 éves jubileumát. Ezután még másfél évig volt Temesváron, majd 1923. március 27-én elhagyta a várost,[1022] és ahogy a búcsúkörlevelében írta: „Az Apostoli Szentszék rendelkezése értelmében eltávozom püspöki székhelyemről egyházmegyénk magyarországi kis szegletébe”.[1023] A Romániából való távozás okait vizsgálva legelső helyre a román földreformot kell tennünk.[1024] Az 1921. július 30-án bevezetett erdélyi földbirtoktörvény a 4 püspökség birtokainak 95% -át vette el.[1025]

1923. március 29-án a Szeged hasábjain újabb tudósítás jelent meg: „Glattfelder püspök megérkezett Szegedre”. A szintén a Budapestről[1026] indult vonaton utazó Shvoly Kálmán ezredes naplójában március 28-án a következő rövid bejegyzést olvashatjuk: „Glattfelder Gyula csanádi püspök Temesvárt, az eddigi székhelyét a románok miatt elhagyta du.2^{h} 30-kor új székhelyére, Szegedre érkezett… ezzel Szeged püspöki város lett.”[1027] A naplóbejegyzés nem

---

[1020] 1919 február 28-ai békekonferenciai döntés alapján a Temesvár-Buziás vasútvonalat Románia kapja, így a szerb csapatokat ki kell vonni erről a területről. A kivonulás 1919. május 6. és július 27. között történt a terület teljes kifosztása mellett. http://lexikon.katolikus.hu/T/Temesv%C3%A1r%20szerb%20ki%C3%BCr%C3%ADt%C3%A9se.html (látogatva:2016. szeptember 20.)

[1021] Sas Péter (2002): Erdélyi Római Katolikus Status In: Egyháztörténeti Szemle 2002 (3. évfolyam 2. szám) (http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/saspeter-erdely.htm (látogatva:2018.szeptember 25.); Romsics Ignác (2018): Erdély elvesztése, 1918–1947 Budapest, Helikon Kiadó, 306 p.

[1022] Glattfelder Gyulát kiutasították, ezért ő székhelyét ideiglenesen magyar területre, Szegedre tette át. Ezt a Szentszék tudomásul vette, és 1923. március 23-án a romániai részből felállította a Temesvári Apostoli Kormányzóságot. Ez pedig a konkordátum értelmében 1930. június 5-én temesvári püspökséggé emelkedett.

[1023] Zombori István (2010): Glattfelder püspök és a csanádi püspökség Szegedre költözése 1918–1923. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve Történeti Tanulmányok Studia Historica 13. Szeged, 2010. 173-191. p.

[1024] Bélteky József (1996): Sajtóvisszhangok Glattfelder Gyula temesvári püspöki működésének utolsó éveiből In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1996/3–4. szám 137–153; Szeged, 1923. március 27. 1.

[1025] Both 2015. 404.

[1026] Ellenzék, 1923. március 27 (44. évfolyam, 70. szám) 4. oldal

[1027] Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945 (1983) Sajtó alá rend.: Perneki Mihály. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 87 p.

tesz említést nagy csomagokról, értékes tárgyakról, de hatalmas pompáról sem, amely az utazó püspököt körülvette volna.[1028]

„Együtt, egymás mellett…”

1924 és 1930

Erdélyi professzor Pannonhalmán lévő levelezésben hosszú évekig egy újszegedi cím is előfordul. A címzett *Erdélyi László igazgató úr* mint a Szent Imre Kollégium vezetője.

A kollégium historia domusában a következőket olvashatjuk erről:

„…a Szent Imre Bajtársi Egyesület elnöke Reck Endre és tiszt. társai észrevették a Tanítóképző újraépítését és felszerelő munkálatait, Erdélyi tb. elnök tudtán kívül küldöttséggé alakultak és fölkeresték Szeged város főplébánosát, Várhelyi József prelátust s az ő közbenjárásával vagy külön is megkérték Püspök Urunkat, kegyeskedjék megalapítani a Tanítóképző falai közt a szegedi egyetemi Szent Imre Kollégiumot [mint Budán – kiegészítés tőlem JK] és Erdélyit kérték igazgatóul.”

A história domus ezen bekezdése előtt azonban Erdélyi professzor a következőket írja, amely más megvilágításba helyezi a fenti történetet.

„A budapesti Szent Imre Kör nagy példája követésre talált a kolozsvári egyetemi ifjúságnál is. Ott is megalakult a Szent Imre Kör, s megkezdte áhítatos működését. Több évi működés után e kolozsvári kör tiszteletbeli elnökévé választotta Dr. Erdélyi László bencés egyetemi tanárt, ki csakhamar nagy szép zászlóval ajándékozta meg a kört 1913-ban, s 1921-ben e zászlót nehogy az oláhoh elpusztítsák, a Kör elnökségének kérésére áthozta Szegedre. E zászló körül alakult meg még azon évben az új szegedi egyetemi katolikus ifjainak Szent Imre Köre. Hogy az egyetemi Bajtársi-egyesületekkel egyenlőrangú lehessen, a Szent Imre-Kör átalakult Szent Imre Bajtársi egyesületté.[1029] Dr. Tóth Imre kath-köri elnök és tiszttársai beleegyeztek, hogy a Szent Imre Kör, illetőleg Bajtársi Egyesület tagjai a katolikus kör helyiségeit használhassák, ami igen nagy jótétemény volt. Erdélyi László tisztb. elnök itt sok előadást tartott, főleg apologetikus, hitvédelmi előadásokat minden vasárnap a déli szentmise

[1028] Zombori István „néhány bőröndről” ír. Vadászi Erzsébet, Zombori István (2005): A szegedi püspöki palota Szeged, Szeged-Csanádi Püspökség, 12 p.

[1029] A róm. kath. magyar egyetemi hallgatók Szent Imre Egyesület pártfogói: Erdélyi László, Szandter Pál, Poór Ferenc, Márky Sándor, Csengery János, Dávida Leó, Horger Antal, Issekutz Béla, Kubinyi Pál, Menyhért Gáspár, Pfeifer Péter, Reinbold Béla, Rigler Gusztáv, Vidákovits Kamil, Várhelyi József, Somogyi Szilveszter, Aigner Károly, Tóth Imre, Mayer Márton, Czeigler Arnold Katholikus Ébredés,1924. február 17. 4.

előtt. Ezen előadásokból nőtt ki 1922-ben nyomtatásban is megjelent »A legszebb tudomány« c. kis vallásbölcseleti könyv, mely aztán 1924-ben második kiadást ért.

A könyv mindkét kiadása Glattfelder Gyula püspök úrnak ajánlva jelent meg. Már a könyv első megjelenésekor Püspök Urunk Ő Méltósága Szegedi székhelyről kormányozta a csonka csanádi egyházmegyét s mindjárt megkezdte itt is fáradhatatlan tevékenységét."[1030]

Az épület története, amelyben igazgató lett Erdélyi, összefonódik a Szegedi Királyi Katolikus Tanítóképző Intézet történetével.[1031] 1912-ben, az elmúlt évben hivatalba lépett Glattfelder Gyula püspök az intézmény fejlesztését határozta el. Az eltelt közel húsz év alatt a tanítóképző kinőtte a korábban megkapott épületét, ezért telket kért és kapott Szeged városától, ahol oktatási épületet és internátust is felépíthet. Az építkezés el is kezdődött az Újszegeden kijelölt földterületen, azonban az időközben kitört első világháború lassította, majd a szerb megszállás egy időre le is állította az építkezést. Végül 1923-ra készültek el a Glattfelder püspök által óhajtott korszerű épületek. A pavilonszerű három épület tágas udvart fog körül, amelyek főépületében (mai Temesvári körút) folyt az oktatás, az internátusnak szánt épületben helyezték el ideiglenesen az egyetem Szent Imre kollégiumát,[1032] és épült még egy zenepavilon is.[1033]

Az elkészült új épületeket 1923/24-ben vette birtokba a tanulóifjúság. Az akkor kisdiákként ott lakó Szőrényi József így ír[1034] az épületről:

„Ugyanis hosszú éveken át ennek az épületnek a II. emeletén volt a két hálóterem a folyosókon elhelyezett mosdóval, a két kis szobából álló igazgatói lakás, két szertár és egy osztályterem. Az I. emeleten kapott helyet az igazgatói iroda, a tanári szoba a leválasztott könyvtárhelyiséggel, két osztályterem és a zeneterem az orgonával. Ez utóbbi valójában ugyancsak tanterem volt. de egyik, fából készüli fallal elzárt kis részébe oltár került. A fal szétnyílásával vasár- és ünnepnapokon és gyakran hétköznap reggelenként is az egész terem kápolnául szolgált. […]"

Az alábbi részlet alapján jól látszik, hogy Erdélyi Lászlónak széles körű kitekintése volt az országosan kiépült Szent Imre kollégiumi hálózatra. *„a Szent Imre Kollégium első lakói Ujszegeden többnyire szegény diákok voltak. S itt mutatkozik az első lényeges*

[1030] A Szent Imre kollégium historia domusa
[1031] Csillik László (2003): Szőrényi József tanítóképző intézeti és főiskolai tanár Gyula, APC Studio, 8 p.
[1032] Az épület ma a Szegedi Szakképzési Centrum Csonka János Tagintézményének E épülete.
[1033] Csillik László (2003): Szőrényi József Tanítóképző intézeti és főiskolai tanár Gyula, APC Studio, 8 p.
[1034] A Szegedi Királyi Katholikus Tanítóképző Intézet emlékkönyve: 1844–1994 összeáll. és szerk. Csillik László és Gácser József Szegedi Tanítóképzőt Végzettek Baráti Köre, Szeged, 1994. 23 p.

különbség a budapesti Szent Imre Kollégiumokhoz képest. Ezek a budapesti kollégiumok kedvező nagy kölcsönpénzből a legjobb viszonyok közt fölépítve s ízlésesen, uri módon berendezve nagy számban vonzották a jómódú uri fiúkat. Sőt a két budapesti Szent Imre Kollégium tudatos rangsorba rendezkedett be: a budai előkelőbb lett, nagyobb díjakat szedett, a pestinek a befogadó képessége lett nagyobb, de kisebb díjakat számított."[1035]

A szegedi kollégium kézzel írt História Domusa a szegedi kollégium helyzetét is feltárja. Kiemelte, hogy az 1919-es események után, Glattfelder nemzetmentő céllal hozta létre a kollégiumot itt Szegeden is. Ezzel a gondolattal a felvételüket kérő hallgatók már a kollégium hirdetéseiben találkozhattak. A hirdetés szerint a kollégium „*családi otthont és katholikus szellemű nemzeti nevelést*"[1036] biztosít számunkra, amelyet a csanádi püspök ellenőriz. Erdélyi a „konkurenciáról" is szót ejtve leírta, hogy a Horthy kollégium „*államilag berendezett s nagykedvezményekkel*" adott szállást a kollégistáknak, amellyel nehéz versenyre kelni.

Ennek ellenére 1923-ban a bölcsészettudományi karról 19-36 fő felvétele történt meg félévenként. A miértre keresve a választ a kollégium hirdetése válaszol. Kimondva, hogy szabad mozgást kíván biztosítani az ifjúságnak „*de a vallás-erkölcsi szellemet, tanulmányi előmenetelt, fegyelmet és kollégiális együttélést biztositó házi szabályokat szigorúan kívánja érvényesíteni.*"[1037] A korszak társadalmát jól mutatja, hogy erre volt társadalmi ígény, még az évtized végén is. Erdélyi 1928/29. évi nyomtatott jelentése alapján ötvenhárom fő kollégista lakta a kollégiumot és „*továbbra is 53 kollégista könyörgött felvételért vagy talán több is*".[1038]

Az 1923.évi kollégiumi hirdetésből tudható, hogy a kollégiumi lakhatásért évi tartásdíjat kellett fizetni „15 mm[1039]. búza árában […] mely két egyenlő részletben szeptember és február 1-én fizetendő a búza akkori tőzsdei ára szerint".[1040] Ezért a tartásdíjért ellenőrizték és irányították a kollegiumi növendék tanulmányi előmenetelét. Odafigyeltek az idegen nyelvek megtanulására és lehetőséget biztosítottak testedzésre Erdélyi László, mint igazgató figyelt arra hogy 3 lakó jusson egy nagyobb méretű szobába hogy a zavartalan tanulás biztosított legyen.[1041] A

[1035] A szegedi Szent Imre kollégium Historia Domusa
[1036] Katholikus Ébredés, 1923. szeptember 2. 7 oldal.
[1037] Katholikus Ébredés, 1923. szeptember 2. 7 oldal.
[1038] A szegedi Szent Imre kollégium Historia Domusa
[1039] Métermázsa. Száz kilogramm. Tíz métermázsa egy tonna.
[1040] Katholikus Ébredés, 1923. szeptember 2. 7 oldal.
[1041] A szegedi Szent Imre kollégium Historia Domusa

jelentős díjért külön szoba járt, ahol ketten voltak egy szobában (a historia domus 3 főt is említ egy nagyobb szobában, hozzátéve, hogy nem kedvező a tanulás szempontjából). A szobatakarítása, fűtése, világítása és az élelmezés (reggeli, felváltva két és három fogásos ebéd, egy fogásos vacsora) is a tartásdíj részét képezte. Az ágyneműről, valamint fehérneműről és azok mosásáról a hallgató gondoskodott.

Már a hirdetményből is kitűnik, hogy a kollégium vezetősége tudta és látta, hogy a tartásdíj előteremtése jelentős anyagi megterheléssel járt. Illetve a megcélozni kívánt társadalmi réteg (tisztviselők) anyagi teherbíró képessége ezt az ellátást nem teszi lehetővé. Így kollégium vezetősége lehetőséget biztosított a tartásdíj részlet fizetésére. Továbbá figyelembe vette a tanulmányi eredményt is kimondva: „jeles tanuló, szegény- sorsú ifjak, főleg tisztviselő gyermekek kedvezményes ellátását is lehetővé fogja tenni."[1042] Mindezek ellenére, Erdélyi panaszkodik a historia domus lapjain, hogy csak határozott fellépésével tudta több esetben a díjakat beszedni és az is előfordult, hogy ő fizetett a hallgató helyett.

A kézzel írt historia domus, Erdélyinek Glattfelderrel történt levelezése és a napilapokban megjelent cikkek alapján elmondható az igazgatói széket betöltő szerzetes mindent megtett, hogy kollégium oktató és nevelő munkájának sikeréért.

[1042] Katholikus Ébredés, 1923. szeptember 2. 7 oldal.

A püspök és a professzor egy történelmi pillanatban még együtt…

A Horthy-korszak revíziós gondolatát (a Szent István-i állam visszaállítása) és a jubileumi évfordulókat[1043] megünnepelni vágyó politikai katolicizmus igyekezett az állam és az egyház kiegyensúlyozott kapcsolatát kifejezni. A politikai stabilizálódás útjára lépett Bethlen István nevével fémjelzett kurzus az 1930-as ünnepséggel igyekezett az ünneplő közönség figyelmét elterelni a gazdasági válság (1929–1932) okozta társadalmi megrázkódtatásokról, és régi fényében feltüntetni az egyházat a hívő szeme előtt. Így a politikai és gazdasági válság idején megszervezett 1930-as ünnepségsorozat – és az 1938-ban megszervezett újabb –, a Szent Imre és Szent István emlékév (a két szent halálának jubileuma) igazán vallási-egyházi jellegű volt.[1044]

A szellemi kapcsolatot az a középkor óta megfigyelhető szokás[1045] adta, amely nemcsak a jelentős vallási személyiségek testi maradványainak, ruháinak, használati tárgyainak kijáró kultikus tiszteletet és az ebből következő kötelezettségeket mutatja, hanem a hitelességük és őrzésük évszázadokat átívelő feladatát is.[1046] Emellett meg kell említenünk azt is, hogy az első ezredfordulón a politikai vezetést magáénak tudható személyekhez az évszázadok során személyüket meghatározó, leíró melléknevek társultak, túl azon, hogy szentek: szent István, az államalapító, szent Imre, az ifjúság védőszentje, szent Gellért, a nevelő, a püspök. A köz számára is elfogadott emberek (szentek) kultuszának megélése a közösség által szervezett nagy ünnepségek, nevüket viselő intézmények által volt megvalósítható.

Ez a gondolat megjelenik és érzékelhető a két világháború között a további jelentős évfordulók esetén is: 1931-ben Szent Erzsébet halálának 700., 1942-ben Szent László szentté avatásának 750. és Boldog Margit születésének 700. évfordulója. A korszaknak legjelentősebb magyar egyházi eseménye 1943-ban volt, ekkor XII. Piusz pápa Boldog Margitot avatta szentté.

[1043] Szabó Miklós (1984): Politikai évfordulók a Horthy-rendszerben. In: A két világháború közötti Magyarországról. Szerk. Lackó Miklós. h.n. 479–480 p.; 486–487.; Csíky Balázs (2012): Jubileumi esztendők és katolikus megújulás a Horthy-korszakban. In: A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai. Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye 20. századi történetéből. Szerk.: Bánkuti Gábor – Varga Szabolcs – Vértesi Lázár. Pécs, (Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 8.) 135–157. p.

[1044] Zeidler Miklós (2009): A revíziós gondolat Pozsony, Kalligram, 220 p. (Később Zeidler 2009)

[1045] Ereklyetisztelet Magyar katolikus lexikon (Továbbiakban: MKL.) III. kötet Szent István Társulat Budapest 1997. 227–230. p.

[1046] Ezen relikviák hitelességét az illetékes egyházi hatóság okmánnyal és pecséttel ellátva bizonyítja. Őrzésére ereklyetartót készítenek. Elidegenítés. A hatályos egyházjog tiltja az ereklyék eladását. Kiemelkedő és nép részéről nagyon tisztelt ereklyét elidegeníteni vagy más helyre átvinni csak a Szentszék engedélyével szabad (1190. k.). MKL III. kötet 224 p.

Velence, a zarándoklat és az országos Szent Imre emlékév, 1930[1047]

Az 1930-as évre átalakul a magyar püspöki kar személyi összetételében[1048] és a megvalósítandó célok tekintetében is. A fentiek mellett ki kell emeljük Serédi Jusztinián személyét. A XI. Pius pápa által 1927. december 19-én bíborossá kinevezett bencés szerzetes kora egyik legfiatalabb magyar főpapja. Az 1928-ban még 44 éves teológus, az új kánonjogi kódex szerkesztője, Pietro Gasparri bíboros államtitkár vatikáni bizalmasa kerül az esztergomi érseki székbe. Jó érzékkel látja a modern médiumok hatását a társadalomra, kifinomult ízlésvilága,[1049] római kapcsolatai révén egyfajta „katolikus megújulás" zajlott le az 1930-as évektől[1050] Magyarországon. Az elvégzett munkát vizsgálva egy fiatalodó püspöki kar képe bontakozik ki. A változásokat Breyer István esztergomi segédpüspök (1929–1933) kinevezése nyitja, aki majd győri megyéspüspök lesz (1933–1940), továbbá Shvoy Lajos székesfehérvári (1927–1968) és Grősz József szombathelyi püspök (1936–1944), majd kalocsai érsek, és Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát (1929–1947) kinevezését kell említenünk. A korábbi generációból is maradt püspök, a fáradhatatlan szervező, Glattfelder Gyula (1911–1943 csanádi püspök).

Ami a célokat illeti, 1929-ben vetődött fel hivatalos formában, hogy Magyarországon, Budapesten tartsanak nemzetközi eucharisztikus kongresszust. Az eseményre való felkészülés főpróbájaként kell értékelnünk az 1930-as Szent Imre Jubileumi Év egyházi és világi ünnepségeit, az ünnepségek megrendezésének céljaként pedig Magyarország nemzetközi

[1047] A disszertáció ezen része korábban megjelent publikáció korrigált, bővített változata. Janzsó Károly: „Adalékok a Szent Imre emlékév szegedi eseményeihez." In: Laborator assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése Budapest: BMTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, 27-41.

[1048] Az 1927-es év a püspöki kar számára gyászos év. Meghalt 1927. április 2-án Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök, június 20-án Hám Antal magyar kegyes tanító rendi tartományfőnök, felsőházi tag; július 25-én Csernoch János hercegprímás. További kellemetlenség a frankhamisítási ügybe keveredett Zadravecz István tábori püspök helyzete. 1927 volt az az év is, amikor Románia megkötötte a Szentszékkel a konkordátumot (1927. május 10.; 1929. május 29. ratifikáció a parlamentben), amely értelmében megszűnt a 900 éves erdélyi püspökség, helyette a gyulafehérvári püspökség elnevezés használható csak. A szintén 900 esztendős nagyváradi püspökséget egyesítették a szatmári püspökséggel. A parlamenti képviseletet Alexandru Cisar bukaresti érsek látta el.

[1049] Bizzer István (2007): Szent Imre kultusz és a modern magyar szakrális művészet 1930–1950 között In: Szent Imre 1000 éve: Székesfehérvár 1007–2007: tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából = Heiliger Emmerich 1000 Jahre Beiträge zu Ehren des heiligen Emmerich anlässlich seines 1000. Geburtstages A tanulmánykötetet szerk. Kerny Terézia; mtársa Smohay András ; ford. Hamath Anikó] Székesfehérvár, Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, 158–174 p.

[1050] A hercegprímás ez irányú tevékenysége az Árpád-kor szentjeinek szenté avatásában is érvényre jut.

kapcsolatainak, tekintélyének erősítését kell kiemlítenünk.[1051] Ennek részeként kell figyeljük a csanádi egyházmegye zarándoklatát is, amely látványos része lett az országos programnak.[1052]

Az emlékévre készülés Szegeden

1929 őszén nagy erővel folytak a Szent Imre-év egyházi előkészületei. Az 1929. október 25-i püspöki konferencia részletesen megtárgyalta a teendőket. Ekkor már kijelölték az előkészítő bizottságot, továbbá elfogadták a Szent Imre jubileumi évet bevezető, a Serédi által latin és magyar nyelven fogalmazott közös püspökkari pásztorlevelet. Az előkészületekről Glattfelder püspököt Serédi hercegprímás már 1929. október 11-én értesíti levélben:[1053] „a körlevél tervezetét bátorkodom […] azzal a tiszteletteljes kérelemmel megküldeni, hogy arra nagybecsű észrevételt már most írásban megtenni kegyeskedjék."[1054]

Glattfelder püspök Serédi hercegprímás kérésére intézkedik egy egyházmegyei bizottság létrehozásáról. 1929. december 5-én a szeged-belvárosi római katolikus egyházközség elnökétől a püspöki titkár egy közel 80 névből álló listát kap,[1055] amelyben az alakítandó bizottságba ajánlanak tagokat. A listát áttekintve Szeged város állami intézményeinek tisztségviselőinek nevei szinte kivétel nélkül szerepelnek, így a polgármesteri hivatalban, az egyetemen, az államvasutaknál, az igazságszolgáltatásban dolgozók.[1056] A

[1051] Zeidler 2009, 103.; Fülöp Mihály, Sipos Péter (1998): Magyarország külpolitikája a XX. században. Budapest, Aula Kiadó, 155–160; Császár Ildikó: Az 1927.évi magyar–olasz barátsági szerződés előzményei http://www.southeast-europe.org/pdf/25/dke_25_m_h_Csaszar-Ildiko_Az-olasz-magyar-baratsagi-szerzodes.pdf (látogatva: 2016. szeptember 24.)

[1052] Szent Imre album: a jubiláris ünnepségek története képekben = Sankt Emmerich Album: die jubiläumsfeierlichkeiten in Bildern = Album di S. Emerico: storia illustrata del anno giubilare di S. Emerico = Album de Saint Émeric: histoire en illustrations de l'année jubilaire = St. Emery album: a history in pictures of the year of jubilee szerkesztette: Huszár Károly Bp.: Szt. Imre Jubileum Rend. Főbiz., 1930

[1053] Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár (a továbbiakban SzCsEL) 2410 Serédi Jusztinián hercegprímás levele Glattfelder Gyula püspöknek 1929. október 11.

[1054] uo.

[1055] Alacs József, dr. Aigner Károly, Back Bernát, dr.Berecz József, Nemes Czike Gábor, Gurry Richárd, dr.Debre Péter,Dékány Sándor, dr.Dobay Gyula, Vitéz Bakonyi Imre, dr. Falta Marcel, dr. Fogel József, Gárgyán Imre, dr. Gera József, Gombkötő Antal, dr. Huszthy József, Karg György, dr. Kelemen László, dr. Kiss István, Kocsis Ferenc, Kolb Árpád, dr. Konczvald Endre, dr. Kovács Rókus, Lantos Antal,Lauber József, dr. Kószó István, dr.Lehóczky Károly, Körmendy Mátyás, Vitéz Máriaföldy Márton,Mayer Antal, dr. Menyhárt Gáspár,dr.Mesko Zoltán, dr. Motika Adolf, dr. Muntyán István, dr. Papp Nándor,Papp István, dr. Regdon Károly, Rőmer Miklós, dr. Scheffer Ferenc, dr. Skultéty István, dr. Somogyi Szilveszter, dr. Szalay József ,dr. Szabó József, Szirányi Béla, dr. Szkicsák István, dr. Tihanyi Béla, dr. Tóth Imre, dr. Vinkler Elemér, dr. Zombory Jenő, Zobay Ferenc,Kakuk József, Az alsóvárosi egyhk.elnök, Az Emericana összes itt föl nem sorolt dominuszai és dominái, dr.Aigner Károlyné, Özv.Aigner Nándorné, Bóra Árpádné, Beck Erna, Gárgyán Imréné, Back Bernátné, Karg Györgyné, dr. Kószó Istvánné, Báró Malcomes Camilloné, dr. Muntyán Istvánné,Nagel Józsefné, dr. Poór Ferencné, dr. Somogyi Szilveszterné, dr. Tóth Imréné, dr. Tóth Mihályné, dr.Buocz Béla, Czigler Arnold, dr. Erdélyi László, dr. Becker Vendel, dr. Gyuritza Sándor, Mihályffy Lászlóné,Nemes Czike Gáborné, dr. Juhász István.

[1056] A dokumentum érdekessége, hogy az előterjesztő – talán a püspöki titkár bejelöl 12 férfi és női jelöltet (a női jelöltek a lista végén külön vannak), és az, hogy a végső jelölteket a lapalján az előre bejelölt nevek közül kerülnek ki! Egy kivétel található a névsorban Erdélyi László professzoré.

rendező főbizottság kérésére kinevezték az egyházmegyei bizottságot.[1057] Ennek tagjai: Várhelyi József pápai prelátus, szeged-belvárosi plébános, dr. Erdélyi László egyetemi tanár, Szent Imre Collegium igazgató, P. Bus Jakab S.J., dr. Tihanyi Béla kegyesrendi főgimnáziumi igazgató, Sopsich János pápai kamarás, püspöki titkár, dr. Muntyán István kir. ítélőtáblai tanácselnök, szeged-belvárosi egyházközségi világi elnök, dr. Somogyi Szilveszter, Szeged szabad kir. város polgármestere, dr. Somogyi Szilveszterné és Nemes Czike Gáborné. A bizottság feladata a rendezendő egyházmegyei ünnepségek központi előkészítése lett.

A kinevezett bizottság 1930. január 20-án délután 5-kor a szegedi királyi ítélőtábla épületében tartotta első ülését.[1058] A felvett jegyzőkönyv[1059] szerint a bizottság hiánytalanul megjelent és a következő napirendről tárgyalt és határozott: A püspök ismertette az értekezlet célját: „…belekapcsolódni abba a programba, mely nemcsak Budapestet, hanem vidéket is szerveresen akarja beilleszteni a Szent Imre év ünnepi rendjébe. Bennünket csanádiakat e terv különösen közelről érdekel, mert egybe esik egyházmegyénk alapításának 900-ik évfordulójával. Arra kell törekednünk, hogy Szent Imre ünneplését Szent Gellért tiszteletével kapcsoljuk össze. Egyházmegyénk ünnepségeinek központja lesz a fogadalmi templom felszentelése."

Az értekezleten a következő napirendi pontokat tárgyalták:

– A templom felszentelése, amelynek napját 1930. szeptember hó 24-én állapították meg.

– A püspök ismerteti azon kívánságát, hogy a „mostani főoltárral – Back-oltár – szemben Szent Imrének és Szent Gellértnek közös oltára állíttassék".[1060].

– „Püspök úr ismerteti azt a tervet, mely szeged egyházmegyei zarándoklatot vezetne Velencébe első Szent püspökének Szent Gellértnek ereklyéihez. Az értekezlet a zarándoklat idejét június 24-től 30-ig állapítja meg és annak a megszervezését Balogh István dr.-ra bízza."[1061]

– A püspöki javaslat, hogy szeptember hó 28-án templomszentelést követő vasárnapon Szegeden katolikus nagygyűlés tartsa.

[1057] A püspök 1929. december 15. 2410/II. 1929 számú rendeletével nevezte ki a bizottságot.
[1058] Muntyán István szobája volt ez valószínűleg. A meghívó még az ajtószámot is tartalmazta (I. emelet 34. ajtószám)
[1059] Nincs dátuma, de a két dokumentum „egymásba" volt hajtogatva.
[1060] SzCsEL 2410
[1061] uo.

– Erdélyi László professzor indítványozta, hogy az ünnepségek keretében egy jelképes zarándoklatot tegyünk Magyarcsanádra. A javaslatot a jelenlévők támogatják, de annak kiviteléről később határoznának.

– Tihanyi Béla dr. javasolta, hogy az ifjúságot vonjuk be az ünnepségek keretébe.

Az értekezlet úgy határoz, hogy az ifjúság vezetői Erdélyi László dr. elnöklete alatt állapítsák meg az ifjúsági ünnepségek módját; a női ifjúságot n. Cike Gáborné készítse elő. Az ifjúsági ünnepségek időpontjául szeptember 25–26-át és 27-ét jelöli meg az értekezlet.

– Sopsich János javaslatát is támogatták a bizottsági tagok, hogy Szent Imre ünnepén, november 5-én a városi Színházban matinét rendezzenek.

A fenti tanácskozás határozatairól a Szeged város közönsége 1930. február 10-én olvashatott. Így arról is, hogy szeptember 24-én szentelik fel a fogadalmi templomot, ezzel ünnepelve a szegedi egyházmegye 900 éves évfordulóját. A cikk ekkor tudatja, hogy Glattfelder püspök vezetésével zarándoklat indul Velencébe Szent Gellért hamvaihoz.

A zarándoklat 1930. június 24. és június 30. között valósul meg, melynek középpontjában a június 28-ai nap déli 12 órája állt. **[21. Melléklet]** Ekkor a pátriárka palotájának fogadótermében gyűltek össze a magyar zarándokok, hogy jelen legyenek az ünnepi aktusnál, amikor Glattfelder Gyula csanádi megyepüspök La Fontaine bíboros kezéből átveszi szent Gellért ereklyéjét. „A terembe lépő ősz pátriárkát a zarándokok háromszoros éljennel fogadták. A házi oltárnál mondott rövid könyörgés után a megyésfőpásztor latin nyelven üdvözölte a bíborba öltözött főpapot. A csanádi egyházmegye mondotta most ünnepli alapításának 900.-adik év-fordulóját, ami egyszersmind a magyar kereszténységnek is kilencszázados ünnepe. Ebből az alkalomból az a vágy nyilvánult meg, hogy az egyházmegyét alapító szent vértanú ereklyéjéből egy számottevő részt megnyerjünk az ősi püspökség számára”[1062]

Az ereklyék méltó helyre helyezésére 1930 októberében ünnepségsorozat keretében került sor. Az elmúlt félszázad alatt sok változás ment végbe: püspöki székhelyé és egyetemi várossá vált Szeged.

*

Az ünnepségek[1063] a városban 1930. október 22-én kezdődtek, ekkor fogadták Angelo Rotta pápai követet. Másnap került sor az ifjúság Szent Imre és Szent Gellért ünnepére a Dóm

[1062] Szegedi Hírlap, 1930. július 28. 3.oldal Negyedik közlemény

[1063] Az ünnepségek részletes programját lásd: Kolláth István: Szeged fogalma 39–40. In: A szegedi székesegyház szerk.: Ábrahám István és Zombori István Szeged, 2001 30. p.

téren. Ekkor leplezték le Szent Imre herceg szobrát, melynek kezében ott volt a liliomszál. Az ünnepi beszédet Marcell Mihály pápai kamarás, a budapesti Szent Imre kollégium igazgatója mondta. Este 18 órától került sor P. Bangha Béla beszédére az alföldi katolikusok első díszgyűlésén a Tisza Szállóban.

Az ünnepségsorozat központi eseménye 1930. október 24-én, Szent Rafael arkangyal ünnepén volt. A reggel 7 órakor tartott szentmise keretében történt meg a templomszentelés. A fogadalmi templom első miséjét Vatikán Állam nunciusa, Angelo Rotta celebrálta. A Fogadalmi Templomot a Magyarok Nagyasszonyának kegyelmébe ajánlották.

Délben kezdődött Szeged szabad királyi város törvényhatóságának díszgyűlés a Csanádi egyházmegye alapításának 900 éves évfordulója alkalmából. Estére Serédi Jusztinián hercegprímás és Czapik Gyula nagyváradi apátkanonok is a városba érkezett.

1930 után…

Erdélyi professzor feltételezhetően 1929-ban költözik ki a Szent Imre kollégiumból, hét hosszú év után. Az idősödő professzor a Szent György utca[1064] 12. szám alatt talál magának új otthont. Itt 1923-ban még tüzelőanyag-telep működött, de 1929-re Sebestyén Endre[1065] tervei alapján ez megváltozik, és a tervező tulajdonában álló villa-bérház épül 1925 és 1929-ben.[1066]

Mi lehetett a váltás oka? Az 1929-ig kollégiumigazgatóként is dolgozó professzor mint minden évben, beadja a lemondását, amelyet Glattfelder püspök megköszönve ez alkalommal elfogad. A meleg hangú püspöki levél[1067] elismeréssel szól az elmúlt évek kollégiumi munkájáról, közösségépítéséről. A levélnek a következő mondatai azonban már arról szólnak, hogy a 60. életévét már betöltött professzor inkább visszatérne oktató és kutató munkájához. Véleményünk szerint ekkora már Glattfelder püspökben is megérett a változás támogatásának gondolata. Az 1930-31-re teljesen elkészülő új – a szegedi Dóm téren megépült – kollégium vezetésének terhét már nem Erdélyi professzor idősödő vállára terhelték. Az 1930-as években az együttműködés színterei megváltoznak.

[1064] A Szent György utca a mai erdészeti szakközépiskoláig tartott. Attól tovább lévő, Hódmezővásárhelyre tartó utat Vásárhelyi útnak hívták.

[1065] Sebestyén Endre (1888–1966) az 1919-es események miatt a szegedi mérnöki hivatali állását föladta, és önálló tervezőmérnökként dolgozott tovább. Építész szakértőként és tervezőként dolgozott a Csanádi püspökségnél. Lakó- és üzemépületeket tervezett Back Bernát malomtulajdonos, Pick Jenő szalámigyáros, Vajda Zsigmond földbirtokos részére. Munkáját közel negyven szegedi épület, emlékmű őrzi. Ozsváthné Csegezi Mónika, Ozsváth Gábor Dániel: Szeged város főmérnökeinek és Mérnőki Hivatalának krónikája 112 p.; Bátyai Jenő (1988): Torony alatti főmérnök Szeged, Szegedi Nyomda, 99–103. o.

[1066] Ozsváthné Csegezi Mónika, Ozsváth Gábor Dániel (2001): Szeged város főmérnökeinek és Mérnőki Hivatalának krónikája Szeged, Bába és Társai Kiadó,112–115. o.

[1067] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ I-XVII. Glattfelder levele dr. Erdélyi Lászlónak.

Szakmai munka az 1920-as években

A Kolozsvárról Szegedre költözött Erdélyi professzor szakmai irodalmi tevékenységet tekintve az 1922-ben megjelent Árpádok című munkát kivételével nem jelentetett meg komolyabb a történész szakma által is elismert szakmunkát. A bibliográfiát áttekintve jól láthatóan kisebb tanulmányok cikkek megjelentetésére - tartalmukat tekintve inkább ismeretterjesztő jellegűek- volt ideje a professzornak. Erdélyi. mint láttuk jelentős energiát fordított az ifjúság nevelésére az a Szent Imre kollégiumban, majd dékáni feladatokat vállalt az egyetemen emellett 1923-tól 1927-ig főszerkesztője volt a Katolikus Ébredés[1068] című lapnak. A fenti elfoglaltságok jelentős időt emésztettek fel.

A székely kérdés

1919 májusától 1920 nyaráig a Kolozsvártól észak-keletre, Iklódon élő professzor magántanítóskodása mellett a székelykérdéssel kezed el foglalkozni[1069]. A bölcsészettudományi karon (tanszéken) ez a terület Szádeczky – Kardoss Lajos szakterületének számított. Ő tartott előadásokat és publikált kötet a témáról[1070].

A székelyek eredete a bölcsészettudományi karon folyamatosan kutatott volt már Szádeczky – Kardos 1891-es kolozsvári kinevezése előtt is. A téma iránt Szabó Károly[1071] is érdeklődött. Így elmondható, hogy a székely kérdés kutatómunkája tradicionális eleme az Erdély szívében működő egyetemnek.

Erdélyi 1919 és 1921 között „egyedül maradt" ezzel a témával Kolozsváron. Ez jól láthatóan ez a vesztes első világháborút okán kialakult aktuálpolitikai helyzetből is adódott. És abból a tényből, hogy Szádeczky– Kardost kiutasítják[1072] az új/utód államterületéről és a Budapesten elő tudós az újonnan alakult nemzetgyűlés tagja lett. Erdélyi számára nem volt ismeretlen a székely kérdés. Egyfelől az Erdélyi – Tagányi vitában is polémia tárgyát képezte

[1068] A hetilap neve többször változik. Katolikus Ébredés 1921-től 1927-ig majd a lap átalakul Szegedi Katolikus Tudósítóvá 1927 májusától és így is működik 1935 decemberéig. A lap ismét nevet vált, innentől Katolikus Alföld néven fog majd megjelenni 1944- ig.

[1069] Erdélyi László Gyula: Ünnepi Gondolatok Egy egyetemi tanár íróasztalánál Szeged városi nyomda és Könyvkiadó Rt., 1943 4.

[1070] Szabó Károly tanítványaként folytatta a Székely oklevéltár kiadását.

[1071] Szabó Károly: A székelyek régi törvényei és szokásai. A régi székelység. Székely történelmi és jogi tanulmányok. Kolozsvár 1890.; Szabó Károly: Székely oklevéltár. (1211–1519.). Kiadta a Magyar Történelmi Társulat kolozsvári bizottsága. Kolozsvár, 1872 -1895.

[1072] Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés In: Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai szerk. Egyed Péter (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 216–217.

a határőr kérdéssel kapcsolatban. Másfelől a székelyek jogállása, kormányzatunk (székeik), adózásuk fontos Árpádkori társadalomtörténeti kérdés.

Ilyen előzmények után 1922. március 6-án tartotta Erdélyi előadását a Magyar Tudományos Akadámián. Az előadás témája miatt több újság rövid ismertetőt jelentett meg az elhangzottakról, amely a trianoni döntés miatt szélesebb körű érdeklődésre tartott számot. Elsőként a Pesti Napló 1922. március 7.-ei számában[1073] olvashatunk az akadémiai előadásról, akit még kolozsvári professzorként jelöld meg a cikk.

Majd az Erdélyi által elmondott 3 sarokpontot ismerteti. Első feltételezése, hogy a székely a besenyőkhöz hasonló, keleti taktikával harcoló nép volt. A források alapján úgy látja, hogy az Árpádok alatt katonai segéd néppé csak úgy válhatott, hogyha eredetileg ellenünk harcoló népként hadifogságba estek volna. És az Árpádkori társadalmi szerkezetben elfoglalt helyük „helyhez kötött, szabados, hadifogoly eredetű várőr”[1074]. A nép eredetének így az "eszegel" nevű bolgár törzset tartja, akik Etelközben szomszédosak voltak a magyarokkal[1075]. A hadifogollyá válásunk időpontjára a 895. évet határozta meg. Erdélyi második sarokpontja a székhelyek a lakóhelyével kapcsolatos. Azt feltételezi, hogy a székelyföldiek Biharból és a későbbi szász területekről vándoroltak be. A 3. sarokpont a székelyek speciális intézményének a falunagyságok és széki elöljáróságok öröksége és magánbirtok gyanánt való szétosztása, eladása volt. A Brassók Lapok 1922. március 18-án adott rövid értesítést olvasóinak az előadásról a „sarokpontok” ismertetésével.

Az esemény után 3 héttel a Rusziszkói Magyar Hírlap közöl tudósítást Erdélyi budapesti előadásáról. A Pesti Hírlaphoz eltérően megtudjuk, hogy az akadémiai felolvasáson részt vett Székely István budapesti egyetemi teológus is, aki most lett az akadémia levelező tagja és székfoglaló beszédét tartotta. A lap tudósít arról is, hogy a felolvasás levezető elnöke Csánki Dezső alelnök volt. A lap az előadások fogadtatásáról is írt. Székely előadását taps fogadta, Erdélyiről így fogalmazott az újságíró a látottak alapján. „A tudós akadémikusok kizökkentek szokott nyugalmukból, élénken kommentálták arcuk, kezük mozgásával a felolvasás egyes részeit. Az egyik még a politikát is féltette, holott éppen Erdélyi megállapítása a nagypolitika számára is értékes. Mert hiszen hangoztatta, hogy a magyarnak rokona a székely, a bolgár, itt

[1073] Pesti Napló, 1922. március 7 (73. évfolyam, 54. szám) 4. oldal

[1074] Erdélyi László: A székely eredetkérdés megoldásának sarkpontjai Különlenyomat az Akadémiai Értesítő XXXIII. évfolyam 393-396. füzetéből. Bp. 1922. 6.

[1075] Sinkovics Balázs: Megjegyzések a székelyek volgai bulgár származásáról In: Márton Alfréd (szerk.) A Kárpát -medence és a steppe. Magyar Őstörténeti Könyvtár 14., 2001.137-147.; Erdélyi István:Magyar őstörténeti minilexikon Napkút Kiadó, 2012. 250-252.

magyar földön hamar összeforrtak nyelv és vér szerint s hogy az a föld, amelyre a székely kitelepedett, lakatlan széle volt az országnak."[1076]

Az előadásra Hóman Bálint két oldalban reagált, hangot adva nem tetszésének az Erdélyi által elmondottakra. Hóman ismerve Erdélyit és a polémiát is rövidre zárva így fejezte be sorait. „Felfogásom, eredményeim és feltevéseim módosítására tisztelt tagtársunk [értsd Erdélyi] újabb tanulmánya után sem látok semmi okot."[1077]

Erdélyi László 1927-ben ismét publikált a székely kérdéssel kapcsolatosan. Ezúttal német nyelven teszi ezt meg Konrad Schünemann Zur Herkunft der Siebenbílrger Székler (Az erdélyi székelyek eredete.) tanulmányára, aki germán eredetűnek tartotta a székelyeket. Schünemann tanulmányában Hóman Bálint, Erdélyi László és Karácsonyi János székelyekkel kapcsolatos eredet elméletét ismertette. Leírta, hogy Hóman székelyeket az avarok leszármazottainak, Erdélyi a magyarok által fogságba esett bolgár eszegelek részének, míg Karácsonyi gepida maradványok útódainak tartja őket. Majd a tanulmánya későbbi részében Erdélyi hipotézisét vizsgálva leírta, hogy a legrégebbi források félszabad helyzetétből kiindulva vonta le Erdélyi a téves következtetést, hogy hadifoglyoknak kellett lenniük eredetileg a székelyeknek. Így az Erdélyi által felvázolt 895-ös hadifogságba esést is elveti Schünemann, modván aligha lehet egy egész népet fogságba ejteni. Ellenben pozitívumként értékeli a hipotézisnek ''eszegelek,, nevének szóba hozását a probléma kapcsán, leírva azt is, hogy ez inkább a volgai bulgárokra vonatkozik.[1078]

Erdélyi válaszában elsőként elismeréssel szól Schünemann munkájáról és arról, hogy felismerte elképzelésének első fontos pontját, amely a székely és a besenyő néphelyzete közötti analógiákat mutatja be. Válaszában továbbra is kitartott amellett, hogy hadifoglyok rendszerint rabszolgák lettek, amelyet besenyőkre vonatkozó forrásokkal igyekezett alátámasztani.

Schünemann másik felvetésére reagálva kifejtette, nem egy egész nép fogságba ejtésére gondolt, hanem néhány száz hadifogolyra. Majd így folytatta gondolatát Erdélyi „akik évszázadokon át egy-egy faluban együtt maradtak, magyar asszonyokat vettek feleségül, azok néhány száz év alatt elegendő telepest tudtak adni az erdélyi székely földnek."[1079]

[1076] Ruszinszkói Magyar Hírlap, 1922. március 29 (3. évfolyam,72.szám) 2 oldal

[1077] Hóman Bálint: A székely eredetkérdéshez Akadémiai Értesítő, 1923. (34. kötet) 185.

[1078] Konrad Schünemann: Zur Herkunft der Siebenbürger Szekler Ungarische Jahrbücher 4. (Berlin-Leipzig, 1924) Heft 3-4 405-407.

[1079] „denn es genügt, als die Ahnen der Székler in Ungarn einige hundert Kriegsgefangene anzunehmen, die Jahrhunderte lang ín je einem Dorf zusammenhielten, sich mit ungarischen Frauen verheirateten und ím Laufe von einígen hundert Jahren genug Siedler für das Siebenbürger Széklerland liefern konnten" Erdélyi László: Zur Herkunft der Siebenbürger Szekler. Ungarische Jahrbücher, Berlin 1926, 336.

Erdélyi válasza végén a vita lezárásaként, elméletének kizárólagos igazságát hangoztatva leírta. „A székelyek eredete az Árpád-kori Magyarország társadalmi viszonyainak mélyreható ismerete alapján teljesen és biztosan tisztázott, amit a Tagányival 1914-17-ben folytatott nagy polémiámban tisztáztam, és legteljesebben a 170 oldalas könyvemben olvasható: (A tizenkét legkritikusabb kérdés; szerk.: Sz. István Társ. in comm.). Ezt a könyvet és a tömör logikai érvelést tartalmazó tudományos értekezésemet: (A székely eredetkérdés megoldásának sarkpontjai (A székelyek eredetkérdése megoldásának főbb pontjai) minden történész figyelmébe ajánlom, akár külföldön is.[1080]

A mai történettudomány elveti Erdélyi székely eredetre vonatkozó elképzeléseit[1081], azonban XIII. század eleji székelyek jogállásával (szabad status) kapcsolatban a Váradi regesztrumra támaszkodóan „nem hagyhatjuk figyelmen kívül Erdélyi okfejtését sem.”[1082]

[1080] Erdélyi László: Zur Herkunft der Siebenbürger Szekler. Ungarische Jahrbücher, Berlin 1926, 335—337

[1081] Kordé Zoltán: A székelykérdés története Székelyudvarhely, 1991.Múzeumi Füzetek 4. https://mek.oszk.hu/02200/02254/02254.htm#99 (Látogatva: 2023. augusztus 10.)

[1082] Kordé Zoltán: A székelykérdés története Székelyudvarhely, 1991.Múzeumi Füzetek 4. (Látogatva: 2023. augusztus 10.) https://mek.oszk.hu/02200/02254/02254.htm#99 (Látogatva: 2023. augusztus 10.)

Részvétel az esztergomi katolikus nyári egyetem munkájában[1083]

1927-ben az új hercegprímás, Serédi Jusztinián bencés szerzetes lett, aki, maga körül egy új, jelentősen megfiatalított püspöki kart alakított ki. Serédi célja egyfajta katolikus megújulás volt, amelyhez olyan eszközöket próbált meg felhasználni, amelyeken keresztül a vallásos vagy vallással szimpatizáló értelmiséget tartósan az egyházközösségek támogatásának szolgálatába tudta állítani.

A társadalom más rétegeinek eléréséhez, értelmiségiek, egyháziak, művészek megszólítására az 1928. évi országos egyházművészeti kiállítás megszervezése, illetve az 1933-tól kezdve hét alkalommal megrendezett katolikus nyári egyetem nyitott lehetőséget.[1084]

Ez utóbbi esemény gondolatát Szekfű Gyula[1085] a Magyar Kultúra hasábjain megjelent cikke veti fel. A helyszínét Pannonhalma, Kalocsa, Eger, Szeged, Budapest mellett Esztergomban látta. Mint írja: „a nyári egyetem legméltóbb keretét Esztergom nyújtaná, ahol az ősi magyar katolikus központban a dóm, képtár, múzeum és más katolikus intézmény megkönnyítené úgy a tanítás szervezését, mint a résztvevő hallgatók ottani tartózkodását."[1086]

Ezeknek a gondolatoknak az alapelvén indul 1932-ben útjára a katolikus nyári egyetem. Serédi felkéri Szekfűt, hogy alakítson egy szervezőbizottságot, amely összeállítja a nyári egyetem háromhetes programját. Ez meg is történik, 1932. december 19-én már el is készül a szervezőbizottság első ülésének jegyzőkönyve. A végleges program elfogadására 1933. március 22-én került sor. Minden nyári egyetemnek megvolt a maga programja, ennek az 1933-as előadássorozatnak a súlypontját a szellemtudományok és néhány természettudományi előadás adta.

Erdélyi László az 1932-ben megjelent cikk után felvette a kapcsolatot Serédi Jusztiniánnal, hogy szívesen tartana előadást a nyári egyetemen. A hercegprímás válaszában[1087] (1933. május 21.) kéri, hogy Szekfű Gyulához forduljon, és vele egyeztesse előadásának címét.

[1083] A disszertáció ezen része korábban megjelent publikáció korrigált, bővített változata. Károly Janzsó: The Commemorative Year of Saint Emeric. The View from a Benedictine Professor Veritatis Imago 2022, évfolyam, 3-4 szám. Veritatis Imago http://veritatisimago.hu/VeritatisImago_2022_3-4.pdf

[1084] Bárdos István: Az esztergomi Katolikus Nyári Egyetem 1933–1941 In: A József Attila Megyei Könyvtár évkönyve 1994. (Szerk. Schmidt József, Monostori Imre.) JAMK, Tatabánya, 1994, 105–112. o.

[1085] Szekfű Gyula: Van-e katolikus közvéleményünk? Magyar Kultúra 19. évfolyam 1932/17. (szeptember 5.) 161–166.

[1086] Szekfű Gyula: Van-e katolikus közvéleményünk? Magyar Kultúra 19. évfolyam 1932/17. (szeptember 5.) 161–165. p.

[1087] Serédi Jusztinián levele Erdélyi Lászlónak 1933. május 21. (Erdélyi László hagyatéka Pannonhalmi Főkönyvtár Benedektina BK 493 / IX-XI levelek.

Az előzetes egyeztetés nem volt egyedülálló, hiszen Eckhart Ferenc előadásának még az anyagát is bekérte a hercegprímás, aki a főkegyúri jogról tartott előadást.[1088]

Szekfű az előadókat is szigorú kritériumok alapján válogatta ki, minden vitás kérdést megbeszélt Serédivel, gyakran személyesen. Erdélyi személyével más volt a helyzet, és ezzel egybehangzik Kuncz Ödön naplója[1089] is. Eszerint Serédi kifejezett kívánságára hívták meg előadónak a szegedi egyetemi tanárt. Ezt mutatja a levelezése is, amely szinte az „utolsó pillanatokban" tisztázza Erdélyi előadásának címét, és küldi a meghívót a nyári egyetemre.[1090] Ez utóbbi levél is megerősíti, hogy a nyári Egyetem a tervezetthez képest egy héttel később kezdődik *(„Június 24 én délután 4:00 óra Esztergomba érkezem"[1091])*, de így is 3 hetes programot állított össze a szervezőbizottság. A levélből kiderült, hogy Erdélyi mind a három héten részt vett. Hogy mi történt a nyári egyetemen, azt Kuncz Ödön a 2018-ban megjelent emlékirataiból tudjuk meg.

„Alig lettem megválasztott dékán, máris meghívást kaptam június végére az esztergomi Katolikus Nyári Egyetemre. Szekfű Gyula szervezte Serédi Jusztinián hercegprímás támogatásával ezt az »egyetemet«, követve a református égisz alatt működő Debreceni Nyári Egyetem példáját. Én négy előadást vállaltam, ismertetve a versenyjogot, a kartelljogot és a részvényjogot. E négy előadást egybefűzte a »jó erkölcs« generális klauzulája. Oda konkludáltam, hogy a jó erkölcs posztulátumát a gazdasági életben konkretizálni kell, ha ennek a fantomnak eleven tartalmat, életet alakító erőt akarunk adni. Én e konkretizálódást a versenyjogban az »üzleti tisztesség« (individuális etika), a kartelljogban a »közgazdaság egyetemes érdeke« (szociális etika) és a részvényjogban a »vállalat érdeke« (közérdek) előtérbe állításában jelöltem meg. […]

Nagy baj volt Erdélyi László szegedi művelődéstörténész előadásával. Szekfű nem akarta az öreget »bekapcsolni«. Serédi ellenben nem tudott ellenállni a kérésének, mert bencés korában gyóntatója volt. Laci bácsi az én részvényjogi előadásom után tartotta meg egyetlen előadását. Előadásom befejezése után odaszólt hozzám: várjam és hallgassam meg az ő előadását, mert »belém fog kapcsolódni«. Ott ült az előadáson Serédi és Szekfű is. […] Kuncz ezután Erdélyi előadásának rövid kivonatát adla

---

[1088] Monostori Imre: Szekfű Gyula és az esztergomi Katolikus Nyári Egyetem Vigilia, 2016, 81. évfolyam, 8. szám 581–588. o.

[1089] Kuncz Ödön: Életem (Írtam 1948. december 6-tól 1950. november 28-ig). ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2017. 271–271. o.

[1090] 1933. június 9. levél

[1091] Erdély László levele Szekfű Gyulának 1933. június 9. Forrás: ELTE Könyvtár https://edit.elte.hu/xmlui/static/uv/uv.html?key=10831/45686&fname=Erd%C3%A9lyi_L%C3%A1szl%C3%B3_Gyula_0000_lead.jpg.jpg (Látogatva: 2021. szeptember 10.)

»Nagy divat most szellemtörténetről beszélni« – mondotta (Szekfű mellettem izgatottan kezdett figyelni; hiszen ő és Hóman több előadásban győzték már meg az ártatlan hallgatóságot, amelynek sorában sok apáca is ült, a szellemtörténeti irányzat egyedül üdvözítő voltáról). »Nem értem – emelte fel szavát –, hogy mi van ebben – új? Hiszen 'Tyukitidész' is szellemtörténész volt! De tovább megyek: minden történész csak szellemtörténész lehet. Mert a történelem az emberrel foglalkozik és a történetíró is ember. Márpedig csak az embernek van szelleme!« […]majd a hallotakat így összegezte:

Elintézvén imigyen a bekapcsolódást és a modern történetírás nagy módszertani problémáját, hozzáfogott végezetül is annak a sovány témának (azt hiszem, a 12. század első felének oltárképei[1092]) boncolgatásához, amelyet Szekfű gondosan kijelölt számára."

Erdélyi László nevét azonban a későbbi esztergomi nyári egyetemi meghívókban már nem találjuk meg. A választ Szekfű adja meg, aki úgy gondolta, hogy a hazai egyházi történetírást meg kell újítani. Új nevek és új gondolatok kellenek. Így került egy másik bencés, Vanyó Tihamér a meghívottak közé, aki a budapesti egyetemen Szekfű Gyula tanítványa volt.[1093]

Változások a karon 1925 után

A kar az 1920-as évek második felében személyi összetételében teljesen átalakul. Márki Sándor halálával Fógel József kerül a tanszékre, majd a Szádeczky – Kardoss nyudíjba vonulásával újabb régi, „még kolozsvári" kollégáját „veszti el" a tanszék. Szádeczky-Kardoss tanszékét és a magyar történelem oktatását Fógel József vállalta magára, aki ellátta még az Egyetemes Történeti Tanszék vezetőjeként is feladatait.

Az egy évig üresen álló magyar történeti intézetet 1930. áprilisában Mályusz Elemér levéltárossal töltik be, aki, mint nyilvános rendkívüli tanár vezette a tanszéket. Mályusz kiválasztása a kultuszminisztérium részéről nem volt véletlen, egyrészről a kinevezett evangélikus vallású volt. Így a felekezeti egyensúlyt is igyekezett a döntés figyelembe venni[1094].

[1092] Itt valószínűleg rosszul emlékszik Kuncz. Az általa megnevezett előadást Leopold Antal tarthatta „A keresztény ikonográfia" címmel, Erdélyi László: Árpádkori művelődéstörténelmünk kérdései. címmel tartott előadást.

[1093] Molnár Antal: A magyar katolikus egyháztörténet-írás megújulási kísérlete a két világháború között. Szekfű Gyula és Vanyó Tihamér barátsága In: Paksa Rudolf (szerk.): Szekfű Gyula és nemzedéke a magyar történetírásban. Budapest, 2007. 79–91.

[1094] Szádeczky református vallású volt.

Másfelől, az új újonnan kinevezett professzornak volt szegedi kötődése. Közismert, hogy a szegedi piaristák diákja volt.[1095]

Mindezek ellenére az 1930. május elsején elfoglalt magyar történeti intézet újabb fél évre üresen maradt, mert Mályusz kutatási szabadságot kért a minisztertől, amit meg is kapott. Mályusz 1934 nyaráig volt professzor Szegeden, Ebből közel 2 évet töltött kutatási szabadságon, amely újabb problémákat okozott Szegeden.

1932 tavaszán Buday Árpád dékán felvette a kapcsolatot Hóman Bálint kultuszminiszterrel és javasolta azt, hogy a szegedi bölcsészkarra olyan helyettest nevezzenek ki, akivel az egyetem az oktatási tevékenységét folytatni tudja. Koszta László kutatásaiból tudjuk, hogy a kar mindent elkövetett annak érdekében, hogy ez meg is valósuljon, így tulajdonképpen rákényszerítették Mályusz Elemért is arra, hogy keresse ő is a helyettesét. Így került előtérbe Deér József neve, aki titkári feladatokat látott el, a Nemzeti Múzeumhoz tartozó Széchenyi könyvtár igazgatója mellett.[1096]

1932. június 14.-én Buday Árpád dékán támogatólag tudta benyújtani Mályusz szabadságolási ügyét, hiszen a kar a minisztériummal megállapodva új tanerőhöz jutott Deér József személyében. Koszta László kutatásaiból tudjuk azt is, hogy Deér meghívása ügyében a kar egyhangúlag döntött, ennek hátterét a Hóman hagyatékban őrzött levél alapján érthetjük meg. "*Mályusz rendkívül tapintatos és becsületes előterjesztése mellett a fő érdem Erdélyi Lászlóé... Ő minden személyi szempontból meg nála is szokatlan magaslatra emelkedve olyan nobilis magatartást tanúsított, ami sokunkat nem lepett ugyan meg, de általánosan, ha szabad azt mondani, megdöbbent kellemes megoldást adott, minden vita nélkül a dolognak*!"[1097] Hogy Erdélyi miért viszonyult így az ügyhöz? Koszta ezt így fogalmazta meg. "Erdélyi egy évekkel később írt leveléből kiderül, hogy Erdélyi Hóman Bálintra való tekintettel támogatta Deér Szegedre kerülését, és az ügyben Hóman felkérésére, Szekfű Gyula, Buday Árpád dékán és Zolnai Béla is megkereste. Mályusz Elemér, különösen pedig Hóman Bálint energikus támogatásának köszönhetően a vártnál egyszerűbben sikerült a helyettesítést elfogadtatni."[1098] A megállapodás hátterében gazdasági és személyi okokat is említenünk kell. Egyfelől azt, hogy az egyetem számára nem jelentett anyagi terhet Deér fizetése, azt továbbra is a Magyar Nemzeti Múzeum állta. Másfelől sikerült a szakmai színvonalat is biztosítani. A tehetséges, de rendkívül

[1095] Péter László: Szegedi seregzámla Válogatott írások Bába és Társai Kft. Tisza Hangja 18. Szeged, 1999.39, 52.
[1096] Koszta László: Deér József a szegedi egyetem professzora. In: Koszta László (szerk.) Deér József emlékezete: Tanulmányok Deér József (1905-1972) professzor születésének centenáriumára Szeged, JATEPress,2006 27-51. (Továbbiakban Koszta 2006)
[1097] Koszta 2006 27-51. oldal
[1098] Koszta 2006. 30. oldal

fiatal -27 éves - Deér még nem rendelkezett magántanári habilitációval. A megállapodás szerint Deérnek ezt az eljárást kezdeményeznie kellett, amit 1932. június 24-én meg is tett. Így 1932. július 26-án megkapta helyettes tanárként a magyar történelmi tanszékre való kinevezését is. Ezt szinte rögtön meghosszabbították egy évvel, mert Mályusz ismét felmentést kapott az óratartás alól az 1933/34-es tanévben.

Erdélyi azonban továbbra sem maradt ki Deér és az egyetem közötti kapcsolatból. Az 1932. októberében a kari tanács által elfogadott Deér féle habilitációs kérelem bírálatával bízza meg a Kar, Fógel Józseffel együtt. Feltételezhetően Fógel volt az egyedüli -tét nélküli nemmel szavazó is - a 12 igen mellett meginduló eljárás szavazásánál. Erdélyi, mint főreferens pozitív bírálatot adott, de néhány megjegyzést azért tett. Szóba hozta a pályázó kevés számú publikációját, de kimentette Deért Mályusz példájával[1099] és azzal, hogy lehetőség van akár egy szakmunka bemutatására is a magántanári fokozathoz. Erdélyi Deér munkásságáról azonban megjegyzi: „*Történeti források és irodalmunk ismeretében ritka otthonossággal és biztonsággal mozog. Módszeres eljárása általában kifogástalan. Rendszerére erős hatást gyakorolt Hóman Bálint tanítása*...”[1100] Részletes véleményét így zárta a professzor: „ *...javaslom a Tekintetes Karnak, hogy méltóztassék Deér irodalmi működését a habilitatio alapjául elfogadni s őt a szóbeli kollokvium és próbaelőadás kötelezettsége alól fölmentve Magyarország politikai története az Árpádok korában c. tárgykörből habilitálni méltóztassék*”.[1101] A javaslathoz a társbíráló Fógel is csatlakozott. Ezekután már csak formalitás volt a kari tanácsi szavazás, amely 16 igennel egyhangúlag támogatta a habilitációs eljárását felterjesztését Hóman által vezetett minisztériumnak.

Erdélyi szempontjából úgy látszik, hogy ez az ügy “úgródeszka volt” a prorektori szék betöltése felé. Úgy véljük Erdélyi magatartását jelentősen befolyásolta valószínűleg az a minisztertől kapott ígéret, amely szerint Deér szakmai karrierjének egyengetése számára az eddig elért dékáni címnél is magasabb, régen várt pozíció betöltést helyezte kilátásba.

[1099] Mályusz Elemért doktori értekezésével habilitálták Budapesten. Koszta 2006. 31. oldal.
[1100] Koszta 2006 31 oldal
[1101] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar 1933. március 30. VII. rendes ülés 271 napirendi pont (557/1932-1933)

Prorektori feladatok az egyetemen az 1933/34-tanévben

A prorektor választásra[1102] 1934. október 6-án került sor. Az ülést Széki Tibor rektor vezette, mint elnök. A rektori hivatali tanácstermében tartott ülést a prorektori pozíció betöltése miatt hívták össze. Az üresedés oka az volt, hogy Schmidt Henriket a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kar dékánjává választották erre a tanévre, amelyet a vallás- és közoktatásügyi miniszter is megerősített. Az egyetem szabályzata (ügyrendtartása) szerint a karok 3-3 elektort küldenek a választásra. Az orvostudományi kar Kramár Jenő nyilvános rendkívüli tanárt, a bölcsészet- nyelv- és történettudományi kar Mészöly Gedeon nyilvános rendes tanárt és a matematikai és természettudományi kar Kiss Árpád nyilvános rendes tanárt küldték ki, összesen tehát 16-t. A jegyzőkönyv szerint 13 fő volt jelent.[1103] Az ügyrendtartás szerint titkos szavazással történő választás eredménye a következő lett: Erdélyi László 9, Huszti József 2, Bartók György 1, Imre Sándor 1 szavazatott kapott.

Majd négytagú bizottság alakult Huszti József elnökletével, melynek további tagjai Polner Ödön, Ditrói Gábor és Szentpétery Zsigmond voltak. A bizottság felkereste Erdélyi Lászlót, aki a prorektori tisztséget elvállalta. A rektor a választás eredményét megküldte a minisztériumba.

Útban a rektori szék felé

1934 nyarán Deér újabb megpróbáltatás előtt állt, hiszen csak az alacsony helyettesítési bére volt és további maradása a szegedi egyetemen sem volt biztos. Erre utal a Koszta által idézett levél is, amely Schmidt Henrik leköszönő dékán és Erdélyi közötti beszélgetést örökít meg, - aki, mint láttuk, időközben prorektor lett. „Erdélyi — írja Deér — erre kijelentette, hogy én szóba sem jöhetek, miután nem az ő rendszere szerint tanítok és így tévtanaimmal megrontom az ifjúságot és tönkreteszem az ő életművét... még a hallgatóknak is azt mondta, hogy én többé vissza nem jövök és az egész magyar történelmet ő fogja előadni.”(Koszta 33)

Hóman miniszter, mint várható volt fellépett egykori tanítványa, Deér védelmében. és az újonnan kinevezett dékánt, Fógel Józsefet “rábírta” arra, hogy a Magyar Történeti Tanszék helyettesítését továbbra is Deér József lássa el. A kari egyhangú határozat egyértelműen mutatja, hogy a miniszter álláspontját Erdélyi is elfogadta.[1104] Magyar Történeti Tanszék vezetése, ezzel együtt Deér egzisztenciája is, bíztosítva lett a következő két tanévre, 1934/35-, és 1935/36-ra.

[1102] Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1933–1934 1933. október 6. rektorválasztási jegyzőkönyv 1454-1932/1933

[1103] Mészöly Gedeon igazoltan volt távol a jegyzőkönyv szerint.

[1104] Koszta 2006. 33.

Deér ügyében azonban fordulat állt be 1936 tavaszán. Vélhetően Hóman a kérdés végleges rendezésére egy miniszteri rendeletet adott ki (VKM. 18.034.IV/I936), amelyben felszólította az egyetemi tanácsot a már 2 éve üresen lévő tanszék pályázat útján történő betöltésére. Koszta László véleményével egyezően, jól láthatóan az egyetem is hajlott erre a megoldásra (a státusz megtartása miatt), hisz már 3 nappal a rendelet szegedi megismerése után,1936. március 6-án a kari tanács a tanszék betöltésével kapcsolatos javaslat megtételére bizottságot választott. A kiküldött bizottság elnöke: Zolnai Béla dékán volt. Tagjai: Erdélyi László, Buday Árpád, Sík Sándor, Fógel József voltak. A tanszék betöltésére szakmailag alkalmas pályázók rangsorolt névsorát[1105] Erdélyi professzor állította össze, mint az ügy főelőadója. Nem tartjuk véletlennek, hogy a sor legelső helyére Deér József neve került.

Ezek után a pályázat végeredménye nem várt eredményt hozott. A kar számos pályázat beérkezését várta, de csak Meszlényi Antal paptanár és a szegedi Eperjessy Kálmán magántanár pályázati anyagát lehetett elbírálni Deér Józsefén kívül. A két bíráló Erdélyi és Fógel professzorok voltak, akik egyhangúlag Deért jelölték első helyre. A második helyre Erdélyi a paptanár Meszlényit jelölte, Fógel egyenrangúnak ítélte a két pályázót.[1106] 1936. június 20-án a kari tanács a fenti procedúra ellenére érvénytelennek nyilvánította a pályázatot és Hóman miniszter hozzájárulását kérték a tanszék meghívásal történő betöltésére, az időközben nyilvános rendkívüli tanárrá előléptetett Déri Józseffel.

A kar Erdélyi Lászlót kéri fel, hogy Deér József egyetemi nyilvános rendkívüli tanárt terjessze fel nyilvános rendes tanárrá való előléptetésre. A Deér munkásságát („Kereszténység, pogányság, magyarság" könyv, „Az Árpádok vérségi joga" tanulmány, Ricardus jelentése Julianus barát útjáról) áttekintő Erdélyi, Fógel Józseffel együtt, támogatja az indítványt. Így a kar a minisztériumban megtette az előléptetést.[1107]

[1105] Erdélyi névsorában Iványi-Grünwald Béla, Váczy Péter, Balogh József és Meszlényi Antal neve olvasható még. Koszta 2006. 34 oldal.
[1106] Koszta 2006. 35 oldal.
[1107] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1937. június 19. X. rendes ülés 604, napirendi pont. 602. pont 705-1936/37. Deér Erdélyi előterjesztése ellenére nem kapta meg. Hosszú éveket várt még rá, míg 1940-ben kezéhez kaphatta. Koszta 2006. 25 oldal.

Erdélyi 1930-as évekbeli szakmai munkássága[1108]

Hozzászólás az Anonymus vitához

Az 1610 és 1636 között a Bécsi Udvari Könyvtárba került 24 levél és 48 oldal terjedelmű ismeretlen szerzőtől származó pergamenre írott kódex csak a 17. század végén vált ismertté[1109].

Magyarul a 18. század közepén, 1746-ban Bécsben jelenik meg, a Scriptores Rerum Hungaricarum első kötetében. Ekkor a korszak legjelentősebb történésze, geográfusa és nyelvésze foglalkozott a gesztával, Bél Mátyás. Bél a gestát 1060 és 1242 közötti időre datálja, és inkább hajlik IV. Béla jegyzőjének tartja az ismeretlen jegyzőt.

Az ismeretlen szerző (Anonymus) személye innentől folyamatos kutatás tárgyát képezi a magyar történeti irodalomban[1110]. A kódex az első üresen álló oldal után így kezdődik: Incipit prologus in Gesta Hungarorum[1111]. Majd a következőkben a szerző önmagáról kezd el beszélni: ''P dictus magister'' amelynek fordítása és értelmezése további viták tárgyát képezi[1112]. A szerző magáról néhány információt megadva leírja, hogy ő Béla királynak a jegyzője volt. Kérdés melyiké? A magyar történelem négy Béla nevű királyt tart számon[1113]. Tovább bonyolítja a kérdést, hogy a szerző leírja, N-nek a legkedvesebb barátja, akivel együtt iskolai tanulmányokat folytatott. A kérdés kézenfekvő: ki lehet N és hol tanulhattak együtt? A kérdések megválaszolása Anonymus személyének meghatározásához vihet közelebb**.[22.Melléklet]**

Miért foglalkozott ezzel Erdélyi László? Elsőként arra kell gondolnunk, hogy egész egyszerűen a kötet 1932 évi Országos Széchényi Könyvtárba való érkezésének hírére[1114] írta meg munkáját Erdélyi. A magyar és az osztrák kormányzat 1932 november 27-én megállapodást kötött az Osztrák- Magyar Monarchia kulturális javainak megosztása tárgyában[1115]. A két fél a trianoni békeszerződés 177§ alapján nem tudott megállapodni, így

---

[1108] Ezúton is köszönöm Horváth Gábornak (SZTE Gál Ferenc Főiskola) fejezet megírásához nyújtott szakmai segítségét.

[1109] Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története Magvető Kiadó, Budapest,1978. 7.,15-16.

[1110] Thoroczkay Gábor Az Anonymus-kérdés kutatástörténeti áttekintése Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) I. évfolyam 1994.2. szám és II. évfolyam 1995.2. szám (Első és második közlemény)

[1111] A mondat magyarul így hangzik. „kezdődik az előszó a magyarok cselekedeteihez (viselt dolgaihoz)"

[1112] Veszprémy László: Anonymus In: A honfoglalás korának írott forrásai 277-346., 907. lábjegyzet a 277 oldalon.

[1113] Korai magyar történeti lexikon Akadémiai Kiadó, Budapest,1994. 50-51 Anyonymus szócikk Kordé Zoltán.

[1114] Kelecsényi Gábor: A velencei kultirális egyezmény és au Országos Széchenyi Könyvtár - 1932. OSZK Híradó 1969 (XII. évfolyam március-április) 3-4 szám 57-62.; Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története Magvető Kiadó, Budapest,1978. 14.

[1115] Ress Imre: Szekfű Gyula, a levéltárnok 1818-1919-ben. Ujváry, Gábor (szerk.): A negyedik nemzedék és ami utána következik. Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében. Ráció Kiadó, Budapest, 2011. 76-100.; Rostás Péter: „Corvin Mátyásnál pattant el a lánc..." Mátyás kultusza és a budai királyi palota a két világháború között Írások Gábor Eszter 70. születésnapja tiszteletére Ars Hungarica, 2007 (35. évfolyam, 2. szám) 2. szám 426-428.

bírósághoz kellett fordulni.[1116] Ennek eredményéről a közvéleményt Hóman Bálint kultuszminiszter tájékoztatta 1932 decemberében[1117]. Hóman elmondta, hogy a tárgyalások után megállapodás született a magyar kulturális örökség részét képező, de osztrák kézen lévő tavak megosztásáról, látogathatóságáról, és a továbbra is Bécsbe maradó magyar szellemi tulajdon jogállásáról. Ekkor került Budapestre többek között Anonymus gesztája mellett, Kézai Simon Gesta Hunnorum et Hungaroruma és a Képes krónika is. A tudományos körök mellett a közvélemény aktív figyelmét is felkeltette az örökség kérdése, már 1919-ben. Ekkor Siklóssy irta László: Műkincseink vándorútja Bécsbe[1118]

A tudományos életből Juhász László nevét kell emlitenünk, aki 1932-ben jelentette meg a gesta mérvadó szövegkiadását.[1119] Azonban a professzor, ahogy a munkája bevezetőjében írja, Heilig Konrád[1120] éppen megjelent munkájára reagál. A német és latin nyelvű publikációt Erdélyi olvasta, amely II. Géza korát jelöli meg a krónika keletkezési idejének és Barnabás jegyzőt tartja Anonymusnak[1121]. Válaszának első oldalán világossá teszi Sebestény Gyula[1122] Jakubovich Emilre[1123] hivatkozva, hogy III. Béla jegyzője volt Anonymus. Pár sorral később „kis füzetének" még az első oldalán megjegyzi: a szerző [Heilig] módszerét ismertetve „a nagyrabecsülés mellett bizonyos sajnálkozás fog el"[1124]. Erdélyi korábban megírt munkáira hivatkozva Anonymus gestájának jelentőségét hangsúlyozza, majd 7 pontba szedve írja le érveit III. Béla kori születés mellett. Legfőbb érvként említve a kun-bolgár – oláh szövetséget, amelynek létrejötte kizárja I és II. Béla korát a gesta keltezéséből. Erdélyi publikációja, Domanovszky Sándornak a Századokban megjelent tanulmányát[1125] mintegy megerősíti, amellyel elvetik a „Heilig féle" koncepciót. A professzor írása az Anonymus kérdés kutatásában újabb mérföldkövet jelent, abból a szempontból, hogy nem határoz meg nevet az ismeretlen jegyző személyét illetően.

[1116] Ujság, 1933. július 2 (9. évfolyam, 147. szám) 6. oldal.
[1117] Nemzeti Újság, 1932. december 1 (14. évfolyam, 270. szám) 2. oldal.
[1118] A szerző egy külön fejezetet (Mi történt kincseink visszaszerzése körül?) szentelt annak tisztázására, hogy mi volt az örökségük sorsa a XIX. században és a XX. század elején. Siklóssy László: Műkincseink vándorútja Bécsbe Budapest, Táltos, 1919.A műben szerepel Anonymus gesztája a 30-31. oldalon, a fejezet a 214-228 oldalon olvasható.
[1119] Juhász László: P. Magister quondam Bele regis Hungariae notarius Budapest; Bononia; [Leipzig] Lipsia, Királyi Magyar Egyetemi Ny; Messaggerie Italiane; Teubner,1932.
[1120] Heilig Konrád: Wer war der anonyme Notar? A Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyve. II. 1932. 1-61
[1121] Erdélyi László: Anonymus Prometheus, Szeged, 1933. 14.
[1122] Sebestyén Gyula: Ki volt Anonymus? I-II., Budapest, 1898.
[1123] Jakubovich Emil: P. mester. Adalékok az Anonymus-kérdéshez. Klebelsberg emlékkönyv. Bp. 1925.
[1124] Erdélyi László: Anonymus Prometheus, Szeged, 1933. 3 oldal
[1125] Domanovszky Sándor: Anonymus és a II. Géza korabeli Gesta Századok,1933. 38.

Kérdéshez való hozzászólásával Erdélyi kiváló középkorászokat felsorakoztató vitához szólt hozzá.

Másodsorban Anonymusnak 1933-ban szegedi vonatkozása is van, amelyről a professzor Glattfelder püspökkel való viszonya miatt mindenképpen tudhatott. A Délmagyarország 1933.július 27.-ei számában[1126] Kertész K. Róbert, a kultuszminisztérium államtitkára látogatott Szegedre Ligeti Miklós[1127] szobrászművész és Ohmann Lajos[1128] professzor társaságában. Pállfy József polgármesterhelyettessel két szobor elhelyezéséről döntöttek. Az egyik Anonymus szobra[1129], amelyet a Nemzeti Emlékcsarnok jobb oldali folyosóján kapott volna helyet. A másik – ekkor még meg nem nevezett szobor - a másik oldalra került volna.[1130] Az újság 1933 októberében[1131] ez utóbbi szobrot is megnevezi: Ohmann Béla Ozorai Pipóról[1132] készített alkotását említve. Ozorai életrajza[1133] jól mutatja az 1930-as évek magyar politikai irányát is. Az egyszerre felel meg a külpolitika olasz irányának és mutatja fel a balkáni térséggel szembeni védelmet (Jugoszlávia miatt éppen aktuális) és szolgálta kultúrpolitika érdekeit is[1134]. Felmutatta az egyház és a királyhűség jegyeit, amelyet Ozorai magánélete tovább erősít.

Sajátos vélemény Kézai Simon krónikájáról

A kis füzet méretű és nagyságú, a szerző által kiadott tanulmány harmadik oldal alján a következők olvashatóak. „Mikor, Anonymus korát meghatározó tanulmányomat közzétettem, még nem gondoltam a jelen füzet megírására. Csak azután határoztam el, hogy ha már benne vagyok a kútfő-vizsgálatokban, akkor jó lesz mindjárt végezni a krónika-ős kérdésével is,

---

[1126] Délmagyarország, 1933. július 27.(9. évfolyam, 167. szám) 4 oldal

[1127] Ligeti Miklós, született Lőwy Móric (Buda, 1871. május 19. – Budapest, 1944. december 10.) magyar szobrász.

[1128] Ohmann Béla (Bp., 1890. márc. 6. – Bp., 1968. márc. 21.): szobrász. Ő készítette Szegedi Pantheonban Ozorai Pipo, Temesvári Pelbárt, Mátyás király és Kőrösi Csoma Sándor emlékszobrait, reliefjeit.

[1129] A Ligeti Miklós által készített budapesti Anonymus szobrot „éppen" 30 évvel ezelőtt adta át a közönségnek elő nyilvános szereplésekor Tisza István miniszterelnök. Független Magyarország, 1903. november 9 (2. évfolyam, 592. szám) 2 oldal.

[1130] Athéneum Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet két kötetének gazdag névmutatójával. Szeged, 1942 9. (Szekfűnek a Magyar Szemlében 1936 decemberében írt könyvismertetője, V. oldal.)

[1131] Délmagyarország, 1933. október 13. (9. évfolyam, 233. szám) 5.oldal. A félfa szobor leírását lásd: Tóth Attila: A nemzeti emlékcsarnok 60-62; Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliái Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szeged Nyomda, 1993. 123-124.

[1132] A szobor ekkor a milánói ipaművészeti kiállításon volt, ahol aranyérmet nyert. Délmagyarország, 1933. október 13. (9. évfolyam, 233. szám) 5.oldal.

[1133] Származását tekintve olasz (firenzei) polgárcsaládból, mint kereskedelmi alkalmazott került Budára. Előbb a Kanizsai testvérek oldalán (köztük Kanizsai János az esztergomi érsek), majd a Zsigmond király mellett látjuk. A királyhű Ozorai igazi katona báró lett új hazájában, magyar nőt, Ozorai Borbálát feleségül véve. Tisztségei révén gazdasági és a Délvidéken végzett katonai tevékenységét kell kiemelni. Engel Pál: Zsigmond Bárói Rövid életrajzok Rubicon, 1994 (5. évfolyam 10. szám) Melléklet. Ozorai személyének kijelölése több szempontból is aktualitásokat hordoz. Ennek értelmezése feltételezi a középkori magyar történelemben járatos személy aktív tevékenységét.

[1134] Ujváry Gábor: "Iskola" a határon túl: a Római Magyar Intézet története, 1912–1945 Levéltári Szemle, 45. (1995) 4. szám 3–37.

annyival inkább, mert ezzel talán még hasznára lehetek a Budapesten tervezett nagy kútfő-kiadás[1135] tökéletességének."[1136]

Az 1282-1285 között[1137] készült Kézai krónikát is a már korábban említett 1932 évi velencei megállapodás keretében sikerült Budapestre szállítani[1138]. Ily módon érthető lenne Erdélyi munkájának megjelenése, amely egyben csatlakozás is a korszak középkort kutató történészeihez. Mindezek ellenére a kötet 5. oldalán az „[…] eddig a bécsi Hof-, most National-bibliothekben őrzik"[1139] megjegyzés olvasható. Így a mű keletkezési ideje valószínűleg 1931-1932 fodulója lehet, a nyomdai előkészületeket is figyelembe véve.

Úgy véljük, hogy ennél többről van szó. IV. (Kun) László magyar király udvari papja által írt krónikának a magyar fordítását már a korábbi kolozsvári professzor Szabó Károly[1140] 1862-ben megtette. Erdélyi tehát egy egyetemi hagyományt is követ.

Kézai munkájának középkorból származó kézírata nem maradt ránk. Az eredeti kiadásról azonban egy középkori kézírat tudósít minket, amelyről a 18. században másolatok készültek, és Cornides Dániel[1141] is megvizsgálta. Cornides egy négyzetalakú, 35 fólióból álló, 22 soros, a 13. század végére jellemző (vastag és kerekded) írásmóddal készített fa kötéstáblájú munkát írt le, amely nem tartalmaz iniciálét, bár helyét kihagyták.[1142] Az évszázadok során ezt a kéziratot másolták, így keletkeztek a kéziratnak a különböző változatai.[1143]

A kutatás már csak azért is felfigyelt a Kézai féle krónikára, mert részletes hun történetet ír le, amely a magyar és a hun uralkodó dinasztiák rokonságán túl a két népet is rokonnak mondta ki. Szöveg eredetét tekintve Ákos mester krónikájának kivonataként tartják számon.[1144]

"[…] a sors fintora, hogy kivételesen birtokunkban van egy mű, amelynek íróját végre név szerint is ismerjük, keletkezési idejét is megközelítő pontossággal rögzíteni tudjuk, ezzel szemben kérdéses, hogy eredeti szellemi termékkel van-e dolgunk, vagy csupán valami

---

[1135] Scriptores rerum Hungaricarum Edendo operi preefuit Emericanus Szentpétery I-II. Budapestini 1937-1938.
[1136] Erdélyi László: Krónikáink atyja Kézai, Prometheus kiadó, Szeged, 1933. 3 oldal.
[1137] A krónika említést tesz az 1282 őszén (szeptember-október) történt kun betörésről, de az 1285. évit már nem hozza szóba.
[1138] Ujság, 1933. július 2 (9. évfolyam, 147. szám) 6. oldal.
[1139] Erdélyi László: Krónikáink atyja Kézai, Prometheus kiadó, Szeged, 1933. 5 oldal.
[1140] Szabó Károly: Kézai Simon mester magyar krónikája Pest, 1862.
[1141] Cornides Dánielnek (1732-1787) pesti egyetem diplomatika és heraldika professzor
[1142] Anonymus-Kézai Simon: A magyarok cselekedetei-A magyarok cselekedetei Osiris Kiadó, 1999.[Anonymus művét Veszprémy László ford.]. A magyarok cselekedetei / Kézai Simon; [Kézai Simon művét Bollók János ford. ; utószó, jegyz. Veszprémy László] 155.
[1143] Anonymus-Kézai Simon: A magyarok cselekedetei-A magyarok cselekedetei Osiris Kiadó, 1999.[Anonymus művét Veszprémy László ford.]. A magyarok cselekedetei / Kézai Simon; [Kézai Simon művét Bollók János ford. ; utószó, jegyz. Veszprémy László] 155-157. oldal
[1144] Erdélyi István: Magyar őstörténeti minilexikon Napkút Kiadó, 2012.145. oldal.

másodlagos kivonattal".[1145] Szűcs megfogalmazását az Erdélyi által írt munkában is tetten érjük. Erdélyi Pauler Gyulára hivatkozik, aki az Árpád korra vonatkozó II. kötetébe felvetette, hogy az összes magyar krónika egy közös ősre vezethető vissza. Erdélyi így folytatta:" Bizonyításai [értsd Pauler] V. Istvánkori szerkesztéshez jutottak el, de érvei Kézai korával sem ellenkeznek."[1146] (5 o.) Erdélyi ezután pontokba szedve veszi végig a krónikáról szóló adatokat. A harmincötödik pontnál a következőket olvashatjuk nála: "Kézai az alapja minden magyar krónikának, de az ő műve a mai is meglévő rövid krónika."[1147] Ezt az állításpontot Szűcs Jenő 1975-ben[1148] tudományos szinten szélsőséges álláspontnak minősítette. Megjegyezve, hogy ez, a Kézai féle krónikának a „krónika eredet története" szempontjából a négy tudományosan kifejtett álláspont közül az egyik.

Az Erdélyi László vezetése alatt álló művelődéstörténeti intézet

Mint korábban írtuk Erdély célja az volt, hogy a művelődéstörténeti tanszékből intézetet hozzon létre, azaz rajta, mint professzoron kívül tanársegéd vagy tanársegédek segítsék munkáját. Ez jelentős változás a korábbi tanévekhez és a tanszék egész történetét tekintve is.

Úgy gondoljuk, hogy a prorektori év alatt, megszerezte Erdélyi a vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatását és az egyetemen jóváhagyását (a vallási erőviszonyok betartásával[1149]) az intézet kialakítására.

Erdélyi tanszékére először, mint tanársegéd Buday Kálmán került. Apja Buday Árpád[1150] az egyetem régész professzora, testvére György[1151] képzőművész. Buday 1908. augusztus 17.-én Kolozsváron született. A református vallású család 1920 után elhagyta Erdélyt, de ehhez a földhöz a családtagok kimutathatóan életük végig ragaszkodtak. Jó példa erre Kálmán, aki 1927-ben a szegedi Klauzál Gábor Reálgimnáziumban letett érettségije után a Kolozsvárról az alföldi városba száműzött

[1145] Szűcs Jenő: Társadalomelmélet; politikai teória és történelemszemlélet Kézai Simon Gesta Hungarorumában I. Századok – 1973 (107. évfolyam 4 szám) 571. oldal
[1146] Erdélyi László: Krónikáink atyja Kézai, Prometheus kiadó, Szeged, 1933. 5 oldal.
[1147] Erdélyi László: Krónikáink atyja Kézai, Prometheus kiadó, Szeged, 1933. 40 oldal.
[1148] Szűcs Jenő: Társadalomelmélet; politikai teória és történelemszemlélet Kézai Simon Gesta Hungarorumában I. Századok – 1973 (107. évfolyam 4 szám) 571. oldal
[1149] Mályusz 2021.229.
[1150] Buday Árpád (Marosgezse [Alsófehér vm.], 1879. január 17. – Szeged, 1937. április 7.) régész, egyetemi tanár.
[1151] Buday György (Kolozsvár, 1907. április 7. – Coulsdon, Anglia, 1990. június 12.) magyar grafikus, fametsző, könyvművész, díszlettervező.

egyetem hallgatója lett.[1152] Egyetemi tanulmányokat nem csak Szegeden, hanem heidelbergi és a bécsi egyetemen is folytatott[1153].

Erdélyi minden bizonnyal korán felfigyelt az ifjú Budayra, aki 1932-ben doktori vizsgát tett nála. Buday doktori értekezését „Báthory István erdélyi fejedelemsége (1571—76).” címmel írta, amely megjelent Kolozsvári–szegedi értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből sorozatban.

Lesújtó kritikát kapott Buday a Századok[1154] és a Protestáns Szemle[1155] hasábjain az 1932-ben nyomtatásban is megjelent munkájáról. Mind a két recenzió egyetértett abban, hogy a disszertáció az 1912-ben először kiadott kolozsvári művelődéstörténeti füzetek szerkezetét és tartalmi jegyeit viseli magán, amelyek 20 év múltán elavultak. Mindkét szerző elismerte Buday tehetségét, és azt, hogy ez nem a fiatal szerző hibájának róható fel, hanem az idősödő professzorának, Erdély Lászlónak.

A 25.életévében járó Buday valószínűleg szakmai helyzete reális értékelése után Erdélyi támogatását kérve külföldi ösztöndíjra pályázott a bécsi Collegium Hungaricumba[1156]. Ahogy a jegyzőkönyveben olvasható magyar művelődés történelmi tanulmányok céljából. A pályázatot megnyerve 1932-34 között két évig ösztöndíjas volt. Emellett kettő évet töltött a szegedi egyetemen, mint a magyar művelődéstörténeti tanszék „díjtalan tanársegéd”[1157]-je. Buday 1935. szeptember 1-1936. július 31. között a Magyar Országos Levéltár őri feladatokat is ellátott.[1158] 1936. július 31.-én Szegeden töltött szabadsága alatt hunyt el váratlanul.

Buday hirtelen halála után[1159] Erdélyi 1936. augusztus 5-én előterjesztést tett a tanszék új tanársegédjének személyére. Ezúttal dr. Zsámbéki (Latzkovits) László fizetéstelen - foglalkoztatottként való alkalmazását terjesztette elő.[1160]

[1152] Cseke Péter: Akik távollétükben sem tudtak elszakadni Erdélytől Korunk 2017 (III. folyam 28.)2017 / 8. szám 115, 117-118. oldal

[1153] Friss Ujság, 1936. augusztus 2. (41. évfolyam, 176.szám) 7.oldal; Nemzeti Ujság, 1936. augusztus 2 (18. évfolyam, 176) 16. oldal.; Budapesti Hírlap, 1936. augusztus 2 (56. évfolyam, 176. szám) 9. oldal.

[1154] Baráth Tibor: Buday Kálmán: Báthory István erdélyi fejedelemsége. Ismertetés Századok LXX. évfolyam 1-3. szám 101-102.

[1155] Asztalos Miklós: Buday Kálmán: Báthory István erdélyi fejedelemsége (1571—76). Protestáns Szemle, (XLI. évfolyam 11. szám) 1932, 606-608.

[1156] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1932-1933, Szeged1933. február 23. VI. rendes ülése

[1157] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1932-1933, Szeged 1932. szeptember 29. I. rendes ülése 35 pont 115/1932/33.

[1158] E[mber] Gy[őző]:Buday Kálmán Levéltári Közlemények, 14. (1936) 333.

[1159] Budapesti Hírlap, 1936. augusztus 4 (56. évfolyam, 177. szám) 9. oldal. Buday temetése református szertartás szerint történt meg 1936. augusztus 2-án a szegedi Belvárosi temetőben.

[1160] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1936-1937, Szeged, 1936. szeptember 24. I. rendes ülése 91/1936/37.

Latzkovits László 1911. augusztus 31-én született Szegeden. Budayhoz hasonlóan ő is a Klauzál gimnáziumban érettségizett, majd a Ferenc József Tudományegyetem történelem-földrajz szakos hallgatója volt 1930-tól 1934-ig. Doktori disszertációját Alberik világkrónikájának[1161] magyar adatai címmel[1162] írta. A két bíráló Erdélyi László és Fógel József a benyújtott disszertációt cum laude minősítésre javasolták[1163]. A máig meghatározó megállapításokat tartalmazó[1164] doktori értekezés nyomtatott megjelenése[1165] és Latzkovits doktorrá avatása 1934-ben történt. A következő évben középiskolai tanári oklevelét is átvehette az ifjú doktor.

Erdélyi augusztusi előterjesztésére a dékán[1166] felterjesztette a kultuszminisztériumba, amely elutasította a professzor kérését. Erdélyi a jegyzőkönyvek szerint nem adta fel egykori tanítványának egyetemi alkalmazását. 1937 áprilisában[1167] kérte a kart, hogy az időközben Zsámbéki vezetéknevet felvevő fizetéstelen tanársegéd továbbra is maradhasson ebben a státuszában 1938 augusztus 31- ig. A gondoskodó professzor tovább ment, látva, hogy Zsámbéki szorult anyagi helyzete miatt még Újvidéken is tanít. Kérte a kart, hogy 1937. szeptember 1-től díjas tanársegédi vagy alkalmazott állásba kerüljön az egyetemre. A kar ezt a kérést támogatta és felterjesztette a minisztériumhoz jóváhagyásra. A következő évi dékáni iratokat tekintve ez az indítványt sem támogatta a minisztérium, mert a jegyzőkönyvekben továbbra is díjtalan tanársegédként[1168] tartják nyilván Zsámbékit.

A művelődéstörténti intézet munkájába tanársegédet bevonni nem tudó professzor továbbra is egyedül végezte a tanszéki feladatokat. Előadásokat és szemináriumokat tartott, disszertációkat bírálat, publikációs tevékenységet végzett.

[1161] Albericus Trium Fontium (? – Trois-Fontaines-l'Abbaye, 1252 január 25. után) latin nyelven alkotó középkori francia ciszterci rendi krónikás.

[1162] Csákó Judit: Néhány megjegyzés Albericus Trium Fontium krónikájának magyar adataihoz. In: Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor–Péterfi Bence–Vadas András. Bp., 2012. 515–526. p.

[1163] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1933-1934, Szeged 1934. május 24. IX. rendes ülése 420. pont 632/1933/34.

[1164] Csákó Judit: A középkori magyar történeti hagyomány mesés elemei Albericus Trium Fontium krónikájának tükrében Fons Forráskutatás és Történeti Segédtudományok XIX. évfolyam 2012. 437-438.

[1165] Latzkovits László: Alberik világkrónikájának magyar adatai. Forrástanulmány. Szeged, 1934.(Kolozsvári–szegedi értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből 23.)

[1166] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1936-1937, Szeged1936. szeptember 24. I. rendes ülése 31. pont 91/1936/37.

[1167] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1936-1937 1937. április 22. VIII. rendes ülése 471 pont.

[1168] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi kar tanácsülései, 1937-1938 1937. szeptember 28. I. rendes ülése 31 pont 75/1937-1938

Ezen utóbbi tevékenységet,1937-ben Zsámbéki is támogatta. Erdély professzor tudta nélkül, egy "Magyar művelődéstörténeti kis-lexikon" című kötetet írt[1169], amely 4160[1170] középkori magyar történelemben használt fogalom, kifejezés magyarázatát adja meg.

Erdélyitől tudjuk, hogy egy lexikon készítésének tervét fontolgatta az 1936-ban megjelent két kötetes munkája után. Valószínű ez inspirálta Zsámbékit, hiszen a munka a professzora munkáinak egyfajta feldolgozását is tartalmazza. Hogy a lexikon nem maradt az asztalfiókban, az Erdélyi nagyvonalúságának köszönhető, hiszen minisztériumi támogatás elmaradása ellenére is ajánlásán kívül anyagilag is támogatta a szegedi Új Nemzedék Nyomdában kinyomtatott munka megjelenését.[1171]

Zsámbéki Erdélyi professzor nyugdíjba vonulása után – a tanszék megszűnésével[1172]- távozik az egyetemről, középiskolai tanár lett. Tanult szaktárgyai (történelem – földrajz) mellett neveléselmélettel, pszichológiával és pedagógiával kezdett el foglalkozni.[1173]

Erdélyi kétkötetes kézikönyve 1936-ból „*A Magyar Történelem*”

Az 1936-ban megjelent kétkötetes, kézikönyv nagyságú kötet belső oldalán ajánlást olvashatunk, amely Serédi Jusztinián hercegprímásnak, az egykori tanítványnak szólt.[1174]

Az évek múltával baráti kapcsolattá váló tanár-diák viszony érhető tetten Erdélyi Serédinek írt levelében is. „Örömmel értesítem, hogy tudós körökben és a nagyközönség körében egyaránt régóta várt Magyar Művelődés- és Államtörténetem megjelent. Ez az a munkám, amelyet életem fömüvének tekintek, s amelynek anyagát évtizedes kutatással és tanulással gyűjtöttem egybe” – írta az esztergomi érdekké lett tanítványának. Majd a következő sorokban megosztja az olvasóval, hogy az Athéneum kiadóval 1928-ban kötött szerződés

[1169] Zsámbéki László: Magyar művelődéstörténeti kis-lexikon a tört. segédtudományok alapfogalmaival, a fontosabb kútfők rövid ismertetésével és a középkori latinság fontosabb tört. kifejezéseivel Új Nemzedék Nyomda, Szeged, 1937. A kötet újabb kiadása: Zsámbéki László: Magyar művelődéstörténeti kis-lexikon Könyvért Kiadó, Budapest, 1986. Tudománytár sorozat 17. kötete.

[1170] Laczó Katalin: Megkésett recenzió Zsámbéki László: Magyar művelődéstörténeti kislexikon In: Laczó Katalin emlékkönyv A Tisza Hangja 103. Szeged, 2001. 46-50 oldal

[1171] Erdélyi László. Történeti lexikon. Az Athéneum Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet két kötetének gazdag névmutatójával. Szeged, 1942 8-9.

[1172] Gaál György: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. Scientia kiadó, Kolozsvár, 2012. 94.

[1173] Laczó Katalin: Megkésett recenzió Zsámbéki László: Magyar művelődéstörténeti kislexikon In: Laczó Katalin emlékkönyv A Tisza Hangja 103. Szeged, 2001. 46-50 oldal

[1174] Csíky Balázs: Serédi Jusztinián, Magyarország hercegprímása. Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport,2018. 29-31 oldal

teljesítéseként született meg a kötet. A professzor által hét évig írt munka, már csonka, félig kész állapotában is első díjat nyert[1175] Mi volt a szakma véleménye a négy évtizede már a pályán lévő történész új munkájáról?

A korszak elismert magyar történésze Szekfű Gyula így írt a kötetről a Magyar Szemlében: […] a széles közönséget is megnyerő, élvezetes stílussal írt új magyar történetben. Korábbi tanulmányaihoz híven a magyar középkort részletesebben tárgyalja, mint az újkorit s az Árpád-kort illető eredeti megállapításai sokban eltérnek Hóman Bálint magyar történetének felfogásától, valamint az egész történet-felosztása - 27, egyenként 40 éves »nemzedékkort« különböztet meg, s e felosztását következetesen mindvégig keresztülviszi - egészen újszerű és önálló, érdekes kísérlet történeti anyagunk rendezésére. A munka legérdekesebb részét azonban a kultúrtörténeti fejezetek teszik, melyekben a szerző évtizedes olvasottságának nagyszámú eredményét hordja össze, gazdasági, társadalmi, művészeti, közéleti adatok garmadáját, melyek más történeti műben sehol meg nem találhatóak. Ebből a szempontból különösen értékes a munka […][1176]. A két kötet tartalomjegyzékét lapozva szembetűnő a magyar történelem mai korhoz hasonló felosztása; az első kötet 1526-ig a középkori Magyar királyság bukásáig dolgozza fel a magyar állam és művelődéstörténet fejlődését. A második kötet a mohácsi ütközet történetével indul és az 1930-as évekig tárgyalja a magyarság új és modernkori történetét.

A kötet egy másik formabontó és ezáltal „újszerű" jellemzőjét a bencés rendtárs, Vanyó Tihamér is szóvá teszi a Századok hasábjain. Vanyó Szekfűhöz hasonlóan -akinek tanítványa volt Budapesten úgy látta, hogy[1177] - „Az egész rendszeren (40 éves nemzedékkorok) bizonyos mesterkéltség és merevség ül"[1178] .A megjegyzés a kötet azon szerkezetét vette célba, mely szerint magyar állam lét ezer esztendeje hat fő korszakra osztható (1. Pogány domíniumos örökfejedelemség. II. Keresztény domíniumos királyság. III. Szentkoronás hűbéri lovagkor. IV. Perszonális uniók a lovagkorban. V. Reformációs törökkor. Habsburgok. VI. Gazdasági reformok. Lotharingok.), amelyen belül a szerző még nemzedékkorokat különböztet meg, amelynek időtartama 27 és 40 év között van, mint ahogy a nemzedékek követik egymást egy társadalomban. Vanyó itt kritikaként hozta fel, hogy ez az elv mindkét kötetben nem

[1175] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma. Benedictina, BK 493/IX-XII., Szilágyi 2012 738-744 oldal

[1176] Idézi Erdélyi László. Történeti lexikon. Az Athéneum Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet két kötetének gazdag névmutatójával. Szeged, 1942 9. (Szekfűnek a Magyar Szemlében 1936 decemberében írt könyvismertetője, V. oldal.)

[1177] Molnár Antal: A magyar katolikus egyháztörténet-írás megújulási kísérlete a két világháború között. Szekfű Gyula és Vanyó Tihamér barátsága. Ujváry, Gábor (szerk.): A negyedik nemzedék és ami utána következik. Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében. Ráció Kiadó, Budapest, 2011. 79-91.

[1178] *Vonyó Tihamér.* Erdélyi László: Magyar történelem. Századok 72(1938) 101-102.

egyenletesen lett végig vezetve. Majd megjegyzi, hogy „az újkori államtörténet mostohább elbánásban részesült”[1179], szemben az Árpádkorral, amelyet Erdélyi kutatott. Ez jól látható az első kötetben, ahol a korábban már említett hiteles pannonhalmi alapító oklevélre[1180] való hivatkozás mellett a Erdélyi-Tagányi vitából származó állásfoglalások megismétlését látjuk.

Vanyó további kifogásokat is emelt: „Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy hírneves, modern külföldi történetírók felhasználása a kelleténél csekélyebb mérvű. Bizonyára jórészt ennek következményeként hiányzik nála az újabb szellemű történetírás levegője. Általános korjellemzései nem eléggé mozognak összehasonlító európai alapon, s talán ennek tudható be, hogy elmefuttatásai sokszor inkább külsőségesek, semmint mélyrehatók.”[1181] A rendtárs így egyszerre hiányolta a kor történetírását meghatározó szellemtörténet szemléletét és a magyar viszonyok nemzetközi összefüggésben láttatását. Mint korábban – az esztergomi nyári konferencia kapcsán láttuk – Erdélyi számára ez a szemlélet idegen volt. „A szellemtörténet tehát az a történetírás, mely a világszellem ébredezését és öntudatos megnyilatkozásait keresi a történelemben. Ily értelemben pedig a szellemtörténet babonaság melyet a bölcselők és a tudósok vallási féltékenysége talált kis és táplál, míg ki nem józanodik mámorából.” [1182]

Vanyó egy másik hiányt is leírt a recenziójában. Ez a könyvben szereplő adatok visszakeresésének lehetetlenségét rótta fel a szerzőnek. A név- és tárgymutató hiányát, amely a kézikönyvként való használhatóságot nagyban nehezíti. E hiányt Erdélyi 1942-ben pótolta Történeti Lexikon művével, amelynek elején elismeri a „könyvbúvár rendtárs” jogos észrevételét.[1183] Ezzel azonban – igaz szakmailag több ponton vitatható és a tervezett négy kötet helyett csak két kötetben - egy hiánypótló munka született, az első magyar művelődéstörténet[1184]. Egyetértek Szilágyi Csaba megfogalmazásával, aki a téma kapcsán közli azt a pannonhalmi levelet, amelyet Erdélyi Teleki Páltól kapott 1932-ben. „Maga a levél historiográfiai szempontból is érdekes, […] az egyik fontos üzenete ez: a nemzetközi (főleg angol és amerikai) történészek szinte semmit sem tudtak hazánk művelődéstörténetéről a két

[1179] *Vonyó Tihamér.* Erdélyi László: Magyar történelem. Századok 72(1938) 102.
[1180] Thoroczkay Gábor Szent István pannonhalmi oklevelének historiográfiája. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. 1. k. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 1996. 90-109.
[1181] Vonyó Tihamér. Erdélyi László: Magyar történelem. Századok 72(1938) 102.
[1182] Erdélyi László: Művelődéstörténeti rendszerem és a szellemtörténet Az Erdélyi Tudósító Almanachja. Cluj 1933, 138. 1.
[1183] Erdélyi László. Történeti lexikon. Az Athéneum Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet két kötetének gazdag névmutatójával. Szeged, 1942. 7.
[1184] Dobszay Tamás-Fónagy Zoltán. Művelődéstörténet. In: Bevezetés a társadalomtörténetbe. Szerk. Bódy Zsombor-Ö. Kovács József. Budapest, 2003. 400-401

világháború között időkben. Erdélyi magyarul megírt munkája úttörőnek számított, de külföldön (is) ismeretlen maradt az idegen nyelvű fordítás hiányában."[1185]

A rektori év 1936/37-ben

Erdélyi László egyetemi tanári pályájának csúcsára ért, amikor 1936. május 28-án[1186] Zolnai Béla bölcsészkari dékán naprend előtti felszólalásában üdvözli a kar tagjaként megválasztott új rektort Erdélyi Lászlót. Zolnai az 1936. május 18-án délután fél 4-kor tartott rektorválasztás[1187] eredményét ismertette a jelenlévőkkel.

Erdélyi rektori működéséről az egyetemi tanácsi ülések alapján kaphatunk képet. A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Tanácsa az 1936/37-es tanévben tíz rendes ülést és 5 rendkívüli ülést tartott.

Az egyetem tanácsa a 1936/37-ben is 10 tagú volt, Erdélyi László rektor mellett tagja volt a tanácsnak az előző év rektora, Ditrói Gábor, mint prorektor. A karok dékánokkal és prodékánokkal képviseltették magukat. Így Surányi-Unger Tivadar[1188] a jog- és államtudományi kart, Miskolczy Dezső az orvostudományi kart, Várkonyi Hildebrand a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kart, Szentpétery Zsigmond a matematikai- es természettudományi kart, mint dékánok. Prodékánként Túry Sándor Kornél a jog- és államjogtudományi kart, Issekutz Béla az orvostudományi kart, Zolnai Béla a bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kart, Gelei József a matematikai- es természettudományi kart képviselte. Az első ülésen, 1936. szeptember 23-án be is jelenti az elnök, hogy a vallás és közoktatás miniszer 22.714/1936.IV. szám alatt kelt leiratában „jóváhagyólag tudomásul vette és nevezetteket e tisztségükben a mondott idő tartamára megerősítette."[1189]

A rektori program

1936. szeptember 12-én szombaton Erdélyi László Szeged város polgármesterénél Pálfy Józsefnél[1190] járt. A megbeszélés részleteiről az újság nem tudósított, valószínűsíthetően az új

---

[1185] Szilágyi 2012 743.

[1186] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1936. évi május 28-án tartott IX. rendes ülésének jegyzőkönyve. 450. pont 628/1935/36

[1187] A m.kir. Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1935–1936. 1936. május 20. IX. rendes ülés 1613/1935-36/239.pont

[1188] Surányi-Unger Tivadar (Theodor) (Budapest, 1898. február 4. – New York, 1973. november 1.) jogász, közgazdász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja (1935) Gyémánt Richárd: Surányi-Unger Tivadar In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 653–665.

[1189] A m.kir. Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1936-1937 1936. szeptember 23. I. rendes ülés 2. pont. Az újságokban is megjelent a névsor lásd: Ujság, 1936. július 11 (12. évfolyam, 157. szám) 8. oldal

[1190] Délmagyarország, 1936. szeptember 13. (12. évfolyam, 216. szám) 14. oldal.

rektor következő tanévben végrehajtandó, tervezett programjáról lehetett szó. Erdélyi terveiről – így a beszélgetés valószínű tartalmáról – a napilapok hasábjairól tájékozódhatott a közvélemény. Először 1936. szeptember 8-án[1191] jelent meg a hír, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium tovább csökkenti az egyetemre felvehető hallgatók számát. Az egyetemre való beiratkozást szeptember 12-éig a jogi karra az 1935-ben felvett 140 helyett 100, az orvoskarra a 40 helyett csak 30 fő, a bölcsészkarra a korábbi 37 helyett 30 fő tehette meg. A minisztériumi előírás csak a matematika és természettudományos karon hagyta jóvá a korábbi, 1935-ben engedélyezett 60 főt. Erdélyi a lapnak tett nyilatkozatában a minisztériumhoz történt felterjesztéssel a létszámok emelésére[1192] tett ígéretet, ahogy a korábbi években is tette az egyetem. Az új rektor a hivatalában is adott nyilatkozatot az új tanévről[1193] 1936. szeptember 11-én.

Erdélyi a beszélgetés elején örömét fejezte ki, hogy a tanév a múlt év rektori tanácsülésének határozata alapján a Szegeden megkezdett tanévek közül is a legkorábban kezdődik. Elmondta, hogy cél a tananyag nyugodt feldolgozása tanárnak és diának egyaránt. A felvett hallgatókról szólva – akik elsősorban szegediek – elsőként a tandíjkedvezményt hozta szóba, ahol az anyagi helyzet mellett a tanulmányi eredményt vizsgálták. Az egyetem így járt el a nem szegedi illetőségűek felvételi kérelménél is. Majd ismertette, hogy a vallás és kultuszminisztériummal történt többszöri egyeztetés után, hogy alakultak az egyes karok létszám adatai.

	tavalyi jelentkező	idén jelentkező	eredetileg engedélyezett	emelt létszám	tényleges össz I*	tényleges össz II*
jogi kar	176	195	100	150	802	680
orvoskar		110	30		282	272
bölcsészkar	53	41			417	398
matematika és természettudományos kar	45	38			248	227
gyógyszerész kar		31	30		49	49
					1798	1626[1194]

1.A Szegedi Ferenc József Tudományegyetem létszámadatai az 1935/36-os és az 1936/37-es tanévben.(a szerző összeállítása a rektor 1936. szeptember 12.-én adott interjúja alapján.)

[1191] Délmagyarország, 1936. szeptember 8. (12. évfolyam, 212. szám) 3. oldal.
[1192] A jogi kar 170, az orvoskar 50 főt kérvényezett
[1193] Délmagyarország, 1936. szeptember 12. (12. évfolyam, 215. szám) 3. oldal.
[1194] Beszámoló A Szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem 1936-37. tanévi működéséről Acta universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Iosephinae Annorum MCMXXXVI—XXXVII A m. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Kiadása, Kolozsvár, 1943. 145.

A jogi karra 195 fő jelentkezett a 150 fős keretszámra. A kar további 20 fő felvételét kérvényezte. Az orvoskarra 110 jelentkezést regisztráltak, de csak a tavalyi tanév létszámának felét engedélyezte a minisztérium. Az egyetem bölcsészkarára az engedélyezett 30 főre 41 jelentkező volt. A teljes létszámot felvette a kar, a létszám felelettieket a régi jog alapján.

A matematika és természettudományos karra 38 hallgató kérte jelentkezését a 30 helyre. A kar 28 főt vett fel ténylegesen, 4 főt feltételesen. A gyógyszerész karon 31 fő adta be felvételi kérelmét a 30 főre engedélyezett létszámra. A kar csak azt a 6[1195] jelentkezőt vette fel, aki a felvételi előírásoknak megfelelt.

A rektor összefoglalva elmondta, hogy kevesebben jelentkeztek az egyetem karaira, amely egyrészről a háború utolsó éveiben születettek létszámától függött, másrészről „hogy a tudományos pályák egyre kisebb erővel csábítják a fiatalságot, hiszen egyre kisebb lehetőséget jelentenek, biztosítanak az elhelyezkedésre", és emellett komoly anyagi terhet jelent a szülők számára az egyetemi tanulmányok finanszírozása.

Erdélyi beszámolt az oktatás tárgyi feltételeinek fejlesztéséről is. Az egyetem legfontosabb fejlesztésének az anatómia intézet elhelyezését nevezte. Kijelentette: „Lehetetlen, hogy az egyetemnek ez az annyira fontos intézete olyan körülmények között dolgozzon tovább, mint ahogyan eddig kellett dolgoznia. Ez az elhelyezés nem méltó az egyetemhez, de nem méltó ahhoz a rendeltetéshez sem, amelyet az anatómiai intézet betölt."[1196] Az egyetem és az oktatás személyi feltételeiről is bizakodóan nyilatkozott, mert a költségvetés biztosítja az oktatás finanszírozását. Elvonás esetére elmondta: „megüresedő katedrák betöltésére nem kerül sor."

A beszélgetés zárásaként Erdélyi elmondta, hogy új jelvényt kap az egyetem az „egyszerű, festett, fajelvény" helyett, amelyet először 1936 októberében használnak a kormányzógyűrűs doktorok avatásán.

Erdélyi László egyetemi tanári pályafutása alatt több alkalommal találkozott az egyetemi insigniákkal.

Elsőként 1916 -ban, amikor először bölcsészkari dékán lett. Ekkor kezébe tudta venni az egyetemnek 1896-ban a király, Ferenc József által adományozott és készítettett kari botot és nyakláncot.

[1195] A beszélgetést leíró cikk nyomdahibás. A 6 szám kutatói feltételezés.
[1196] Délmagyarország, 1936. szeptember 12. (12. évfolyam, 215. szám) 3. oldal.

1921-ben az egyetem Szegedre kerülésével tagja volt az egyetemi nyitó ünnepséget szervező egyetemi bizottságnak, mint helyettes bölcsészkari dékán. Így tudomása volt arról, hogy ez egykor az egyetem birtokában lévő jelképek nincsenek meg. Részt vett azokban az egyetemi bizottsági munkákban, amelynek célja, a Kolozsáron maradt insigniák pótlása volt az egyetem számára. Ennek a magatartásnak az egyik látható jele volt a második dékáni ciklusában a bölcsészkar korábbi dékánjairól való festmény elkészítésének kérése.

A kolozsvári professzorságának emléke mély nyomokat hagyhatott Erdélyiben. Ennek tudható be, hogy egyetemi rektorként igazi váltást kezdeményezett ezen a területen. Egyrészről az egykori kolozsvári ornátusra pályázatot írt ki, amelyet az egyetemi tanács elvetett. Másrészről az insigniák pótlására tett sikeres lépéseket. Így új rektori botot készítetett saját költségén az egyetem számára. Mentalitása hatott az egyetemi tanács más tagjaira is. Így Várkonyi Hildenbrand - a másik bencés- a bölcsészkari botot készítette el, míg Surányi a jogi kar számára készítettett jelképet. Az orvoskaron is elkészült az új kari bot, Szent-Györgyi Albert ajándékaként.[1197]

Erdélyi László tanévnyitó beszéde

Erdélyi László tanévnyitó beszéde 1936. szeptember 16-án hangzott el – egy héttel az első egyetemi tanácsi ülés előtt. Az ünnepély a rektori lánc átvételével kezdődött, majd a rektori székfoglalót hallgathatták meg a jelenlévők.

Erdélyi elsőként a kolozsvári hagyományok, autonómia és szellem megőrzését tartja a legfontosabbnak, amelyet az Egyetemi Tanács a mindenkori törtvényeket betartva őriz és ad tovább.

A beszéde második felében saját szűkebb tudományterületét, a művelődéstörténetet ismerteti életpályájának nagyobb állomásait felvillantva. Ezzel támasztva alá a beszéd „A magyar művelődéstörténeti tanszék értéke” címének tartalmát. Elsőként a pannonhalmi rendtörténetről és annak megírásáról beszél, megemlítve Sörös Pongrác kiemelkedő munkáját és sok oklevél diplomatikai átvizsgálását. Ez lehetővé tette a társadalomtörténeti mellett a korszakban úttörő gazdaságtörténeti kutatások és ismeretek gyarapítását. Ezt a munkát a rendtörténet Tihanyról szóló első kötete, a székfoglaló értekezés: „Egyházi földesúr és szolgái a középkorban”, majd pedig „Magyarország társadalma XI. századi törvényeiben” című könyv egészíti ki.

[1197] Janzsó Károly: Adalékok az Szegedi Tudományegyetem insigniáinak történetéhez.(elektronikus kézirat 2021.)

Erdélyi kitér „Az első állami egyenes adó elmélete” című kötetére is, amelyet Iványi Béla ismertetése után a Tagányi Károllyal való vita követett.

Feleleveníti a továbbiakban a kolozsvári évek munkásságát, „Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon” tanulmányt, Anonymus és korának tanulmányozását, az Aranybulla társadalmáról szóló felolvasást, végül a Magyar művelődéstörténet (1913, 1918) két kötetét.

Az egyetem bujdosó évei alatti munkásságánál a székelység eredetével való foglalkozást és a már Szegeden megjelent újabb kötetet, az Árpádkort említette még Erdélyi beszédében.

Az 1930-as évekről is szót ejtett. Beszélt „Az ezeréves magyar alkotmány” vitáról és az „Igaz történetet tanítsuk” könyvéről. A könyvről szólva kiemelte, hogy a hivatalosan középiskolai használatban lévő, VIII. osztályosoknak szóló magyar történelem másfélszáz hibáját igazította helyre.

Záró gondolatában Erdélyi a hallgatóság számára is egyértelművé tette, hogy a vidéki egyetemekből csak Szegeden hagyta jóvá a minisztérium a magyar művelődéstörténeti tanszék működését. Ezzel nemcsak a szegedi egyetem jó hírnevét erősíttette, de a történettudományban elfoglalt helyén túl személyes pozíciójának is hangot adott.

Az 1936/1937-es egyetemi tanév

A tanévnyitó ünnepély után nem sokkal értesült az egyetem Gömbös Gyula miniszterelnök haláláról. A rektor tájékoztatta a tanácsot,[1198] hogy az egyetem részvéttáviratot küldött, és részt vett az 1936. október 10-i temetésen.

1936 októberében az egyetem vezetésének az egyetemi hallgatók tüntetésével kellett szembenézni. A hallgatók emlékiratot juttattak el Erdélyi rektorhoz, aki ezt előzőleg írásban kérte tőlük.[1199]

Az „egyetemi polgárok” megszólítással kezdődő plakát **[23. Melléklet]** kérte a hallgatókat, hogy tüntetéseik hatását mérjék fel. Egyrészről az államhatáron túli hatásra hívta fel a figyelmet a rektor (román atrocitások magyarok ellen), másrészről a kormányzat részéről Hóman miniszter intézkedéseihez kérte a türelmet. Erdélyi a diákok kérésének engedve leírta, hogy az auditorium maximunot is rendelkezésre bocsátja a jövőbeni diákgyűlésekhez. A plakát végén a rektor elképzelése is olvasható: „Szeged már nagy nemzeti mozgalmakban is tudott új

[1198] A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1936-1937. 1936. október 21. II. rendes ülés 42. pont
[1199] Népszava, 1936. október 22. (64. évfolyam, 241. sz.) 7. oldal

nagy utakat mutatni. Adja Isten, hogy a szegedi egyetemi ifjúság a diákgyűlések bölcs lefolyásában is új utat mutasson!”[1200]

1937. február 28-án[1201] Erdélyi rektor nyilatkozatában elmondja, hogy már három alkalommal szerveztek tüntetést Szegeden. A második alkalommal (1936. október) Erdélyi kérte, hogy írásban foglaltan adják át a követeléseiket, amelyet nem kapott meg.

1936. december elején szervezték meg az Országos Felsőoktatási Kongresszust.[1202] A kongresszusra meghívást kapott Pataky Arnold[1203] a budapesti, Erdélyi László a szegedi, Tankó Béla[1204] a debreceni Tisza István Egyetem, Dambrovszky Imre,[1205] a pécsi[1206] Erzsébet Tudományegyetem rektora. Jelen voltak az egyházak részéről is Glattfelder Gyula csanádi püspök, Breyer István győri püspök, Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát, Ravasz László református, Raffay Sándor és Farkas István evangélikus püspökök, Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás. A kormányzat részéről pedig Darányi Kálmán miniszterelnök és a kabinet több tagja. Jól láthatóan Erdélyi rektort többen személyesen is jól ismerték a meghívottak közül. Elmondható továbbá, hogy a bencés rend is jelentős pozíciókkal képviseltette magát.

A kongresszuson részt vett Horthy Miklós kormányzó is, aki nyitó beszédében hangsúlyozta, hogy a világháború óta először rendeztek ilyen eseményt. Fontosnak ítélte, hogy a felsőoktatás jelenlévő képviselői „megvitassák, miként lehessen a tudomány művelését és a magyar ifjúság egyetemi oktatását a nemzet szellemi és erkölcsi erőinek fokozására az eddiginél is nagyobb mértékben gyümölcsöztetnünk.”[1207] A kormányzó beszéde után Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszer mondott beszédet, melyben hangsúlyozta „művelődési intézményeinek korszerű és nemzeti érdekű reformálásának” gondolatát, és azt, hogy a korábbi évtizedek hagyományain kívánnak továbbhaladni. Beszédében elmondta, a minisztériumnak „Nincs szándékában idegen ideológiák és célkitűzések, ki nem próbált rendszerek és formák kritikátlan átültetése.”[1208] Ebben, jól láthatóan a Gömbös Gyula miniszterelnöksége alatt elindult erőteljes jobbra tolódás mind nemzetközi, mind belpolitikai szinten való mérséklését kell látnunk. Azonban a lap közli a konferencia főbb napirendi pontjait is.

[1200] A plakát szövege. Dátuma 1937. február 24. Pannonhalma Főapátsági Főkönyvtár Benedectina
[1201] Az Est, 1937. február 28. (28. évfolyam, 48. szám) 2. oldal
[1202] Az Est, 1936. december 11. (27. évfolyam, 283. szám) 5. oldal
[1203] Pujoni Pataky Arnold (Temesvár, 1882. június 16. – Alacskapuszta, Sajószentpéter mellett, 1950. március 18.) római katolikus pap, teológus, egyetemi tanár, egyházi író.
[1204] Tankó Béla (Borberek, 1876. október 1. – Debrecen, 1946. január 26.) filozófiai író, egyetemi tanár.
[1205] Dambrovszky Imre (Nyitra, 1869. november 23. – Budapest, 1945. február 5.) pap, egyetemi tanár.
[1206] Az Estben tévesen pesti egyetem van.
[1207] Az Est, 1936. december 11. (27. évfolyam, 283.szám) 5. oldal
[1208] Az Est, 1936. december 11. (27. évfolyam, 283. szám) 5. oldal

Foglalkoznak a jogi oktatás reformjával, a közigazgatási tisztviselők képzésével, az orvos-, mérnök- és tanárképzés kérdéseivel.

Megvitatták, hogy „miképpen lehet a jellem- és öntudatképzés szempontjait, az állampolgári nevelés követelményeit és az etikus életfelfogást az egyetemi oktatás keretében érvényesíteni." Szó volt az egyetemi élet kérdéseiről is. Így a diákszociális problémákról és az egyetemi testnevelés és az ifjúsági egészségügy kéréseiről.

1937. március 15-én Szeged város közönsége az 1848-as márciusi eseményekre emlékezett. A korábbi évekhez hasonlóan az egyetem vezetői, tanárai is részt vettek a szegedi Klauzál téri rendezvényen. A Kossuth szobornál Krémusz Ferenc joghallgató mondott beszédet.[1209] A beszéd az ünnepi hangulatot botránnyá alakította. Erdélyi rektor előbb ünnepélyesebb hang használatát kérte, majd a tömeg zajongása miatt átvette a szót. Elmondta, hogy Hóman miniszternél jártak,[1210] aki kérte, hogy foglalják pontokba az ifjúság kivánságait. Majd a következőket mondta: „Az ünnepély hangulatához azonban az illik, hogy méltóságteljesen emlékezzünk meg március idusáról és méltó hangot használjunk, amikor az ifjúság kívánságairól van szó."[1211] A félbeszakított szónok már csak pár mondatot mondott és az ünneplő tömeg feloszlott. Az ünnepségek az egyetemi városokban (Szeged, Pécs, Debrecen[1212]) összetűzések és nagyobb rendbontás nélkül zajlottak le,[1213] nem úgy, mint Budapesten. A Vigadó elé a Magyar Nemzeti Diák Szövetség és a Turul Bajtársi Szövetség szervezésében vonuló tömeg az irredenta dalok éneklése és röppcédula osztása közben Kémeri Nagy Imre[1214] szabadon bocsátását kéte és a tömeg elől a rektornak, Pataky Arnoldnak, el kellett hagynia a helyszint.[1215]

Erdélyi a Turul szövetség fővezére, Gyurki Gyula aláírásával fenyegető levelet kapott,[1216] melyben kifogásolták az ünnepélyen történt fellépését. Erre Erdélyi határozottan felelt: „Ha az ifjúságnak nagyobb érdeke, hogy ne a rektorok szeretete, hanem a rendőrség

[1209] Népszava, 1937. március 17. (65. évfolyam, 61. szám) 4. oldal
[1210] Az Est, 1937. február 28. (28. évfolyam, 48. szám) 1. oldal
[1211] Uj Nemzedék, 1937. március 17. (19. évfolyam, 61. szám) 7. oldal
[1212] Népszava, 1937. március 17. (65. évfolyam, 61. szám) 4. oldal Az újság a fővárosi, szegedi és debreceni eseményeket is ismerteti.
[1213] Gyarmati György: Március hatalma – a hatalom márciusa: fejezetek március 15. ünneplésének történetéből Paginarum kiadó, Budapest, 1998. 69–71. oldal
[1214] Kémeri Nagy Imre (Bürgezd, 1903. március 27. – Varsó, Lengyelország, 1942. április 13.) magyar újságíró és katona. Nemzetiszocialista politikus.
[1215] Uj Nemzedék, 1937. március 17. (19. évfolyam, 61. szám) 7. oldal
[1216] Népszava, 1937. március 18. (65. évfolyam, 62. szám) 2. oldal

vezesse, akkor ennek le kell vonni a konzekvenciáját. Szeretném, ha kölcsönös megértés váltaná fel az ilyen hangú levelet."[1217]

Az események azonban a következő hónapban megismétlődtek Szegeden. 1937. április 22-én[1218] diákgyűlés volt Szegeden az egyetem épületében. A pénteken 11 órakor kezdődött gyűlés elnöke Erdélyi rektor volt, aki nyitóbeszédében az egyetemhez méltó viselkedést kért. Már a beszéde alatt látszott, hogy kérését nem tartják be: nyilaskeresztes egyenruhájú ember jelent meg, és többször felhangozott a „Bátorság"[1219] köszöntés is.

A nagygyűlés első szónoka Schneider Jenő volt. Mint a Turul vezére elmondta, hogy a rektorral időközben sikerült a márciusi eseményeket tisztázni, és az ifjúság így bírja Erdélyi jóindulatát. Valószínűleg a fenyegető levélre adott rektori válasz volt Schneider mondatainak az alapja. Majd beszéde következő mondataiban Eckhardt Tibort és a Márciusi Front vezéreit kezdte szidalmazni. A tömeg a „Pfuj zsidó!" és „Bátorság!" kiáltozással reagált, és ekkor sor került a Szegedi 12 pont röplapos kiosztására.

1. A numerus clausus karonként és szakonként való pontos megtartása, vagyis a zsidó és zsidónak született hallgatók addig nem vehetők fel az egyetemekre és főiskolákra, amíg országos arányszámukat meghaladják. 2. A külföldi oklevelek hazai elismerése szüneteljen addig, amíg itthon nem intéződött el az állástalan diplomások sorsa. 3. A tandíj egységes és méltányos elosztása, a mellékdíjak teljes törlése. A diákjóléti kedvezmények és egyéb ösztöndíjak kiosztásánál ne a szülők anyagi helyzete, hanem a tanulmányi előmenetel legyen az alap. 4. A diákjóléti intézmények céljaira szánt összegek felemelése. 5. Az állami és törvényhatósági ideiglenes állásban levő diplomások véglegesítése kétéves szolgálat után. 6. A felsőoktatási reformmal kapcsolatban a megszüntetett és átminősített új állásokban számítsák be az állami szolgálatban eddig eltöltött időt. 7. Az álláshalmozás megszüntetése, fizetések alsó és felső határa között levő nagy eltérés megszüntetése. 8. Negyvenkét órás munkahét a legkisebb munkabér pontos meghatározásával. 9. A társulati és tantiemadót[1220] fizető vállalatok fokozatos megadóztatása a nemzeti önellátási alap javára. 10. Az ifjúság családalapítási lehetőségének elősegítése. 11. A négyszáz pengőn felüli fizetéssel járó álláshalmozás megszüntetése, a családfenntartó apa segélyezése és a családi pótlék fokozatos emelése. 12. A

[1217] Népszava, 1937. március 18. (65. évfolyam, 62. szám) 2. oldal
[1218] Ujság, 1937. április 24. (13. évfolyam, 92. szám) 92. szám 2. oldal
[1219] A nyilaskeresztes köszöntés.
[1220] 1945 előtti Magyarországon használt közgazdaságtani fogalom. A részvénytársasági formában működő gazdálkodási egység nyereségéből az alapszabály vagy a gazdálkodó egység közgyűlésének határozata alapján kifizetésre kerülő jövedelem, melynek alapja a tulajdon hányad. (mai fogalmakkal az osztalék)

korral és jövedelemmel arányosan emelkedő agglegényadónak az önellátási alap javára történő betudása.

A diákgyűlésen ezután antiszemita és szélsőséges nézetek kerültek elő, melyre a rektor határozottan válaszolt, segítve Tóth László emericanás megbízottat, aki szerint „a magyar ifjúság nem szélsőséges és nem is akar az lenni."[1221] Erdélyi kijelentette: „Akik más nézetet vallanak, távozzanak és tartsanak külön gyűlést. Megígérem, hogy mi nem fogjuk megzavarni gyűlésüket. Én nem tudok különbséget tenni magyar és magyar között. Meggyőződésem, hogy minden magyar a nemzet javát akarja."[1222] Majd ismételt zúgolódás ellenére sem hagyta magát, és a következőket mondta: „A magyar lovagiasság megköveteli, hogy ne legyünk igazságtalanok senkivel szemben. Aki ártatlan, az megbecsülést érdemel, csak a gazembernek kell megbűnhődnie."[1223]

A tanév végéhez közeledve három rendkívüli ülést is kellett tartania az egyetemi tanácsnak, ebből kettő ülés Szeged város országgyűlési képviselőjének Shvoy Kálmánnak parlamenti beszédére adandó válasszal telt el. Shvoy felszólalása, amelyet a képviselőház költségvetési vitája kapcsán tett, 1937. 04. 29. (csütörtök) hangzott el, az egyetemet és annak tanárait rossz színben tüntetete fel a közvélemény előtt. A képviselő naplójában beszámolt felszólalásáról, a tanyavilággal kapcsolatosan, nem említve az egyetemmel kapcsolatos megjegyzését[1224]. A szegedi napilapokban megjelent hozzászólásban a képviselő elmondta: „*A kultusz tárca költségvetésével és az egyetemekkel kapcsolatban fel kell hoznom, hogy Szegeden egy per folyt, amely perrel kapcsolatban hihetetlen adatok kerültek napvilágra. Ezek szerint az egyetemeken a kötelező tandíjon kívül horribilis vizsgadíjak és mellékfizetések vannak, amelyek a ma kétségtelenül nagy nehézségekkel küzdő egyetemi ifjúságától vonják el ezt a pénzt és a megélhetésüket nehezítik. Ez nem állami bevétel, ez tisztán az egyetemi tanárok és alkalmazottaknak a jövedelme.*"[1225]

Erdélyi rektor 1937 május. 11.-re rendkívüli tanácsülést[1226] hívott össze a képviselő az egyetemen szedett vizsga díjakkal és mellék díjakkal foglalkozó kijelentései miatt. Rektori előterjesztésében az alaptalan vádak elleni védekezés megfelelő módjának kialakítását kérte a

[1221] Ujság, 1937. április 24. (13. évfolyam, 92. szám) 2. oldal
[1222] Ujság, 1937. április 24. (13. évfolyam, 92. szám) 2. oldal
[1223] Ujság, 1937. április 24. (13. évfolyam, 92. szám) 2. oldal
[1224] Shvoly Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945 (1983) Sajtó alá rend.: Perneki Mihály. Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 159 p.
[1225] Szegedi napló 1937. május 4 (13 (59). évfolyam, 96. [99.] szám) 7; Szeegdi Uj Nemzedék 1937. május 4 (19. évfolyam, 100. szám) 4
[1226] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem egyetem Tanácsának 1937. május 11. IV. rendeskivüli ülése 1581/1936/37 193. napirendi pont (1589/1936/37)

testülettől. Ezen előterjesztésre azért kerül sor, mert a rektor félhivatalos levélre, amelyben kérte a képviselőtől elhangzott állításainak megerősítését, kitérő választ kapott. Erdélyi erre a levélre való válaszát olvasta fel a tanács előtt. A tanács hosszas vita után úgy döntött, hogy rektor tanácsi megbízásból közölje az országgyűlési képviselővel a tanács által megszövegezett levelet, amelyre a képviselőnek ezúttal érdemben nyilatkoznia kell. Továbbá egy bizottságot állított fel Ditrói Gábor[1227] prorektor elnökletével, melynek tagjai voltak még Zolnai Béla[1228] bölcsészet-, nyelv- és történettudománykari prodékán és Búza László[1229] jogász professzor.Feladatuk egy válasz levél kidolgozása volt Shovy részére, amelyet a tanács 2 nappal később[1230] folytatólag tartott, rendkívüli ülés keretében tárgyalt meg. Az elfogadott szöveg tételesen, Shvoy beszédének minden részletére, több helyen jogszabályi hivatkozással mutatta ki, hogy az egyetem a jogszabályok szerint járt el.

Az utolsó rendkívüli ülést Kis Albert halála miatt, 1937. július 2.-án kellett összehívnia rektornak. Kiss Albert az egyetem a római jog professzora volt, aki 1934/35- ben az egyetemi rektori tisztet is betöltötte. A jegyzőkönyvek alapján Erdélyi és a tanács tagjai a kecskeméti református temetőben vettek búcsút az egykori rektortól[1231].

Erdélyi rektorként a tanévzáró beszédét 1937. május 29-én[1232] tartotta, melyben a kultúrfölényről beszélt. Beszédének alapgondolata, „Elvész a nép, mely tudomány nélkül való" ,Ozeás próféta[1233] könyvének bibliai idézetére épült. (Oz. 4, 6.). Amely összecseng a két világháború közötti magyar kultúrpolitika által meghirdetett kultúrfölény elvének megvalósításával.

A beszéd másik fontos pillére a közelgő Szent István emlékévre utalt. A 900 éves szent istváni hagyatékból is a magyarság keresztény hitét emelte ki, amely a megmaradás záloga volt. Hangsúlyozta az Árpádkori szentek példáját.

[1227] Ditrói Gábor (Kolozsvár, 1884. október 3. – Szeged, 1950. május 7.) szemész professzor, a Szegedi Tudományegyetem 1935/36., 1948/49. tanévi rektora.

[1228] Zolnai Béla (Székesfehérvár, 1890. március 10. – Budapest, 1969. május 26.) magyar irodalomtörténész, nyelvesztéta, egyetemi tanár, az MTA tagja.

[1229] Buza László (Sárospatak, 1885. február 8. – Budapest, 1969. október 18.) nemzetközi jogász, egyetemi tanár, a MTA tagja.

[1230] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem egyetem Tanácsának 1937. május 11. IV. rendeskivüli ülése 1581/1936/37 193. napirendi pont (1589/1936/37)

[1231] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem egyetem Tanácsának 1937. július 2. V. rendeskivüli ülése 2075/1936/37 272. napirendi pont (2074/1936/37)

[1232] Népszava, 1937. május 30. (65. évfolyam, 119. szám) 4. oldal

[1233] Ozeás - (avagy Hóseás ('segít az Úr') Beéri fia) A Kr.e. VIII. század közepén, Jeroboám Izrael királya (uralkodási ideje. Kr.e 782–743) uralkodása alatt élt próféta, a tizenkét „kis" próféta egyike. A prófétai könyv (Oz) szerzője, amelynek hasonlatokban bővelkedő nyelvezete van.

Erdélyi professzor Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszter támogatásával 1936/37-es tanévben a Ferenc József Tudományegyetem a rektora lett, a következő évben a prorektori tisztséget is betöltötte.

Az aktív rektori év alatt szembe kellett néznie az 1930-as évek közepétől egyre jelentősebb jobboldali mozgalmakkal (ünnepségek megzavarása, a rendbontás az egyetemen).

Az egyetemi tanácsülési jegyzőkönyvek alapján meggyőzően kirajzolódik, hogy a pályafutása csúcsára ért professzor komolyan veszi rektori munkáját. Igyekszik lezárni a több éve húzódó vitás kérdéseket, az egyetem létszámát a korábbiak szintjén megtartani, ezzel az egyetem létét biztosítani. Mindezeket külsőleg is megjeleníteni az új egyetemi insigniák segítségével. A rektori évet követő proerktori év is hasonlóan cselekvően telik az egyetem érdekében. Ennek jó példája a Ural-altáji néptörténeti tanszék létrehozásának előkészítése.[1234]

Ural-altáji néptörténeti tanszék[1235]

A bölcsészkar 1937 júniusában választotta meg Ural-altáji Tanszék megszervezésével és betöltésével foglalkozó bizottságot. A kari jegyzőkönyvekben már 1937 márciusában[1236] megtalálható a kar 15. tanszékének felállítása. Fógel József az 1937. szeptember 28-ai kari tanácsi ülésen[1237] elmondta, hogy a bizottság „mind a mai napig semmit sem tett", és kérte, hogy a bizottság négy hónap után 8 napon belül üljön össze, és készítsen javaslatot a tanszék ügyében. Fógel kérte továbbá, hogy a bizottság javaslatát az októberi ülésen tűzzék napirendre. Várkonyi dékán válaszában Fógel javaslatát elutasította, mert a bizottság írásbeli jelentését várja. Élénk vita után Fógel József ismét hozzászólt az ügyhöz, és kérte a dékáni magatartás jegyzőkönyvebe vételét, mert az „merőben ellentmond az Egyetemi Törvények és Rendeletek Gyűjteményében található és idevágó jogszabályoknak." Erdélyi László egyetértett azzal, hogy a bizottság munkájára szükség van, és csak a tanszék betöltését vizsgálja. Felszólalásában ellenzi, hogy a dékán ismét a minisztériumhoz forduljon, mert az egyetemi autonómia kérdését sértené. Végül hozzáteszi, „Mészáros nagy szaktudása előtt akkor hajolok meg, amikor

[1234] Mint látható volt a előzőekből, Erdélyi rektori tevékenységét a napilapok hasábjain segítségével ismertettük. Ezen tevékenységéről hivatalos iratok is keletkeztek, azonban ezekből Szegeden csak a rektori jegyzőkönyvek maradtak meg, amelyek kis számuk miatt nem adnak teljes körű információt Erdélyi professzor a rektori tevékenységéhez.

[1235] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ XVII. 1937. október 14.

[1236] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar 1937. március 28. VII. rendes ülése 75/1936/37 423. napirendi pont (78/1937/38)

[1237] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi Kar 1937. szeptember 28. I. rendes ülése 75/1937/38 115. napirendi pont (78/1937/38)

ellentétben áll legújabb két kötetem bevezető megállapításaival, amelyeket most már ki kell majd igazitanom." Az ülés további heves vitákkal telt, végül Schmidt Henrik javaslatát fogadták el, melyben a dékánra bízták a bizottság összehívásának ügyét. Schmidt kérésének a dékán eleget tett a Pannonhalmán lévő dokumentumok szerint,[1238] mert a bizottság előadójának Erdélyi Lászlót választották meg 1937. október 14-én. A bizottság további tagjai Horger Antal, Mészöly Gedeon és Deér József voltak.

Erdélyi a jegyzőkönyv szerint leírta, hogy az egyetemet a kultuszminisztérium kereste meg azzal, hogy Mészáros Gyula[1239] volt ankarai múzeumigazgató számára egyetemi tanszék létesüljön. A gazdasági világválság miatt Mészáros 1932-ben visszatérni kényszerült Magyarországra. A miniszter, Hóman Bálint először a Műemlékek Országos Bizottságának főtitkárává, majd 1935-től megbízott turkológiai előadónak nevezte ki Mészárost a szegedi egyetemre. A miniszter – folytatja Erdélyi – lehetővé tette, hogy a Mészárosnak korábban megadott VI. fizetési osztályú fizetést az egyetem számára átcsoportosítsa. Így az egyetemi autonómia keretein belül az egyetemnek lehetősége nyílna egy új tanszék létrehozására egy miniszteri kérelem után. Ezt javasolta is a karnak Erdélyi, és a tanszék lehetséges helyét is megjelöli: a volt néprajzi tanszék helyisége vagy az egyetemes történelem tanszék helyiségének közös használata Fógel professzor úr egyetértésével. Az előterjesztésben hosszasan értekezik arról, hogy az új tanszék megszervezése fontos lenne az egyetem számára. Majd így folytatta: „Látni való, hogy a kaukázus (sic!), Ural, és Altáj hegységek körül lakó és kavargó jelenlegi és régi népek konglomerátumában helyesen tájékozódni igen nagy feladat, de mégis feltétlenül szükséges annak, aki a magyar honfoglalás előtti hun, avar, turk-ungar-magyar, kazán, bolgár, besenyő s a későbbi kun, izmaelita, tatár népeket egymástól tüzetesen szét akarja választani s összetételeit, elemeit, viszonyait tudományosan meg akarja állapítani. Ha akad oly tudós, aki ily hatalmas feladatnak meg tud felelni, azt örömmel kell köszöntenünk és segítségére kell sietnünk, hogy hivatását teljesíthesse és ritka képességeit kifejthesse, aztán megfelelő tudós, sokoldalú utódokat nevelhessen."[1240]

Erdélyi javaslatában végignézte, hogy ki kerülhetne a tanszék élére. Elsőként Németh Gyulát nevezi meg, majd Zichy Istvánt és Mészáros Gyulát. Németh, mint írta, Budapesten

[1238] Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv- és Történelemtudományi kar 1937. október 28. II. rendes ülése (152/1937/38) 141. napirendipont Várkonyi dékán válasza (141-1937-38)

[1239] Mészáros Gyula (Szakcs, 1883. március 28. – New York, 1957. május 28.) magyar néprajzkutató, turkológus, egyetemi tanár, orientalista, költő

[1240] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ XVII.

tanít és a VI. fizetési osztálynál magasabb a fizetése, Zichy nyugdíjba vonult. Javaslatában így hosszasan Mészáros kinevezése mellett foglalt állást.

A Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar[1241] Várkonyi Hildebrand elnökletével 1937. november 11-én meghallgatta Erdélyi László előterjesztését, majd vitára bocsájtotta azt. Deér József mint jegyzőkönyvvezető az értekezlet felfüggesztéséről ír „a bizottsági tagok heves vitája és szóváltása miatt".[1242] Deér indítványozza, hogy az előterjesztésről se vita, se döntés nem szülessen. Kérte továbbá, hogy a tanszékre vonatkozó iratokat és irodalmi mellékleteket át tudja tanulmányozni. és „hogy az Előadó Ur véleményes jelentésében foglaltakról önálló véleményt alkothasson magának." Deér arra utalt, hogy Erdélyi az előterjesztésében többször a saját véleményét mondta el az általa helyesnek vélt történelmi kontextusokkal együtt.

Várkonyi elnök ezek után javasolja, hogy Deér József kapjon meg minden információt, és egy következő ülésen elmondhassa véleményét, valamit azt, hogy az előadói jelentésről ne szülessen döntés. Az elnöki javaslatot titkos szavazás követte, ennek eredménye 3 igen és 2 nem volt, amiból következtetni lehet a személyes véleményekre is. Valószínű, hogy a két nem szavazat a két bencéstől származott, Várkonyitól és Erdélyitől. Horger, Mészöly és Deér így tudtak hangot adni Erdélyi elfogadhatatlan előterjesztésének, melynek közel a fele az előterjesztő magánvéleménye volt.

Két héttel később, a 1937. november 25-ei jegyzőkönyvben a bizottság kibővítésére kerül sor. Az új tagok Zolnai Béla és Fógel József lettek.[1243] A 15. tanszék azonban nem jött létre, mert Hóman Bálint vallás- és közoktatásügyi miniszer a tanszék ügyét a napirendről levette. A hivatalos értesítésről a kart 1938. március 31-én tájékoztatta a dékán.[1244] Az ügy furcsa módon itt nem fejeződik be. Egy hónappal később, Mészáros nyilvános rendkívüli tanári címmel való kitüntetésére és meghívott előadói státuszának meghosszabbítására Erdélyi és Fógel József tettek indítványt. Az indítványt az ülés utolsó, előre fel nem vett pontjaként ugyan tárgyalja a kar, de a szavazásnál elvetette. A 8 nem szavazat mellett csak 4 igen szavazat és 1 üres szavazat volt.

[1241] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ XVII.
[1242] Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma, Benedictina, BK 493/ XVII.
[1243] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1937. november 25. III. rendes ülése 223. pont. 665.1936/37
[1244] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1938. március 31. VII. rendes ülése 396.pont 665-1936/37

A bölcsészkarra benyújtott tudományos dolgozatok bírálatairól

Az egyetemi tanárok feladata volt, hogy a karra benyújtott tudományos munkákat bírálják, értékeljék, róluk szöveges jelentést írjanak. A pályázók magántanári habilitáció elnyerésének reményében végezték el kutatásaikat, írták meg dolgozataikat. Ezeket a szakmunkákat a karon általában kettő – három fős bizottságok kapták meg -a kar kérte fel őket -a minősítések elvégzésére. A kijelölt bírálók véleménye fontos volt a cím megszerzésénél, így a habilitációs eljárás mögött gyakran személyes érdekek vagy személyes ellentétek is kimutathatóak.

Juhász Kálmán habilitációja

Juhász Kálmán tudományos dolgozataira vonatkozó jelentést 1938. május 31-én terjesztik be. Juhász kübekházi plébános volt, aki minden bizonnyal Glattfelder püspök támogatása mellett Erdélyi javaslatára kérte magántanári habilitációját.[1245] A kar két bírálót kért fel: Deér Józsefet és Erdélyi Lászlót. Deér bírálata elején mindjárt leszögezi, „hogy dr. Juhász Kálmán urnak a magyar történet – mint sajátosan nemzeti tudomány – bármely tárgyköréből történő habilitációját a tudományszak egyetemi művelésének és oktatásának előfeltételei szempontjából nemcsupán aggályosnak, de egyenesen nem kívánatosnak tartom."[1246] A bírálat közel 10 oldalon részletesen végigmegy Juhász munkásságán. A szavazás végeredménye így nem meglepő 11 nem, 1 igen, 1 szavazólap üres, és a kar a habilitációs eljárás „ügyét a napirendről leveszi". Erdélyi mint a szavazásból is kiderül támogatta Juhász habilitációját, de a kar a szavazással ezt megakadályozta. Sajnos Erdélyi véleménye a kari jegyzőkönyvben nem maradt fenn. Így véleményét és ezáltal szakmai álláspontját nem ismerjük Juhász magántanári habilitációja kapcsán.

Erdélyi László 1938 áprilisában terjeszti be Hets Aurelián pannonhalmi gyakorló tanár doktori szigorlatát.[1247] A szigorlatot „magyar művelődéstörténetből, mint fő- s az egyetemes közép-újkori történelemből, meg a magyar oklevéltanból, mint melléktárgyakból" kellene letennie. A disszertációja azonban az előírt 100 példányban nem érkezett meg határidőre, ezért Erdélyi kéri, hogy csak annak beérkezése után döntsön a kar. A kar a kérést elfogadta. Erdélyi és Fógel József így 1938. május 31-én ismét benyújtja a kérést, amelyben a disszertáció summa cum laude minősítését javasolják. A kar engedélyezi a szóbeli vizsga letételét.

[1245] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1937. június 19. X. rendes ülése 604, napirendi pont. 635-1936/37.

[1246] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1938. május 31. IX. rendes ülése 619/1937-38 507. pont (635-1936-37)

[1247] A m.kir. Ferenc József Tudományegyetem tanácsülései, 1937-1938 1938. április 25. VIII. rendes ülése 451. pont 458-1937-38

Hevesebb vita bontakozik ki Tresz Sándor doktori szigorlatával kapcsolatban.[1248] A karhoz Tresz nyújtott be kérelmet, és a kar a rendkívüli és indokolt körülményekre való tekintettel engedélyezi a kérést. Erdélyi és Fógel professzorok Tresz „Korjellemző kritériumok hazai középkori emlékeikben" című disszertációját rite fokozatra értékeli. Deér József titkos szavazást kér a disszertáció elfogadásáról. Zolnai Béla továbbment, kérte a kart, hogy a disszertációt ugyan fogadják el, de Sík, Deér, Zolnai professzorok hozzászólásai kerüljenek jegyzőkönyvbe. A kar hozzájárult a kéréshez. Az először szót kapó Deér indítványának eléjén kimondta: „a Kar a benyújtott értekezést disszertációként el ne fogadja s a jelöltet ne bocsássa szóbeli szigorlatra." Ezt azzal indokolta, hogy a benyújtott dokumentum Erdélyi László műveinek elolvasásán és kicédulázásán alapszik, továbbá alapvető forráskezelési hibák vannak benne, melyek fogalmi zavarokra épülnek („például Szent István »Intelmeit« oklevélnek minősíti."). Deér kifogásolja a disszertáció hangnemét, megemlítve, hogy az öndicséreten felül „tanárának ízléstelenül hízeleg s azon akadályok taglalásába bocsátkozik, melyek Erdélyi László tanai elfogadásának útjában állottak"[1249] Deér kifejtette, nem csupán a bírálók felelősségéről van szó, hanem a karéról is. Felszólalása végén ismét kérte a kart: titkos szavazás döntsön a disszertáció elfogadásáról. Sík Sándor csatlakozik Deérhez abban az értelemben, hogy a dolgozat így nem elfogadható, és javasolta a disszertáció legalább az első ívének újraírását és nyomtatását. Zolnai professzor Deér Józsefhez csatlakozott, de végül Treszt a kar rite fokozatú disszertációval engedi szóbeli doktori szigorlatra.

Jól látható a jegyzőkönyvekből, hogy a disszertációk téma szerint történelem és földrajzból egyaránt íródnak. Bírálatukban többször Erdélyi is részt vett. Minősítésüket tekintve a kar változó döntéseket hoz: Juhász Kálmán esetében még a naprendről is levette, Hets esetében a legjobb értékelést adta, Treszt esetében heves viták előzték meg a döntést. Erdélyi Treszt esetében sem vette védelmébe véleményét. Legalább is nem maradt nyoma ennek.

Egy egyetemi tanár nyugdíjba vonulása

1938. május 21 –én „megható ünnepség színhelye volt szombaton délben az egyetem művelődéstörténeti intézete"- írta a másnap megjelent cikkében a Délmagyarország napilap[1250].

[1248] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1937. évi április 29. V. rendkívüli ülése 19. pont (567/1936-37)
[1249] A m.kir. Ferencz József Tudományegyetem Bölcsészet-, Nyelv-, és Történettudományi Karának 1937. évi április 29. V. rendkívüli ülése 19. pont (567/1936-37)
[1250] Délmagyarország, 1938. május 22 (14. évfolyam, 114. szám) 8.oldal.

A cikkben a 70 éves korában nyugdíjba vonuló Erdélyi professzor búcsúztatásáról olvashatott az olvasó.

A kis ünnepséget Zsámbéki László, a művelődéstörténeti intézete tanársegédje szervezhette, aki az ünnepség elején méltatja a professzort, mint ember és tudóst, majd a következőkkel folytatta. „*A búcsúzás szomorúságába öröm is vegyül, amikor visszatekintve professzor úr több mint negyven éves munkásságára, büszkén vallhatjuk mesterünknek azt, aki a magyar történelem alapvető társadalmi kérdéseit tisztázta, aki a székelyek eredének kérdését megoldotta, aki Anonymus, Kézai és a többi krónikák igazi értékére rámutatott, aki megalkotta a legteljesebb magyar történelmi rendszert és a legutóbb megjelent művében a legteljesebb művelődéstörténetet*."[1251]

Az ünnepség végén a tanítványok leleplezték az intézetben „a tanítványok szeretetének és ragaszkodásának emléktábláját" és átadták a tanítványok fényképalbumát.

A professzorról készült domborművet Dinnyés Éva készítette, amelyet Kopasz Márta egyetemi lektor dekorált.

*

Egy arckép 1930-as évek végén…[1252]

Huszákné Dinnyés Éva (Szeged 1916- 2001)

Az ismet szegedi szobrász- és keramikus művész 1938-ban készített egy műalkotást Erdélyi Lászlóról. Az elkészült gipsz domborműa szegedi tudományegyetem Egyetem utcai épületének harmadik emeletén volt látható, a történeti intézet folyosóján.[1278] A 70x50 cm méretű muráliáról kevés információ áll rendelkezésünkre. Feltételezzük, hogy Dinnyés Évának vagy egy vizsgadarabjáról lehet szó vagy a főiskolai évek anyagi támogatásának viszonzásáról, amelyet a Püspöki Hivatal és a város nyújtott.[1279] Az alkotást 1938-ban kiállították.

A Szegedi Képzőműves Céh a szegedi Árpád téri Jókai Általános iskolában (ma az egyetem Kalmár László Kibernetikai Laboratóriuma) rendezte meg a mai szemmel grandiózus

[1251] Délmagyarország, 1938. július 3 (14. évfolyam, 146. szám) 5.oldal

[1252] A disszertáció ezen része korábban megjelent publikáció korrigált, bővített változata. Janzsó Károly: Egy életpálya képekben (A történész professzor emlékezete) Szeged.26 (2014) 10. szám 26-29.

[1278] Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliái, Szeged, Szeged Megyei jogú város önkormányzata a Csongrád megyei Levéltár közreműködésével, 1993. 67 p. A szerző nem közölt többet a műalkotásról, annak sorsáról sem. Eddigi kutatásaink sem vezettek eredményre.

[1279] Laczó Katalin: Az anyag többszólamúsága H. Dinnyés Éva pályaképe In: Laczó Katalin: Emlékkönyv Bába és Társa Kiadó, Szeged, 2001.80. p.

kiállítását „Egyházművészeti és Világi képzőművészeti kiállítás” címmel. A kiállítás 1938. július 23-tól augusztus 15-ig volt látogatható. A József főherceg[1280] fővédnöksége alatt szervezett kiállítás rendezője Genál Tibor művészettörténész és társai[1281] voltak. A 700 darabból álló művészeti kiállítást[1282] Pálffy József polgármester nyitotta meg. A helyi lap tudósítása szerint „számosan az egyházi és polgári előkelőségek közül”[1283] megjelentek a megnyitón.

Sajnos írott dokumentum eddig nem került elő, de feltételezzük, hogy jelen lehetett[1284] a megnyitón Erdélyi László professzor és megtekintette a kiállítást, mint az egyetem prorektora. A kiállítás tárgymutatója szerint az első emeleten lévő V. teremben a húszas számú kiállított tárgy volt Dinnyés Éva domborműve. A leírás után zárójelben az F. J. E. betűk láthatóak Ferenc József Egyetemre utalva.

A professzor jelenlétét tovább erősíti az a tény, hogy a kiállított tárgyak „szerzőivel” - Sebestyén Endrével az építésszel, akinek a villájában lakott és a korábban ismertetett Tóbiás Györggyel, aki lefestette - jó kapcsolatot ápolt.

Egy további megfontolás is a jelenléte mellett szól. Nyugdíjazása és az egyetemről Zala megyébe történő távozása augusztus hónapra, tehát későbbre esik, mint a fenti kiállítás megnyitása. Feltehetően ez volt az utolsó közéleti megjelenése, mint prorektor.

*

A per – egy munkaügyi perben vádlottként

Erdélyi professzor szegedről való búcsúzás a nap utolsó pillanatait egy bírósági tárgyalás keserítette meg, amelyről a Délmagyarország 1938 július elején tudósított[1285].

[1280] Habsburg–Lotaringiai József Ágost főhercegről van szó (Erzherzog Joseph August Viktor Klemens Maria von Österreich; Alcsút, 1872. augusztus 9. – Rain bei Straubing, NSZK, 1962. július 6.). Az 1918-as eseményekből mint „homo regiust” ismerjük.

[1281] Genál Tibor mellé egy bizottság állt fel, melynek tagjai voltak: ifj. Vlasics Károly, Vígh Ferenc, Pfafer Elek, Parobek Alajos, Borza Gabriella.

[1282] A tárlaton látható alkotások eredetéről, a tárlaton kiállított tárgyakról részletesen Szelesi Zoltán: Műgyűjtés Szegeden I. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1972/73 2.) 293-300p. A szerző említést tesz Glattfelder Gyula megyés püspök gyűjteményéről (im 299p.). Felmerül a kérdés. Erdélyi kapcsán is beszélhetünk, egyfajta műgyűjtésről, művészetpártolásról.

[1283] Szegedi Napló, 1938. július 24. 7 p.

[1284] Katolikus Alföld, 1938. szeptember 15.

[1285] Délmagyarország, 1938. július 3 (14. évfolyam, 146. szám) 5.

A perben nemcsak a volt rektor, Erdélyi, hanem a szintén bencés Várkonyi Hildebrand[1286], mint az 1936/37 év bölcsészkari dékánja is érintett volt. A pert Bodnár Béla az egyetem földrajzi tanszékének elbocsájtott tanársegédje indította. A vád szerint Erdélyi olyan kijelentést tett, mint rektor, hogy Bodnár ösztönözte Bálint Sándort arra, hogy egy egyetemi professzor ellen bűnvádi feljelentést tegyen a rendőrségen. Várkonyi ellen ismét egy kijelentés volt a vád alapja, mely szerint Dr. Bodnár a Váradi Irén állására tört. Váradi a bölcsészkar tisztviselőnője volt. Váradi ellen is eljárást kezdeményezett Bodnár, miszerint a tisztviselőnő megbízhatatlan embernek állította be a volt tanársegédet. Az ügyben még egy egyetemi alkalmazott Dr. Török Sándor is terhelt lett azon kijelentése miatt, melyben az állította, hogy Dr. Bodnár nem jó munkaerő. Az egyetemre nézve, kínos, belső ügyeket felfedő eljárás végére dr. Kószó György járásbíró tett pontot. Több tanú és irat átvizsgálása után 1938. július 2.-án megállapították, hogy a két professzor „hivatalos működésükben jártak el és így nem követtek el bűncselekményt”[1287].

A professzor nyugdíjba vonulása

Erdélyi professzor Pannonhalmán őrzött levelezése megőrizte azt az 1938. június 24. -én kelt dokumentumot, amelyet az egyetem rektorától kapott nyugdíjazásának ügyében. A dokumentum így kezdődik: "A m.kir.vallás- és közoktatásügyi Miniszter Ur 1938.évi június hó 18-án 12986/1938.Eln.szám alatt kelt ren-deletével Méltóságodat, mivel 70 életévét már betöltötte, 1938. évi június hó végével a tényleges szolgálati köteléke alól felmentette és 1938.évi július hó 1-től kezdődő hatállyal az 1912:LXV. t.c. 31.§-ának a./ és c./ pontjában foglalt rendel-kezés értelmében saját kérelmére véglegesen nyugalomba helyezte."

A dokumentum a továbbiakban megállapítja, hogy a 36 év szolgálati idő után, mint egyetemi nyilvános rendes tanárok fizetését megállapító 9000/1927. M. E. rendelet alapján 22 évet meghaladó szolgálat után 900 pengő fizetésének 92 %-ában, vagyis havi 828 pengő nyugdíjban fog részesülni.

A dokumentum érdekessége, hogy az 1892 július 1- 1911. január 18-ig terjedő szerzetesi tanári szolgálatot, illetve az 1921. július 26 -tól 1921. augusztus 1 -ig terjedő 4 nap szolgálati időt nem vették figyelembe a nyugdíj idő megállapításánál. Az okokat keresve elmondhatjuk,

[1286] Várkonyi Hildebrand Dezső (1948-tól a Hildebrand nevet elhagyta a rendből való kilépése miatt) (Kéménd, 1888. augusztus 3. – Budapest, 1971. május 20.) bencés rendi szerzetes tanár, magyar filozófus, pedagógus és pszichológus.
[1287] Délmagyarország, 1938. július 3 (14. évfolyam, 146. szám) 5.

hogy a szerzetesi idő beszámítását azért nem vették figyelembe mert 1915-ben már beszámoltatták, mint elismert munkaidőt, a letöltött idő kétharmadával[1288].

A másik 4 nappal kapcsolatosan pedig későbbi törvényi hivatkozások vannak (1924. évi 5100. M.E. 1. fejezetének 15 pontja illetve 1934. évi 1. tc 5$), melyek alapján az elszakított területeken eltöltött 4 szolgálati nap nem beszámítható.

Erdélyi professzor 27 év után úgy távozik az egyetemről, hogy elmondhatja magáról, pályáját még Kolozsváron kezdte. Végig tudta járni az egyetemi tanári „ranglétrát", nyilvános rendkívüli majd nyilvános rendes tanár lett. Még Kolozsváron a tanszék/intézet vezetés mellett a bölcsészettudományi kart is vezette, mint dékán. E tisztséget Szegeden is elnyerte. Végül az utolsó „kolozsvári professzorok egyikeként" az egyetem rektorának címét is megválasztották, a néhai uralkodóról elnevezett egyetemen.

Az 1938 utáni éveket, mint bencés szerzetes töltötte, egyik tanítványa, az akkori főapát Kelemen Krizosztom rendelete szerint Zalaapátiban. A rendi emlékezet szerint szívesen ment volna Pannonhalmára, hogy ott a rendi tanárképző főiskolán még tanítson. Ennek ellenére a professzor továbbra is aktív maradt. Mint láttuk a Történelmi lexikon (1942) elkészítése mellett további kötetek is megjelentek még kezei alól. 1947-ben hunyt el[1289]. Zalaapátiban nyugszik. **[23. Melléklet]**

Zárszó helyett

Erdélyi László a rendi közösségben mindössze 27 évet töltött, ugyanannyit, engedéllyel a rendi közösségen kívül. A két időszakot rendkívül nehéz összehasonlítani. A pályája kezdetén 18 évet töltött a pannonhalmi főiskolán, tanárként. Mint fiatalember főképpen a pannonhalmi rendtörténet szerkesztésével és megírásával kivívta a rend elismerését. Egyetemi tanári pályája végén nyugdíjazása után ismét visszakerült a rend kötelékébe.

Felmerül a kérdés tulajdonképpen ki volt Erdélyi László?

[1288] MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel- Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

[1289] Csóka J. Lajos: Erdélyi László (1868-1947) nekrológ Századok, 1947. (8. évf.) 1-10. sz. 356-357. old

Néhány vonással nehéz megrajzolni egy tehetséges, ambiciózus, önérzetes ugyanakkor a munkáját jól végző, másokat is segítő, a szerzetesi közösségéhez is ragaszkodó, egyetemi tanárként is szerzetesi fegyelemben élő bencés képét.

A rend, mint láttuk a 19. század utolsó harmadától sok ilyen egyszerű, falusi környezetből a közösségbe kerülő fiatalnak biztosította a tanulás, az előbbre jutás lehetőségét. Kiválogatták őket, és képezték őket tanárrá, mert a bencés rend 1802 óta oktató rend. Így a fiatalból a tudományának-családja nem lévén-legjobb művelője vált, ezzel teljesítve is a rendi jelmondat által adott a "labora" kötelezettségét. Emellett azonban az ifjúból a rend apátját és az uralkodó házat tisztelő, értük imádkozó (ora) pap és szerzetes is volt a rend minden tagja.

Milyen közösség volt a korabeli bencés rend?

Nézzük meg az alábbi táblázatot is, amely az 1986-ban kiadott névtár adatain alapul[1290].

	1884	**1898**	**1910**	**1947**
Átlag életkor	42.74	43.38	42.89	41.85
Doktorok száma	28	34	47	101
Rendi taglétszám	183 fő	194 fő	209 fő	257 fő

Az adatsorokat elemezve az átlagéletkor negyvenkettő év körül mozgott a korszakban úgy, hogy a létszám 183-ról 257 főre nőtt. Ez látható a doktorok számánál is, amely közel négyszeres növekedést mutat. Elmondható, hogy a rendben a tudás érték és ezért képesek komoly erőfeszítéseket tenni tanárként és diákként egyaránt az oktatás minden szintjén az elemi iskolától az egyetemig. Ennek a közösségnek volt a tagja Erdélyi.

Mint minden közösségben így ebben is előfordulnak viták és problémás helyzetek, de úgy gondoljuk, hogy a rendi érdeket, a személyes ambíciót a közösséget vezető főapát mindenkor igyekezett összehangolni a minél eredményesebb működés érdekében.

Ezen keresztül talán érthetőbb, hogy Erdélyinek a rendházon kívül töltött időszaka, elismerésekben sokkal eredményesebb volt. A kolozsvári egyetem professzoraként előbb rendkívüli, majd rendes tanári tisztséget szerzett. A ranglétrán továbbhaladva

[1290] Janzsó Károly: Pannonhalmi szerzetesek névsora adatbázis (elektronikus kézirat)

dékáni, prodékáni, prorektori és rektori tisztséget töltött be. A két előmenetelt figyelve a rendi tisztségek hiányáról tudunk csak beszámolni, amelyet a világi életben viszont sikerült megszereznie.

Felmerül a kérdés, hogy lehet ezt az ellentmondást feloldani? Röviden talán csak annyit lehetne mondani, hogy a rendi élet felkészítette a rendházban kívüli életre. A renden belüli kemény munka a rendházon kívül ilyen színvonalon ritkaságszámba ment. Azonban nem szabad elfeledkeznünk arról sem, amellyel a disszertáció soraiban többször találkoztunk. Erdélyi kész volt háttéralkuk megkötésére is céljai elérése érdekében, ha kellett határozottan képviselte álláspontját, vitatkozott (többször is) szóban és írásban egyaránt. Ez utóbbi szinte a védjegyévé vált. Emellett azonban továbbra is megmaradt a rendi magatartásformában, reverendát viselt mind dékán, Ifjúságot nevelt, mint kollégium igazgató és király hűsége még az 1930-as években is kimutatható.

Az életpálya más szempontból is két részre osztható. Mint láttuk 1911-ig Erdélyi pályája felívelőben van. Erre a korszakra az adatgyűjtés és a forráskiadások jellemzőek. A kolozsvári időszak már az adatok feldolgozásának és az összefoglaló munkák megjelentetésének korszaka volt. A szegedi korszak már nem hoz jelentősebb munkát, azonban az egyetem életében ekkor tud betölteni fontosabb tisztségeket. Életének utolsó időszaka is termékeny. Nyugdíjazása és szemproblémái ellenére is dolgozik, és további köteteket adott ki.

Erdélyi hívatásaiban is ott van a kettősség: pap és történész. Mint láttuk, néha „összeütközik" (antimodernista eskü) vagy találkozik a kettő (gyóntató, egyetemi ünnepek szónoka). Az előbbi esetben vitákat vagy félreállítási kísérleteket figyelhetünk meg és az erre adott határozott válaszokat. Míg utóbbi a bencés rend hírnevét öregbítő tudós szerzetes jelenik meg előttünk. Történészként az egyházi történészek közé sorolandó. Eleinte ezen történészek élvonalában, későbbiekben pedig már csak a második vonalában találjuk.

Nem tartozik igazán a pozitivista történetírók iskolájához sem. Munkáiban ennek ellenére törekszik a lehető legtöbb adat összegyűjtésére és ezen adatok feldolgozására. A szellemtörténet képviselőivel sem tudta magát megértetni. Ez a történetírói iskola távol állt személyiségétől.

Erdélyi professzor által kiadott munkáknál is megfigyelhető egyfajta kettősség. Mit tudóst az Árpádkori magyar társadalomtörténet kutatójaként ismerjük, de vannak más korszakra vonatkozó írásai is. Így az egyetemes (antik) és a kora újkori magyar történelemhez kapcsolódóak is. Írott munkái között tanulmányokat és önálló köteteket is találunk. Emellett jelentős az újságokban megjelent cikkek mennyisége is, amelyek teológiai témákat dolgoznak fel.

Történetírói munkásságának legfőbb eredményét még a Monarchia időszakában érte el. A trianoni Magyarországon szegedi egyetemi tisztségei ismerik el munkáját. Mindezek 1945 után nem hatották át a tudományos közvéleményt, hiszen papként és szerzetesként a korszak nem tudta elfogadni.

Miben látható Erdélyi ma is előre mutató, maradandó eredményeit?

A sorrendiséget félretéve 3 területet említenék ki, amelyben úgy gondolom, hogy Erdélyi maradandót alkotott.

Erre a kérdésre elsőként mindenkinek a válasza a pannonhalmi rendi történet több mint tizenegyezer oldalának megírása lenne, de csak kevesen említenék azt, hogy emögött egy közösség volt, amelynek egyetlen célja volt, hogy ez a munka elkészüljön. Ebből kifolyólag közös erővel a rend maradandót alkotott. A kötetek végén megtalálható oklevéltár több tudományág művelőinek a mai napig kincsestár. A magyar történelem minden korszakából tartalmaz forrásokat tájékoztat a kor politikai, gazdasági, társadalmi eseményeiről.[1291]

A második terület az Erdélyi - Tagányi vita, amely a magyar középkorász társadalomnak talán a legfontosabb polémiája. De itt csak a szerviensekre térnék ki, akiket Erdélyi elkülönített a kialakuló nobilitás társadalmi közösségéből[1292], és a magyar középiskolai történelem tankönyvek tananyagának része lett.

A harmadik terület Erdélyi egyetemi tevékenységéhez köthető, a rektori évekhez. Erdélyi neveltetése során - talán Esztergomban leginkább - megtanulta az ünnepek fontos szerepét egy közösség életében és az ehhez méltó külső kinézet meglétének társadalmi elvárását. Így a Ferenc József Tudományegyetem részére készült, de Szegedi Tudományegyetem által ma is használt insigniáit említeném[1293].

[1291] Csóka J. Lajos: Szent Benedek fiainak világtörténete II. kötet Ecclesia Könyvkiadó, Budapest, 1970. 912.

[1292] Zsoldos Attila: Az Aranybulla királya Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár, 2022 112., 184-185, 236-237 oldal; Zsoldos Attila: A 800 éves Aranybulla [a térképeket kész. Nagy Béla; szerk. Pelyach István] Budapest, Országház Könyvkiadó, 2022.8.; Thoroczkay Gábor: Az Aranybulla 19–20. századi historiográfiája In: Zsoldos, Attila (szerk.) Aranybulla 800 Országház Könyvkiadó,Budapest, 2022. 256, 260-262.

[1293] Janzsó Károly: Adalékok az Szegedi Tudományegyetem insigniáinak történetéhez.(elektronikus kézirat.) 2021.

.

Mellékletek

1. Erdélyi László családja az családfája Erdélyi László hagyatékában talált leírás szerint
2. Bizonyítványok a Nagyszombati érseki főgimnáziumból
3. Nagyszombati érseki főgimnázium – harmadik osztály
4. Karf Lajos életrajza
5. Erdélyi Gyula Nagyszombatban szerzett bizonyítványa
6. Erdélyi Gyula Erdélyi Esztergomban szerzett bizonyítványai
7. Erdélyi Gábor Gyula Győr – Pannonhalma szerzett bizonyítványai
8. Kreusz Krizosztom tanügyi tevékenysége
9. Az egyetemi diploma, 1892
10. Pallas lexikon szócikkei
11. Fogadalomlevél
12. 1902 májust királyi audiencia
13. Karácsonyi János ajánlása mellett lévő Erdélyi László irodalomjegyzék
14. Erdélyi László Cholnoky Jenőnek írt levele
15. Erdélyi László 1909. évi önéletírása
16. Vaszary Kolos bíboros támogató levele, 1910. július 20.
17. Egyetemi tanári eskü, 1911. február 15.
18. Részvétel a kari üléseken, A jegyzőkönyvek alapján
19. Antimodernista eskü
20. Előadások a polgári iskolai tanítóképzőben 1928.
21. Egyházmegyei zarándoklat Velencében, 1930.
22. Az Anonymus kérdés
23. Erdélyi László által kifüggesztett plakát 1938, pannonhalmi főkönyvtár
24. A bencések a Zala megyei birtoka, Zalaapáti

1. melléklet Az Erdélyi család családfája Erdélyi László hagyatékában talált leírás szerint

Forrás: Pannonhalmi főkönyvtár 493/XVII.

Családfa

Ürge Mihály

Poór Anna házasságából

Dávid, 1821 május 9.

Nagy Antal

Ürge Rozál házasságából

Erzsébet, 1823 augusztus 24.

Ürge Dávid és Nagy Erzse egybekeltek 1843 január 30-án az atyafiságban felmentve.

Ürge Magdolna született 1847 november 13.

Erdélyi János született 1840 május 7

Szülei: Erdélyi Ferenc és Ürge Rózál.

Erdélyi János és **Ürge Magdolna** egybekeltek 1865 november 8.

Gyermekeik

1) Vilma: 1866. augusztus 3.
2) Gyula: 1868. március 2.3.
3) Ágoston: 1870. május 13.14. + 1870 július 9.
4) Josepha: 1871. október 5. + 1875 december 9.
5) Ágoston: 1874. május 10.
6) Ignácz 1876. február 1.
7) Ottilia 1878. április 2.
8) Alajos 1880. március 27.
9) Erzsébet 1882. április 5-6.
10) Valéria 1884. február 5-6.
11) Gizella 1888. május 16 17.

2. melléklet Bizonyítványok a Nagyszombati érseki főgimnáziumból

1877/78 Nagyszombati érseki főgimnázium - negyedik elemi

1878/79 Nagyszombati érseki főgimnázium – első osztály (rossz születési dátum)

15 kr

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Erdélyi Gyula született 1868 évi márt. hó 2-n Zsigárdon Pozsony megy. Kath. vallású; ösztöndijas ~~min. rend.~~; az 1879 iskolai évben a **nagyszombati érseki főgymnasium** I. osztályban következő bizonyítványt érdemelt:

Vallástan	jeles
Latin nyelv	elégséges
Görög nyelv	—
Magyar nyelv	jó
Német nyelv	—
Földrajz	jó
Történelem	—
Számtan és mértan	elégséges
~~Természetrajz~~	~~jó~~
Természettan	
Vegytan	
Bölcsészet	
Rajz	elégséges
Testgyakorlás	elégséges
Szépirás	elégséges
Gyorsirás	—
Franczia nyelv	—
Ének	jó
Zene	—
Irásbeli dolgozatainak külső alakja	rendes
Az elmulasztott tanórák száma	5 igazolt
Magaviselet	jó

Kelt a **nagyszombati érseki főgymnasiumban** *1879 évi junius hó 30. napján.*

igazgató. osztályfőnök.

Az érdemjegyek fokozata.

1) az előmenetelnél: *jeles, jó, elégséges, elégtelen.*
2) a magaviseletnél: *jó, szabályszerű, rossz.*

Nagyszombat Nyomatott Wister Zsigmondnál.

1879/80 Nagyszombati érseki főgimnázium – második osztály (rossz születési dátum)

14. sz.
1879/80 névkönyv.

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Erdélyi Gyula, született 1868 évi márczius hó 3 án, Zsigárdon, Bihonymegye, Magyarország, R. Kath. vallású; ~~ösztöndíjas~~ ~~min. rend.~~; az 1879/80 iskolai évben a **nagyszombati érseki főgymnasium** második osztályban következő bizonyítványt érdemelt:

Vallástan	jeles.
Latin nyelv	elégséges.
Görög nyelv	—
Magyar nyelv	jó.
Német nyelv	—
Földrajz	jó.
Történelem	—
Számtan ~~és mértan~~	jó.
Természetrajz	elégséges.
Természettan	/
Vegytan	/
Bölcsészet	/
Rajz aló geometria	jó.
Testgyakorlás	elégséges.
Szépirás	/
Gyorsirás	/
Franczia nyelv	/
Ének	jeles.
Zene	—
Irásbeli dolgozatainak külső alakja	rendes.
Az elmulasztott tanórák száma	—
Magaviselet	jó.

Kelt a **nagyszombati érseki főgymnasiumban** *1880 évi junius hó 30. napján.*

Maszfellner
igazgató.

Melczer Ny. Lajos
osztályfőnök.

Az érdemjegyek fokozata.

1) az előmenetelnél: *jeles, jó, elégséges, elégtelen.*
2) a magaviseletnél: *jó, szabályszerű, rossz.*

3. melléklet Nagyszombati érseki főgimnázium – harmadik osztály (rossz születési dátum, német bukás)

Másodlat 81 Szám 88.

15 kr

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Gyéllyi Gyula ... született 1868. évi Március hó 7-én Zöldgárdon, Barsmegyében Magyarországban, róm. kath. vallású; ... ösztöndíjas ... az 1880/81 iskolai évben a **nagyszombati érseki főgymnasium** harmadik osztályában következő bizonyítványt érdemelt:

Vallástan	jeles,
Magyar nyelv	jó,
Latin nyelv	elégséges,
Görög nyelv	—
Német nyelv	elégtelen,
Földrajz	jó,
Történelem	—
Számtan és mértan	elégséges,
Természetrajz	—
Természettan	—
Vegytan	—
Bölcsészeti előtan	—
Rajzoló mértan	jó.
Testgyakorlás	elégséges
Szépirás	—
Gyorsirás	—
Franczia nyelv	—
Ének	jeles
Zene	—

Német elégtelenjét a tanévben hó 2-án tartott javító vizsgálaton elégségesre javíthatóan javítva. Nagyszombat 1881. évi hó 2-án Graefl Márton osztályfőnök

Irásbeli dolgozatainak külső alakja rendes.
Az elmulasztott tanórák száma 17 igazolt.
Magaviselet jó.
A tanári testület zárértekezleti itélete: javíthat.

Kelt **a nagyszombati érseki főgymnasiumban** 1881 évi junius hó 30. napján.

A másodlat hitelhűségét kezeskedik Nagyszombatban 1886. april hó 20-án

igazgató. osztályfőnök.

Az érdemjegyek fokozata.

1) az előmenetelnél: *jeles, jó, elégséges, elégtelen.*
2) a magaviseletnél: *jó, szabályszerű, kevésbbé szabályszerű, rossz.*

4. melléklet Karvasi[1294] (Karpf) Lajos (1853[1295] – Versec, 1905 június 25.)

A nagymarosi káplánént működő Karpfot az esztergomi érsek 1876-ban a nagyszombati érseki főgimnázium tanárává nevezték ki, miután Pfleger Mihályt a nagyszombati szentszékhez jegyzői feladatival bízták meg[1296].

Az intézményben a tanárok felsorolásánál, mint esztergomi áldozópap szerepel, latin és német nyelv, természetrajzot oktatva. A képesítési követelményeknek (1883. XXX. törvény) később tett 1885. október 1-én latin és német nyelvből[1297]. A következő közel egy évtizedet Nagyszombaton tölti, majd kilép az egyházi rendből[1298].1894-ben kérvényezi a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnál, hogy tanári tevékenységét Versecen[1299] folytathassa. A miniszteri engedélyt erre 1894 augusztus 30.-án kapta meg.

1897-ben nevét Karvasira változtatja, de ekkor már nős és a délvidéki Versecen él. Életének újabb fordulópontja, hogy 6 év után felesége elhunyt. A családi tragédia után ismét egyházi pályára lép.

Hosszabb ideig tartó betegség után 1905 június 25.én elhunyt.

[1294] verseczi m. kir. állami főreál-iskolai tanár vezetéknevének »Karvasi«-ra kértátváltoztatása, f. évi 2.601. számú belügyministeri rendelettel, megengedtetett. Budapesti Közlöny, 1897. január 20 (31. évfolyam, 15. szám)2. oldal

[1295] 'Karpf Lajos rendes tanár, szül. 1853. —- képesítve az 1883. XXX. t. ez. alapján 1885. október 1-én 34.169 sz. a. k. minist, rend. sz. latin és német nyelvre.' A Verseczi M. Kir. Állami Főreáliskola Története. Összeállitotta Buday József,Kir. Igazgató. Nyomatott özv. Kirchrer J. E.-féle műintézetében. Versecz 1896. 138. oldal

[1296] Ó főmagassága, bíboros főpásztorunk Pfleger Mibál tanárt a nagyszombati szentszékhez jegyzővé nevezvén ki a múlt szünidőben, helyébe Karpf Lajos, nagy-marosi káplányt küldötte. Szent Benedek-rendi katolikus gimnázium, Nagyszombat, 1876 64.oldal

[1297] képesítve az 1883. XXX. t. ez. alapján 1885. október 1-én 34.169 sz. a. k. minist. rend. sz. latin és német nyelvre.

[1298] Neve így nem szerepel az esztergomi főszékesegyház papjait felsoroló munkákban. Beke Margit: Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892-2006 Szent István Társulat, Budapest,2008.; Ludovicus Némethy:Series parochiarum et parochorum archi-dioecesis Strigoniensis ab antiquissimis temporibus usque annum Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája, Strigonii,1894.

[1299] A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minister Karpf Lajos nagyszombati kath. főgymnasiumi rendes tanárt a verseczi állami főreáliskolához rendes, tanárrá nevezte ki. — (1894. aug. 30.—39.957.) Hivatalos Közlöny, 1894. szeptember 15. (2. évfolyam, 18.szám) 215. oldal

5.melléklet Erdélyi Gyula Nagyszombatban szerzett bizonyítványa

11ik sz.

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Erdélyi Gyula születtett 1865 évi márczius hó 3-án Zsigárdon, Pozsony vármegyében, római kath. vallású; ~ ösztöndijas ~ min. rend.; az 1881/2 iskolai évben a **nagyszombati érseki főgymnasium** negyedik osztályában következő bizonyítványt érdemelt:

Vallástan	jeles.
Magyar nyelv	jó.
Latin nyelv	elégséges.
Görög nyelv	~
Német nyelv	elégséges.
Földrajz	jeles.
Történelem	jeles.
Számtan és mértan	elégséges.
Természetrajz	jeles
Természettan	~
Vegytan	~
Bölcsészet: előtan	~
Rajz: ölő mértan	jeles.
Testgyakorlás	elégséges.
Szépirás	~
Gyorsirás	
Franczia nyelv	
Ének	
Zene	

Irásbeli dolgozatainak külső alakja rendes

Az elmulasztott tanórák száma 52 igazolt

Magaviselet jó.

A tanári testület záróértekezleti itélete: felmehet.

Kelt a **nagyszombati érseki főgymnasiumban** 1882 évi junius hó 30. napján.

Szepellaron
igazgató.

Hermán József
osztályfőnök

Az érdemjegyek fokozata.

1) az előmenetelnél: *jeles, jó, elégséges, elégtelen.*
2) a magaviseletnél: *jó, szabályszerű, rossz.*

Nagyszombat Nyomatott Wister Zsigmondnál.

6. Erdélyi Gyula Esztergomban szerzett bizonyítványai

200. szám.
188²/₃ névkönyv.

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

Erdélyi Gyula született 1868 év márc. 3-án, Magyarországban, Zsigárdon, Pozsony vármegyében, rom. kath. vallású az 188²/₃. iskolai évben az esztergomi szt-benedekrendi kath. főgymnásium ötödik osztályában következő bizonyítványt érdemelt:

Vallástan	jeles
Magyar nyelv	jeles
Német nyelv	jó
Latin nyelv	jó
Görög nyelv	jeles
Történelem	jeles
Földrajz	—
Természetrajz	jeles
Természettan	—
Mennyiségtan	jó
Rajzoló mértan	—
Bölcsészeti előtan	—
Testgyakorlás	jeles
Irásbeli dolgozatainak külső alakja	rendes
Az elmulasztott órák száma	— ; ebből igazolt: —
Magaviselet	jó

A tanári testület zárértekezleti itélete:

Föllépheti a hatodik osztályba.

Kelt az esztergomi szt-benedekrendi kath. főgymnásiumban 1883. évi junius hó 28-ik napján.

Vitányi Szaniszló
igazgató.

Borz Mihály
osztályfőnök.

Nyom. Buzárovits Gusztávnál Esztergomban.

Erdélyi Gyula Esztergomban szerzett bizonyítványai

3. szám.
188³/₄. névkönyv.

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY.

15 kr. Illetékbélyeg

Erdélyi Gyula születtek 1868. év márczius 2. Csigárdon, Borsony vmegyében, róm. kath. vallásu az 188³/₄ iskolai évben az esztergomi szent-benedekrendi kath. főgymnásium hatodik osztályában következő bizonyitványt érdemelt:

Vallástan	jeles
Magyar nyelv	jeles
Német nyelv	jeles
Latin nyelv	jeles
Görög nyelv	jeles
Történelem	jeles
Földrajz	~
Természetrajz	jeles
Természettan	~
Mennyiségtan	jó
Rajzoló méztan	~
Bölcsészeti elektan	~
Testgyakorlás	jeles
Szépirás	~
Írásbeli dolgozatainak külső alakja	rendes
Az elmulasztott órák száma	30 ; ebből igazolt: 30
Magaviselet	jó

A tanári testület zárértekezleti itélete:

Felléphet a hetedik osztályba.

Kelt az esztergomi szt-benedekrendi kath. főgymnásiumban 1884. évi junius hó 29-ik napján.

Villányi Kanisztó
igazgató.

Dr. Varga Samu
osztályfőnök.

Nyomatott Lais K. könyvnyomdában Esztergomban.

7. Erdélyi Gábor Gyula Győr – Pannonhalma szerzett bizonyítványai

50 kr.

15 kr

ISKOLAI BIZONYITVÁNY

Erdélyi Gábor Gyula magántanuló számára,

született 1868 marczius 2. Csigárdon, Pozsony m.

róm. Kath. vallásu, a győri Kath. Jő gymnasium hetedik

osztályáról 18$\frac{85}{86}$ évben.

A tantárgyakban tett előmenetel:

Vallástan: jó
Latin nyelv: jeles
Görög nyelv: jeles
Magyar nyelv: jó
Német nyelv: jó
Földrajz (pol) jeles
Történelem: —
Számtan és mértan: jeles
Természetrajz: —
Természettan: jó
Vegytan: —
Bölcsészet: —
Rajz: —
Testgyakorlás: —
Irásbeli dolgozatainak külső alakja: —

Az általános sorozat:

Kelt Győröt, 1886. jun. 17.

Franciscus Norbertus
igazgató

Dr Koltai Virgil
osztályfőnök, a vallástan és magy. nyelv. tanára.
Szabó Szilveszter a lat. nyelv tanára.
Tamu Teroncz a görög nyelv és irod. tanára
Pető Menyhért a term. tan tanára.
Simonkáde a mathematika tanára
Pachor Donát, a német nyelv tanára.
Bálint Vénárt a polit. földrajz tanára.

Erdélyi Gábor Győr – Pannonhalma szerzett bizonyítványai

47. sz.

ISKOLAI BIZONYÍTVÁNY

15 kr

Gábor Gyula, pan. növ. pap magántanuló számára,

született 1868 évi március hó 2-án Zsigárdon, Pozsony vármegyében,

róm. kath. vallású, a győri kath. fő gymnasium nyolczadik

osztályáról 1886/87. évben.

A tantárgyakban tett előmenetel:

Vallástan:	jeles
Magyar nyelv:	jeles
Latin nyelv:	jeles
Görög nyelv:	jeles
Német nyelv:	jeles
Földrajz:	—
Történelem:	jeles
Természetrajz:	—
Természettan:	jeles
Mathématika:	jeles
Philos. propaedeutika:	jeles
Rajzoló geométria:	—
Írásbeli dolgozatainak külső alakja:	

Kelt Győrött, 1887-ik évi junius hó 1-ső napján.

Franciscus Norbert
igazgató, a Szent. tanára.

Szabó Szilveszter osztályfő latin ny. tanára.
Pacher Donát, a német nyelv s bölcselet tanára.
Dr Foltai Virgil, a magyar siров tanára.
Kosfaludi Tobiás a görög ny. tanára
Pető Menyhért a term. tan tanára.
Fülöp Oswald hittan tanára.
Simon Tádé a mathem tanára.

Gyárfás János könyvny.-int. Győrött.

Erdélyi Gábor Gyula Érettségi bizonyítványa, 1887.

GYMNASIUMI ÉRETTSÉGI BIZONYITVÁNY.

9. sz.

50 kr.

Erdélyi Gábor, Gyula, p. n. p.

született Magyárdon, Pozsony m., 1868-ik évi március 2-án, rom. kath. vallásu, miután a főgymnasiumi tanfolyamot elvégezte, és pedig:

I.-IV. Nagyszombatban, a kath. főgymnasiumban 1879-1882.
V.-VI. Esztergomban, " " " 1883/4-1884/5.
VII.-VIII. mint magántanuló Győrött, a kath. főgym. 1886/7-1887/8.

és erkölcsi magaviseletet tanusított, az alulirt bizottság előtt érettségi vizsgálatot tett, következő eredménynyel:

Magyar nyelv és irodalomból:	jeles
Német nyelv és irodalomból:	jeles
Latin nyelv és irodalomból:	jeles
Görög nyelv és irodalomból:	jeles
Történelemből:	jeles
Mennyiségtanból:	jeles
Természettanból:	jeles

A gymnasium többi tantárgyaiból következő előmenetelt tanusított:

Hit- és erkölcstanból:	jeles
Földrajzból:	jeles
Bölcseleti előtanból:	jeles
Természetrajzból:	jeles
Mértani rajzból:	jeles

A fennebbiek szerint a szabályszerű követelményeknek jelesen megfelelvén, őt a főiskolai tanulmányokra érettnek nyilvánítjuk.

Miről neki a győri katholikus főgymnasium pecsétjével és saját-kezű aláirásunkkal ellátott jelen bizonyitványt kiadjuk.

Kelt Győrött, 1887. junius 7-én.

Vécsey Antal
a vizsgáló bizottság elnöke.

Szabó Szilveszter, lat. ny. tan.
Kisfaludi Tobiás, a görög ny. tan.
Pató Menyhértné, a term. tan. tanára.
Simonitádén, a math. tanára
Dr. Kottai Virgil, a mag. nyelvek tanára.
Pacher Donát, a német nyelv tanára.

Francsics Norbert
igazgató.

a vizsgáló bizottság tagjai.

8. Kruesz Krizosztom tanügyi tevékenysége

Forrás: Jordán Emil OSB: Kreusz Krizosztom pannonhalmi főapát tanügyi munkássága Budapest,1939. 44-48 oldal

„A három évenkint összehívott nagykáptalanok tanulmányi gyűlésein a nevelők és oktatók, az igazgatók és tanárok kötelességeiről mindig szó esett, Kruesz állandóan javító, simító és mindig dolgozó kezének megmaradt értékes nyomai ezek a pontok. Lényegesen hozzátartoznak Kruesz tanügyi tevékenységéhez. Összegyűjtve és elrendezve beleiktatjuk dolgozatunkba.

1. A főapát által kinevezendő gimnáziumi igazgatókban feddhetetlen erkölcsön, ügyszereteten és a tanulmányi ügyekben szükséges jártasságon kívül meg kell kívánni még, hogy a gimnáziumok helyén használatos nyelveket alaposan ismerjék és beszéljék.

2. A gimnáziumoknál a felelősség terhe kizárólag az igazgatókra nehezedik, azért arra törekedjenek, hogy az igazgatásuk alatt működő tanári kar feladatának pontosan és lelkiismeretesen megfeleljen, közkívánat méltányos követeléseit kellőleg kielégítse.

3. Hogy a tanárok a felsőbb rendeletek értelmében kötelességüknek megfeleljenek, az igazgatók a tanárok előadásain minél többször, az ünnep és vasárnapokon tartani szokott reggeli szentbeszédeken, a vizsgálatokon pedig mindenkor osztatlan figyelemmel legyenek jelen, hogy így mind a tanárok, mind a tanítványok készültségéről és szorgalmáról meggyőződjenek, a netalán tapasztalt hiányokat hivatalosan ugyan, de négyszemközt, szeretettel párosult kímélettel pótolhassák. Az új tanár kiváló gondjuk tárgya legyen; igyekezzenek bizalmát megnyerni, a nevelés és oktatás elveinek gyakorlati kivitelében szóval és tettel támogatni; az idevágó hasznos munkákra figyelmeztetni; a tanítványok haladásáról és az adott tanácsok sikeréről gyakrabban kérdezősködni; — szóval tapasztalataikat és hosszú gyakorlat által szerzett ügyességüket a haza és a szent szerzet iránt való szeretetből ifjabb rendtársaikkal közöljék.

4. Az iskolai törvényeket az ifjúságnak az igazgatók a tanárok jelenlétében olvassák fel és okszerű magyarázatokkal kísérjék. A király és a felséges uralkodóház iránt való hálát, hódoló tiszteletet és kegyeletet minden előforduló alkalommal igyekezzenek az ifjú szívekbe csöpögtetni. Hasonlóképen az egyházi elöljárók iránt való tiszteletet is.

5. A kegyelmesen visszaállított szent szerzetnek fő feladata a reábízott gimnáziumok ifjúságának üdvös vezetése, az alkalmazott tanárok múlhatatlan kötelessége, hogy az ifjúságot nemcsak alaposan oktassák, hanem neveljék is. Ennélfogva figyelmüket az ifjakra

az iskola falain túl is ki kell terjeszteniük, hogy szükség esetén a szülők, vagy a felelős felügyelők nevelési fogyatkozásait, amennyire lehet, egyetértve az igazgatóval, megfelelő úton pótolhassák.

6. Óvják meg tanítványaikat minden rendetlenségtől, tisztátalanságtól, durvaságtól, udvariatlanságtól, főleg pedig a rossz társaságtól, épp azért figyelmüket — főleg az osztály főnökök — tanítványaik szállására is terjesszék ki.

7. A gimnáziumok hitszónokai ünnep és vasárnapon rendesen és kellőleg elkészülve tartsanak szentbeszédeket, mert ez az a tér, amelyen a vallásos erkölcsösségnek és az ebből folyó örök boldogságnak legbiztosabban vethetik meg szilárd alapjait.

8. A vallástan előadásába gyakorlati intéseket szőjenek, s állításaikat történeti példákkal világosítsák meg. Ez a módszer különben kellő mértékben a többi tantárgyaknál is alkalmazható.

9. A tanári tekintélyt, a nevelés és oktatás sikerét semmi sem veszélyezteti inkább, mint ha a tanár előadásában és magaviseletében készületlen, ingatag, indulatos és részrehajló. Ezért készültség, következetesség, higgadtság s rendíthetetlen igazságszeretet jellemezze tetteiket és minden eljárásukat. Az előadandó tantárgy a kiszabott órákhoz mérten eleve felosztandó és a kiszabott időben teljesen bevégzendő, nehogy annak bármely része is időfogyta miatt vagy felületesen kezeltessék vagy éppen kihagyassék.

10. Iparkodjék a tanár tanítványai figyelmét lekötni, értelmüket és ítélőképességüket kifejleszteni, — amit értelmes, érdekes és világos előadással csak akkor érhet el, ha az előadott anyagot egyik másik tanulóval részletenkint elmondatja. Az egész évi eredmény a tantárgyak iránt való érdeklődéstől s a rájuk fordított szorgalomtól függ; mindkettőt a buzgó és értelmes tanárnak biztosítania nem lesz nehéz.

11. A kitűzött tanórák pontosan tartandók meg. A tanárok részéről tanúsított lelkiismeretesség visszahat a tanulókra s az újabb időben lábra kapott iskolai elmaradások talán ritkábban fordulnak majd elő.

12. Igyekezzék a tanár tanítványait minél előbb nemcsak meg, hanem ki is ismerni; azoknak képességét, hajlamait, indulatait kitanulni. Ezért a tanulók mindkét félévben az előadások alatt többször feleljenek, hogy az így felismert szorgalmuk és felfogásuk fokozatát az érdemsorozat minél hívebben visszatükrözze, másrészt pedig azért, hogy folytonos éber figyelemre és munkásságra ösztönöztessenek.

13. Helytelen tehát azon eljárás, hogyha egy tanuló a félév elején egyszer nem egészen kielégítően felelt, noha később igen nagy szorgalmat fejtett is ki, mégis kevésbbé kedvező bizonyítványt kap, amiért is a tanuló elkedvetlenedik és további igyekezetének sikerén kétségbeesve, magát elhanyagolja.

14. Ha a szavaknak értelmes kiejtése és helyes hangoztatása még a közéletben is szükséges, a gimnáziumi ifjúságnál, mely legnagyobb részt nyilvános pályára készül, ezt kétszeresen kell megkívánni. Ez pedig szavalás által érhető el, melyben őket a nyelvtanárok mérsékelten gyakorolni kötelesek. Ezáltal az emlékezőtehetség is, amely újabb időben háttérbe szorult, folyton erősbödik, amint a zsenge korhoz illik. Itt is, mint mindenben egyetértőleg járjanak el a tanárok, nehogy az ifjakat túlterheljék. A szavalandó darabok megválasztásában a kellő óvatosság eléggé soha nem ajánlható!

15. A tanárak az istentiszteleteken, a körmeneteken jó példaadás végett az ifjúsággal együtt tartoznak megjelenni.

16. Figyelmüket terjesszék ki, kivált az osztályfőnökök, az ifjak olvasmányára, hogy felfogásukhoz, jövő hivatásukhoz alkalmazott s minden lélekölő mételytől ment legyen.

17. A középiskolák feladata az oktatás és nevelés lévén, a tanárnak nemcsak szakavatottnak, hanem kellően neveltnek is kell lenni. Ennek jelét nem adja, amidőn a hibás tanulót durva, a tanári tekintélyt sértő szavakkal illeti, vagy szenvedélyétől elragadtatva, testileg is bántalmazza.

18. A büntetéseknél a fokozatos eljárást tartsák szem előtt, mert minden javítási eszközből idő előtt ki fognak fogyni.

19. Testileg ne büntessenek senkit az igazgató tudta nélkül, legkevésbbé pedig, midőn azt vélik, hogy tanári tekintélyük csorbát szenvedett, hogy úgy ne lássék, mintha személyes bosszú vezetné a tanárt.

20. A haza szeretetét, mely magasabb műveltségben, munkásságban és önmegtagadásban nyilatkozik meg, úgy iparkodjanak tanítványaik szívébe csepegtetni minden alkalommal, hogy az a király és annak felséges háza iránt tartozó kegyelettel sohase ellenkezzék.

21. A tanárok egymás, de még inkább igazgatójuk iránt, mindenkor ugyan, de főleg idegenek és tanítványaik előtt, szíves, előzékeny tiszteletet tanúsítsanak, minthogy az ellenkező magaviselet a kellő műveltség hiányát árulja el.

22. Akik a gimnáziumokban mint helyettes tanárok működnek, a maguk érdekéből, de a szent szerzet becsülete tekintetéből is iparkodjanak minél előbb letenni a tanári vizsgálatot a gimnáziumi tárgyak valamely csoportjából.

Ezek azok az igazgatókra és tanárokra vonatkozó pontok, amelyeket Kruesz főapátsága alatt az ő sugalmazására hoztak a nagykáptalanok a gimnáziumi tanítás és nevelés ügyének előmozdítására."

9. melléklet Az egyetemi diploma, 1892

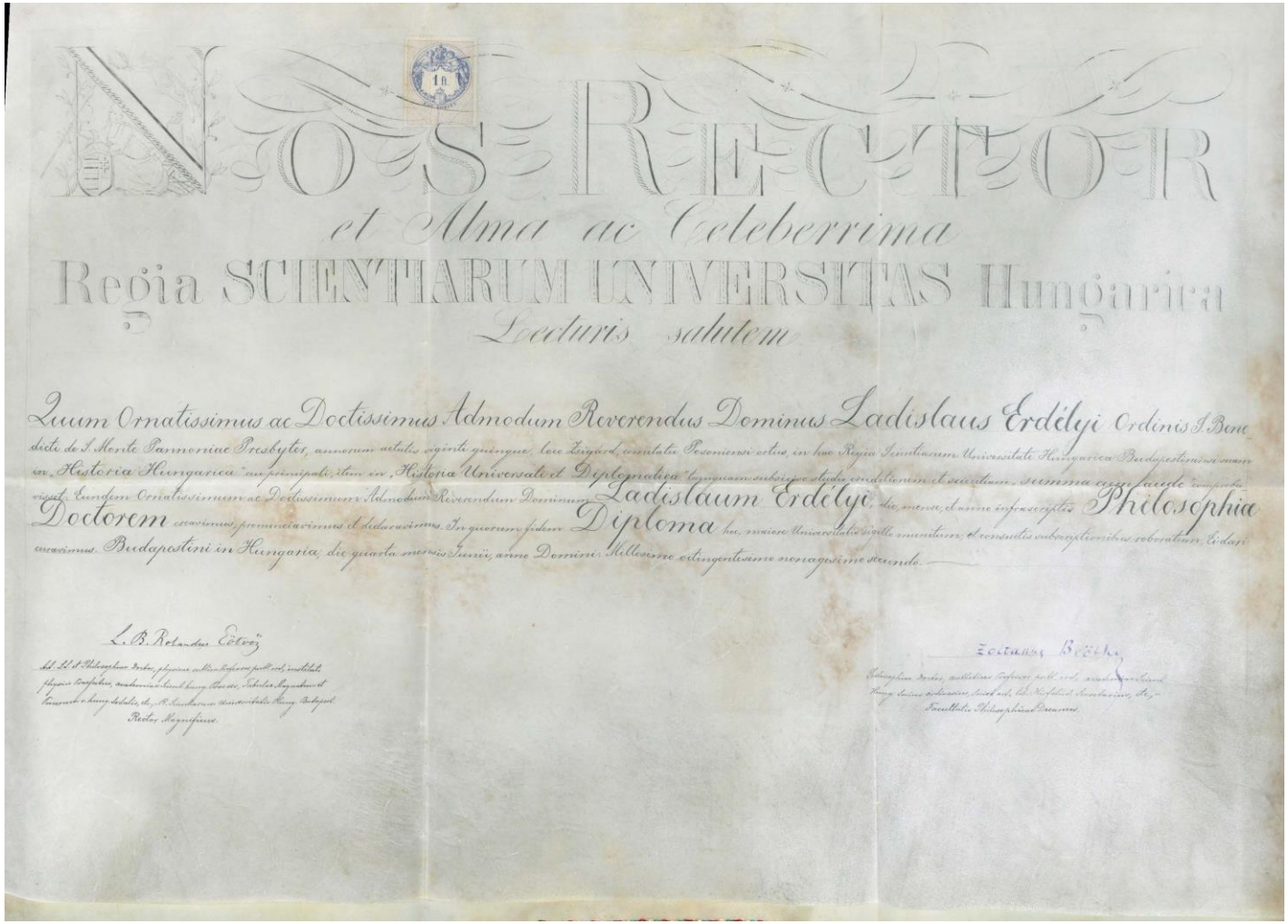

NOS RECTOR
et Alma ac Celeberrima
Regia SCIENTIARUM UNIVERSITAS Hungarica
Lecturis salutem

Quum Ornatissimus ac Doctissimus Admodum Reverendus Dominus Ladislaus Erdélyi Ordinis S. Benedicti de S. Monte Pannoniae Presbyter, annorum aetatis eximii quinque, loco Zsigárd, comitatu Posoniensi ortus, in hac Regia Scientiarum Universitate Hungarica Budapestiniensi unam in „Historia Hungarica" ac principali, item in „Historia Universali et Diplomatica" tamquam subsidiaria studia conditionem et secundum „summa cum laude" compleverit. Eundem Ornatissimum ac Doctissimum Admodum Reverendum Dominum Ladislaum Erdélyi die, mense, anno infrascriptis Philosophiae Doctorem creavimus, pronunciavimus et declaravimus. In quorum fidem Diploma hoc, maiore Universitatis sigilli munitum, et consuetis subscriptionibus roboratum, Eidem tradi curavimus. Budapestini in Hungaria, die quarta mensis Junii, anno Domini Millesimo octingentesimo nonagesimo secundo.

L. B. Rolandus Eötvös
Ad. Ll. et Philosophiae Doctor, physicae ac Mathematicae professor ordinarius, institutis physicis Transylvanicis, academiae Scientiarum Hungaricae Socius, Scholae Regnicolaris et Taxarum e Regio delectus, etc., R. Scientiarum Universitatis Hungaricae Budapestiniensis Rector Magnificus.

Zoltán Béla
Philosophiae Doctor, mathesisque Professor ordinarius, Academiae Scientiarum Hungaricae Socius ordinarius, Societatis Ed. Rozsnyai Secretarius, etc., Facultatis Philosophicae Decanus.

Forrás: Pannonhalmi Főkönyvtár Benedictina 493/I.

10. melléklet Fogadalomlevél

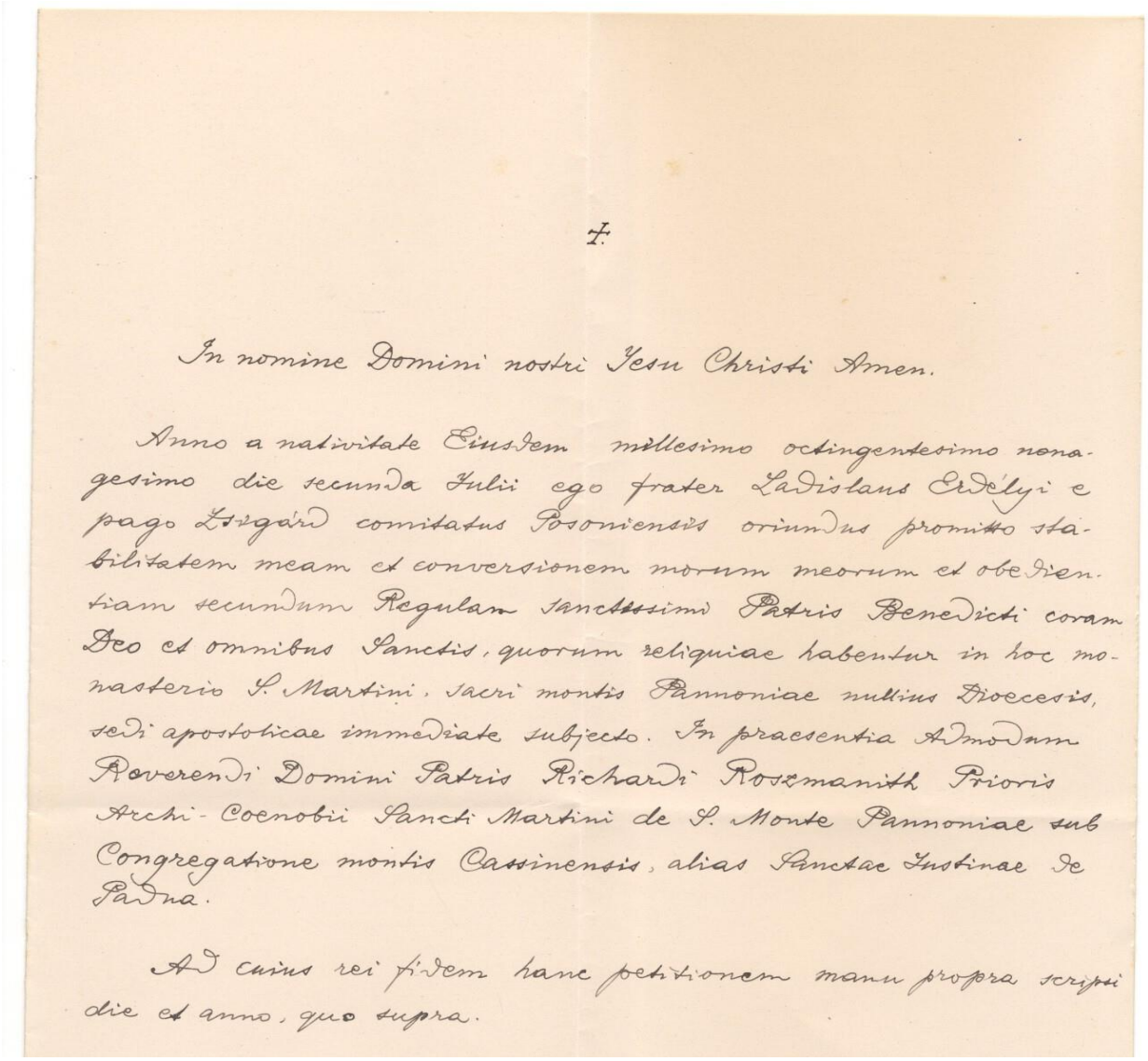

7.

In nomine Domini nostri Jesu Christi Amen.

Anno a nativitate Eiusdem millesimo octingentesimo nonagesimo die secunda Julii ego frater Ladislaus Erdélyi e pago Zsigárd comitatus Posoniensis oriundus promitto stabilitatem meam et conversionem morum meorum et obedientiam secundum Regulam sanctissimi Patris Benedicti coram Deo et omnibus Sanctis, quorum reliquiae habentur in hoc monasterio S. Martini, sacri montis Pannoniae nullius Dioecesis, sedi apostolicae immediate subjecto. In praesentia Admodum Reverendi Domini Patris Richardi Roszmanith Prioris Archi-Coenobii Sancti Martini de S. Monte Pannoniae sub Congregatione montis Cassinensis, alias Sanctae Justinae de Padua.

Ad cuius rei fidem hanc petitionem manu propria scripsi die et anno, quo supra.

Erdélyi László

In nomine Domini nostri Jesu Christi. Ámen

Anno a nativitate Eiusdem millesimo octingentesimo nonagesimo, die secunda Julii, ego fráter Ladislaus Erdélyi e pago Zsigárd comitatus Posoniensis oriundus, promitto stabilitatem meam et coversionem morum meorum et obedientiam secundum Regulám sanctissimi Patris Benedicti coram Deo et omnibus Sanctis, quorum reliquiae habentur in hoc monasterio S. Martini sacri montis Pannóniáé nullius Dioecesis, sedi apostolicae immediate subjecto. In praesentia Admodum Reverendi Domini Patris Richardi Roszmanith Prioris Archi-Coenobi Sancti Martini de S. Monté Pannóniáé sub Congregatione montis Cassinensis, alias Sanctae Justinae de Padua. Ad cuius rei fídem hanc petitionem manu propria scripsi die et anno, quo supra.

+

A mi Urunk Jézus Krisztus nevében. Ámen.

Az ő (Jézus Krisztus) születésétől számított 1890. évben, július második napján, én Erdélyi László, aki a Pozsony vármegyei Zsigárd községben születtem, ígérem állhatatosságomat és erkölcseim javítását (szerzetesi életalakítást) és az engedelmességet Szent Benedek Atyánk Regulája szerint, Isten és minden szentek színe előtt, akiknek ereklyéi itt vannak Pannónia Szent Hegyének ezen — (egyházmegyétől jogilag) független, az Apostoli Széknek

közvetlenül alávetett - Szent Márton monostorában. A nagyon tisztelendő úrnak, a Pannónia Szent Hegyén lévő Szent Márton Főapátság perjelének, Roszmanith Richárd atyának jelenlétében, (amely főapátság) a Monté Cassinói, másként Páduai Szent Jusztina Kongregációhoz tartozik.
Ezen ügy hitelességére ezt a kérelmet saját kezemmel írtam a fenn említett napon és évben.

Forrás: Pannonhalmi apátság levéltára, Csóka Gáspár OSB fordítása

11. Pallas lexikon szócikkei

A Pallas Nagy Lexikona VI. kötet (Elekromos hal - Fék) Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1894.

A Pallas Nagy Lexikona VII. kötet (Fékbér - Geszt) Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest, 1894.

6 kötet

Epidaurosz (Epidaurus). 213 földrajz
Epigonok 214-15
Epitadeus, 227
Epulae 263
Eranosz 266
Etruria 531-532 hosszú cikk, angol, német irodalom
Euagoras, 536
Ezion-Geber 601
Fabius 632
Fabricius, 635
Falerii 672
Falernusi bor 672
Fannius 691
Fanum 692
Fascinum 716
Fasti 718
Fausta Flavia Maxima. 728
Faustina 728
Favonius, Marais F 733

7 kötet

Felix Antonius Claudius 30o.
Feriae (lat.), 127
Fidenae.179
Fimbria, 208
Flavius.Flavus. , 271
Fliúsz, 277
Florianus,280
Florus Julius F., 281-2 Momsen
Fókisz (Phokis), 332 (földrajz)
Fókisz (Phokis), 603
Frentánok,613
Frigia 629-30
Frontinus 667
Fronto 667
Fufius. 679
Fulvius.686

12. melléklet 1902 május 15 Királyi audiencia Budapesten

MAGYARORSZAG Budapest, 1902 péntek május 16.

NAPIHIREK.

— május 15.

— **Időjárás.** Északnyugat felől a levegőnyomás jelentékenyen süllyedt, délnyugaton pedig emelkedett. Európa időjárásában lényegesebb változás nem történt.

Hazánkban a hőmérsékleti viszonyok alig változtak. Kisebb-nagyobb mennyiségű eső sok helyütt esett, jobbára az ország északi felében, zivatarok kiséretében. Közeli zivatarok voltak: Komáromban (jégesővel), Árva-Váralján, Késmárkon, Ungvárott, Debreczenben (jégesővel); távoli zivatart jelentettek Egerből, Kolozsvárról és Zsombolyáról.

Jóslat. Változékony, enyhe idő várható, helyenkint esővel, illetve zivatarral.

—

— **Kihallgatások a királynál.** Ő felsége a király ma délelőtt 10 órakor általános kihallgatást adott, amelyen megjelentek: *Széchenyi* Béla gróf, *Cseh* Ervin miniszter, *Nostitz-Rienek* János gróf és *Pokorny* Hermann lovassági tábornok, titkos tanácsosok; *Mihályi* Viktor érsek, *Semsey* Andor főrendiházi tag, *Dóczy* Lajos báró, *Szabó* Agost kuriai tanácselnök, *Puky* József, *Pongrácz* Jenő gróf és *Tabódy* József kamarások, *Albach* Gyula lovag altábornagy, *Halassy* Pál vezérőrnagy, *Micskey* Kálmán és *Keresztes* Károly tábornok-hadbirák, *Arz* Arthur, *Faccioli-Grimani* Amelio, *Jandesek* Gyula, *Pichler* Vilmos, *Lunda* Ede, *Vogel* Pál, *Szelestey* Károly kerületi csendőrparancsnok ezredesek; *Billig* Károly, *Eckenberger* Károly, *Roknicz* János és *Festl* Lehel alezredesek, *Eibel* Károly főtörzsorvos, *Megay* Oszkár hadbiztos, *Szögyény* János kir. tanácsos, *Liechtenstein* József földbirtokos. Együttesen fogadta ő felsége: *Fehér* Ipoly- főapátot, *Halbik* Cyprián tihanyi apátot, *Wagner* Lőrincz kis-czelli apátot, *Krolly* Miksa priort és *Erdélyi* László levéltárnokot.

— ***Galgóczy hadtestparancsnok ügye.*** Az osztrák delegáczió tárgyalásai folyamán *Kozlovszky* lengyel képviselő élesen megtámadta *Galgóczy* przemysli hadtestparancsnokot a legénységgel szemben tanusitott kegyetlen bá-

Miklósának fölállitásához csak később foghatnak, a szobor öntésére sem került még a sor. Minden egyes szobor a talapzatot is beleszámitva, 6 méter magas s az egyes szobor sulya 13 métermázsa. A talapzatok művészi kivitelével Zrinyi szobránál Martinelli és Gabai, Bethlen és Pálffy szobránál Andretti, Bocskay szobránál Zenger Béla szobrászokat bizták meg.

— **Széchen gróf estélye.** Római távirat jelenti: *Széchen* gróf vatikáni osztrák-magyar nagykövetnél tegnap este volt az első nagy estély. Ott voltak: *Rampolla*, *Vannutelli* Serafino, *Vannutelli* Vincenzo, *Casali del Drago*, *Cretoni*, *Ferrata*, *Tripepi*, *Sanminiatelli*, *Cavagnis* és *Aloisi-Masella* bibornokok, a vatikánnál akkreditált egész diplomácziai testület, a máltai-rend nagymestere, sok püspök és prelátus, valamennyi méltóság, a római arisztokráczia, köztük igen sok hölgy és az osztrák-magyar kolónia számos előkelősége.

— ***A király kegyelme.*** Bécsi tudósitónk jelenti telefonon, hogy a király elengedte *Oppenheim* lovag büntetését, akit tudvalevőleg a bécsi törvényszék párbajra való kihivás miatt egyhavi fogházra itélt el. *Oppenheim* annak idején *Luegert* és *Neumayer* alpolgármestert provokálta.

— **Merénylet egy bibornok ellen.** *Rómából* jelentik nekünk, hogy a veronai biboros-herczegérsekre *Bardolinoban*, ahol az érsek éppen bérmáló funkczióját végezte, valaki *rálőtt*, de szerencsére nem találta. A merénylő elmenekült.

— **Delegaczionális ebédek.** A delegáczió tiszteletére a szokásos ebédek a királyi várpalotában május 26 án és 27-én lesznek.

— **Uj ötven koronás banknegyek** Bécsből táviratozzák nekünk: Az Osztrák-Magyar Bank főtanácsának mai ülésén *Branger* József dr. udv. tanácsos, vezértitkár jelentésének meghallgatása után a bankvezetőség javaslata értelmében elhatározták, hogy az 50 koronás uj bankjegyek kiadását a két főintézetnél és valamennyi fiókintézetnél e hó 26-án

Forrás: Magyarország, 1902. május 15 (9. évfolyam 116.szám) 8. oldal

13. melléklet Karácsonyi János ajánlása mellett lévő Erdélyi László irodalomjegyzék

Szerémi György emlékirata. Történelmi forrástanulmány. Budapest, 1892.;

Magyarország történelme. I. k. A mohácsi vészig. Temesvár, 1900. ;

A pannonhalmi apátság megalapítása. (A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. I. köt. 39—55.11.) ;

A pannonhalmi alapítólevél hitelessége. (U. o. 56 — 111.11.);

A somogyi tizedek s a velők kapcsolatos egyházjogi kérdések. U. o. 144—190.);

Az apátság birtokai. (U. o. 191—336. 11.) ;

A monostor belső élete és külső hatása. (U. o. 524—560. 11.) ;

A zalavári apátság legrégibb oklevelei. (U. o. VII. k. 451—508. 11.) ;

A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei. (U. o. VIII. k. 219—266.);

A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása. Nyelvtudományi Közlemények. 1904. dec. füzet.

.14. melléklet Erdélyi László Cholnoky Jenőnek írt levele

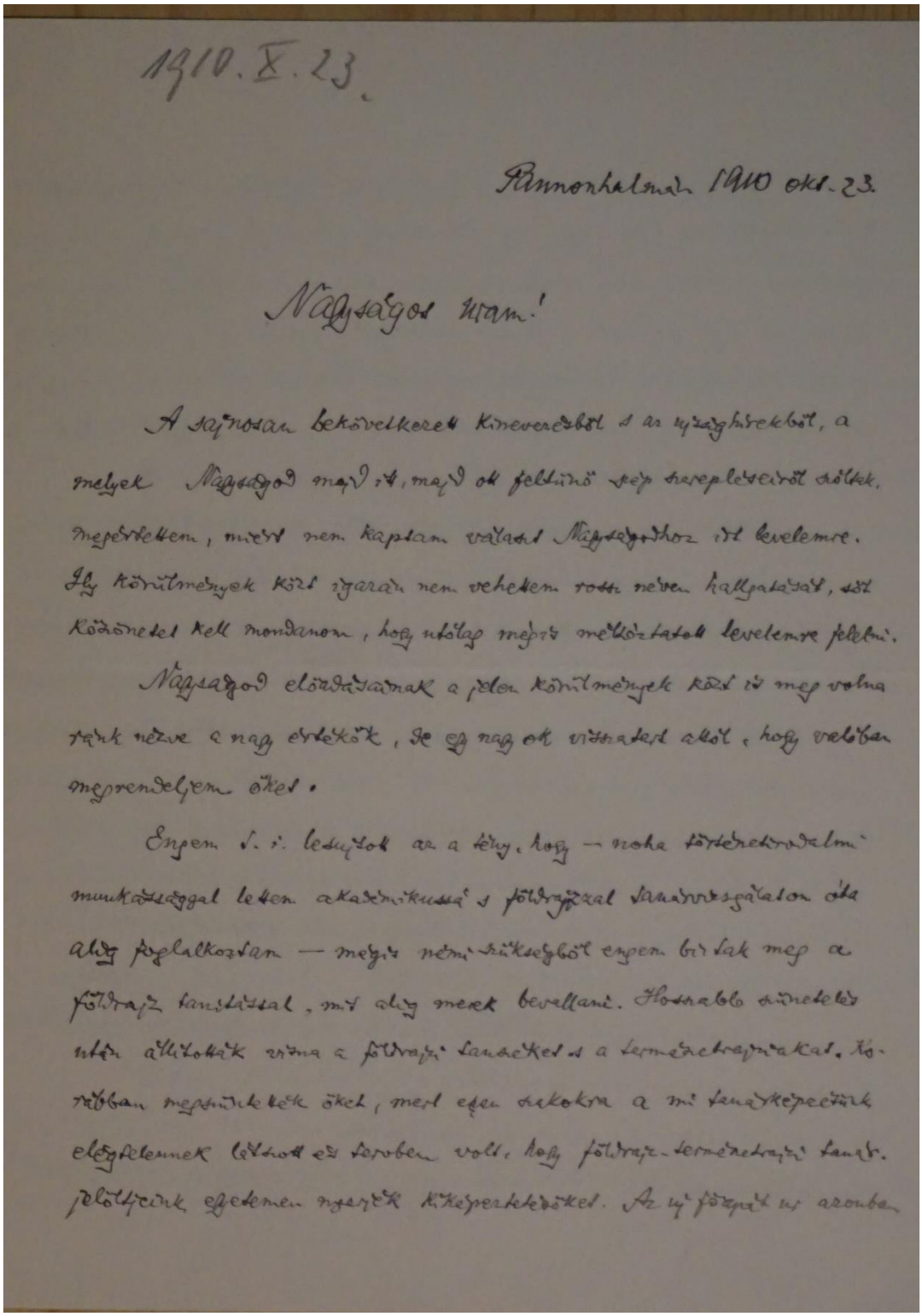

1910. X. 23.

Pannonhalmán 1910 okt. 23.

Nagyságod uram!

A rajnosan bekövelkezett kinevezésből s az ujsághirekből, a melyek Nagyságod majd itt, majd ott feltünő szép szerepléseiről szóltak, megértettem, miért nem kaptam választ Nagyságodhoz irt levelemre. Ily körülmények közt igazán nem vehetem rossz néven hallgatásait, sőt köszönetet kell mondanom, hogy utólag megirt mellékletek levelemre felelni.

Nagyságod előzdatainak a jelen körülmények közt is meg volna tőlünk nézve a nagy értékük, de ez nagy ok vigasztat attól, hogy valóban megrendeljem őket.

Engem s. i. lesujtott az a tény, hogy — noha történetrokonu munkásságommal lettem akadémikussá s földrajzzal tanárvizsgálatom óta alig foglalkoztam — megint némi szükségből engem birtak meg a földrajz tanításával, mit alig mertek bevallani. Hosszabb szünetek után állitottak szinre a földrajzi tanszéket s a természetrajzinakat. Körében megszüntették őket, mert épen azokra a mi tanárképeztünk elégtelennek látszott ez évben volt, hogy földrajz-természetrajzi tanár-jelöltjeink egyetemen nyertek kiképeztetésüket. Az ujságok ugy azonban

15. melléklet Erdélyi László 1909. évi önéletírása

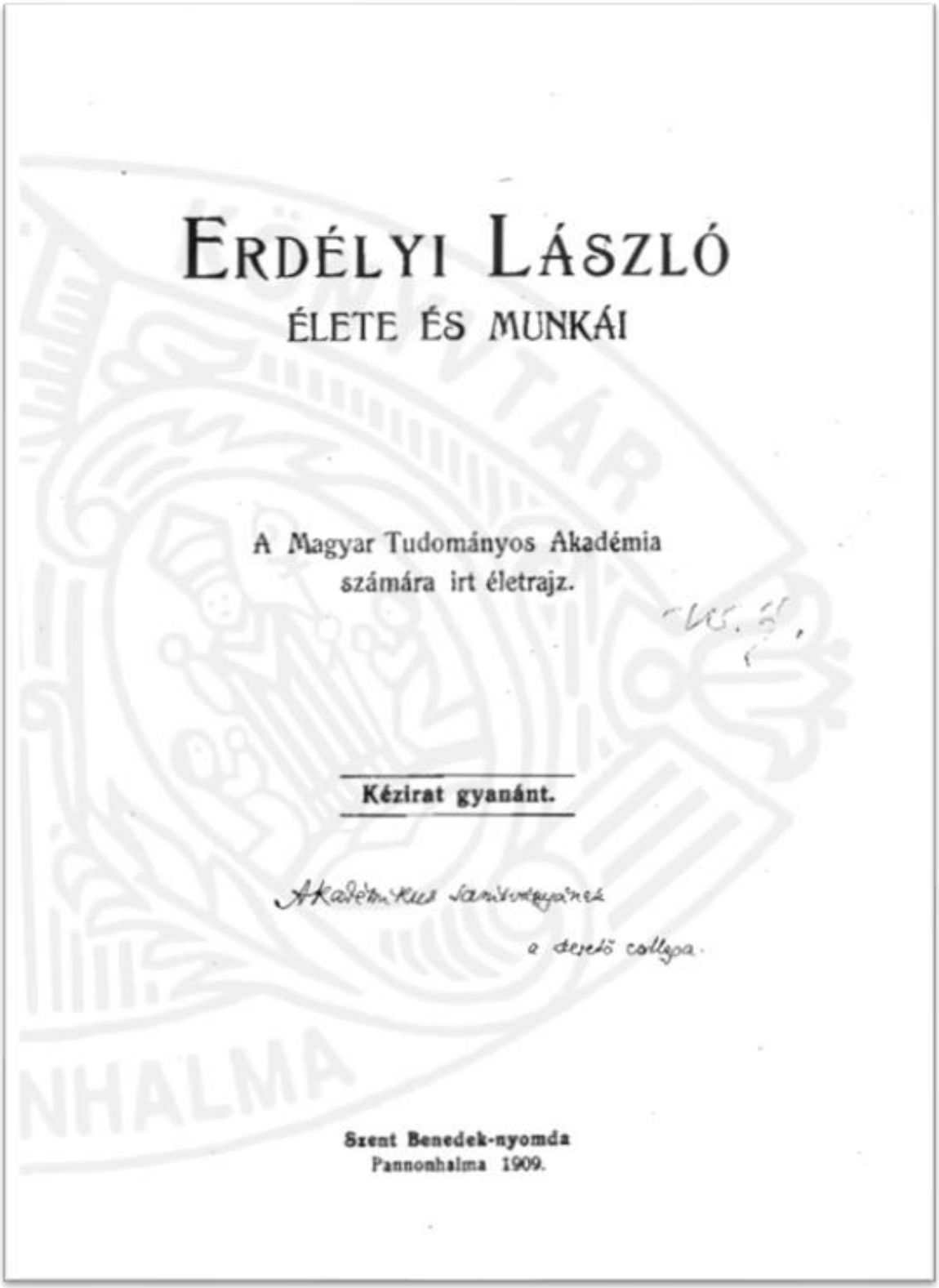

ERDÉLYI LÁSZLÓ
ÉLETE ÉS MUNKÁI

A Magyar Tudományos Akadémia
számára irt életrajz.

Kézirat gyanánt.

Akadémiai Könyvtárunk
a szerző collega.

Szent Benedek-nyomda
Pannonhalma 1909.

Forrás: A pannonhalmi főkönyvárban őrzött példány címlapja

16. melléklet Vaszary Kolos bíboros támogató levele

Ez a dokumentum a
Magyar Országos Levéltár

Nagyméltóságu Gróf, Val. Bels. Titk. Tanácsos,
Vallás-és Közoktatásügyi Miniszter Ur !

Tudomásomra jutott, hogy a kolozsvári M. Kir. Ferencz József tudományegyetem müvelődéstörténeti tanszéke betöltés alatt áll.

Értesültem továbbá, hogya szóbanforgó tanszékre Erdélyi László dr. a pannonhalmi főiskola tanára is beadta pályázatát s az egyetemi tanács által jelöltetett is.

Erdélyi Lászlót mint volt tanitványomat igen előnyösen ismerem. Mint a magyar müvelődéstörténelem kiválón avatott munkását a magyar kir. tud. akademia is kitüntette tagjainak sorába választván.

Mivel fontos nemzeti érdeknek tekintem, hogy a magyar müvelődéstörténelem tanszéke keresztény szellemü tanárral töltessék be, tisztelettel felkérem Nagyméltóságodat, méltóztassék legfelsőbb helyen oly irányu előterjesztést tenni, hogy a kolozsvári egyetem müvelődéstörténeti tanszéke dr. Erdélyi Lászlóval töltessék be.

Fogadja egyébként Excellenciád kiváló tiszteletem őszinte nyilvánitását.

Balatonfüred, 1910. évi julius hó 30-án

Vaszary Kolos
bibornok, herczegprimás.

371

Forrás: MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

17. melléklet Egyetemi tanári eskü

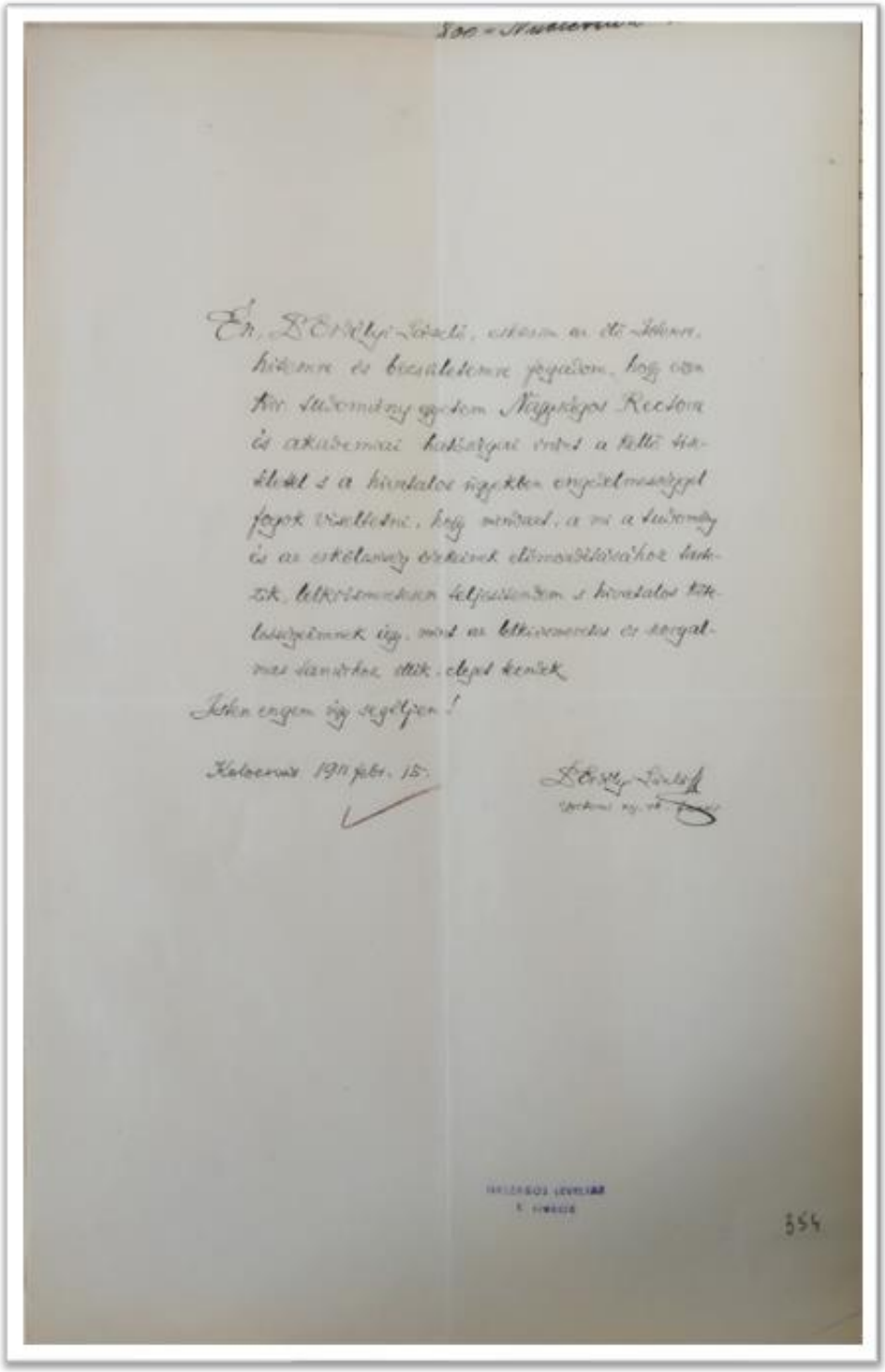

Ő Ex. Szilágyi Dezső, ő excellenciájára, hiszem és becsületemre fogadom, hogy ezen kir. tudományegyetem Nagyságos Rectora és akadémiai hatóságai iránt a tőlem kívánt s a hivatalos ügyekben engedelmeskedni fogok és szolgálni, hogy mindazt, a mi a tudomány és az erkölcsiség érdekének előmozdításához kívánt, lelkiismeretesen teljesítsem s hivatalos titkaimat megőrizzem úgy, mint az lelkiismeretes és szorgalmas tanárhoz illik, elvégzi kezdek.

Isten engem úgy segítsen!

Kolozsvár 1911 febr. 15.

Szilágyi Dezső
egyetemi nyj. rk. tanár

HIVATALOS LEVELEK
E. SZAKCSOK

354

Forrás

MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348

18. melléklet Részvétel a kari üléseken, A jegyzőkönyvek alapján

hány ülés volt	302	
		%
hányon vett részt	235	78%
hányon nem vett rés	67	22%
dékánként	20	7%

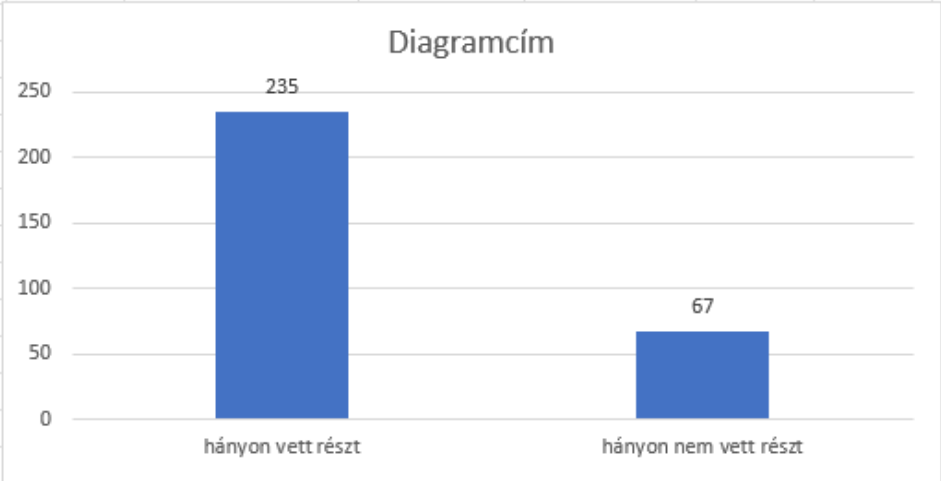

Forrás: Hunagricana és a SZTE Levéltárának fotógyűjteménye alapján a szerző által készített ábra.

19. melléklet Antimodernista eskü

Iusiurandum contra errores modernismi

az 1910. szeptember 1-én megjelent „Sacrorum antistitum” kezdetű motu proprio-ból

(Az antimodernista eskü)

(ez a szöveg Jacques Ploncard d'Assac Le secret des franc-macons című könyvéből készült német kiadás 189. oldalán levő szövegének a fordítása)

Én, N.N., szilárdan hiszek és elfogadok minden tanítást és minden egyes tant, melyet az Egyház tévedhetetlen tanítóhivatala megállapított, felállított és kijelentett, különösen a tanok azon fő részeit, melyek e kor eretnekségeinek ellentmondanak.

Először: Vallom és hiszem, hogy Isten, minden dolgok kezdete és vége, az értelem természetes világánál, azaz „a világ teremtése óta művei alapján értelemmel felismerhető” (Róm 1,20), vagyis hogy Isten a teremtés látható művei által, mint e teremtés oka bizonyossággal felismerhető és bizonyítható.

Másodszor: Elismerem és elfogadom a kinyilatkoztatás külső bizonyítékait, vagyis Isten tetteit, elsősorban a csodákat és próféciákat, mint a keresztény vallás isteni eredetének szilárd és biztos jeleit és kijelentem, hogy ezek minden időben, így a jelenlegiben is, minden ember értelmének a legjobban megfelelnek, ahhoz a legjobban alkalmazkodnak.

Harmadszor: Ugyanilyen szilárdan hiszem, hogy az Egyházat, a kinyilatkoztatott Ige őrzőjét és tanítóját, maga az igaz és történelmi Krisztus közvetlenül és direkt alapította köztünk leélt földi életében, és azt Péterre, az apostoli hierarchia fejedelmére és a késői korokban az őt követő utódaira építette.

Negyedszer: Az apostoloktól az egyházatyákon keresztül mindig ugyanabban az értelemben és ugyanazzal a jelentéssel korunkig áthagyományozott hitvallást feltétel nélkül elfogadom; ezért a legteljesebb mértékben elvetem a dogmák fejlődéséről szóló eretnek koholmányt, mely szerint ezek értelmezése a kor szerint változhat, s eltérhet attól, amit az Egyház azelőtt megfogalmazott. Ugyancsak elvetek minden tévtant, mely a Krisztus menyasszonya által hirdetett és általa hűen megőrzött tudást egy filozófiai koholmánnyal vagy az emberi tudat egy másik termékével – mely emberi igyekezettel folyamatosan alakul ki és a jövőben is végtelen fejlődésen megy át – akarja helyettesíteni.

Ötödször: Abszolút igaznak ismerem el, és őszintén vallom, hogy a hit nem vak vallási érzület, mely a tudatalatti egyik rejtekéből a szív vágyától és az erkölcsileg formált akarat hajlamaitól hajtva tör elő, hanem az igazságnak a „hallás útján” (lásd: Róm 10,17) az értelemmel való valóságos elfogadása, mely által mi Isten, a Legigazabb tekintélye alapján igaznak tartjuk azt, amit nekünk a személyes Isten, Teremtőnk és Urunk mondott, kijelentett és kinyilatkoztatott.

Mélységes tisztelettel alávetem magam, és tiszta szívből csatlakozom minden elítéléshez, kijelentéshez és előíráshoz, melyek a „Pascendi” enciklikában és a „Lamentabili” dekrétumban szerepelnek, különösképpen azokhoz, melyek az ún. dogma-fejlődésre vonatkoznak. Egyúttal elvetem azoknak a tévtanát, akik azt állítják, hogy az Egyház által

képviselt hit a történelemnek valaha is ellent mondhat, és hogy a katolikus dogmák abban az értelemben, ahogy őket eddig magyarázták, nem hozhatók összhangba a keresztény vallás valódi alapjaival.

Elítélem és elvetem ezenkívül azoknak az álláspontját is, akik azt mondják, hogy egy képzett kereszténynek kettős személyisége van, egy hívő és egy történész, mint ha a történésznek megengedhető lenne, hogy olyasmit állítson, ami a hívő hitével ellenkezik vagy olyan feltevésekkel álljon elő, melyekből az következik, hogy a dogmák tévesek vagy kétségesek, még ha direkt nem is tagadja őket.

Továbbá elvetem a Szentírás magyarázatának és értelmezésének azt a módját is, mely az Egyház hagyományának, a hit és az Apostoli Szék normáinak mellőzésével a racionalisták kitalálásaihoz csatlakozik, és az éppoly szabados mint céltalan szöveg-kritikát az egyetlen és legfőbb szabálynak kiáltja ki.

Azoknak a véleményét is elvetem, akik ragaszkodnak ahhoz, hogy a teológia-történet tanárának elsőként el kell vetnie minden olyan véleményt, mely a katolikus hagyomány természetfeletti eredetét vallja vagy azt, mely szerint az Egyház ígéretet kapott, hogy minden egyes kinyilatkoztatott igazság mindenkori megőrzéséhez isteni segítséget kap; ezután a tanár minden egyes atya írását tisztán tudományos szempontok szerint kell interpretálnia tekintet nélkül bármely megszentelt tekintélyre, és véleményét olyan szabadsággal kell megalkotnia, mint bármely más profán tárgyról.

Végezetül általánosságban vallom, hogy oly messze állok, ahogy csak lehet attól a téveszmétől, mely a modernistákat arra az állításra ösztönzi, miszerint a szent hagyomány semmilyen isteni dolgot nem tartalmaz, vagy ami még ennél is rosszabb, hogy azt panteista módon értelmezzék, úgy, hogy végezetül nem marad más a hagyományból, mint a történelem közönséges eseményeinek puszta leírása vagyis olyan emberek története, akik a Krisztus és apostolai által megkezdett iskolát az elkövetkezendő századokban saját szorgalmukból, ügyességükből és elképzelésükből folytatták.

Ezért a legnagyobb eltökéltséggel életem utolsó leheletéig szilárdan fogom magam tartani az atyák hitéhez, az igazság biztos karizmájához, mely a püspöki hivatal apostoli utódlásában (in episcopatus ab Apostolis successione, lásd: Szent Ireneus) van, volt és lesz mindig; és nem azt vallom, ami a különböző korok képzettségének megfelelően jobbnak és alkalmasabbnak tűnhetne, hanem az atyák hitéhez ragaszkodom, melyet „soha más módon nem fogok hinni, soha más módon nem fogok értelmezni" (lásd: Tertullian), mint a kezdetektől fogva az apostolok által prédikált abszolút és változtathatatlan igazságot.

Fogadom, hogy mindezt hűségesen, csorbítatlanul és őszintén megtartom és sértetlenül megőrzöm, és ettől soha, se tanításban, se szóban vagy írásban el nem térek. Ezt fogadom, erre esküszöm, Isten és Isten Szent Evangéliuma engem úgy segéljen!

Forrás: https://www.katolikus-honlap.hu/regi2/konyvtar2/antimodernista.htm (Látogatva 2020. november 10)

20. melléklet Előadások a polgári iskolai tanítóképzőben

Áthallgatási adatok 1928-1943-es évfolyamban félévenként és karok szerint

1928	A felvett kurzusok Abszolút száma	An legnépszerűbb Előadás-TTK	Oktató	A legnépszerűbb előadás-BTK	Oktató
1.félév	24-féle kurzus	Általános kísérleti kémia	Kiss Árpád	A középkori iskolák, egyetemek, művészetek	Erdélyi László
2.félév	25-féle kurzus	Általános kísérleti kémia	Kiss Árpád	Szellemi művelődés a magyar középkorban	Erdélyi László
3.félév	23-féle kurzus	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába/kémiai statika	Széki Tibor/ Kiss Árpád	Bevezetés a magyar nyelvtudományba/ Magyar művelődés-történeti források	Horger Antal/Erdélyi László
4. félév	16-féle kurzus	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába	Széki Tibor	A középkor története	Fógel József
5.félév	20-féle kurzus	Bevezetés az előadási bevezetésbe	Fröhlic hPál	Az újkor történetírói	Fógel József
6. félév	20-féle kurzus	Bevezetés a szénvegyületek kémiájába/ Fiziko-kémia	Széki Tibor/K iss Árpád	Az újkor történetírói	Fógel József
7.félév	23-féle kurzus	Fiziko-kémia / Természetes Festékanyagok kémiája	Széki Tibor	Újkori művelődés	Erdélyi László
8.félév	10-féle kurzus	Fiziko-kémiai gyakorlatok	Kiss Árpád	Földábrázolás/ A Nagy Magyar Alföld/ A földrajztanítás módszere	Kogutowicz Károly

Forrás: Fizel Natasa: A polgári iskolai tanárképzés története Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 339. 3. melléklet

21. melléklet Egyházmegyei zarándoklat Velencében, 1930.

Forrás: Csongrád- Csanád Egyházmegyei Levéltár Fotótára

22. melléklet Az Anonymus kérdés

A teljesség igénye nélkül néhány megoldás az Anonymus problémára.

II. Béla királyhoz (1131-1141) kora

Jakubovich Emil Péter budai préposttal

Fejér György Péter fehérvári prépost

Heilig Barnabás fehérvári kanonok

III. Béla király (1172—1196) kora

Szilágyi Loránd egy Péter nevű esztergomi prépost

ifj. Horváth János és Sólyom Károly, Anonymus Péter győri püspökkel azonos.

Katona István, Pauler Gyula Pál erdélyi püspök

Sörös Pongrác és Sebestyén Gyula Adorján erdélyi püspök

Erdélyi László: „Előszó a Magyarok „tetteidhez. P(éter), kit mesternek mondanak, néhai jóemlékű dicsőséges (III) Béla magyar király jegyzője, igen szeretett barátjának, M(iklósnak?, N.) tiszteletre méltó s az irodalmi tudomány művészetébe avatott férfiúnak üdvöt és kérésének sikert (kíván).”[1300]

Györffy György Péter budai préposttal azonosítja Anonymust, aki 1200 körül viselte a méltóságot.

Horváth Gábor: Kalán pécsi püspök

IV. Béla király (1235—1270) kora

Karsai Géza Anonymus Pósa boszniai püspök

Süpek Ottó kutatásaira építve Katona Imre a Balog nembeli Széchy Pál veszprémi prépostot (utóbb pécsi püspökben) tartotta az ismeretlen szerzőnek.

Kollár Ádám Péter aradi prépost

Pray György Pál pozsonyi majd székesfehérvári prépost

Cornides Dániel Benedek

Marczali Henrik Pous mester

Forrás:

Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története Magvető Kiadó, Budapest,1978.
Domanovszky Sándor: Anonymus és a II. Géza korabeli Gesta Századok,1933. 38
Horváth Gábor: Anonymus feledésbe merül? - P-nek mondott mester gestája, kora és Pusztaszer Gerhardus Kiadó, 2020.17.
Kristó Gyula: Ki volt és mikor élt Anonymus? História 1979 2. szám 14-15.

[1300] Erdélyi László: Krónikáink magyarul Szeged, 1943.11. oldal

23. melléklet Erdélyi László által kifüggesztett plakát 1938.

EGYETEMI POLGÁROK!

A pécsi és budapesti nagy diákok tüntetéseinek hirei arra késztetnek, hogy szózatot intézzek szegedi egyetemünk ifjaihoz.

A magyar diáktüntetések sokszor azt okozzák, hogy néhány nap mulva a román diákok százszoros tüntetést inditanak *a magyarok ellen.* A magyar diákok tehát jól gondolják meg, minő példát adnak a románoknak a magyarok mérhetetlen kárára.

Amikor Hóman miniszter úr tele van igazi keresztény főiskolai reformok tervével, meghallgatta a magyar intelligencia és iskolaügy összes tekintélyeinek bölcs tapasztalatait és véleményét, s nem zárkózott el az egyetemi-főiskolai diákság óhajai elől sem: akkor nagyon meg kell válogatni a hangot és módot, amellyel a nagy diákság még több kedvezményt óhajt elnyerni a magy. kir. kormánytól és törvényhozástól. A bölcsen megfontolt kérelmek és panaszok megértő pártolóra találnak nemeslelkű kultuszminiszterünknél. Azért nagyon kérem a mai diákgyülés vezéreit és tagjait, hogy méltó legyen gyülésük a szent ügyhöz, amelyet elő akarnak segíteni.

Az egyetem legnagyobb s egyik legszebb termét kérték el tőlem nagy gyülésük megtartására. Én beleegyeztem ebbe azon biztos reményben, hogy az ifjuság a szép nagy auditoriumhoz méltóan engedi lefolyni a saját gyülését s nem fog arra kényszeríteni engem s utódaimat, hogy a jövőben gyüléseket az egyetem falai közül kizárjuk.

Szeged már nagy nemzeti mozgalmakban is tudott uj nagy utakat mutatni. Adja Isten, hogy a szegedi egyetemi ifjuság a diákgyülések bölcs lefolyásában is uj utat mutasson!

Szeged, 1937 február 24.

Dr. Erdélyi László
e. i. egyetemi rector.

Szeged Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt. 37—1495.

Forrás: Pannonhalmi főkönyvtár, B 493/64

24. melléklet A bencések a Zala megyei birtoka, Zalaapáti.[1301]

Zalaapáti

A képen zalaapáti bencés apátja, Modrovics Gergely[1302], által építtetett temetőkápolnát látjuk. Az 1883 novemberében elkészült kápolnát Szent Kereszt tiszteletére szentel fel 1884. október 14-én Papp Károly esperes – plébános.[1303] A boltozott sírbolttal és huszonöt temetkező fülkével rendelkező temetőkápolna - hosszú idő után - 1970-es 1980-as években lett felújítva Göcsei József (1914-1998) és felesége Janzsó Regina (1923-2011) zalaapáti lakosok által. Ekkor lett a kápolnának kis harangja, fekete zászlaja. Megoldották a villamos energia ellátását, megújult belső tere: oltárát javították, padlózatát leburkolták, új padokkal és festéssel lett barátságosabb belső tere. E kápolna temetkező fülkéinek egyikében nyugszik Erdélyi László professzor.

[1301] A fotókat a szerző készítette 2011-ben.
[1302] Modrovics Gergely (1813-1884), apát
[1303] Füssy Tamás: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története VII.A zalavári apátság története a legrégibb időktől fogva napjainkig Pannonhalmi Szent-Benedek-rend, Budapest, 1902.378.

A felhasznált irodalom

A Kolozsvári Szent Imre Egyesület Évkönyve 1911-1912. Szerkeszti és kiadja A Kolozsvári Szent Imre Egyesület Kolozsvár, Szent Bonaventura Könyvnyomda Nyomása,1912.

A Magyar Tudományos Akadémia tagjai 1825–2002. Szerzők: Markó László, Burucs Kornélia, Balogh Margit, Hay Diana. Bp., MTA Társadalomkutató Központ, 2003.

A Nagyszombati Érseki Főgymnasium értesítvénye az 1881-82. tanévről. Nagyszombat, 1882.

A pannonhalmi Szent Benedek-rend névtára 1802-1986 (1986). Győr, Széchenyi Nyomda.

A szegedi egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között Erdélyi László Gyula és Glattfelder Gyula püspök kapcsolata alapján

A Szegedi Tudományegyetem és elődei története (1581-2011) [The History of the University of Szeged (1581-2011)] / Makk Ferenc – Marjanucz László (szerk.) [Kétnyelvű kiadvány] Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2011.

A Szegedi Tudományegyetem és elődei története 1581-2011 430 éves évforduló alkalmából kiadott egyetemtörténeti kiadvány.

A Szegedi Tudományegyetem és elődei története. I.: A Báthory-egyetemtől a Kolozsvári Tudományegyetemig (1581-1872) / Szögi László – Varga Júlia Szeged, Szegedi Egyetemi Kiadó, 2011.

A Szegedi Tudományegyetem és elődei története II. rész: A kolozsvári egyetem története az alapítástól a szegedi újrakezdésig 1872–1921 Főszerkesztő: Marjanucz László Szerkesztők: Antal Tamás – Vajda Tamás Szegedi Egyetemi Kiadó. Szeged, 2022.

A Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (SZEFHE), valamint a Délvidéki Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesülete (DEFHE) szegedi működése In: Ujváry, Gábor (szerk); Ligeti, Dávid (szerk.) Trianon és a magyar felsőoktatás: a VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2017. december 4-én, a budapesti Eötvös Collegiumban rendezett konferenciájának előadásai Budapest, Magyarország : VERITAS Történetkutató Intézet, Magyar Napló (2018) 375 p. pp. 281-306. , 26.

A társadalmi osztályok Szent István államában s a Békefi-emlékkönyv. Történeti Szemle, 1913. (2. évf.) 3. sz. 321–366. old.

A történelmi Magyarország atlasza és adattára Tamla Kiadó, Pécs, 2001 142, 214.

Acta Universitatis Litterarum Regie Hungaricae Francisco. Josephine Anni MCMXI-MCMXII (1923) Ünnepélyek, amelyek a M.Kir. Ferencz József-Tudományegyetemen a tanév megnyitása és az Egyetem ötvenesztendős fennállása alkalmával 1921. évi október hó 9.-én és 1922. évi június hó 29.-én tartattak. Szeged, Városi Nyomda és Könyvkiadó Rt.

Asperján György: Fogadj szívedbe József Attila életregénye Aspy Stúdió, Budapest, 2005.

Asztalos Lajos: Kolozsvár épített kincsei Kolozsvár, Studium Kiadó, 2008.

Asztalos Miklós: Buday Kálmán: Báthory István erdélyi fejedelemsége (1571—76). Protestáns Szemle, (XLI. évfolyam 11. szám) 1932, 606-608.

Autonómia helyreállítása. Diszkrimináció emancipáció.; Kardos József, Kelemen Elemér, Szögi László: A magyar felsőoktatás évszázadai (szerk. Kardos József) Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 2000.

Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928-1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010.;

Bálint Sándor (1979): A régi szegedi katonaélet: népi emlékezet és helyi hagyományok. Különlenyomat az Ethnographia 1979. évi 1. számából. Budapest, Ethnographia.

Balla Tibor, Pollmann Ferenc: Az Osztrák-Magyar Monarchia az első világháborúban (1914-1918) in: Magyarország hadtörténete III. - Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718-1919 Zrínyi kiadó, Budapest, 2015. 520-526 oldal

Bánk József: Kinek a jogán tanítanak a hittudományi karokon a professzorok? A „venia legendi" rövid története a magyar gyakorlatban In: Magyar egyháztörténeti vázlatok 1. (Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest, 1989) I. kötet, 177–194 oldal.

Baráth Tibor: Buday Kálmán: Báthory István erdélyi fejedelemsége. Ismertetés Századok LXX. évfolyam 1-3. szám 101-102.

Bárdos István: Az esztergomi Katolikus Nyári Egyetem 1933–1941 In: A József Attila Megyei Könyvtár évkönyve 1994. (Szerk. Schmidt József, Monostori Imre.) JAMK, Tatabánya, 1994, 105–112. o.

Bartos-Elekes Zsombor (2013): A kolozsvári Cholnoky Jenő térképtár. In: Batiz Enikő – Nagy László – Soós Anna: 140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás. Kolozsvár: Kolozsvári Egyetemi kiadó.

Batiz Enikő, Nagy László, Soós Anna: Kolozsvári 140 éves a kolozsvári magyar nyelvű egyetemi oktatás című tanulmány kötetet Egyetemi kiadó, Kolozsvár 2013.

Bátyai, Jenő (1988): Torony alatti főmérnök. Szeged: Szegedi Nyomda.

Beke, Margit (2008): Az Esztergomi (Esztergom-Budapesti) Főegyházmegye papsága, 1892-2006. Budapest, Szent István Társulat.

Bélteky, József (1996): Sajtóvisszhangok Glattfelder Gyula temesvári püspöki működésének utolsó éveiből. In: Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, 1996/3-4, 137-153. p.

Berczeviczy Albert (1894): Közművelődésünk és a harmadik egyetem. Budapest, Singer és Wolfner.

Beszámoló A Szegedi m. kir. Ferenc József Tudományegyetem 1936-37. tanévi működéséről Acta universitatis Litterarum Regiae Hungaricae Francisco-Iosephinae Annorum MCMXXXVI—XXXVII A m. Kir. Ferenc József-Tudományegyetem Kiadása, Kolozsvár, 1943.

Bíró Vencel (1927): Márki Sándor. In: György Lajos (szerk.): Márki emlékkönyv. Cluj-Kolozsvár, Erdélyi Irodalmi Szemle, Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet Rt.

Bizzer, István (2007): Szent Imre kultusz és a modern magyar szakrális művészet 1930-1950 között In: Kerny Terézia (szerk.): Szent Imre 1000 éve : Székesfehérvár 1007-2007 :

Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából. Székesfehérvár, Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, 158-174. p.

Bognár Szabina: „Mivé lesz a styl?" Tagányi Károly történetírói pályakezdése. In: Balogh Margit (szerk.): „Alattad a föld, fölötted az ég…" : források, módszerek és útkeresések a történetírásban Budapest, Magyarország: ELTE BTK (2010) 201–224.

Bognár Szabina: A népi jogélet kutatása Magyarországon Tagányi Károly jogszokásgyűjtő programja Budapest–Kimle, 2010 Doktori disszertáció.

Bognár Szabina: Százötven éve született Tagányi Károly. Néprajzi Hírek 2008: 60–69. oldal

Bokor László: Horger Antal nyilatkozata József Attiláról Kortárs, 1973. június (17. évfolyam,6. szám) 100.

Boros Zoltán: Pannonhalma 1919 In: Bencések Magyarországon a pártállami diktatúra idején II. Szerkesztette: Dénesi Tamás, Boros Zoltán. Pannonhalma, Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, 2018 113–114.

Borovszky Samu: Esztergom vármegye története (Magyarország vármegyéi és városai). 1908.,

Both, Ferenc (2015): Ötven év a temesvári piarista gimnázium történetéből, 1885-1935: műveltség- és kortörténeti tanulmányok. Budapest, Piarista Rend Magyar Tartománya.

Budapest Lexikon, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993.

Buday Kálmán: Báthory István erdélyi fejedelemsége (1571—76). Kolozsvári—szegedi értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből. 20. szám. Szeged: Városi Nyomda, 1932.

Csákó Judit: Néhány megjegyzés Albericus Trium Fontium krónikájának magyar adataihoz. In: Tiszteletkör. Történeti tanulmányok Draskóczy István egyetemi tanár 60. születésnapjára. Szerk.: Mikó Gábor–Péterfi Bence–Vadas András. Bp., 2012.

Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története Magvető Kiadó, Budapest,1978.

Csapodi Csaba: Az Anonymus-kérdés története Magvető Kiadó, Budapest,1978.

Császár, Ildikó (é.n.): Az 1927. évi magyar-olasz barátsági szerződés előzményei. Elérhető: http://www.southeast-europe.org/pdf/25/dke_25_m_h_Csaszar-Ildiko_Az-olasz-magyar-baratsagiszerzodes.pdf Letöltés időpontja: 2016. szeptember 24.

Csíky Balázs (2003): Az első felekezeti egyetemi diákegyesület a Budapesti Tudományegyetemen. In: Pro Scientia Aranyérmesek VI. Konferenciája. Miskolc, 2003. november 28–30. Előadások. Szerk.: Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra. Miskolc, 39–43. p.

Csíky Balázs (2003): Az első felekezeti egyetemi diákegyesület a Budapesti Tudományegyetemen. In: Pro Scientia Aranyérmesek VI. Konferenciája. Miskolc, 2003. november 28–30. Előadások. Szerk.: Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra. Miskolc, 39–43. p.

Csíky Balázs (2003): Az első felekezeti egyetemi diákegyesület a Budapesti Tudományegyetemen. In: Pro Scientia Aranyérmesek VI. Konferenciája. Miskolc, 2003. november 28–30. Előadások. Szerk.: Pásztori Bernadett – Szatmári Alexandra. Miskolc, (a továbbiakban: Csiky 2003 A) 39–43.

Csíky Balázs (2018): Serédi Jusztinián, Magyarország hercegprímása Budapest, Magyarország : MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, MTA-PPKE Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport

Csíky, Balázs (2003): A Szent Imre Kör, 1888–1946. In: KÚT, 2003/3-4., 130–141. p.

Csíky, Balázs (2007): A Szent Imre Kör. In: Kerny Terézia (szerk.):Szent Imre 1000 éve : Székesfehérvár 1007-2007 : Tanulmányok Szent Imre tiszteletére születésének ezredik évfordulója alkalmából. Székesfehérvár, Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum, 145-151.p.

Csíky, Balázs: Jubileumi esztendők és katolikus megújulás a Horthy-korszakban. In: Bánkuti Gábor – Varga Szabolcs – Vértesi Lázár (szerk.): A 20. század egyház- és társadalomtörténetének metszéspontjai. Tanulmányok a Pécsi Egyházmegye 20. századi történetéből. Seria Historiae Dioecesis Quinqueecclesiensis 8.. Pécs,Pécsi Egyháztörténeti Intézet, 2012,135–157. p.

Csillik László – Gácser József (összeáll. és szerk.) (1994): A Szegedi Királyi Katholikus Tanítóképző Intézet emlékkönyve: 1844-1994.Szeged, Szegedi Tanítóképzőt Végzettek Baráti Köre.

Csillik László: Szőrényi József: Tanítóképző intézeti és főiskolai tanár. Gyula, APC- Studio.

Csóka J. Lajos: Szent Benedek fiainak világtörténete I-II. kötet Ecclesia Könyvkiadó, Budapest, 1970.

Csóka J. Lajos: Erdélyi László (1868-1947) nekrológ Századok, 1947. (8. évf.) 1-10. sz. 356-357. old

Csóti Csaba: A menekült köztisztviselők társadalmi integrációjának keretei 1918–1924. In: Limes, 2002/2., 25-39. p.

Dékány István: Trianoni árvák. Budapest: Noran Libro. 2018

Devich Andor: A szegedi Tudományegyetem története JATE, Szeged, 1990.

Devich Andor: Törekvések Szegeden egyetem létesítésére 1918 előtt Szeged, 1984.

Diszkrimináció emancipáció – asszimiláció diszkrimináció. Történeti elitkutatások. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944 I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok ELTE Eötvös Kiadó 2012.

Dobszay Tamás-Fónagy Zoltán. Művelődéstörténet. In: Bevezetés a társadalomtörténetbe. Szerk. Bódy Zsombor-Ö. Kovács József. Budapest, 2003. 400-401.

Dokumentumok a Kolozsvári Bölcsészet-, Nyelv- és Történettudományi Kar történetéhez (1872–1892) Szerk. T. Szabó Levente, Zabán Márta Kolozsvári Egyetemi Kiadó, 2012.

Domanovszky Sándor: Anonymus és a II. Géza korabeli Gesta Századok,1933.

Domanovszky Sándor: Anonymus és a II. Géza korabeli Gesta Századok,1933. 38
E[mber] Gy[őző]:Buday Kálmán Levéltári Közlemények, 14. (1936) 333.

Erdélyi László:Szekularizáció, egyházrablás Győrszentmárton és vidéke 1909. október 17 1-2 , 1909. október 24 1-2.

Egy megszívlelendő erkölcsi prédikáció. Szegedi Új Nemzedék, 1925. márc. 29., In Kortársak József Attiláról I... 76., 77.

Engel Pál: Zsigmond Bárói Rövid életrajzok Rubicon, 1994 (5. évfolyam 10. szám) Melléklet

Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István METEM, Budapest 2016.)

Erdély magyar egyeteme. Az erdélyi egyetemi gondolat és a M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem története / Bisztray Gyula – Szabó T. Attila – Tamás Lajos (szerk.) Kolozsvár, Erdélyi Tudományos Intézet, 1941.

Erdély története. III. Szerkesztette: Szász Zoltán. Akadémiai kiadó, Budapest, 1986.

Erdélyi László (1921a): A székelyek története. Az 1921. évi Erdélyi Naptárban 24-26. 1. Különlenyomat. Brassó, k.n.

Erdélyi László (1921b): A székely eredetkérdés megoldásának sarkpontjai. Budapest, Akadémiai Értesítő.

Erdélyi László (1922a): A legszebb tudomány. Valláskritika a történeti tanulmányokhoz. Budapest: Szent István Társulat.

Erdélyi László (1922b): Árpádkor. Budapest, Pallas Kiadó

Erdélyi László élete és munkái (1909) : A Magyar Tudományos Akadémia számára írt életrajz. Pannonhalma, Szent Benedek Nyomda.

Erdélyi László. Történeti lexikon. Az Athéneum Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet két kötetének gazdag névmutatójával. Szeged, 1942.

Erdélyi László: A pannonhalmi oklevél hiteléhez. Magyar Könyvszemle, 1904 (12. új évfolyam, 2. szám) 246. oldal

Erdélyi László: Anonymus korának társadalmi viszonyai. Történeti Szemle 1914. 2. szám: 191–211. oldal,

Erdélyi László: Anonymus Prometheus, Szeged, 1933.

Erdélyi László: Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései. 1–6. Történeti Szemle 1914. 4. szám: 517–561. oldal; 1916. 1. szám: 39–69. oldal;

Erdélyi László: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. Ism. –i. –b. Századok 1909 (XLIII évfolyam). 679. oldal (-i..b. = Iványi Béla)

Erdélyi László: Művelődéstörténeti rendszerem és a szellemtörténet Az Erdélyi Tudósító Almanachja. Cluj 1933, 138. 1.

Erdélyi László: Traján foglalása óta. Gombos Nyomda, 1918.

Erdélyi lexikon szerkesztette: Osvát Kálmán Szabadsajtó kiadó, [Oradea] Nagyvárad, 1928.

Erdélyi. László. élete és munkái. (A Magyar Tudományos Akadémia számára írt életrajz.) Kézirat gyanánt Szent Benedek nyomda, Pannonhalma, 1909.

Erdész Ádám A kolozsvári felekezetközi magyar egyetem 1920–1921 Történelmi Szemle 1998.3-4. 257-276.

Erdész Ádám: A kolozsvári felekezetközi magyar egyetem 1920–1921. In: Történelemi Szemle, 1998/3-4., 257-276. p.

Erdész Ádám: Karácsonyi János történeti munkássága: életrajz és bibliográfia Közr. a gyulai Városi Tanács, Gyula, 1983.

Erkelyetisztelet. In: Magyar Katolikus Lexikon. III. kötet. Budapest: Szent István Társulat, 1997.,227-230. p.

Értesítő a pannonhalmi sz.Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1891/2 tanév végén

Értesítő a pannonhalmi sz.Benedek-rend esztergomi főgymnasiumáról az 1890/1 tanév végén

Fazekas Csaba: Egyházak, egyházpolitika és politikai eszmék az Osztrák-Magyar Monarchiában Miskolci Egyetem, Politikatudományi Intézet, 2008. (a továbbiakban: Fazenkas 2008)

Fazekas Csaba: Prohászka Ottokár és a numerus clausus Tanulmányok a numerus clausus ról Nonprofit Társadalomkutató Egyesület, Bp., 2011.

Fenyves Katalin: „Se nő, se zsidó”? Diplomáselit-felfogások és a numerus clausus In: Jogfosztás - 90 éve Tanulmányok a numerus clausus ról Nonprofit Társadalomkutató Egyesület, Bp., 2011.,215-233 p.

Fizel Natasa: A polgári iskola helye és szerepe a közoktatás rendszerében a két világháború között In: M., Pelesz Nelli (szerk.) Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon Szeged, Magyarország: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány (2019) 119-140. , 22 .

Fizel Natasa: A polgári iskolai tanárképzés története Gondolat Kiadó, Budapest, 2018. 93.

Fülöp, Mihály – Sipos Péter (1998): Magyarország külpolitikája a XX. században. Budapest, Aula Kiadó.

Füssy Tamás: A zalavári konvent, mint hiteles helynek a története. Századok 25, 1891,

Gaal György: A Ferenc József Tudományegyetem és előzményei. In: Balázs Sándor et al.: Fehér könyv az erdélyi magyar felsőoktatás kálváriájáról. Kolozsvár: Bolyai Egyetem Barátainak Egyesülete,2009, 33-34 p.

Gaál György: Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai. Scientia kiadó, Kolozsvár, 2012.

Gaál György: Kolozsvár (történelmi városkalauz) Tortuma útikönyvek, Barót, 2011.

Gali Máté (2017): Berczeviczy Albert. A márványarcú miniszter. Budapest, Athenaeum Kiadó.

Gali Máté: Berzeviczy Albert A márványarcú miniszter Budapest, Szépmíves, 2017.

Gérecz Imre: „…Ne engedjék meg neki könnyen a belépést…”: A bencés növendékfelvétel története a 19-20. században, különös tekintettel az 1880-1899 közötti időszakra In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.) Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon. 1-2. kötet Budapest, Magyarország: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1 312-365.(a továbbiakban: Gérecz 2012)

Gergely Jenő: A katolikus egyházi elit a századfordulón 193-204. In: Nemzetek és birodalmak: Diószegi István 80 éves ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest,2010. 193-204.

Gergely Jenő: A katolikus egyházi elit a századfordulón 193-204. In: Nemzetek és birodalmak: Diószegi István 80 éves ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszék, Budapest,2010. 193-204

Gergely Jenő: A kereszténységszocializmus Magyarországon 1903-1923. Budapest, Akadémiai Kiadó; 1977

Gergely Jenő: Prohászka Ottokár "a napba öltözött ember" Budapest, Gondolat Könyvkiadó; 1994

Gergely, Jenő (): A katolikus egyház története Magyarországon 1919-1945. Budapest: Pannonica. Kiadó. 1999. Elérhető: http://lexikon.katolikus.hu/T/Temesv%C3%A1r%20szerb%20 ki%C3%BCr%C3%ADt%C3%A9se.html Letöltés időpontja: 2016. szeptember 20.

Gergely, Jenő (): Magyar-szentszéki diplomáciai kapcsolatok 1920-1990. In: Zombori István (szerk.): Magyarország és a Szentszék diplomáciai kapcsolata, 1920-2000. Budapest: Szent István Társulat – METEM, 2001, 43-68. p.

Glattfelder Gyula (é.n.). In: Magyar Katolikus Lexikon. Elérhető:http://lexikon.katolikus.hu/G/Glattfelder.html Letöltés időpontja: 2019. december 20.

Gyarmati Zsolt: Nyilvánosság és magánélet a békeidők Kolozsvárán. Ariadné-könyvek, 2006.

Heilig Konrád: Wer war der anonyme Notar? A Bécsi Magyar Történeti Intézet Évkönyve. II. 1932. 1-61

Hermann Egyed – Artner Edgár: A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története I. A Hittudományi Kar története 1635–1935. Budapest,1938.

Hermann Egyed: A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig. München,1973. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae, I.) (2. kiad.)(a továbbiakban: Hermann 1973)

Hidvégi Violetta: A fal mellett és a fal mögött Budapest, 2007. (30. évfolyam) 5. szám május

Hogyan tanácsolta el „Horger Antal úr" a szegedi egyetemről József Attilát? Esti Kurír, 1943. szept. 29., 5. In Kortársak József Attiláról III... 1887-1889.

Holub József: Tagányi Károly. Századok 1924: 836. oldal

Hóman Bálint: A társadalmi osztályok Szent István államában In: Dolgozatok Békefi Remig egyetemi tanári működésének emlékére. Stephaneum nyomda, Budapest, 1912. 61–81. oldal

Horváth Gábor: Anonymus feledésbe merül? - P-nek mondott mester gestája, kora és Pusztaszer Gerhardus Kiadó, 2020.17.

Horváth, Gábor: „de minden év egyik napján mindég zárva lesz." Megjegyzések a szegedi Trianoni kapu szimbolikájához. In: Deliberationes, 2011/2., 100-140. p.

Horváth, Gábor: A Nemzeti Megújhodás napja és szegedi emlékei. In: Deliberationes, 2013/2. - 2014/1., 108-115 p.

Horváth, Gábor: A Szegedi Dóm és a tér fogadalmi szimbolikája. In: Herczeg Tamás (szerk.): Tér, Művészet, Szellemiség.Konferenciakötet. Szeged: Szegedi Szabadtéri Játékok, 31-41. p.

Hussein Jasmine: Lukáts Adolf In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 463–477

Huszár, Károly (szerk.):Szent Imre album : A jubiláris ünnepségek története képekben. Budapest: Szt. Imre Jubileum Rend. Főbiz. (1930):

Ifjúsági egyesültek: Egyetemi ifjúsági egyesületek Szegeden 1919 és 1944 között Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás Szeged, Universitas Szeged Kiadó, 2012.;

Igazságot – Szeretettel Glattfelder Gyula élete és munkássága (1993) Budapest- Szeged, szerkesztette: Zombori István.

Jakab Albert Zsolt: Emlékállítás és emlékezési gyakorlat. A kulturális emlékezet reprezentációi Kolozsváron. Kriza János Néprajzi Társaság, Nemzeti Kisebbségi Kutató Intézet Kolozsvár 2012.

Jakabffy Tamás „Legeltessük az Úr nyáját" 1907: az antimodernista enciklika éve. Korunk 2007 (III. évfolyam 12. szám.) 46–47. oldal;

Jakubovich Emil: P. mester. Adalékok az Anonymus-kérdéshez. Klebelsberg emlékkönyv. Bp. 1925.

Janzsó Károly: „Adalékok az 1921-ben egyetemi várossá váló Szeged történetéhez a napilapok és a visszaemlékezések tükrében – Erdélyi László Gyula és Márki Sándor hagyatéka alapján." In: Veritatis Imago.2021. évfolyam 2.szám 18-30. Web: http://veritatisimago.hu/Vi_XI_JanzsoK.pdf

Janzsó Károly: A Szegedi Tudományegyetem és jogelődök vezetői testületi (egyetemi, főiskolai és kari tanács) tagjainak archontológiája (1872-1999), 2013. (Levéltári segédlet)

Janzsó Károly:„A szegedi egyetem és a Csanádi püspökség együttműködése 1920 és 1930 között." In: Veritatis Imago, 2019/2-2020/1. évfolyam 1. szám, 27-39.

Janzsó Károly: „Adalékok a Szent Imre emlékév szegedi eseményeihez." In: Laborator assiduus. A 70 éves Zombori István köszöntése Budapest: BMTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet - Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, 27-41.

Janzsó Károly: „Egy bencés egyetemi tanár a pannonhalmi rendházon kívül. A bencés hétköznapi lét Pannonhalmától Zalaapátiig. Erdélyi László Gyula emlékére." In: Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára, Szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István, Budapest: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, 125-140.

Janzsó Károly: Egy életpálya képekben (A történész professzor emlékezete) Szeged.26 (2014) 10. szám 26-29.

Janzsó Károly: Adalékok az Szegedi Tudományegyetem insigniáinak történetéhez.(elektronikus kézirat 2021.)

Janzsó Károly: Erdélyi László és egyetemi tanártársai. Kézirat. (2019):

Károly Janzsó: The Commemorative Year of Saint Emeric. The View from a Benedictine Professor Veritatis Imago 2022, évfolyam, 3-4 szám. Veritatis Imago http://veritatisimago.hu/VeritatisImago_2022_3-4.pdf

Johan Ickx: A pannonhalmi Szent Márton apátság főapátjainak privilégiumai. Vatikáni levéltári iratok az 1802. évi visszaállításhoz In: Episcopus, Archiabbaas Benedictinus, Historicus Ecclesiae Tanulmányok Várszegi Asztrik 70. születésnapjára, szerk.: Somorjai Ádám OSB, Zombori István METEM, Budapest 2016.)

Johan Ickx: A Szentszék Külügyi Történeti Levéltára különös tekintettel Magyarországa In: Levéltári Szemle 65 (2015) 2. sz. 5–25. oldal

József Attila: Curriculum vitae Szép Szó 6. kötet Budapest, 1938. 21. szám 3-6 p.

Juhász László: P. Magister quondam Bele regis Hungariae notarius Budapest; Bononia; [Leipzig] Lipsia, Királyi Magyar Egyetemi Ny; Messaggerie Italiane; Teubner,1932.

Káldor Márk – Mózessy Gergely: Adalékok Prohászka Ottokár egyetemi tanári működéséhez. In: Mózessy Gergely (szerk.) Prohászka Ottokár – püspök az emberért

Kardos József: Legitimizmus Korona Kiadó, Budapest,1998.

Kelecsényi Gábor: A velencei kulturális egyezmény és au Országos Széchenyi Könyvtár - 1932. OSZK Híradó 1969 (XII. évfolyam március-április) 3-4 szám 57-62.

Keményfy K. Dániel: Vaszary Kolos (1855-1905) Buzárovits Gusztáv Könyvnyomdája, Esztergom, 1905. (a továbbiakban: Keményfy 1905)

Kempelen, Béla (é.n.): Magyar nemes családok. In: Arcanum digitális tár. Elérhető: https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/ Kempelen-kempelen-bela-magyar-nemes-csaladok-1/4-kotet56A5/glattfelder-mori-6DC9/ Letöltés időpontja: 2019. december 17.

Kiss Éva: Lakás és bútor 1920–1948 között. CSER Kiadó, Budapest, 2010.

Kiss József Mihály (1991): Párhuzamos utak. A kolozsvári és a pozsonyi egyetem válságos időszakának történetéhez. In: Kiss József Mihály (szerk.): Tanulmányok a magyar felsőoktatás XIX–XX. századi történetéből. Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 14. Budapest: ELTE, 123-162. p.

Kogutowicz Károly: Szegedi Alföldkutató Bizottság. Föld és Ember 7. évf. (1927) 166. (különlenyomatban: Szeged, 1928.3.)

Kolláti István Szeged fogadalma. In: Ábrahám István – Zombori István (szerk.): A szegedi székesegyház. Szeged, Szegedi Székeskáptalan, 2001,11-41. p.

Kolontári Attila: Alekszej van Lampe Vrangel báró katonai képviselője Magyarországon PTE-BTK Történettudományi Intézet – Modernkori Oroszország és Szovjetúnió Történeti Kutatócsoport – MOSZT B-Group Kft, Pécs,2015. MOSZT füzetek 1. 25.

Korai magyar történeti lexikon Akadémiai Kiadó, Budapest,1994. (Anonymus, Kézai szócikk)

Koszta László: Deér József a szegedi egyetem professzora. In: Koszta László (szerk.) Deér József emlékezete: Tanulmányok Deér József (1905-1972) professzor születésének centenáriumára Szeged, JATEPress,2006 27-51.

Kovács M. Mária: Törvénytől sújtva. A numerus clausus Magyarországon, 1920-1945 Budapest, Napvilág Kiadó, 2012.

Kovács Sándor Iván: Dézsitől Horgerig (Töredékek József Attila régi magyar irodalomélményéhez) Kortárs, 1971. június (15. évfolyam, 6. szám)

Kristó Gyula: Ki volt és mikor élt Anonymus? História 1979 2. szám 14-15.

Ladányi Andor: a polgári iskolai tanárképzés reformja Klebelsberg minisztersége idején In: Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928-1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010. 75 oldal

Ladányi Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a dualizmus korában. In: Századok, 2004/1., 3-39. p.

Ladányi Andor: Az egyházak és a felsőoktatás a Horthy-korszakban Történelmi Szemle, 2002 (44. évfolyam) 3-4. szám (a továbbiakban: Ladányi 2002)

Lisztes László, Zallár Andor]Kalmár László: Szegedi egyetemi almanach : 1921-1970 JATE,SZOTE, Szeged, 1971; Szentirmai László, Iványi Szabó Éva, Ráczné Mójzes Katalin (szerk.) (1996). Szegedi Egyetemi Almanach 1921-1995. 1. köt. Szeged, Mészáros Rezső

Lotz, Antal (1983): Glattfelder Gyula, az egyházfő és tudós. In: Vigilia,1983/2., 142-143. p.

Ludvig Daniella: Reggel a lovakat elvitték a háborúba. Széki gróf Teleki Andor naplója Kolozsvár 1913–1916. 65. oldal

Marczali Henrik: A Pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. Kiadja a pannonhalmi Szent-Benedek-rend. Szerkeszti dr. Erdélyi László rendi levéltárnok. I. kötet. A pannonhalmi főapátság története 996–1243. Hetedik kötet. A zalavári apátság története. Budapest 1902–3. Budapesti Szemle. 1903. 115. kötet, 319–321. szám 467. oldal

Marczali Henrik: Emlékeim, Múlt és Jövő Kiadó, Budapest, 2000. [utószót írta, ford. Gunst Péter]

Mariska Zoltán: Kolozsvári végjáték – szegedi kezdés In: Felvilágosodás – Magyar századforduló – A VII. Hungarológiai Kongresszus Filozófiai Szekcióinak előadásai szerk. Egyed Péter (Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.) 216–217.

Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (I.) Korunk 2008 (III. folyam 19.)2008 / 4. szám 88-93 oldal; Mariska Zoltán: Tanszabadság és felekezeti hovatartozás (II.) Korunk 2008 (III. folyam 19.)2008 / 5. szám 83-89.

Marjanucz László (Szerkesztő), Szabó Pál Csaba (Szerkesztő), Tóth Szilárd (Szerkesztő), Vajda Tamás (Szerkesztő) A kolozsvári/szegedi Ferencz József Tudományegyetem 1872-1940: Válogatott dokumentumok Várpalota, Magyarország : Kárpát-medence Intézet (2019) .

Márki Sándor (1922): A m. kir. Ferencz József-tudományegyetem története 1872–1922. Szeged: Szeged Városi Nyomda Rt.

Márki Sándor naplói 1893–1903, szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám Gyula, Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2018.

Márki Sándor naplói: 1873–1892. szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám. Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára Gyula, 2015

Mészáros István: A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996-1996 Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1996.

Mezei Péter: Somló Bódog In: Forum Acta Juridica et Politica X. évfolyam 1. szám Szeged, 2020. 639–653

Miklós, Péter (2012): Püspökéletrajzok a 19. századi csanádi egyházmegyéből. In: Deliberationes, 2012/1., 141-144. p.

Molnár Antal: A magyar katolikus egyháztörténet-írás megújulási kísérlete a két világháború között. Szekfű Gyula és Vanyó Tihamér barátsága. Ujváry, Gábor (szerk.): A negyedik nemzedék és ami utána következik. Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében. Ráció Kiadó, Budapest, 2011.

Molnár Gizella: A tanárképző főiskola szegedi megnyitása In:Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928-1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010.

Monostori Imre: Szekfű Gyula és az esztergomi Katolikus Nyári Egyetem Vigilia, 2016, 81. évfolyam, 8. szám 581–588. o.

Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Történeti Tanulmányok. Studia Historica 13. Szeged: Móra Ferenc Múzeum, 173-190. p.

Mózessy Gergely: X. Pius és Prohászka összeütközése. Magyar Tudomány – A MTA folyóirata, 2013, 5. sz. (174. évfolyam) 553–557. oldal.

Nagy Zoltán (1991): A rekonstrukció építkezései. A polgári lakóház építkezés. Az eklektika korának építészeti és kommunális fejlődése. In: SZT, 1990/1., 176. p.

Orvos Levente: A numerus clausus problémakör In: Prohászka Ottokár – püspök az emberekért szerkesztette Mózessy Gergely Székesfehérvár- Budapest 2006.

Ozsváthné Csegezi, Mónika – Ozsváth, Gábor Dániel (2001): Szeged város főmérnökeinek és Mérnöki Hivatalának krónikája. Szeged, Bába és Társai Kiadó.

Összeállították: Kovács I. Gábor, Kiss Zsuzsanna, Takács Árpád Szerkesztette: Kovács I. Gábor Forrás: http://mek.oszk.hu/12800/12884 (Látogatva: 2019. március 5.)

Paksa Rudolf: A Numerus Clausus és módosítása In: Gróf Bethlen István és kora Osiris Kiadó, Bp., 2014.

Pál József: Horger Antal Tiszatáj, 2015 (69. évfolyam, 9. szám).43.

Patonay József: Erdélyi Alajos. In: A Budapesti II. kerületi kir. egyetemi katolikus főgimnázium és Ferencz József nevelő intézet (V–VIII. osztály reálgimnázium) évkönyve az 1938-39. tanévről fennállásának 252. évéről, közzétette dr. Horváth Jenő, Kiadta az iskola igazgatósága, Budapest, 1939 50–51. oldal

Perneki, Mihály (sajtó alá rendezte) (1983): Shvoly Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Budapest: Kossuth Könyvkiadó.

Péter László: József Attila Szegeden Irodalomtörténet Bóka László szerk., 1955. 43. évfolyam 115–163. p.

Péter László: Szegedi seregzámla Válogatott írások Bába és Társai Kft. Tisza Hangja 18. Szeged, 1999.

Pölöskei Ferenc: Kolozsvár a századfordulón 231–238 In: Kolozsvár 1000 éve. A 2000 október 13–14-én rendezett konferencia előadásai (Szerkesztette: Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf) Kolozsvár 2001.

Pukánszky Béla: Tanárképző vagy egyetem? A kolozsvári egyetem Szegedre költözésének körülményei 1919–1921. In:Magyar Pedagógia, 1987/4., 424-433. p.

Rácz B., Békési I., Minker E., Molnár I. és Szentirmai L. (szerk.) (2006). Szegedi Tudományegyetem 2006. 85 éves a szegedi felsőoktatás. Szeged, SZTE

Rácz B., Szentirmai, L., Gulya K., Balázs M. és Balogh E. (szerk.) (1999). A Szegedi Tudományegyetem múltja és jelene 1921-1998. Szeged, Officina

Régi Országos Személyi Adattárakban szereplő örmény-magyar gyökerű nevesebb személyek (II. rész) https://epa.oszk.hu/01400/01440/00161/pdf/EPA01440_eogyke_2004_01_26-28.pdf

Ress Imre: Szekfű Gyula, a levéltárnok 1818-1919-ben. Ujváry, Gábor (szerk.): A negyedik nemzedék és ami utána következik. Szekfű Gyula és a magyar történetírás a 20. század első felében. Ráció Kiadó, Budapest, 2011. 76-100.;

Romsics Ignác: Clio bűvöletében : Magyar történetírás a 19-20.században – nemzetközi kitekintéssel. Budapest, Osiris Kiadó. 2011

Romsics Ignác: Erdély elvesztése, 1918-1947. Budapest, Helikon Kiadó.2018.

Rostás Péter: „Corvin Mátyásnál pattant el a lánc..." Mátyás kultusza és a budai királyi palota a két világháború között Írások Gábor Eszter 70. születésnapja tiszteletére Ars Hungarica, 2007 (35. évfolyam, 2. szám) 2. szám 426-428.

Rottler Ferenc: Erdély László történetírása 1965. ELTE Egyetemi Könyvtár

Sas Péter: A kolozsvári ferences templom Erdélyi Ferences Rendtartomány, Kolozsvár, 1999.

Sas Péter: A római katolikus egyház hatása a város építészetére 239–247. In: Kolozsvár 1000 éve. A 2000 október 13-14-én rendezett konferencia előadásai (Szerkesztette: Dáné Tibor Kálmán – Egyed Ákos – Sipos Gábor – Wolf Rudolf) Kolozsvár 2001 (A kiadvány elérhető az interneten: http://mek.oszk.hu/02600/02659/# látogatva: 2015. szeptember 15.)

Sas Péter (2002): Erdélyi Római Katolikus Status. In: Egyháztörténeti Szemle, 2002/2., 66-73.p. Elérhető: http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/saspeter-erdely.htm Letöltés időpontja: 2018.szeptember 25.

Sashegyi Oszkár: Az Országos Levéltár személyzeti viszonyai a XX. század elején, 1903–1922 Levéltári Közlemények, 48–49. (1978)

Schmidt Anikó: A sorsfordító 1918–1919-es évek Zichy Eleonóra naplójában. Archivnet, XVII. évf. 5. sz. (2017) Letöltés: 2020. március 5.

Sebestyén Gyula: Ki volt Anonymus? I-II., Budapest, 1898.

Siklóssy László: Műkincseink vándorútja Bécsbe Budapest, Táltos, 1919.

Solymos László Szilveszter OSB: Kruesz Krizosztom és Várszegi Asztrik OSB: Kelemen Krizosztom Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközössége, Bp., 1990, Pannonhalmi főapátok (sorozat) 1. Felelős kiadó: Várszegi Asztrik

Somorjai Ferenc (2002): Szeged. Szeged, Panoráma, 2002.

Szabó, Miklós (1973): Prohászka Ottokár és a katolikus egyházi reformtörekvések 1896-1914. In: Történelmi Szemle, 1973/1-2.,257-265. p.

Szabó, Miklós (1984): Politikai évfordulók a Horthy-rendszerben. In: Lackó Miklós (szerk.): A két világháború közötti Magyarországról. Budapest: Kossuth Könyvkiadó, 494-504. p.

Számokba zárt sorsok A numerus clausus 90 éve távlatából Páva könyvek Holokauszt Emlékközpont, Budapest, 2011.

Százhuszonöt éve nyílt meg a kolozsvári tudományegyetem. I-II. / Gazda István (összeáll.); Koller Sára – Mocskonyi Melinda – Rudó Mónika (szerk.) Piliscsaba, Magyar Tudománytörténeti Intézet, 1997.

Szeged Atlasz II. (2014). Magyar várostörténeti atlasz 3. Szeged, Csongrád Megyei Honismereti Egyesület, 86. p.

Szegedi egyetemi almanach: 1921–1995 (1996). I. köt. Szeged, Mészáros Rezső.

Szekfű Gyula: Van-e katolikus közvéleményünk? Magyar Kultúra 19. évfolyam 1932/17. (szeptember 5.) 161–166.

Szentpétery Imre (1935): A királyi magyar Pázmány Péter Tudományegyetem története IV. A Bölcsészettudományi Kar története 1635–1935. IV. kötet. Budapest, 1935.

Szilágyi Csaba: Erdélyi László: Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet.: Egy bencés tudós munkásságának bemutatása In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.) Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon. 1-2. kötet, Budapest, Magyarország: Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1 . 735-749

Szögi, László (1991): Katolikus egyetemalapítási törekvések Magyarországon. In: Ujváry Gábor (szerk.): Hittudományi fakultások és tanintézetek a XX. századi magyar egyetemeken. Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből. 13. Budapest: ELTE, 10-39.p.

Szűts István Gergely (2018): Optálási jegyzőkönyvek, mint a trianoni menekültkérdés forrásai. In: Századok, 2018/152, 1237-1260. p.

Tagányi Károly: Felelet dr. Erdélyi Lászlónak „Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései”-re. 1–3. Történeti Szemle 1916. 2. szám: 296–320. oldal; 3. szám: 409–448. oldal; 4. szám: 543–608. oldal.

Tagányi Károly: Válasz dr. Erdélyi László megjegyzéseire. Történeti Szemle 1914. 3. szám: 435–451. oldal;

Tasnádi Kubacska András: Lóczy Lajos [A múlt magyar tudósai] Akadémiai Kiadó, Budapest,1974.

Temesvár szerb kiürítése (é.n.). In: Magyar Katolikus Lexikon. Elérhető:http://lexikon.katolikus.hu/T/Temesv%C3%A1r%20szerb%20ki%C3%BCr%C3%ADt%C3%A9se.html Letöltés időpontja: 2016. szeptember 20.

Tengely Adrienn: Főapát-választás a forradalmak korában In: Illés, Pál Attila; Juhász-Laczik, Albin (szerk.) Örökség és küldetés: Bencések Magyarországon. 1–2. kötet Budapest, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség (METEM) (2012) 1169.

Thoroczkay Gábor Az Anonymus-kérdés kutatástörténeti áttekintése Fons (Forráskutatás és Történeti Segédtudományok) I. évfolyam 1994.2. szám és II. évfolyam 1995.2. szám (Első és második közlemény)

Thoroczkay Gábor Szent István pannonhalmi oklevelének historiográfiája. In: Mons Sacer 996-1996. Pannonhalma 1000 éve. 1. k. Szerk. Takács Imre. Pannonhalma, 1996. 90-109.

Tibold Gábor Attila OSB: A Pannonhalmi Könyvtár története (Pannonhalmi füzetek 45) Pannonhalma 1961/99, 81–84. oldal

Tóth Attila: Szeged szobrai és muráliái Szeged Megyei Jogú Város Önkormányzata, Szeged Nyomda, 1993.

Tóth Szilárd: A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem és a város 1914–1919 között. A trianoni békediktátum és az erdélyi magyarság autonómia törekvései a 20. században és a 21. század elején. Szerkesztette: Garda Dezső, Státus Kiadó, Csíkszereda, 2020. 9–11.

Tóth Szilárd: Az egyetem szerepe Kolozsvár gazdasági, társadalmi fejlődésében, 1872–1913. in: A Maros megyei magyarság történetéből IV. szerkesztette Pál-Antal Sándor 2020.

Török, József (1995): Glattfelder Gyula a budapesti tudományegyetem hittudományi karán. In: Zombori István (szerk.): Igazságot –Szeretettel: Glattfelder Gyula élete és munkássága. Budapest-Szeged, METEM, 35-37.

Turbucz Dávid: Horthy Miklós antiszemitizmusa. A kormányzó szerepe a zsidóság sorsának alakulásában 1919 és 1944 között. Kommentár, 2.011/)., 51-64.

Turbucz Dávid: Horthy Miklós Napvilág Kiadó, Budapest,2014.

Tverdota György: Gondoljátok meg, proletárok: Az ifjú József Attila Osiris Kiadó, Bp., 2021.

Ujváry Gábor (szerk.) (2019): Trianon és a magyar felsőoktatás : A VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2019. január 15-én a VERITAS

Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett konferenciájának előadásai. Budapest: Magyar Napló Kiadó – VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár.

Ujváry Gábor: "Iskola" a határon túl: a Római Magyar Intézet története, 1912–1945 Levéltári Szemle, 45. (1995) 4. szám 3–37.

Ujváry Gábor: „Gyötör az a gondolat, hogy nem dolgozom eleget." Angyal Dávid, a nevelő, a könyvtáros, a tudós-tanár és az intézetigazgató In: A konzervatív kortárs: tanulmányok Angyal Dávidról, szerk. Császtvay Tünde, Halász Ferenc, Ujváry Gábor Argumentum Kiadó, Budapest, 2009.

Ujváry Gábor (szerk.) (2019) Trianon és a magyar felsőoktatás: A VERITAS Történetkutató Intézet és a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetség 2019. január 15-én a VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltárban rendezett konferenciájának előadásai; Budapest, Magyarország: Magyar Napló Kiadó, VERITAS Történetkutató Intézet és Levéltár

Ungváry Krisztián: Horthy Miklós A kormányzó és felelősége 1920-1944 Jaffa Kiadó, Budapest,2020.

Vadászi Erzsébet – Zombori István (2005): A szegedi püspöki palota. Szeged, Szeged-Csanádi Püspökség.

Vajda Tamás (2019): 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról Per Aspera Ad Astra: A Pécsi Tudományegyetem Művelődés- és Egyetemtörténeti Közleményei 6, 7–29;

Vajda Tamás (2019): A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele 1–6. Szeged: A Város Folyóirata: Várostörténeti és Kulturális Magazin 31

Vajda Tamás (2019): Az erdélyi magyar egyetem utolsó tanéve (1918/19) Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények 10, 32–61 p.

Vajda Tamás (2019a): 1919 – A magyar egyetem elűzése Kolozsvárról. In: Per Aspera Ad Astra: A Pécsi Tudományegyetem Művelődés- és Egyetemtörténeti Közleményei 6., 7-29.

Vajda Tamás (2019b): A kolozsvári magyar egyetem 1919-es megpróbáltatásai és erőszakos elvétele 1-6. In: Szeged: 2019/5.,24-29. p.

Vajda Tamás (2019c): Az erdélyi magyar egyetem utolsó tanéve (1918/19). In: Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények, 2019/2,32-61. p.

Vajda Tamás: 1919 – a magyar egyetem elűzése Kolozsvárról Per Aspera ad Astra VI. évfolyam, 2019/2. szám 8–12.

Vajda Tamás: A Kolozsvári Egyetem 1872-1919 közötti története, levéltári és könyvtári dokumentumainak feltárása és digitalizálása Gerundium: Egyetemtörténeti Közlemények : 36-51. , 16. (2017)

Vajda Tamás: A tudományos szegedi Alföld-kutatás első évtizedei (1928-1949) In: M., Pelesz Nelli (szerk.) Tudomány, oktatás, kultúra a két világháború közötti Magyarországon Szeged, Magyarország: Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány (2019).

Vajda Tamás: Polgári iskolai tanárképzés a '30-as és '40-es években In:Az Állami Polgári Iskolai Tanárképző Főiskola története (1928-1947) Kiss Róbert Károly – Vajda Tamás (szerk.) Szeged, Belvedere Meridionale, 2010. 89 oldal (Később Vajda 2010).

Vanyó Tihamér. Erdélyi László: Magyar történelem. Századok 72(1938) 101-102.

Veszprémy László: Anonymus In: A honfoglalás korának írott forrásai 277-346.

Vida Tivadar: Harc egy múzeumért. Lovas Elemér pályája (1889–1949). In: Mons Sacer, 996–1996. Pannonhalma 1000 éve. Szerk.: Takács Imre. II. köt. Pannonhalma, Pannonhalmi Bencés Rendtartomány, 1996. 309–319. oldal

Villányi Szaniszló: Esztergom, Laiszky János Könyvnyomdájában, 1892. 151p (VIII. osztály)
Vincze Gábor (2006): A száműzött egyetem. Szeged: JATE Press.

Zeidler Miklós (2009): A revíziós gondolat. Pozsony, Kalligram Kiadó.

Zombori, István (2010): Glattfelder püspök és a csanádi püspökség Szegedre költözése 1918 – 1923. In: Zombori István (szerk.): A

Zombori, István (szerk.) (1993): Igazságot – Szeretettel: Glattfelder Gyula élete és munkássága. Budapest-Szeged, METEM.

Zsoldos Attila: A 800 éves Aranybulla [a térképeket kész. Nagy Béla; szerk. Pelyach István] Budapest, Országház Könyvkiadó, 2022.

Zsoldos Attila: Az Aranybulla királya Városi Levéltár és Kutatóintézet, Székesfehérvár, 2022

Levéltári források

Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma

- Erdélyi László Gyula hagyatéka, Benedictina, BK 493/ I-XVII.
- BK 547 IV 2 Sörös Pongrácz levelek
- BK 547 II 3 Sörös Pongrácz napló

Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma

- Perjeli napló 1902
- Szerzetesek felvételi anyagai
- Fogadalomlevél
- Antimodernista eskü
- Főapáti iratok

ELTE levéltára

- Középiskolai Tanárvizsgáló Bizottság újrendszerű tanárvizsgálati jegyzőkönyvek (14/c, 4 doboz, 392 sz. és törzskönyvek 14/c,2 kötet, 392. sz.)
- Bölcsészdoktori szigorlati jegyzőkönyv (8/1, 1. kötet)

Pázmány Péter Hittudományi kar levéltára

- Királyi Magyar Tudományegyetem Hittudományi Karának levéltára. A Hittudományi Kar dékáni hivatalának iratai 1722–1950 27-es doboz 1905/6

Esztergomi érseki levéltár

- Vaszary Kolos hercegprímás a kultuszminiszterhez 1906. jan. 3-án 20/906. sz. írott levele

Az MNL Csongrád- Csanád megyei Levéltára Szeged

- A Ferencz József Tudományegyetem rektori hivatalának és bölcsészettudományi karának iratai
- Az íratok az interneten is elérhetőek
    - https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_BTK/
    - https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_VT/

A MNL Békés megyei Levéltára, Gyula

Márki Sándor naplója

- A napló megjelent kötetei:
    1) Márki Sándor naplói: 1873-1892 Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2015. (Szerzőségi közlés: szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám)
    2) Márki Sándor naplói: 1893-1903 Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2018. (Szerzőségi közlés: szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám)
    3) Márki Sándor naplói: 1904-1914 Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2021. (Szerzőségi közlés: szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám)
    4) Márki Sándor naplói: 1915-1919 Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2023. (Szerzőségi közlés: szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám)
- A napló további része: a Békés vármegyei Levéltár Gyulai Levéltárának xerox másolatai között van
- A napló az interneten is elérhető https://library.hungaricana.hu/hu/view/BEKM_SK_2015_Marki_Sandor_Naploi01/?pg=0&layout=s

Az MNL Magyar Országos Levéltára, Budapest

- MNL OL Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (K 636). Egyetemekre, főiskolákra, tudományos intézettekre vonatkozó iratok (1870–) 1919–1944 1922/11. tétel. Kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem szervezési ügyei. 105. csomó. 1922-12-150348.
- Erdélyi László Veress Endrének MNL P 1569- 5.- 395.

Csongrád- Csanád vármegyei Egyházmegyei Levéltár

Szeged-Csanádi Egyházmegyei Levéltár (a továbbiakban SzCsEL) 2410 Serédi Jusztinián hercegprímás levele Glattfelder Gyula püspöknek 1929. október 11.

SZTE Levéltára

- A Ferencz József Tudományegyetem rektori és bölcsészettudományi karának iratai
- A Ferencz József Tudományegyetem rektori és bölcsészettudományi karának iratai (A levéltár fotótárában megtalálható az egyetem kolozsvári időszakának iratanyaga is.)
- Az íratok az interneten is elérhetőek
    - https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_BTK/

- https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_VT/

Magyar Tudományos Akadémia Kézirattára

Szegedi Szent Imre Kollégium Historia domusa

Internetes források

A Ferencz József Tudományegyetem rektori és bölcsészettudományi karának iratai

- Az íratok az interneten is elérhetőek
    - https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_BTK/
    - https://library.hungaricana.hu/hu/collection/egyetemi_jegyzokonyvek_szeged_VT/

Márki Sándor naplója

- A napló megjelent kötetei:
    5) Márki Sándor naplói: 1873-1892 Magyar Nemzeti Levéltár Békés Megyei Levéltára, 2015. (Szerzőségi közlés: szerk., sajtó alá rend. Erdész Ádám)
- A napló az interneten is elérhető

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BEKM_SK_2015_Marki_Sandor_Naploi01/?pg

Arcanum Digitális Tudománytár folyóiratok, napilapok.

A disszertációban felhasznált elektronikus adatbázisok forrásai

A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára

Berkó Pál-Legányi Norbert: A Pannonhalmi Szent Benedek-rend Névtára 1802-1986. [Győr, 1987.]

Az 1986-ot követő időszakról az 1990-es Rendi Névtár és a 2000-ben kiadott Név- és címtár szolgált forrásként. (Lásd: Rendi Névtár, 1990. január 1. Pannonhalma, 1990 (kézirat).

A Magyar Bencés Kongregáció Név- és Címtára. Pannonhalma, 2000.

A Kolozsvári Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanrendjei adatbázis

Forrás:https://univ.bibl.u-szeged.hu/view/collection/col=5Ftan.publication_full.html

A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III. tanév nyári szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXII-III. tanév téli szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIII-IV. tanév nyári szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIII-IV. tanév téli szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIV-V. tanév nyári szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIV-V. tanév téli szakára.
Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXV-VI. tanév nyári szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXV-VI. tanév téli szakára.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVI-VII. tanév I-i felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVI-VII. tanév II-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVII-VIII. tanév I-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVII-VIII. tanév II.felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVIII-IX. tanév I-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXVIII-IX. tanév II-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIX-LXXX. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXIX-LXXX. tanév II-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXX-I. tanév I-ső felére.

A Kolozsvári Magyar Királyi Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXX-I. tanév II-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi "Ferencz-József" Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXI-II. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi "Ferencz-József" Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXI-II. tanév II-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi "Ferencz-József" Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXII-III. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi "Ferencz-József" Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXII-III. tanév II-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXIII-IV. tanév I-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXIII-IV. tanév II-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXIV-V. tanév II-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXIV-V. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXV-VI. tanév II-ik felére.
Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXV-VI. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja MDCCCLXXXVI-VIII-ról és az MDCCCLXXXVIII-IX-ik tanév I-ső felére valamint tanrendje az MDCCCLXXXVIII-IX-ik tanév II felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXVI-VII. tanév I-ik felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXVI-VII. tanév II-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem tanrendje az MDCCCLXXXVII-VIII. tanév I-ső felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCLXXXVIII-IX-ik tanév II. Felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCLXXXIX-XC-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCLXXXIX-XC-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCI-XCII-ik tanév I. felére. A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCII-III-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCII-III-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIII-IV-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIII-IV-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MCMII-III-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIV-V-ik tanév II. felére.

A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIV-V-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCV-VI-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCV-VI-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVI-VII-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVI-VII-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVII-VIII-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVII-VIII-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVIII-IX-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCVIII-IX-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIX-MDCCCC-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCIX-MDCCCC-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MCM-II-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXC-XCI-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXC-XCI-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCC-MDCCCCI-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MCMI-II-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MCMI-II-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József-Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MDCCCXCI-XCII-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Ferencz-József Magyar Királyi Tudomány-Egyetem almanachja és tanrendje az MCMII-III-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMIII-IV-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMIII-IV-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMV-VI-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVI-VII-ik tanév I. felére.
A Kolozsvári Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVI-VII-ik tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVII-VIII.-dik tanév II. felére.

A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVII-VIII.-dik tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVIII-IX.-dik tanév I. felére.
. A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMVIII-IX.-dik tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMIX-X.-dik tanév I. felére.
. A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem almanachja és tanrendje az MCMIX-X.-dik tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMX-XI. tanév II. felére.
. A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMX-XI. tanév I. felére.
. A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXI-XII. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXII-XIII. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXI-XII. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXIII-XIV. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXIV-XV. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXV-XVI. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXV-XVI. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXIV-XV. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVI-XVII. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVI-XVII. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVII-XVIII. tanévnek a szabadságolt katonai hallgatók számára tartott pótfélévére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVII-XVIII. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVII-XVIII. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXII-XIII. tanév II. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXVIII-XVIX. tanév I. felére.
A Kolozsvári M. Kir. Ferencz József Tudományegyetem tanrendje az MCMXIII-XIV. tanév II. felére.
A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem tanrendje az MCMXVIII-XIX. tanév II. felére.
Az átmenetileg Budapesten működő kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem, pozsonyi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem tanrendje az MCMXIX-XX. tanév I-II. Felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIX-XXX. tanév első felére.

Az átmenetileg Budapesten együttműködő Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem és Pozsonyi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem tanrendje az MCMXX-XXI. tanév I. felére.
Az átmenetileg Budapesten együttműködő Kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem és Pozsonyi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem tanrendje az MCMXX-XXI. tanév II. felére.
A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXI-MCMXXII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXI-MCMXXII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXII-MCMXXIII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXII-MCMXXIII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIII-MCMXXIV. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIII-MCMXXIV. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIV-MCMXXV. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIV-MCMXXV. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXV-MCMXXVI. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXV-MCMXXVI. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVI-MCMXXVII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVI-MCMXXVII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVII-MCMXXVIII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVII-MCMXXVIII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVIII-MCMXXIX. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVIII-MCMXXIX. második tanév felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIX-XXX. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXIX-XXX. tanév második felére. A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXX-XXXI. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXX-XXXItanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXI-XXXII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXI-XXXII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXII-XXXIII. tanév első felére.

A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXII-XXXIII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXIII-XXXIV. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXIII-XXXIV. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXIV-XXXV. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXIV-XXXV. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXV-XXXVI. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXV-XXXVI. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXVI-XXXVII. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXXVI-XXXVII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az 1937/38. tanév első felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az 1937/38. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az MCMXXVII-MCMXXVIII. tanév második felére.
A Magyar Királyi Ferencz-József Tudományegyetem tanrendje az 1938/39. tanév első felére.

Erdélyi László előadásai

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
79	1911/1912 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	37.Magyar irodalomtörténet: törvényhozás a XIV—XVI. században. Heti 4 óra ; hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken d. u. 3-4 óráig. Dr. Erdélyi László ny. rkív. tanár, a III. tanteremben.
79	1911/1912 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	38."Magyar művelődéstörténeti gyakorlatok: törvények olvasása és értelmezése. Heti 2 óra; szerdán d. u. 3—5 óráig. Ugyanazon tanár, a magyar történelmi seminariumban.
79	1911/1912 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	39.Magyar művelődéstörténeti források: oklevelek olvasása és értelmezése. Heti 2 óra; szombaton d. u. 3 — 5 óráig. Ugyanazon tanár, ugyanott.
80	1911/1912 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41. Magyar társadalom és művelődése az aranybullák korában. Heti 4 óra; kedden, szerdán, pénteken és szombaton d. e. 7 -8-ig. Dr. Erdélyi László ny. rkiv. tanár, a III. tanteremben.
80	1911/1912 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42. Magyar művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 2 óra; kedden d. u. 2—4-ig. Ugyanaz, a magyar történelmi seminariumban.
82	1912/1913 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	39. Magyarország társadalma és művelődése Zsigmond korában. Heti 4 ó ra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a III. tant.-ben.
82	1912/1913 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	40. összefoglaló magyar művelődéstörténelem: oktatásügy fejlődése. Heti 1 óra; szombaton d. e. 7 - 8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
82	1912/1913 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	41. Művelődéstörténelmi gyakorlatok: legendák olvasása, értelmezése. Heti 2 ó ra; hétfőn d. u. 3—5 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar történelmi szemináriumban.
83	1913/1914 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	38. Magyarország társadalma és művelődése a AT. században. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a III. tanteremben.
83	1913/1914 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	39. Magyar oktatásügy fejlődése. Heti 1 óra; szombaton d. e. 7—8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
83	1913/1914 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	40. Szemináriumi gyakorlatok: krónikák olvasása és értelmezése. Heti 2 ó ra ; hétfőn d. u. 3 - 5 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar történelmi szemináriumban.
84	1913/1914 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	39. Magyarország művelődéstörténelme a középkorban. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7 8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a III. tanteremben.
84	1913/1914 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	40. Magyarország törvényei a XV. században. Heti 1 óra; hétfőn d. u. 2 - 3 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar történelmi szemináriumban.
84	1913/1914 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	41. Művelődéstörténelmi gyakorlatok. Heti 2 óra; hétfőn d. u. 3 —5 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
85	1914/1915 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	44. Magyarország művelődéstörténelme a középkor végén. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a III. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
85	1914/1915 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	45. A Corpus Juris Hungariei olvasása és értelmezése. Heti 1 óra; hétfőn d. u. 2—3 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar történelmi szemináriumban.
85	1914/1915 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	46. Művelődéslörténelmi gyakorlatok. Heti 2 óra; hétfőn d. u- 3—5 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
86	1914/1915 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42.Társadalom, művelődés a magyar középkorban. Heti 4 óra ; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig, Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
86	1914/1915 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	43.“XV. századi törvények művelődéstörténeti feldolgozása. (Szemináriumi gyakorlatok.) Heti 2 óra; hétfőn d. u. 2—4 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar történelmi szemináriumban.
86	1914/1915 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	44.*Előadások a szemináriumi dolgozatok köréből. Heti 1 óra; hétfőn d. u. 4—5 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
87	1915/1916 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	42.Művelődés a magyar keresztény társadalom szervezése korában. Heti 4 óra ; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a IV. tant.-ben.
87	1915/1916 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	43.*A Mátyás-kori törvények művelődéstörténeti feldolgozása.Szemináriumi gyakorlatok. Heti 2 óra; hétfőn d. u. 2—4 óráig. Ugyanaz a tanár, a magyar tört. szemináriumban.
87	1915/1916 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	44.*Előadások, felolvasások a művelődéstörténeti dolgozatokköréből. Heti 1 óra; hétfőn d. u. 4 — 5 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
88	1915/1916 II. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	42.Árpádkori művelődés. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7 — 8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
88	1915/1916 II. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	43.*Képes krónika olvasása és értelmezése. Heti 2 óra; hétfőn d.u. 2—4 óráig. Ugyanaz a tanár, a Magyar történelmi szemináriumban.
88	1915/1916 II. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	44.Tanárképzői gyakorlatok a magy. művelődéstört. középkorából. Heti 1 óra ; hétfőn d. e. 7—8 óráig. Ugyanaz a tanár, a IV. tanteremben.
88	1915/1916 II. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	45.Tanárképzői gyakorlatok a magy. müvelödéstört. újkorából.Heti 1 óra; szombaton d. e. 7--8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
89	1916/1917 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39.Árpádkori társadalom és művelődése. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a IV. tanteremben.
89	1916/1917 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40.Krónikák olvasása, értelmezése. Heti 2 óra; hétfőn d. u. 2- 5 óráig. Ugyanaz á tanár, a Magyar müvelödéstörténelmi szemináriumban.
89	1916/1917 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41.Gyakorlatok a magyar művelődéstörténetem újkorából. Heti 1 óra ; szombaton d. e. 7—8 óráig. Ugyanaz a tanár, u.-ott.
89	1916/1917 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42.Gyakorlatok a magyar művelődéstörténetem középkorából. Heti 1 óra; hétfőn d. e. 7—8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
90	1916/1917 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39.Társadalom, művelődés az aranybullák korában. Heti 4 óra ; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, az 1. tanterembe^.
90	1916/1917 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40.* Művelődéstörténeti kérdések a magyar középkorból. Heti 1 óra; szombaton d. e. 7—8-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
90	1916/1917 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41.* Művelődéstörténeti kérdések a magyar újkorból. Heti 1 óra; hétfőn d. e. 12—1-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott. 23
90	1916/1917 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42.*Krónikák olvasása. Heti 1 óra; szombaton d. e. 8- 9-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
91	1917/1918 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	40.Magyar művelődéstörténet: törvényhozás, szellemi művelődés>művészetek. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, az I. tanteremben.
91	1917/1918 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	41.* Művelődéstörténeti forrásolvasás. Heti 1 óra; hétfőn d. e.7--8-óráig, Ugyanaz a tanár, a Magy. tört. szemináriumban.
91	1917/1918 I. félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	42.* Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 2 óra; szombaton d. e.7—9 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott. '
93	1917/1918 III. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	28. Művelődési viszonyok a magyar középkorban. Heti 3 óra; hétfőn, szerdán és pénteken d. e. 7—8-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
93	1917/1918 III. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	29. Művelődési viszonyok a magyar újkorban. Heti 2 óra; kedden 30. Történeti források ismertetése (mint szemináriumi gyakorlatok). Heti 2 óra; szombaton d. e. 7—9-ig. Ugyanaz a tanár, u.-ott- . 31. A legújabb kor történetének átnézete. Heti 4 óra; hétfőn, kedden, szerdán és csütörtökön d. e. 8—9-ig. Dr. Márki Sándor ny. r. tanár, a III. sz. jogi tanteremben.
93	1917/1918 III. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	32. A középkor történetének átnézete Nagy Károlyig. Heti 1 óra; pénteken d. e. 8—9-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
94	1918/1919 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	40. M agyar művelődéstörténet. (Hadügy, gazdálkodás.) Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7— 8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. tanteremben.
94	1918/1919 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	41. Forrásolvasás. Heti 1 óra; hétfőn d. e. 7— 8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
94	1918/1919 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	42. Szemináriumi gyakorlatok. Heti 2 ó ra ; szombaton d. e. 7— 9 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
95	1918/1919 II.félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	40. Magyar művelődéstörténet: pénzfejlődés, gazdálkodás. Heti 4 óra; kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken d. e. 7—8 óráig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. tanteremben.
95	1918/1919 II.félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	41. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 2 óra; szombaton d. e. 7—9 óráig. Ugyanaz a tanár, a magy. tört. szemináriumban.
95	1918/1919 II.félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	42. Művelődéstörténeti források. Heti 1 óra; hétfőn d. e. 7—8 óráig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
100	1921/1922 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	28. Magyar művelődéstörténet: Pénzgazdasági fejlődés. Heti 3 óra. Kedden, csütörtökön és szombaton d. e. 11 — 12-ig. Dr. ERDÉLYI László ny. r. tanár. A II. sz. tanteremben.
100	1921/1922 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	29. Magyar művelődéstörténeti források. Heti 2 óra. Szombaton d. e. 12—V22-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi intézetben.
100	1921/1922 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	30. Magyar müvelődéstörténelmi gyakorlatok. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Kedden d. u. 2—4-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi intézetben.
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	31. Magyar művelődéstörténet: hadügy, külügy. Heti 3 óra. Kedden, szerdán és csütörtökön d. e. 11 — 12-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár. A II. sz. tanteremben.
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	32. Tanárképzőgyakorlatok a magyar művelődéstörténetből. Heti 2 óra. Szombaton d. e. 11 —1-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi seminárium ban.
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	33. Tanárképzőgyakorlatok a magy. államtörténetből. Heti 2 óra. Hétfőn d. e. 11 —1-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi seminárium ban.
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	34. Történeti források olvasása. Heti 2 óra. Kedden d. u. 2—4-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi seminárium ban.
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	35. Oklevelek olvasása magyar diplomatika. Heti 2 óra. Pénteken d. u. 2—4-ig. Ugyanaz a tanár mint helyettes. A történelmi seminárium ban.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
101	1921/1922 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	36. Magyar államtörténet a legrégibb időktől. Heti 3 óra. Kedden, szerdán és csütörtökön d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár mint helyettes. A II. sz. tanteremben.
102	1922/1923 I.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	28.Magyar művelődéstörténet: Pénzgazdasági fejlődés. Heti 3 óra. Kedden, csütörtökön és szombaton d. e. 11 — 12-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár. A II. sz. tanteremben.
102	1922/1923 I.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	29.Magyar művelődéstörténeti források. Heti 2 óra. Szombaton d. e. 12—V22-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi intézetben.
102	1922/1923 I.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	30.Magyar müvelődéstörténelmi gyakorlatok. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Kedden d. u. 2—4-ig. Ugyanaz a tanár. A történelmi intézetben.
103	1922/1923 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	35. Magyar művelődés: Anjoukor. Heti 4 óra. Kedden, pénteken d. e. 11 —12-ig, szombaton d. e. 11 — 1-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
103	1922/1923 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	36. Anjoukori források. Heti 1 óra. Kedden d. u. 2—3-ig. Ugyanaz a tanár, a történelmi intézetben.
103	1922/1923 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	37. Magyar miivelődéstörténelmi gyakorlatok. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Kedden d. u. 3 —5-ig. Ugyanaz a tanár, a történelmi intézetben.
104	1923/1924 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	37. Magyar művelődés a XV. században. Heti 4 óra. Kedden és pénteken délelőtt 11 — 12-ig és szombaton d. e. 11—1-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
104	1923/1924 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	38. Források olvasása a művelődéstörténethez. Heti 1 óra. Kedden d. u. 2—3-ig. Ugyanaz a tanár, a magyar tört. intézetben.
104	1923/1924 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	39. Magyar művelődéstörténeti gyakorlatok. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Kedden d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
105	1923/1924 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	35. Művelődés a Hunyadiak korában. Heti 4 óra. Kedden és pénteken d. e. 11 — 12-ig és szombaton d. e. 11— 1-ig. Dr. Erdélyi L ászló ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
105	1923/1924 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	36. Forrásolvasás, fíontinius stb. Heti 1 óra. Szombaton d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár, a történelmi szemináriumban.
105	1923/1924 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások	37. Tanárképző gyakorlatok a magyar művelődéstörténetemből. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Pénteken d. e. 9— 11-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott és a középiskolákban.
107	1924/1925 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	36. Magyar művelődés a XV. században. Heti 4 óra. Kedden-és pénteken d. e. 11—12-ig és szombaton d. e.11—1-ig: Dr. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a II. sz. tan teremben.
107	1924/1925 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	37. A Hunyadi-kor forrásai. Heti 1 óra. Szombaton d. e. 10—11-ig ugyanaz a tanár, a tört. intézetben.
107	1924/1925 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	38. Tanárképző gyakorlatok a magyar művelődéstörténetből. Heti 2 óra. Pénteken d. e. 9—11-ig" ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
108	1925/1926 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41. Magyar művelődéstörténet: lovagkor vége. Heti 4 óra. Kedden és pénteken d. e. 11— 12-ig és szombaton d. e. 11— 1-ig Dr. Erdélyi László ny. r. tanár a II. sz. tanteremben.
108	1925/1926 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42. Művelődéstörténeti gyakorlatok. (Tanárképző.) Heti 2 óra. Pénteken d. e. 9—11-ig. Ugyanaz a tanár, a tört. intézetben.
108	1925/1926 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	43. Művelődéstörténeti forrásolvasás. Heti 1 óra. Szombaton d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
108	1925/1926 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	44. A lovagság a közép- és újkorban. Heti 2 óra. Később meghatározandó időben és helyen. Ugyanaz a tanár, mint helyettes.
109	1925/1926 II.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	37. Magyar művelődés: a lovagkor vége. Heti 4 óra. Kedden, pénteken d. e. 11—12-ig és szombaton d. e. 11— I-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
109	1925/1926 II.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	38. Forrásolvasás a magy. művelődéstörténethez. Heti 1 óra. Ugyanaz a tanár, a művelődéstörténeti intézetben.
109	1925/1926 II.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	39. Árpádkor. (Tanárképzői előadás.) Heti 2 óra. Pénteken d. e. 9—11-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
109	1925/1926 II.félév	III.Történelmi és földrajzi előadások.	40. Egyetemes történet: lovagság a közép- és újkorban. Heti 2 óra. Kedden és pénteken d. e. 12—1-ig. Ugyanaz a tanár, mint helyettes, a II. és I. sz. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
110	1926/1927 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42. Magyar művelődéstörténet: az Árpádkori társadalom osztályai. Heti 4 óra. Kedden, pénteken d. e. 11— 12-ig és szombaton d. e. 11— 1-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
110	1926/1927 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	43. Művelődéstörténeti források. Heti 1 óra. Pénteken d. e. 9— 10-ig. Ugyanaz a tanár, a Müv. Tört. Intézetben.
110	1926/1927 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	44. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 5 óra. Később meghatározandó időben. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
110	1926/1927 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	45. Árpádkor. (Tanárképzői előadás.) Heti 2 óra. Pénteken és szombaton d. e. 10— ll-'ig. Ugyanaz a tanár, a II. sz. tanteremben.
111	1926/1927 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42. Magyar művelődéstörténet: A köznemesség ki¬alakulása. Heti 4 óra. Szerdán, pénteken és szombaton d. e. 10—11-ig és szombaton d. e. 11—12-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ) ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
111	1926/1927 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	43. Forrásolvasás a müvelödéstörténet-hez. Heti 1 óra. Pénteken d. e. 11—12-ig. Ugyanaz a tanár, a Müve- lödéstört. Int. Szemináriumában.
111	1926/1927 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	44. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 5 óra. Ké¬sőbb meghatározandó időben. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
111	1926/1927 II. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	45. Árpád-kor, II. rész. (Tanárképzői előadás.) Heti 2 óra. Pénteken és szombaton d. e. 12—1-ig. Ugyanaz a tanár, a II. sz. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
112	1927/1928 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39. Magyar művelődés a törvényekben. (XI. sz.) Heti 4 óra. Szerdán, pénteken és szombaton d. e. 10— 11-ig dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
112	1927/1928 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40. Művelődéstörténeti forrásolvasás. Heti 1 óra. Pénteken d. e. 11— 12-ig. Ugyanaz a tanár, a Magy. Művelődéstörténeti Intézetben.
112	1927/1928 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 5 óra. Később meghatározandó időben. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
112	1927/1928 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	42. Magyar lovagkor I. (Tanárképzői előadás.) Heti 2 óra. Pénteken és szombaton d. e. 12— 1-ig. Ugyanaz a tanár, a II. sz. tanteremben.
114	1928/1929 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	38. A középkori iskolák, egyetemek, művészetek. Heti 4 óra. Szerdán, pénteken d. e. 10—11-ig és szombaton d. e. 10—12-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a 11. sz. tan-teremben.
114	1928/1929 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39. Magyar művelődéstörténeti források értelmezése. Heti 1 óra. Pénteken d. e. 11—12-ig. Ugyanaz a tanár. ugyanott.
114	1928/1929 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 5 óra. Hét¬főn, kedden, szerdán, csütörtökön és pénteken egy-egy óra tetszés szerint. Ugyanaz a tanár, a Magyar Művelődés¬történeti szemináriumban.
114	1928/1929 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	41. A török és protestáns kor Magyarországon. Heti 2 óra. Pénteken és szombaton d. e. 12—1-ig. Ugyanaz a ta¬nár, a II. sz. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
116	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	38. Magyar szedetni művelődés az újkorban. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. T. tanár, a IV. sz. tanteremben.
116	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39. Magyar művelődéstörténeti források. Heti 1 óra. Szombaton d. e. 11—12-ig. Ugyanaz a tanár, a II. sz. tan-teremben.
116	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 3 óra. Szer¬dán, pénteken és szombaton d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Művelődéstörténeti Intézetben.
117	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	38. Magyar szedetni művelődés az újkorban. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. t. tanár, a IV. sz. tanteremben.
117	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	39. Magyar művelődéstörténeti források. Heti 1 óra. Szombaton d. e. 11— 12-ig. Ugyanaz a tanár, a II. sz. tanteremben.
117	1929/1930 I. félév	III. Történelmi és földrajzi előadások.	40. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 3 óra. Szerdán, pénteken és szombaton d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Művelődéstörténeti Intézetben.
118	1930/1931 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	47. Szent Imre és kora. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, az I. sz. tanteremben.
118	1930/1931 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és	48. Szent Imre legendája. Heti 1 óra. Szerdán d. u.5— 6-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Művelődéstörténeti Intézetben.

félvév sorszám a	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		földrajzi előadások.	
118	1930/1931 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	49. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 2 óra. Szer¬dán és csütörtökön d. e. 10—11-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
119	1930/1931 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	49. Újkori magyar művelődés. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, az I. sz. előadó teremben.
119	1930/1931 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	50. Művelődéstörténeti források. Heti 1 óra. Szerdán d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Történelmi Szeminárium ban.
119	1930/1931 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	51. Művelődéstörténeti gyakorlatok. Heti 2 óra. Ked¬den és szerdán d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
120	1931/1932 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	46. Árpádkor és művelődése. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
120	1931/1932 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	47. Újkori művelődés. Heti 1 óra. Pénteken d. u. 3— 4-ig. Ugyanaz a tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
120	1931/1932 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	48. Művelődéstörténeti gyakorlatok: oklevélolvasás. Heti 2 óra. Hétfőn és szerdán d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Történelmi szemináriumban.
121	1931/1932 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	48. Magyar lovagkor. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
121	1931/1932 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	49. Magyar viselet. Heti 1 óra. Pénteken d. u. 3— 4-ig. Ugyanaz a tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.
121	1931/1932 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	50. Oklevélolvasás. Heti 2 óra. Hétfőn és szerdán d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Történelmi Szemináriumban.
121	1931/1932 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	51. Magyar történelmi tankönyvek. Heti 2 óra. Szerdán d. u. 4—6-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
122	1932/1933 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	48. Magyarország a XVIII. században. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, a II. sz. tanteremben.
122	1932/1933 I. félév	III. Történelmi,	49. Magyarország földrajzai a XVIII. században. Heti 1 óra. Pénteken d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		néprajzi és földrajzi előadások.	
122	1932/1933 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	50. Oklevélolvasások. Heti 2 óra. Szerdán d. u. 3— 5-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Történelmi Intézetben.
122	1932/1933 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	51a. A magyar hadművészet fejlődése, (ősmagyar hadszervezet és hadvezetés.) Heti 1 óra, minden második hétfőn d. e. 11—l-ig. Dr. ERDÉLYI GYULA magántanár, a Földrajzi Intézet előadótermében.
123	1932/1933 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	48. Magyarország művelődése 1809-ben. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.
123	1932/1933 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	49. Régi földrajzok Magyarország művelődéséről. Heti 1 óra. Pénteken d. e. 12— 1-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
123	1932/1933 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	50. Oklevélfordítás (haladóknak). (Tanárképzői előadás.) Heti 2 óra. Hétfőn és szerdán d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
123	1932/1933 II. félév	III. Történelmi, néprajzi és	51. A magyar hadművészet fejlődése. (A fejedelmek korának hadszervezete és hadvezetése.) Heti 1 óra. Dr. Erdélyi Gyula magántanár. Később megállapítandó időben és helyen.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		földrajzi előadások.	
124	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	48. Széchenyi kora. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.
124	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	49. Művelődéstörténeti források. Heti 1 óra. Hétfőn d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Művelődéstörténeti Szemináriumban.
124	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	50. Művelődéstörténeti dolgozatok. (Szeminárium.) Heti 2 óra. Szerdán és pénteken d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
124	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	52. A magyar hadművészet fejlődése. (Árpádházi királyok kora.) Heti 1 óra. Hétfőn d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi Gyula magántanár, a III. sz. tanteremben.
125	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	42. Magyarország 1848. óta. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.
125	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	43. Történelmi források, oklevelek. Heti 1 óra. Hétfőn d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Művelődéstörténeti Intézetben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
125	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	44. A magyar történettanítás hibái és kellékei. (Tanárképzői előadás. IV. és gyakorlóéves történelemszakos tanárjelölteknek). Heti 2 óra. Szerdán d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, a Földrajzi Intézet tantermében.
125	1933/1934 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	45. A magyar hadművészet fejlődése (Árpádkor). Heti 1 óra. Hétfőn d. u. 6—7-ig. Dr. Erdélyi Gyula magántanár, a IV. sz. tanteremben.
126	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	40. Újkori magyar történelem. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a földrajzi tanteremben.
126	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	41. Középkori magyar történet. Heti. 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
126	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	42. Műveléstörténeti gyakorlatok, oklevelek. Heti 2 óra. Szerdán d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, a szemináriumban.
126	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások.	43. A magyarok hadművészete. Heti 1 óra. Hétfőn d. u. 6—7-ig. Dr. Erdélyi Gyula magántanár, a IV. sz. tanteremben.
127	1934/1935 I. félév	III. Történelmi,	40. Újkori magyar történelem. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. Erdélyi László ny. r. tanár, a földrajzi tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		néprajzi és földrajzi előadások	
127	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	41. Középkori magyar történet. Heti. 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
127	1934/1935 I. félév	III. Történelmi, néprajzi és földrajzi előadások	42. Műveléstörténeti gyakorlatok, oklevelek. Heti 2 óra. Szerdán d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, a szemináriumban.
128	1934/1935 II. félév	II. Nyelvészeti és irodalmi előadások	35. Középkori magyar történelem. Heti 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Dr. Erdélyi L ászló ny. r. tanár, a földrajzi tanteremben.
128	1934/1935 II. félév	II. Nyelvészeti és irodalmi előadások	36. Újkori magyar történelem. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
128	1934/1935 II. félév	II. Nyelvészeti és irodalmi előadások	37. Művelődéstörténeti gyakorlatok, oklevelek. Heti 2 óra. Szerdán d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, a művelődéstörténeti szemináriumban.
128	1934/1935 II. félév	II. Nyelvészeti és irodalmi előadások	38. Művelődés a magyar történelmi tankönyvekben. (Tanárképzői előadás. Valamennyi történelemszakos tanárjelöltnek.) Heti 2 óra. Pénteken d. u. 3—5-ig. Ugyanaz a tanár, a földrajzi tanteremben.
129	1935/1936 II.félév	III.Történelmi, földrajzi	39.Művelődés a magyar újkorban II. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, az V. sz. tanteremben.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		és néprajzi előadások.	
129	1935/1936 II.félév	III.Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	40.Magyar lovagkor. II. Heti 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
129	1935/1936 II.félév	III.Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	41.Oklevélolvasás, művelődéstörténelmi dolgozatok. Heti 2 óra. Szerdán és pénteken d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Művelődéstörténelmi Szemináriumban.
130	1936/1937 I.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	45.Magyar művelődés III. Béláig. Heti 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, az V. sz. tanteremben.
130	1936/1937 I.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	46.Magyar művelődés a 16. században. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.
130	1936/1937 I.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	47.Oklevélolvasás, művelődéstörténelmi gyakorlatok. Heti 2 óra. Szerdán és pénteken d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Művelődéstörténeti Szemináriumban.
131	1936/1937 II.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	40.Magyar középkor. Heti 4 óra. Hétfőn, kedden, szerdán és pénteken d. u. 2—3-ig. Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár, az V. sz. tanteremben.
131	1936/1937 II.félév	III. Történelmi,	41.Magyar újkor. Heti 2 óra. Hétfőn és kedden d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, ugyanott.

félvév sorszáma	tanév	Tanszék	Előadás adatai
		földrajzi és néprajzi előadások.	
131	1936/1937 II.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások.	42.Művelődéstörténelmi szeminárium. Heti 2 óra. Szerdán és pénteken d. u. 3—4-ig. Ugyanaz a tanár, a Magyar Művelődéstörténelmi Intézetben.
132	1937/1938 I.félév	III. Történelmi, földrajzi és néprajzi előadások	50.Véderőrendszerünk az Árpádok korában. Heti 2 óra. Hétfőn d. e. 11—1-ig Dr. ERDÉLYI GYULA magántanár, a IV. sz. tanteremben.
133	1937/1938 II.félév	III. Történelmi földrajzi és néprajzi előadások.	42. Magyar középkor IV. Heti 4 óra. Kedden és szerdán d. u. 2—4-ig Dr. ERDÉLYI LÁSZLÓ ny. r. tanár az V. sz. tanteremben.
133	1937/1938 II.félév	III. Történelmi földrajzi és néprajzi előadások.	43. Magyar újkor IV, Heti 2 óra. Hétfőn d. u. 2 4-ig ugyanaz a tanár ugyanott.
133	1937/1938 II.félév	III. Történelmi földrajzi és néprajzi előadások.	44. Művelődéstörténelmi gyakorlatok, oklevelek. Heti 2 óra. Pénteken d. u. 2—4-ig ugyanaz a tanar a Magyar Művelődéstörténelmi Szemináriumban.

Erdélyi László Gyula szakirodalmi munkássága

Erdélyi László bibliográfia

2021.

Álnevei és betűjegyei

- a Győrszentmárton és Vidékében:

V. dr.

Veni

Veni-Vidi

Veni, vidi, vici

Vici

zs-i

álnevei a Magyar Kultúrában:

- P. Benedictus
- P. Szilveszter

betűjegye a Századok-ban (1904): E-i.

Források:

Sörös Pongrác: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története: A pannonhalmi főapátság története : hatodik korszak : A rend új kora, új munkaköre : 1802-től napjainkig (VI/B kötet) 774-778.

Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái II. kötet (Caban- Exner) Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése 1893. 1400.

Gyulyás Pál: Magyar írók élete és munkái VII. kötet (Ebeczky Béla- Ezsöl Mihály) Sajtó alá rendezte Viczián János Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete, a Magyar udományos Akadémia Könyvtára és a Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 1990. 562-567.

Erdélyi László munkáinak utolsó oldalai, amely a megjelent munkáit felsorolta.Továbbá a pannonhalmi írathagyatékában lévő dokumentumok (újságkivágások, feljegyzések, kézzel írott dokumentumok)

Az Országos Széchényi Könyvtár, Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára, a Pannonhalmi Apátsági Főkönyvtár katalógusai

A matarka.hu online adatbázis

A Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem Beszámolói, amelynek részét képezi a tanárok által elkészített, megjelent „tudományos tárgyú irodalmi munkásság”.

1892 Erdélyi László Pannonhalma

- Megjelent könyvek

1. Szerémi György és emlékirata. (Történelmi forrástanulmány) Budapest A szerző kiadása. Franklin Társulat nyom. 1892. 8-r. 135 1.
   (Ismertetés: Szilágyi Sándor: Századok. 1892. 432—3. 1.)

- Megjelent tanulmányok cikkek
  (és Századok 1893/4: Szerémi emlékiratának függeléke, az Epistola flebilis, mégsem Szerémi munkája. A főművet ism. Századok, 1892).

1893 Erdélyi László Pannonhalma

1. Pallas n. lex. (4/7. köt. Bp, 1893/4)
2. Szerémi emlékiratának függeléke, az "Epistola flebilis" mégsem Szerémi munkája
   Századok, 1893. (27. évf.) 6. sz. 544-546. old.

1894 Erdélyi László Pannonhalma

- Még egyszer Szerémiék kesergő leveléről : újabb feleletem Szádeczky urnak
  Századok, 1894. (28. évf.) 1. sz. 62-69. old

1895 Erdélyi László Pannonhalma

1. A pannonhalmi Szent Benedek-rend nyomtatott imakönyvei a Breviarium Monasticum behozatala előtt. Írta Ráth György. Budapest, 1894
   Századok, 1895. (29. évf.) 6. sz. 572-575. old. (Ismertetés)

1896 Erdélyi László Pannonhalma

2. Varga Ottó: Magyarország története. (Ismertetés)
   Katholikus szemle, 1896. (10. évf.) 2. sz. 335-340. old.

1897 Erdélyi László Pannonhalma

- Szalay József: A magyar nemzet története. (Ismertetés)
  Katholikus szemle, 1897. (11. évf.) 5. sz. 1008-1009. old.

1898 Erdélyi László Pannonhalma

1899 Erdélyi László Pannonhalma

3. Szalay József: A magyar nemzet története. (Ismertetés)
   Katholikus szemle, 1899. (13. évf.) 4. sz. 733-734. old.
4. Apos végrendelete : egy kis helyreigazítás
   Századok, 1899. (33. évf.) 10. sz. 933-934. old.
5. Rendtörténelmünk részletes munkaterve. 1899. 4 ív rétü 1.(Győregyházmegyei nyomda.) Kézirat gyanánt. A pannonhalmi Sz. Benedek-Rend története. I—V.,VII—XI. köt. A szerkesztői munkáról szól különösen az I. köteti Előszó XIII—XVI. 1.(1901.okt. 12.). Szerkesztői hivatalos ismertetések a Rendtörténet egyes (I., II., VII —IX.) köteteiről, nagy negyed rétü 4—4 lapon. Stephaneum nyomása. Az egyes kötetekkel egyidejűén jelentek meg kézirat gyanánt.

1900 Erdélyi László Pannonhalma

6. Magyarország történelme. I. köt. A mohácsi vészig. (Különnyomat 30 példányban, Weisz János: Világtörténelem magyar átdolgozásából) [Pauler müve, a Szilágyi szerkesztésében megjel. ezredévi nagy történelem s az újabb irodalom nyomán. (Kézikönyvül tanárjelöltek számára. Kevés (30) példányban készült különlenyomatok a Weisz Világtörténelem magy. kiadásából.). Csanádegyházm. könyvnyomdája, Temesvár, 1900.
(A különböző kötetekből készült különlenyomatok lapszámozása: 45—88, 1—43, 1—222, 1—61, 1—46. 1.)

1901 Erdélyi László Pannonhalma

1902 Erdélyi László Pannonhalma

7. A pannonhalmi főapátság története. Szerk. és részben írta. (A pannonhalmi szent Benedek-r. tört. I. a megalapítás és terjeszkedés kora 996-1243 / Az apátság megalapítása, alapítólevele, egyházjogi viszonyai, tizedei, sójövedelmei, birtokai, belső élete és külső hatása, oklevéltára.) A Rend kiadása. Bpest. Stephaneum nyom. 1902. 4-r. (A szerző munkája a kötet s/4 része, 5871.)
Ismertetés:
   - Karácsonyi János. Századok. 1903. 928—38. 1.
   - Balics Lajos: Katholikus Szemle. 1902. 980—91. 1.
   - Melich János: Magyar Könyvszemle 1903. 78—9. 1.
   - Marczali Henrik: Budapesti Szemle. 1903. 321.sz. 467—70.1
   - Wagner L.őrincz: Studien u. Mittheilungen aus dem Benediktiner Orden. 1903.481.I.
   - Döry Ferencz: Magyar Kultúra 1914. 365.1.

1903 Erdélyi László Pannonhalma

8. A bakonybéli apátság Árpád-kori oklevelei. Különnyomat A pannonhalmi szent Benedek-r. tört. 8. kötetéből. Stephaneum Nyomda, Budapest, 1903.
Ismertetés:
   - Nagy Gyula, Századok. 1904. 479.1.
   - Karácsonyi János, u. o. 1905. 252. 1.

9. A bakonybéli apátság Árpád-kori oklevelei: mutatvány "A pannonhalmi Szent Benedek-rend története" c. vállalatnak sajtó alatt levő s a bakonybéli apátságról szóló VIII. kötetéből
Magyar gazdaságtörténelmi szemle, 1903. (10. évf.) 6. sz. 193-237. old.

1904 Erdélyi László Pannonhalma

10. A pannonhalmi oklevél hiteléhez
Magyar könyvszemle, 1904. (12. évf.) 2. sz. 243-246. old.
Teljes szöveg (1876-tól 2008-ig): Elektronikus Periodika Archívum
11. A zalavári apátság történetéről (Bírálati észrevétel).
Katholikus szemle, 1904. (18. évf.) 1. sz. 119-120. old.

12. A székelyek intézményei a legrégibb időktől az 1562-iki átalakulásig. Irta Connert János. Kolozsvár, 1901
Századok, 1904. (38. évf.) 2. sz. 167-173. old.
13. Ajándék-okiratok
Századok, 1904. (38. évf.) 4. sz. 372-375. old.
14. A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása. Nyelvtudományi Közlemények 1904. dec. 29 1. (Kevés példányban készült különlenyomat a Magy. Nyelvtud. Közlemények 1904. évf.-ból.) Budapest. Franklin. 1904. 8-r. 29 1.

1905 Erdélyi László Pannonhalma

15. Pisky István tihanyi kapitány számadáskönyve, 1585-1589: 1. közlemény
Magyar gazdaságtörténelmi szemle, 1905. (12. évf.) 2. sz. 133-155. old. (1905. szeptember)
16. Pisky István tihanyi kapitány számadáskönyve, 1585-1589: 2. és befejező közlemény
Magyar gazdaságtörténelmi szemle, 1905. (12. évf.) 3-4. sz. 177-227. old. (1905. szeptember)

1906 Erdélyi László Pannonhalma

17. A tihanyi apátság kritikus oklevelei. (Értekezések, a Tört.-tudomány Köréből. 21: 3.) Budapest : Akadémia, 1906[!1908] Athenaeum Nyomda, 1906. (Akadémiai. szék-foglaló, 1906. VI. 18.
Ismertetés:
- kivonata Akadémiai Értesítő. 1906. 596—607. 1.
- Döry Ferencz, Turul. 1909. 186—9.1.
- Horváth Sándor, Századok. 1910. 407—13. 1.
18. A bencésrend reformációja és a főapátság kialakulása (Első közlemény)
Katholikus szemle, 1906. (20. évf.) 3. sz. 261-269.; 392—402 old.
19. Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. A Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályában felolvasott székfoglaló értekezés. 1906. okt. (előadás)

1907 Erdélyi László Pannonhalma

20. Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. (A Szent István Társulat Tudományos és Irodalmi Osztályának felolvasó. Üléseiből. 61.) Szent István Társulat, Budapest, 1907. (Székfoglaló, 1906. X.
Ismertetés:
1907: Alkotmány IV. 21.,
Karácsonyi János, Katholikus Szemle. 1907. 648—9. 1.
1907: Alkotmány XII. 5. sz.,
Katholikus Szemle 1084.1.
Egyh. Közi. 1909: 141. 1.,
—IB— (Iványi Béla), Századok. 1909. 678—80. 1.)

gd. Alkotmány. 1907. ápr. 21.
(Görcsöni Dénes = Friedreich István.)

21. Magyarország társadalma a XI. sz. törvényeiben. Jav. különlenyomat a Religió-ból. Stephaneum Nyomda, Budapest, 1907. 144 1. (A Sz. István Társ. 1918: vette bizományba!)
Ismertetés:
- g. (Görcsöni), Katholikus Szemle. 1907. 1084—6.1.
- Görcsöni Dénes. Alkotmány. 1907. decz. 5.
- Fráter István (= Friedreich István), Egyházi Közlöny. 1909. 141. 1.

22. Az igazság könyve / Fr. Bettex ; ford. Erdélyi László.
Urbán Nyomda, Eperjes, 1907.
23. A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Az Oltványi-jutalommal kitüntetett pályamű. Irta Békefi Remig. Budapest, 1906. (Ismertetés)
Századok, 1907. (41. évf.) 2. sz. 161-169. old
24. Szent István király címe és Anonymus nevének kezdőbetűié. Turul 1907, 149—151. 1.
25. Novák Krizosztom jogi és diplomatikai műve. Pannonhalmi Rendtörténet V. kötetében. 1907. 529—41.1
26. Szent István király czíme. Anonymus neve. Turul, 1907. 149—51.

1908 Erdélyi László Pannonhalma

27. A tihanyi apátság története. az apátság önállósága: 1055-1701 (A pannonhalmi sz. Benedek-rend története X., XI.) Budapest, Szent- Benedek rend, 1908, 11. (2 köt.
Ismertetés:
Alkotmány. 1909. XII. 10. sz.
Dőry Ferencz, Katholikus Szemle. 1910. 223—9. 1.
Melich János, Magy. Nyelv. 1910. 41.
L Lukcsics József, Religio. 1910. 127. 1.
Karácsonyi János, Századok. 1910. 61—4. 1.
Franz B. Fallenbüchl, Studien u. Mittheilungen. 1910. 307. 1.

gd., Alkotmány. 1909. decz. 10.

28. Átmeneti alakok a magyar vezetéknevek keletkezése idejéből
Magyar nyelv, 1908. (4. köt.) 2. sz. 71-75. old. (1908. március)
29. Pannonhalma
Magyar nyelv, 1908. (4. köt.) 10. sz. 469. old.
30. A pannonhalmi főapátság története. Magyarország vármegyéi és városai ez. vállalat Győrvármegyéről szóló kötetében. 1908. 222—49. 1.

1909 Erdélyi László Pannonhalma

31. Társadalomtört. cikkek. *Religio 1909—1910.*
- A legrégibb magyar apátság birtokainak eredete. Religio 1909. 582—3. 1.
- Udvamok-osztály egyházi birtokon a tatárjárás előtt. Religio 675-—6. 1.
32. Erdélyi. László. élete és munkái. (A Magyar Tudományos Akadémia számára írt életrajz.) Kézirat gyanánt Szent Benedek nyomda, Pannonhalma, 1909.
33. A zsigárdi-peredi csata és jelentősége. 1849. jún. 16., 20., 21. Galánta és Vidéke. 1909. szept. 11., 18., 25.
34. Győrszentmárton és Vidéke. (Pannonhalma) ez. hetilap 1909. évf.-ban:

1) Pannonhalma-Szentmárton, márc. 14.
2) Mire való nekünk ez a Lap ? (Aláírva: Veni-Vidi), márc. 21.
3) Visszhang a helynévről szóló vezérczikkre (Vici.), márc. 28.
4) Kelőben a nap, (Vetítőgépről.),ápr. 4.
5) Szerkesztőségünk terve. Ismerkedjünk! Lépjünk a tettek mezejére! ápr. 4.
6) Jöttem,láttam, győztem! (Aláírva: Veni, vidi, vici), ápr. 11.
7) A jobb jövő reményei. A szülők értekezlete. ápr. 11.
8) Mozaik, üvegből rakott kép a székesegyház homlokán. ápr. 11.
9) Vidékünk múltja. Talajunk legrégibb emlékei. (Egy kis geológia és őstörténet.) ápr. 11.
10) Tavaszunk a társadalmi téren. ápr. 18.
11) Minő hibák mutatkoznak itt a nevelésben? ápr. 18.
12) Egy igazán keresztény világi uraság vidékünkön. ápr. 18.
13) A főperjeli névnap. ápr. 18.
14) Szülői értekezlet Győrszentmártonban, ápr. 25.
15) Községünk építése, máj. 2.
16) Új akadémikusunk, (Sörös Pongráczról.), máj. 9.
17) Vidékünk nyelve, máj. 23.
18) Társadalmunk bírája és orvosa, aug. 29.
19) Gazdáink szegényedésének oka (Veni), szept. 12.
20) A győrszentmártoni Katholikus Kör. ifjúsági egyesülete. szept. 12.
21) Egyenlő öröklés. A birtok elaprózása. A kétgyermek-rendszer, szept. 19.
22) A mi hullócsillagunk. szept. 19.
23) A képvetítő és ifjúsági egyesület ügye. szept. 19.
24) A magy. benezés-rend születése és föltámadása. Nagy emlékkép mozaikban, szept. 26.
25) Haladásunk alapja az összetartás. szept. 26.
26) Törzsöröklés, (V. dr.), okt. 3.
27) Rendelkezzél házadról!... (V. dr.), okt. 10.
28) Szekularizáczió, egyházrablás, okt. 17., 24.
29) Dr. Fehér Ipoly főapát úr halála, okt. 27.
30) Itt a cselekvés ideje! dec. 17.
31) Az emberi nem gyönyörűsége, dec. 27.

1910 Erdélyi László Pannonhalma

35. Társadalomtört. cikkek. *Religio 1909—1910.*
- Középkori bíráskodás egyházi birtokon. *Religio* 1910. 87—90, 103 — 5. 1.
- Földesúri és községi kormányzat apátsági birtokon a középkorban. *Religio* 168—70. 1.
- Jobbágyi szolgálat a középkorban. *Religio* 249 — 51.1.
- Jobbágyi adózás a középkorban. *Religio* 373—7. 1.
- Jobbágyszabadságok. *Religio* 408—9. 1.

36. A káptalani iskolák története Magyarországon 1540-ig. Az Oltványi-jutalommal kitüntetett pályamű. Írta Békefi Remig. Budapest, 1910 (Ismertetés) Századok, 1910. (44. évf.) 8. sz. 662-670. old.
37. Karácsonyi-Kollányi Egyháztörténeti emlékek a magyarországi hitújítás korából. IV. köt. 1542—47. Magy: Középiskola. 1910. 429—32. 1.

38. Győrszentmárton és Vidéke. (Pannonhalma) ez. hetilap 1910. évf.-ban:
    - Ifjúság a Kath. Körben, jan. 9.
    - Főapáti bevonulás és székfoglaló, febr. 5.
    - A győrszentmártoni Kath. Körnek 1910. évi rendes közgyűlése elé szánt indítványok. febr. 5.
    - Felelet egy hazug újság-czikkre. (Friedreich István képviselőjelölt ellen írt rágalmak czáfolata. Zs.—i.), ápr. 17.

1911 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

39. Bártfa szabad királyi város levéltára. 1319-1526. Összeáll. Iványi Béla. 1. köt., 1319-1501-ig
    Századok, 1911. (45. évf.) 3. sz. 200-207. old. (Ismertetés)
40. Győr vármegye és város első szabadságlevelei. Összetartás. Győr. 1911. április 29—május 13.
    Székfoglaló felolvasás a győri Kisfaludy Irodalmi Körben. 1911. ápr. 23.
    Megjelent: a győri Összetartás ez.lap. 1911.ápr. 29. máj. 6. 13. sz.-ban.
41. Jobbágyság szerepe a középkori magyar társadalomban. *Előadás a Magyar Társadalomtudományi Egyesület szabadiskolájában Kolozsvárott. 1911. márcz. 30, 31.ápr. 1.*
    Megjelent: Pannonhalmi Főiskola Évkönyve 1911, 188—216. 1.
42. Szent Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal.
    Religio. 1911. *696*—7,709—11.1.;
    A kolozsvári Sz. Imre Egyesület évkönyvében is. 1912. 17—27. 1.

1912 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

43. Az aradi "véres" országgyűlés és Dobozi halála helyének megállapítására vonatkozó szakvélemények
    Századok, 1912. (46. évf.) 10. sz. 777-779. old.
44. Az első állami egyenes adó elmélete. Kolozsvár 1912. 65 1. Szent István Társulat 0.80 P. Kötve 1.20
45. Az első állami egyenes adó elmélete. (Kolozsvári Értekezések a Magyar Művelődéstörténelem Köréből. 5.) Szent Bonaventura Nyomda, Kolozsvár, 1912. A szerző kiadása.
    (Ismertetés:
    1912:
    - Alkotmány. 1912.
    - Dunántúli Hírlap 149. sz., X:
    - Religio 42. sz.

    1913:
    - Iványi Béla, Századok. 1913. 54—55. 1.
    - Vály a Gyula, Magy Kultúra 1913. 439—41.1.)
    - Történelmi Szemle 439. 1.
46. Veress Endre, Erdélyi Tört. Források I. köt. 1571—83. Religio. 1912. 79—9. 1. (ismertetés)
47. Sörös Pongrácz, A tihanyi apátság története. II. köt. Alkotmány. 1912. (ismertetés)

1913 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

48. Az egyházi. vagyon eredete és jellege Magyarországon. Különnyomat. a Magyar Kultúrából. Budapest, Apostol Nyomda, 1913. 56.
(Ismertetés:
1914:
- —P— (Balogh Albin), Sz. Gellért 1913/4. 98—100. 1.
- Takáts György, Magyar Középiskola. 1913/4. 607—9. 1.
- Pfeiffer Miklós, Századok. 1914. 620—22. 1.
- Tauber Sándor, Religio.481—3. 1.
- Mika Ferencz, Katholikus Nevelés. 1914. 56—7.1.)

49. Az első adó elméletéhez
Századok, 1913. (47. évf.) 4. sz. 281-289. old.
50. Az első adó elméletéhez
Századok, 1913. (47. évf.) 6. sz. 466-471. old.
51. Szekfű Gyula: Serviensek és familiarisok. Vázlat a középkori magyar alkotmány- és közigazgatástörténet köréből. Akadémiai értekezés, II. oszt., XXIII. köt. 3. sz. 1912.
Történeti szemle, 1913. (2. évf.) 2. sz. 282-287. old.
52. A társadalmi osztályok Szent István államában s a Békefi-emlékkönyv
Történeti szemle, 1913. (2. évf.) 3. sz. 321-366. old.
53. Szekfű Gyula, Serviensek és familiárisok. Történelmi Szemle1913. 282—7. 1.
54. Takács "Sándor, A török-magyar bajviadalok. Magyar Középiskola. 1913. 164—6. 1.
55. Ágoston Péter, a világi nagybirtok története Alkotmány december 25.

1914 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

56. Vélemény Veress Endre magán tanári folyamodványáról. Kolozsvár, 1914
57. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései
Történeti szemle, 1914. (3. évf.) 4. sz. 517-561. old.
58. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései : 2. közlemény
Történeti szemle, 1915. (4. évf.) 1. sz. 32-50. old.
59. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései : 3. közlemény
Történeti szemle, 1915. (4. évf.) 2. sz. 202-226. old.
60. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései : 4. közlemény
Történeti szemle, 1915. (4. évf.) 3. sz. 334-352. old.
61. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései : 5. közlemény
Történeti szemle, 1915. (4. évf.) 4. sz. 481-514. old.
62. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései : 6. közlemény
Történeti szemle, 1916. (5. évf.) 1. sz. 39-63. old.
63. Anonymus korának társadalmi viszonyai
Történeti szemle, 1914. (3. évf.) 2. sz. 191-211. old.

1915 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

64. Árpádkori történetünk legkritikusabb kérdései. (Kolozsvári Értekezések a Magyar Művelődéstörtörténelem Köréből 6.) Franklin Nyomda, Budapest, 1915. (Különnyomat. a Történeti Szemléből). A szerző kiadása.
Ismertetés
- Rábel László, Katholikus Szemle. 1916. 676—8. 1.
- Balanyi György, Magyar Középiskola.

65. Magyar művelődéstörténet. Szent Bonaventura Nyomda, 1915-18. (2 köt.)

Ismertetés:
1915:
- Csépő István, Alkotmány május 15.
- Takács György, Magy. Középiskola. 1915. 288—90, 1915. 44—46. 1.
- (Balog Albin), Sz. Gellért. 1915. 340—1. 1.

1916:
- Magyar Középiskola 44. 1.,
- Sipos István, Religio. 1916. 319—20. 1.
- Pfeiffer Miklós, Századok. 1916. 172—9. 1.)
- Takács György, Magyar Középiskola. 1915. 288—90, 1915. 44—46. 1.

66. Magyarország legrégibb földrajza Fritz Ármin könyvnyomda, Budapest 1915. A szerző kiadása.
67. P. Pohlinger N. Bekény: Mi az igazság? Kolozsvár, 1914. 260 l. 3 K a Szent Bonaventura-könyvnyomdában, vagy Budapesten a Szent-István-Társulatnál Katholikus szemle, 1915. (29. évf.) 3. sz. 340-341. old.
68. Nagy eszmék hősei. (A kolozsvári Nemz. Munkapárti Kör. okt. 6. estélyén az aradi vértanúkról tartott felolvasás.) Kolozsvári Hírlap. 1915. okt. 7.
69. Kultúra és világháború. Sz. Ferencz Hírnöke. 1915. 241—6

1916 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

70. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései c. könyvének bírálatához. I. A székely- határőr kérdéshez. II. Kolozsvár. Szent Bonaventura könyvnyomda. A szerző kiadása. 1916. 8-r. 7 1.
71. A tizenkét legkritikusabb kérdés. Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései c. könyv bírálatához Szent Bonaventura Nyomda, Kolozsvár, 1916, 17. (A II. Különnyomat a Történeti Szemléből. Ismertetés: 1916: Katholikus. Szemle 676. 1., Magyar Középisk. 71. 1.)
72. Vallásbölcseletei alapigazságok (Szent Ferenc Hírnöke Könyvei 1 fűzött) Kolozsvár Szent Bonaventura könyvnyomda. A Sz. Ferencz Hírnöke kiadása. 1917. 16-r. 21 1. (Különlenyomat a Sz. Ferencz Hírnöke 1916. évfolyamából.)
73. Fejődés a legrégibb magyar társadalomban Apostol nyomda, Budapest, 1916. (Különlenyomat a Magyar Kultúrából.)
74. Nyilt levél a szerkesztőhöz (Gregorich Izidor: Társadalom és művelődés Nagy Lajos életrajzaiban. Stolcz Alfonz: A hiteles helyek és azok jelentősége a középkorban Magyarországon.) Századok, 1916. (50. évf.) 2-3. sz. 204-206. old.
75. Vaszary Kolos †
Történeti szemle, 1916. (5. évf.) 1. sz. 156-160. old.
76. Az aranybulla és revíziói. Kivonat a Szent István Akadémiában 1916. nov. 17. olvasott értekezésből. A Szent István Akadémia Értesítője. 1916. 92—102. 1.
77. Modrovics Gergely kézirata: A zalavári apátságnak történeti vázlata. 1873. A pannonhalmi Szent Benedek-Rend tört. VI. B) kötetében 1916. 662—666.1.
78. A legrégibb alapítványok tulajdonosai. Magy. Kultúra. 1916. decz. 20. 545—8. 1.

1917 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

79. A tizenkét legkritikusabb kérdés. Kolozsvár 1917. 3—170. 1. Szent István Társ. 2 P.
80. Az Aranybulla társadalma. Fejérpataky Emlékkönyv. 1917, 82—108. 1.

1918 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

81. Magyar művelődéstörténet. I. köt 1000-ig. Kolozsvár 1913. II. köt. 1000— 1301. 1918, 560 1. A kolozsvári egyetem oláh megszállása miatt félbeszakadt a hadügynél. Rövid befejezése megvan az Árpádkor c, könyvben. Szent István Társ. 4 P. (I. köt. elfogyott.)
82. A székelyek eredete. Kolozsvár 1918. 53 1. Szent István Társ. 0.80 P.
83. A székelyek eredete. Szent Bonaventura Nyomda, Kolozsvár, 1918. (Ném. Ung. Jahrb. 1926).
84. Az Aranybulla társadalma Franklin Nyomda, Budapest, 1918, (A Szerző kiadása)
85. Traján foglalása óta Globus-ny., Kolozsvár

1919 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

1920 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

1921 Erdélyi László Egyetemi tanár Kolozsvár

86. A székelyek története. Különnyomat az Erdélyi naptárból. Gött Nyomda, Brassó, 1921.

1922 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

87. Árpádkor. A magyar állam, társadalom, művelődés története 1301-ig. Pallas Kiadó, Budapest, 1922.
88. A legszebb tudomány. Városi Nyomda, Szeged, Szegedi Egyet. Szt. Imre-Kör 1922. (2. átd. kiad. Uo., 1924).
89. A székelyeredetkérdés megoldásának sarkpontjai. Akadémiai Értesítő. 1922.
90. A legrégibb magyar nemzetségek. Új élet, Szeged 1922. okt. 15.

1923 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

91. Róbert Károly igazi neve. Magy. Kultúra 1923. jún.

1924 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

92. A legszebb tudomány. Városi Nyomda, Szeged, Szerzői kiadás 1924. (2. átd. kiad.). *Ismertetés: K[].J[]. Katholikus Ébredés 1925. december 25. 11-12.*
93. Egyházi vagyon. Katholikus Ébredés, Szeged 1924. dec. 25. 8 1. 4".

1925 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

94. Báró Eötvös József és a liberalizmus. Katholikus Ébredés, Szeged 1925. okt. II.
95. Mit tudunk a magyarok eredetéről. Az Est Hármaskönyve 1925. 8 1.

1926 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

96. Volt-e Magyarországon szabad királyválasztás? (történeti értekezés) Szeged, Szegedi Új Nemzedék Nyomda,1926.
97. Bajtársi egyesületek a magyar lovagkorban. Klebelsberg Emlékkönyv. Budapest 1926. 10. 1.
98. Képek a magyar lovagkorból. Csengeri Emlékkönyv. Szeged. 1926. 9 1.
99. Zur Herkunft der Siebenbürger Szekler. Ungarische Jahrbücher, Berlin 1926, 335—337. 1.

1927 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

100. Az ezeréves magyar elnyomás. Nemzeti Újság 1927. aug. Trianontól Rothermereig. Emlékkönyv. 1928. 35—37. 1. 4°.
101. A Szentkorona állama és az egyházi vagyon. Prohászka Emlékalbum 1927, 67—74. 1. 4".

1928 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

102.Csanádmegyei monostorok. Magyar egyháztörténet Katholikus szemle, 1928. (42. évf.) 6. sz. 348-352. old.

103.Volt-e szabad királyválasztás Magyarországon. Szeged. 1928.

104.A világtörténet vázlata Keresztény történetbölcseleti tanulmány. Pannonhalmi Szemle 1928. (III. évfolyam) 4.szám 285-294

1929 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

105. A jubiláló legrégibb szerzet. (A bencésrend története.) Katholikus Almanach 1929, 266—277. 1.

106. Szeged „szab. kir. város" jogainak kezdete. Szegedi Szemle 1929. Húsvét.

1930 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

107. Szent Imre legendája. Athenaeum Kiadó, Budapest Ford. Szegedy János. Magyarázattal elláta Erdélyi László [Budapest], 1930.

108. Szent Imre és kora. Athenaeum Kiadó, Budapest [1930].

1931 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

109. Az ezeréves magyar Alkotmány. (Acta Litterarum ac Scientiarum Regiae Universitatis Francisco-Josephinae Sectio Philol.-Historica. 4: 1.) Ferencz József-Tudományegyetem Barátainak Egyesülete, Szeged, 1931.

110. Az ezeréves magyar alkotmány. (Az Eckhart vitához.) Szeged, 1931. Városi nyomda. 28 1. 2 P.

111. A királyellenes népizgatás történelmi tévedései. Prometheus Nyomda, Szeged, 1931.
Ismertetés: Névtelen szerző: Literatura 8. (1933) 71. Erdélyi László dr.: A királyellenes népizgatás történeti tévedései

112. Magyar történelem új rendszerben. Budapest, A szerző kiadása,1931

113. Praktikus magyar történelem. Prometheus Nyomda, Szeged, 1931. (A szerző kiadása)

1932 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

114. Igaz történetet tanítsunk. összehasonlító tanulmány hét tankönyvről. Prometheus Nyomda, Szeged, 1932. (A szerző kiadása)

115.A magyar lovagkor nemzetségei. 1200-1408. Szent István Társulat, Stephaneum Nyomda, Budapest, 1932.

116.A magyar lovagkor társadalma és művelődése. 1205-1526. Budapest, A szerző kiadása, [1932]

117. Ősfoglaló-e a székely? Grafik Record Nyomda, Cluj, 1932.

118. Ösfoglaló-e u székely. Erdélyi Tudósító. Cluj 1932, 732—42. 1.

1933 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

119. Anonymus III. Béla jegyzője. Prometheus Nyomda, Szeged, 1933. (A szerző kiadása) (Ismertetés: 1933: Magyar Kultúra 379. 1., Pannonhalmi Szemle 289. }., P. Lloyd 46. e. sz.)

120. Krónikáink atyja, Kézai. Prometheus Nyomda, Szeged, 1933. (A szerző kiadása) (Ismertetés: 1933: Pannonhalmi Szemle 393. 1., P. Lloyd 80. e. sz.)

121.Néhány észrevétel "Anjou-királyaink reformjai és a nápolyi viszonyok" dolgában Századok, 1933. (67. évf.) 7-8. sz. 357-358. old.

122.Művelődéstörténeti rendszerem és a szellemtörténet. Az Erdélyi Tudósító Almanachja. Cluj 1933, 134—138. 1.

1934 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

1935 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

123.Tihany. (A Balatoni Társaság Könyvtára 1.) Budapest, 1935. (Cholnoky Jenő- és Viski Károllyal).

124.Nem volt-e kár elhagyni az ősi vallást a kereszténységért? Pannonhalmi Szemle 1935 (X. évfolyam) 1. szám 60-64.

1936 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

125.Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet. (Az Athenaeum 4. 80 P. Sor.) Athenaeum. Budapest,1936. (2 köt. A pozsonyi Híradó pályázatán I. díjat nyert mű kiadása?)

126.A huszárság eredete. Szeged. Délmagyarország 1936. dec. 25.

1937 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

1938 Erdélyi László Egyetemi tanár Szeged

127.István magyar király, Imre herceg és Gellért püspök szenttéavatása Franklin Nyomda, Budapest, 1938. p. [3], 560-570

128.Szent István-kori bencések hatása a föld- és kertmívelésre meg az iparra Franklin Nyomda, Budapest, 1938. p. [3], 482-491

129.Szerzetesek hatása a föld- és kertművelésben, meg az iparban. Sz. István Emlékkönyv. 1938.

130.A magyar Szentkorona jelentősége. Esztergom Évlapjai 1938, 43—50. 1.

1939 Erdélyi László

1940 Erdélyi László

1941 Erdélyi László

131. A mohácsi vész kora. Írta: Szerémi György. Ford. (Mohács. 1.) Eggenberger nyomda, Budapest), 1941.

132. A mohácsi vész nemzedéke. (Mohács. 2.) Eggenberger nyomda, Budapest,1941.

133. Emlékbeszéd Sörös Pongrác rendes tag felett (A Szent István Akadémiai emlékbeszédei 3: 5). Stephaneum Nyomda, Budapest, 1941.

134.Ötven historikus szentistváni emlékművei : sok tisztázott alapvető probléma Városi Nyomda, Szeged, Eggenberger, 1941.

135..4 székely eredetkérdés lényege. Szeged. Hargitaváralja. 1941, 67—69. 1.

1942 Erdélyi László

136. Magyarország törvényei Szent Istvántól Mohácsig. Városi Nyomda, Szeged, 1942.

137. Történelmi lexikon. (az Athenaeumi magyar történelem, művelődés és államtörténet névmutatójával) Városi Nyomda, Szeged, 1942. (A szerző kiadása)

1943 Erdélyi László

138. Krónikáink kritikai ismertetése Városi Nyomda, Szeged, 1943. (A szerző kiadása)

139. Krónikáink magyarul. Városi Nyomda, Szeged, 1943.

140. Vádak Szent István és Hartvik ellen. (A Győri Szemle könyvtára 24.) Győr, 1943.

141. Magyar gazdák igaz története. Városi Nyomda, Szeged, 1943.

142. Ünnepi gondolatok egy egyetemi tanár íróasztalánál Városi Nyomda, Szeged, 1943. (A szerző kiadása)

1944 Erdélyi László

143. Karácsonyi János rendes tag és Sörös Pongrác levelező tag emlékezete (A Magyar Tudományos Akadémia elhunyt tagjai fölött tartott emlékbeszédek) Sárkány Nyomda, Budapest, 1944.
144. Legendák a XI. századi szentjeinkről magyarul Városi Nyomda, Szeged, 1943. (A szerző kiadása)

Erdélyi alapján Szerémi kiadások

1. Magyarország romlásáról / Szerémi György; [Erdélyi László fordítását átd. Juhász László]; [bev. és jegyz. Székely György]. (Monumenta Hungarica sorozat) Magyar Helikon, 1961 Budapest: Kossuth Nyomda.
2. Magyarország romlásáról / Szerémi György; [Erdélyi László fordítását átdolgozta Juhász László] ; [a bevezetést és a szövegmagyarázatokat írta Székely György]. Budapest : Szépirod. Kvk., 1979 Budapest : Athenaeum Nyomda

Szent Imre legendája

1. Szent Imre legendája / magyarázattal ell. Erdélyi László ; [... Szegedy János ford. ...] ; [kiad. az Eötvös Károly Megyei Könyvtár]. EKMK, [1995] [Veszprém] Reprint

Reprint

- A magyar lovagkor társadalma és művelıdése: 1205-1526. Attraktor Kiadó, Máriabesnyő-Gödöllő, 2005.
- Árpád-kor: a magyar állam, társadalom, művelıdés legrégibb története 1301-ig Attraktor Kiadó, Máriabesnyő-Gödöllő, 2008.
- A székelyek eredete Attraktor Kiadó, Máriabesnyő, 2005.

Cikkek

Pallas nagy lexikon

6. kötet

Epidaurosz (Epidaurus). 213 földrajz
Epigonok 214-15
Epitadeus, 227
Epulae 263
Eranosz 266
Etruria 531-532 hosszú cikk, angol, német irodalom
Euagoras, 536
Ezion-Geber 601
Fabius 632
Fabricius, 635
Falerii 672
Falernusi bor 672
Fannius 691
Fanum 692
Fascinum 716
Fasti 718
Fausta Flavia Maxima. 728
Faustina 728
Favonius, Marais F 733

7. kötet

Felix Antonius Claudius 30o.
Feriae (lat.), 127
Fidenae.179
Fimbria, 208
Flavius.Flavus. , 271
Fliúsz, 277
Florianus,280
Florus Julius F., 281-2 Momsen
Fókisz (Phokis), 332 (földrajz)
Fókisz (Phokis), 603
Frentánok,613
Frigia 629-30
Frontinus 667
Fronto 667
Fufius. 679
Fulvius.686

Szent Gellért

- 1899: szentbeszéde

Századok

- 1892 Erdélyi László: Szerémi emlékiratának függeléke, az „Epistola flebilis" mégsem Szerémi munkája. 1893 (27) 544—546. Erdélyi László: Szerémi emlékiratainak függeléke. 1893 (27) 731 —732.
  - [Vita az Erdélyi Múzeummal.]Szádeczky Lajos: Ki írta a Lajos király haláláról kesergő levelet? Válasz Erdélyinek. 1893 (27) 819 824.Erdélyi László: Még egyszer Szerémiék kesergő leveléről. Újabb feleletem Szádeczky úrnak. 1894 (28) 62—69.Szádeczky Lajos: Válasz Erdélyi úr 3-ik „kesergő levelére". 1894 (28) 69—73.
- 1899: Após végrendelete /Egy kis helyreigazítás./ 1899 (33) 933—934.
  [Az 1210-ben végrendelkező Após egyházi személy voltát vitatja Pauler Gyula: A magyar nemzet története az Árpádházi királyok alatt c. munka adataival szemben]
- 1904: [Erdélyi László]E-i: Ajándék-okiratok. 1904 (38) 372—375.
  [A Pantocsek József által 1901-ben a társulatnak ajándékozott, a 14—18. századból származó 12 db eredeti oklevél és egy 18. századi másolat tartalmi ismertetése.]
- 1912: Az aradi véres országgyűlés 1912 (46) 773—782.
  - Angyal Dávid—Domanovszky Sándor— Erdélyi László—Karácsonyi János—Márki Sándor: Az aradi „véres" országgyűlés .. . helyének

megállapítására vonatkozó szakvélemények. 1912 (46) 773—782. [Az Ungvár megyei Közművelődési Egyesület a II. Béla uralkodása alatt tartott országgyűlés helyét illetően (Arad város vagy az Ung megyei Arad) kért felvilágosítást a társulattól.]

- 1913: Az első adó elméletéhez
  - 1913 (47) 281—289.Hóman Bálint: Az első adó elméletéhez. 1913 (47) 396—397. [Erdélyi László cikkéhez.] Erdélyi László: Az első adó elméletéhez. 1913 (47) 466—471. [Válasz Hóman Bálintnak.]
- 1933: Észrevételek az Anjou-kori nápolyi hűbériség hatásairól Magyarországon 1933 (67) 357—358.
  - Miskolczy István: Anjou-királyaink reformjai és a nápolyi viszonyok. 1932 (66) 306—322, 393—407.Erdélyi László: Néhány észrevétel „Anjou-királyaink reformjai és a nápolyi viszonyok" dolgában. 1933 (67) 357—358. [Hozzászólás.] Miskolczy István: Válasz Erdélyi László„ Észrevételeire" 1933 (67) 480.

Ismertetések

Bártfa szabad királyi város levéltára. 1319—1526. Összeáll. Iványi Béla. I. 1319— 1501-ig. Bp. é. n. = Erdélyi László.1911 (45)200—207.

Erdélyi László: Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet. I—II. Bp. é. n. 470; 386 1. = Vanyó Tihamér.1938 (72)101—102.

Connert János: A székelyek intézményei a legrégibb időktől az 1562-iki átalakulásig. Kolozsvár, 1901. 4, II, 131 1. = [ErdélyiLászló]E-i. 1904 (38) 167—173.

Erdélyi László: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. Bp. 1907. = - ib -. 1909 (43) 678—680.

Erdélyi László: Magyar művelődéstörténet. I. Korszak. Ősi művelődés Kr. u. 1000- ig. Kolozsvár, 1915. XX, 233 1. = Pfeiffer Miklós.1916 (50) 172—179.

Békefi Rémig: A népoktatás története Magyarországon 1540-ig. Bp. 1906. XXXVII, 5581. = Erdélyi László.1907(41) 161—169.

Erdélyi László: Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon. Bp. 1913. VI, 55 1. = Pfeiffer Miklós.1914 (48) 620—622.

Ráth György: A pannonhalmi szent Benedekrend nyomtatott imakönyvei a Breviarium Monasticum behozatala előtt. Bp.1894. 57 1. = Erdélyi László.1895 (29) 572—575.

A pannonhalmi szent-Benedek-rendtörténete. Szerk. Erdélyi László, Sörös Pongrác. I—IV. A pannonhalmi főapátság története. Első korszak: A megalapítás és terjeszkedés kora, 996—1243. Szerk. és részben írta Erdélyi László. Második korszak: A pápák és zsinatok reformálótörekvései, 1243—1404. Szerk. és részben írta Sörös Pongrác. Harmadik korszak: Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátságnak főapátsággá való szervezése. 1405—1535. Szerk. és részben írták Sörös Pongrác és Rezner Tibold. Negyedik korszak: A nagy háborúk kora. A magyar szent Benedek-rend fölöszlása és föléledése. 1535—1708.

Nagyrészt írta Molnár Szulpic. Bp. 1902, 1903, 1905, 1906. XVI, 825, 2; 653, 2; 4, 843, 2; 911 1 — VII. Füssy Tamás: A zalavári apátság története a legrégibb időktől fogva napjainkig. Bp. 1902. 731, 2 I. — VIII—IX. Sörös Pongrác: A bakonybéli apátság története. I. r. Az önállóság kora 1023—1548. II. r. A Pannonhalmától való függés kora 1548-tól napjainkig. Bp. 1903—1904. 636, 2; 650, 2 1. — X—XI. A tihanyi apátság története. Első korszak: Az apátság önállósága 1055—1701. írta Erdélyi László. Második korszak: Tihany mint fiókapátság. 1701-től napjainkig. írta Sörös Pongrác. Bp.1908. 1911.923,3; 987, 3 1. — XII. A/ Pacher Donát: A dömölki apátság története. B/ Sörös Pongrác: Az elenyészett bencésapátságok. Pannonhalma, 1912. 646; 535 1. = Karácsonyi János.1903 (37) 928—939. (I—II.]; 1908 (42) 146-152 [III—IV.]; 1905(39) 248—259. [VII—IX.]; 1910 (44) 61—64. [X.]; 1913 (47) 203—204. [XI.]; 1914 (48) 416—422. [XII/A—B].

Erdélyi László: A tihanyi apátság kritikus oklevelei. Székfoglaló értekezés. Bp.1906. 1121. (Értekezések a történeti tudományok köréből XXI. köt. 3. sz.) = Horváth Sándor.1910 (44) 407-413.

Félegyházy József: A tatárjárás történeti kútfőinek kritikája. Vác, 1943. 69 1. = Erdélyi László.1943 (77) 486—487.

Erdélyi László: Az első állami egyenesadó elmélete. Kolozsvár, 1912. 65 1. (Kolozsvári értekezések a magyar müvelődéstörténelem köréből 3.) = Iványi Béla.1913 (47) 54—55.

Gregorich Izidor: Társadalom és művelődés Nagy Lajos életrajzaiban. Kolozsvár, 1915. 67 1. = 1915 (49) 664.Erdélyi László: Nyílt levél a szerkesztőhöz. 1916 (50) 204—206. — A szerkesztő megjegyzése hozzá: 206. [Gregorich Izidor: Társadalom és művelődés Nagy Lajos életrajzaiban c. mű névtelen bírálatához.]

Erdélyi László: Szerémi György és Emlékirata. Történelmi tanulmány. Bp. 1892. 135 1. = [Szilágyi Sándor]Sz. S. 1892 (26) 432—433.

Erdélyi László: A mohácsi vész nemzedéke. /Néplélektörténeti korrajz egykorú emlékiratból./ Szeged, 1941. 584 1. = Sinkovics István.1942 (76) 489—490.

A pannonhalmi szent Benedek-rend története

- (Bp, 1903. II. k, 1905. III. k, 1907. V. k, 1902. VII. k.), melynek 1/11. kötetét ő szerkesztette

Nyelvtudományi Közlemények

- 1904: A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása

Magyar Gazdaságtörténeti Szemle

- 1905: Pisky István számadás-könyve

Katholikus Szemle

- 1906: A bencésr. reformációja és a főapáts. kialakulása
- 1928: Csanádm. monostorok
- 1937: A M. Sz. Korona-tan eredete és jelentősége,

Magyarország vármegyéi és városai.

- Győrvm (Budapest, é. n.),

Religio

- 1907, 09/11,

Turul

- 1907: Sz. István király címe,

Magyar Nyelv

- 1908: Átmeneti alakok a magyar vezetéknevek keletkezésének idejéből Pannonhalma)

A pannonhalmi főiskola évkönyve

- Pannonhalma, 1911: Jobbágyság szerepe a középkori magyar. társadalomban),

Kolozsvári Szent Imre Egyesület évkönyve

- (Kolozsv., 1912. Sz. Imre közéleti nevelésének alapelvei modern vonatkozásokkal)

Magyar Kultúra

- 1913: Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon
- 1916: Fejlődés a legrégibb magyar társadalomban A legrégibb magyar. alapítványok tulajdonosa
- 1923: Róbert Károly igazi neve
- 1929: Magyar őstörténet és honfoglalás,

Történelmi Szemle

- 1913: A társadalmi osztályok Szent István államában és a Békefi-Emlékkönyv.
- 1914: Anonymus korának társad, viszonyai
- 1916: Vaszary Kolos

Élet és irodalom

- (Budapest, [1914]),

Földrajzi Közlemények

- (1915: Magyarország. legrégibb földrajza 431-442),

Kolozsvári Hírlap

(1915),

Szent Ferenc Hírnöke (1915/6),

A Szent István Akadémia Értesítője (1916: Az aranybulla és revíziói),

Fejérpataky-emlékkönyv (Budapest, 1918: Az aranybulla társadalma),

Franklin Nyomda, Budapest, p. 82-108.

Akadémiai Értekezések (1922: A székely-eredetkérdés megoldásának sarkpontjai),

Szegedi Új Élet (1922),

Katholikus Ébredés (1924/26, kb. 170 cikk, közte sok névtelen),

1. Minden állam talpköve. Katholikus Ébredés Szeged. 1922. július augusztus szeptember
2. Amitől minden függ. U.o. 1922. október november
3. Zadravecz püspök a ref. Egyház Híradóban. 1922. november
4. Lehet-e tudomány és az egyetem vallásos ? Egyházi Híradóban 1922. november
5. A boldogság útja. U.o. 1923. január 1.
6. Szeressük egymást. Ez a mi programunk U.o.
7. Kultúrharc a polgáriskolai tanáregyesületben U.o. és február 4.
8. A franciák nagy szentje. U.o.
9. A katolikusság ünnepe. U.o. január 7.
10. Szent István korának nagy példaadója. U.o.
11. Tanszabadság. U.o. január 14.
12. Így lesznek az elsők utolsókká. január 20.
13. Árpádházi Boldog Margit U.o.
14. Nem tudunk számítani. február 4.
15. A japán vértanuk. U.o.
16. Szent Imre-Kör. U.o.
17. Uram add, hogy lássak! február 11.
18. Önkéntes rabok és Mária szolgák. U.o.
19. A legnagyobb próba. február 18.
20. Egy bűnbánó leány. U.o.
21. A legnagyobb ember spoteózisa. február 25.
22. Ravasz László ref. püspök „Gondolatok” c. könyve. U.o. február 25. március 4. 11.
23. Apostolválasztás és az első rom. Katholikus. U.o.

24. A szellemek világa s a krisztusi hazaszeretet. Március 4.
25. A Katholikus tudósok eszménye. U.o.
26. A kenyér igazi ura. U.o. március 11.
27. A modern apostol. U.o.
28. Az örökéletű ember. U.o. március 18.
29. A rom. Katholikus szerzetesek atyja. U.o.
30. Isten hozzon Drága Püspökünk! U.o. március 25.
31. A legnagyobb király bevonulása fővárosába. U.o.
32. Aranyhíd Pannonhalma és Debrecen közt. U.o.
33. A legnagyobb csoda. U.o. április 1.
34. Boldogok, akik nem látnak s hisznek. U.o. április 8.
35. Karhatalom tisztelgése Isten előtt U.o.
36. Utoljára csak egy vallás lesz. U.o. április 15.
37. A keresztény Magyarország oszlopai. U.o.
38 Egy pogány tudós megtérése. Egyházi Híradó. Április 22.
39 Sírtok, megvigasztalódtok, mindörökre. Katholikus Ébredés. április 22.
40 Egy szent szolgáló. U. o.
41 Új magyar vallás. U. o.
42 Krisztus vallása az egyedüli isteni vallás. U. o. április 29.
43 Az államfő vallásossága. U. o.
44 Az imádság nagy titka. U. o. május 13.
45 A vértanú püspök. U. o.
46 A keresztény életbölcsesség. U. o. május 13.
47 A gyónás titka és vértanúja. U. o.
48 A harmadik isteni személy titka. U. o. május 20.
49 Az Egyház szeretete. U. o.
50 A Szentháromság. U. o. május 27.
51 A legfőbb Király körútja. U.o. június 3.
52 Farizeusok és a Jó pásztor. U.o. június 10.
53 Nagy hit, nagy áldozat. U.o. június 17.
54 A kereszténység szelleme. U.o. június 24.
55 A kőszikla alap és csatorna. U. o.
56 A mindenható és mindentudó ember. U. o. július 1.
57 Óvakodjunk a hamis prófétáktól. U. o. július 15.
58 Riadót fuj a kecskeméti ref. lap. U. o.
59 A tékozló okos gazdatiszt. U. o. július 15.
60 Miért nem olvassák az alsóvárosiak a Katholikus Ébredést ? U. o.
61 Mi a legnagyobb baj ? U. o. július 22.

62 Melyik igazabb ? U. o. július 29.

63 Mire valók a szertartások ? U. o. augusztus 5.

64 A boldogság kulcsa. U. o. augusztus 12.

65 Megtisztulás, hála és hit. U. o. augusztus 19.

66 A magyarok apostola. U. o.

67 Fiadat becsüld meg ! U. o.

68 A két zászló . U. o. augusztus 26.

69 A városi ifjú megmentése. U. o. Szeptember 2.

70 Szent munkaszünet és szerénység. U. o. szeptember 9.

71 Mi a legfőbb parancsolat ? U. o. szeptember 16.

72 A kecskeméti Katholikus nagygyűlés. U. o.

73. A magyar Hiszekegy. Katholikus Ébredés. 1923.szeptember 13, 26, 30 és október 7.

74. Mi a nagyobb még a csodánál is? U.o. szeptember 23.

75. Mi lesz az örök sorsunk? U.o. szeptember 30.

76. Egy tisztviselő megtérése. U.o. szeptember 30.

77. A két megbocsátás. október 14. U.o.

78. Keresztény politika. U.o. október 21.

Róbert Károly igazi neve. Magy. Kultúra, 1923. június/ P. Benedictus /

Magy. őstörténet és honfoglalás. U.o. augusztus 503-506.1./ P. Szilveszter /

Magyar lovagkor / 1301-1526/. Munkában.

A sokgyermekű családok védelme. Kéziratban.

79. A külső kegyelmek ideje. Katholikus Ébredés 1923. október 28.

80. A világ ura. U.o. november 4.

81. Honnan van a rossz? U.o. november 11.

82. Mustármag és kovász. U.o. november 18.

83. Zárószámadás. U.o. november 25.

84. Az Ur eljövetele. U.o. december 9.

85. Isteni jövendölések. U.o. december 9.

86. A Messiás valóban Isten. U.o. november 16.

87. Készítsétek el az Ur Utját. U.o. december 23.

88. Az utolsó próféták. U.o. december 30.

89. Tagfelvétel az örök boldogságbiztosító társaságba. 1924. január 6. U.o.

90. A kis Jézus valóságos Isten. U.o. január 13.

91. A csodás bor. U.o. január 20.

92. Szükséges a kegyelem. U.o. január 27.

93. A legnagyobb fenség. U.o. február 3.

94. Isteni türelem. U.o. február 10.
95. Az egyetemi Szent Imre Kollégium kápolnája.U.o.
96. Kegyelem és igazság. U.o. február 17.
97. Miért nincs hatása az igének. U.o. február 24.
98. A hitbeli vakság orvossága. U.o. március 2.
99. A kísértés nem bűn. U.o. március 9.
100. Az örök udvar titka.U.o. március 16.
101. Tökéletesítsük és terjesszük a Katholikus Ébredést! U.o.
102. Lelki megszállás. U.o. március 26.
103. Nemcsak kenyérrel él az ember. U.o. március 30.
104 A legnagyobb nemzeti érdek. Katholikus Ébredés 1924. március 30.
105 Mi a legfontosabb. U.o. április 6.
106 Beszéljen a történelem. U.o. április13.
107 A legtökéletesebb dráma. U.o. április 20.
108 A föltámadt test. U.o. 27.
109 Ti boldog csuhások. U.o. május 4.
110 A próba rövid, a jutalom örök. U.o. május 11.
111 A messiási mű betetőzése. U.o. május 18.
112 Reményeink alapja. U.o. május 25.
113 Nagy zűrzavar a jóban. U.o. június 1.
114 A tökéletes szeretet. U.o. június 8.
115 Integritás. U.o.
116 Mi kell a valláshoz. U.o. június 15.
117 Az Oltáriszentség eredete. U.o. június 22.
118A megtérés öröme. U.o. június 29
119Hogyan találtam meg a legszebb tudományt? U.o. június 29 és július 6.
120 Apostolkodás, honvédelem. U.o. július 20.
121 A szeretet halála és feltámadása. U.o. július 13
122 Isteni gondviselés. U.o. július 20
123 Nem a szó dönt, hanem a tett. U.o. július 27
124 Isten gazdatisztje. U.o. augusztus 3.
125 Hiszek egy hazában. U.o. augusztus 10.
126 A becsületes ember. U.o. augusztus 20.
127 Ki a magyar nemzet legnagyobb jótevője? U.o.
128 Süketnéma testvér. U.o. augusztus 31.
129 Hogyan üdvözít a hit? U.o. szeptember 6.
130 Miért anyagelvű sok ember? U.o. szeptember 14.
131 A legdrágább kincs. U.o. szeptember 21.

132 „El Rómából!” U.o.
133 Nem a betű, hanem a szellem. U.o. szeptember 29.
134 Mi a fő parancs? U.o. október 5.
135 Hit. kegyelem, csoda. U.o. október 26.
136 Hivatalosak és választottak. U.o. október 19.
137 Az igazi szerencse. U.o. október 26.
138 Harag és haragtartás. november 2. U.o.
139 Politika és vallás. U.o. november 9.
140. Isteni pecsét. Katholikus Ébredés . 1924. november 16
141. Nem vagy messze isten országától . U. O. november 23.
142. Egyházi újesztendő . U . O . november 30 .
143. Jaj a bűnös népnek ! U . O . november december 7 .
144. A pusztában kiáltónak szava . U . O . december . 14
145. Készítsétek el az Ur útját ! . U . O . december . 25 .
146. Egyházi vagyon . / 8 1 . /
147. Gondolkozzunk csak egy kicsit ! U . O . 1925 . január . 18 .
148. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. január . 25
149. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. február . 1 .
150. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. február 8 .
151. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. február . 15 .
152. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. február . 22 .
153. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. március. 1.
154. Gondolkozzunk , / vallásbölcs . kérdésekről/ . U . O. március. 22.
155. Aki kétezer éves . U. O. március. 29 .
156. Gondolkozzunk ! U . O . április. 5 .
157. Gondolkozzunk U . O . április 12 .
158. A gyermek isten tulajdona S kincs letétje U . O .
159. Gondolkozzunk: U . O . május. 3 .
160. Gondolkozzunk : U . O . május. 17 .
161. Nemzetét gyűlölő magyar! május . 24. U . O .
162. Gondolkozzunk! U. O .
163. Visszhang mandola Pázmány - Cikkére .
164. Férfiak szentkúti zarándoklata . U . O. május 31 .
165. Lehet-e Katholikus ember szociáldemokrata U. O . június . 14 .
166. Szociáldemokrácia nem hisz Jézus Krisztusban U. O. július . 19 .
167. Jézus Krisztus nélkül nincs boldogság U. O. július 26.
168. Szociáldemokrácia gyűlöli Katholikus egyházat papjait U. O. augusztus . 2 .
169. A vallás ajándék u. O. augusztus . 9.

170. Szociáldemokraták követelik az egyház és az állam szétválasztását U. O. augusztus .16

171. A szociáldemokrácia tagadja a keresztény vagy krisztus erkölcstant . U. O . augusztus 23 .

172. Magyar vallás U. o . augusztus 30

173. A szociáldemokraták főbűne az egyén, család és társadalom ellen U.o . szeptember.6.

Az Est hármaskönyve (Budapest, 1925: Mit tudunk a magyarok eredetéről?),

Klebelsberg-emlékkönyv. (Uo., 1925: Bajtársi egyesületek a lovagkorban),

Budapest, Budapesti Hírlap Ny., 249-258 p.

Csengeri-emlékkönyv (Szeged, 1926: Képek a magyar lovagkorból),

Szeged, Városi Ny., 1926. 134-149 p

Nemzeti Újság (1927),

Prohászka 0ttokár emlékalbum (Budapest, 1927. A Szentkor, állama és az egyházi vagyon),

Szegedi Napló (1927/8), Trianontól Rothermereig (Budapest, 1927. Az ezeréves m. elnyomás),

Szegedi Új Nemzedék (1928/9),

Katholikus almanach (1929),

Pannonhalmi Szemle (1929: Magyarország. és a Regula),

Szegedi Szemle (1929),

Erdélyi Tudósító (1932),

Katolikus lexikon (Budapest, 1932. 3. köt.),

Dél-Magyarország (1936/7),

Szent Mór-emlékkönyv. (Pécs, 1936. Szent Mór és kora),

Katolikus Alföld (1937/8),

Emlékkönyv Szent István halálának 900. évfordulójára. (Budapest, 1938),

1. István magyar király, Imre herceg és Gellért püspök szenttéavatása Franklin Nyomda, Budapest, 1938. p. [3], 560-570
2. Szent István-kori bencések hatása a föld- és kertmívelésre meg az iparra Franklin Nyomda, Budapest, 1938. p. [3], 482-491

Könyvismertetései:

Századok (1895, 99, 907, 10/1),

Katholikus Szemle (1896/7, 904),

Magyar Könyvszemle (1904),

Magyar Középisk. (1910, 13/4),

Alkotmány (1913, 18),

Történelmi Szemle (1913),

Pannonhalmi Szemle (1929, 32),

Erdélyi Tudósító (1932),

Békés (1938).

További könyvismertetések

1. Félegyházy József: A tatárjárás történeti kútfőinek kritikája. Vác, 1943
   Századok, 1943. (77. évf.) 7-10. sz. 486-487. old.

Nekrológ

1. Csóka J. Lajos:Erdélyi László (1868-1947) : nekrológ
   Századok, 1947. (8. évf.) 1-10. sz. 356-357. old

Erdélyi munkáinak ismertetései

1. Szilágyi Ágnes Judit: Tagányi Károly vitája Erdélyi Lászlóval a Történeti Szemlében
   Tanító : módszertani folyóirat, 2005. (43. évf.) 8. sz. 30-31. old.
2. Bónis György: Erdélyi László: Magyarország törvényei Szent Istvántól Mohácsig. Budapest, 1942.
   Századok, 1943. (77. évf.) 7-10. sz. 464-470. old.
3. Sinkovics István: Szerémi György: A mohácsi vész kora. Ford. Erdélyi László. Szeged, 1941 ; Erdélyi László: A mohácsi vész nemzedéke. Szeged, 1941. (Néplélektörténeti korrajz egykorú emlékiratból)
   Századok, 1942. (76. évf.) 9-10. sz. 489-490. old.
4. Vanyó Tihamér: Erdélyi László: Magyar történelem. Művelődés- és államtörténet. I-II. Budapest, é. n
   Századok, 1938. (72. évf.) 1-3. sz. 101-102. old.
5. Haász Imre: Erdélyi László: Magyar történelem : [Recenzió a szerző művéről]
   Debreceni szemle, 1937. (11. évf.) 1-2. (106-107.)sz. 47-48. old.
6. Miskolczy István: Válasz Erdélyi László "Észrevételei"-re
   Századok, 1933. (67. évf.) 9-10. sz. 480. old.
7. Erdélyi László: Árpádkor. (A magyar állam, társadalom, művelődés legrégibb története 1301-ig.) Budapest, Pallas kiadása, 1922. 347 l.
   Katholikus szemle, 1923. (37. sz.) 3. sz. 180-182. old.

8. Pfeiffer Miklós:Erdélyi László: Magyar művelődéstörténet. I. korszak, Ősi művelődés Kr. u. 1000-ig. Kolozsvár, 1915
   Századok, 1916. (50. évf.) 2-3. sz. 172-179. old.
9. Tagányi Károly

Felelet dr. Erdélyi Lászlónak "Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései"-re : 3. közlemény
Történeti szemle, 1916. (5. évf.) 4. sz. 543-608. old.
10. Tagányi Károly
Felelet dr. Erdélyi Lászlónak "Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései"-re
Történeti szemle, 1916. (5. évf.) 2. sz. 296-320. old.
11. Tagányi Károly
Felelet dr. Erdélyi Lászlónak "Árpádkori társadalomtörténetünk legkritikusabb kérdései"-re : 2. közlemény
Történeti szemle, 1916. (5. évf.) 3. sz. 409-448. old.
12. Tagányi Károly
Válasz dr. Erdélyi László megjegyzéseire
Történeti szemle, 1914. (3. évf.) 3. sz. 435-451. old.
13. Rábel László: Erdélyi László: Árpádkori társadalmi történetünk legkritikusabb kérdései. Megjelent a "Kolozsvári Értekezések" hatodik füzete gyanánt
Katholikus szemle, 1916. (30. évf) 6. sz. 676-678. old.
14. Kiss Albin: Erdélyi László: Magyar Művelődéstörténet. I. Korszak. Ősi művelődés Kr. u. 1000-ig. Kolozsvár, 1915. Ára: 4 kor.
Katholikus szemle, 1915. (29. évf.) 5. sz. 553-554. old.
15. Pfeiffer Miklós: Erdélyi László: Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon. Budapest, 1913.
Századok, 1914. (48. évf.) 7-8. sz. 620-622. old.
16. Iványi Béla: Kolozsvári értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből. 3. szám, Az első állami egyenesadó elmélete. Irta Erdélyi László. Kolozsvár, 1912
Századok, 1913. (47. évf.) 1. sz. 54-55. old.
17. Eckhart Ferenc: Erdélyi László: Az első állami egyenes adó elmélete. Kolozsvár, 1912. (Kolozsvári értekezések a magyar művelődéstörténelem köréből, 3.)
18. Vegyes közlések: Fraknói Vilmos előterjesztése: Erdélyi László kinevezése: helyreigazítás
Századok, 1911. (45. évf.) 2. sz. 153-156. old.
19. Horváth Sándor: A tihanyi apátság kritikus oklevelei. Székfoglaló értekezés Erdélyi László l. tagtól. Budapest, 1906. (Értekezések a történeti tudományok köréből, 21/3.)
Századok, 1910. (44. évf.) 5. sz. 407-413. old.
20. Döry Ferenc: Erdélyi László: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. X. kötet. A tihanyi apátság története. Első korszak. Az apátság önállósága. 1055-1701. Budapest, Stephaneum r.-t. 1908. 4-r. 926 l.
Katholikus szemle, 1910. (24. évf.) 2. sz. 223-229. old.
21. Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. Székfoglaló értekezésül írta Erdélyi László. Felolvasta a Szent István-társulat Tud. és Irod. Oszt. 1906. november 8-án tartott ülésében. Budapest, 1907
Századok, 1909. (43. évf.) 8. sz. 678-680. old.
22. Karácsonyi János: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. Szerk. Erdélyi László. III. köt., A pannonhalmi főapátság története. Harmadik korszak, Az uralkodók reformáló törekvései. A pannonhalmi apátság főapátsággá való szervezése, 1405-1535. Budapest, 1905. IV. köt., A pannonhalmi főapátság története. Negyedik korszak, A

nagy háborúk kora. A magyar Szent-Benedek-rend fölöszlása és fölébredése, 1535-1708. Nagyrészt írta Molnár Szulpicz. Budapest, 1906
Századok, 1908. (42. évf.) 2. sz. 146-152. old.
23. Karácsonyi János: Egyházi földesúr és szolgái a középkorban. Székfoglaló értekezésül írta dr. Erdélyi László bencés-főiskolai tanár, a tudományos és irodalmi osztály tagja. (A Szent-István-Társulat tudományos és irodalmi osztályának fölolvasóüléséből.) 61. szám. Budapest. Kiadja a Szent-István-Társulat tudományos és irodalmi osztály. 1907. Ára 1 korona.
Katholikus szemle, 1907. (21. évf.) 6. sz 648-649. old.
24. Erdélyi László: Magyarország társadalma XI. századi törvényeiben. Budapest, Stephaneum. 1907. 8-adrét. 144 l.
Katholikus szemle, 1907. (21. évf.) 10. sz. 1084-1086. old.
25. Erdélyi László székfoglaló értekezése a tihanyi apátság kritikus okleveleiről
Századok, 1906. (40. évf.) 7. sz. 672-673. old.
26. Karácsonyi János: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. Szerk. Erdélyi László. Hetedik köt., A zalavári apátság története a legrégibb időktől fogva napjainkig. Irta Füssy Tamás. Budapest, 1902. ; Nyolczadik köt., A bakonybéli apátság története. I., Az önállóság kora 1023-1548. Irta Sörös Pongrácz. Budapest, 1903. Kilenczedik köt., A bakonybéli apátság története. II., A Pannonhalmától való függés kora 1548-tól napjainkig. Irta Sörös Pongrácz. Budapest, 1904
Századok, 1905. (39. évf.) 3. sz. 248-259. old.
27. Vargha Dezső: Erdélyi László: A pannonhalmi szent Benedek-rend története. Második kötet: a pannonhalmi főapátság története. Második rész. A pápák és a zsinatok reformáló törekvései 1243-1404. Budapest. 1903. 655 lap
Magyar Sion, 1904. (18. évf.) 6. sz. 463-464. old.
28. Melich János: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. A magyar kereszténység, királyság és Benczés-rend fönnállásának kilenczszázados emlékére kiadja a pannonhalmi Szent-Benedek-rend. Szerkeszti Erdélyi László dr. Bpest, 1902. I. II. VII. köt
Magyar könyvszemle, 1904. 1. sz. 110-117. old.
29. Kováts Ferenc: A pannonhalmi Szent Benedek-rend története. Szerk. Erdélyi László. Első köt. A megalapítás és terjeszkedés kora 996-1243. Budapest, 1902.
Magyar gazdaságtörténelmi szemle, 1903. (10. évf.) 1-2. sz. 39-41. old.
30. A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. A magyar kereszténység, királyság és Benczés-rend fönnállásának kilenczszázados emlékére kiadja a Pannonhalni Szent-Benedek-rend. Szerkeszti Erdélyi László dr. I. köt. A pannonhalmi főapátság története. Budapest, Stephaneum, 1902. 4-r. XVI + 825 + 2. több melléklettel és számos hasonmással a szövegben
[Teljes szöveg (PDF)] Teljes szöveg (1876-tól 2008-ig): Elektronikus Periodika Archívum
Magyar könyvszemle, 1903. 1. sz. 78-79. old.
31. Karácsonyi János: A pannonhalmi Szent-Benedek-rend története. I. köt., A pannonhalmi főapátság története. Első korszak, A megalapítás és terjeszkedés kora, 996-1243. Szerk. és részben írta Erdélyi László. II. köt., A pannonhalmi főapátság története. Második korszak, A pápák és zsinatok reformáló törekvései, 1243-1404. Szerk. és részben írta Sörös Pongrácz. Budapest, 1902-1903
Századok, 1903. (37. évf.) 10. sz. 928-939. old.

32. Balics Lajos: Erdélyi László: A pannonhalmi főapátság története. Első korszak. Ism. Katholikus szemle, 1902. (16. évf.) 10. sz. 980-991. old.
33. Szerémi György és emlékirata. Történelmi tanulmány. Irta Erdélyi László. Budapest, 1892
Századok, 1892. (26. évf.) 5. sz. 432-433. old.

Rendtörténet

1. A pannonhalmi Sz. Benedek-rend története. I—V. VII—XI. köt. szerkesztése. A pannonhalmi I. s a tihanyi I. kötet megírása. 1901, 1909. 800—1000 1. 4° III. kötetben a főapátság megalapítása. 74—139. 1. A zalavári apátság legrégibb oklevelei. U. o. VII. köt. 451—508. 1.
2. A bakonybéli apátság Árpádkori oklevelei. VIII. köt. 219—266. 1.
3. A tihanyi apátság népeinek 1211. évi összeírása. Nyelvtud. Közlemények 1904. dec. 29 1.

Pannonhalmi főkönyvtári katalógus alapján Erdélyi kézírati hagyatéka

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
Görög történelem	-	166 pp. ; 16x21	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./17
A legrégibb magyar nemzetségek összeállítása időrendben	-	5 pp. ; 34x21	Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./15.
A görög történelem forrásai	-		Dr. Schwarcz Gyula egyet. előadása nyomán Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./14.
Római történelem	-	36 pp. ; 21x17	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./13.
Őskor	-	4 pp. ; 21x17	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./12.
Római császárok	-	104 pp. ; 17x21	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./11.

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
Magyarország XI. századi törvényei	-	51 ff. ; 21x17,5	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./10.
Emlékbeszéd Sörös Pongrác (1873-1919) rendes tag felett. A Szent István Akadémia 1940 május 17-i együttes ülésén elmondotta Erdélyi László rendes tag	-		magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./9.
Anonymus, III. Béla király jegyzője	1933	22 pp. ; 21x17	magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./8.
Bevezetés a Haramiák c. drámához	-	7 pp. ; 15x23,5	Schiller: Haramiák c. drámájának méltatása magyar Benedictina II. Kéziratok Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII.7.
Kolozsvár	-	4 pp. ; 21x17		Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./6.
A Szent Benedek rend szelleme	1932		gépirat A rádió számára írta dr. Erdélyi László egy. tanár magyar	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./5.

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
			Benedictina II. Kéziratok		
Képes Krónika		111 pp. ; 12x17	77 db kép leírása magyar Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./4.
Művelődéstörténet rendszere	1912-1913	15 ff. ; 26x21	autogr	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII./3.
Lequeitioi emlék : Magyarok Szentkorona Szövetségének királylátogatása Spanyol földön	-	19 pp. ; 21x17	autogr	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 439/VII.2.
Családi és társaséleti szokások	-	95 pp. ; 21x17,5	autogr	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 439/VII./1.
Ókor-középkor, Uj-kor		209 ff.	**Szerzősége bizonytalan**	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VI./3.
Régi magyar földrajzok		117 ff.	magyar Benedictina II. Könyvek kéziratai	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VI./2.
Magyarország törvényei Szent Istvántól Mohácsig		364 ff.	magyar Benedictina II. Könyvek kéziratai	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VI./1.
A Pannonhalma Rendtörténet szerkesztési iratai	1790-1925		kézirat, gépirat magyar Benedictina II. Kéziratok Erdélyi László személyi iratai	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/I./2.
Kivonat: Millenáris történelemből és kisebb dolgozatok	-	3 köteg ; Különb. nagys.	Autogr. magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/VII.
Magyar lovagkor	-	687 pp.	Eredeti kézirat 1205-1526 magyar nyelvű	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/V.

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
			Benedictina II. Kéziratok		
Művelődéstörténet III. k.	1936	403 pp.	Kézirat magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/IV.
Művelődéstörténetének kefelevonata	-	844 pp. ; 12.5x17.5	I-II. kötet A margón bejegyzések magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/XIV.2.
Művelődéstörténet I.-II. k.	1936	1040 pp.	Kézirat magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/III.
Schwartner: Statisztika		1 köteg ; 16x21	Autogr. magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/XIV.1.
Rendtörténeti szerkesztési iratok		1 köteg ; különb. nagys.	Autogr., egyéb levelek Erdélyi László jegyzetei és a rendtörténettel kapcsolatos levelezése. Levélírók: Pálos Ede, Ipoly főapát, Cziprián, Miskolczy, Lőrincz, Ernő, Sebők Árkád magyar nyelvű Benedictina II. Kéziratok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	BK 493/II.
Magyarország történelme : I. kötet A mohácsi vészig / írta Erdélyi László	1900 emesvár : Csanád-Egyházmegyei Könyvnyomda, 1900	különféle lapszámozással	Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/2
A magyar lovagkor társadalma és művelődése : 1205-1526 / írta Erdélyi László	é.n.	159 p	Budapest : szerző sajátja : Athenaeum R. Társ.	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/28

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
			Könyvnyomdája, é. n. Szerző saját kezű bejegyzése		
[Felhívás a szegedi egyetemi ifjúsághoz] [plakát]			Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/64
A legrégibb magyar alapítványok tulajdonosai	1916		Megjelent a "Magyar Kultura" IV. évf. 24. számában (1916 dec.) 545-548. p. Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/62
A székely és magyar, mint a nyugateurópai kultura őre	1921	3p	Megjelent a "Pásztortűz" VII. évf. 1. számában (1921 jan.) 4-6. p. Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/61
A magyar Szentkorona jelentősége	1938	8 p	Megjelent az "Esztergom Évlapjai" (Annales Strigonienses") IX. évf. 1-2. számában (1938) Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/59
Szent Benedek élete és a pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története : tekintettel a Rend egyetemes és hazai fejlődésére, a rendi ujonczok számára / Erdélyi László dr. ;	1904	135 p.	Kézírással [kőnyomat] Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/4

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
[egy fejezetet írt] Ruzsicska Aurél					
Történeti lexikon [ismertetése] ismerteti Temesy Győző	1943	2p	Megjelent a "Magyar Középiskola" című folyóirat XXXVI. évf. 10. számában (1943 okt.) 156-157. p.	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/56
Az egyházi vagyon eredete és jellege Magyarországon	1913	55 p.	Különlenyomat a "Magyar Kultúra" 1913 jul., aug. és szeptemberi szamaiból.	Raktár	PA-HB-017339
A szent Benedek Rend szelleme			In: Az úr szolgálatának iskolája; különlenyomat a "Pannonhalmi Szemle" VII. évfolyamának II. számából. Pannonhalma, 1932 Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/29
Szent István-kori bencések hatása a föld-és kertmívelésre meg az iparra /			Különlenyomat a Szent István Emlékkönyvből Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/34B
Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából [ismertetése] /	1910	4p	Megjelent a "Magyar Középiskola" III. évf. 7. számában	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/65

Cím		Terjedelem	Megjegyzések	Lelőhely	Lelőhely
[ismerteti Erdélyi László]			(1910 szept.) Az ismertetett művet szerk. Karácsonyi János, Kollányi Ferenc. Bp.: Szent István Társulat, 1909. Benedictina I. Nyomtatványok		
A pannonhalmi főapátsági főiskola Évkönyvei 1915-16, 1916-17 [ismertetése]	1917	4p	Megjelent a "Magyar Kultura" V. évf. 22. számában (1917 nov.) 990-993. p. Benedictina I. Nyomtatványok	Főapátsági Könyvtár, Pannonhalma	B 493/66